
CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine, Sarajevo

341.382(497.6)
341.31(497.6)"1992/1995"
341.485(497.6=163.4*3)"1992/1995"

ČEKIĆ, Smail

Dejtonski (mirovni) sporazum - legalizacija genocida u Republici Bosni i Hercegovini
/ Smail Čekić. - Sarajevo : Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti
i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, 2016. - 3 sv. ; 25 cm

Bibliografija i bilješke uz tekst.

Sadrži:

Knj. 1. - 949 str.

Knj. 2. - Str. 955-1670

Knj. 3. - Str. 1675-2601. - Registri

ISBN 978-9958-028-18-2

COBISS.BH-ID 23074822

IZDAVAČ: Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava
Univerziteta u Sarajevu

ZA IZDAVAČA: Dr. Rasim Muratović, naučni savjetnik

UREDNIK: Dr. Meldijana Arnaut Haseljić

RECENZENTI: Prof. dr. Francis Boyle
Akademik prof. dr. Muhamed Filipović
Akademik prof. dr. Mirko Pejanović
Akademik prof. dr. Ferid Muhić
Prof. dr. David Petegrew
Dr. Emir Ramić

LIKOVNO-GRAFIČKO
RJEŠENJE KORICA: Akademik Mehmed A. Akšamija

LEKTURA: Samija Rizvanović
Sadžida Džuvic

PRIJEVOD NA ENGLLESKI: Samir Kulaglic, prof.

UNOS TEKSTA: Hajra Bibic
Fuad Adžanel

PRIPREMA
ZA ŠTAMPU: Dr. Meldijana Arnaut Haseljić

ŠTAMPARIJA: Amos graf, Sarajevo

TIRAŽ: 1.000

SMAIL ČEKIĆ

**DEJTONSKI (MIROVNI) SPORAZUM
– LEGALIZACIJA GENOCIDA
U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI**

Sarajevo, 2016.

S A D R Ź A J

<i>P R E D G O V O R</i>	21
<i>P R E F A C E</i>	27

I

B I T N E Č I N J E N I C E I D O K A Z I O AGRESIJI NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I ZLOČINU GENOCIDA NAD BOŠNJIACIMA

1. Planiranje, priprema i organizovanje agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločina genocida nad Bošnjacima	35
2. Genocid i drugi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava	223
A) Koncentracioni logori za Bošnjake	357
B) Masovne grobnice	598
C) Masovna i sistematska silovanja i drugi oblici seksualnog nasilja	632
D) Ciljano uništavanje bošnjačke elite	764
E) Prisilno pokrštavanje Bošnjaka	779
F) Masovno protjerivanje i deportacija civila i civilnog stanovništva	789
G) Uništavanje kulturnih dobara i oduzimanje imovine	865
H) Uništavanje vjerskih objekata	904

II

LEGALIZACIJA TERITORIJALNIH OSVAJANJA

I

ZLOČINA GENOCIDA

1. Aktivnosti država agresorâ, kao i međunarodne zajednice, na teritorijalno-političkoj podjeli Republike Bosne i Hercegovine ... 973
2. "Revidirana" politika Sjedinjenih Američkih Država prema Republici Bosni i Hercegovini 1244
3. Dogovori (razgovori) i sporazumi o teritorijalnoj podjeli Republike Bosne i Hercegovine 1331
4. Banja Luka ne smije biti oslobođena 1368
5. Bitka (diplomatska) za teritorije (trgovina teritorijama) 1464
6. Legalizacija srpske paradržavne tvorevine i zločina genocida 1518
7. Dejtonski mirovni sporazum, ICTY i (ne)hapšenje ratnih zločinaca ..1601

III

DOKUMENTI O AGRESIJI I ZLOČINU GENOCIDA

1. **Namjera (*mens rea*) za genocid nad Bošnjacima** - Izjava Radovana Karadžića (telefonski razgovor s Gojkom Đogom), 12. oktobar 1991. 1695

2. **Namjera (*mens rea*) za istrebljenje Bošnjaka** - Izjava Radovana Karadžića, 13. oktobar 1991. 1696
3. **Javna prijetnja o nestanku Bošnjaka** - Izjava Radovana Karadžića u Skupštini Socijalističke republike Bosne i Hercegovine, 14/15. oktobar 1991. 1697
4. **Genocidna namjera o istrebljenju rukovodstva bošnjačkog naroda** - Izjava Radovana Karadžića (telefonski razgovor s Miodragom Davidovićem), 15. oktobar 1991. 1698
5. **Negiranje Bošnjaka - "Muslimani su komunistička tvorevina"** - Izjava Momčila Krajišnika na sjednici "Narodne skupštine Republike Srpske", 8. januar 1993. 1699
6. **Formiranje nelegalne Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini** - Odluka poslanika Srpske demokratske stranke i Kluba Srpskog pokreta obnove u Skupštini SR Bosne i Hercegovine, 24. oktobar 1991. 1700
7. **Naređenje Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine o nasilnom preuzimanju vlasti i zadacima u ratnim uslovima** - Naredba SDS Sarajevo, 26. oktobar 1991. 1703
8. **Verifikacija "Srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini"** - "Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini", 21. novembar 1991. 1705
9. **Uputstvo o praktičnim pripremama za nasilno preuzimanje vlasti u Bosni i Hercegovini (varijante a i b)** - *Uputstvo o organizovanju i djelovanju organa srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u vanrednim okolnostima*, Srpska demokratska stranka, Glavni odbor, 19. decembar 1991. 1708
10. **"Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine"** - "Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini", 9. januar 1992. 1718

11. **Svi Srbi u jednoj državi** - Izjava prof. dr. Milutina Najdanovića na sjednici "Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine", 9. januar 1992. 1721
12. **Formiranje srpske države** - Izjava Momčila Krajišnika na sjednici "Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine", 25. januar 1992. 1722
13. **Izlazak na more - "vjekovni cilj srpskog naroda"** - Izjava prof. dr. Milutina Najdanovića na sjednici "Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine", 25. februar 1992. 1723
14. **"Strateški cilj srpskog naroda da živi u jednoj državi"** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici "Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine", 27. mart 1992. ... 1724
15. **"Strateški ciljevi srpskog naroda u Bosni i Hercegovini"** *Namjera (mens rea), subjektivni (ili mentalni, psihički) element genocida* - Izjava Radovana Karadžića na sjednici "Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine", 12. maj 1992. 1725
16. **"To je, ljudi, genocid"** - Izjava generala Ratka Mladića na sjednici "Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine", 12. maj 1992. 1734
17. **Cilj je srpska država** - Izjava generala Ratka Mladića na sjednici "Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine", 12. maj 1992. 1735
18. **"Gdje su Srbi, to je srpska teritorija"** - Izjava Momčila Krajišnika na sjednici "Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine", 12. maj 1992. 1736
19. **Namjera za likvidaciju bošnjačke elite i uništavanje bolnica** - Izjava dr. Dragana Kalinića, ministra za zdravstvo paradržavne tvorevine Srpske republike Bosne i Hercegovine, na sjednici "Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine", 12. maj 1992. 1737

20. **Planiranje i organizovanje priprema “za rat u srpskoj opštini Bosanska Krupa”** - Izjava Miroslava Vještica na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 12. maj 1992. 1739
21. **“I mi trebamo još ovog momenta u prsten staviti aždajinu glavu Sarajevo”** - Izjava generala Mladića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 12. maj 1992. 1741
22. **Nametanje nacističkih zakona “nesrpskom stanovništvu”** - *Odluka o statusu nesrpskog stanovništva na području opštine Čelinac*, Čelinac, 23. juli 1992. 1742
23. **Težnja Srba da žive “u svojoj državi”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 24-26. jula 1992. 1748
24. **“Krajnji cilj” - svi Srbi u jednoj državi** - Izjava Rajka Dukića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 24-26. jula 1992. 1749
25. **“Ovaj sukob je podjaren da bi nestali Muslimani” - dokaz o genocidnoj namjeri** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 24-26. jula 1992. 1750
26. **Rijeka Drina je “od najveće strateške važnosti”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 14-15. septembra 1992. 1752
27. **“Strateški ciljevi srpskog naroda” su zadaci, obaveza “da ih ispunjavamo”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 27-29. augusta, 9-10. septembra i 29. septembra - 1. oktobra 1993. 1753
28. **“Sarajevo je u srpskoj državi”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 27-29. augusta, 9-10. septembra i 29. septembra - 1. oktobra 1993. 1755

29. **“Politika SDS je da Sarajevo zadrži”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 30-31. decembra 1993. 1756
30. **“Strateški ciljevi srpskog naroda”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 10. januar 1994. 1757
31. **“Ujedinjenje sa Srbijom” - primarna opcija** - Izjava prof. dr. Alekse Buhe na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 10-11. maja 1994. 1758
32. **“Stalni cilj je zajednička država”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 10-11. maja 1994. 1759
33. **“Turci moraju nestati sa ovih prostora” - genocidna namjera o istrebljenju Bošnjaka** - Izjava generala Ratka Mladića, 10. april 1994. 1761
34. **“... Da Podrinje bude u cijelosti srpsko” - jedan od “strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”** - Komanda 1. bratunačke lake pješadijske brigade – 3. pješadijskom bataljonu, 4. juli 1994. 1766
35. **“Da se ratosiljamo neprijatelja iz kuće”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 18-19. jula 1994. 1767
36. **Naredba Radovana Karadžića “Direktiva za dalja dejstva” - namjera za zločin genocida nad Bošnjacima**, 8. mart 1995. 1768
37. **“Država za srpski narod”** - Izjava Momčila Krajišnika na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 14-15. juna 1995. 1770
38. **Priznanje Radovana Karadžića o direktivama za genocid, koje je on “pregledao, odobrio i potpisao”** - Izjava Rado-

- vana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 15-16. oktobra 1995. 1771
39. **“Strateški ciljevi srpskog naroda”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 28. august 1995. 1772
40. **Radovan Karadžić je stajao iza genocidnog plana “za Žepu i Srebrenicu”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 15-16. oktobra 1995. 1773
41. **“Držimo naše neprijatelje u potpunom okruženju”** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 12. maj 1992. 1774
42. **Dokazi o srpskom pljačkanju na okupiranoj teritoriji** - Izjava Trifka Radića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 12. maj 1992. 1775
43. **Dokazi o rušenju gradova** - Izjava Trifka Radića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 12. maj 1992. 1776
44. **Naredba za izvršenje genocida - “čišćenje lijeve obale Une ...”** - Srpska opština Bosanska Krupa, 25. maj 1992. 1777
45. **Masovna likvidacija civila na području Kozarca 1992.** - Komanda 1. krajiškog korpusa – Glavnom štabu “Vojske SRBiH”, 27. maj 1992. 1779
46. **Klanje i masovna likvidacija Bošnjaka na području Kozarca 1992.** - Izvještaj srpskog obavještajca pod pseudonimom Miloš, 29. maj 1992. 1783
47. **Naredba o organizovanom i koordiniranom protjerivanju bošnjačkog stanovništva** - Komanda brigade Srpske vojske “Birač” - Štabu TO Zvornik, 28. maj 1992. 1784

48. **Naredba o formiranju koncentracionog logora Omarska - Prijedor** – Stanica javne bezbjednosti Prijedor “Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 31. maj 1992. 1785
49. **Naredba o formiranju logora u Vlasenici** - Komanda brigade srpske vojske “Birač”, Šekovići, 31. maj 1992. 1790
50. **Priznanje o genocidu u Velagićima (Ključ) 1992. i sklanjanje leševa** - Izjava vojnog policajca Boška Unčanina 1791
51. **“Operacija čišćenja terena” - genocid nad Bošnjacima na području Biljana (Ključ) 1992.** - Stanica javne bezbjednosti Ključ “Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 10. juli 1992. 1793
52. **Priznanje o genocidu nad Bošnjacima** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 24-26. jula 1992. 1795
53. **Dokazi o opsadi Sarajeva** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 24-26. jula 1992. 1796
54. **Dokazi o zauzimanju Bosne i Hercegovine od srpskog agresora** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 24-26. jula 1992. 1797
55. **Dokazi o srpskoj opsadi gradova** - Izjava dr. Milovana Milovića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 24-26. jula 1992. 1798
56. **Zauzimanje i okupacija 70% teritorije Republike Bosne i Hercegovine** - Izjava prof. dr. Biljane Plavšić na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 24-26. jula 1992. 1799
57. **Dokazi o genocidu nad Bošnjacima** - Izjava Nedeljka Prstojevića na sjednici “Narodne skupštine Srpske republike Bosne i Hercegovine”, 24-26. jula 1992.1800

58. **Miniranje i rušenje džamija** - Komanda 1. krajiške brigade, Komandno mjesto Šipovo – Komandi 30. partizanske divizije, 8. august 1992. 1801
59. **Izgradnja pravoslavne crkve u Bosanskom Petrovcu od opljačkanog materijala s područja mjesne zajednice Kulen-Vakuf** - Srpska opština Bihać, *Odluka*, 16. august 1992. 1803
60. **Dokazi o genocidu - likvidacija logoraša na Korićanskim stijenama 1992.** – Komanda 22. lake pješadijske brigade – Komandi 1. krajiškog korpusa, *Vanredni izvještaj*, 21. august 1992. 1805
61. **Dokazi o genocidu na području Prijedora** - Komanda 1. krajiškog korpusa (IKM) – Komandi OG Prijedor, *Informacija*, 22. august 1992. 1808
62. **Dokazi o genocidu na području Prijedora** - Izvještaj srpskog obavještajca pod pseudonimom Miloš, 7. septembar 1992. 1810
63. **Dokazi o koncentracionim logorima u paradržavnoj tvorevini Republici Srpskoj** - Izjava Milana Trbojevića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 14-15. septembra 1992. 1811
64. **“Zavrni vodu Sarajlijama ... neka pokrepaju”** - Izjava Trifka Radića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 14-15. septembra 1992. 1812
65. **Dokazi o genocidu na području Bosanske krajine** - Izvještaj srpskog obavještajca pod pseudonimom Miloš, 16. septembar 1992. 1813
66. **Vojno-medicinska akademija u Beogradu, zdravstvena ustanova Savezne republike Jugoslavije, učestvovala je u prevoženju leševa “na bezbjedna mjesta” - u prikrivanju dokaza o genocidu** - Komanda Istočnobosanskog korpusa –

- Glavnom štabu Vojske Republike Srpske, *Vanredni izvještaj*,
Bijeljina, 29. septembar 1992. 1814
- 67. Korištenje logoraša Bošnjaka za prinudni rad u Jugoslavenskom rečnom brodarstvu u Beogradu** - Vojna pošta 7102 – Bijeljina, 6. novembar 1992, *Rešenje* 1819
- 68. Dokazi o genocidu nad Bošnjacima u Prijedoru: “Mi smo ih sredili i spakovali tvrdim pakovanjem ...”** - Izjava Srđe Srđića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 23-24. novembra 1992. 1821
- 69. Bošnjaci u opsadi u Cerskoj i Srebrenici** - Izjava generala Ratka Mladića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 17. decembar 1992. 1822
- 70. Priznanje o ubistvu Hakije Turajlića, potpredsjednika Vlade Republike Bosne i Hercegovine** - Izjava generala Ratka Mladića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”. 8. januar 1993. 1823
- 71. Podrška jedinica Vojske Jugoslavije** - Komanda lake pješadijske brigade Bratunac – Komandi Drinskog korpusa, 24. januar 1993. 1824
- 72. Učešće Vojske Jugoslavije u borbenim operacijama u istočnoj Bosni** - Komanda Užičkog korpusa – Operativnoj grupi Drina i Komandi Drinskog korpusa “VRS”, 25. januar 1993. 1826
- 73. Učešće oružanih snaga Savezne republike Jugoslavije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu** - Komanda Užičkog korpusa – Operativnom centru Generalštaba Vojske Jugoslavije i drugima, 26. januar 1993. 1828
- 74. Angažovanje Vojske Jugoslavije u “napadnim operacijama” u istočnoj Bosni i genocidu nad Bošnjacima** - Komanda Užičkog korpusa – Glavnom štabu “Vojske Republike Srpske”, 29. januar 1993. 1830

75. **Plansko protjerivanje “nesrpskog stanovništva”** - Izjava Branka Simića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 3. april 1993. 1833
76. **Učešće Srbije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima** - Izjava Slobodana Miloševića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, Pale, 5-6. maja 1993. 1834
77. **Protjerivanje civila i civilnog stanovništva** - *Pregled odseljenih i doseljenih građana ...*, Centar bezbjednosti Banja Luka, Banja Luka, maj 1993. 1835
78. **Dokazi o genocidu nad Bošnjacima** - Izjava Miroslava Vještica na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 27-29. augusta, 9-10. septembra i 29. septembra - 1. oktobra 1993. 1840
79. **Dokazi o genocidu nad Bošnjacima** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 27-29. augusta, 9-10. septembra i 29. septembra - 1. oktobra 1993. 1841
80. **Opsada Sarajeva** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 10-11. maja 1994. 1842
81. **Oko 9.000.000 dolara Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) za potrebe naoružanja i municije paradržavnoj tvorevini “Autonomnoj pokrajini zapadnoj Bosni”** - Naredba Slobodana Miloševića: “**Fikret mora pobediti**”-, 21. juni 1994. 1843
82. **Uništavanje civilnih objekata** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 24. novembar 1994. 1849
83. **Granatiranje gradova, rušenje džamija i drugih civilnih objekata** - Izjava Zlatka Kelečevića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 23-24. maja 1995. 1850

84. **Dokazi o zločinima nad civilima i civilnim objektima** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici "Narodne skupštine Republike Srpske", 6. august 1995. 1852
85. **Direktive za izvršenje genocida** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici "Narodne skupštine Republike Srpske", 6. august 1995. 1853
86. **Nemoć srpskog agresora i njegovih kolaboracionista** - Izjava Radovana Karadžića na sjednici "Narodne skupštine Republike Srpske", 23-24. maja 1995. 1854
87. **Učešće specijalnih jedinica Ministarstva za unutrašnje poslove Srbije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima** – Ministarstvo za unutrašnje poslove "Republike Srpske" – Centru javne bezbjednosti Sarajevo, 6. juli 1995. 1855
88. **Učešće "zduženih snaga" Ministarstva za unutrašnje poslove Republike Srbije, "Republike Srpske" i "Republike srpske krajine" u zauzimanju Srebrenice i genocidu nad Bošnjacima** - Ministarstvo za unutrašnje poslove "Republike Srpske" – Komandantu specijalne brigade policije i drugima, 10. juli 1995. 1860
89. **Dogovor o likvidaciji oko 8.000 Bošnjaka** - Centar javne bezbjednosti Zvornik – Ministarstvu za unutrašnje poslove Republike Srpske, 13. juli 1995. 1862
90. **Jedinice "Vojske Republike Srpske" i MUP-a "Republike Srpske" uhapsile i ubile oko 1.000 do 1.500 Bošnjaka: dokazi o genocidu nad Bošnjacima** - Komanda 5. inženjerijskog bataljona – Komandi Drinskog korpusa, 14. juli 1995. 1863
91. **Milorad Dodik žali što srpski agresor nije zauzeo Bihać. "Srebrenica i Žepa" su, po njemu, "najveća greška rata"** - Izjava Milorada Dodika na sjednici "Narodne skupštine Republike Srpske", 15-16. oktobra 1995. 1866

92. “Srebrenica i Žepa” nisu “najveća greška rata” - Izjava generala Manojla Milovanovića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 15-16. oktobra 1995. 1867
93. **Pomoć i podrška Srbije “za vođenje oružane borbe”** - Izjava generala Ratka Mladića na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, 15-16. oktobra 1995. 1868
94. **Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) ostvarivala je efektivno rukovođenje i kontrolu nad snagama “bosanskih Srba”, koje su, kao “dio vojne organizacije SRJ” djelovale kao organ Savezne republike Jugoslavije, koja je (Savezna republika Jugoslavija) “provodila vojne operacije neophodne za uspostavljanje Velike Srbije”** - ICTY, Predmet br. IT-04-1-I, Pred Pretresnim vijećem, Tužilac protiv Duška Tadića, *Izdvojeno i različito mišljenje sudije McDonald o primjenjivosti člana 2 Statuta*, 7. maj 1997. 1869
95. **Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora), učestvujući u agresorskim ratovima u Republici Hrvatskoj i Republici Bosni i Hercegovini, izdržavala je “70.000 VOJNIKA U VOJSCI REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE, OKO 200.000 VOJNIKA U VOJSCI REPUBLIKE SRPSKE I VOJSKU JUGOSLAVIJE, A TO JE SKORO POLA MILIONA VOJNIKA”** - Savezna republika Jugoslavija, Generalštab Vojske Jugoslavije, Kabinet načelnika, *Završna reč* Predsednika Savezne republike Jugoslavije akademika Dobrice Ćosića na sastanku Štaba Vrhovne komande, dana 27. maja 1993. godine u Dobanovcima ... 1890
96. **Savezna republika Jugoslavija je do 30. augusta 1994. “DVIJE MILIJARDE DOLARA UTROŠILA U BOSNI I HERCEGOVINI” - za vođenje agresorskog, osvajačkog rata protiv Republike Bosne i Hercegovine i istrebljenje Bošnjaka. Ta država je pružala “maksimalnu pomoć” srpskom narodu “preko Drine, da se stvori Republika Srpska, da se stvori Republika Srpska Krajina”, i izborila se**

da tzv. međunarodna zajednica “nudi legalizaciju države na polovini teritorije Bosne i Hercegovine”, čime bi se teritorija (Savezne republike Jugoslavije) povećala “za jednu četvrtinu, jer je 102 hiljade kvadratnih kilometara Jugoslavije, a da se stanovništvo poveća za jednu desetinu, i to da se legalizuje”, tako se “stvara sva podloga da srpski narod, praktično, ostane da živi u jednoj državi” - Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savet odbrane, Vojna tajna, Strogo poverljivo, *Stenografske beleške s 25. sjednice Vrhovnog saveta odbrane*, održane 30. augusta 1994. ... 1894

97. Slobodan Milošević je “obezbedio legitimitet Republike Srpske pred svetom”, a generali Vojske Jugoslavije su zločin protiv mira (agresiju) i zločin genocida “uradili časno” - Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savet odbrane, Odbrana, Državna tajna, Strogo poverljivo, *Zabeleška sa sastanka predstavnika najvišeg političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i Republike Srpske*, održanog 25. augusta 1995. godine u rezidencijalnom objektu Vojske Jugoslavije u Dobanovcima 1948
98. Slobodan Milošević na čelu jedinstvene delegacije rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i njene paradržavne tvorevine i marionetskog režima (Republike Srpske) “da se pred međunarodnom zajednicom bori za srpske interese”, jer je to “jedini način da se sačuva Republika Srpska” - Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savet odbrane, Odbrana, Službena tajna, Strogo poverljivo, *Zabeleška sa sastanka predstavnika najvišeg političkog i vojnog rukovodstva Savezne republike Jugoslavije i Republike Srpske*, održanog 29. augusta 1995. godine u rezidencijalnom objektu Vojske Jugoslavije u Dobanovcima 1964
99. Savezna republika Jugoslavija je “stvorila Republiku Srpsku”, “srpsku državu na prostorima na kojima nikada nije bilo srpske države”, i “uknjžila pola Bosne” - Savezna republika Jugoslavija, Vrhovni savet odbrane,

Odbrana, Službena tajna. Strogo poverljivo, *Stenografske beleške* sa 47. proširene sednice Vrhovnog saveta odbrane, održane 6. decembra 1995. godine, Beograd .. 1981

100. **Prikrivanje dokaza o genocidu** - Komanda Trećeg bataljona Trnovo, Trnovo, 29. novembar 1992, Načelnik sanitetske službe brigade "Birač" 1996

101. **Srpski agresor je u rudniku Tomašica zatrpao "oko 5.000 muslimanskih leševa"** - Sastanak generala Ratka Mladića sa starješinama 1. krajiškog korpusa i Vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane "Vojske Republike Srpske", *Referisanje o stanju i problemima i podčinjenim jedinicama - ustanovama i sektorima*, Banja Luka, 27. maj 1993. 1997

ZAVRŠNA RAZMATRANJA 1999

FINAL CONSIDERATIONS 2151

SKRAĆENICE 2309

IZVORI I LITERATURA

IZVORI	2325
LITERATURA.....	2344
PERIODIKA	2398

REGISTRI

A. REGISTAR LIČNIH IMENA.....	2403
B. REGISTAR GEOGRAFSKIH POJMOVA	2525

III

D O K U M E N T I
O AGRESIJI I ZLOČINU GENOCIDA

DOKUMENTI

O AGRESIJI I ZLOČINU GENOCIDA*

* Riječ je o dokumentima srpskog agresora - Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i njene paradržavne tvorevine i marionetskog režima Srpske Republike Bosne i Hercegovine/Republike Srpske. Autor je i u dosadašnjim radovima, pored ostalog, objavljivao dokumente prethodno navedene provenijencije (S. Čekić, **AGRESIJA NA BOSNU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA 1991-1993**, *Ljiljan*, Sarajevo, 1994, str. 266-349; S. Čekić, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA**, *Univerzitetski informativni glasnik*, Specijalno izdanje, br. 5, Sarajevo, 2011; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA O GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 569-693), sa ciljem da se, objavljujući relevantne dokumente, naučna, stručna i šira javnost neposredno upozna sa njihovim sadržajem i time, na osnovu neposrednih i posredovano stečenih iskustava i određenih doživljaja, uvjeri o namjerama, ciljevima i razmjerama zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, načina i oblika izvršenja zločina trajnih i ličnih, grupnih i društvenih posljedica.

BR. 1

**NAMJERA (*MENS REA*) ZA GENOCID NAD BOŠNJACIMA
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA (TELEFONSKI RAZGOVOR
SA GOJKOM ĐOGOM), 12. OKTOBAR 1991. -**

**“ ... Oni će nestati, taj narod će nestati sa površine zemlje ...,
da bi tu bilo krvi do koljena i da bi muslimanski narod nestao
To će biti pokolj krvavi”.**

(ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA* (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragrafi 61 i 200, napomena 400; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBADAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 240; S. Čekić, *AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU – PLANIRANJE, PRIPREMA, IZVOĐENJE* -, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004, str. 496-497; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI: Međupresuda Haškog tribunala od 16. juna 2004**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 143).

BR. 2

NAMJERA (*MENS REA*) ZA ISTREBLJENJE BOŠNJAKA

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA, 13. OKTOBAR 1991. -

“ ... Za dva - tri dana Sarajevo će nestati i biće pet stotina hiljada mrtvih. Za mjesec dana u Bosni i Hercegovini će nestati Muslimani ...”.

(S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 497; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA* (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragraf 688; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 241; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 143).

BR. 3

JAVNA PRIJETNJA O NESTANKU BOŠNJAKA

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA U SKUPŠTINI
SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE,

14/15. OKTOBAR 1991. -

“... Ovo je put na koji vi hoćete da izvedete Bosnu i Hercegovinu ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošli Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite, da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak, jer muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovdje ...”.

(S. Čekić, **AGRESIJA NA BOSNU I GENOCID ...**, S. Čekić, **AGRESIJA...**, str. 504; -ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PREDPRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, **ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE**, 16. juni 2004, paragraf 241; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 143).

BR. 4

**GENOCIDNA NAMJERA O ISTREBLJENJU
RUKOVODSTVA BOŠNJAČKOG NARODA**

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA (TELEFONSKI
RAZGOVOR SA MIODRAGOM DAVIDOVIĆEM),

15. OKTOBAR 1991. -

**“ ... Prije svega, niko od njihovog rukovodstva ne bi ostao živ.
Za tri-četiri sata svi bi bili pobijeni. Ne bi imali šanse da opstanu
uopšte ...”.**

(ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PREDPRETRESNIM VIJEĆEM,
TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO
PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBODAJUĆE PRESUDE*, 16.
juni 2004, paragraf 241; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID
U BOSNI ...**, str. 143).

BR. 5

**NEGIRANJE BOŠNJAKA - "MUSLIMANI SU
KOMUNISTIČKA TVOREVINA"**

- IZJAVA MOMČILA KRAJIŠNIKA NA SJEDNICI
"NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE",
8. JANUARA 1993. -

"Skupština je zauzela stav da su Muslimani komunistička tvorevina i da predstavljaju vjersku skupinu turske orijentacije. ... Oni su nevjernici, narod koji nije narod, odnosno narod koji hoće da bude narod i nema nikakve argumente za naciju."

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996, Izvodi iz izlaganja poslanika Skupštine Republike Srpske kao dokazni materijal na Međunarodnom krivičnom tribunalu u Hagu, Priredio Robert Donia, University press - Izdanje Magistrat Sarajevo i Fondacija Istina Pravda Pomirenje, Tuzla, 2012, str. 40).

BR. 6

**FORMIRANJE NELEGALNE SKUPŠTINE SRPSKOG
NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI**

**- ODLUKA POSLANIKA SRPSKE DEMOKRATSKE
STRANKE I KLUBA SRPSKOG POKRETA OBNOVE U
SKUPŠTINI SR BOSNE I HERCEGOVINE,
24. OKTOBAR 1991. -**

“Poslanici Kluba Srpske demokratske stranke i Kluba Srpskog pokreta obnove u Skupštini Bosne i Hercegovine, kao legitimni predstavnici srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, na osnovu ustavom utvrđenog prava na samoopredjeljenje, uključujući i pravo na otcjepljenje, na sjednici od 24. oktobra 1991. godine donose

**ODLUKU
O OSNIVANJU SKUPŠTINE SRPSKOG NARODA
U BOSNI I HERCEGOVINI**

I

Osniva se Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, kao najviši predstavnički i zakonodavni organ srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.

II

Skupštinu srpskog naroda u Bosni i Hercegovini sačinjavaju poslanici Srpske demokratske stranke i Srpskog pokreta obnove u Skupštini Bosne i Hercegovine. Poslanici Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini postaju i drugi poslanici Skupštine Bosne i Hercegovine srpske nacionalnosti potpisivanjem izjave o pristupanju ovoj skupštini.

III

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini razmatraće i odlučivati o pitanjima koja se odnose na ostvarivanje ravnopravnosti srpskog naroda sa ostalim narodima i narodnostima koji žive u Bosni i Hercegovini i zaštitu interesa srpskog naroda ukoliko bi ti interesi bili ugroženi odlukama Skupštine SRBiH.

IV

Srpski poslanici nastavljaju rad u vijećima i radnim tijelima Skupštine SRBiH u koje su birani, osim u slučajevima kada se ocijeni da akta skupštinskih vijeća koja se razmatraju i usvajaju ugrožavaju ravnopravnost i nacionalni interes srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.

V

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini priznaje važnost akata Skupštine Bosne i Hercegovine, koja nisu u suprotnosti sa interesima srpskog naroda.

VI

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini priznaje savezne propise, kao i republičke propise ako su u saglasnosti sa saveznim propisima i ako ne povređuju ravnopravnost i interese srpskog naroda.

VII

Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini će do donošenja akta o organizaciji, djelokrugu i načinu rada donijeti Privremeni poslovnik Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini.

VIII

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, a objaviće se u listu srpskog naroda 'Javnost'.

**PREDSJEDNIK SKUPŠTINE
mr Momčilo Krajišnik”**

(Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu (u daljem tekstu: AIIZ), inv. br. 490/4, Fond SDS, *Odluka o osnivanju Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*; S. Čekić, **AGRESIJA NA BOSNU I GENOCID ...**, str. 270-272).

BR. 7

**NAREĐENJE SRPSKE DEMOKRATSKE STRANKE
BOSNE I HERCEGOVINE O NASILNOM PREUZIMANJU
VLASTI I ZADACIMA U RATNIM USLOVIMA**

- NAREDBA SDS SARAJEVO, 26. OKTOBAR 1991. GODINE* -

**“45804 SO TBR YU
45135 SO CEL
OVAJ TELEX URUČITI PREDSEDNIKU SO. HVALA.**

NAREDBA SDS SARAJEVO

**KOJA JE OBJELODANJENA NA SASTANKU SVIH
PREDSJEDNIKA OPŠTINA 26. 10. 1991. GODINE U 15,00 ČASOVA
U BANJA LUCI POD RUKOVODSTVOM DR KARADŽIĆA, A U
POTPUNOSTI PRIHVATENA NA SJEDNICI PREDSEDNIŠTVA
AUTONOMNE REGIJE 'KRAJINE' I VLADE AR 'KRAJINA'.**

**1. ODMAH FORMIRATI KOMANDU MJESTA I ODREDITI
STALNO DEŽURSTVO.**

**2. USPOSTAVITI PUNU MOBILNOST TERITORIJALNE
ODBRANE.**

**3. FORMIRATI JEDINICE ZA FRONT I ODREDITI NJIHOVE
ZAMJENE.**

**4. SVE MLAĐE LJUDE DO 40 GODINA PREVESTI IZ CIVILNE
ZAŠTITE U TERITORIJALNU ODBRANU, A TERITORIJALNU
ODBRANU PRETPOČINITI KORPUSU KAO RATNE JEDINICE.**

**5. PREUZETI VLASTU JAVNIH PREDUZEĆIMA, POŠTI, SDK-a,
BANCI, SUDSTVU I OBAVEZNO SREDSTVA INFORMISANJA.**

**6. NA RADIO STANICAMA PROGLASITI RATNU ŠEMU
PROGRAMA.**

* Na početku dokumenta je ćirilicom napisano: “Ovo je tačno”.

7. U SVAKOJ OPŠTINI SAZVATI DIREKTORE I DOGOVORITI SE O NAČINU SNABDIJEVANJA STANOVNIŠTVA OD ENERGIJE DO ROBE ŠIROKE POTROŠNJE.

8. STAVITI MORATORIJ NA IZDAVANJE GRAĐEVINSKIH DOZVOLA, PRODAJU PLACEVA, IZBORDIREKTORA, TAMO GDJE SE ZLOUPOTREBLJAVA ODSUSTVO REZERVISTA, TAKOĐE OBUSTAVITI PROMJENU VLASNIŠTVA PREDUZEĆA, ITD.

9. STROGO SE ZABRANJUJE ZAPOŠLJAVNJE LICA IZ PODRUČJA RATA, A KOJI SU SPOSOBNI ZA ISTLA AKO IMA VEĆ ZAPOSLENIH ODMAH IH OTPUSTITI I VRATITI NA FRONT.

10. OD DEZERTERA PRIKUPITI SVO ORUŽJE I OPREMU.

11. NAPRAVITI SPISAK VIŠKA ROBE, KAO I MANJKA I O ISTOM OBAVIJESTITI SDS SARAJEVO - GOSP. ILIĆA.

12. PARAVOJNE FORMACIJE AKO POSTOJE ODMAH RASFORMIRATI I PREVESTI U TERITORIJALNU ODBRANU. OVO OBAVEZNO SPROVESTI.

13. ODREDITI I RATNE POREZE ZA VEĆI USPJEH KOMPLETNE AKCIJE.

14. ZAHTJEV RADIO BANJA LUCI DA SE ODMAH EMITUJE JEDAN SAT PROGRAMA O RATNIM ZBIVANJIMA IZ HRVATSKE.

ČELINAC, 29. 10. 1991.

KOORDINATOR ZA

SPROVOĐENJE ODLUKA

RADOSLAV BRĐANIN,

POTPREDsjedNIK SKUPŠTINE AUTONOMNE REGIJE”

(AIIZ, inv. br. 3-1171, Fond SDS, *NAREDBA SDS Sarajevo*, 26. oktobar 1991; S. Čekić, *AGRESIJA NA BOSNU I GENOCID ...*, str. 273-274).

BR. 8

**VERIFIKACIJA “SRPSKIH AUTONOMNIH OBLASTI
U BOSNI I HERCEGOVINI”**

- “SKUPŠTINA SRPSKOG NARODA U BOSNI I
HERCEGOVINI”, 21. NOVEMBAR 1991. -

“Polazeći od rezultata izjašnjavanja na Plebiscitu srpskog naroda, održanom 9. i 10. novembra 1991. godine, a na osnovu stava 2. člana 1. Privremenog poslovnika Skupštine srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i na osnovu ustavom utvrđenog prava naroda na samoopredjeljenje i samoorganizovanje, Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, na sjednici od 21. novembra 1991. godine, donijela je

**ODLUKU
O VERIFIKACIJI PROGLAŠENIH SRPSKIH
AUTONOMNIH OBLASTI U BOSNI I HERCEGOVINI**

I

Verifikuju se odluke o proglašenju srpske autonomne regije i autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini, i to:

Autonomna regija Krajina koju sačinjavaju opštine: Banja Luka, Bosanski Petrovac, Čelinac, Glamoč, Ključ, Kotor Varoš, Kupres, Laktaši, Mrkonjić Grad, Prijedor, Prnjavor, Sanski Most, Skender Vakuf, Srbac, Šipovo, Titov Drvar i Srpska opština Bosanska Krupa, kao i dijelovi opštine Donji Vakuf i drugih opština sa ove regije sa većinskim srpskim narodom, sa sjedištem u Banja Luci;

Srpska autonomna oblast Hercegovina koju sačinjavaju opštine: Bileća, Čajniče, Gacko, Kalinovik, Ljubinje, Nevesinje, Rudo, Trebinje i Foča, kao i dijelovi opština sa ove regije sa većinskim srpskim narodom, sa sjedištem u Trebinju;

Srpska autonomna oblast Romanijsko-birčanska, koju sačinjavaju opštine: Han Pijesak, Sokolac, Vlasenica, Olovo i Šekovići, kao i dijelovi opštine Rogatica i drugih opština sa ove regije sa većinskim srpskim narodom, sa sjedištem u Sarajevu;

Srpska autonomna oblast Semberija, koju sačinjavaju opštine: Bijeljina, Lopare i Ugljevik, kao i dijelovi opština sa ove regije sa većinskim srpskim narodom, sa sjedištem u Ugljeviku i

Srpska autonomna oblast Sjeverna Bosna, sa sjedištem u Doboju, koju sačinjavaju dijelovi opština sa većinskim srpskim narodom, i to: Teslić, Doboj, Tešanj, Derвента, Bosanski Brod, Odžak, Bosanski Šamac, Modriča, Gradačac, Gračanica, Lukavac, Srebrenik, Živinice, Banovići, Zavidovići, Maglaj i Orašje.

II

Srpske autonomne regije i oblasti iz prethodne tačke su u sastavu Bosne i Hercegovine, kao federalne jedinice u zajedničkoj državi Jugoslaviji.

III

Prava i dužnosti autonomne regije i oblasti, način ostvarivanja ovih prava i dužnosti, organizacija organa i druga pitanja od značaja za ostvarivanje prava i dužnosti srpskih autonomnih oblasti, urediće se posebnim propisom.

IV

Status opština u gradu Sarajevu, kao i dijelovi grada Sarajeva u kojima srpski narod predstavlja većinu, urediće se posebnim propisom.

V

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, a objaviće se u “Službenom glasniku srpskog naroda”.

Broj: 37-02/91
Sarajevo,
21. novembra 1991.

PREDSJEDNIK
SKUPŠTINE SRPSKOG NARODA
Mr. Momčilo Krajišnik”

(AIIZ, inv. br. 491/5, Fond SDS, *Odluka o verifikaciji proglašениh srpskih autonomnih oblasti u Bosni i Hercegovini*; S. Čekić, **AGRESIJA NA BOSNU I GENOCID ...**, str. 275-276; ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, *MIŠLJENJE I PRESUDA*, 7. maj 1997, paragrafi 97 i 102; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragraf 167; S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 501-502).

BR. 9
**UPUTSTVO O PRAKTIČNIM PRIPREMAMA
ZA NASILNO PREUZIMANJE VLASTI U BOSNI I
HERCEGOVINI (VARIJANTE A I B)***
- *UPUTSTVO O ORGANIZOVANJU I DJELOVANJU ORGANA
SRPSKOG NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI U VANREDNIM
OKOLNOSTIMA*, SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA, GLAVNI
ODBOR, 19. DECEMBAR 1991. -

**“SRPSKA DEMOKRATSKA STRANKA
BOSNE I HERCEGOVINE
- Glavni Odbor -**

**STROGO POVJERLJIVO
Primjerak broj 104**

* Glavni odbor Srpske demokratske stranke Bosne i Hercegovine 19. decembra 1991. objelodanio je navedeni dokument, koji je podijeljen opštinskim odborima SDS-a. *UPUTSTVO ...* “**propisuje na koji način će biti provedene određene utvrđene aktivnosti u svim opštinama u kojima žive Srbi, a u suštini se radi o nacrtu za preuzimanje vlasti od strane bosanskih Srba u opštinama u kojima oni predstavljaju većinu stanovništva i opštinama gdje su u manjini ...**” (ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOSLAVA BRĐANINA, PRESUDA, 1. septembar 2004, paragrafi 69-70; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBODAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 145; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 98-99. Detaljnije o tome vidi: S. Čekić, *AGRESIJA ...*, str. 525-531).

Radovan Karadžić je na 50. sjednici “NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, održanoj 15-16. aprila 1995, “**potvrdio postojanje varijante A i varijante B plana, rekavši: ‘U trenutku kada je počeo rat, mi smo imali, u opštinama gdje je većina, vlast opštinska, čvrsto je držali, sve kontrolisali. U opštinama gdje smo bili manjina formirali smo tajnu vlast, opštinski odbor, opštinsku skupštinu, predsjednika Izvršnog odbora. To su bile, sjećate se, A ili B varijante. U B varijantama, gdje smo bili u manjini, 20%, 15% imali smo vlast uspostavljenu i brigadu, jedinicu, i tamo, kolika da je, ali odred je bio tamo i komandant’.**” (ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBODAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 146; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 99).

U P U T S T V O

O ORGANIZOVANJU I DJELOVANJU ORGANA SRPSKOG NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI U VANREDNIM OKOLNOSTIMA

Sarajevo, 19. decembar 1991. godine

1. Zbog opravdane sumnje da određene snage uporno temeljito i organizovano djeluju na nasilnom izvođenju Bosne i Hercegovine iz Jugoslavije, a time i srpskog naroda, donosi se ovo uputstvo kojim se razrađuju jedinstveni zadaci, mjere i druge aktivnosti koje će se sprovesti u okviru nacionalne zajednice srpskog naroda u Bosni i Hercegovini u cilju sprovođenja plebiscitarne odluke kojom se srpski narod u Bosni i Hercegovini opredjelio da živi u jedinstvenoj državi, kako u postojećim, tako i u svim uslovima i okolnostima koje mogu nastupiti imajući u vidu razvoj ukupne političke i bezbjednosne situacije.

2. Zadaci, mjere i druge aktivnosti utvrđene u ovom uputstvu preduzimaće se radi povećanja mobilnosti i spremnosti za odbranu interesa srpskog naroda.

3. Zadaci, mjere i druge aktivnosti iz ovog uputstva sprovode se na čitavoj teritoriji SRBiH, odnosno u svim opštinama na čijem području živi srpski narod i to:

- u cijelosti, u opštinama u kojima srpski narod predstavlja većinu stanovništva /varijanta 'A' / i
- djelimično, u opštinama u kojima srpski narod nije u većini /varijanta 'B' /.

4. Radi obezbjeđenja jedinstvenog i blagovremenog sprovođenja, utvrđivanje zadataka, mjera i drugih aktivnosti vrši se po varijantama 'A' i 'B' i to u dva stepena.

II

I – VARIJANTA A PRVI STEPEN

1. Uvesti stalno dežurstvo u svim opštinskim odborima SDS i obezbjediti neprekidnu vezu i saradnju sa svim mjesnim odborima na području opštine.

2. Obezbjediti uslove za svakodnevno zasijedanje sekretarijata opštinskog odbora SDS radi neprekidnog praćenja i procjenjivanja na terenu i preduzimanja potrebnih mjera.

3. Opštinski odbor SDS odmah će formirati krizni štab* srpskog naroda u opštini u čiji sastav ulaze:

- svi članovi sekretarijata opštinskog odbora SDS;
- nosioci funkcija u opštini – kandidati SDS sljedećih organa: predsjednik skupštine opštine ili predsjednik izvršnog odbora opštine; načelnik stanice javne bezbjednosti ili komandir stanice milicije; komandant ili načelnik opštinskog štaba teritorijalne odbrane; sekretar opštinskog sekretarijata narodne odbrane ili drugi rukovodni radnik iz tog sekretarijata koji je kandidat SDS;
- poslanici u Skupštini srpskog naroda BiH;
- članovi Glavnog odbora SDS BiH sa područja opštine.

Komandant kriznog štaba je predsjednik skupštine opštine ili predsjednik izvršnog odbora opštine.

* O kriznim štabovima srpskog naroda - najvišim organima okupacione vlasti u opštinama detaljnije vidi: S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 523-546, kao i: ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, *MIŠLJENJE I PRESUDA*, 7. maj 1997, paragraf 103; ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *DOSTAVA KORIGENDUMA IZVJEŠTAJA SUDSKOG VJEŠTAKA D. HANSONA PODNIJETOG 20. JUNA 2002. I PODNOŠENJE AŽURIRANOG IZVJEŠTAJA SUDSKOG VJEŠTAKA*; * * **BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA**, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006, str. 407-451; ICTY, IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADISLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragrafi 126-229.

Komandant određuje člana kriznog štaba - koordinatora za odnose sa skupštinskim rukovodstvima SDA i HDZ.

4. Sazvati i proglasiti skupštinu srpskog naroda u opštini koju sačinjavaju odbornici iz reda srpskog naroda u skupštini opštine.

Prvu sjednicu skupštine srpskog naroda na kojoj će se izabrati predsjednik skupštine, sazvaće predsjednik sadašnje opštine ili predsjednik izvršnog odbora opštine.

5. Izvršiti pripremne radnje za formiranje opštinskih državnih organa /izvršnog odbora, organa uprave, suda za prekršaje, stanica javne bezbjednosti i dr./ i pripremiti predloge kadrova za vršenje funkcija i poslova u tim organima.

Pripremiti preuzimanje kadrova, objekata i opreme centara službi bezbjednosti i njihovo priključivanje novoformiranom organu za unutrašnje poslove u sjedištu centra.

6. Pojačati organizaciju vršenja fizičkog obezbjeđenja objekata od vitalnog značaja u opštini.

7. Uspostaviti kontrolu i izvršiti provjeru stanja postojećih robnih rezervi i pristupiti kompletiranju i znavljanju opštinskih robnih rezervi najdeficitarnijim proizvodima, sirovinama i repromaterijalom.

8. Intenzivirati informativno-propagandnu aktivnost radi blagovremenog i potpunog informisanja srpskog naroda o političkoj i bezbjednosnoj situaciji u opštini i šire.

9. Izvršiti procjene potrebnog broja pripadnika aktivnog i rezervnog sastava milicije, jedinica TO, jedinica civilne zaštite i u skladu s tim izvršiti njihovu popunu i preduzeti sve druge potrebne radnje za njihovo aktiviranje u skladu sa razvojem situacije.

Naredbu o aktiviranju ovih sastava donosi Krizni štab u opštini.

10. Obavijestiti kadrove srpskog naroda da u narednom periodu ne koriste godišnje odmore, da ne putuju u inostranstvo, odnosno da ne napuštaju mjesto stalnog boravka.

- 11. Izvršiti pripreme /stvaranje organizacionih i drugih uslova/ za:**
- zaštitu djece, trudnica, starih, bolesnih, invalidnih i iznemoglih osoba, uključujući i pripreme za zaštitu i evakuaciju na manje ugrožena područja, u punoj saradnji sa komandama i štabovima naših oružanih snaga /JNA/;
 - popunu ratnih jedinica po razrezima JNA, kako ljudstvom, tako i materijalnim sredstvima i stokom iz popisa, u skladu sa saveznim propisima, na principima pravednosti i čovječnosti srpskog naroda, uključujući služenje ličnim primjerom funkcionera SDS i drugih prvaka i ljudi od ugleda u redovima srpskog naroda;
 - zaštitu materijalnih dobara od značaja za odbranu i otpor, kao i za život i rad stanovništva;
 - obezbjeđenje kontinuiteta proizvodnje i usluga od vitalnog značaja za odbranu, otpor i život srpskog naroda.

DRUGI STEPEN

1. Sazvati sjednicu srpske skupštine opštine i obrazovati izvršni odbor opštine, osnovati opštinske državne organe, izabrati odnosno imenovati funkcionere i postaviti rukovodeće radnike.

2. Mobilisati sve snage milicije iz reda pripadnika srpskog naroda i u saradnji sa komandama i štabovima JNA vršiti njihovo postepeno prepočinjavanje.

3. Putem nadležnih organa obezbjediti sprovođenje naredjenja za mobilizaciju rezervnih sastava JNA i jedinica teritorijalne odbrane.

4. Zadužiti filijale i ekspozitore SDK da onemoguće fizički odliv gotovog novca i hartija od vrijednosti iz trezora u njihovoj nadležnosti u bankama, poštama i drugim finansijskim organizacijama, kao i da ažuriraju dnevno praćenje platnog prometa na području svog djelovanja.

5. Organizovati vršenje neprekidnog fizičkog obezbjeđenja svih vitalnih objekata, saobraćajnih komunikacija i veza i proizvodnih kapaciteta.

6. Preuzeti kadrove, objekte i opremu centra službi bezbjednosti i staviti ih u funkciju novoformiranog organa za unutrašnje poslove u sjedištu centra.

7. Spriječiti nekontrolisane isporuke prehambenih i drugih deficitarnih proizvoda i sirovina, ubrzati realizaciju ugovorenih nabavki takvih roba i staviti pod kontrolu tekuće zalihe roba i vršiti pripreme za organizovanu disperziju ovih roba na ugrožena područja, vodeći računa o strogoj primjeni utvrđenih prioriteta u snadbjevanju.

8. U preduzimanju svih ovih mjera voditi računa da se obezbijedi poštovanje nacionalnih i drugih prava pripadnika svih naroda i njihovo kasnije angažovanje u organima vlasti koje će osnovati skupština srpskog naroda u opštini.

II - VARIJANTA B PRVI STEPEN

1. Uvesti stalno dežurstvo u svim opštinskim odborima SDS i obezbijediti neprekidnu vezu i saradnju sa svim mjesnim odborima na području opštine.

2. Obezbidjeti uslove za svakodnevno zasijedanje sekretarijata opštinskog odbora SDS radi neprekidnog praćenja i procjenjivanja stanja na terenu i preduzimanja potrebnih mjera.

3. Opštinski odbor SDS odmah će formirati krizni štab srpskog naroda u opštini u čiji sastav ulaze:

- svi članovi sekretarijata opštinskog odbora SDS u opštini;**
- nosioci funkcija u opštini – kandidati SDS u svim opštinskim državnim organima;**
- poslanici u Skupštini srpskog naroda BiH;**
- članovi Glavnog odbora SDS BiH sa područja opštine.**

Komandant kriznog štaba je predsjednik opštinskog odbora SDS.

Komandant određuje člana kriznog štaba - koordinatora za odnose sa opštinskim rukovodstvima SDA i HDZ.

4. Sazvati i proglasiti skupštinu srpskog naroda u opštini koju sačinjavaju odbornici iz reda srpskog naroda u skupštini opštine i predsjednici mjesnih odbora SDS.

Prvu sjednicu skupštine srpskog naroda, na kojoj će se izabrati predsjednik skupštine opštine, sazvaće predsjednik opštinskog odbora SDS.

5. Izvršiti pripremne radnje za formiranje opštinskih državnih organa /izvršnog odbora, organa uprave, stanica javne bezbjednosti i dr./ i pripremiti predloge kadrova za vršenje funkcija i poslova u tim organima u organima vlasti obezbjediti proporcionalnu zastupljenost kadrova iz reda drugih naroda i narodnosti koji su izrazili lojalnost prema saveznoj državi Jugoslaviji.

Pripremiti preuzimanje kadrova i određenje opreme centara službe bezbjednosti i njihovo priključivanje stanici javne bezbjednosti u opštini odnosno mjestu u kojoj se formira stanica milicije.

6. U mjesnim zajednicama ili naseljenim mjestima sa većinskim srpskim stanovništvom formirati tajna skladišta i depoe u koje smještati živežne namirnice i druge deficitarne proizvode, sirovine i repromaterijale koje treba maksimalno izvlačiti putem tajnih kanala iz skladišta robnih rezervi svih nivoa, kao i iz skladišta u okviru prometnih organizacija.

Organizaciju i nadzor nad vršenjem ovih poslova isključivo vrši krizni štab.

7. Intenzivirati informativno-propagandnu aktivnost radi blagovremenog i potpunog informisanja srpskog naroda o političkoj i bezbjednosnoj situaciji u opštini i šire.

8. Izvršiti procjene potrebnog broja pripadnika aktivnog i rezervnog sastava milicije, jedinica TO, jedinica civilne zaštite i u skladu s tim izvršiti njihovu popunu i preduzeti sve druge potrebne radnje za njihovo aktiviranje u skladu sa razvojem situacije.

Naredbu o aktiviranju ovih sastava donosi krizni štab u opštini.

9. Obavijestiti kadrove srpskog naroda da u narednom periodu ne koriste godišnje odmone, da ne putuju u inostranstvo odnosno da ne napuštaju mjesto stalnog boravka.

10. Izvršiti pripreme /stvaranje organizacionih i drugih uslova/ za:

- zaštitu djece, trudnica, starih, bolesnih, invalidnih i iznemoglih osoba, uključujući i pripreme za zaštitu i evakuaciju na manje ugrožena područja, u punoj saradnji sa komandama i štabovima naših oružanih snaga /JNA/;
- popunu ratnih jedinica po razrezima JNA, kako ljudstvom, tako i materijalnim sredstvima i stokom iz popisa u skladu sa saveznim propisima, na principima pravednosti i čovječnosti srpskog naroda, uključujući služenje ličnim primjerom funkcionera SDS i drugih prvaka i ljudi od ugleda u redovima srpskog naroda;
- organizovanje zaštite postojećih i proizvodnje novih materijalnih dobara u naseljenim mjestima sa većinskim srpskim stanovništvom.

DRUGI STEPEN

1. Sazvati sjednicu skupštine opštine i obrazovati izvršni odbor opštine, osnovati opštinske državne organe, izabrati odnosno imenovati funkcionere i postaviti rukovodeće radnike.

2. Mobilisati sve snage milicije iz reda pripadnika srpskog naroda i u saradnji sa komandama i štabovima JNA vršiti njihovo postepeno pretpočinjavanje.

3. Putem nadležnih organa obezbijediti sprovođenje naređenja za mobilizaciju rezervnih sastava JNA i jedinica teritorijalne odbrane.

4. Organizovati vršenje neprekidnog fizičkog obezbjeđenja svih vitalnih objekata, saobraćajnih komunikacija i veza i proizvodnih kapaciteta u naseljenim mjestima sa većinskim srpskim stanovništvom.

5. U naseljenim mjestima sa većinskim srpskim stanovništvom na organizovan način jačati rezerve prehrambrenih i drugih artikala od vitalnog značaja u domaćinstvima i na druge pogodne načine.

6. Na prilazima naseljenih mjesta srpskim stanovništvom organizovati tajna osmatranja i sistem dojava o svim mogućim opasnostima za srpsko stanovništvo. S tim u vezi planirati odgovarajuće mjere zaštite, kao i predvidjeti izmještanje stanovništva i materijalnih dobara u bezbjednije rejone i područja.

7. Za posebne vidove odbrambenog organizovanja na području opština gdje većinsko stanovništvo nije srpsko odgovoran je Krizni štab, koji je dužan da neprekidno prati stanja na području opštine, kao i razvoj političke, vojne i bezbjednosne situacije u širem smislu i da blagovremeno inicira i preduzima aktivnosti koje su primjerene svakoj konkretnoj situaciji odnosno procjeni njenog mogućeg razvoja.

III

1. Krizni štab je obavezan da u funkciji što efikasnijeg sprovođenja zadataka, mjera i drugih aktivnosti utvrđenih ovim uputstvom, kao i drugih zadataka, mjera i aktivnosti za koje se ocijeni da bi bile korisne za što bolje odbrambeno-zaštitno organizovanje srpskog naroda, prethodno što detaljnije izvrši svestranu procjenu situacije na području opštine, kao i njenog mogućeg razvoja u predstojećem periodu.

Pri tome obezbjediti i poštovati izraze lojalnosti /po mogućnosti pismene/ ustavno-pravnom poretku savezne države Jugoslavije od strane građana iz reda drugih nacionalnosti.

2. U svom radu i djelovanju organi vlasti dužni su da postupaju u skladu sa saveznim ustavom i saveznim zakonom i drugim saveznim propisima kao i republičkim propisima koji nisu u suprotnosti sa saveznim propisima.

3. Zadaci, mjere i druge aktivnosti iz ovog uputstva mogu se primjenjivati isključivo po naredbi predsjednika SDS BiH, po za to posebno utvrđenom tajnom postupku.

4. Tajni postupak prenošenja i prijema za primjenu zadataka, mjera i drugih aktivnosti iz ovog uputstva utvrdiće se naknadno.

KRIZNI ŠTAB SDS”

(AIIZ, inv. br. 3-1172, Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine, Glavni odbor, *UPUTSTVO O ORGANIZOVANJU I DJELOVANJU ORGANA SRPSKOG NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI U VANREDNIM OKOLNOSTIMA*; S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 525-531; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM)*, 31. maj 2002, paragraf 201; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragrafi 145-146; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 98-99; ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *DOSTAVA KORIGENDUMA IZVJEŠTAJA SUDSKOG VJEŠTAKA D. HADSON* PODNIJETOG 20. JUNA 2002. I *PODNOŠENJE AŽURIRANOG IZVJEŠTAJA SUDSKOG VJEŠTAKA*; * * **BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA ...**, str. 412-417; ICTY, IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragrafi 69-70).

BR. 10
**“DEKLARACIJA O PROGLAŠENJU REPUBLIKE
SRPSKOG NARODA BOSNE I HERCEGOVINE”**
- “SKUPŠTINA SRPSKOG NARODA
U BOSNI I HERCEGOVINI”, 9. JANUAR 1992. -

“Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, kao legitimni, slobodno i demokratski izabrani predstavnik i zaštitnik njegovih prava i interesa, ostvarujući njegovu plebiscitom izraženu volju i na njoj zasnovanu svoju Odluku da se pristupi formiranju Republike Srpske Bosne i Hercegovine, na zasjedanju održanom 9. januara 1992. godine donosi

**DEKLARACIJU O PROGLAŠENJU REPUBLIKE
SRPSKOG NARODA BOSNE I HERCEGOVINE**

I

Na područjima srpskih autonomnih regija i oblasti i drugih srpskih etničkih cjelina u Bosni i Hercegovini, uključujući i područja na kojima je srpski narod ostao u manjini zbog genocida koji je nad njim izvršen u Drugom svjetskom ratu, a na osnovu plebiscita održanog 9. i 10. novembra 1991. godine, na kome se srpski narod izjasnio za ostanak u zajedničkoj državi Jugoslaviji, osniva se i proglašava REPUBLIKA SRPSKOG NARODA BOSNE I HERCEGOVINE.

II

Republika se nalazi u sastavu Savezne države Jugoslavije kao njena federalna jedinica.

III

Teritorijalno razgraničenje sa političkim zajednicama drugih naroda Bosne i Hercegovine, kao i razrješavanje ostalih međusobnih prava i obaveza, izvršiće se mirnim putem i dogovorno, uz uvažavanje etničkih, istorijskih, pravnih, kulturnih, ekonomskih, geografskih, komunikacijskih i drugih bitnih kriterija i uz poštovanje principa i pravila međunarodnog prava.

IV

Osnove društvenog, političkog i državnog sistema Republike urediće se njenim ustavom.

V

Ustavom Republike garantovaće se puna ravnopravnost i jednakost pred zakonom naroda i građana i zaštita od bilo kog oblika diskriminacije.

VI

Do izbora i konstituisanja njihovih organa i institucija koji će biti ustanovljeni ustavom Republike, funkcije državnih organa u Republici obavljaće sadašnja Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i Ministarski savjet.

VII

Sjedište organa Republike je u Sarajevu.

VIII

Do donošenja ustava, zakona i drugih propisa Republike, na njenom području će važiti savezni propisi, kao i propisi dosadašnje SR Bosne i Hercegovine, osim onih za koje Skupština srpskog naroda utvrdi da su u suprotnosti sa saveznim ustavom.

IX

Organi vlasti dosadašnje SR Bosne i Hercegovine predstavljajuće zajedničke organe nacionalnih zajednica u prelaznom periodu, do konačnog teritorijalnog razgraničenja ostalih prava i obaveza. U prelaznom periodu zajednički organi konsenzusom donose neophodne odluke i akte.

X

Ova Deklaracija stupa na snagu 9. januara, a primjenjivaće se od dana donošenja.

XI

Deklaracija će se objaviti u 'Službenom glasniku srpskog naroda u Bosni i Hercegovini'.

**Predsjednik
Skupštine srpskog naroda
u Bosni i Hercegovini
mr Momčilo
Krajišnik''**

(Javnost, list srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, Deklaracija o proglašenju Republike srpskog naroda Bosne i Hercegovine, 11. januar 1992, str. 1; S. Čekić, AGRESIJA..., str. 552-553).

BR. 11

SVI SRBI U JEDNOJ DRŽAVI

- IZJAVA PROF. DR MILUTINA NAJDANOVIĆA NA SJEDNICI "NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE", 9. JANUARA 1992. -

"Današnjim aktom /proglašavanjem paradržavne tvorevine Srpske Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./ mi činimo još jedan korak ka našem zavetovanju da svi Srbi žive u jednoj državi. ...

Ako bi napravili neku vrstu hijerarhije naših ciljeva, onda bi van svake sumnje na prvom mestu trebalo da bude uspostavljanje jedinstvenog državnog prostora od teritorija gde u većini žive Srbi. To mora da bude naš minimum. Svaka opcija koja razbija celinu toga prostora je neprihvatljiva! ...

Jasno je da je opstanak jednog naroda na duži period bez države nemoguć. Danas mora da bude kristalno jasno svakom Srbinu: je li treća, nova ili krnja Jugoslavija državna forma koja treba da očuva etničku supstancu srpskog naroda ili je to posebna srpska država. Smeju li naše koncesije drugima da po treći put ometu integraciju srpskog naroda, da spreče ozdravljenje srpskog nacionalnog bića i njegovo vraćanje sopstvenim korenima? Neka mi niko ne kaže da je homogenizacija srpskog naroda završen proces. Trebaće još vremena dok svi Srbi shvate zašto su Srbi i koji su im zajednički interesi. ...

Dakle, može da se pravi neka nova federacija, konfederacija ili čak asocijacija država, ali u svakoj od tih kombinacija srpska jedinica mora da bude jedinstvena."

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 32).

BR. 12
FORMIRANJE SRPSKE DRŽAVE
- IZJAVA MOMČILA KRAJIŠNIKA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I
HERCEGOVINE”, 25. JANUARA 1992. -

“Gospodo, ako uspijemo napraviti konfederalnu BiH to će biti tri države. I srpska država će napraviti savez sa srpskim državama, svi će imati jednu državu. U Jugoslaviji nam ne treba starudija koju više niko neće da prihvati. Prihvata se Jugoslavija kao srpska država a ne Jugoslavija u kojoj će morati biti Makedonija, Slovenija i Hrvatska. I, mene ne interesuju Muslimani u Bosni i Hercegovini. Mene interesuje srpski narod u Bosni i Hercegovini. Zato mislim da treba da budemo otvoreni i poštteni ovdje. Srpski narod bi trebalo da bude jedinstven sada, više nego ikada.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 36).

BR. 13

IZLAZAK NA MORE - "VJEKOVNI CILJ SRPSKOG NARODA"
- IZJAVA PROF. DR MILUTINA NAJDANOVIĆA NA SJEDNICI
"NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HER-
CEGOVINE", 25. FEBRUARA 1992. -

"Vjekovni cilj srpskog naroda bio je izlazak na more. Mislim da je ovaj cilj u ovom važnom istorijskom trenutku za naš narod zanemaren. Biti kraj mora, a mi nismo ni Mađarska ni Češka, koje smo mi nekada posjedovali, a nemati izlaz na njega, isto je kao i stanovati u kući koja nema vrata. Crnogorsko primorje je crnogorsko i tamo nema mjesta za sve Srbe. Naš cilj mora da bude izlaz na more gdje su mu Srbi najbliži, a to je srpska Hercegovina."

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 48).

BR. 14

**“STRATEŠKI CILJ SRPSKOG NARODA DA ŽIVI
U JEDNOJ DRŽAVI”**

**- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I
HERCEGOVINE”, 27. MARTA 1992. -**

“Usred Evrope postoje nacionalne zajednice koje ne mogu da žive zajedno. Ne mogu jer ometaju razvoj jedna drugoj. Ima u biljnom svijetu biljaka koje ne mogu da rastu zajedno. Moraju da se odmaknu da bi napredovale. ...

Mogu da kažem da nema ni jednog Srbina koji je odbacio, mogao je privremeno da stavi u stranu, ali iz taktičkih razloga, ali nije odbacio konačni strateški cilj srpskog naroda da živi u jednoj državi, odnosno u jednoj zajedničkoj državi, u jednom savezu država.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 52).

**“STRATEŠKI CILJEVI SRPSKOG NARODA U BOSNI
I HERCEGOVINI” NAMJERA (*MENS REA*), SUBJEKTIVNI
(ILI MENTALNI, PSIHIČKI) ELEMENT GENOCIDA
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I
HERCEGOVINE”, 12. MAJA 1992.* -**

* “Skupština srpskog naroda u Bosni i Hercegovini” je, u skladu sa naredbama Velikosrpskog projekta i sporazuma o razgraničenju teritorije između Radovana Karadžića i Mate Bobana - u Gracu, krajem aprila, odnosno 6. maja 1992. (S. Čekić, *AGRESIJA ...*, str. 945-947; ICTY, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA* (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragrafi 401-405; M. Šadinlija, *PRSTEN ZA GLAVU AŽDAJE: SARAJEVO U STRATEŠKIM CILJEVIMA REPUBLIKE SRPSKE 1992-1995*, RADOVI, Knjiga XVII/3, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2014, str. 355 i 358), 12. maja 1992, na 16. zasjedanju u Banjoj Luci, a na prijedlog Radovana Karadžića, donijela *Odluku o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*. Naime, riječ je o šest političkih “strateških ciljeva” fašističkog karaktera:

1. **Državno razgraničenje od druge dve nacionalne zajednice.**
2. **Koridor između Semberije i Krajine.**
3. **Uspostavljanje koridora u dolini reke Drine, odnosno eliminisanja reke Drine kao granice između srpskih država.**
4. **Uspostavljanje granica na rekama Uni i Neretvi.**
5. **Podela Grada Sarajeva na srpski i muslimanski i uspostavljanje u svakom od delova efektivne državne vlasti.**
6. **Izlazak Republike Srpske na more**“ (*Službeni glasnik Republike Srpske, Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, 26. novembra 1993; S. Čekić, *AGRESIJA ...*, str. 567; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragrafi 75-79. Tako su Radovan Karadžić i Momčilo Krajišnik dobijeni zadatak od Slobodana Miloševića prenijeli na “**Skupštinu srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**”, kako bi ga ona faktički i formalno usvojila i kako bi se formirala predstava da je to njen autentični projekt, sa ciljom da se zaštiti stvarni autor dokumenta - projekta. Srpski kolaboracionisti u Bosni i Hercegovini nisu predstavljali samostalan politički niti vojni faktor - oni nisu bili nikakav samostalni subjekt, već su izvršavali naređenja rukovodstva velikosrpskog pokreta, posebno Miloševića, koji je, po ocjeni generala Veljka Kadijevića, Saveznog sekretara za narodnu odbranu SFRJ - ministar odbrane SFRJ, bio “**glavni čovek srpskog rukovodstva**“, rukovodstva (srpskog) na čijem je čelu bio Slobodan Milošević - V. Kadijević, **PROTIV UDAR: MOJE VIĐENJE RASPADA JUGOSLAVIJE**, IP “Filip Višnjić“, Beograd, 2010, str. 115 i 134-135).

General Ratko Mladić je bio **“u potpunosti svjestan”** da je riječ o genocidu. On je u toku navedene sjednice “Skupštine srpskog naroda” na sljedeći način prokomentarisao prvi **“strateški cilj”** (**“odvajanje srpskog naroda od dvije druge nacionalne zajednice”**): **“Ljudi i narodi nisu zalog niti su ključevi koje možeš držati u jednom džepu i koje možeš prebaciti ovdje i tamo. To je nešto jednostavno reći, ali teško ostvariti... mi ne možemo čistiti, niti možemo sijati kroz sito, tako da samo Srbi ostanu ili da Srbi prođu kroz njega, a ostali da odu... Ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić objasniti ovo svijetu. Ljudi, to bi bio genocid”** (ICTY, Predmet: br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragrafi 63 i 401-405; S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 568).

“U potpunosti svjestan” ciljeva takvog zločinačkog projekta, general Mladić je zahtijevao da ga treba držati u tajnosti. Stoga je na toj zatvorenoj sjednici “Skupštine srpskog naroda” izjavio: **“Nemojmo samo imati na umu šta da radimo, nego da mislimo temeljito o tome, da budemo oprezni i da znamo kad ćemo šutjeti. Ne. Stvar koju mi činimo treba zaštititi kao najdublju tajnu. Kako će naši predstavnici to predstaviti u medijima za vrijeme političkih razgovora i pregovora, šta će oni govoriti, i oni treba da prezentiraju naše ciljeve na način koji će zvučati apelativno na uši onih koje mi želimo pridobiti za našu stranu, bez štete po naš srpski narod”** (Isto).

Navedeni **“strateški ciljevi”** su dva dana kasnije (14. maja) razmatrani na sastanku **“sa predstavnicima opština”** u zoni odgovornosti 30. partizanske divizije (AIIZ, inv. br. 2-1044, Komanda 1. partizanske brigade, Str. pov. br. I-45/92, 14. maj 1992, SASTANAK sa predstavnicima opština u zoni odgovornosti divizije; S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 568). Predsjednik opštine Mrkonjić-Grad (Milan Malidža) iznio je zaključke sa sastanka 12. maja u Banjoj Luci. S tim u vezi, on je naveo sljedeće:

- “1. mora biti državno razdvajanje tri nacionalne zajednice;**
- 2. Krajina se mora spojiti sa Srbijom desnom obalom Save i to u pojasu od 25-30 km;**
- 3. stvaranje koridora dolinom rijeke Drine tako da srpski narod kontroliše i lijevu i desnu obalu Drine;**
- 4. uspostavljanje granica od rijeke Une do rijeke Neretve;**
- 5. navedeno je da Sarajevo mora biti podijeljeno ili sravnjeno sa zemljom;**
- 6. da se ispita mogućnost izlaza Srpske Republike Bosne i Hercegovine na more”** (Isto).

Na kraju sastanka pukovnik Stanislav Galić, komandant 30. partizanske divizije, predložio je, pored ostalog, **“da se sprovedu zaključci sa sastanka u Banja Luci, ali da je iste potrebno dostaviti u k-de (komande - prim. S. Č.) jedinica i opština”** (Isto).

Očigledno da je riječ o **“strateškim ciljevima”** koje je bilo moguće realizovati samo uz upotrebu sile. Cilj je bio formiranje velokosrpske države, čime je postojala namjera da se izvrši genocid. Za praktičnu realizaciju tih genocidnih aktivnosti izvršen je u drugoj polovini 1991. i operativni raspored snaga i sredstava.

Da bi se prikrilo planiranje, pripremanje, organizovanje, učešće i odgovornost (države) Savezne republike Jugoslavije za genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Republici Bosni i Hercegovini, najneposrednija realizacija na-

vedenih ciljeva genocidnog karaktera zadata je političkom i vojnom rukovodstvu paradržavne, kolaboracionističke i petokolonaške Srpske republike Bosne i Hercegovine i lično generalu Ratku Mladiću, koji su te ciljeve pretvorili u operativne planove “Vojske Srpske republike BiH”, odnosno Vojske Jugoslavije. Ti ratni **“strateški ciljevi srpskog naroda”, “koji su brzo definisani i postavljeni pred Glavni štab armije, komande i jedinice, služili su kao opšta vodilja”,** na osnovu koje je vojno rukovodstvo planiralo operacije. Za njihovu realizaciju bile su potrebne **snage**, a **“za formiranje države i armije”, “čitav narod i njegova snaga”** (ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragrafi 63, 401-405 i 425-427; S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 570; Isti, **GENOCID ...**, str. 60).

General Ratko Mladić je *Odlukom* od 16. juna 1992. naredio da se istraje na osnovnim **strateškim ratnim interesima srpskog naroda**, od 12. maja. Ti su ciljevi naglašavani i u instrukcijama Glavnog štaba “Vojske Srpske republike BiH”, zatim u borbenim izvještajima i instrukcijama korpusa i drugih jedinica, u razgovorima na brojnim sastancima i izvještajima, objašnjavanim oficirima i vojnicima (ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragraf 64; AIIZ, Komanda 1. vlaseničke Ipbr. pov. br. 05-691/94, 19. decembar 1994. – Komandi Drinskog korpusa; S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 570; Isti, **GENOCID ...**, str. 60).

U postizanju navedenih **“strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”**, kao i **“povezanosti srpskih teritorija sa majkom Srbijom** (Isto), velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti i petokolonaši u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi (Republike Bosne i Hercegovine), izvršili su brojne zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i genocid nad Bošnjacima.

“Strateški ciljevi srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”, zločinačkog, genocidnog karaktera, osmišljeni su, definisani, razmatrani, usvojeni i verifikovani u užem političkom rukovodstvu u Beogradu (**“... i još uživim rukovodstvom političkim u Beogradu ...”**). Nakon toga, izdiktirani su **“najužem rukovodstvu Srpske Republike Bosne i Hercegovine”**, paradržavnoj tvorevini Savezne republike Jugoslavije, koje je, na sastanku u Beogradu 6. i 7. maja, na Palama 10. maja i Nevesinju 11. maja 1992, vodile raspravu (o tom dokumentu). **“Strateški ciljevi ...”** su na **“Skupštini srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”**, 12. maja u Banjoj Luci, formalno verifikovani (* * **JA SAM ZA RATNU OPCIJU, ZAPISNIK SA 16. SJEDNICE SKUPŠTINE SRPSKOG NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI**, održane 12. maja 1992. u Banja Luci, Fondacija Istina Pravda Pomirenje, Tuzla, 2007, str. 67-68; ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Bilježnica Ratka Mladića za period od 14. februara do 25. maja 1992, str. 255-256, 263-267 i 288-922; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragrafi 75-79; M. Šadinlija, nav. dj., str. 359).

Prva saznanja o **“strateškim ciljevima ...”** otkrivamo u Bilježnici generala Ratka Mladića početkom maja 1992, kada je političko i vojno rukovodstvo paradržavne tvorevine Srpske Republike Bosne i Hercegovine vodilo razgovore sa **“užim političkim rukovodstvom u Beogradu”**. Mladić je 5. maja 1992. u (13,30 sati) sa generalom Blagojem Adžićem razgo-

varao o “transformaciji” JNA u Republici Bosni i Hercegovini u “Vojsku Srpske Republike Bosne i Hercegovine” (“**1. karakter, cilj i naziv vojske SR BiH, dalji ciljevi rata; 2. Odnos prema teritoriji; 3. Odnos prema nesrpskom stanovništvu na teritoriji; 4. Odnos prema saveznicima; 5. Status AVL i GL; 6. Organizacija RiK; 7. Država mora imati brzo regulisane zakone; 8. Odnos prema JNA i njenim efek/tivima/; 9. Naziv vojske, uniforma, oznaka, čin/ovanje/, organizacijska struktura; 10. Oblasti (Birač i sev. Bosna); 11. Da li TO ili vojska SR BiH; 12. Sedište GŠ Vojske SR BiH; 13. Veličina; 13^a. Podela teritorije na zone - regije - oblasti; 14. Formiranje vojske SR BiH; 15. Mat. rezerve, iscrplj. ter ..., rat (pro?); 16. Pečati i brojni nazivi; 17. Držanje koridora preko centr. i sev. Bosne ka SRJ”) - ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Bilježnica Ratka Mladića za period od 14. februara do 25. maja 1992, str. 247-254; M. Šadinlija, nav. dj., str. 359.**

Rasprava o navedenim i drugim pitanjima (vojnim i političkim) nastavljena je 6. maja 1992, također, u Beogradu (u 19,20 sati), u kojoj su učestvovali Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Ratko Mladić, general Blagoje Adžić i “**grupa generala iz BiH**”. Radovan Karadžić je, pored ostalog, izjavio kako je “**Evropa prihvatila da BiH ima 3 konstitutivne državne (jedinice)**”; “**BiH kao država ne postoji, jer nema teritoriju, nema vlast**”; “**kontrolišu sve osim jednog koridora**”; “**na Palama je Vlada. Postoje ugovori**”; u gradu Sarajevu “**držimo srpska naselja - širimo ih**”; Njemačka i SAD su “**prihvatile da stvorimo svoju državu na našim teritorijama. Kasnije ćemo da se ujedinito sa SRJ, a nećemo da pripajamo ništa Srbiji**”; “**na pragu smo ostvarenja našeg vekovnog sna da stvorimo našu državu bez mnogo unutrašnjih neprijatelja**”; “**danas smo bili u Gracu na pregovorima sa Hrvatima - Do 15. 05. razgraničenje**”, itd. Ukazujući na potrebu razgraničenja (“**bilo bi dobro da se izvrši razgraničenje**”), Karadžić je naveo sljedeće: “**(a) da se razdvojimo, (b) da stvorimo koridor, (c) da Drina ne bude granica, (d) da izađemo na more**” (ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Radna bilježnica Ratka Mladića za period od 14. februara do 25. maja 1992, str. 259-262; M. Šadinlija, nav. dj., str. 359). Mladić je u svojoj bilježnici za 6. maj 1992, pored ostalog, zapisao kako u **Bratuncu** dvojica predsjednika – SDS-a i Općine (Miroslav Deronjić i Radoljub Đukanović) “**kolju sve što je muslimansko**”, da su srpske snage u selu Hranča “**pobile sve što su mogle**”; da je u Bratuncu “**nađeno 9 Muslimana, mladih bez glave**”, te da se general Ojdanić (Dragoljub), “**povezao dobro u Višegradu**”; “**Foča je završena**”; Goražde “**nije uzeto**”, a Ustikolina je “**čičke puna**” - (ICTY, - Baza podataka: Sudski spisi, Bilježnica Ratka Mladića za period od 14. februara do 25. maja 1992, str. 255-256). General Adžić je govorio o organizacijsko-formacijskim pitanjima “**Oružanih snaga Srpske Republike Bosne i Hercegovine**” (ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Radna bilježnica Ratka Mladića za period od 14. februara do 25. maja 1992, str. 263-264).

Razgovori, dogovori, konsultacije i usaglašavanja oko navedenih pitanja nastavljeni su sljedećeg dana (7. maja) u Beogradu (u 11,30 sati), u “**krnjem Predsjedništvu SFRJ**”, sa članovima tog nepostojećeg organa. General Krstić je “**ukratko upoznao članove P SFRJ o stanju kadra u 2. VO**”. Dr. Branko Kostić, “**potpredsjednik Predsjedništva SFRJ**”, je ukazao na značaj očuvanja Savezne republike Jugoslavije za Srbe u Bosni i Hercegovini (“**Za Srbe u BiH izuzetno je važno da se očuva SRJ**”), na podršku koja će SRJ davati Srbima u Bosni i Hercegovini (“**Mi ćemo naše obaveze prema Bosni i Hercegovini regulisati i planirati**”), itd. On je posebno naglasio da su “**teška srca**” donijeli

odluku o angažovanju generala Mladića u Bosni i Hercegovini, zbog njegovih zasluga na frontu i rukovođenja u “Republici Srpskoj Krajini” (“**Svi koji smo razmatrali tvoje angažovanje po ovim pitanjima to smo teška srca učinili radi slabljenja fronta i rukovođenja u Krajini. Tvoje angažovanje puno znači, jer oni koji tamo rade puno očekuju**”) – ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Radna bilježnica Ratka Mladića za period od 14. februara do 25. maja 1992, str. str. 265-266; M. Šadinlija, nav. dj., str. 359-360. Jugoslav Kostić je, pored ostalog, izjavio kako Savezna republika Jugoslavija neće prekidati saradnju i aktivnosti sa paradržavnom tvorevinom Srpskom Republikom Bosnom i Hercegovinom, “**SRJ je samo temelj za zajedničku državu**” i dr. (Isto).

U nastavku razgovora sa “**užim političkim rukovodstvom u Beogradu**” 7. maja u poslijepodnevnim satima Momčilo Krajišnik, predsjednik “Narodne Skupštine Srpske Republike Bosne i Hercegovine”, je, prema Radnoj bilježnici generala Mladića, iznio “**strateške ciljeve**”: “**1. Da se zauvijek razdvojimo od Hrvata i Muslimana; 2. Napraviti Koridor Krajina - Srbija; 3. Uspostaviti vezu sa Srbijom na Drini, a preseći vezu za Muslimane (Sandžak); 4. Neretva prirodna granica sa Hrvatima; 5. Deo Sarajeva da bude vaš - Neka Muslimani imaju svoj deo grada i vezu sa svojom teritorijom; 6. Da imamo izlaz na more ...**” (ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Radna bilježnica Ratka Mladića za period od 14. februara do 25. maja 1992, str. 267; M. Šadinlija, nav. dj., str. 360).

Očigledno je riječ o prvom evidentiranom saznanju o nastanku i pojavi dokumenta “**Strateški ciljevi srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**”.

Rasprava o “**strateškim ciljevima**” je vođena “**pred najužim rukovodstvom Srpske Republike Bosne i Hercegovine**” na Palama, 10. maja 1992. (“**sa predstavnicima Vlade SR BiH**”) i u Nevesinju, 11. maja 1992. (ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Radna bilježnica Ratka Mladića za period od 14. februara do 25. maja 1992, str. 288-292; * * **JA SAM ZA RATNU OPCIJU ...**, str. 67-68; M. Šadinlija, nav. dj., str. 359-360).

Nepotrebno je dokument “**Strateški ciljevi srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**” svoditi i reducirati na “**strateške ciljeve Republike Srpske**”. Nije riječ “**o strateškim ciljevima kreatora i političkih i vojnih stvaralaca političkog projekta zvanog Republika Srpska**”, niti se radi, primjera radi, o “**Sarajevu u strateškim ciljevima Republike Srpske 1992-1995.**” (M. Šadinlija, nav. dj. str. 355). Tim prije, što istraživač mr. Mesud Šadinlija ispravno konstatuje da Radovan Karadžić “**nije bio potpuno obaviješten o stvarnim ciljevima ukupne srpske nacionalne politike i da nije bio odlučujući faktor u njihovoj artikulaciji**” (Isto, str. 359, napomena 13). U suštini, kada je riječ o dokumentu “**strateški ciljevi ...**” očigledno je da je autor tog dokumenta najviše političko, intelektualno i duhovno rukovodstvo Srbije.

Radovan Karadžić je na četrnaestoj sjednici “Skupštine Republike Srpske”, 27. marta 1992, pored ostalog, izjavio: “**konačni strateški cilj srpskog naroda je da živi u jednoj državi, odnosno u jednoj zajedničkoj državi, u jednom Savezu država**” (Isto, str. 52).

Zločinac Momčilo Krajišnik (predsjednik “Narodne skupštine Srpske Republike Bosne i Hercegovine”) je na navednoj sjednici “Narodne Skupštine Srpske Republike Bosne i Hercegovine”, pored ostalog, izjavio: “**Samo, ja bih htio [dati] jedno objašnjenje, pošto sam i ja učestvovao u donošenju tih ciljeva. Mi se moramo opredijeliti u jednom. Prvi cilj je najvažniji i on je za ove ostale ciljeve, svi ostali ciljevi su podtačke prvog. Jesmo li se opredijelili da se konačno razgraničimo sa druge dvije nacionalne zajednice? Mi ćemo se razdvojiti sa njima, ako se Bosna i Hercegovina pocijepa na**

troje ... Kad smo govorili da gdje su Srbi, to je srpska teritorija, to je mobilizacija cijelog srpskog naroda. Mi ćemo organizovano, korektno našem narodu dati krov nad glavom. Preseliti ga ako treba, nećemo [ga] dovesti u genocidan položaj” (* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 54).

Na sedamnaestoj sjednici “Skupštine”, 24-26. jula 1992, Momčilo Krajišnik je potencirao “šesti strateški cilj srpskog naroda”: “da Srpska Republika BiH polaže pravo i osporava dio teritorije, znači uz more kao prirodno pravo izlaska ove Republike na more” (Isto, str. 56).

Karadžić je na dvadesetj sednici “Skupštine”, 14-15. septembra 1992, ukazao na značaj zauzimanja Drine: “Drina je od veoma velike strateške važnosti, zapravo od najveće strateške važnosti. Ako se na Drini prekine zelena transverzala, muslimanska Bosna gubi u značaju. U tom slučaju će u Evropi definitivno da dignu ruke od Alije. Svojim analizama mi smo došli do zaključka, i mislim da smo u pravu, da bi bilo kakav vojni uspjeh Izetbegovića u ovom trenutku doveo do toga da se Konferencija oteže i da se njemu daje vrijeme da popravi svoj položaj. Svako kršenje njegovih ofanzivnih namjera sigurno bi dovelo do toga da Evropa od njega odustane i da ga natjera da pregovara sa onim što ima u ruci nego sa onim šta ima namjeru. U tom smislu mi ćemo sutra dogovoriti o povratku na Goražde a mislim da će to Skupština i podržati, da obezbijedimo Drinu i sve naše opštine i sve naše kuće na Drini. Na taj način ćemo da se povežemo sa Istočno-bosanskim korpusom” (Isto, str. 56-58).

Značaj Drine “za Republiku Srpsku i za srpski narod” je, po izjavi Karadžića na “Skupštini” 20-21. jula 1993, “ogroman i konačno, jedan od strateških ciljeva da Drina ne bude granica. To smo donijeli ovdje u ovoj Skupštini” (Isto, str. 58-60).

I za predsjednika Savezne republike Jugoslavije, Zorana Lilića, Drina je kičma (srpskog naroda). Navedenu ocjenu Lilić je iznio 10. decembra 1995. u Han Kramu (Han Pijesak), prilikom razgovora sa generalom, Mladićem i užim vojnim rukovodstvom “Vojске Republike Srpske” u vezi sa pitanjem (oslobađanja) francuskih pilota. Tako je, on pored ostalog, izjavio: “Složio bi se s Ratkom da je potrebno da ne govorimo mi i vi, već da nam Drina bude kičma (ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Radna bilježnica generala Ratka Mladića - 1995, str. 153).

O “strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini” Karadžić je govorio i na trideset četvrtoj sjednici “Skupštine”, 27. augusta - 1. oktobra 1993:

“Strateški ciljevi koje je ova Skupština usvojila u najvećoj mjeri su ispunjeni ili će biti ispunjeni. Da podsjetimo one koji to ne znaju. Ova Skupština je usvojila strateške ciljeve srpskog naroda koji su na izvjestan način postali naši zadaci, naša obaveza da ih ispunjavamo, ali to su bili strateški ciljevi kojima smo težili, kojima sad težimo da ih završimo kada bude to moguće ...

Prvi je, dakle, bio da se odvojimo, da očuvamo svoju nezavisnost i izbjegnemo tuđu dominaciju. Drugim riječima, da stvorimo svoju državnu tvorevinu u bivšoj Republici Bosni i Hercegovini.

Drugi je da imamo povezane teritorije - mi smo to zvali koridorom, ali to je da imamo povezane teritorije u Posavini.

Treći cilj je da ne dopustimo da Drina ikad više bude granica između srpskog naroda.

Četvrti je da u dolini Neretve, lijeva obala Neretve, po historijskom i etničkom pravu, po pravu u geografskom i privrednom smislu itd. pripadne istočnoj Hercegovini, odnosno Republici Srpskoj.

Peti je da očuvamo svoj dio i svoja prava u Sarajevu, koji je za nas veoma bitan za integrisanje teritorija istočne Hercegovine, Stare Hercegovine i Romanije, jer se u toj dolini susreću naši interesi za koncentrisanjem obrazovanja, kulture, nauke i privrede. Dakle, taj interes je da se srpsko Sarajevo stvori, kako ga god nazvali, ali da se stvori od srpskih prostora u gradu Sarajevu.

Šesti cilj je da izađemo na more.

Kao što vidite, peti cilj je u ovoj fazi ostvaren. Mi zadržavamo sve što je naše u Sarajevu i vjerovatno ćemo u periodu od dvije godine sve to zadržati. A ako bude neke pogodbe da se prije toga Sarajevo definitivno razriješi, mi ćemo biti spremni na kompromise, jer imamo interesa da stvorimo dva grada, da jedni drugima ne smetamo i da ta dva grada budu prosperitetna.

Šesti strateški cilj, izlazak na more, treba da se riješi jer mi imamo pravo na to more. Niko nema pravo da nas drži daleko od mora kada smo tu na samom moru. More je opštečovječansko dobro i mi moramo insistirati da nam se dadne izlazak na more” (* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 60).

Politiku srpskog agresora “da Sarajevo zadrži” “Skupština” je “ugradila u strateške ciljeve” - peti strateški cilj. O tom “strateškom” cilju Karadžić je govorio i na trideset šestoj sjednici “Narodne Skupštine Republike Srpske”, 30-31. decembra 1993: “Kako ćemo ga održati? Moramo svakako održati, moramo stvoriti kritičku masu inteligencije ovdje. Mi ćemo ovdje biti u dodiru sa jednim ogromnim svijetom, agresivnim svijetom islamskim. Naš kapital, naše obrazovanje, naša kultura, naša privreda biće tu u dodiru na Miljacki, u dodiru sa čitavim jednim svijetom čiji eksponent će biti bosanski Muslimani. Mi tu bitku ne smijemo izgubiti nikada i nipošto. Zato vas molim, ne pozivajući vas samo na stranačku disciplinu, nego pozivajući vas na nacionalnu svijest, nemojmo se kockati sa nečim što je pitanje opstanka naroda. Moramo! Nacija ima smisla samo utoliko ukoliko će oni koji se razvijaju prirodno i oni koji su jaki pomoći one slabe da bi svi zajedno bili jaki. Ja ovdje hoću da ponovim, evo i generala, sarajevsko ratište je stvorilo državu. Ne može se umanjiti ničiji značaj, ali da je sarajevsko ratište puklo, da su oni izbili na Drinu i presjekli koridor, ne bi bilo ni Krajine, ni RSK, ni Hercegovine, ni ničega ...

Ja sam sa Miloševićem već o tome razgovarao, srpsko Sarajevo će biti poduprto od svakog od dvanaest miliona Srba” (Isto, str. 62).

O značaju Sarajeva za “srpsku državu” Karadžić je govorio i na trideset četvrtoj sjednici “Skupštine”, 27. augusta - 1. oktobra 1993: “Nije Sarajevo u muslimanskoj državi, nego je Sarajevo u srpskoj državi, jer je sve okolo srpsko. I sve zadržavamo. Nećemo pustiti ni jednu stopu. Ako bude puštena ijedna stopa na neku silu njihovu mi ćemo završiti posao. Prema tome, Sarajevo ima više šansi da postane kompletno srpsko nego da postane muslimansko. A najrealnija je šansa da se Sarajevo podjeli i da se stvore dva grada. Jer mi Sarajevo, gospodo, nećemo da pustimo, to smo rekli otvoreno delegaciji. Nemojte se zavaravati. Ni jedna sitna čarka proći neće, sve što je srpsko u Sarajevu zadržaćemo. To smo rekli i kopresjednicima. Jer nama Sarajevo integriše istočnu Hercegovinu, Staru Hercegovinu i Romaniju. Nema tih Pala i tog Sokoca koji bi opstali ako bi morali da idu u Bijeljini. Romanija ima svoju čaršiju u Sarajevu. I tako će i ostati” (Isto, str. 62).

“Srpska strana u BiH, Predsjedništvo, Vlada, Savjet za nacionalnu bezbjednost koji smo formirali, donijela je strateške prioritete srpskog naroda, odnosno strateške ciljeve srpskog naroda, od kojih je prvi strateški cilj *razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice, državno razgraničenje*. ...

Drugi strateški cilj je, čini mi se, *koridor između Semberije i Krajine*. To je stvar za koju ćemo, možda, biti prisiljeni da ponegdje nešto žrtvujemo, ali je to od najveće strateške važnosti za srpski narod, jer to integriše srpske zemlje, ne samo Srpske BiH, nego i Srpske BiH sa Srbijom i Srpske Krajine sa Srpskom BiH i Srbijom. Dakle, to je strateški cilj veoma visoko rangiran, koji moramo da ostvarimo, jer nema Krajine, nema Bosanske Krajine, nema Srpske Krajine, nema Saveza srpskih zemalja, ukoliko ne ostvarimo taj koridor koji će nas dobro integrisati i koji će nam omogućiti nesmetan protok iz jednog dijela naše države u drugi ...

Treći strateški cilj je *uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno eliminisanje Drine kao granice između srpskih država*. I s jedne i s druge strane Drine smo mi i naš strateški interes i naš životni prostor. Mi sada vidimo mogućnost da se sada neke muslimanske opštine, kao enklave, uspostave uz Drinu, da bi oni ostvarili svoja prava, ali da to u osnovi mora da pripadne Srpskoj Bosni i Hercegovini. Taj pojas koji je uz Drinu, koliko nama strateški pomaže, nama na pozitivan način, toliko nama pomaže na način što štetimo interese naših neprijatelja da ostvare koridor koji bi ih povezivao sa islamskom internacionalom i uvijek činio ovo područje nestabilnim ...

Krajišnik je na pedeset prvoj sjednici “Skupštine”, 14-15. juna 1995, pored ostalog, izjavio: “Na kraju želim da kažem da ova Narodna skupština konstatuje, ako se vi slažete, da nije promijenila osnovnu politiku i naše ciljeve. Želimo slobodu i državu za srpski narod i potpuno razdvajanje za sva vremena sa Muslimanima i Hrvatima” (Isto, str. 66).

Karadžić je na pedeset trećoj sjednici “Skupštine”, 28. augusta 1995, izjavio: “Nas zanima granica na Uni, granica na Savi, granica na Drini, granica na Neretvi, izlaz na more i dio Sarajeva. Znači, tamo se pominje granica na Savi, to je najbolji koridor, to nema šta, to je najbolje. Tamo se pominje zamjena Goražda za dijelove Sarajeva. Naime ni Sarajevo nipošto napustiti ne možemo, jer bi tada tek Muslimani imali dobru državu, a nas bi, osušili bi na ove tri pokrajine: Istočnu Hercegovinu, Staru Hercegovinu i Romaniju. Tu ne bi ništa ostalo ako ne budemo imali svoje Sarajevo i taj regionalni centar da se tu može i školovati i liječiti i trgovati i obavljati posao” (Isto).

Četvrti strateški cilj je *uspostavljanje granice na rijeci Uni i rijeci Neretvi.*

Peti strateški cilj je *podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski i uspostavljanje u svakom od dijelova efektivne državne vlasti te konstitutivne države.* Dakle, Sarajevo nam je, strateški gledano na petom mjestu, ali su borbe u Sarajevu i za Sarajevo, i strateški i taktično gledano od presudne važnosti, jer ne daju uspostavljanje čak ni privida, ali ni države. Alija /Izetbegović, predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./ **nema državu dok mi imamo dio Sarajeva. Nema Vladu, nema Skupštinu, nema funkcionisanje, jer Aliji je bilo najvažnije da on za svijet stvara privid kako postoji država, a kako smo mi teroristi. Međutim, borbama za Sarajevo držimo borbe daleko od Krajine, daleko od Semberije, daleko od Drine, daleko od svih onih krajeva gdje bi se, eventualno, mogli sukobiti sa Muslimanima. Jer, borbe oko Sarajeva odlučuju sudbinu BiH i mi smo to i ranije slutili i o tome smo govorili. Ako rata bude, on će početi u Sarajevu i završiti u Sarajevu. Ovaj prvi dio tog predviđanja se ostvario, a vjerujem da će se i drugi dio ostvariti onog trena kad dobijemo mapu Sarajeva, a tada mislim da će rat prestati u Sarajevu i cijeloj BiH, što se tiče Srba i Muslimana.**

Šesti strateški cilj je *izlaz Srpske Republike BiH na more.”*

(* * *Službeni glasnik Republike Srpske, Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini, 26. novembar 1993; S. Čekić, AGRESIJA ..., str. 567-570; * * JA SAM ZA RATNU OPCIJU ..., str. 29-31; * * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 52 i 54).*

BR. 16

“TO JE LJUDI GENOCID”

- IZJAVA GENERALA RATKA MLADIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE
I HERCEGOVINE”, 12. MAJA 1992. -

“ ... Ljudi i narodi nisu piljci niti ključevi u džepu, pa ćemo ih premjestiti tamo-amo. ... Rat ne možemo voditi ni na svakom frontu niti protiv naroda. Ja bih ovdje predložio da mi usvojimo takvu pamet da mi nećemo u rat, a ako budemo napadnuti, mi ćemo se braniti. I mi nećemo rat protiv Muslimana kao naroda, niti protiv Hrvata kao naroda, već protiv onih koji su taj narod povelili i nahuškali na nas. ...

Prema tome, mi ne možemo očistiti niti možemo imati rešeto da prosijemo samo da ostanu Srbi ili propadnu Srbi i ostali da odu. Pa to je, to neće, ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić objasniti svijetu. To je ljudi genocid.”

(S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 568; * * **IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ...**, str. 172).

BR. 17
CILJ JE SRPSKA DRŽAVA
- IZJAVA GENERALA RATKA MLADIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HER-
CEGOVINE”, 12. MAJA 1992. -

“Šta je naš cilj? Da imamo koridor, ovaj za Srbiju. Moj cilj i naš cilj treba da bude da imamo svoju državu tamo gdje su nam tragovi i kosti očeva i za taj cilj mi se moramo boriti. I mimo tog cilja mi smo jedinstven srpski narod. I treće, pozivamo svakog ko je čelom poljubio ovo ovdje, a prvo Srbinu neću ja dati sada nekome drugome komandnu dužnost, nego ću dati nekome koji ne znam šta da je.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 54).

BR. 18
“GDJE SU SRBI, TO JE SRPSKA TERITORIJA”
- IZJAVA MOMČILA KRAJIŠNIKA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I
HERCEGOVINE”, 12. MAJA 1992. -

“Samo, ja bih htio [*dati*] jedno objašnjenje, pošto sam i ja učestvovao u donošenju tih ciljeva. Mi se moramo opredijeliti u jednom. Prvi cilj je najvažniji i on je za ove ostale ciljeve, svi ostali ciljevi su podtačke prvog. Jesmo li se opredijelili da se konačno razgraničimo sa druge dvije nacionalne zajednice? Mi ćemo se razdvojiti sa njima, ako se Bosna i Hercegovina pocijepa na troje. ... Kad smo govorili da gdje su Srbi, to je srpska teritorija, to je mobilizacija cijelog srpskog naroda. Mi ćemo organizovano, korektno našem narodu dati krov nad glavom. Preseliti ga ako treba, nećemo [*ga*] dovesti u genocidan položaj.”

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 54).

BR. 19

**NAMJERA ZA LIKVIDACIJU BOŠNJAČKE ELITE
I UNIŠTAVANJE BOLNICA**

- IZJAVA DR. DRAGANA KALINIĆA, MINISTRA ZDRAVSTVA
PARADRŽAVNE TVOREVINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I
HERCEGOVINE NA SJEDNICI "NARODNE SKUPŠTINE
SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE", 12. MAJA 1992. -

“Jesmo li mi izabrali ratnu opciju ili pregovaračku opciju? Ne kažem to bez razloga i moram odmah reći, poznavajući ko nam je neprijatelj, u kojoj mjeri je on perfidan, i u kojoj mjeri mu se ne može vjerovati, sve dotle dok se on fizički, vojnički ne uništi i ne slomi, što podrazumijeva, naravno, i eliminisanje i likvidaciju njegovih ključnih ljudi. Ja se odmah opredjeljujem za ovu prvu opciju, ratnu opciju ...”*

* Zločinac Radoslav Brđanin je “od srca” podržao genocidnu namjeru dr. Dragana Kalinića prema Bošnjacima. Naime, on je svoju diskusiju na sjednici “Narodne skupštine Srpske Republike Bosne i Hercegovine”, 12. maja, na kojoj su usvojeni “*Strateški ciljevi srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*” (vidi dokument br. 15), “započeo aludirajući tome šta je rekao Dragan Kalinić: ‘Gospodinu Kaliniću bih rekao od srca ‘bravo’ i nisam vjerovao kad sam nastupao u ovoj zajedničkoj Skupštini da smo najbliže po mišljenju, premda on djeluje ovako mirno, a ja ratoborno. Mislim da je ovo recept i da od tog recepta ne treba odstupati” (ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOSLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragraf 988).

Navedeni iskazi zločinca Brđanina, po ocjeni Pretresnog vijeća u predmetu *Brđanin*, “nisu nedvosmisleni. Najviše što se iz njih sa sigurnošću može razabrati jeste to” da je Radoslav Brđanin “u krajnjoj liniji podržavao ratnu opciju za koju se zalagao Dragan Kalinić, a ne pregovaračku opciju”. Na osnovu Brđaninove replike na diskusiju dr. Kalinića Pretresno vijeće je, nažalost, ocijenilo da se “ne može utvrditi da je imao genocidnu namjeru” (Isto).

Takva ocjena je proizvoljna, neutemeljena i tendenciozna. Tim prije, jer Pretresno vijeće nije ocjenjivalo Kalinićevu izjavu u cijelosti, nego samo parcijalno (izostavljajući drugi dio izjave - vidi drugi pasus navedenog dokumenta). I u drugom dijelu njegove izjave, kao i u prvom, očigledna je genocidna namjera, koju je “od srca” prihvatio zločinac Brđanin, na osnovu čega se, pored ostalog, može utvrditi da su dr. Kalinić i Brđanin imali genocidnu namjeru. Tim prije, jer su, po zločincu Brđaninu, Bošnjaci **gamad koju treba istrijebiti** “... mi ćemo očistiti taj prostor od te gamadi” (ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOSLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragraf 327, napomena 855).

Ja kao nesrećni ratni ministar zdravlja znam da mi je ovog trenutka, i nama svima, ja gledam na vojsku i na nas civile kao jedno - izručeno 150 ljudi iz Vojne bolnice koji su sa sobom uspjeli izvući gaće i odijela i ni jednog instrumenta. ... Ali, oni koji budu planirali operaciju Sarajeva, oslobađanje Sarajeva ili uništenja žive neprijateljske sile u Sarajevu, moraju da planiraju šta će sa zdravstvenim objektima. I odmah da vam kažem, ako će Vojna bolnica pasti u ruke neprijatelju, onda sam ja za to da se Koševska bolnica uništi i da neprijatelj nema gdje da se liječi.”

(ICTY, Predmet br. IT-98-29-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV STANISLAVA GALIĆA, *PRESUDA I MIŠLJENJE*, 5. decembar 2003, paragraf 726; ICTY, Predmet: br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBODAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragrafi 164-166, 184, 241 i 243; * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 144; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragrafi 115, 443-446 i 988; * **IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ...**, str. 170 i 172).

Dr. Dragan Kalinić se, pored ostalog, “zalagao za uništenje bolnice Koševo” (ICTY, Predmet br. IT-98-29-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV STANISLAVA GALIĆA, *PRESUDA I MIŠLJENJE*, 5. decembar 2003, paragraf 726; ICTY, Predmet: br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBODAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 243; * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 144; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragraf 988; * **IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ...**, str. 170 i 172). On nije mogao, između ostalog, podnijeti činjenicu što je agresor izgubio “dva najznačajnija zdravstvena objekta” - Bolnicu Koševo i Vojnu bolnicu (* **JA SAM ZA RATNU OPCIJU ...**, str. 46).

BR. 20

**PLANIRANJE I ORGANIZOVANJE PRIPREMA
“ZA RAT U SRPSKOJ OPŠTINI BOSANSKA KRUPA”
- IZJAVA MIROSLAVA VJEŠTICE NA SJEDNICI “NARODNE
SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”,
12. MAJA 1992. -**

“Moram da vam kažem, da podsjetim prisutne, u srpskoj opštini Bosanska Krupa ima samo 24% Srba. Nas ima 14.500, a Muslimana ima 47.000.* Što naš predsjednik kaže, nama nije bilo do rata u srpskoj opštini Bosanska Krupa, ali smo na to bili prisiljeni. Nije se više moglo živjeti u srpskoj opštini Bosanska Krupa od drskosti, od vojnog egzer-cira, od niza stvari, od preuzimanja nasilno svih firmi sa oružjem u ruci, od toga da je sve i jedan Srbin ostao bez posla u opštini Bosanska Krupa, od toga da ni jedan profesor Srbin nije htio potpisati lojalnost, pa ni jedan Srbin u opštini Bosanska Krupa. Zbog toga smo morali, gospodo, da zaratimo. Mi smo se godinu i po dana spremali za rat u srpskoj opštini Bosanska Krupa jer smo znali da će do tog rata doći i da do njega mora doći. Moram sad sa pravom postaviti pitanje kako se moglo desiti da se u roku dva dana operacija zauzmu dvije trećine grada. Mi smo došli, hvala Bogu, do naše granice, jer smo je tako mi i zamislili i nacrtali. I vi dobro znate, narodni poslanici, da smo rekli da je naša granica desna obala rijeke Une i da mora biti desna obala rijeke Une granica ... Na desnoj obali rijeke Une nema više Muslimana ...”

(* * JA SAM ZA RATNU OPCIJU ..., str. 46; * * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 172; ICTY, Pred-

* Na području Bosanske Krupe je, prema Popisu stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991. živjelo 58.320 stanovnika, od čega 43.104 Muslimana, 13.841 Srba, 139 Hrvata, 708 Jugoslovena i 528 Ostalih (* * **NACIONALNI SASTAV STANOVNIŠTVA, REZULTATI ZA REPUBLIKU PO OPŠTINAMA I NASELJENIM MJESTIMA 1991**, *Statistički bilten*, br. 234, Republika Bosna i Hercegovina, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, decembar/prosinac 1993. godine, str. 22-23).

met br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC
PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI
PODNEŠAK TUŽILAŠTVA* (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM
I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragraf 56).

BR. 21

**“I MI TREBAMO JOŠ OVOG MOMENTA U PRSTEN
STAVITI AŽDAJINU GLAVU SARAJEVO”**

- IZJAVA GENERALA MLADIĆA NA SJEDNICI “NARODNE
SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”,
12. MAJA 1992. -

“I mi trebamo još ovog momenta u prsten staviti aždajinu glavu Sarajevo i iz njega može da ima izlaza samo onaj koga ćemo mi pustiti, a ne svaki od nas već onaj ko je glavni, ko komanduje. Mi ne smijemo kazati, mi ćemo uništiti Sarajevo. Ne, mi nećemo, mi hoćemo da sačuvamo Sarajevo, nama Sarajevo treba. Mi nećemo kazati da ćemo srušiti dalekovod ili vodu isključiti. Ne, jer to Ameriku diže na noge, ali gospodo, mi vas molimo sve u redu, e, jednog dana nema vode u cijelom Sarajevu. ... Prema tome mi moramo mudro saopštiti svijetu, gađali su oni, pogodili dalekovod i nestalo struje, gađali vodovod, nestalo struje tu i tu, vršimo napore i popravljamo, to je ta diplomatija”.

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 174; M. Šadinlija, nav. dj., str. 360-361).

BR. 22
NAMETANJE NACISTIČKIH ZAKONA
“NESRPSKOM STANOVNIŠTVU”
- ODLUKA O STATUSU NESRPSKOG STANOVNIŠTVA NA
PODRUČJU OPŠTINE ČELINAC, ČELINAC, 23. JULI 1992.* -

“Srpska Republika Bosna i Hercegovina
OPŠTINA ČELINAC
RATNO PREDSDJEDNIŠTVO

Broj: 01-800-83/92

Dana: 23. juli 1992. godine

**Ratno predsjedništvo opština Čelinac na sjednici održanoj 23.
jula 1992. godine, donijelo je**

* Ratno predsjedništvo srpske opštine Čelinac **“Bošnjacima je nametnulo raznovrsna ograničenja slična jevrejskim zakonima u nacističkom Reichu”** (ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA* (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragraf 806; ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *PRESUDA*, 27. septembar 2006, paragrafi 431 i 436; Carla del Ponte - C. Sudetic, **GOSPOĐA TUŽITELJICA: SUOČAVANJE S NAJTEŽIM RATNIM ZLOČINIMA I KULTUROM NEKAŽNJIVOSTI**, Baybook, Sarajevo, 2008, str. 58; * * **BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA**, str. 443; J. Odobašić, **GENOCID NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE 1992-1995**, * * **GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE** -, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 760-761).

Sličnog je karaktera i *Odluka o stavljanju Gradskog groblja van upotrebe* “Srpske opštine Prnjavor”, kojom je jedino muslimansko groblje u Prnjavoru, locirano u strogom centru grada uz džamiju, koju je ranije agresor uništio, **stavljeno “van upotrebe”**, čime je na taj način, pored ostalog, **“trebalo protjerati i mrtve”** (J. Odobašić, nav. dj., str. 760-761).

Agresor je u Čelincu, u skladu sa navedenom odlukom, izvršio brojne oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i genocid nad Bošnjacima, što je pored ostalog, potvrdio i major Janko Trivić, komandant lakog pješadijskog bataljona 1. krajiškog korpusa, 5. avgusta 1992, na sjednici Skupštine opštine Čelinac (ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *PRESUDA*, 27. septembar 2006, paragrafi 431-436).

O D L U K U
o statusu nesrpskog stanovništva na području opštine
Čelinac

Član 1.

Zbog izvođenja borbenih dejstava na teritoriji opštine Čelinac i šire proistekli su osnovani razlozi da se nesrpskom stanovništvu, na području opštine Čelinac odredi status, sa jasno izraženim pravima, obavezama i odgovornostima.

Član 2.

Građani iz čl. 1. sa područja grada Čelinca i to:

1. Memić (Edhema) Halil
2. Memić (Edhem) Osman
3. Hodžić (Paše) Refik
4. Hodžić (Paše) Dževad
5. Hodžić (Paše) Džemal
6. Hodžić (Paše) Kemal
7. Hodžić (Ediba) Fehim
8. Bekarić (Mustafe) Esad
9. Tenić (Refika) Zinahid
10. Nezirović (Latifa) Ekrem
11. Mećavica (Adema) Mirsad
12. Nezirović (Esada) Suad
13. Sejdić (Hasana) Haserad
14. Nezirović (Esada) Ibrahim
15. Mašić (Ibre) Hasim
16. Mašić (Ibre) Tasim
17. Malkić (Fahrudina) Armin
18. Nezirović (Kasima) Salih
19. Nezirović (Šabana) Nazif
20. Hodžić (Abaza) Munib
21. Spahić Remzija
22. Mandal (Adema) Šerif
23. Šabanović (Bakira) Šaban
24. Šabanović (Bakira) Naim

25. Beharić (Hamdije) Mirsad
26. Smajić (Mehmeda) Bajira
27. Ćulum (Saliha) Hamdija
28. Toplić (Mehmeda) Nijaz
29. Zahiroić (Muhameda) Mustafa
30. Malkić (Đemala) Fahrudin
31. Beharić (Muharema) Ismet
32. Bašić (Ibrahima) Nijaz
33. Nezirović (Idriza) Hamdija
34. Lukić (Ante) Josip

su procijenjana kao lica koja su do sada negativno djelovala i na razne načine se eksponirala, što je izazvalo posljedice po srpski narod, zbog čega se za njih određuje poseban status u odnosu na drugo nesrpsko stanovništvo.

Član 3.

Građani iz člana 1. imaju pravo da nesmetano žive u krugu svojih domaćinstava, da rade i proizvode i time zadovoljavaju svoje životne potrebe, a organi vlasti Skupštine opštine će im obezbjediti ličnu i imovinsku sigurnost.

Građani iz predhodnog stava imaju sva prava iz zdravstvenog i PIO, te ostala prava propisana zakonskim obavezama nadležnih organa.

Član 4.

Građanima iz člana 1. dozvoljava se napuštanje teritorija opštine Čelinac pod uslovom da se iseljavanje vrši organizovano i odlazak cjelokupnog porodičnog domaćinstva, te da će im se od nadležnih organa obezbijediti potrebna dokumentacija i bezbjedan prolaz.

Član 5.

Građanima iz člana 1. do daljnjeg se:

- Zabranjuje kretanje gradom Čelinac u vremenu od 16,00 do 06,00 časova;

- Zabranjuje se zadržavanje na ulici, ugostiteljskim objektima i drugim javnim mjestima;
- Zabranjuje se kupanje na rijeci Vrbanji i Jošavci, bavljenje lovom i ribolovom;
- Zabranjuje se putovanje iz naselja u drugi grad bez odobrenja nadležnog opštinskog organa;
- Zabranjuje se posjedovanje bilo kakvog vatrenog oružja, bez obzira da li na isto postoji izdato odobrenje za nošenje;
- Zabranjuje se kretanje i upotreba automobila;
- Zabranjuje se okupljanje u grupi većoj od 3 muškarca;
- Zabranjuje se ostvarivanje kontakta sa rodbinskim vezama koja nisu mještani opštine Čelinac bez posebnog odobrenja, odnosno mještanim je dužan da prijavi boravak lica u njegovom domaćinstvu;
- Zabranjuje se korištenje sredstava veza osim pošte i telefona;
- Zabranjuje se držanje, oblačenje i nošenje bilo koje uniforme (vojne, milicijske, šumarske);
- Zabranjuje se prodaja nekretnina i zamjena stanova bez posebnog odobrenja nadležnog opštinskog organa.

Član 6.

- Obavezuju se građani iz člana 1. ove Odluke da se uredno odazivaju zadacima iz okvira radnih obaveza, te da se disciplinovano ponašaju i ničim ne skrnave borbu srpskog naroda za svoju slobodu;
- Građani su dužni da između sebe iskažu punu solidarnost prema siromašnim licima iz okvira svoje nacionalnosti;
- Građani su dužni da se sklone od eventualnih dejstava iz vazduha u podrume i skloništa i zaštite djecu, žene i drugo onesposobljeno stanovništvo;
- Građani su dužni da uredno plaćaju zakonske obaveze;
- Građani su dužni da prijave boravak oružanih grupa i pojedinaca, pripadnika ustaške vojske i zelenih beretki;
- Stanovništvo je dužno da u slučaju većih elementarnih nepogoda (požar, poplave, zemljotres) preduzmu sve mjere na spašavanju ljudi i imovine;
- Građani su dužni da prihvate određeni fond stoke radi hranjenja i čuvanja, ukoliko to budu zahtijevale vojne potrebe.

Član 7.

Građanima iz člana 2. ove Odluke pored većih istaknutih obaveza zabranjuje se:

- Ostvarivanje bilo kakvog kontakta sa drugim licima iz komšiluka i šire, te kretanje od 00,00-24,00 časova, osim na poziv za radnu obavezu.

Član 8.

Obaveze iz Odluke ne odnose se na određeni broj lica i domaćinstava za koje Ratno predsjedništvo izda posebnu saglasnost.

Član 9.

Ova odluka stupa na snagu danom donošenja, a primjenjivat će se od 2. avgusta 1992. godine.

Član 10.

Nepoštivanje odredbe ove Odluke povlači odgovornost u skladu sa važećim zakonskim propisima.

Član 11.

O sprovođenju ove Odluke starat će se Stanica javne bezbjednosti Čelinac i drugi nadležni organi uprave opštine Čelinac.

DOSTAVLJENO:

- 1. Stanica javne bezbjednosti Čelinac**
- 2. Komandi Lake pješadijske brigade Čelinac**
- 3. Svim domaćinstvima**

RATNO PREDSJEDNIŠTVO”

(AIIZ, inv. br. 2-4752, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Opština Čelinac, Ratno predsjedništvo, Broj: 01-800-83/92, 23. juli 1992. godine, *ODLUKA O STATUSU NESRPSKOG STANOVNIŠTVA NA PODRUČJU*

OPŠTINE ČELINAC; * * “**ETNIČKO ČIŠĆENJE**” - **GENOCID ZA VELIKU SRBIJU**, Dokumentacija Društva za ugrožene narode, Zbornik radova (urednik Tilman Zülch), Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca Sarajevo, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1996, str. 88-90; **ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, **PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM)**, 31. maj 2002, paragraf 806; **ICTY**, Predmet br. IT-00-39-T, **PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, PRESUDA**, 27. septembar 2006, paragraf 787; **ICTY**, Predmet br. IT-00-39-T, **PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, DOSTAVA KORIGENDUMA IZVJEŠTAJA SUDSKOG VJEŠTAKA D. HADSON PODNIJETOG 20. JUNA 2002, I PODNOŠENJE AŽURIRANOG IZVJEŠTAJA SUDSKOG VJEŠTAKA**; * * **BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA ...**, str. 443; **ICTY**, Predmet br. IT-99-36-T, **PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOSLAVA BRĐANINA, PRESUDA**, 1. septembar 2004, paragraf 328, napomena 858).

BR. 23

TEŽNJA SRBA DA ŽIVE “U SVOJOJ DRŽAVI”

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI “NARODNE
SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”,
24-26. JULA 1992. -

“... Naravno protiv sebe imamo velike sile. Ali još uvijek, te sile će se prilagođavati sili srpskog naroda, odnosno njegove težnje da živi u svojoj državi, odnosno, u savezu država, odnosno, da živi onako kako hoće.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 38).

BR. 24

“KRAJNJI CILJ” - SVI SRBI U JEDNOJ DRŽAVI
- IZJAVA RAJKA DUKIĆA NA SJEDNICI “NARODNE
SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”,
24-26. JULA 1992. -

“Tražim da Skupština odavde naredi da se ukinu svi krizni štabovi koji postoje i ratna predsjedništva. Tamo gdje može da funkcioniše civilna vlast, mora da funkcioniše od sutra i vojna komanda da radi ono što je njen zadatak. Tamo gdje ne može da se formira civilna vlast, uvodi se vojna uprava i to sutra. Ako to ne napravimo, džaba mi sjedimo ovdje, ja vas uvjeravam, dalje kad krenemo gore do Višegrada, Rogatice, molim vas krenite u Srebrenicu, srebrenički dio, bratunački dio, gore opštine, pa onda poznatu Žepu, Rogaticu i idemo dalje do Goražda. Praktično, što mi imamo na Drini i Podrinju? Vrlo malo, a Drina i Podrinje ako ne bude naše, onda mi nemamo šanse, i da nam niko ne brani sutra da mi budemo u jednoj državi, a što nam je, mislim krajnji cilj, sa ostalim srpskim narodom.”

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 56).

BR. 25

**“OVAJ SUKOB JE PODJAREN DA BI NESTALI
MUSLIMANI” - DOKAZ O GENOCIDNOJ NAMJERI
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI “NARODNE
SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”,
24-26. JULA 1992. -**

“Šta ćemo mi raditi ako dobijemo državu u kojoj smo manjina? Šta ćemo raditi ako zbog jednog potoka ili jednog golog brda izginemo i opet dobijemo neprijatelja u svojoj državi na taj način? ... Kao što gospodin Kuprešanin /Vojislav Kuprešanin - prim. S. Č./ kaže, postoje špekulacije u Evropi, na neobavezan, tajni način, kroz šale i pitanja stranih novinara, izjave stranih diplomata, postoje špekulacije da Evropa ne želi i ne smije da dozvoli islamsku državu ovde. To je naš veliki problem, to je naš najveći problem. Oni žele nas i Hrvate da zadrže u jednoj unitarnoj Bosni, da mi kontrolišemo Muslimane. Ne možemo u toj unitarnoj državi ...

Mi dobro znamo, gdje dođe fundamentalizam da se tu više živjeti ne može, nema tolerancije. Oni se natalitetom, učetvorostručuju, a mi Srbi nismo tome dorasli. Ne da samo mi Srbi nismo tome dorasli, čak ni hrišćani u Libanu nisu dorasli tim orijentalnim mentalitetima koje daje islam. Prema tome, mi to ne možemo. Ni Srbi ni Hrvati zajedno natalitetom ne mogu da kontrolišu prodor islama u Evropu, jer za 5-6 godina bi u unitarnoj Bosni Muslimana bilo preko 51%. ... Ako oni, dakle, neće nikakvu islamsku državu na Balkanu, onda je još manje vjerovatno da hoće čistu islamsku državu, dakle, islamski kanton, muslimanski kanton na području Bosne. Ovo je tačno što je gospodin Kuprešanin rekao, mada to niko otvoreno u Evropi neće reći, da je ovaj sukob podjaren da bi nestali Muslimani”.

(ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, ODLUKA PO PREDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE, 16.

juni 2004, paragraf 241; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 144; * * **IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ...**, str. 214 i 216; E. Bećirević, **NA DRINI GENOCID: ISTRAŽIVANJE ORGANIZIRANOG ZLOČINA U ISTOČNOJ BOSNI**, Buybook, Sarajevo, 2009, str. 120-121).

RIJEKA DRINA JE "OD NAJVEĆE STRATEŠKE VAŽNOSTI"
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI "NARODNE
SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE", 14-15. SEPTEMBRA 1992. -

"Drina je, naime, od veoma velike strateške važnosti, zapravo od najveće strateške važnosti. Ako se na Drini prekine zelena transverzala, muslimanska Bosna gubi u značaju. U tom slučaju će u Evropi definitivno da dignu ruke od Alije. Svojim analizama mi smo došli do zaključka, i mislim da smo u pravu, da bi bilo kakav vojni uspjeh Izetbegovića u ovom trenutku doveo do toga da se Konferencija oteže i da se njemu daje vrijeme da popravi svoj položaj. Svako kršenje njegovih ofanzivnih namjera sigurno bi dovelo do toga da Evropa od njega odustane i da ga natjera da pregovara sa onim što ima u ruci nego sa onim šta ima namjeru. U tom smislu mi ćemo se sutra dogovoriti o povratku na Goražde, a mislim da će to Skupština i podržati, da obezbijedimo Drinu i sve naše opštine i sve naše kuće na Drini. Na taj način ćemo da se povežemo sa Istočno-bosanskim korpusom."

(* * **IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ...**, str. 56 i 58. Radovan Karadžić je o značaju rijeke Drine **"u stvaranju srpske države"** govorio više puta. Tako je, pored ostalog, na 33. sjednici tzv. Narodne Skupštine Republike Srpske, 20.-21. jula 1993, izjavio: **"Još oni nama nisu priznali granice Republike Srpske. Goražde je naše, možda ćemo morati praviti neke ustupke u samom dijelu Sarajeva da bi Goražde ostalo naše, jer značaj Drine za Republiku Srpsku i za srpski narod je ogroman i konačno, jedan od strateških ciljeva da Drina ne bude granica. To smo donijeli ovdje u ovoj Skupštini"** (Isto, str. 58).

BR. 27

**“STRATEŠKI CILJEVI SRPSKOG NARODA” SU ZADACI,
OBAVEZA “DA IH ISPUNJAVAMO”**

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI “NARODNE
SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, 27-29. AVGUSTA,
9-10. SEPTEMBRA I 29. SEPTEMBRA - 1. OKTOBRA 1993. -

“Strateški ciljevi koje je ova Skupština usvojila u najvećoj mjeri su ispunjeni ili će biti ispunjeni. Da podsjetim one koji to ne znaju. Ova Skupština je usvojila strateške ciljeve srpskog naroda koji su na izvjestan način postali naši zadaci, naša obaveza da ih ispunjavamo, ali to su bili strateški ciljevi kojima smo težili, kojima sad težimo da ih završimo kada bude to moguće.

Prvi je, dakle, bio da se odvojimo, da očuvamo svoju nezavisnost i izbjegnemo tuđu dominaciju. Drugim riječima, da stvorimo svoju državnu tvorevinu u bivšoj Republici Bosni i Hercegovini.

Drugi je da imamo povezane teritorije - mi smo to zvali koridorom, ali to je da imamo povezane teritorije u Posavini.

Treći cilj je da ne dopustimo da Drina ikad više bude granica između srpskog naroda.

Četvrti je da u dolini Neretve, lijeva obala Neretve, po istorijskom i etničkom pravu, po pravu u geografskom i privrednom smislu, itd. pripadne istočnoj Hercegovini, odnosno Republici Srpskoj.

Peti je da očuvamo svoj dio i svoja prava u Sarajevu, koji je za nas veoma bitan za integrisanje teritorija istočne Hercegovine, Stare Hercegovine i Romanije, jer se u toj dolini susreću naši interesi za koncentrisanjem obrazovanja, kulture, nauke i privrede. Dakle, taj interes je da se srpsko Sarajevo stvori, kako ga god nazvali, ali da se stvori od srpskih prostora u gradu Sarajevu.

Šesti cilj je da izađemo na more.

Kao što vidite, peti cilj je u ovoj fazi ostvaren. Mi zadržavamo sve što je naše u Sarajevu i vjerovatno ćemo u periodu od dvije godine sve to zadržati. A ako bude neke pogodbe da se prije toga Sarajevo definitivno razriješi mi ćemo biti spremni na kompromise, jer imamo interesa da stvorimo dva grada, da jedni drugima ne smetamo i da ta dva grada budu prosperitetna.

Šesti strateški cilj, izlazak na more, treba da se riješi, jer mi imamo pravo na to more. Niko nema pravo da nas drži daleko od mora kada smo tu na samom moru. More je opštečovječansko dobro i mi moramo insistirati da nam se dadne izlazak na more.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 60).

BR. 28

“SARAJEVO JE U SRPSKOJ DRŽAVI”

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI

“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, 27-29. AVGUSTA,
9-10. SEPTEMBRA I 29. SEPTEMBRA - 1. OKTOBRA 1993. -

“Nije Sarajevo u muslimanskoj državi, nego je Sarajevo u srpskoj državi, jer je sve okolo srpsko. I sve zadržavamo. Nećemo pustiti ni jednu stopu. Ako bude puštena ijedna stopa ne neku silu njihovu mi ćemo završiti posao. Prema tome, Sarajevo ima više šansi da postane kompletno srpsko nego da postane muslimansko. A najrealnija je šansa da se Sarajevo podijeli i da se stvore dva grada. Jer mi Sarajevo, gospodo, nećemo da pustimo, to smo rekli otvoreno delegacijama. Nemojte se zavaravati. Ni jedna sitna čarka proći neće, sve što je srpsko u Sarajevu zadržaćemo. To smo rekli i kopredsjednicima. Jer nama Sarajevo integriše istočnu Hercegovinu, Staru Hercegovinu i Romaniju. Nema tih Pala i tog Sokoca koji bi opstali ako bi morali da idu u Bijeljinu. Romanija ima svoju čaršiju u Sarajevu. I tako će i ostati.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 62).

BR. 29

“POLITIKA SDS JE DA SARAJEVO ZADRŽI”
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, 30-31.
DECEMBRA 1993. -

“Politika SDS je da Sarajevo zadrži. Ova Skupština je tu politiku ugradila u strateške ciljeve, to je čini mi se peti strateški cilj. Kako ćemo ga održati? Moramo svakako održati, moramo stvoriti kritičku masu inteligencije ovdje. Mi ćemo ovdje biti u dodiru sa jednim ogromnim svijetom, agresivnim svijetom islamskim. Naš kapital, naše obrazovanje, naša kultura, naša privreda biće tu u dodiru na Miljacki, u dodiru sa čitavim jednim svijetom čiji eksponent će biti bosanski Muslimani. Mi tu bitku ne smijemo izgubiti nikada i nipošto. Zato vas molim, ne pozivajući vas samo na stranačku disciplinu, nego pozivajući vas na nacionalnu svijest, nemojmo se kockati sa nečim što je pitanje opstanaka naroda. Moramo! Nacija ima smisla samo utoliko ukoliko će oni koji se razvijaju prirodno i oni koji su jaki pomoći one slabe da bi svi zajedno bili jaki. Ja ovdje hoću da ponovim, evo i generala, sarajevsko ratište je stvorilo državu. Ne može se umanjiti ničiji značaj, ali da je sarajevsko ratište puklo, da su oni izbili na Drinu i presjekli koridor, ne bi bilo ni Krajine, ni RSK, ni Hercegovine, ni ničega. ...

Izetbegović razgovara što ne može da izađe iz Sarajeva bez naše dozvole. ...

Ja sam sa Miloševićem već o tome razgovarao, srpsko Sarajevo će biti poduprto od svakog od dvanaest miliona Srba.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 62).

BR. 30
“STRATEŠKI CILJEVI SRPSKOG NARODA”
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
10. JANUARA 1994. -

“... vjerujte, mi smo do sada pobjednici. Šta smo od toga mogli izvući? Mogli smo izvući da se odvajamo, prvi strateški cilj je da se odvojimo, a ne da zauzmemo 60%, drugi strateški cilj je da [*je zemlja*] u komadu, da je povezano, imamo koridor i dalje su to strateški ciljevi.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 64).

BR. 31

“UJEDINJENJE SA SRBIJOM” - PRIMARNA OPCIJA
- IZJAVA PROF. DR ALEKSE BUHE NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
10-11. MAJA 1994. -

“... mi smo u skladu platforme Skupštine izričito stavili do znanja da je naša opcija, primarna opcija, ujedinjenje sa Srbijom. Ako ne ide to, onda nezavisnost.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 44).

BR. 32
“STALNI CILJ JE ZAJEDNIČKA DRŽAVA”
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
10-11. MAJA 1994. -

“... i mislim sve što je Sloba /Slobodan Milošević - prim. S. Č./ govorio može da se prihvati, osim jednoga: da smo mi do sada nešto propustili, nismo propustili. Mi njih vodimo našem cilju. Možda se čini da prihvatamo ovo ili ono, ali naš stalni cilj je zajednička država i krećemo se ravno prema njemu. Tačno je sa Rusijom što ste rekli, sa Srbijom. Bez Srbije ne bi bilo ništa, nemamo mi te resurse i ne bi mogli da ratujemo.* A da ima nesporazuma, ima, oni se vide. Glavni, prvi i

* Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) je pružala finansijsku, materijalnu i logističku podršku svojim kolaboracionistima i petokolonašima u Republici Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj. O tome, pored ostalog, svjedoče izjave Slobodana Miloševića, među kojima posebno njegova izjava od 2. aprila 2002. Naime, 1. aprila 2002. Miloševića su, po optužnici podignutoj pred Okružnim sudom u Beogradu, uhapsili i pritvorili službenici MUP Republike Srbije. U svojoj žalbi na odluku sudije Okružnog suda u Beogradu na rješenje o pritvoru, Milošević je obrazložio kako su korištena finansijska sredstava za koja su ga se u Optužnici teretili da ih je protivpravno prisvojio i, pored ostalog, izjavio sljedeće:

“Pomagalo se kome je najteže i to je bila moja čvrsta orijentacija i direktiva. Što se tiče sredstava trošenih za oružje i ostale potrebe Vojske Republike Srpske i Republike Srpske Krajine, ti se izdaci nisu mogli iz razloga državnih interesa, kao državna tajna, prikazivati u Zakonu o budžetu koji je javni dokument. Isto se odnosi i na izdatke za opremanje snaga bezbjednosti i posebno specijalnih antiterorističkih snaga 'od igle do lokomotive', od lakog naoružanja i opreme do helikoptera i ostalih sredstava koja i danas stoje tu gdje su, a što se u javnosti nije objavljivalo iz razloga državne tajne, kao što se nije objavljivalo ni sve što je išlo za Vojsku Republike Srpske. U vezi sa isticanjem razloga za pritvor, da se u ovom slučaju radi o izuzetno velikom iznosu pribavljene imovinske koristi, postavlja se pitanje za koga? Za Vojsku Republike Srpske, za organe bezbednosti, za Vojsku Republike Srpske Krajine, za pomoć narodu preko Drine” (ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragraf 967).

Navedena izjava Slobodana Miloševića korespondira i sa njegovim ranijim izjavama o pomoći Republike Srbije “**Srbima u Bosni i Hercegovini**”, odnosno o neposrednom učešću Republike Srbije u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima. On je 11. maja 1993, nakon što je tzv. Skupština paradržavne tvorevine Republike Srpske odlučila da Vance-Owenov prijedlog mirovnog rješenja treba iznijeti na glasanje putem referenduma, dao izjavu za štampu *Tanjugu* (zvaničnoj beogradskoj informativnoj agenciji), u kojoj je stajalo sljedeće:

veliki nesporazum bio je Vens-Ovenov plan, i to je bilo ozbiljno i to nije bila igra nikakva. Bolje što narod misli da je igra.”

(* **IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ...**, str. 90 i 92).

“U protekle dve godine, Republika Srbija je - pomažući Srbima izvan Srbije - naterala svoju ekonomiju da poduzme velike napore i svoje građane da podnesu značajne žrtve [...] Većina te pomoći je poslana narodu i borcima u Bosni i Hercegovini [...] Istovremeno, zbog svoje solidarnosti i pomoći Srbima u Bosni i Hercegovini, Srbija je izvrgnuta brutalnim međunarodnim sankcijama. [...] Jasno, bili smo svesni da bismo mogli da se suočimo sa tim [ekonomskim i opštim] teškoćama kada smo odlučivali da pružimo pomoć Srbima koji su u ratu. Veći deo teritorija bivše Bosne i Hercegovine sada pripada srpskim pokrajinama. To je dovoljan razlog da se zaustavi rat i da se uklone dalji nesporazumi putem pregovora i miroljubivim sredstvima.

Srbima je teško da održe taj teret velike pomoći koja ide za Bosnu i sankcija koje su nametnute Srbiji zbog njene solidarnosti sa Srbima izvan Srbije, a nema razloga da se taj teret održava ako rat u Bosni prestane. Srbija je dala veliku, veliku količinu pomoći Srbima u Bosni. Zahvaljujući toj pomoći oni su ostvarili većinu onog šta su želeli” (Isto, paragraf 968).

Karadžićevu izjavu da “**bez Srbije ne bi bilo ništa, nemamo mi te resurse i ne bi mogli da ratujemo**”, potvrđuju, pored navedenih izjava Slobodana Miloševića, brojna dokumenta, među kojima i Vrhovnog saveta odbrane, uključujući i pismo generala Ratka Mladića Slobodanu Miloševiću, 17. decembra 1995, u kome je priznao kako “**bi bilo teško zamisliti tok događaja da nije bilo ove pomoći. Bila je sveobuhvatna i u osnovi blagovremena ... To svi znaju, naročito u (VRS), koja će uvijek biti zahvalna**” (R. Harmon, **ZNAČAJ PRESUDE ICTY-A PROTIV MOMČILA PERIŠIĆA, * * * POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014, str. 680).

Savezna republika Jugoslavija je, prema zaključku Vrhovnog saveta odbrane sa dvadeset pete sjednice, održane 30. avgusta 1994, “**pružila maksimalnu zaštitu i pomoć srpskom narodu izvan Srbije**”; stvorila je “**Republiku Srpsku i Republiku Srpsku Krajinu**” i uspostavila “**njihov ravnopravan status u pregovaračkom procesu**” (AIIZ, inv. br. 2-3598, Savezna republika Jugoslavija, VRHOVNI SAVET ODBRANE, SP Br. 9-3, ODBRANA, SLUŽBENA TAJNA, STROGO POVERLJIVO, 27. septembar 1994, Beograd, *ZAPISNIK* sa DVADESETPETE sednice Vrhovnog saveta odbrane, održane 30. avgusta 1994. godine, str. 2).

Da nije bilo angažovanja Savezne Republike Jugoslavije i lično Miloševića ne bi bilo “**Republike Srpske**” (ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, radna bilježnica generala Ratka Mladića - 1995, str. 224).

“**Republiku Srpsku**”, po ocjeni predsjednika Savezne republike Jugoslavije, Zorana Lilića, nisu stvorili samo Srbi, pristalice i nosioci srpske nacionalističke ideologije, politike i prakse iz Republike Bosne i Hercegovine, već i oni iz Savezne republike Jugoslavije (“**Niste samo vi stvorili RS, zajedno smo je stvorili**” - Isto).

**“TURCI MORAJU NESTATI SA OVIH PROSTORA”
- GENOCIDNA NAMJERA O ISTREBLJENJU BOŠNJAKA
- IZJAVA GENERALA RATKA MLADIĆA, 10. APRILA 1994. -***

* Srpski agresor, u skladu sa kosovskom mitologijom o izgubljenom bici sa osmanjskim Turcima (1389), hajdučkom željom za osvetom i činjenicom da su **“sve balkanske države nastale u kulturi kojoj su Turci /osmanski Turci - prim. S. Č./ temeljni politički neprijatelji”**, Bošnjake identifikuje s (osmanskim) Turcima, što se vidi iz ovog i drugih dokumenata, nastojeći na taj način da opravda svoje osvajačke i genocidne aktivnosti (S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 603; R. Mahmutćehajić, **TEOLOŠKI I FILOZOFSKI VIDICI PRAVDE I PRAŠTANJA**, Uz stotu godišnjicu nasilnog pokrštavanja plavskih i gusinjskih muslimana, Almanah, br. 55-56, Podgorica, 2013, str. 63; E. Bećirević, nav. dj., str. 55-56, 163 i 223).

Srpski nacionalisti su srpska teritorijalna osvajanja, agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, prikazivali kao rat protiv Turaka, pri čemu su **“rat u Bosni stavili ... u ideološki kontekst ‘večnog sukoba’ hrišćanstva i islama, a historijski okvir smješten je u pozni srednji vijek preko korištenja termina Turci za bošnjačko stanovništvo”** (D. Stojanović, **ULJE NA VODI, OGLED IZ ISTORIJE SADAŠNJE SRBIJE**, Pešćanik, Beograd, 2010, str. 127). U tom projektu su, pored ostalih, učestvovali i sveštenici Srpske pravoslavne crkve, **“koji na terenu revnosno blagosiljaju srpske vojnike, bodreći ih u njihovoj borbi protiv ‘Turaka’”** (Isto; E. Zgodić, **TERITORIJALNI NACIONALIZAM -: IDEOLOGIJA, ZLOTVORSTVO I ALTERNATIVE**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 327-328), pri čemu je do izražaja posebno izražena želja za osvetom kao opravdanje osvajanja teritorija i istrebljenja muslimana - Bošnjaka i Albanaca. **“Po svojoj zadivljujućoj iracionalnosti, po svom fascinirajućem idiotizmu, po svojoj zlotvornoj imaginaciji, po čudovisnim dometima nacionalističkog neuma izdvaja se, svakako, jedno takvo opravdanje - ono koje je, nakon zločina genocida u Srebrenici, formulirao i izgovorio Ratko Mladić, srpski general koji je, uz odobrenje svojih političkih mentora, osmislio i operativno izveo taj genocid ...”** (E. Zgodić, nav. dj., str. 328).

“Srpski nacionalisti i srpsko sveštenstvo” su za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocida nad Bošnjacima **“govorili o bosanskim muslimanima kao o Turcima, premda su sve političke veze s Turskom završile nakon propasti Osmanske carevine poslije Prvog svjetskog rata”** (M. A. Sells, **IZNEVJERENI MOST: RELIGIJA I GENOCID U BOSNI**, ITD “Sedam”, Sarajevo, 2002, str. 62-63).

Agresor je Bošnjake tretirao kao Turke. Ukazujući na tu činjenicu, Michael A. Sells navodi: **“Kad bi se ukazalo na to da su slavenski muslimani isto tako domaći u tim krajevima koliko i pravoslavci ili katolici, diskusija bi skrenula na tvrdnju da su bosanski muslimani fundamentalisti i da Srbija brani Zapad od fundamentalističkih prijetnji radikalnog islama. Kad bi se ukazalo na to da su većina Bošnjaka antifundamentalisti po tradiciji i karakteru, srpski nacionalisti bi skrenuli na konačan odbrambeni stav: ovo je građanski rat u kome su sve strane krive, niko nije andeo, a svijet bi trebalo da pusti sve zaraćene da same riješe svoje probleme. Mržnja prema Albancima, mržnja prema Hrvatima, mržnja prema muslimanima (kako albanskim, tako i bosanskim)**

kombinirane su i pojačavane kroz beskrajne omče viktimizacije što nisu imale veze s dokazima ili zdravim razumom. Onda bi se jezik vječne žrtve prebacio na kodeks u kom su optužbe zbog genocida nad Srbima postajale signal da se pokrenu genocidne operacije protiv Bošnjaka” (Isto, str. 92-93).

Bošnjaci su “nazivani Turcima (izraz otuđenja i pogrde kad bi ga koristili srpski i hrvatski militanti), ustašama i ‘balijama’. Porijeklo izraza ‘balija’ je opskurno. Neki vjeruju da on ima veze s južnoslavenskim izrazom za pljuvačku ili slinu (*bala*); drugi sugeriraju drugačiju etimologiju. Bošnjaci koji su preživjeli ‘etničko čišćenje’ izjavljivali su kako bi nacionalistički Srbi ‘ispljunuli’ taj izraz na njih ...” (Isto, str. 104).

Radislav Vukić, predsjednik opštinskog odbora Srpske demokratske stranke u Banjoj Luci, je u toku sjednice “Skupštine srpskog naroda Bosne i Hercegovine”, 28. marta 1992, kada je proglašen Ustav te paradržavne i kolaboracionističke tvorevine Srbije i Crne Gore, izjavio: “Sada će se Turci tresti od straha” (ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, *MISLJENJE I PRESUDA*, 7. maj 1997, paragraf 102).

U telefonskom razgovoru sa Branom Kvesićem (pomoćnik ministra za unutrašnje poslove Republike Bosne i Hercegovine za bezbjednost), 5. maja 1992, Momčilo Mandić (pomoćnik ministra za unutrašnje poslove Republike Bosne i Hercegovine za borbu protiv kriminala je, pored ostalog, izjavio: “Turke držimo unutra u okruženju /u Sarajevu - prim. S. Č./, ha, ha. Malo ćemo ih izgladniti znaš i onda ćemo im sve dati od Vječne vatre do Vratnika. Mi hoćemo da pravimo novo fino Sarajevo. Ove stare sinagoge, džamije, to nam se ne sviđa, pa moramo izmijeniti arhitekturu i sve ... Evo krkamo, ravnamo Predsjedništvo, Skenderiju, Vladu i tako ...” (M. Karović-Babić, *MASOVNA UBISTVA CIVILA U SARAJEVU ZA VRIJEME OPSADE 1992-1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014, str. 33-34).

Pukovnik Dragan Marčetić, zamjenik komandanta Sarajevsko-romanijskog korpusa “Vojske Republike Srpske”, a maja 1992. načelnik Operativno-nastavnih poslova Komande 1. krajijskog korpusa, kada je, pored ostalog, učestvovao u genocidu nad Bošnjacima na području Prijedora, posebno Kozarca (ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 181; *

* **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 113), je 12. juna 1993, nakon što je agresor u prijedodnevrim satima, granatirao mezarje Budakovići, gdje je klanjana dženaza Behiji Filipović i Fadili Karšić, rođenoj Gegić, i ubio 11 i ranio 3 civila, svim komandantima brigada Sarajevsko-romanijskog korpusa dostavio *Upozorenje*, u kome je, pored ostalog, naveo kako je “svima nama stalo da likvidiramo što više poturica ...” (M. Karović-Babić, nav. dj., str. 33 i 116-117).

Govoreći o nemoći srpskog agresora u napadnoj operaciji “Zvijezda-94”, operaciji zauzimanja Goražda aprila 1994, Radovan Karadžić je 23-24. maja 1995, na sjednici “Narodne skupštine Republike Srpske”, ukazao na značaj odbrane Armije Republike Bosne i Hercegovine, posebno odbrane brda Žuč u Sarajevu, i s tim u vezi, naglasio herojsku odbranu “Turaka”, odnosno Bošnjaka (“... Nismo mogli da uzmemo /zauzmemo - prim. S. Č./ Dobrinju recimo, uzeli smo dva kraja Dobrinje, centralni dio Dobrinje nismo mogli da uzmemo. Brdo Žuč u Sarajevu napadali smo 90 dana teškom artiljerijom, slupali sve živo, pojavimo se, Turci još u rovu i čekaju nas. Kao što u Doboju čekamo, pa ne damo,

**“KOMANDA TG ‘VIŠEGRAD’
IKM - KRIŽEVAC
STR. POV. BR 01-198/94
DANA 11. 04. 1994 GODINE**

VRLO HITNO

**KOMANDI: 1, 2, 4, I 5. PLP BR. TG ‘VGD /TG “Višegrad”-
prim. S. Č./ - KM’**

*NAREĐENJE ZA DALJA DEJSTVA
U OPERACIJI ‘ZVIJEZDA 94’.-*

**NAPADOM NATO AVIJACIJE NA POLOŽAJE HK MU-
SLIMANSKIM SNAGAMA JE PRUŽENA NEPOSREDNA PO-**

tako Turci na Žući čekaju ...” - * * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996.
..., str. 196).

Rat protiv “Turaka” je, po ocjeni Gorana Sarića, komandanta Specijalne brigade policije Ministarstva unutrašnjih poslova “Republike Srpske”, od 2. juna 1995, **“dobio na intenzitetu tokom proljeća i ljeta 1995”** (* * BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA ..., str. 584).

Srpska nacionalistička ideologija, politika i praksa, što je, pored ostalog, potvrđeno i za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima, posebno genocidu na teritoriji sigurnih zona Ujedinjenih nacija - Srebrenice i Žepe, jula 1995, za bosanske Muslimane-Bošnjake i uopšte Bošnjake na Balkanu, koristi **“pogrdne i dehumanizirajuće izraze, kao što su ‘Turci’ ili ‘balije’”**, u cilju, pored ostalog, izazivanja i podržavanja **“mržnje na nacionalnoj osnovi”**, **“prezira prema ljudskom životu”** i iznošenje stava **“da su bosanski Muslimani ljudska bića manje vrijednosti”**, radi njihovog uništavanja, a u čemu je, pored ostalih, učestvovao i general Zdravko Tolimir (ICTY, Predmet br. IT-05-88/2-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV ZDRAVKA TOLIMIRA, PRESUDA, 12. decembar 2012, paragrafi 1167-1169).

General Ratko Mladić je 11. jula 1995, kada je sa drugim oficirima Vojske Jugoslavije “pobjednički” koračao **“praznim ulicama grada Srebrenice”**, pored ostalog, izjavio: **“Evo nas 11. jula 1995. godine u srpskoj Srebrenici. Uoči još jednog praznika srpskog poklanjamo srpskom narodu ovaj grad. Napokon je došao trenutak da se poslije bune protiv dahija Turcima osvetimo na ovom prostoru”** (S. Čekić, GENOCID I ISTINA ..., str. 143). Mladićevo **“poistovjećivanje današnjih bosanskih Muslimana sa Turcima od prije 191 godinu otkrivalo je”**, tvrdi R. Holbrooke, **“njegov opasno iskrivljen um”** (R. Holbrooke, ZAVRŠITI RAT, Šahinpašić, Sarajevo, 1998, str. 73).

DRŠKA I MOGUĆNOST KONTRAUDARA NA SVIM PRAVCIMA. U CILJU EFIKASNE ZAŠTITE ELEMENATA B/R NAŠIH JEDINICA I DALJEG USPJEŠNOG NAPADA KA GORAŽDU, TE SADEJSTVA I POMOĆI JEDINICAMA HK.

NAREĐUJEM:

1. SJUTRA 12.04. U 08.00 ČASOVA NA SVIM PRAVCIMA, NEOVISNO OD METEO USLOVA KRENUTI U ODLUČAN NAPAD.

2. USPOSTAVITI NEPOSREDNI BORBENI DODIR SA NEPRIJATELJEM NA MINIMALNOM Odstojanju ČIME IZBJEĆI DEJSTVO AVIJACIJE PO ŽIVOJ SILI.

3. ELEMENTE B/R PO DUBINI (VP ARTILJERIJE, KM, POJ. OKLOPNA SREDSTVA I TD) MASKIRATI I RASTRESITO RASPOREDITI.

SVE KOMANDE IZMJESTITI IZ KASARNI, VELIKIH OBJEKATA I RASTERETITI 'VIŠKOM' LJUDSTVA I TEHNIKE.

4. PREDUZETI SVE POTREBNE MJERE ZA REALIZACIJU POSTAVLJENIH ZADATAKA U OPERACIJI.

5. UPOZNAJTE SVE BORCE DA SU JEDINICE HK IZBILE NADESNU OBALU DRINE OD SELA PESTECI DO GORAŽDA, DA SU ZAUZELE OBJEKAT SAMARI, S. DOBRA VODA I MAJDAN ČIME JE 'NAČETA' I DRUGA POLOVINA TERITORIJE DESNE OBALE.

6. U NAŠIM JEDINICAMA NE SMIJE BITI KOLEBLJIVOSTI, NEODLUČNOSTI A U NEKIM JEDINICAMA I KUKAVIČLUKA.

7. PRENOSIM VAM I PORUKU K-DANTA GŠ VRS, GENERALA MLADIĆA, KOJI JE 10. 04. 1994. BORAVIO U NAŠOJ ZONI DEJSTVA: 'GURAJTE ENERGIČNO NAPRIJED, NE OSVRĆITE SE NA OVO ŠTO SE OKO NAS DEŠAVA.

TURCI MORAJU NESTATI SA OVIH PROSTORA'. -

KOMANDANT:

PUKOVNIK

DRAGIŠA MASAL"

(AIIZ, inv. br. 2-3960 i 2-4561, Komanda TG "Višegrad", IKM Križevac, Str. pov. br. 01-198/94, 11. april 1994. godine. – Komandi 1, 2, 4. i 5.

PLPBR, TG “Višegrad - KM”, *NAREĐENJE ZA DALJA DEJSTVA U OPERACIJI “ZVIJEZDA – 94”*; M. Šadinlija, nav. dj., str. 374-375; M. Džananić, **ZLOČINI NAD DJECOM U GORAŽDU TOKOM OPSADE 1992-1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015, str. 293).

BR. 34

“... DA PODRINJE BUDE U CIJELOSTI SRPSKO”
- JEDAN OD “STRATEŠKIH CILJEVA SRPSKOG NARODA U
BOSNI I HERCEGOVINI”
- KOMANDA 1. BRATUNAČKE LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE
– 3. PJEŠADIJSKOM BATALJONU, 4. JULI 1994. -

“Komanda 1. bratunačke 1 pbr
Str. pov. 04-1738-1/94
Dana: 04. 07. 1994. god.

Informacija za pripadnike
brigade, dostavlja

Jedinici 3. PB

...

U Podrinju smo rat dobili, ali muslimane nismo dotukli, što moramo uraditi u narednom periodu. Moramo ostvariti konačni cilj - da Podrinje bude u cijelosti srpsko. Enklave: Srebrenica, Žepa i Goražde moraju biti vojnički poražene.

Vojsku RS moramo neprekidno opreмати, obučavati, disciplinovati i pripremiti za izvršenje tog odlučujućeg zadatka - protjerivanje muslimana iz enklave Srebrenica.

Oko enklave Srebrenica nema povlačenja, već se mora ići naprijed. Neprijatelju treba činiti nemogućim privremeni opstanak u enklavi, da bi što prije organizovano masovno napustio enklavu, shvatajući da mu u njoj nema opstanka.

KOMANDANT
Pukovnik
SLAVKO OGNJENović”

(AIIZ, inv. br. 2-4088, Komanda 1. bratunačke 1 pbr, Str. pov. br. 04-1738-1/94 – 3. PB, *Informacija za pripadnike brigade*; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...** str. 580).

BR. 35

“DE SE RATOSILJAMO NEPRIJATELJA IZ KUĆE”
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, 18-19. JULA 1994. -

“Mi sasvim sigurno znamo da moramo nešto da damo, to je van svake sumnje ukoliko hoćemo da ostvarimo prvi strateški cilj, a to je da se ratosiljamo neprijatelja iz kuće, Hrvata i Muslimana, da ne budemo više zajedno u državi.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 64).

BR. 36
NAREDBA RADOVANA KARADŽIĆA
“DIREKTIVA ZA DALJA DEJSTVA”
- NAMJERA ZA ZLOČIN GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA,
8. MART 1995. -

“VRHOVNA KOMANDA OS
REPUBLIKE SRPSKE
Dt. br. 2/2-11
08. 03. 1995. godine
VRLO HITNO

NARODNA ODBRANA
DRŽAVNA TAJNA

KOMANDI 1. I 2. KK, SRK, IBK, HK, DK, ViPVO i CVŠ VRS
DIREKTIVA
ZA DALJA DEJSTVA OP. BR. 7

.....

2. DRINSKI KORPUS: Krajnje upornom i aktivnom odbranom, a u sadejstvu sa delom snaga SRK, na s/z delu ratišta i oko enklava, sprečiti prodore neprijatelja na izabranim operativno-taktičkim pravcima. Demonstrativnim i aktivnim b/d uz primenu mera operativno-taktičkog maskiranja vezivati što jače snage za sebe, na s/z delu ratišta, a prema enklavi Srebrenica i Žepa što pre izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi.

Za slučaj odlaska snaga UNPROFOR-a iz Žepe i Srebrenice, komanda DK će isplanirati operaciju pod nazivom 'Jadar' sa zadatkom razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u ovim enklavama i definitivnog oslobađanja Podrinja.

Do polovine marta 1995. godine, u dogovoru sa komandom HK i SRK, isplanirati operaciju 'Zvijezda - 95' sa zadatkom oslobađanja srpskih prostora u enklavi Goražde i svodenje enklave na veličinu zaštićene zone od 3 km od centra grada, kao i definitivnog vojničkog pora-

za muslimanskih OS i otklanjanja bilo kakve mogućnosti za spajanje sa snagama na Igmanu i Bjelašnici.

Nosioc planiranja i izvođenja b/d u obe operacije, Komanda DK. Operaciju 'Zvijezda - 95' izvesti po završetku operacije 'Spreča - 95', a pre izvođenja operacije 'Prozor - 95'.

Do kraja marta, a u dogovoru sa komandom IBK, učestvovati u planiranju operacije 'Spreča - 95', sa zadatkom odsecanja muslimanskih OS na pravcu Kalesija – Simin Han, a zatim razbijanja i uništenja muslimanskih snaga u rejonu Teočak, Sapna i Vitinica, i na taj način definitivno otkloniti opasnost od prodora muslimana ka Drini, severno od Zvornika.

Nosioc planiranja i izvođenja b/d u operaciji 'Spreča - 95', komanda IBK.

Vreme početka izvođenja operacije, po izvršenom planiranju, pripremi i materijalnom obezbjeđenju, a po odluci GŠ VRS.

Komanda korpusa će formirati gotove snage jačine brigade, za intervenciju na ugroženim pravcima i izvođenje ofanzivnih b/d u svojoj z/o i u z/o drugih korpusa.

.....

VRHOVNI KOMANDANT
Dr. Radovan Karadžić
/pečat Glavnog štaba
"Vojske Republike Srpske" i
svojeručni potpis R. Karadžić/

(AIIZ, inv. br. 2-3467, Vrhovna komanda OS Republike Srpske, Dt. br. 2/2-11, 8. mart 1995, Vrlo hitno, Narodna odbrana, Državna tajna – Komandi 1. i 2. krajiškog korpusa i drugima, *Direktiva za dalja dejstva Op. br. 7*; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 580-582).

BR. 37

“DRŽAVA ZA SRPSKI NAROD”

- IZJAVA MOMČILA KRAJIŠNIKA NA SJEDNICI

“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, 14-15. JUNA 1995. -

“Na kraju želim da kažem da ova Narodna skupština konstatuje, ako se vi slažete, da nije promijenila osnovnu politiku i naše ciljeve. Želimo slobodu i državu za srpski narod i potpuno razdvajanje za sva vremena sa Muslimanima i Hrvatima.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 66).

BR. 38

**PRIZNANJE RADOVANA KARADŽIĆA O DIREKTIVAMA ZA
GENOCID, KOJE JE ON "PREGLEDAO, ODOBRIO I POTPISAO"**

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI

"NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE",

15-16. OKTOBRA 1995. -

"Ja sam pregledao, odobrio i potpisao sedam direktiva. Osmu i devetu mi niko nije podnio ni da je pročitam, a kamoli da je potpišem, radi toga što je general Gvero pisao i ostali koga će da slušaju. ... Ja to neću da trpim, moram to da vam kažem. Je li treba i narodu da kažem? Pa da se narod uplaši. I molim novinare da o tome ne pišu. Moram ponovo ovdje da pomenem primjer iz onoga suđenja u Nirnbergu, kada se pravda veliki njemački pravnik koji je osuđen, pravda se američkom kolegi i predsjedniku suda, kaže - nisam znao da će dotle doći. Ne, gospodine kolega, vi ste prvi slučaj kako ste napravili, ogriješili se [o] pravo i čovječanstvo /treba: čovječnost - prim. S. Č./, ne zanima me kolike su dimenzije vaših grešaka."

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 208).

BR. 39

“STRATEŠKI CILJEVI SRPSKOG NARODA”

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI

“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, 28. AVGUSTA 1995. -

“Nas zanima granica na Uni, granica na Savi, granica na Drini, granica na Neretvi, izlaz na more i dio Sarajeva. Znači, tamo se pominje granica na Savi, to je najbolji koridor, to nema šta, to je najbolje. Tamo se pominje zamjena Goražda za dijelove Sarajeva. Naime, mi Sarajevo nipošto napustiti ne možemo, jer bi tada tek Muslimani imali dobru državu, a nas bi, osušili bi na ove tri pokrajine: Istočnu Hercegovinu, Staru Hercegovinu i Romaniju. Tu ne bi ništa ostalo ako ne budemo imali svoje Sarajevo i taj regionalni centar da se tu može i školovati i liječiti i trgovati i obavljati posao.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 66).

BR. 40
**RADOVAN KARADŽIĆ JE STAJAO IZA
GENOCIDNOG PLANA “ZA ŽEPU I SREBRENICU”**
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
15-16. OKTOBRA 1995. -

“Ja sam vrhovni komandant stao iza plana za Žepu i Srebrenicu, za Srebrenicu uglavnom. Žepa se podrazumijevala. Gospodo, mi bismo izgubili rat na prostoru Žepe sa 90.000 naoružanih Muslimana /Karadžić halucinira o broju “naoružanih Muslimana” - prim. S. Č./, izgubili bismo rat. Lično sam nadgledao plan bez znanja GŠ /Glavnog štaba - prim. S. Č./, ne krijući, nego slučajno nailazeći [na] generala /Radislava - prim. S. Č./ Krstića i savjetovao mu da pravo ide u grad i da proglasi pad Srebrenice, a poslije ćemo se juriti sa Turcima po šumama. Odobrio sam i blaži zadatak i radikalni zadatak i ne kajem se za to.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 208 i 210).

BR. 41

“DRŽIMO NAŠE NEPRIJATELJE U POTPUNOM OKRUŽENJU”
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI “NARODNE
SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”,
12. MAJA 1992. -

“... to mogu da kažem prilično dobro, s obzirom na snage sa kojima smo raspolagali, prilično dobro držimo pozicije koje smo imali. Držimo sve svoje krajeve, sve opštine, sva naselja od Sarajeva i držimo naše neprijatelje, sad moram i mogu da kažem, da držimo naše neprijatelje u potpunom okruženju, tako da im ne može da dođe vojna pomoć, ni u ljudstvu, ni u naoružanju.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 170).

BR. 42
**DOKAZI O SRPSKOM PLJAČKANJU NA
OKUPIRANOJ TERITORIJI**
- IZJAVA TRIFKA RADIĆA NA SJEDNICI “NARODNE
SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”,
12. MAJA 1992. -

“... ovaj rat moramo završiti što prije. Vjerujte, kod nas se ne radi već dva mjeseca, sve fabrike su zatvorene. Kod nas se, kako kaže naš narod, digla kuka i motika u rat. Mi smo spremni, mi držimo 50 kilometara okruženja oko Ilijaša. Mi smo organizovani, i ja sam molio TV da dođe da snimi kako smo mi organizovani za rat u Ilijašu, kako je organizovana odbrana linije. Jest istina da smo mi pokrali dosta stvari. Imamo mi svega još dole da živimo. Mi smo pokrali 32 tone cisterni nafte i benzina. Mi smo presjekli i minirali prugu i nema više dolaska u Sarajevo. Mi smo minirali i auto-put. Sve ćemo učiniti da više neprijatelj iz pravca Zenice u Sarajevo neće doći, a i odozgo ko pođe, biće gotov.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 170).

BR. 43

DOKAZI O RUŠENJU GRADOVA

- IZJAVA TRIFKA RADIĆA NA SJEDNICI "NARODNE SKUPŠTINE
SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE",

12. MAJA 1992. -

"Mi ratujemo, mi smo u okruženju, nas napadaju svaku večer. Mi nemamo drugog rješenja nego da tučemo i da rušimo gradove. Mi smo Visoko srušili jednu trećinu, možda će večeras i druga trećina biti. ..."

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 174).

BR. 44
NAREDBA ZA IZVRŠENJE GENOCIDA
- "ČIŠĆENJE LIJEVE OBALE UNE ..."
- SRPSKA OPŠTINA BOSANSKA KRUPA, 25. MAJ 1992. -

"SRPSKA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
SRPSKA OPŠTINA BOSANSKA KRUPA
RATNO PREDSJEDNIŠTVO SRPSKE OPŠTINE
BOSANSKA KRUPA

Broj: 184/92

Dana, 25. 5. 92.

P R I J E D L O G

Komandi Prve krajiške Podgrmečke brigade u Srpskoj Jasenici*

1. Sa se izvrše sve vojničke pripreme za prelazak u čišćenje lijeve obale Une, uključujući u tu akciju i dio desne obale Une u zoni iznad Bosanske Otoke.

2. U toku pripreme i čišćenja lijeve obale Une uništiti i razoriti što više stambenih i drugih objekata, uključujući zarušavanje tunela, palenje borove šume u zoni Tečije i čišćenje kanala Kalender.

3. Vojnički se pripremiti da se lijeva obala Une drži onoliko vremena koliko je potrebno da se izvuku određena materijalna sredstva ako ih bude dok se pripreme mostovi u Bos. Krupi i Bos. Otoci za rušenje i dok se bolje ne utvrdi desna obala Une.

RAZLOZI:

1. Politička opredelenja do granica Srpske opštine A. R. Banja Luka Srpske republike Bosne i Hercegovine i Srpske države bude na rijeci Uni do Bosanske Otoke.

* Nije riječ o "Srpskoj Jasenici", već o Jasenici (* * * NACIONALNI SASTAV STANOVNIŠTVA ..., str. 22).

2. Raspoloženje kod većine boraca 1, 2 i 3 bataljona da se privremeno očisti, zaposjedne i brani lijeva obala Une.

3. Psihološki efekti koji će se postići kod boraca koji će dalje nastaviti braniti desnu obalu Une.

4. Rušenje morala kod neprijatelja i izazivanje straha i panike za dalju sudbinu.

5. Vojničko prisiljavanje na pregovore i uspostavljanje primirja u zoni rijeke Une.

6. Materijalni interes.

25. maj 1992. godine

**PREDSJEDNIK
RATNOG PREDSJEDNIŠTVA**

Gojko Kličković

(AIIZ, inv. br. 2-4885, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Srpska opština Bosanska Krupa, Ratno predsjedništvo srpske opštine Bosanska Krupa, Broj: 184/92, 25. maj 1992, *PRIJEDLOG* Komandi Prve krajiške Podgrmečke brigade u Srpskoj Jasenici).

BR. 45
**MASOVNA LIKVIDACIJA CIVILA
NA PODRUČJU KOZARCA 1992.**
- KOMANDA 1. KRAJIŠKOG KORPUSA
- GLAVNOM ŠTABU "VOJSKE SR BIH", 27. MAJ 1992. -

"VOJNA TAJNA - STROGO POVERLJIVO

Komanda 1. Krajiškog korpusa

Op. str. pov. broj 44-1/150-1

27. 05. 1992. god.

St. Gradiška

**Likvidacija 'zelenih beretki'
u širem rejonu s. Kozarac,
i z v e š t a j. -**

GLAVNI ŠTAB VOJSKE SR BiH

U vezi sa likvidacijom 'zelenih beretki' u širem rejonu s. Kozarac dostavljamo sledeći izveštaj:

1. Oružani sukob započeo 25. 05. 1992. godine, a završio 27. 05. u 13,00 časova.

2. U oružanom sukobu sa naše strane učesvovali delovi 343. mtbr /ojačani mtb/ podržani sa 2 baterije haubica 105 mm i vodom tenkova M-84:

3. Snage 'zelenih beretki' ukupne jačine 1.500-2.000 ljudi bez težeg naoružanja.

4. Ukupni rezultati:

- od 'zelenih beretki' u potpunosti oslobođen širi rejon s. Kozarac odnosno površina s. Kozaruša, s. Trnopolje, s. Donji Jakupovci, s. Gornji Jakupovci, Benkovac, s. Ratković /tt. 830/;

- na strani 'zelenih beretki' 80-100 poginulih i oko 1.500 za-
robljenih;

- deo 'zelenih beretki' /100-200 ljudi/ u begstvu na Kozari;

- sopstveni gubici su 5 poginulih i 20 ranjenih, i

- lakše oštećena (već popravljena) na hodnom delu 2 M-84.

**Komunikacija B. Luka – Ivanjska – s. Kozarac – Prijedor –
Bos. Novi i širi rejon s. Kozarca potpuno pod kontrolom 1. KK.**

Načelnik ONP

pukovnik

Marčetić Dragan".*

* Ovaj dokument potvrđuje svjesno i ciljno falsifikovanje historijskih činjenica i prikrivanje istine, odnosno iznošenja laži. Nije riječ o "**zelenim beretkama**" niti "**oružanom sukobu**", kako to lažno iznosi pukovnik Dragan Marčetić, već o organizovanom napadu (24. maja 1992), odnosno borbenim dejstvima srpskog agresora, uz korištenje, pored ostalog, haubica 105 mm i tenkova M-84, na i protiv nenaoružanih civila i civilnog stanovništva i civilnih objekata na području Kozarca (AIIZ, inv. br. 2-4649, Komanda 1. Krajiškog korpusa, Op. str. pov. br. 44-1/150-1, 27. maj 1992. – Glavnom štabu Vojske Republike SR BiH, *Likvidacija 'Zelenih beretki' u širem rejonu s. Kozarac*; AIIZ, inv. br. 2-4689, Republika Srpska, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti Prijedor, *IZVJEŠTAJ o radu Stanice javne bezbjednosti Prijedor za posljednjih 9 mjeseci 1992*; AIIZ, inv. br. 2-4686, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Strogo povjerljivo, *NEDELJNE INFORMACIJE za period od 18-25. maja 1992. godine*; AIIZ, inv. br. 2-4700, Komanda 1. krajiškog korpusa, Pov. br. 44-1/146, 23. maj 1992, *Redovni borbeni izvještaj, stanje na Zapadno-slavonskom ratištu*; AIIZ, inv. br. 2-4685, Komanda 1. Krajiškog korpusa, Op. pov. br. 44-1/155, Vojna tajna, Strogo povjerljivo, 31. maj 1992. - Glavnom štabu Vojske SR BiH, *Redovni borbeni izvještaj*; A. Kliko, **PRILOG PROUČAVANJU STRADANJA BOŠNJAKA I HRVATA PRIJEDORA 1992**, Radovi, knjiga XVIII/3, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2014, str. 350), kada je ubijeno oko 800 Bošnjaka, muškaraca, žena i djece (* * **VRIJEME BEŠČAŠĆA: GENOCID NAD BOŠNJACIMA KRAJEM DVADESETOG STOLJEĆA**, Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Muslimanima Zenica, 1994, str. 220; ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, *MIŠLJENJE I PRESUDA*, 7. maj 1997, paragrafi 142-146 i 397; ICTY, Predmet br. IT-97-24, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV MILOMIRA STAKIĆA, *PRESUDA*, 22. mart 2006, paragrafi 143, 146 i 253-254; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBADAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 182; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 113; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED

PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM)*, 31. maj 2002, paragrafi 841 i 866; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOSLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragraf 403; ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *PRESUDA*, 27. septembar 2006, paragraf 477; **Sud Bosne i Hercegovine**, Broj: X-KR/06/200, TUŽILAC PROTIV ŽELJKA MEJAKIĆA, MOMČILA GRUBANA I DUŠKA KNEŽEVIĆA, *PRESUDA*, Sarajevo, 30. maj 2008, paragrafi 50 i 78-104; J. Medić, **GENOCID U PRIJEDORU**, Grafis, Sarajevo, 2013, str. 38; M. Begić, **GENOCID U PRIJEDORU - SVJEDOČENJA**, Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata Zagreb i Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Zagreb - Sarajevo, 2015, str. 67-74; M. Begić - S. Ramić - Z. Ališić, **TOMAŠICA - MASOVNA GROBNICA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015, str. 18-21, 39-40 i 55). To potvrđuje pukovnik Osman Selak, koji je 27. maja 1992, u svojstvu komandanta 993. pozadinske baze JNA, bio na sastanku kod generala Momira Talića, komandanta 1. krajiškog korpusa "Vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine". S tim u vezi se, u *Odluci po prijedlogu za donošenje oslobađajuće presude* Pretresnog vijeća ICTY-a u procesu protiv Slobodana Miloševića, od 16. juna 2004, u paragraf 182, navodi: **"Gospodin Selak je u JNA služio od 1955. pa sve do septembra 1992. godine, kada je zvanično odobren njegov zahtjev za penzionisanje. Dana 27. maja 1992. godine u dnevnom izvještaju pukovnika Marčetića i generala Talića o događajima u Kozarcu pukovnik Marčetić je naveo da je toga dana u Kozarcu ubijeno 800 'građana', dok je njih 1.200 zarobljeno. Gospodin Selak bio je mišljenja da je broj ubijenih zapravo iznosio 2.000 i da je taj broj smanjen zato što je on bio jedini prisutan Bošnjak. General Talić je onda pogledao u pukovnika Marčetića i rekao: 'Valjda misliš da je poginulo 80 ljudi ... i tako izvijesti Glavni štab'. Zatim je ovaj podatak zabilježen i to je ono što je pukovnik Marčetić potpisao u svom izvještaju Komandi 1. krajiškog korpusa. Svjedok /pukovnik Selak - prim. S. Č./ je rekao da je general Talić tako postupio pošto je znao da će biti odgovoran i da krši međunarodno pravo. Gospodin Selak je u svom svjedočenju naveo da se 'ovdje (u Prijedoru) dogodio genocid, etničko čišćenje', pošto postoji velika razlika u broju žrtava između 343. motorizovane brigade i muslimanske strane"** (ICTY, Predmet: Br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragraf 182; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 113; ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, *MIŠLJENJE I PRESUDA*, 7. maj 1997, paragrafi 142-146).

Očigledno je Komanda 1. krajiškog korpusa lažno navela podatak o broju ubijenih civila ("**... 80-100 poginulih i oko 1.500 zarobljenih**"), sa ciljem da pokrije istinu o zločinu genocida nad Bošnjacima. To potvrđuje i Centar službi bezbjednosti Banja Luka, u svojim *Nedeljnim informacijama za period od 18. do 25. 5. 1992. godine*, od 26. maja 1992, u kojima navodi da je riječ o "**više stotina mrtvih i povrijeđenih lica**" (AIIZ, inv. br. 2-4686, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, *Nedeljne informacije za period od*

(AIIZ, inv. br. 2-4649, Komanda 1. Krajiškog korpusa, Op. str. pov. broj 44-1/150-1, 27. maj 1992. – Glavnom štabu Vojske SR BiH, *Likvidacija 'Zelenih beretki' u širem rejonu s. Kozarac*).

18. do 25. 5. 1992. godine, 26. maj 1992; M. Begić, **GENOCID U PRIJEDORU ...**, str. 70; M. Begić - S. Ramić - Z. Ališić, nav. dj., str. 20).

Agresor je Bošnjake u Kozarcu ubijao svakodnevno. “**Tijela ubijenih ležala su pred kućama, na ulici, u kućama, na mjestima gdje su ubijeni ...**” (M. Begić, **GENOCID U PRIJEDORU ...**, str. 70-71; M. Begić - S. Ramić - Z. Ališić, nav. dj. str. 39).

Agresor je 26. maja 1992, nakon zauzimanja Kozarca, preživjele žrtve genocida odveo u koncentracione logore Keraterm, Omarska i Trnopolje, te pljačkao, namjerno uništavao, spaljivao i sistematski rušio civilne objekte i prikupljao posmrtno ostatke ubijenih žrtava genocida i odvezio ih u masovnu grobnicu Tomašica (**ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA* (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragraf 841; **ICTY**, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragrafi 182-200; * * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 113-121; **ICTY**, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *PRESUDA*, 27. septembar 2006, paragraf 477; M. Begić, **GENOCID U PRIJEDORU ...**, str. 71-74; M. Begić - S. Ramić - Z. Ališić, nav. dj., str. 20-21).

BR. 46

**KLANJE I MASOVNA LIKVIDACIJA
BOŠNJAKA NA PODRUČJU KOZARCA 1992.
- IZVJEŠTAJ SRPSKOG OBAVJEŠTAJCA POD
PSEUDONIMOM MILOŠ, 29. MAJ 1992. -**

“... Kako smo vas već obavestili stanje na području Kozarca postepeno se normalizuje i smiruje u pogledu borbenih dejstava na ovom području.

Posledice ratnih dejstava u Kozarcu zaslužuju pažnju svih struktura, sobzirom da određene probleme, sa kojima se susreće opština Prijedor, nemoguće je rešiti bez šire podrške i razumevanja. To se pre svega odnosi na obezbeđenje ishrane i smeštaja zadržanih, privedenih i zarobljenih građana muslimanske nacionalnosti. Takođe posebnu pažnju treba posvetiti pojedincima i manjim grupama iz redova TO Srpske republike BiH koji se krajnje svirepo obračunavaju sa građanima muslimanske nacionalnosti bez selektivnog pristupa i provere da li ta lica zaslužuju takav tretman. Pojedinci iz ovih redova kolju i likvidiraju po svom nahodaenju, pale i pljačkaju sve do čega stignu, što sve skupa ima elemente anarhije i bezvlašća, koje ne ide u prilog srpskom narodu, njegovom dostojanstvu, njegovoj časnoj historiji, a ni sadašnjim organima vlasti.

Stekli smo utisak da su regularne jedinice i starešine vojske Srpske BiH nemoćne da se suprotstave takvim pojedincima ili neformalnim grupama koje za svoj račun i profit ratuju na strani srpskog naroda. Preti ozbiljna opasnost da se ekstremni pojedinci u našim redovima nametnu kao vlast i da na taj način onemoguće legalno uspostavljanje vlasti.

Sugerišemo vam da se preko političkih struktura zauzmete da se ekstremni pojedinci privole na poštovanje vojne komande, da se onemoguće u svojim zlodelima i po cenu da se prema njima preduzmu i represivne mere.

Samo jaka i legalna vlast koja je zasnovana na demokratskim i racionalnim principima, da ne kažem humanom može biti perspektiva i budućnost Srpske republike BiH”.

(AIIZ, inv. br. 2-4656, MILOŠ, *Izveštaj*, Broj: 167/92, 29. maj 1992).

BR. 47

**NAREDBA O ORGANIZOVANOM I KOORDINIRANOM
PROTJERIVANJU BOŠNJAČKOG STANOVNIŠTVA**

- KOMANDA BRIGADE SRPSKE VOJSKE "BIRAČ"

- ŠTABU TO ZVORNIK, 28. MAJ 1992. -

"Komanda brigade SV

'Birač'

Dana. 28. 05. 1992. godine

Šekovići

ŠTABU TO ZVORNIK

Obavještavamo Vas da se do današnjeg dana nije učinilo ništa na formiranju 6 pb, lad PVO i tč, i da iste jedinice nismo u stanju staviti pod našu komandu, jer ih i dalje angažujete po sopstvenom nahodjenju.

Na osnovu zapovesti za organizaciju odbrane od 15. 05. 1992. god.

N A R E D J U J E M:

- 1. Izvršiti formiranje navedenih jedinica iz OdTO,**
- 2. Odrediti starješinski kadar u saradnji sa sekretarijatom za NO,**
- 3. Obezbjedite smještaj ljudstva u fabriku Standard zajedno sa Vladom SO Zvornik,**
- 4. Zabranjujem upotrebu istih jedinica bez mog odobrenja,**
- 5. Zabranjujem izvodjenje širih akcija bez koordinacije sa K-ndom brigade SV 'Birač' i sa susjednim jedinicama na vašoj teritoriji,**
- 6. Iseljavanje muslimanskog stanovništva mora biti organizovano i uvezano sa opštinama preko kojih se vrši iseljavanje. Iseljavati se mogu samo djeca i žene, a muškarce sposobne za borbu ostavljati u logorima radi zamjene.**
- 7. Uputite k-nte navedenih jedinica radi prijema konkretnih zadataka.**

K O M A N D A N T
major
Svetozar Andrić"

(AIIZ, inv. br. 2-4949, Komanda brigade SV "Birač", Šekovići, 28. maj 1992. – Štabu TO Zvornik)

NAREDBA O FORMIRANJU KONCENTRACIONOG LOGORA OMARSKA – PRIJEDOR

- STANICA JAVNE BEZBJEDNOSTI PRIJEDOR

“SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”, 31. MAJ 1992.* -

* Srpski agresor je u svim okupiranim mjestima Republike Bosne i Hercegovine formirao koncentracione logore i druga mjesta zatočenja za izvršenje genocida nad Bošnjacima, civilima i civilnim stanovništvom. Kako bi prikrrio genocidne namjere, (genocidnu) politiku i (genocidnu) praksu i “osigurao pravni okvir i legalizovao njihovo postojanje”, te u cilju “maskiranja genocida”, agresor je civile i civilno stanovništvo - zatočenike tretirao kao zarobljenike (zarobljena lica) i ratne zarobljenike, a logore za civile kao sabirne centre, sabirno-istražne centre i druge objekte za zarobljenike, prihvatne centre (“Otvoreni prihvatni centar Trnopolje”) i istražne centre (“Istražni centar ratnih zarobljenika Omarska”) - AIIZ, inv. br. 2-4674, Srpska Republika, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, *IZVJEŠTAJ o zatečenom stanju i pitanjima u vezi sa zarobljenicima, sabirnim centrima, iseljavanju i ulozi SJB u vezi sa ovim aktivnostima*; AIIZ, inv. br. 2-4687, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, VLADA, Komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini, Str. pov., *IZVJEŠTAJ* Komisije o obilasku sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u Autonomnoj Regiji Krajina, Pale, 17. avgust 1992. godine; AIIZ, inv. br. 2-4688, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti, Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti Prijedor, Službena tajna, Strogo povjerljivo, *IZVJEŠTAJ ...*; AIIZ, inv. br. 2-4675, Republika Srpska, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti, Stanica milicije I Prijedor, *PROCJENA bezbjednosne situacije*, Prijedor, septembra 1993; A. Kliko, nav. dj., str. 351-352).

Agresor je vojne operacije protiv civila i civilnog stanovništva predstavljao kao **oružani sukob** između dvije vojne (oružane) formacije, u kome je navodno zarobio veliki broj ratnih zarobljenika, za koje je “**organizovao prihvati i smještaj za lica koja traže zaštitu**”. U “Otvorenom prihvatnom centru Trnopolje” je, prema *Izveštaju* Komisije za obilazak opština SJB Prijedor, Bosanski Novi i Sanski Most o zatečenom stanju i pitanjima u vezi sa zarobljenicima, sabirnim centrima, iseljavanju i ulozi SJB u vezi sa ovim aktivnostima, od sredine avgusta 1992, “**zatražio zaštitu veliki broj građana muslimanske nacionalnosti oba pola i svih uzrasta**” (AIIZ, inv. br. 2-4674, Srpska Republika, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, *IZVJEŠTAJ o zatečenom stanju i pitanjima u vezi sa zarobljenicima, sabirnim centrima, iseljavanju i ulozi SJB u vezi sa ovim aktivnostima*; str. 1-2), kao “**prihvati građana i njihovo obezbjeđenje**”, koji su “**zarobljeni u borbi sa srpskom vojskom**”, i u “**zonama oružanih dejstava ili im je od strane njihovih ekstremista bilo onemogućeno izvlačenje sa tih prostora**”. Do “**otvaranja prihvatnih centara u Omarskoj i Keratermu, gdje su smješteni ratni zarobljenici i druga lica koja su pripremala, pomagala i organizovala oružanu pobunu, te prihvatni centar u Trnopolju za beskućnike i lica koja su sama napuštala svoje ognjište**” došlo je, po agresoru, “**kao posljedica oružane pobune**” (AIIZ, 2-4675 Republika Srpska, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti,

**“SRPSKA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
MINISTARSTVO ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
CENTAR SLUŽBI BEZBJEDNOSTI
BANJA LUKA
STANICA JAVNE BEZBJEDNOSTI
PRIJEDOR
Str. pov. broj: 11-12-20
Dana: 31. 5. 1992. god.**

Radi što bržeg i efikasnijeg uspostavljanja mira na području opštine Prijedor, a u skladu sa Odlukom Kriznog štaba, naredujem slijedeće:

Stanica milicije I Prijedor, *PROČJENA bezbjednosne situacije*, Prijedor, septembar 1993, str. 1; AIIZ, inv. br. 2-4687, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, VLADA, Komisija za obilazak sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u Srpskoj Republici Bosni i Hercegovini, Str. pov., *IZVJEŠTAJ* Komisije o obilasku sabirnih centara i drugih objekata za zarobljenike u Autonomnoj Regiji Krajina, Pale, 17. avgust 1992. godine; AIIZ, inv. br. 2-4688, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti, Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti Prijedor, Službena tajna, Strogo povjerljivo, *IZVJEŠTAJ ...*).

Očigledno je da je srpski agresor falsifikovao činjenice o faktičkim događajima, na bazi kojih je izradio lažne dokumente, sa ciljem, pored ostalog, prikrivanja istine o genocidu i svoje stvarne uloge u njemu. U suštini je riječ o civilima i logorima za sistematsko uništavanje civila, a ne kako je to predstavljeno da se radi o ratnim zarobljenicima i logorima za ratne zarobljenike, što, pored ostalog, potvrđuje *Izveštaj o radu u Prihvatnom centru Trnopolje*, od 8. oktobra 1992, u kome je tada (u koncentracionom logoru Trnopolje) od ukupnog broja logoraša (3.500) bilo “**oko 50% djece od jedne do dvanaest godina**” (AIIZ, inv. br. 2-4683, Otvoreni prihvatni centar Trnopolje, Broj: 406/92, Trnopolje, 8. oktobar 1992. – Izvršnom odboru SO-e Prijedor, *IZVJEŠTAJ o radu u Prihvatnom centru Trnopolje*).

Plansko, organizovano, sistematsko, selektivno i ciljno formiranje i organizovanje konclogora i drugih mjesta zatočenja civila i civilnog stanovništva potvrđuju, pored ostalog, i naredbe - naređenja srpskog agresora. Tako su, primjera radi, 31. maja 1992. - istoga dana izdata naređenja (vojnih i policijskih organa paradržavne tvorevine Republike Srpske) za formiranje koncentracionih logora u Omarskoj i Vlasenici (AIIZ, inv. br. 2-4676, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti Prijedor, Str. pov. Broj: 11-12-20, 31. maj 1992. godine; AIIZ, inv. br. 9-9962, Komanda brigade SV “Birač”, 31. maj 1992, Šekovići - Komandi).

1. Kao privremeno sabiralište za lica* koja se zarobe u borbi ili budu lišena slobode na osnovu operativnih saznanja Službi bezbjednosti, određuje se prostor industrijskog kruga površinskog kopa rudnika 'Omarska'.

2. Lica lišena slobode će uz odgovarajuću dokumentaciju biti sprovedena i predana rukovodiocu obezbjeđenja koji je dužan, u saradnji sa koordinatorima službe nacionalne, javne i vojne bezbjednosti, iste smjestiti u jednu od 5 prostorija određenim za smještaj uhapšenih.

3. Dalji rad i selekciju uhapšenih lica nastavlja mješovita grupa islednika nacionalne, javne i vojne bezbjednosti, koji se moraju organizovati po istom, mješovitom principu, a za njihov rad su odgovorni Ješić Mirko, Mijić Ranko i p. pukovnik Majstorović.

4. Rad sa uhapšenim licima mora birti primjeren situaciji, što znači da se radnici određeni za obradu moraju angažovati non-stop, tj. od 00-24 časova. To podrazumijeva njihov stalni boravak u sabiralištu iz kojeg mogu odsustvovati samo izuzetno po odobrenju nadležnog starješine i uz znanje načelnika SJB Prijedor.

5. Operativno obrađena lica treba uz krivičnu prijavu odnosno službenu zabilješku propratiti u Istražni zatvor Banja Luka ili Staru Gradišku na dalju krim. obradu.

* Načelnik Stanica javne bezbjednosti Prijedor, Simo Drljača, je, u skladu sa Odlukom Kriznog štaba, a "radi što bržeg i efikasnijeg uspostavljanja mira na području opštine Prijedor", odnosno zauzimanja Opštine, 31. maja 1992. izdao naređenje o formiranju koncentracionog logora - "prostor industrijskog kruga površinskog kopa rudnika 'Omarska'", "kao privremeno sabiralište za lica koja se zarobe u borbi ili budu lišena slobode na osnovu operativnih saznanja službi bezbjednosti". Tim naređenjem je detaljno naveden postupak sa "licima lišenih slobode", od njihovog hapšenja "selekcije uhapšenih lica", "rada sa uhapšenim licima", organizovanje službe obezbjeđenja, organizovanje "prehrane za islednike, stražu i uhapšena lica", neophodnost ograđivanja bodljikavom žicom i postavljenjem rampi na putu za Omarsku, postavljanje minskog polja, organizovanje službe bezbjednosti, najstrožije zabranjivanje davanja informacija "bilo koje vrste u vezi sa funkcionisanjem ovog sabirališta, a sva službena pismena moraju biti u sabiralištu i iz istog mogu biti iznešena ili uništena samo po odobrenju načelnika SJB Prijedor, o čemu će se starati radnici na obezbjeđenju", strogo pridržavanje "datih upustava" od "svih angažovanih radnika, a naročito ovlaštenih lica", itd. (AIIZ, inv. br. 2-4676, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti Prijedor, Str. pov. br. 11-12-20, 31. maj 1992, - Kriznom štabu i drugima, *NAREDBA*).

6. Službu obezbjeđenja sabirališta obezbjedit će Stanica milicije Omarska sa potrebnim brojem milicionera koji su dužni stalno boraviti u sabiralištu i organizovati rad stražarske službe po sistemu služba, pripravnost, odmor.

7. Uprava Rudnika je dužna organizovati prehranu za islednike, stražu i uhapšena lica po normativima koje će usaglasiti sa vojnom intendantskom službom. Isto tako, Uprava Rudnika je dužna organizovati redovno održavanje čistoće, vodovodnih, električnih i drugih instalacija i sa stručnim radnicima u vidu radne obaveze organizovati i drugo pozadinsko obezbjeđenje za rad i boravak datog broja lica u navedenom objektu.

8. Uprava je dužna h i t n o čitav kompleks upravne zgrade ograditi bodljikavom žicom i postaviti rampu na putu za Omarsku, te dovesti pitku vodu, a stražarska služba će onemogućiti pristup i ulazak svim nepozvanim licima na prostor sabirališta uz primjenu pravila stražarske službe.

9. Nadležni predstavnici vojske Srpske Republike Bosne i Hercegovine će hitno izvršiti postavljanje minskog polja u skladu sa propisima o miniranju, što podrazumijeva izradu šeme minskog polja, pravilno obilježavanje i dr.

10. Ukoliko se za to ukaže potreba Uprava Rudnika će u saradnji sa rukovodiocem obezbjeđenja i koordinatorima službi bezbjednosti organizovati stavljanje u funkciju prostora servisne radionice i kancelarije za još efikasnije izvršavanje poslova.

11. Koordinator službi bezbjednosti su dužni svaki dan u /nečitko - prim. S. Č./ časova načelniku SJB Prijedor dostaviti izvještaj o radu za prethodna 24 časa, a o događajima koji ne trpe odlaganje odmah.

12. Rukovodilac obezbjeđenja je dužan postupati na isti način u vezi sa funkcionisanjem službe obezbjeđenja i eventualnim bezbjednosnim problemima.

13. Sva ovlaštena službena lica koja su angažovana na izvršenju zadataka u ovom sabiralištu ili u vezi s istim su dužna da se pridržavaju pozitivnih zakonskih propisa i pravila službe, a naročito su dužna čuvati službenu tajnu i imovinu koja im je stavljena na raspolaganje.

14. Rukovodstvo i Uprava Rudnika je dužna za izvršavanje zadataka u okviru sabirališta odabrati provjerene i kvalifikovane radnike

za rad na poslovima koji se od njih zahtijevaju i ne može ih mijenjati bez prijeko potrebe i saglasnosti Stanice javne bezbjednosti. Spisak svih angažovanih r Uprava je dužna hitno dostaviti SJB Prijedor.

15. Najstrožije zabranjujem davanje informacija bilo koje vrste u vezi sa funkcionisanjem ovog sabirališta, a sva službena pismena moraju biti u sabiralištu i iz istog mogu biti iznešena ili uništena samo po odobrenju načelnika SJB Prijedor, o čemu će se starati radnici na obezbjeđenju.

16. Najenergičnije zahtijevam od svih angažovanih radnika, a naročito ovlaštenih službenih lica da se strogo pridržavaju datih upustava, jer će se za nepoštivanje istih prema svima primijeniti najenergičnije disciplinske i druge mjere.

17. Kontrolu izvršenja ove Naredbe organizovat će načelnik milicije Janković Dušan u saradnji sa CSB Banja Luka i uz angažovanje nadležnih rukovodnih radnika”.

DOSTAVLJENO:

1. Kriznom štabu
2. koordinatorima službi bezbjednosti
(Mijić, Ješić i p. pukovnik Majstorović)
3. CSB Banja Luka
4. Načelniku milicije
5. Rukovodiocu obezbjeđenja
6. Direktor RŽR 'Ljubija'
7. Arhiva.

**NAČELNIK
STANICE JAVNE BEZBJEDNOSTI
Simo Drljača”**

(AIIZ, inv. br. 2-4676, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti Prijedor, Str. pov. broj: 11-12-20, 31. maj 1992. – Kriznom štabu i drugima, *NAREDBA*).

BR. 49

NAREDBA O FORMIRANJU LOGORA U VLASENICI
- KOMANDA BRIGADE SRPSKE VOJSKE "BIRAČ", ŠEKOVIĆI,
31. MAJ 1992. -

VOJNA TAJNA
STROGO POVJERLJIVO

"Komanda brigade SV /Srpska Vojska - prim. S. Č./
'Birač'

Dana: 31. 05. 1992. godine
Šekovići

Obezbednje zarobljenika
Naređenje, dostavlja. -

Komandi: Arhivi

Na osnovu Odluke Vlade SAR /Srpska Autonomna Regija - prim. S. Č./ 'Birač', kojom je regulisano iseljavanje muslimanskog življa na područje SAR 'Birač',

NAREĐUJEM

- 1. Organizovati logor u Vlasenici i isti obezbediti u duhu međunarodnih pravila;**
- 2. Zabranjujem samovoljno donošenje Odluke o fizičkoj likvidaciji zarobljenika;**
- 3. Organ bezbednosti iz bataljona Vlasenica obaviće operativne razgovore i sve korisne podatke za rukovođenje i komandovanje dostaviti brigadi SV 'Birač';**
- 4. Predsednik vlade SAR 'Birač' hitno da stupi u kontakt zbog pregovora o razmjeni zarobljenika.**

KOMANDANT
major
Svetozar Andrić"

(AIIZ, inv. br. 9-9962, Komanda brigade SV "Birač", 31. maj 1992., Šekovići – Komandi).

BR. 50

PRIZNANJE O GENOCIDU U VELAGIĆIMA (KLJUČ) 1992.

I SKLANJANJE LEŠEVA*

- IZJAVA VOJNOG POLICAJCA BOŠKA UNČANINA -

“Ja Unčanin Boško od oca Vlade i majke Boje rođene Plemić, rođen 12. 02. 1969. godine u Prijedoru, stalno nastanjen u Sanici u ulici Maršala Tita 87 opština Ključ, po zanimanju geometar, nezaposlen, po nacionalnosti Srbin, državljanin SFRJ, sada vojni obveznik u Vojnoj pošti 4630 dajem ovlašćenom službenom licu vojne policije sledeću

I Z J A V U:

Ja se u jedinici nalazim na dužnosti vojnog policajca na punktu u Velagiću. Ja nisam po dužnosti policajac. Ja ne znam tačno šta se događalo na punktu toga dana, jer sam na punkt došao oko 21,00 čas. Kad sam ja došao na punkt tamo se već nalazio beli Golf i dva za mene nepoznata vojnika. Ja sam odmah otišao do sredstava veze, jer sam hteo preko veze da razgovaram sa svojom devojkom. Tada sam čuo prepirku između šest zarobljenika i ove dvojice koji su došli sa Golfom. Jedan od šestorice zarobljenika opsovao je majku jednom vojniku. Tada je počela pucnjava i ja ne znam ko je sve pucao, jer se tamo nalazilo petnaestak ljudi. Ova dvojica vojnika su otišla negde

* Srpske oružane snage su u noći 31. maja /1. juna 1992. ispred Osnovne škole u Velagićima ubile 77 civila Bošnjaka. Posmrtno ostatke su prikrili na lokalitetu planinskog prevoja Lanište, u blizini nekadašnje željezničke stanice Lanište, gdje su ih zatrpali u masovnu grobnicu Lanište II (AIIZ, inv. br. 2-4653, *IZJAVA* Boška Unčanina, vojnog policajca; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV RADOSLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, paragraf 427; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA* (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragrafi 823-824; ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *PRESUDA*, 27. septembar 2006, paragraf 451; M. Begić, *GENOCID U KLJUČU*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str. 136-141; J. Odošić, *HILJADU GROBNICA U BOSANSKOJ KRAJINI 1992-1995*, Bošnjačka zajednica kulture “Preporod” Sarajevo, Sarajevo, 2015, str. 166-170).

Golfom, a mi smo šest ubijenih zarobljenika prebacili desetak metara dalje od mesta ubistva.

Nakon ovog događaja deo ljudi je otišao od nas, a nas je ostalo svega osmorica. Potporučnik Amidić je tada otišao u Ključ da traži da se što pre pošalju autobusi za prevoz zarobljenika. Mi smo se tada već uplašili znajući da nas je malo i da nećemo moći da obezbedimo zarobljenike.

Pošto se potporučnik nije dosta dugo pojavio Račić je otišao u Krizni štab Opštine da bi ubrzao njihov dolazak. Kada se Račić vratio saopštio nam je da će autobusi brzo doći.

Mi smo bili raspoređeni uz put okrenuti ka školi. Plašili smo se da stavimo nekoga blizu škole, jer se lako moglo desiti da bude napadnut, a da mu ne možemo pomoći. Počela je galama u kojoj su oni počeli nama psovati majku i pogrđno nas nazivati i pretiti. Mi smo povremeno odgovarali da čute i da je dosta galame. U jednom momentu video sam da je jedan naš vojnik na vratima škole i da ga guraju napolje. Ispravljam se, to nisam video već sam to kasnije kroz priču čuo.

Video sam jednu dosta veliku grupu kako je izašla iz škole i pošla ka nama. Tada je počela pucnjava. Svi smo pucali ka školi. Kada se pucnjava završila kratko vreme iza toga došao je načelnik SUP-a i potporučnik koji su rekli da će da se organizuje sklanjanje leševa. Međutim kada smo tražili kamione nismo ih dobili pa nam je potporučnik naredio da parkiramo vozila na put i da sa te strane ne dozvolimo da se priđe licu mesta. Ja i Račić smo parkirali Ladu i u njoj do jutra prespavali. U međuvremenu su do jutra sklonjeni leševi. Ujutro smo ja i Igor obišli lice mesta pa smo peskom posuli krv i sklonili jedan deo ruke koji smo tamo našli.

U vezi ovoga nemam više šta da izjavim. Slušao sam glasno diktiranje, pa izjavu neću čitati već je svojeručno potpisujem.

**I Z J A V U D A O
Unčanin Boško”**

(AIIZ, inv. br. 2-4653, *IZJAVA* Boška Unčanina, vojnog policajca).

BR. 51

**“OPERACIJA ČIŠĆENJA TERENA” - GENOCID NAD
BOŠNJACIMA NA PODRUČJU BILJANA (KLJUČ) 1992.*
- STANICA JAVNE BEZBJEDNOSTI KLJUČ
“SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”, 10. JULI 1992. -**

**“Srpska Republika Bosna i Hercegovina
MINISTARSTVO ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
SARAJEVO
Centar službi bezbjednosti Banja Luka
Stanica javne bezbjednosti
KLJUČ**

Broj:

Datum: 10. 07. 1992. godine

* Srpske oružane snage (17. laka pješadijska brigada, ojačana Izviđačkim vodom, odjeljenjem vojne policije i vodom milicije Sanica) su 10. jula 1992. u ranim jutarnjim satima izvršile napad na područje Biljana (Donji Biljani, Brkići, Osmanovići, Domazeti, Džaferagići, Čehići, Mešani, Jabukovac i Botonjići) i tokom dana likvidirale 256 civila Bošnjaka, muškaraca, žena i djece, među kojima 49 članova porodice Botonjić. Posmrtni ostaci 188 žrtava pronađeni su i otkriveni na području Laništa - u jami Lanište, dubokoj više od 20 metara. Najmlađa žrtva (Amila Džaferagić, četvoromjesečna djevojčica, ekshumirana iz jame Lanište zajedno sa majkom Besimom), ubijena je pucanjem u glavu. Tijela ubijenih Bošnjaka Biljana pronađena su u više masovnih i pojedinačnih grobnica, među kojima i masovna grobnica Lanište I, otkrivena u četinarskoj šumi na planinskom prevoju Lanište - u jami dubokoj 25 m, sa otvorom širine oko 3 m. Iz te masovne grobnice ekshumirano je 188 tijela - žrtava genocida, među kojima i tijela porodice Džaferagić: majka Besima i djeca: sin Almir (4 godine) i kćerka Amila (4 mjeseca) - (AIIZ, inv. br. 2-4754, Komanda V. P. 2207 Ključ, Str. pov. br. 03-135, 9. juli 1992, Vojna tajna, Strogo povjerljivo, *NAREĐENJE za dalja dejstva*; AIIZ, inv. br. 2-4652, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za unutrašnje poslove Sarajevo, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti Ključ, 10. juli 1992., *SLUŽBENA ZABILJEŠKA*; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA* 1. septembar 2004, paragraf 462; ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *PRESUDA*, 27. septembar 2006, paragraf 453; Dž. Botonjić, *MASOVNE I POJEDINAČNE GROBNICE NA PODRUČJU KLJUČA*, * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihacu od 22.-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011, str. 521-527; M. Begić, *GENOCID U KLJUČU ...*, str. 152-158; J. Odobašić, *HILJADU GROBNICA U BOSANSKOJ KRAJINI ...*, str. 158-165 i 174-176).

SLUŽBENA ZABILJEŠKA

Sastavljena u prostorijama SRM /Stanica rezervne milicije - prim. S. Č./ Sanica po ovlaštenom službenom licu na dan 10. 7. 1992. godine, a povodom akcije čišćenja terena od strane vojnih organa, odnosno bataljona komandanta Jovana Kevca u Sanici.

Naime, dana 9. 7. 1992. godine u večernjim satima obavješten sam od strane komandanta bataljona smještenog u Sanici da će njihove jedinice dana 10. 7. 1992. godine izvoditi operaciju čišćenja terena, odnosno područje sela G. i D. Biljani, tako da je potrebno da se u akciji uključe i radnici milicije iz navedene SRM.

Po ovim pitanjima lično sam upoznao svog pretpostavljenog starješinu tako da sam dobio zadatak da naša SRM organizuje preuzimanje vojnih zarobljenika koji budu zarobljeni na lokalitetu gdje to vojska bude odredila. Dana 10. 7. 1992. godine u ranim jutarnjim satima od strane vojnih jedinica otpočela je navedena akcija gdje je obuhvaćeno čišćenje gore navedenih sela sa zaseocima Jabukovac, Botonjići, Brkići, Osmanovići, Mešani i Domazeti. Prihvat vojnih zarobljenika planiran je u područnoj školi u Biljanima. Za ove potrebe dobio sam pomoć sa interventnim odjeljenjem manevarske jedinice SJB Ključ tako da sam zajedno sa svojih desetak milicionera vršio obezbjeđenje komunikacije most na rijeci Sanici do mjesta Peševića, kao i pojačanje na samom punktu koji je smješten na mostu rijeke Sanice, a sve sa ciljem da se onemogući pljačka i druge nezakonite radnje tokom izvođenja vojnih operacija. U stalnoj vezi bili smo sa organima vojne vlasti tako da je po završetku njihove akcije dogovoreno da se iz Ključa pošalju dva autobusa za prevoz zarobljenika do Ključa što je i učinjeno.

Dalji rad sa zarobljenicima preuzeli su radnici krim. /kriminalističke - prim. S. Č./ službe SJB Ključ”.

(AIIZ, inv. br. 2-4652, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, Ministarstvo za unutrašnje poslove Sarajevo, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Stanica javne bezbjednosti Ključ, 10. juli 1992., *SLUŽBENA ZABILJEŠKA*).

BR. 52

PRIZNANJE O GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI "NARODNE
SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE",
24-26. JULA 1992. -

“Što se tiče odnosa sa Muslimanima, u vojnom pogledu oni neće nikakve pregovore, oni u malom broju mjesta prihvataju miran zajednički život i čekanje političkog rješenja. Tako je u Bijeljini i oko Bijeljine, gdje Muslimani ne pokazuju želju da se bore protiv Srba i protiv njihove države, i gdje u osnovi žive mirno i dobro. Tako je i u Krajini, gdje je nakon eliminacije ekstremista /nije riječ o “ekstremistima”, već o civilima i civilnom stanovništvu, nad kojima je, kako to priznaje i Radovan Karadžić, izvršen genocid (po njemu - “eliminacija”) - prim. S. Č./ muslimanski narod prihvatio da živi sa Srbima. Tako je u Sanskom Mostu, Ključu i Prijedoru, gdje je, nažalost, bilo borbi i te borbe su izazvali muslimanski ekstremisti, ali nakon njihove eliminacije, ostatak naroda nije za borbu protiv Srba”.

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 174).

BR. 53

DOKAZI O OPSADI SARAJEVA

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI “NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE”,
24-26. JULA 1992. -

“Oko Sarajeva, kao što vam je poznato, srpski narod ne dopušta da bude poražen i mi kontrolišemo vojnički gotovo sve naše okruženje oko grada, pri čemu nismo dopustili da snage centralne Bosne spoje se snagama u Sarajevu, jer bi to bio katastrofalan ishod. Niti dopuštamo da se dovoze plaćenici i dobrovoljci kojih ima u Turskoj spremnih, ali kojih ima i u arapskim zemljama, koji bi za novac sigurno došli da se bore protiv srpskog naroda. Mi jako dobro znamo kako bi to izgledalo. Zahvaljujući sarajevskom ratištu, Vlada i Skupština i svi drugi državni organi Alije Izetbegovića ne funkcionišu i pokazalo se da država BiH nikada nije funkcionisala i nikada nije uspostavljena izvan Jugoslavije”.

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 176).

BR. 54

**DOKAZI O ZAUZIMANJU BOSNE I HERCEGOVINE OD
SRPSKOG AGRESORA**

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI "NARODNE
SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE",
24-26. JULI 1992. -

“Naš narod je u potpunosti opredijeljen za borbu, odnosno za mir, jer mi nemamo više razloga da se borimo, skoro sve smo svoje oslobodili. U konačnom razgovoru bismo mogli i da vratimo neke teritorije ako neko selo nije naše, i to je pitanje koje se ne može olako definisati. Ali u osnovi mi možemo da kažemo da mi imamo svoju državu, da su na granice te [države] naši vojnici, da je naš narod potpuno opredijeljen da živi u toj državi i da li će se sa nekim drugim udruživati, sa ostalima u Bosni i Hercegovini ili sa nekim drugim, što ćete opet vi kao predstavnici naroda odlučiti. U tom smislu mi politički stojimo odlično”.

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 176).

BR. 55

DOKAZI O SRPSKOJ OPSADI GRADOVA

- IZJAVA DR. MILOVANA MILANOVIĆA NA SJEDNICI

“NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I HER-
CEGOVINE”, 24-26. JULI 1992. -

**“... sada imamo taoce - čitave gradove i stanovnike čitavog pod-
ručja - Zenica, Sarajevo, pa i nekih drugih”.**

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 176).

BR. 56

**ZAUZIMANJE I OKUPACIJA 70% TERITORIJE
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE**

- IZJAVA PROF. DR. BILJANE PLAVŠIĆ, NA SJEDNICI “
NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE
I HERCEGOVINE”, 24-26. JULI 1992. -

**“... 65% srpske teritorije po katastru pripada našem narodu,*
a 70% je osvojeno, što je samo 5% u korist, u odnosu na prethodnu
cifru. Ako pođemo od toga da neprijatelj dobije onoliko koliko mi po-
klonimo, ko bi onda imao smjelosti da objasni našim ljudima da na-
pušta ono što već imaju, što mu predstavlja kompenzaciju za prostor
koji mu je razoren, popaljen ili sa koga je otjeran.”**

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 176).

* Navedena izjava zločinca Biljane Plavšić, uključujući i slične izjave zločinaca Radovana Karadžića, Momčila Krajišnika i drugih, kao i izjave njihovih prijatelja i brojnih podržavalaca srpskih teritorijalnih osvajanja u Republici Bosni i Hercegovini i zločina genocida nad Bošnjacima, kao što su David Owen i drugi, otvoreni je falsifikat i ordinarna laž. O tim falsifikatima i lažima vidi str. 1171-1175 i 1985 ove knjige.

BR. 57

DOKAZI O GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA
- IZJAVA NEDELJKA PRSTOJEVIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE SRPSKE REPUBLIKE BOSNE I
HERCEGOVINE”, 24-26. JULI 1992. -

“Kad su Srbi u Sarajevu digli ustanak i kad su uzeli određene teritorije pod svoju kontrolu, u tom momentu nije bilo Vlade ili se bar nije znalo gdje je. Čak štaviše, u prvim danima nismo znali da li je i gospodin Karadžić živ. Kada smo saznali da je živ i kad je sišao među nas na Ilidži i dao nam određena ohrabrenja, Srbi su u Sarajevu na tim prostorima zadržali određenu teritoriju pod kontrolom, a po nekim dijelovima i proširili svoje teritorije i potjerali Muslimane sa teritorije gdje su oni praktično u većini”.

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 178).

BR. 58
MINIRANJE I RUŠENJE DŽAMIJA
- KOMANDA 1. KRAJIŠKE BRIGADE, KOMANDNO
MJESTO ŠIPOVO
- KOMANDI 30. PARTIZANSKE DIVIZIJE, 8. AVGUST 1992. -

VOJNA TAJNA
STROGO POVERLJIVO

“Komanda 1. Krajiške br. /brigade - prim. S. Č. /
KM /Komandno mjesto - prim. S. Č./ Šipovo
Str. pov. broj: 431/92
Datum, 08. 08. 1992. godine

Redovni borbeni izveštaj -

KOMANDI 30. Pd.

1. Neprijatelj je u toku 06/07. 08. 1992. godine djelovao sa pješadijskim naoružanjem na području 3 čete 4/1 KrB./ 3. četa 4. bataljona 1. Krajiške brigade - prim. S. Č./.

2. Popuna 1. KrB dostavljena telefonom.

Aktivnosti:

Sve jedinice se nalaze na položajima utvrđene i maskirane. U sve potčinjene jedinice i komande upućene su starješine komande brigade u cilju izdavanja zadataka i pružanja pomoći.

Dana 07. 08. 1992. god. poginuo je borac 1. čete 1/1 KrB /1. četa 1. bataljona 1. Krajiške brigade - prim. S. Č./ - Jezero u 18,00 časova od snajperske puške, vojnik se zove Lukić Milan, ranjen je Bajić Slavko. O okolnosti smrti, odnosno ranjavanja slijedi izvještaj.

Takođe od 07. 08. 92. godine minirane su i srušene džamije u Bešnjevu 21,00, Šipovu 23,00 časa i Pljevi u 02,00 časova. O okolnostima pod kojima su srušene džamije slijedi opširan izvještaj.

3. Moral boraca za izvršenje borbenog zadatka je dobar mada ima negativnih pojava zbog neriješenog zbrinjavanja izbjeglih porodica i nepravedne podjele artikala ishrane preko humanitarnih organizacija i grupa iz inostranstva.

4. Odluka komandanta je da obiđe dio zone odgovornosti brigade: Čuklić, Gorica, Bravnice, Vinac i do Čemernice, koja je u zoni odgovornosti 19. brigade.

5. Posebnih prijedloga pretpostavljenoj komandi nemamo.

6. Zahtjevi pretpostavljenoj komandi sadržani su u pozadinskom izvještaju koji vam je dostavljen.

KOMANDANT

KiK /kapetan prve klase - prim. S. Čekić/ Slavko Čudić”.

(AIIZ, inv. br. 2-4654, Komanda 1. Krajiške brigade, KM, Str. pov. broj: 431/92, Vojna tajna, Strogo poverljivo, 8. avgust 1992. – Komandi 30. pd, *Redovni borbeni izvještaj*).

BR. 59

**IZGRADNJA PRAVOSLAVNE CRKVE U BOSANSKOM
PETROVCU OD OPLJAČKANOG MATERIJALA NA
PODRUČJU MJESNE ZAJEDNICE KULEN VAKUF
- SRPSKA OPŠTINA BIHAĆ, ODLUKA, 16. AVGUST 1992. -**

**“SRPSKA REPUBLIKA BOSNA I HERCEGOVINA
ARK-a /“Autonomna regija Krajina” - prim. S. Č./ BANJA LUKA
SRPSKA OPŠTINA BIHAĆ
RATNO PREDSEDNIŠTVO
Broj: 349/92.
Dana, 16. 8. 1992. god.**

Ratno predsjedništvo Srpske opštine Bihać temeljeći svoju nadležnost na odredbi člana 3. Odluke o obrazovanju ratnih predsjedništava u opštinama za vrijeme neposredne ratne opasnosti i ratnog stanja (*Sl. glasnik srpskog naroda BiH*, br. 8 od 8. 6. 1992. godine) i na odredbi člana 68. Statuta Srpske opštine Bihać, dana 16. 8. 1992. godine donosi slijedeću

ODLUKU

Odobrava se Bihaćko-Petrovačkoj eparhiji izuzimanje građevinskog materijala (armaturna mreža i cementa) iz ratnog plijena koji se nalazi na području Mjesne zajednice Kulen Vakuf, a za potrebe izgradnje Pravoslavne crkve u Bos. Petrovcu.

Obrazloženje

Bihaćko-Petrovačka eparhija se obratila zahtjevom ovom Ratnom predsjedništvu radi izuzimanja građevinskog materijala iz ratnog plijena, a u svrhu izgradnje Pravoslavne crkve u Bos. Petrovcu.

Razmatrajući predmetni zahtjev ovo Ratno predsjedništvo nalazi neophodnost njegovom udovoljavanju.

Zbog svega ovoga i idući naprijed navedenih slijedom odlučeno je kao u petitu”.

(AIIZ, inv. br. 2-4655, Srpska Republika Bosna i Hercegovina, ARK-a Banja Luka, Srpska opština Bihać, Ratno predsjedništvo, Broj: 349/92, 16. avgust 1992, *ODLUKA*).

BR. 60

**DOKAZI O GENOCIDU - LIKVIDACIJA LOGORAŠA
NA KORIĆANSKIM STIJENAMA 1992.***

- KOMANDA 22. LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE

- KOMANDI 1. KRAJIŠKOG KORPUSA, *VANREDNI IZVEŠTAJ*,
21. AVGUST 1992. -

“Komanda 22. LPBR

Pov. br. 43/1

Dana, 21. 08. 1992. godine

Vrlo hitan

Vanredni izveštaj Operativni br. 21/8

Komandi 1. KK

- Obaveštajno bezbednosno odelenje -

* Srpski agresor (pripadnici Interventnog voda policije Stanice javne bezbjednosti Prijedor i SJB Sanski Most - **“oko 10 pripadnika milicije”**) je 21. avgusta 1992. na Korićanskim stijenama (na Vlašiću) iz konvoja autobusa na putu Skender Vakuf - Travnik izveo, postrojio ih **“u dvije vrste blizu jedne provalije”**, zatim **“im rekli da kleknu okrenuti prema provaliji”** i strijeljali oko 200 muškaraca Bošnjaka iz logora Trnopolje (**“Muškarci iz autobusa su u koloni dovedeni do ruba klisure, a onda im je naredeno da kleknu. Odgovorni policajac je rekao: ‘Ovdje mi mijenjamo mrtve za mrtve, žive za žive’. Žrtve su, prije nego što su likvidirane, plakale i preklinjale da im poštede život. Tada je započela pucnjava. Leševi su padali u ponor ili su ih ostali bosanski Muslimani u njega gurnuli prije nego što su i sami bili smaknuti. U ponor su bačene granate kako ne bi bilo sumnje da će neko preživjeti. Cijela operacija nije trajala duže od pola sata”**), čime je pored ostalog, izvršio **“genocid na civilima, ubijajući ih na razne načine, bacanjem u kanjon rijeke Ilomska”**, što, pored ostalog, potvrđuje komandant 22. lake pješadijske brigade 1. krajiškog korpusa “Vojske Republike Srpske”, potpukovnik Boško Peulić. Policijska jedinica iz Prijedora se, dva ili tri dana kasnije, **“vratila na Korićanske stijene i uklonila tijela”** (AIIZ, inv. br. 2-4657, Komanda 22. LPBR, Pov. br. 43/1, 21. avgust 1992. godine – Komandi 1. KK, Obaveštajno bezbednosno odelenje, *Vanredni izvještaj*, Operativni br. 21/8; AIIZ, inv. br. 2-4681, Srpska Republika, Ministarstvo za unutrašnje po-

Dana 21. 08. 1992. godine oko 16,30 časova kombinovani konvoj izbjeglica se je kretao pravcem Sk. Vakuf - Vlačić - Travnik. Pratnju konvoja vršila je milicija CSB Prijedor i Sanski Most. U navedeno vreme kolona se je ustavila u rejonu Korićanske stijene, izvela oko 150-154 izbjeglica, te izvršila genocid nad civilima, ubijajući ih na razne načine, bacanjem u kanjon rijeke Ilomska, a tad /je/ nastavila kretanje ka prevoju Smet. U likvidaciji je učestvovalo oko 10 pripadnika milicije. Jedinice i pojedinci iz 22. LPBR i drugih jedinica Vojske sa ovim nemaju nikakve veze. Molimo da se o ovom hitno preduzmu sledeće mere:

slove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Broj: SZ/O-431, 8. septembar 1992. godine, *SLUŽBENA ZABILJEŠKA*). O tom zločinu genocida vidi: M. Omerdić, **PRILOZI IZUČAVANJU GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA (1992-1995)**, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini – El-Kalem, 1999, str. 253; F. Memišević, **MASAKR NA VLAŠIĆU**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Sarajevo – Gesellschaft für bedrochte Völker - International, Göttingen – Human rights Group for Bosnia, Kuala Lumpur, Sarajevo, 1997, str. 281-288; S. Kahrimanović, **PREŽIVIO STRIJELJANJE**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995. ..., str. 485-486; R. Gutman, **SVJEDOK GENOCIDA**, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Udruženje Muslimana za antigenocidne aktivnosti "MAG" Sarajevo, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Sarajevo, 1995, str. 129-130; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragrafi 186-187; * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID** ..., str. 114-115; T. Mazowiecki, **IZVJEŠTAJI 1992-1995**, Univerzitet u Tuzli i Istraživačko-dokumentacioni centar Sarajevo, 2007, str. 99; J. Odobašić, **GENOCID NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE 1992-1995**. ..., str. 754; ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, paragrafi 457-460; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA* (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragraf 849; ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJŠNIKA, *PRESUDA*, 27. septembar 2006, paragrafi 494-495; A. Kliko, nav. dj., str. 347; M. Begić, **GENOCID U PRIJEDORU** ..., str. 93-105, 112 i 305-306; J. Odobašić, **HILJADU GROBNICA U BOSANSKOJ KRAJINI** ..., str. 561-565).

- formira Komisija od organa 1. KK koja bi izašla na lice mesta radi uviđaja;
- izvesti CSB koja bi sa svojom komisijom izašla hitno na lice mesta dana 22. 08. 1992. u jutarnjim časovima;
- /da se/ preduzmu po potrebi i druge mjere.

**Komandant
p. pukovnik
Boško Peulić****

(AIIZ, inv. br. 2-4657, Komanda 22. LPBR, Pov. br. 43/1, 21. avgust 1992. godine – Komandi 1. KK, Obaveštajno bezbednosno odeljenje, *Vanredni izveštaj*, Operativni br. 21/8; AIIZ, inv. br. 2-4657/1, Broj: 345/92, 22. avgust 1992. godine, MILOŠ/ srpski obavještajac - prim. S. Č./; AIIZ, inv. br. 2-4681, Srpska Republika, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti Banja Luka, Broj: SZ/O-431, 8. septembar 1992. godine *SLUŽBENA ZABILJEŠKA; ICTY*, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, paragrafi 186-187; * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI ...**, str. 114-115; A. Kliko, nav. dj., str. 350).

* Načelnik Stanice javne bezbjednosti Prijedor, ratni zločinac Simo Drljača, odbio je da, na traženje Centra službi bezbjednosti Banja Luka (depeša br. 11-1/02-2-345, od 11. septembra 1992.), sprovede istragu, po njegovoj ocjeni “**u vezi navedenog stradanja više lica muslimanske narodnosti na području Korićanske stijene**”, pravdajući se kako se “**svi milicionari koji su vršili pratnju konvoja za Travnik 21. avgusta 1992. godine, od 09. 09. 1992. godine nalaze na ratištu u Han Pijesku**”. Pored toga, on nije želio da dostavi ni “**spiskove svih građana koji su putovali konvojima na toj relaciji**”, s obrazloženjem kako Stanica javne bezbjednosti “**nije bila organizator tih konvoja, već je samo davala određen broj milicionara za fizičko obezbjeđenje po ispostavljenom zahtjevu vojske i Crvenog krsta**” (AIIZ, inv. br. 2-4684, SJB Prijedor, Depeša broj: 11-12-2267, 14. septembar 1992. god. – Centru službi bezbjednosti Banja Luka; *ICTY*, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *PRESUDA*, 27. septembar 2006, paragrafi 494-496).

BR. 61

DOKAZI O GENOCIDU NA PODRUČJU PRIJEDORA

- KOMANDA 1. KRAJIŠKOG KORPUSA (IKM)

- KOMANDI OG PRIJEDOR, *INFORMACIJA*, 22. AVGUST 1992. -

“Komanda 1. krajiškog korpusa (IKM /Istureno komandno mjesto - prim. S. Č./)

Str. pov. broj: 397-366/1-92.

Datum, 22. avgusta 1992. godine

Informacija. -

**Komandi OG /Operativne grupe - prim. S. Č./ PRIJEDOR
(na ličnost Komandanta).**

Dobili smo sljedeću informaciju i u cjelini vam je dostavljamo.

'Situacija u Prijedoru mogla bi se sažeti u ovu rečenicu: nikad manje discipline, nikad više samovolje! Zbog toga je opština na rubu anarhije. Čak površna analiza pokazuje brojne frakcije, interesne grupe, razilaženja na svim mogućim pravcima.

U vojnoj policiji se nejedinstvo sve teže prikriva. Na čelu čete Vojne policije su poručnik Mile Jović i njegov zamjenik Miloš Preradović. Oba su na lošem glasu. Pripisuju im se brojne nezakonitosti, a i pojedini ljudi iz policije tvrde da mogu da im dokažu pojedine pljačke i zloupotrebe položaja. Njima je suprotstavljena jedinica Rajka Vučićevića, poručnika, komandira voda za obezbeđenje komande i komandanta. U Vučićevićevom vodu su, prema opštoj ocjeni, najbolji i najpošteniji prijedorski vojni policajci.

Netrpeljivost između ovih jedinica je očita, a Vučićevićevi ljudi ne kriju razloge za ovo i otvoreno odbijaju da se stave pod komandu ljudi za koje smatraju da su ukaljali lik vojnog policajca.

Kako radi četa pod komandom poručnika Jovića vidi se i po tome da je Prijedor postao prava 'Meka' za pljačkaše, koji stižu čak i sa Banije.

U Prijedoru je posebno na zlu glasu Izviđačko-diverzantska četa, kojom je nekad komandovao major Zoran Karlica. Od njegove

smrti do danas ugled ove čete neprekidno se srozava. Njeni pripadnici su sada najpoznatiji rušitelji prijedorskih ugostiteljskih radnji, a u svom posljednjem pohodu rasturili su osam kafića čiji su vlasnici srpske nacionalnosti. Tada je interventni vod Vojne policije bio razoružan od strane pripadnika Izvidžačko-diverzantske čete, u čiji sastav su posle količine smrti ušli ratni liferanti i profiteri. Za ovu četvu se vezuju i brojna ubistva civila, pljačke, privatna ubistva ... Njeni pripadnici su se istakli i u akciji čišćenja Čarakova i to time što su ubijali civile, ženama čupali naušnice iz ušiju ...

Još jedna zanimljivost - sada svi peru ruke od logora i prihvatnih centara, pokušavajući da odgovornost prebace na nekog 'drugog' za izdavanje naredenja za masovne likvidacije civila u logorima i centrima. Ovo je posebno izraženo posle posjete stranih novinara Prijedoru, odnosno Omarskoj i Trnopolju. Čak su pojave izrade lažne dokumentacije (antidatirane) o svemu ovome. Međutim, tema je škakljiva, a izvori oskudni, pa će trebati više vremena da se završi ovaj deo posla. Utisak je da su u sve ovo umešani prsti ovdašnjeg Otadžbinskog fronta.

Sigurno je jedno: nepotrebno prosuta krv Muslimana već počinje da nam se sveti. Postoji informacija, Muslimani su istjerani iz Prijedorke opštine i oni koji su prebegli, a ranije nisu radili ništa protiv Srpske Republike, sada u Hrvatskoj prihvataju oružje i idu u rat protiv nas. Nekolicina takvih zarobljena je u Gradačcu. Osim toga, Muslimani isterani ili pobegli iz Prijedora u Hrvatskoj nasrću na sve što je srpsko i Srbi u Hrvatskoj u njima sada imaju fanatične neprijatelje, koje su im 'darovali' prijedorski civilni i vojni organi.”

(AIIZ, inv. br. 2-4659, Komanda 1. krajiškog korpusa, IKM, Str. pov. broj: 397-366/1-92, 22. avgust 1992. godine – Komandi Operativne grupe Prijedor, *Informacija*; A. Kliko, nav. dj., str. 349).

BR. 62

DOKAZI O GENOCIDU NA PODRUČJU PRIJEDORA
- IZVJEŠTAJ SRPSKOG OBAVJEŠTAJCA POD
PSEUDONIMOM MILOŠ, 7. SEPTEMBAR 1992. -

“Prema saznanjima našeg izvora 'VAL' i većeg broja kontakata sa građanima raspoložemo podacima da je bezbjednosna situacija na području Prijedora dosta teška i prilično haotična. Na ovom području i dalje je prisutno nepotrebno rušenje objekata i nasilno protjerivanje građana muslimanske i hrvatske nacionalnosti, pa čak i likvidiranje istih. Sve ovo unijelo je dosta straha i nespokoja i u srpske domove na ovom području i sve se više stvara ubjeđenje da pripadnici srpskih oružanih formacija sprovode aktivnosti i mjere mimo saglasnosti Vrhovne komande Srpske vojske, političkih struktura u Srpskoj Republici i opštih interesa srpskog naroda. Ono što je posebno opasno to su priče o lokacijama masovnih grobnica koje bi jednog dana, po završetku rata, mogle postati predmet interesovanja svjetskih i drugih humanitarnih organizacija koje bi na istim mogli graditi mišljenje o srpskom narodu kao genocidnom i fašizoidnom. Sve ovo bi moglo ostaviti teške posljedice na međunarodnom planu, a moglo bi biti i povod za vojnu intervenciju”.

(AIIZ, inv. br. 2-4658, MILOŠ, *Izvještaj*, Broj: 372/92, 7. septembar 1992; A. Kliko, nav. dj., str. 349).

BR. 63
**DOKAZI O KONCENTRACIONIM LOGORIMA
U PARADRŽAVNOJ TVOREVINI REPUBLICI SRPSKOJ**
- IZJAVA MILANA TRBOJEVIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, 14-15.
SEPTEMBAR 1992. -

“Predsjednici se obavezuju da će učiniti sve da se osnuje međunarodni sud za zločine i ti se zločini ponavljaju na nekoliko mjesta, mislim za one koji su naredili zločine, etničko čišćenje, itd, itd. Dakle, ovo su osnovni detalji koji daju ton toj Londonskoj konferenciji i mislim da iz njih proizlazi sasvim jasno da je vrlo neugodan utisak o tome što nas od tog svijeta dalje čeka ...

Nama se logori za zatvorenike, zarobljenike, za civile, ne znam ni ja za koga više, otvaraju po Republici. Niko iz vlasti, ili većina nas iz vlasti, ne zna ko otvara te logore. Ministar čiji je resor da vodi brigu o izbjeglicama se zaprepasti kad mu ljudi iz Međunarodnog crvenog krsta kažu, pa eto ima logor i tamo. Je li to država? Izvinite, to ne može biti država, to je totalna jedna anarhija i kriminal u koji smo mi svjesno ili nesvjesno, manje ili više ogrezli svi zajedno.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 180).

BR. 64

“ZAVRNI VODU SARAJLIJAMA ... NEKA POKREPAJU”

- IZJAVA TRIFKA RADIĆA NA SJEDINICI

“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,

14-15. SEPTEMBAR 1992. -

“Vode nemamo pet mjeseci, niko ništa ne preduzima. U Sarajevu, čim nema dva sata vode, UN sve znaju. Zato sam govorio našem predsjedniku Karadžiću u Banja Luci i predsjedniku Prstojeviću na Ilidži - zavrni vodu Sarajlijama, kad mi nemamo, neka pokrepaju i oni.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 180).

**DOKAZI O GENOCIDU NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE
- IZVJEŠTAJ SRPSKOG OBAVJEŠTAJCA POD
PSEUDONIMOM MILOŠ, 16. SEPTEMBAR 1992. -**

“... Nešto povoljnija bezbjednosna situacija je na području opštine Ključ, gdje služba javne bezbjednosti dosta dobro funkcioniše i gdje vlada situacijom. Uočljivo je da je saradnja SJB i vojske zadovoljavajuće, što ostavlja pozitivne efekte na ukupno funkcionisanje vlasti i na ovom području. Nema posebnih pogovaranja o umiješanosti nosioca javnih funkcija za podjelu ratnog plijena i druge nezakonite i nedolične radnje. I na ovom području prisutno je podmetanje eksplozija, koje čine naoružane uniformisane grupe van kontrole Srpske Vojske, koje sebi daju pravo da sude, presuđuju i izvršavaju presude, što ostavlja ružnu sliku na ukupnu bezbjednosnu situaciju.

Bezbjednosna situacija na području Mrkonjić Grada dosta je povoljna, prije svega zbog nacionalne strukture koja je na tom području. I ovdje je prisutan problem sa naoružanim grupama i pojedincima, koji čine pljačke, paljevine i druge nedozvoljene radnje. Ima pogovaranja da nosioci javnih funkcija održavaju vrlo prisne odnose sa ratnim profiterima i da zbog toga i ne pokušavaju suzbijati profiterstvo, kao jedan od najcrnijih oblika iskorištavanja i korištenja rata za lično bogaćenje. Saradnja SJB sa vojskom je nezadovoljavajuća i ima tendenciju pogoršavanja.

Posebno je interesantna situacija na području Šipova, gdje je do izražaja došlo nejedinstvo između političkih i izvršnih organa vlasti. SJB nema snage da se suprotstavi grupama i pojedincima koji čine teška krivična djela, ubistva, pljačke, podmetanje eksploziva i dr. Zapanili smo da je stanje dosta haotično i da prijete opasnost da se i dalje usložnjava, što bi moglo dovesti do težih posledica na širem području s obzirom na lokalitet Šipova. Nismo se posebno interesovali za zločine koje su počinili naoružani Srbi na ovom području, ali smo i pored toga saznali da je veliki broj građana, prvenstveno muslimanske nacionalnosti nastradalo, a danas strada van borbenih dejstava, što srpski narod etiketira kao zločinački, genocidni i fašisoidni”.

(AIIZ, inv. br. 2-4660; MILOŠ, *Izveštaj*, Broj: 407/92, 16. septembar 1992; A. Kliko, nav. dj., str. 349).

BR. 66

**VOJNO-MEDICINSKA AKADEMIJA U BEOGRADU,
ZDRAVSTVENA USTANOVA SAVEZNE REPUBLIKE
JUGOSLAVIJE, UČESTVOVALA JE U PREVOŽENJU LEŠEVA
“NA BEZBJEDNA MJESTA”
- U PRIKRIVANJU DOKAZA O GENOCIDU*
- KOMANDA ISTOČNOBOSANSKOG KORPUSA – GLAVNOM
ŠTABU VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE, *VANREDNI IZVJEŠTAJ*,
BIJELJINA 29. SEPTEMBAR 1992. -**

* Srpski agresor je na području Brčkog 1992, posebno maja i juna, “vršio pljačke, silovanja i kao posljedica toga ubistva bez opravdanog razloga”. Masovna i pojedinačna ubistva su (iz)vršena “ne samo u Srpskoj varoši, gdje su, po kazivanju popa Slavka, muslimanski i hrvatski živalj izvođeni i likvidirani pred kućama i u prisustvu svjedoka. Takve likvidacije su vršene nestručno i javno i bile su dostupne svima. Leševi su ostavljeni da stoje po nekoliko dana dok ih komunalna služba ne bi pronašla i odvezla u jame koje su bile iskopane. Jedna jama se nalazi sa desne strane puta prema skretanju ka bescarinskoj zoni, a za druge se ne znaju potpuno tačni podaci. Po izjavi predsjednika Opštine Ristanić Đorđa ubijeno je 300 ljudi. On se lično ne uzbuđuje zbog toga. Kada su određeni organi upozoravali da se nešto poduzme u smislu neoticanja podataka odgovarao je da ga to ne interesuje i da su daleko veće grobnice u Prijedoru ...” (AIIZ, inv. br. 2-4756, Komanda Istočnobosanskog korpusa, Obavještajni organ, Strogo pov. br. 25/1244-200/A, 29. septembar 1992. – Glavnom štabu Vojske Republike Srpske, načelniku Obavještajno-bezbjednosne uprave, *Vanredni izvještaj*; M. Mujkić, **BRČKO, SEDAM KRUGOVA PAKLA**, Izdavač: Autor, Brčko, 2010, str. 649-650).

O navedenim zločinima je “pravovremeno upoznat” komandant kasarne (u Brčkom) pukovnik Đurđević, kao i Komanda Istočnobosanskog korpusa “Vojske Republike Srpske” (u Bijeljini) “da u smislu zaštite oticanja podataka treba nešto preduzeti”. Umjesto da spriječe genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, agresor je nastojao da zaštiti “oticanje podataka”, pri čemu je “vojska mislila da je to stvar civilnih vlasti, a civilnu vlast je imao Đorđe Ristanić, koji se nije puno uzbuđivao, već se naprotiv javno hvalio” (Isto).

Nakon što je “svjetska i evropska javnost” upoznata sa navedenim zločinima, okupatorska civilna i vojna vlast u Brčkom preduzimala je određene mjere “u zaštiti od oticanja podataka”, odnosno prikrivanja genocida. “Prijedlozi su bili da se, u saradnji sa stručnim timom VMA /Vojno medicinske akademije u Beogradu – prim. S. Č./, prevezu leševi na bezbjedno mjesto, kako je to vršeno i u Baranji i na ostalim ratištima, na šta je VMA pozitivno odgovorila” (Isto). Ukazujući na navedeni prijedlog, kapetan I klase, Simeon Čuturić (načelnik Obavještajnog organa i elektronskog izviđanja i protiv-elektronskih dejstava Istočnobosanskog korpusa “Vojske Republike Srpske”) je smatrao “da za ovu akciju još uvijek nije kasno i da istu treba izvesti što prije i u strogoj tajnosti ...” (Isto).

**“KOMANDA ISTOČNOBOSANSKOG KORPUSA
OBAVJEŠTAJNI ORGAN**

Strogo pov. br. 25/1244-200/A

29. 09. 1992. godine, 22.00 sati

**GLAVNOM ŠTABU VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE –
NAČELNIKU OBAVJEŠTAJNO-BEZBJEDNOSNE UPRAVE**

VANREDNI IZVJEŠTAJ

a) Prikupljeni su sljedeći obavještajni podaci:

Zbog izuzetno povećanog pritiska svjetske javnosti 'na pretpostavljena događanja' u periodu maj - juni u objektu zvanom 'Luka' Brčko, prikupljeni su sljedeći obavještajni podaci:

- Po uništenju oba mosta preko Save u Brčkom događaji su počeli da gube kontrolu, kako od strane civilnih vlasti, tako i od strane tadašnje vojne komande koja u tom periodu nije zaživjela niti radila (onako kako bi u ratnim uslovima trebala da radi). U grad su nahrnuli raznorazni 'patriotski' orjentisani pojedinci koji su pod izgovorom odanog srpstva ustvari vršili pljačke, silovanja i kao posljedicu toga ubistva bez opravdanog razloga. Osim tih grupa, koje su, uzgred, dolazile sa detaljno razgrađenim planovima o pljačkanju koje su razrađivali prije polaska, takođe mislimo da su postojale grupe koje su dolazile i po zadatku, tj. koje su imale podršku tadašnjih vojnih i civilnih vlasti. Pri tome mislimo na rukovodstvo Bijeljine koje je u stvari i dovelo na samom početku rata oko 550 prikupljenih 'boraca'. U sve-

Nažalost, zastrašujuće je saznanje da je Vojno-medicinska akademija u Beogradu, renomirana, svjetski priznata zdravstvena ustanova Savezne Republike Jugoslavije, učestvovala, a u tome je već imala značajno iskustvo **“i u Baranji i na ostalim ratištima”**, u zločinu prikrivanja leševa, ubijenih civila, te je, u skladu sa tim iskustvom, prihvatila (**“pozitivno odgovorila”**) da leševe ubijenih žrtava na području Brčkog **“u strogoj tajnosti”** preveze **“na bezbjedno mjesto”** (Isto).

mu tome su prednjačili Mauzer* i major Gavrilović sa Arkanovim pratiocima, predvođenim Pejom i civilnim rukovodstvom Bijeljine. Ne treba osporiti njihovu iskrenu želju da se pomogne komšijama u Brčkom, ali je neosporna i loša organizacija koja je dovela do toga da su se pojedinci oteli kontroli i počinili određena ubistva. U prvim danima, kao i u mjesecu junu, bilo je prisutno i djelovanje Radikala - četnika 'Vojvode' Mirka Blagojevića koji je sa istomišljenikom iz Brčkog Miletom Gatarevićom - Bolerom bio aktivan na dijelovima Burića brda, Ciganluku i samom centru grada.

O radu i akcijama postoji dokumentacija koju je pripremio i odradio Žika Ivanović - Crnogorac i mislimo da je dio dokumentacije u Stanici bezbjednosti u Brčkom.

Ubistva su se događala ne samo u Luci, nego i u Srpskoj varoši, gdje su po kazivanju popa Slavka, muslimanski i hrvatski živalj izvođen i likvidiran pred kućama i u prisustvu svjedoka. Takve likvidacije su vršene nestručno i javno i bile su dostupne svima. Leševi su ostajali da stoje po nekoliko dana dok ih komunalna služba ne bi pronašla i odvezla u jame koje su bile iskopane. Jedna jama se nalazi sa desne strane puta prema skretanju ka bescarinskoj zoni, a za druge se ne znaju potpuno tačni podaci. Po izjavi predsjednika opštine Ristanić Đorđa ubijeno je 300 ljudi. On se lično ne uzbuđuje zbog toga. Kada su određeni organi upozoravali da se nešto poduzme u smislu neoticanja podataka odgovarao je da ga to ne interesuje i da su daleko veće grobnice u Prijedoru.

Leševi su zakopani, a na to je posut građevinski materijal od srušenih džamija. Sa ovim događajima je pravovremeno bio upoznat komandant kasarne puk. Đurđević, kao i Štab korpusa da u smislu zaštite oticanja podataka treba nešto poduzeti. Dobijen je odgovor da je to stvar civilnih vlasti. Dakle, vojska je mislila da je to stvar civilnih vlasti, a civilnu vlast je imao Đorđe Ristanić koji se nije puno uzbuđivao, već se naprotiv javno hvalio.

*"Među monstrumima" u koncentracionom logoru Luka "posebno se isticao Ljubiša Savić - Mauzer", koji se "hvalio kako je u Pančevu završio školu mučenja, specijalizirajući klanje i amputacije organa. Tvrdio je da u njegovim rukama i nijem mora progovoriti. Prema vlastitom priznanju, ovaj je zločinac u 'Luci' držao obuku za klanje logoraša. Također, po njegovu priznanju, kada su mu mjerili vrijeme, u jednoj minuti zaklao je 17 zatočenika" (M. Omerdić, PRILOZI IZUČAVANJU GENOCIDA ..., str. 183).

Ubrzo su tokovi krenuli drugačije, gdje su svjetsku i evropsku javnost upoznali dva očevice, gdje od tog momenta počinje hajka vezana za taj događaj.

Određeni dio organa iz Vojske i SUP-a, kao i Simo Radovanović (instruktor kapetana Dragana), predlagali su civilnoj vlasti da odrade kako treba taj dio posla zaštititi od oticanja podataka. Predlozi su bili da se, u saradnji sa stručnim timom VMA, prevezu leševi na bezbjedno mjesto, kako je to vršeno i u Baranji i na ostalim ratištima, na šta je VMA pozitivno odgovorila.

Smatramo da za ovu akciju još uvijek nije kasno i da istu treba izvesti što prije i u strogoj tajnosti, jer već duže vrijeme smo suočeni sa činjenicom da u našim redovima vrlo aktivno radi neprijateljska obavještajna služba koja bi mogla preventivno da spriječi ovu akciju.

Sljedeća akcija bi bila zvanično priznavanje pred svjetskom javnošću da je likvidiran određeni broj Muslimana i Hrvata za koje bi dokazali da su radili na etničkom čišćenju Srba iz ovih kajeva. Pri tome naglašavam da se za sva ta lica mora ustrojiti uredna i apsolutno ispravna dokumentacija koja bi se dala na uvid predstavnicima iz svijeta koji će bez sumnje u najskorije vrijeme posjetiti Brčko. Taj spisak uredne dokumentacije već vam je poznat i posjedujem ga.

Naredna faza bi bila javno suđenje dvojici do trojici ekstrema uz svu moguću pompu i prisustvo novinara iz cijelog svijeta.

Mislimo da je krajnje vrijeme da se nešto preduzme u tom smislu, ako se već nije zakasnilo za navedene faze. U protivnom dozvolićemo, jer ćemo biti natjerani da nam Svijet kopa po našim djelima i da ih oni sude i osuđuju. Mislim da je vrijeme da ovom problemu pridemo profesionalno, jer bez sumnje je da su naša djela daleko manja nego njihova, a naši grobovi su daleko manji nego njihovi.

Želim još napomenuti da u logoru poslije evakuacije zarobljeni su premješteni u Brezovo Polje, tu su bili mnogi svjedoci onog što se događalo u Luci, među kojima i ekstremno nastrojeni Sudo, Musliman inače odbojkaš i reprezentativac koji je jedno jutro uspio da pobjegne i prepliva rijeku Savu. Odmah sutradan po njegovom bijegu dao je izjavu za PTV, BBC i SKY TV.

Posjedujemo podatke gdje su određeni Srbi, navodno pod plaštom saslušavanja, a za određenu sumu novca legalno puštali Mu-

slimane i Hrvate i na taj način širili priču o onome što su ovi vidjeli i doživjeli. Tako su tri zarobljenika ispričala događaje novinarima i isti su prenijeli u svjetskim listovima, pod naslovom 'u paklu bosanske Posavine'. Posjedujemo kopiju tih novina i izjave tih zarobljenika.

Po pitanju bezbjednosti mislim da se POD HITNO moraju preduzeti konkretni koraci, jer sadašnji sastav organa u 1. Posavskoj brigadi očito ne zadovoljava i trebalo bi poslati stručne organe bezbjednosti koji će, uz pomoć kapetana Damjanac Žarka, konačno prekinuti odlazak obavještajnih podataka, kao i poduzeti sve mjera što je i obaveza te službe.

Ako to ne učinimo posljedice će biti veće, a Brčko će biti grad koji će se paminjati po lošem.

Takođe vas obavještavamo da smo pravovremeno upoznali komandu 1. Posavske brigade o prikupljenim podacima vezanim za kreiranje i istragu koju je vodila grupa američkih 'novinara' vezano za ova događanja. Navedena obavještajna informacija je upućena pod strogo pov. br. 25/1244-16 od 21. 08. 1992. godine. Očigledno da organi bezbjednosti nisu preduzeli adekvatne mjere shodno našoj informaciji.

Takođe vas obavještavamo da ovakvih sličnih propusta ima i u Zvorničkoj brigadi kada su u pitanju razmjene zarobljenika, a isti su upoznati o sličnim djelima na ovoj teritoriji. Velika je greška što su i takva lica razmjenjivana i još uvijek se pokušavaju razmijeniti.

U tom smislu tražimo jasna određenja Glavnog štaba Vojske Republike Srpske. O tome ćemo vam poslati određene podatke.

Na kraju, vezano za događaje u selu Bukvik i Bukovac trebalo bi na nivou Republike kao i Pres-centra IBK /Istočno-bosanskog korpusa – prim. S. Č./ odraditi dio posla, što sam pravovremeno isticao na referisanju u Komandi IBK.

**NAČELNIK:
obavještajnog organa i EI i PED
kapetan I klase
Simeun Čuturić**

(AIIZ, inv. br. 2-4756, Komanda Istočnobosanskog korpusa, Obavještajni organ, Strogo pov. br. 25/1244-200/A, 29. septembar 1992. – Glavnom štabu Vojske Republike Srpske, načelniku Obavještajno-bezbjednosne uprave, *Vanredni izvještaj*).

BR. 67

**KORIŠTENJE LOGORAŠA BOŠNJAKA ZA PRINUDNI RAD U
JUGOSLOVENSKOM REČNOM BRODARSTVU U BEOGRADU
- VOJNA POŠTA 7102 - BIJELJINA, 6. NOVEMBAR 1992, REŠENJE -**

“VOJNA POŠTA 7102 - BIJELJINA

Int. br. 05-11/92

6. novembar 1992. godine

VOJNA POŠTA 7102 - Bijeljina, na osnovu NAREĐENJA Predsednika Predsedništva Republike Srpske br. 01-827/92, od 8. septembra 1992. godine, te Komande ove Vojne pošte, br. 11/1369-2-225 od 17. septembra 1992. godine, pismenog ZAHTEVA Jugoslovenskog brodarstva - Beograd, br. 7775 od 2. novembra 1992. godine o preuzimanju u RADNU OBAVEZU lica u Sabirnom centru Batković, donosi sledeće

R E Š E N J E

a) OTPUŠTAJU se iz Sabirnog centra - Batković i upućuju u radnu obavezu Jugoslovenskog rečnog brodarstva - Beograd sledeća lica

	rođj.	Brez.
1. IBRAHIMOVIĆ Sulejmana ABDULAH	03. 03. 1947.	Polje
2. KUKIĆ Avde EKREM	16. 01. 1963.	- II -
3. AVDIČEVIĆ Avde HASAN	27. 08. 1950.	- II -
4. REŠIDOVIĆ Nazifa ENES	12. 02. 1954.	- II -
5. RIZVANOVIĆ Rašida HASAN	04. 02. 1964.	- II -
6. DURAKOVIĆ Rame ABDULAH	29. 07. 1944.	- II -
7. HADŽAJLIĆ Huseina FEHIM	28. 08. 1946.	- II -
8. SEJDULAHOVIĆ Muharema HASAN	16. 05. 1960.	- II -
9. KUKIĆ Avde SADIK	30. 07. 1965.	- II -
10. ZAHIROVIĆ Muharema OMER	19. 05. 1957.	- II -
11. VILIĆ Fate DŽEMIL	06. 09. 1949.	- II -
12. MUJAGIĆ Rasima MUSTAFA	07. 07. 1942.	- II -
13. HODŽIĆ Dželala MUSTAFA	07. 07. 1942.	- II -
14. HUREMOVIĆ Izudina OHRAN	24. 03. 1955.	- II -
15. RAŠIDOVIĆ Šehzada REŠAD	11. 03. 1955.	- II -
16. AVDIČEVIĆ Osmana MEHMEDALIJA	06. 05. 1938.	- II -

b) Navedena lica (šesnaest) preuzimaju iz Sabirnog centra u Batkoviću, ovlašćena lica SIMONOVIĆ BOŠKO i GAJIĆ BRANKO iz Preduzeća Jugoslovensko rečno brodarstvo iz Beograda (ovlašćenje generalnog direktora br. 2984 BG/OLJ od 02. 11. 1992. godine), dana 6. novembra 1992. godine u 16,00 časova.

c) Radna obaveza 16 lica traje od 7. novembra 1992. godine do donošenja konačnog rešenja o statusu imenovanih.

O b r a z l o ž e n j e

Rešavajući zahtev Jugoslovenskog rečnog brodarstva u Beogradu, br. 7775 od 2. 11. 1992. godine, te usmenog odobrenja komandanta, o upućivanju navedenih lica u radnu obavezu, odlučeno je kao u dispozitivu ovog rešenja.

Sva ostala pitanja iz radne obaveze rešavati sa ovom Komandom.

Protiv ovog rešenja nije dopuštena žalba.

PD/PD

Dostavljeno:

1. JRB Bgd.
2. Batković
3. u akta

PO OVLAŠĆENJU KOMANDANTA
p. p u k o v n i k
dr Petar Dmitrović”

(AIIZ, inv. br. 2-4879, Vojna pošta 7102 - Bijeljina, inv. broj 05-11/92, 6. novembar 1992. godine, REŠENJE).

BR. 68

**DOKAZI O GENOCIDU NAD BOŠNJIACIMA U PRIJEDORU:
“MI SMO IH SREDILI I SPAKOVALI TVRDIM PAKOVANJEM ...”**

- IZJAVA SRĐE SRDIĆA NA SJEDNICI

“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,

23-24. NOVEMBAR 1992. -

“... Nismo pitali ni vas, ni gospodina Karadžića, ni gospodina Krajišnika šta smo trebali da uradimo u Prijedoru. Jedina zelena opština u Bosanskoj krajini je bio Prijedor. Da smo slušali vas, mi bi danas bili zeleni, mi bi danas bili Krupa i Prijedor ne bi bio Prijedor. Mi smo ih sredili i spakovali tvrdim pakovanjem tamo gdje im je mjesto.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 180).

BR. 69

BOŠNJACI U OPSADI U CERSKOJ I SREBRENICI
- IZJAVA GENERALA RATKA MLADIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
17. DECEMBRA 1992. -

“...Kako bi bilo njemu da je u okruženju, kao što je muslimanski narod i njegova oružana snaga, ako se tako [*može*] nazvati, u Cerskoj, u Srebrenici, pa čeka kad će mu ovaj transportom donijeti 500-800 metaka.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 180).

BR. 70

**PRIZNANJE O UBISTVU HAKIJE TURAJLIĆA,
POTPREDSJEDNIKA VLADE REPUBLIKE
BOSNE I HERCEGOVINE**

- IZJAVA GENERALA RATKA MLADIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”.
8. JANUARA 1993. -

“Iz Sarajeva, u vozilu UNPROFOR-a, u kojima je bio pukovnik Sartr, Francuz, bio je i potpredsjednik Turajlić Hakija, te krnje vlade Bosne i Hercegovine. Naši su to vozilo zaustavili i pretresli, jedan od naših vojnika je sa šest metaka ubio tog Turajlića” (*aplauz*).

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 182).

BR. 71

PODRŠKA JEDINICA VOJSKE JUGOSLAVIJE
- KOMANDA LAKE PJEŠADIJSKE BRIGADE BRATUNAC
- KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 24. JANUAR 1993. -

“KOMANDA LPBR BRATUNAC
STR. POV. BR. 2-1942/24
21. 01. 1993. GODINE

VRLO HITNO

KOMANDI DRINSKOG KORPUSA
GŠ VRS NA LIČNOST
K - TAILI NŠ

NA OSNOVU USMENOGR NAREĐENJA, A U VEZI DO-
STAVLJANJA IZVJEŠTAJA O SREDSTVIMA PODRŠKE

JEDINICAMA ZVORNIČKE I BRATUNAČKE BRIGADE

1. MUNICIJA - GRANATE - RAKETE PO I B/K ZA SVA
TRAŽENA SREDSTVA (B-176 MM, ZIS 76 M, TENK T-55, HA-
UBICA 122 MM, M-38, HAUBICA 105 MM).

2. 4 BST 82 MM PO JEDAN B/K ZA BRATUNAČKU BRIGADU.

3. 4 HAUBICE 122 M-38 ZA ZVORNIČKU BRIGADU.

4. ODOBRENO PREUZIMANJE 10 TENKOVAT-34 ZA ZVOR-
NIČKU BRIGADU (PREUZETO 2 TENKA ZBOG POSLUGA).

5. U REJONU OD LOZNICE DO LJUBOVIJE STIGLE
SLEDEĆE JEDINICE (Vojske Jugoslavije - prim. S. Č.):

- OKLOPNO MEHANIzOVANI BATALJON U LOZNICI,

- **BATALJON 122 MM U RADALJ,**
- **TENKOVSKA I MEHANIZOVANA ČETA U REJON LJUBOVIJE,**
- **BATALJON HAUBICA 122 M-38 U LJUBOVIJI,**
- **BATALJON VBR-128 OGANJ U LJUBOVIJI,**
- **ČETA VOJNE POLICIJE U REJON MALI ZVORNIK,**
- **IZVIĐAČKA ČETA U REJON MALI ZVORNIK - LJUBOVIJA,**
- **BATERIJA MB-120 MM U REJON LJUBOVIJA,**
- **BATERIJA LSRL-128 MM U REJON LJUBOVIJA,**
- **INŽINJERSKA ČETA U REJON MALI ZVORNIK - LJUBOVIJA,**
- **U REJON LJUBOVIJA SMJEŠTENI KM – K-DA BRIGADE IZ VALJEVA, KM OG DRINA IZ VALJEVA I IKM 1. ARMije.**

**NŠ DK
P U K O V N I K
SKOČAJIĆ MILUTIN”**

(AIIZ, inv. br. 2-3110, Komanda LPBR Bratunac, St. pov. br. 2-1942/24, 24. januar 1993, Vrlo hitno, – Komandi Drinskog korpusa i drugima; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 571-572).

BR. 72
**UČEŠĆE VOJSKE JUGOSLAVIJE U BORBENIM
OPERACIJAMA U ISTOČNOJ BOSNI**
- KOMANDA UŽIČKOG KORPUSA – OPERATIVNOJ GRUPI
DRINA I KOMANDI DRINSKOG KORPUSA “VRS”,
25. JANUAR 1993. -

**“Komanda UK
Str. pov. br. 171-05/1
12,00 časova
25. 01. 1993. godine**

uručiti odmah

**OG Drina (preko OC. 1. a)
Komandi Drinskog korpusa VRS**

Razmena podataka

Karta 1:100.000 Zvornik, Valjevo, Višegrad, Užice

1. Obaveštavamo vas da su snage UK do 11.00 časova 25. 01. 1993. godine izbile na liniju:

Tg-1: s. Radijevići, Straževac (tt: 931)

Tg-2: Gradina (tt. 830), s. Zabokovica

Tg-3: s. Pale, s. Skejići.

2. U zoni napada UK do linije: s. Jagodnja, s. Osmača, s. Radoševići, neprijateljske snage su jačine bataljona. Glavne snage grupišu se na pravcu s. Osmače, Jezero, s. Skelani, a pomoćne na pravcima s. Poznanovići, Jagodnja, s. Osmače, s. Gladovići.

3. Molimo vas da nam u cilju organizacije sadejstva dostavite raspored vaših snaga sa stanjem u 12.00 časova.

4. Predlažemo da razmenu podataka vršimo svakodnevno sa stanjem u 14.00 časova.

**Načelnik štaba
Pukovnik
Lončar Dušan”**

(AIIZ, inv. br. 2-3497, Komanda UK, St. pov. br. 171-05-1, 25. januar 1993. – Operativnoj grupi Drina, *Razmena podataka*; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 573-574).

BR. 73
**SADEJSTVO VOJSKE JUGOSLAVIJE I
“VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE” U AGRESIJI PROTIV
REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE
- KOMANDA UŽIČKOG KORPUSA – OPERATIVNOM CENTRU
GENERALŠTABA VOJSKE JUGOSLAVIJE I DRUGIMA,
26. JANUAR 1993. -**

**“Komanda UK
Str. pov. br. 172-07/2
26. 01. 1993. god.**

uručiti odmah

**Glavnom štabu Vojske Republike Srpske,
Komandi Drinskog korpusa
(na znanje komandanta - NŠ)
OC GŠ VJ – na znanje**

1. Na osnovu naredenja NGŠ VJ, str. pov. br. 119-1 od 26. 01. 1993. godine, koje je dobila Komanda Užičkog korpusa, potrebno je da, odmah, isplanirate i pripremite: potreban broj snaga koje će preuzeti dostignute linije od jedinica UK.

O dostignutoj liniji obavestićemo vas naknadno. Cenimo da je uz mere koje ćemo mi preduzeti potrebno obezbediti snage najmanje jednog bataljona na sredstvima podrške.

UK će preduzeti sledeće mere:

- Izvršiti najnužnije utvrđivanje i zaprečavanje objekata, linija i pravaca.

- Isplanirati organizaciju vatrenog sistema i predložiti način grupisanja snaga u cilju odbrane dostignutih linija.

2. Deo snaga, dosadašnje artiljerijske podrške i dalje ćemo zadržati na desnoj obali r. Drine odakle ćemo vršiti podršku vaših snaga po planu i zahtevu.

3. UK će nastaviti dejstvo u cilju zauzimanja najpovoljnijih objekata i položaja. O vremenu preuzimanju dostignutih linija pravovremeno ćemo vas izvestiti, što će biti regulisano posebnim naređenjem.

4. U cilju dalje organizacije, sadejstva i koordinacije plan-skog preuzimanja dostignutih linija, uputite vašeg predstavnika u komandu UK najkasnije do 24.00 časova 27. 01. 1993. godine.

5. Plan smene jedinica i organizacija izvlačenja snaga UK biće regulisan posebnim naređenjem.

**Komandant
Generalmajor
Dragoljub Ojdanić”.**

(AIIZ, inv. br. 2-3498, Komanda UK /Užičkog korpusa/, St. pov. br. 172-07/2, 22. januar 1993. – Glavnom štabu Vojske Republike Srpske i drugima; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 576-577).

**ANGAŽOVANJE VOJSKE JUGOSLAVIJE U
“NAPADNIM OPERACIJAMA” U ISTOČNOJ
BOSNI I GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA*
- KOMANDA UŽIČKOG KORPUSA – GLAVNOM ŠTABU
“VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE”, 29. JANUAR 1993. -**

* Savezna republika Jugoslavija je i krajem 1992. i početkom 1993. pored **“znanja i resursa koji su bili potrebni”** njenim kolaboracionističkim snagama - “Vojsci Republike Srpske” (ljudstvo i materijalno-tehnička sredstva), protiv Republike Bosne i Hercegovine neposredno angažovala Vojsku Jugoslavije u borbenim operacijama i na području istočne Bosne, odnosno srednjeg Podrinja **“s ciljem obezbjeđenja doline Drine sve do granice sa Srbijom”** (AIIZ, inv. br. 2-3497, Komanda Užičkog korpusa, str. pov. br. 171-05/1, 25. januar 1993. – Operativnoj grupi Drine (preko OC 1. a /Operativnog centra 1. armije - prim. S. Č./ i Komandi Drinskog korpusa VRS, *Razmena podataka*; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 73). Tako su snage Užičkog korpusa Vojske Jugoslavije 25. januara 1993. **“izbile na liniju: TG-1 /Taktička grupa-1 – prim. S. Č./: s. Radijevići, Straževac (tt. 931); TG-2: Gradina (tt. 830), s. Žabokvica; TG-3: s. Pale, s. Skejići”**. Sljedećeg dana komandant Užičkog korpusa (generalmajor Dragoljub Ojdanić) obavijestio je Operativni centar Generalštaba Vojske Jugoslavije, Glavni štab “Vojske Republike Srpske” i Drinski korpus “Vojske Republike Srpske” o **“dostignutim linijama”**, mjerama **“u cilju odbrane dostignutih linija”**, artiljerijskoj podršci (iz Savezne republike Jugoslavije), dejstvima Užičkog korpusa **“u cilju zauzimanja najpovoljnijih objekata i položaja”** i drugim aktivnostima protiv Republike Bosne i Hercegovine (AIIZ, inv. br. 2-3498, Komanda Užičkog korpusa, str. pov. br. 172-07/2, 26. januar 1993. – Operativnom centru Generalštaba VJ, Glavnom štabu Vojske Republike Srpske i Komandi Drinskog korpusa; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 74).

Tri dana kasnije (29. januara 1993, str. pov. br. 174-2) komandant Užičkog korpusa je obavijestio Glavni štab “Vojske Republike Srpske” i Drinski korpus **“O DALJEM ANGAŽOVANJU UŽIČKOG KORPUSA”** i potvrdio učešće Vojske Jugoslavije u borbenim operacijama protiv Republike Bosne i Hercegovine (**“UK ĆE NASTAVITI NAPADNU OPERACIJU ...”**), kao i (izvršene) masovne zločine **“na savladanom prostoru”** (AIIZ, Komanda Užičkog korpusa, str. pov. br. 174-2, 29. januar 1993. – Glavnom štabu Vojske Republike Srpske i Drinskog korpusa, Obaveštenje o daljem angažovanju Užičkog korpusa; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 75). Govoreći o potrebi formiranja ekipa za **“asanaciju bojišta, jer je na savladanom prostoru ostao veliki broj leševa”**, general Ojdanić navodi kako je **“u sastav ekipa za sanaciju bojišta”** potrebno uključiti **“novinare i snimatelje u cilju prikupljanja dokaza potrebnih za korišćenje u propagandne svrhe i dokumentovanje zločina nad srpskim narodom”** (Isto).

Na osnovu navedenog i drugih dokumenata, posebno ovog dokumenta, osnovano i pouzdano se može zaključiti:

**“KOMANDA UŽIČKOG KORPUSA
STR. POV. BR. 174-2
18.00 ČASOVA 29. 01. /1993. - prim. S. Č./**

URUČITI ODMAH

**OBAVEŠTENJE O DALJEM ANGAŽOVANJU
UŽIČKOG KORPUSA. DOSTAVLJA –
GLAVNOM ŠTABU VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE
I DRINSKOM KORPUSU (NA ZNANJE)**

**OBAVEŠTAVAMO VAS DA JE NAŠ ZAHTEV OD 28. 01.
1993. GODINE USVOJEN PO SLEDEĆEM:**

**1. UK ĆE NASTAVITI NAPADNU OPERACIJU DO 31. 01.
1993. GODINE, NAJDALJE DO 12. ČASOVA.**

**2. DOSTIGNUTU LINIJU, KOJU ĆEMO MI ZAPREČITI,
TREBATE PRIHVATITI I POSESTI JE SNAGAMA IZ VAŠEG
SASTAVA DO 12. ČASOVA 31. 01. 1993. GODINE.**

**3. POTREBNO JE DA OBEZBEDITE EKIPJE ZAASANACI-
JU BOJIŠTA, JER JE NA SAVLADANOM PROSTORU OSTAO**

-
- prvo, Savezna republika Jugoslavija je sa svojim oružanim snagama (u ovom slučaju Vojska Jugoslavije) neposredno učestvovala u borbenim operacijama protiv Republike Bosne i Hercegovine;
 - drugo, Vojska Jugoslavije je u tim operacijama izvršila zločin genocida nad Bošnjacima;
 - treće, monstroznost ciljeva i razmjera (srpske) propagande, koja je srpske masovne ločine nad civilima i civilnim stanovništvom i civilnim objektima u istočnoj Bosni predstavila kao masovne zločine Muslimana (Bošnjaka) nad Srbima. Očito je riječ o monstroznom zločinačkom projektu, u kojem je žrtva genocida (Bošnjaci) preko medija u javnosti (domaćoj i međunarodnoj) predstavljena kao izvršilac zločina (S. Čekić, *GENOCID I ISTINA ...*, str. 75).

VELIKI BROJ LEŠEVA. U SASTAV EKIPE ZA ASANACIJU BOJIŠTA POTREBNO JE UKLJUČITI NOVINARE I SNIMATELJE U CILJU PRIKUPLJANJA DOKAZA ZA KORIŠĆENJE U PROPAGANDNE SVRHE I DOKUMENTOVANJE ZLOČINA NAD SRPSKIM NARODOM.

**K O M A N D A N T
GENERALMAJOR
DRAGOLJUB OJDANIĆ”.**

(AIIZ, inv. br. 4242, Komanda Užičkog korpusa/, St. pov. br. 174-2, 29. januar 1993. – Glavnom štabu Vojske Republike Srpske i drugima, *Obaveštenje o daljem angažovanju Užičkog korpusa*; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 578-579).

BR. 75

PLANSKO PROTJERIVANJE “NESRPSKOG STANOVNIŠTVA”
- IZJAVA BRANKA SIMIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, 3. APRIL 1993. -

“Zapazio sam jedan, po meni krupan politički problem, problem iseljavanja nesrpskog stanovništva. Nikakav jedinstveni kriterij na području Republike Srpske ne postoji, niti kakvi zakonski akti. Došlo je do strašnog haosa i pristupa ovom, po meni krupnom političkom pitanju. Ja ne znam kako vi mislite. Moje je mišljenje da ih bude što manje s nama. Treba im omogućiti da idu što prije i poželjeti im sretan put. Međutim, zbog nedostataka zakonske regulative, dobija se utisak da im onemogućavamo da se isele. Skupština opštine Banjaluka je, mišlim, najbolje učinila. Tri dokumenta su potrebna da se isele nesrpski stanovnici sa područja Banjaluke. Ministarstvo narodne odbrane je donijelo 14 zakonskih akata za iseljavanje. Čak u toj zakonskoj obavezi traži se plaćanje i PTT usluga, a da onda napusti RS. Na drugoj strani, neke vojne komande isto tako propisuju svoje kriterije, a neke opštine srpske plaćaju mostarinu. U Bosanskoj Gradiški naplaćuju 100 maraka po glavi Muslimana što pređe most. To se zove mostarina. Gospodo, kamo sreće da RS ima kapitala da im platimo da oni odu.”

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996., str. 216).

BR. 76

**UČEŠĆE SRBIJE U AGRESIJI NA REPUBLIKU BOSNU I
HERCEGOVINU I GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA**

- IZJAVA SLOBODANA MILOŠEVIĆA NA SJEDNICI

“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,

PALE, 5-6. MAJ 1993. -

“Otvorilo se čak i pitanje, što ja smatram zaista neprihvatljivim: da li se odustaje od cilja? Ja ću da vam kažem: ne! Ne odustaje se od cilja. Na pitanje, dakle ako gledamo taj plan /Vance-Owenov mirovni plan – prim. S. Č./, da li plan predstavlja postignuti cilj. Naravno da ne predstavlja. Već je pitanje da li predstavlja put ka konačnom cilju? U mnogočemu je postignut, a ne do kraja. Ali da predstavlja put ka konačnom cilju, naravno da predstavlja. Ali se treba pomučiti malo više glavom, malo više pameću, a malo manje krvi prolići.

Pošto ste Skupština, [verovatno znate] da smo napravili jedinstven platni promet, da idemo na jedinstven novac, da idemo na sve moguće veze i transakcije između ekonomije, da idemo u jedno stabilizovanje jednog celovitog jedinstvenog privrednog područja gde će te srpske zemlje biti u ekonomskom i kulturnom i u obrazovnom i u svakom drugom pogledu. ... Na kraju da vam kažemo, nemojte nama govoriti da se osećate napuštenim. Nama koji smo za sve ovo vreme brinuli sve vaše brige. I to ne brinuli, mentalno samo, nego rešavali i pomagali svim svojim snagama i svim svojim mogućnostima, po cenu ogromnog lišavanja desetomilionske Srbije i dalje ćemo vas pomagati, što nije sporno. Ali nemojte nam govoriti da se osećate napušteni, jer to nije korektno. Želim da vam kažem da ova skupština mora da ima i hrabrosti i samopouzdanja da se u novim okolnostima na kakvoj-takvoj osnovi, ali dovoljnoj osnovi plana postigne cilj, a ne tragična greška koja svirepo preseca put prema uspehu.”

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 78 i 80).

BR. 77
PROTJERIVANJE CIVILA I CIVILNOG STANOVNIŠTVA
- PREGLED ODOSELJENIH I DOSELJENIH GRAĐANA ...,
CENTAR BEZBJEDNOSTI BANJA LUKA,
BANJA LUKA, MAJ 1993. -

“R E P U B L I K A S R P S K A
MINISTARSTVO ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
CENTAR ZA UNUTRAŠNJE POSLOVE
CENTAR SLUŽBE BEZBJEDNOSTI
SEKTOR SDB BANJA LUKA

P R E G L E D
ODOSELJENIH I DOSELJENIH GRAĐANA SA PODRUČJA
KOJA POKRIVA SEKTOR

Banja Luka, maja 1993. godine

I RO BANJA LUKA

1. Nema podataka.

II RO KLJUČ

Odseljeno: Muslimana 14.000 - 15.000, ostalo još 1.000 - 1.500

Hrvata 200, ostalo još 100 - 130

Srba 1.000

Doseljeno: Srba 2.000 - 3.000

III RO PRIJEDOR

Odseljeno: Muslimana 42.000

Hrvata 2.000

Srba - nema podataka

Doseljeno: Srba oko 14.000

IV RO SANSKI MOST

Odseljeno: Muslimana 24.000

Hrvata 3.000

Srba - nema podataka

Doseljeno: Srba oko 5.000

V RO KOZARSKA DUBICA*

Odseljeno: Muslimana 4.500

Hrvata 400

Srba - nema podataka

Doseljeno: Srba oko 2.500

VI RO NOVI GRAD**

Odseljeno: Muslimana 13.000

Hrvata 40

Srba - nema podataka

Doseljeno: Srba oko 3.400

* Riječ je o Bosanskoj Dubici.

** Riječ je o Bosanskom Novom.

VII	RO DRVAR	
	Odseljeno: Muslimana	0
	Hrvata	0
	Srba -	150
	Doseljeno: Srba oko	1.800
VIII	RO GLAMOČ	
	Odseljeno: Muslimana	1.500
	Hrvata	210
	Srba -	100
	Doseljeno: Srba oko	700
IX	RO GRAHOVO	
	Odseljeno: Muslimana	12
	Hrvata	200
	Srba -	800
	Doseljeno: Srba oko	1.000
X	RO PETROVAC*	
	Odseljeno: Muslimana	3.200
	Hrvata	0
	Srba -	100
	Doseljeno: Srba oko	4.000
XI	RO BIHAĆ	
	Odseljeno: Muslimana	8.000
	Hrvata	0
	Srba -	200
	Doseljeno: Srba oko	5.000
XII	RO MRKONJIĆ GRAD	
	Odseljeno: Muslimana	146
	Hrvata	47
	Srba -	138

* Riječ je o Bosanskom Petrovcu.

Doseljeno: Srba oko 1.426
Hrvata 15
Muslimana 40

XIII RO SRBAC

Odseljeno: Muslimana 120
Hrvata 6
Srba - nema podataka
Doseljeno: nema podataka

XIV RO GRADIŠKA*

Odseljeno: Muslimana 9.500 - 10.000
Hrvata 1.000
Srba - 1.000
Doseljeno: 3.781 - uglavnom Srbi

XV RO JAJCE

Odseljeno: Muslimana 15.958
Hrvata 14.922
Srba - nema podataka
Doseljeno: Srba 550

XVI RO ŠIPOVO

Odseljeno: Muslimana 2.400
Hrvata nema podataka
Srba - nema podataka
Doseljeno: Srba 478

XVII RO DONJI VAKUF

Odseljeno: Muslimana 12.970
Hrvata 480
Srba - nema podataka
Doseljeno: Srba 5.450

* Riječ je o Bosanskoj Gradišci.

XVIII RO KUPRES

Odseljeno: Muslimana	876
Hrvata	4.178
Srba -	150
Doseljeno: Srba	1.000

XIX RO LAKTAŠI

Odseljeno: Muslimana	nema podataka
Hrvata	504
Srba - nema podataka	
Doseljeno:	2.063 - uglavnom Srbi

XX RO PRNJAVOR

Odseljeno: Muslimana	2.053
Hrvata	923
Srba - nema podataka	
Ostali	308
Doseljeno: Srba	2.500

XXI RO KRUPA NA UNI*

Odseljeno: Muslimana	43.300
Hrvata	143
Srba -	4.760
Ostali	256
Doseljeno:	nema podataka

(AIIZ, inv. br. 2-4692, Republika Srpska, Ministarstvo za unutrašnje poslove, Centar službi bezbjednosti, Sektor državne bezbjednosti Banja Luka, *PREGLED ODSSELJENIH I DOSELJENIH GRAĐANA NA PODRUČJU KOJA POKRIVA SEKTOR*, Banja Luka, maja 1993. godine; A. Kliko, nav. dj., str. 352).

* Riječ je o Bosanskoj Krupi.

BR. 78

DOKAZI O GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA

- IZJAVA MIROSLAVA VJEŠTICE NA SJEDNICI “NARODNE
SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
27-29. AVGUSTA, 9-10. SEPTEMBRA
I 29. SEPTEMBRA - 1. OKTOBRA 1993. -

**“... a mi ćemo im /Bošnjacima - prim. S. Č./ morati sve nadoknaditi
što smo im srušili i popalili i 17 džamija /riječ je o genocidu nad Bošnjacima na području Banje Luke - prim. S. Č./ s temeljem spravili.”**

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 184).

BR. 79
DOKAZI O GENOCIDU NAD BOŠNJCIMA
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”, 27-29.
AVGUSTA, 9-10. SEPTEMBRA
I 29. SEPTEMBRA - 1. OKTOBRA 1993. -

“... Ima još 500-600 Srba dolje južno od Bihaća. To je sve. A sačuvali smo 250.000 mjesta životnog prostora gdje su Muslimani življeli.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996., str. 218).

BR. 80
OPSADA SARAJEVA
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
10-11. MAJA 1994. -

“Nismo mi u Sarajevu izgubili. Pogledajte vi narod u Sarajevu: ne gine se, živi se normalno, podijelili smo grad, granične prelaze napravili, prolaze Turci /odnosno Bošnjaci - prim. S. Č./ kroz našu teritoriju i mi ih kontrolišemo i na ulazu i na izlazu, kad idu za Visoko. Šta oni sada rade? Oni prave incidente ne bi li smo mi to zatvorili, da oni traže promjenu statusa toga puta da idu bez kontrole, a mi zgrabimo ulicu, ko smo, i izaći ćemo im u susret i zatvorimo to i ne damo im da prođu, itd. To su velika lukavstva, moramo sačuvati taj karakter tog koridora berlinskog tipa, da bi natjerali da se Sarajevo definitivno podijeli i teritorije kompaktiraju, pa ćemo za kvadratni metar brda između Vogošće i Visa, uzećemo im kvadratni kilometar na Drini.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 190).

BR. 81

**OKO 9.000.000 DOLARA SAVEZNE REPUBLIKE
JUGOSLAVIJE (SRBIJE I CRNE GORE) ZA POTREBE
NAORUŽANJA I MUNICIJE PARADRŽAVNOJ TVOREVINI
“AUTONOMNOJ POKRAJINI ZAPADNOJ BOSNI”
- NAREDBA SLOBODANA MILOŠEVIĆA: “FIKRET MORA
POBEDITI” -, 21. JUNI 1994.***

**“OB GŠ SVK
VOJNA TAJNA
Đuro Čelić, major
Dana: 30. 06. 1994. godine
Rađeno u jednom primerku
Dostavljeno D4 OB GŠ SVK
SRPSKA VOJSKA KRAJINE
GLAVNI ŠTAB, ZABELEŠKA
O PRIMENI METODA RADA**

Strogo poverljivo

Odeljenje bezbednosti

**Str. pov. br. 399-24,
30. 06. 1994. god.**

.....

* Paradržavna tvorevina - Autonomna pokrajina zapadna Bosna (26. septembar 1993. - 8. avgust 1995) je stalno dobijala **pomoć** i podršku od Savezne Republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) - političku, vojnu, finansijsku, materijalnu (municiju i naoružanje - municiju različitog kalibra, granate različitog kalibra, uključujući za tenk T-34, rakete različitog kalibra, mine, ručne bombe, tenkove, mitraljeze, poluatomske puške i dr.), kadrovsku i drugu od te države (AIIZ, inv. br. 2-4947 /Srpska Vojska Krajine, Glavni štab/, *PODSETNIK ZA KOORDINACIJU GŠ VJ*, Vojna tajna, Strogo poverljivo, juli 1994. godine; AIIZ, inv. br. 2-4948, Odeljenje bezbednosti, Glavni štab Srpske Vojske Krajine, Vojna tajna, Str. pov. br. 399-24, 30. juni 1994. – OB GŠ SVK, *ZABELEŠKA O PRIMENI METODA RADA*).

Vojska Jugoslavije i njene kolaboracionističke snage (“Vojska Republike Srpske”, “Vojska Srpske Krajine” “Narodna Odbrana AP Z-Bosna”) učestvovala su u borbe-

O B R A Z L O Ź E N J E

Stanje u AP ZB. -

Operativnim radom i ličnim uvidom u vremenu od 14. - 29. 06. 1994. godine o stanju u Autonomnoj Pokrajini Zapadna Bosna ustanovio sam sledeće:

Snage 5. K. A BiH u napadnim dejstvima 12. i 13. 06. o. g. uspjele su zauzeti s. Todorovo, s. Golubović, gde je pretila opasnost da preseku komunikaciju Pećigrad-Velika Kladaša, odseku u rejonu Pećigrada 4. pbr NO AP ZB, a zatim podrže dejstva prema V. Kladaši. U ovim bor-

nim operacijama (ofanzivnim dejstvima) protiv 5. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, odnosno u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima (Isto; ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragraf 124; ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Radna bilježnica generala Ratka Mladića, 31. mart 1993. - 3. septembar 1994, str. 189, 191, 193 i 195; D. Marijan, **OLUJA**, Hrvatski memorijalno-dokumentacioni centar Domovinskog rata, Zagreb, 2009, str. 10-11, 19-20, 43-44, 52-53, 85-86, 96, 122-123, 233-242, 243-254 i 262-316).

Fikret Abdić, predsjednik "Autonomne pokrajine zapadna Bosna", je bio u stalnom kontaktu sa agresorskim političkim i vojnim rukovodstvom, posebno Slobodanom Miloševićem (sastanci su održavani i u Velikoj Kladaši i u Beogradu). Tako je, pored ostalog, Fikret Abdić 21. juna 1994. učestvovao na sastanku u Beogradu, "**kod predsjednika Srbije**" - Slobodana Miloševića, na kome su bili Borislav Mikelić (predsjednik Vlade "Republike srpske krajine"), generalmajor Milan Čeleketić, komandant Glavnog štaba "Srpske Vojske Krajine", generalpotpukovnik Ratko Mladić, komandant Glavnog štaba "Vojske Republike Srpske", generalpukovnik Momčilo Perišić, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije, i Jovica Stanišić (načelnik Službe državne bezbjednosti MUP-a Republike Srbije). Tada je Milošević, pored ostalog, naredio "**Fikret mora pobediti**", te je "**za potrebe NO AP ZB odobrio naoružanje i municiju u vrijednosti od oko 9.000.000 dolara**". Za realizaciju "**dotura naoružanja i municije AP ZB**", uključujući i tenkove T-34, bio je određen Borislav Mikelić, predsjednik "Vlade" paradržavne tvorevine Republike srpske krajine (AIIZ, inv. br. 2-4948, Odeljenje bezbednosti, Glavni štab Srpske Vojske Krajine, Str. pov. br. 399-24, 30. juni 1994. – OB GŠ SVK, *ZABELEŠKA O PRIMENI METODA RADA*).

Šest dana kasnije, 27. juna 1992, u Velikoj Kladaši su se, "**u vezi analize dobijenih zadataka od predsednika Miloševića**", sastali Fikret Abdić, Borislav Mikelić i generalmajor Borislav Đukić.

U skladu sa navedenom naredbom i dobijenim zadacima od predsednika Miloševića, realizovan je "**dotur naoružanja i municije AP ZB**" (Isto).

bama oko 300 boraca 3. pbr NO AP ZB je prešlo na stranu snaga 5. K, tako da je ova brigada praktično razbijena.

Tokom 14. i 15. 06. snage NO AP ZB uz artiljerijsku podršku 21. i 39. K uspjele su konsolidovati odbranu i sprečiti dalji prodor snaga 5. K.

Na sastancima između predstavnika SVK i NO AP ZB, sa strane NO najčešće su učestvovali: Delić Asim, major, k-dant štaba NO; Irfan Saračević, ministar odbrane i policije; Koštić Mehmed, bivši potpukovnik JNA, sada član Predsedništva i šef kabineta Fikreta Abdića, Čelebić Fikret, oficir za vezu, Hodžić Selim 'Sula', pomoćnik Abdića za logistiku, Behlić Sulejman, pomoćnik k-danta za obavještajni rad i Bašić Rasim, pomoćnik ministra za bezbednosne poslove.

Do 23. 06. sa strane VRSK učestvovali su puk. Kozomara Veso, puk. Trkulja Petar i maj. Čelić Đuro, a od 23. 06. uključili su se general-major Đukić Borislav, general-major Novaković Mile i general-p. puk. Mrkšić Mile.

Na navedenim sastancima odmah se uočavalo da postoje dve struje kod predstavnika AP ZB, prva u kojoj su Irfan Saračević i Mehmed Koštić, koja želi stanje prikazati što dramatičnijim, a sa ciljem da se pribavi što više naoružanja i municije, što je potvrđeno preko izvora Sadiković Rašida, i druga grupa u kojoj su Delić Asim, Behlić Sulejman i Čelebić Fikret, koja situaciju prikazuje realnijom, mada i ova grupa ne vlada situacijom u jedinicama i na prednjem kraju.

Prema operativnim saznanjima u svakoj jedinici NO AP ZB ima od 200-300 boraca koji nisu ubedeni da će pobediti opcija Fikreta Abdića, već sebi pripremaju teren da u određenom momentu mogu preći na stranu 5. K.

Narodna odbrana AP ZB u svom sastavu ima sledeće jedinice:

- bataljon vojne policije jačine oko 120 ljudi
- izviđačko-diverzantska četa jačine oko 70 ljudi
- vod veze
- inženjerijski vod
- komanda stana
- tenkovski vod – tri tenka T-34
- mešoviti artiljerijski divizion sastava: 2 ZIS-a, 6 topova B-1, 2 PAT 20/3 i oko 8 MB-120 mm

II borbene jedinice:

- šest pješadijskih brigada jačine od 600-800 ljudi.
- Brigade su četnog sastava i imaju 4-6 četa.

Pored pješadijskog naoružanja i tri brigade imaju po jedan PAT 20/3 i manju količinu MB 60 i 82 mm.

- U formiranju je i sedma pješadijska brigada koja bi bila u rezervi štaba NO.

Pored ovoga, u sastavu snaga TO imaju oko 1.200 naoružanih ljudi, većinom starije starosne dobi.

Predstavnici VRSK i VJ održali su u Velikoj Kladaši tri sastanka sa predsednikom AP ZB Fikretom Abdićem, a sa ciljem pripreme ofanzivnih dejstava snaga AP ZB u cilju povratka zauzete teritorije i oslobađanja novih teritorija zaključno sa rejonom Cazina.

Na ovim sastancima Abdić je prihvatio predlog odluke o ofanzivnim dejstvima koja su trebala početi 28. 06. u 03,00 časova, te izneo da je 21. 06. imao sastanak kod predsednika Srbije, na kome su bili Borislav Mikelić, general-major Milan Čeleketić, general-p. pukovnik Ratko Mladić, general-puk. Perišić Momčilo i Jovica Stanišić.

Abdić iznosi da je Milošević naredio 'Fikret mora pobediti', a na vojnicima je da to odrade, te za potrebe NO AP ZB odobrio naoružanja i municije u vrednosti od oko 9.000.000 dolara.

Po Abdiću za realizaciju dotura naoružanja i municije AP ZB određen je predsednik vlade RSK Borislav Mikelić.

Dana 23. 06. o. g. u večernjim časovima iz Beograda za AP ZB pristigla su dva šlepera naoružanja i municije u kojima je bilo: AP 7,62 mm 500 komada, PaSnP M-76 50 kom, PAP 1.220 kom. i 751020 metaka 7,62 mm.

Naoružanje i municiju dopratili su ppk. Pero Ajdinović i Vujičić Dragan 'Bego', te zahtevali da se ista odmah preda AP ZB, kao i da predstavnici AP ZB vozačima isplate po 3.000 DM i napune rezervoare gorivom za povratak.

U K-di 21. K pojavila se dilema da li AP ZB dati sve ili samo jedan deo, jer oni nikada nisu tražili više od 400 cevi naoružanja. Međutim, posle konsultacija sa GŠ SVK, predsednikom vlade RSK, gppk. Mr-

kšićem, a posebno na uslovljavanje od predstavnika AP ZB da je to njihovo naoružanje i da će uzeti sve ili ništa, te intervenisati kod Miloševića, data im je sva količina naoružanja i municije.

Tokom 24. 06. pristigla su još dva šlepera u kojima je bilo:

Mitraljez M-84	50 kom.
PM M-72	149 kom.
PAP	380 kom.
MB 60 mm	3 kom.
Mina za MB 60 mm	417 kom.
Mina za 82 mm	2000 kom.
Bomba ručna kumulativna M-79	1008 kom.
Bomba ručna M-75	173 kom.
Bomba ručna M-52 P-3	969 kom.

I ove šlepere dopratili su ppk. Pero Ajdinović i Vujičić Dragan 'Bego', te zahtevali da se i ovim vozačima isplati po 3.000 DM i rezervoari napune gorivom, što je od strane AP ZB i urađeno 25. 06. o. g. Tokom 25. 06. od navedenih sredstava AP ZB dato je:

Mitraljez M-84	44 kom.
PM M-72	50 kom.
MB 60 mm	3 kom.
Mina za MB 60 mm	400 kom.
Mina za 82 mm	500 kom.
Raznih ručnih bombi	oko 1000 kom.

Po odobrenju GŠ SVK iz 21. K, AP ZB tokom noći 26/27. 06. data su tri tenka T-34 sa jednim b/k municije.

Tokom 27. 06. u Velikoj Kladuši sastali su se Fikret Abdić, Borislav Mikelić i general-major Đukić Borislav, a u vezi analize dobijenih zadataka od predsednika Miloševića.

Po izjavi Đukića, Abdić se Mikeliću žalio da mu pojedine starešine zadržavaju oružje i municiju u 21. K i naveo pukovnika Trkulja Petra, za koga se Mikelić raspitivao i obećao da će protiv istog biti poduzete određene mere.

Nakon ovog sastanka na intervenciju general-majora Đukića iz 21. K, NO AP ZB dato je 3.000 metaka 20 mm, 150 metaka za ZIS i 150 metaka za tip B-1. Međutim, ova municija u AP ZB nije zbog kvarova na vozilu stigla do vremena određenog za početak napada već oko šest časova kasnije.

Indikativno je što predstavnici AP ZB nisu obavestili K-du 21. K i tim za koordinaciju da su napad odložili za 24 časa i ako je bilo dogovoreno da se u slučaju bilo čega obavesti koordinacioni tim.

Odlaganje napada Abdić objašnjava time da nije bilo dovoljno vremena za pripremu jedinica, nije mu na vreme došla tražena količina municije većih kalibara, kao i da se plašio da je probijeno vreme početka dejstava.

Indikativno je da Abdić nikada do sada nije dozvoljavao dejstva po a. Čoralići, s. Pjanićima i Cazinu, objašnjavajući to time da će okrenuti stanovništvo na ovim teritorijama protiv sebe.

U timu za koordinaciju sa AP ZB pojavljuju se starešine za koje nije jasna uloga i ovlaštenja, što u mnogome opterećuje ovaj tim i radu i donošenju pravilnih odluka.

U timu se pojavljuje, pored puk. Kozomare, koji je određen ispred GŠ SVK, general-major Đukić Borislav, kako on izjavljuje upućen od generala Perišića, general-potpukovnik Mrkšić Mile, također ispred VJ, general-major Mile Novaković i p-puk Pero Ajdinović. Đukić i Novaković predlažu da se u tim uključi i pukovnik Čedo Bulat kao dobar poznavalac stanja u AP ZB.

(AIIZ, inv. br. 2-4948, Odelenje bezbednosti, Glavni štab Srpske Vojske Krajine, VOJNA TAJNA, Str. pov. br. 399-24, 30. juni 1994. – OB GŠ SVK, *ZABELEŠKA O PRIMENI METODA RADA*).

BR. 82
UNIŠTAVANJE CIVILNIH OBJEKATA
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
24. NOVEMBRA 1994. -

“Molim vas, mi smo tukli sarajevsku Televiziju svim sredstvima koja smo imali i nismo joj mogli ništa. Ja sam, tek kada je rat počeo, shvatio zašto je zgrada sarajevske TV onako ružna. Ja sam tamo ulazio kao književnik, itd., to su neke kasete, zidovi, hodnici, nešto čudno, to je sve pravljeno za slučaj rata, jer su oni znali da će biti građanski rat.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 192).

BR. 83

**GRANATIRANJE GRADOVA, RUŠENJE DŽAMIJA
I DRUGIH CIVILNIH OBJEKATA**

- IZJAVA ZLATKA KELEČEVIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
23-24. MAJA 1995. -

“Bilo je neodgovornih izjava odgovornih ljudi u Krajini. Izjava da se bombardovao Zagreb podigla mi je kosu na glavi ...

Propustili smo dve 100% šanse, prva je, Hrvatska je po prvi put od međunarodne zajednice počela dobijati šamare zato što je to uradila. S tim, izvinjavam se, mi smo te šamare pretvorili u čvoke. Jednostavno, Tuđman je dobio legitimitet da uradi to što će da uradi, jer mi, Bože moj, bombardujemo civile, rušimo crkve, itd. ...

Dalje, rušenje crkava, gospodo, ja se javno ovdje ograđujem, a tražiću i da se Skupština ogradi od rušenja crkava ovdje, bez obzira što su oni nama srušili tolike crkve. To nije u srpskom mentalitetu. Srbi nikada nisu bili vandali. Srbi nikada u istoriji nisu ratovali protiv građana i crkava. Gospodo, ta crkva nije hrvatska crkva, to je crkva cijelog katoličkog svijeta, nemojte baš da bez potrebe guramo prst u oko cijelom katoličkom svijetu. Vandalski čin - o tom potom, rušenje džamija i rušenje svetog Ive bilo je u ratnoj zoni, a svijet nije mrdnuo uvom. Ovdje u Banjaluci nije ratna zona, gospodo, ovdje se ne vodi rat, ovdje se ruše civilni objekti, a da ne kažem da se ubijaju civili što svakako nije bilo dobro ...

Gospodo, godinu dana međunarodna zajednica u početku nije bila, nama nije bila nikada naklonjena, ali nije bila izričito ni protiv nas, to dokazuju sledeći primeri. Godinu dana, pošto je ovo zatvoreni sastanak mogu reći, mi smo dobili prednost aviona, tenkova, luna. To naši neprijatelji nisu imali, pa i kada je pod pritiskom svetskog javnog mnjenja uvedena zabrana letova, ta odluka donesena je sa početkom od mjesec dana. Umjesto da završimo posao tada, određeni komandant je recitovao stihove i otvarao izložbe na moj kruh. To je moje da radim, umjesto da je radio posao sa avijacijom, posao nije odrađen. Umjesto toga, mi smo granatirali gradove. Gospodo, nije rješenje granatirati gradove ...

Dubrovnik nam je nanio veliku štetu, zbog jednog ispaljenog snajperskog metka sa nekog prozora, mi smo rušili zgradu. Pa kako svijet onda može da nas podržava kada takve stvari radimo? ...

Ovo što nam radi Milošević, to je stravično, ali i mi tome doprinosimo i dajemo mu, na neki način alibi. Ovdje slučaj sa Šešeljom ... Šešelj je ovdje dobio veliki publicitet na svim državnim medijima. Šešelj je u pravu možda 100%, ali gospodo, ne može se dovesti, to je neprimjereno u međunarodnoj zajednici, da se dovodi opozicioni predstavnik susjedne države, čak one od koje zavisi, i da javno govori to što govori o predsedniku Miloševiću. Normalno da će poslije toga predsjednik Milošević pravdati blokadu, čak ne daj Bože, Bože mi oprost, i priznanje BiH. Reći će: 'Pa vidite, šta mi rade.' ...

Ne smijemo to raditi, ne smijemo se na taj način ponašati. ... Mi smo konvojima UN radili svašta, otimali smo robu, rekvirirali benzin ...

Predlažem Ministarstvu informisanja da hitno razradi strategiju medijskog rata koji ćemo mi voditi za dobrobit ove RS ..."

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 192 i 194).

BR. 84

**DOKAZI O ZLOČINIMA NAD CIVILIMA I CIVILNIM
OBJEKTIMA**

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
6. AVGUSTA 1995. -

“[Okolo] Goražda smo mi došli u svađu sa Miloševićem i sa svima živima, radi toga što smo dali dan, pa dan, pa dan, pa pet dana da se uzme desna obala. Prvi red kuća nismo uzeli, nije uzeto, nije moglo da se uzme, razumem da nije moglo. General Gvero je bio na telefonu sa mnom, svaki čas je govorio: danas do pet, sutra do pet. ... Mi zamažavamo Čurkina, Stoltenberga i sve ko je bio od stranaca tu, Miloševića kome su obećali 300 tona nafte. To jedino priznajemo da je on tu bio u pravu, kada smo oborili avion, kada smo napravili onu dramu, namjerno išli, ima snimljeno u Vrhovnoj komandi. Svi smo bili da se ide dalje žestoko na Goražde, bili smo na vrhuncu moralne pobjede. Međutim, počelo je da tone to dole, jer smo počeli da gnjavimo, da gnjavimo, udri po bolnici, po ovom i onom, a ne mrdaš se ...”

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 106).

BR. 85
DIREKTIVE ZA IZVRŠENJE GENOCIDA
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
6. AVGUSTA 1995. -

“Sjećate se kada sam naglo sazvao Vrhovnu komandu i sve predsjednike opština, da se ona tri kilometra, da se obuku policajci i civili, da kažu - u redu, dio pripada i nama, ta tri kilometra - nemojte, to se tako ne radi, tako se ne radi sa svojom državom. Da smo Srebrenicu uzeli i ušli u nju kada je bio Morion, nas bi bombardovali. Ali znate kako: tepih bombama, spržili bi nas ...

Došao je trenutak, ja sam Direktivu br. 7 i to signirao, da se uzme i Teočak, Srebrenica, Žepa i Goražde, sve je to potpisano i išli smo snažno u to. Vi ste sami u telegramu opisali, po prvi put sam se čudio zašto Tolimir /general Zdravko Tolimir - prim. S. Č./ ovako fino poštuje predsjednika Republike, izvještavate kako je predsjednik Republike veoma zadovoljan, ohrabruje vojsku da nastavi, dok mi ljudi nisu rekli, pa čoveče, on tebe hoće da umiješa da slučajno ne bi ti rekao da ti nisi za to. Ja sam za sve naše odluke i ja stojim iza njih, i snimljene su vrhovne komande i sve u njima stoji. I usmeno i pismeno sam naredio da ide na Žepu i Srebrenicu”.

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 206).

BR. 86

**NEMOĆ SRPSKOG AGRESORA I NJегоVIH
KOLABORACIONISTA**

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
23-24. MAJA 1995. -

“Zaista mi nismo mogli da gradimo oko Goražda, ja sam prošli put objasnio, jer bi nas iz vojske optužili da smo prekinuli akciju, a oni su mogli da uzmu desnu obalu rijeke u samom gradu Goraždu. Stali smo kada je bilo jasno da mi ne možemo da uzmemo tu desnu obalu. Vama odgovorno kažemo, nikada vojska nije zaustavljena ako je mogla da završi neki posao. Zaustavljena je i prihvatana su primirja kada se pokazalo da u tom trenutku više nemamo snage. ...

Ja moram da vam kažem, da pored superiornosti u naoružanju i drugih stvari, mi od samog početka rata neke stvari nismo mogli da uzmemo. Nismo mogli da uzmemo /zauzmemo - prim. S. Č./ Dobrinju recimo, uzeli smo dva kraja Dobrinje, centralni dio Dobrinje nismo mogli da uzmemo. Brdo Žuč u Sarajevu napadali smo 90 dana teškom artiljerijom, slupali sve živo, pojavimo se, Turci još u rovu i čekaju nas. Kao što mi na Doboju čekamo, pa ne damo, tako Turci na Žući čekaju, kao što mi ne čekamo na Bihaću, nego vojska koja se vraća da uzme teritoriju, ne može da dođe u borbeni kontakt po dva dana ide naprijed, nema Turaka nigdje. Znači, naša se vojska povukla duboko.”

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 196).

BR. 87

**UČEŠĆE SPECIJALNIH JEDINICA
MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA SRBIJE
U AGRESIJI NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU
I GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA**

- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA "REPUBLIKE SRPSKE"
- CENTRU JAVNE BEZBJEDNOSTI SARAJEVO, 6. JULI 1995. -*

* Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije formiralo je, obučavalo, nauružavalo, koordiniralo i "u nekim slučajevima, kooptiralo širok spektar srpskih oružanih grupa u Republici Bosni i Hercegovini, Republici Hrvatskoj i samoj Srbiji. Te grupe su obuhvatale specijalne jedinice MUP Srbije, kao i druge veće i dobro organizovane srpske oružane jedinice. One su se borile u sadejstvu sa JNA, VJ ili VRS i pod njihovom opštom komandom. Milošević je na razne načine podržavao te grupe i vršio uticaj na njih, a s tom praksom nastavio je i dugo nakon što je postao svjestan teških zločina koje su činile. U brojnim prilikama, osuđenici su puštani iz zatvora samo zato da bi se pridružili srpskim oružanim jedinicama. U isto vrijeme, zajedno sa višim oficirima MUP Srbije, MO Srbije i JNA, Milošević je preduzimao korake da Srbima u Republici Bosni i Hercegovini i Republici Hrvatskoj obezbijedi velike količine oružja" (ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragrafi 21 i 270; S. Čekić, **AGRESIJA ...**, str. 886-891).

Snage Ministarstva unutrašnjih poslova Srbije (po dva voda iz odreda policije *Kajman*, *Plavi* i *Škorpija*) su, u sadejstvu sa drugim agresorskim jedinicama, i krajem juna 1995, kao što je to bila već poznata praksa od početka 1992. (od Bijeljine, Zvornika, Sarajeva, itd. - ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragraf 678, napomena 1382), neposredno učestvovala u borbenim operacijama protiv Armije Republike Bosne i Hercegovine na objektu Lučevik - na komunikaciji Trnovo-Sarajevo (AIIZ, inv. br. 2-2722, MUP/Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske/, Specijalna brigada policije, IKM Trnovo, Depeša br. 113/95, 30. juni 1995. - Štabu policije Pale i drugima; Isto, inv. br. 2-2723, MUP, Specijalna brigada policije, IKM - Trnovo, Broj: 118/95, 1. juli 1995; S. Čekić, nav. dj., str. 890; AIIZ, inv. br. 2-1653, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Štab policijskih snaga - Pale, Broj: 56/95, 6. juli 1995. godine, - CJB Sarajevo, Štab policijskih snaga Vogošća, * * **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, DOKUMENTI I SVJEDOČENJA I** (priredili: Smail Čekić i drugi), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodog prava, Sarajevo, 1999, str. 68-70; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 593-594; * * **BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA ...**, str. 585-586).

Jedinice MUP-a Srbije su sa združenim snagama Ministarstva unutrašnjih poslova "Republike Srpska Krajina" i "Republike Srpske", i tokom mjeseca jula učestvovala u

ofanzivnim borbenim dejstvima na “trnovskom” i “sarajevskom ratištu” (AIIZ, inv. br. 2-2871, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, Broj: 64/95, 10. juli 1995. – Komandantu Specijalne brigade policije i drugima; Isto, inv. br. 2-2127 i 2723, Štab policijskih snaga, IKM-Trnovo, Broj: 150/95, 24. juli 1995. – Ministarstvu unutrašnjih poslova RS i drugima; Republika Srpska, Vlada, Radna grupa za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine, *DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA 2005*, Banja Luka, 30. septembar 2005, str. 10).

Snage MUP-a Srbije su učestvovala i u genocidu nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine u i oko Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, jula 1995. (od poslijepodnevnih sati 11. jula 1995. i kasnije), posebno u “**pretresu terena**” (AIIZ, inv. br. 2-2871, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, Broj: 64/95, 10. juli 1995. – Komandantu specijalne brigade policije i drugima; * * * **BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA ...**, str. 586; Republika Srpska, Vlada, Radna grupa za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine, *DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA 2005*, Banja Luka, 30. septembar 2005, str. 11).

Jedinica (Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije) “*Škorpija*” (“*Škorpioni*”) učestvovala je sredinom jula 1995. u genocidu nad Bošnjacima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica. Slobodan Medić, Pero Petrašević, Aleksandar Medić, Aleksandar Vukov i Branislav Medić, pripadnici “*Škorpiona*”, 16. ili 17. jula na mjestu zvanom Godinjske bare u blizini Trnova, ubili su šest zarobljenih i zavezanih Bošnjaka, nevinih civila, čija je jedina krivica bila što su Bošnjaci: Safet Fejzić (17), Dino Salihović (16), Azmir Alispahić (17), Juso Delić (25), Sidik Salkić (35) i Smail Ibrahimović (34), o čemu su (zločinci) uradili i video film, koji je šokirao javnost (S. Čekić – M. Arnaut-Haseljić – B. Macić, **MASOVNE GROBNICE U BOSNI I HERCEGOVINI - SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010, str. 638-639; **ICTY**, Predmet br. IT-09-92-PT, TUŽILAC PROTIV RATKA MLADIĆA, *ČETVRTA IZMIJENJENA OPTUŽNICA*, 16. decembar 2011, str. 41; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 397; J. Tešanović, **ŠKORPIONI - DIZAJN ZLOČINA**, V. B. Z. d.o.o., Beograd, 2009, str. 9-16, 27-30 i 36-138; Republika Srpska, Vlada, Radna grupa za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine, *DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA 2005*, Banja Luka, 30. septembar 2005, str. 11).

Pravosudni organi Republike Srbije su vodili krivični proces protiv Slobodana Medića, Pere Petraševića, Aleksandra Medića, Aleksandra Vukova i Branislava Medića. U suštini je riječ o sudskoj fars: “*Škorpioni*” nisu proglašeni krivim za genocid nad Bošnjacima. Republika Srbija je, falsifikovala historijske činjenice, iznoseći tvrdnje da je u Republici Bosni i Hercegovini vođen građanski rat “**između pripadnika oružanih snaga srpske, hrvatske i muslimanske nacionalnosti**” i da je legalna jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srbije “*Škorpioni*” paravojna jedinica (J. Tešanović, nav. dj., str. 10-12, 40-138 i 157-158).

“*Crvene beretke*” (jedan odred pod komandom Vasilija Mijovića, danas je savjetnik u MUP-u Crne Gore, i jedan odred Resora državne bezbjednosti “*Supertigrova*”, među kojima je bio i sin Željka Ražnatovića Arkana, Mihajlo) su učestvovala i u genocidu nad Bošnjacima sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995. (J. Tešanović, nav. dj., str. 31;

* **BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA ...**, str. 586; Republika Srpska, Vlada, Radna grupa za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za istraživanje događaja u i oko Srebrenice od 10. do 19. jula 1995. godine, *DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA 2005*, Banja Luka, 30. septembar 2005, str. 11).

Brojni pripadnici MUP-a Srbije su u toku jula 1995, boreći se protiv Republike Bosne i Hercegovine, ranjeni kod Trnova i upućeni su na ljekarsku njegu u Foču (* * **BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA ...**, str. 586-587).

Nakon zauzimanja sigurne zone Ujedinjenih nacija Žepe, jula 1995, MUP Srbije, čije su snage (jula 1995.) bile **“prisutne u zoni odgovornosti Višegradske brigade “VRS”**, je učestvovao u zarobljavanju Bošnjaka (Isto, str. 587).

MUP Srbije, uključujući i formaciju *“Tigrovi”*, pod komandom zločinca Željka Ražanotovića Arkana, i MUP “Republike Srpske” zajedno su septembra i oktobra 1995. učestvovali u borbenim operacijama i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u sjeverozapadnoj Bosni (Isto, str. 587-588).

Služba državne bezbjednosti MUP-a Srbije **“otprilike novembra 1994”** **“uspostavila je prisustvo”** i u paradržavnoj tvorevini Autonomna pokrajina zapadna Bosna. **“Komandanti i jedinice SDB MUP-a Srbije obučavali su i opremili muslimanske vojnike APZB, koji su se borili protiv Armije BiH (A BiH). Ta operacija bila je poznata pod nazivom ‘Pauk’. Do juna 1995. godine, operacija Pauk uspostavila se kao de facto paralelna komanda oružanim snagama APZB. Operativni komandant bio je pukovnik Čedomir Bulat.**

44. Od kraja jula 1995. godine, komanda operacije *Pauk* brojala je 180 ljudi i nalazila se u zgradi ‘Grupex’ u Velikoj Kladuši.

45. Pod okriljem operacije *Pauk*, ranjeni vojnici APZB su slati na lečenje u bolnicu u Banjoj Luci ili u vojnu bolnicu (VMA) u Beogradu” (Isto, str. 588).

U novembru 1994. **“formirana je posebna komanda pod pseudonimom ‘Pauk’ za vođenje borbenih operacija protiv 5. korpusa ABiH u bihaćkom džepu. Njen komandant, general-pukovnik Mile Novaković zvan ‘Pauk’ - bivši oficir JNA, kao i sav viši komandni kadar ‘Pauka’ - koordinirano je operacije ove jedinice s operacijama SVK /Srpske Vojske Krajine - prim. S. Č./, specijalnim jedinicama MUP Srbije (uključujući ‘Crvene beretke’ koje su kasnije postale Jedinica za specijalne operacije RDB, JSO), oružanim snagama APZB i jedinicama VRS. Interakcija između ovih komandanata i jedinica koje su im bile potčinjene pominje se i u ‘Paukovom’ dnevniku operacija koji se odnosi na period ofanzivnih dejstava ove jedinice na Veliku Kladušu u bihaćkom džepu i ‘Paukovom’ Dnevniku operacija br. 1 koji pokriva period od 16. novembra do 1. decembra 1994. Na video snimku smotre SVK u Slunju (RSK) održane 28. juna 1995. na Vidovdan, takođe, se vide članovi komande ‘Pauka’. Među njima su general Mile Mrkšić, koji je 18. maja 1995. imenovan za načelnika Glavnog štaba SVK, uprkos svojoj navodnoj umešanosti u ratne zločine u Vukovaru; Radojica Božović zvan ‘Kobac’, pripadnik MUP Srbije i komandant TG-2 VRS, i Mihajlo Ulemek (Luković) zvan ‘Legija’, komandant TG-3 VRS, bivši komandant Arkanove Srpske dobrovoljačke garde i Jedinice za specijalne operacije (JSO) RDB u MUP Srbije.**

424. Operacije kojima je pružana podrška ciljevima ‘Pauka’ obuhvatale su vazdušne udare na području Bihaća na ciljeve 5. korpusa ABiH letelicama koje su dolazile iz Srpske Krajine. Prilikom dva takva vazdušna udara od 8. i 18. novembra 1994. kori-

**“REPUBLIKA SRPSKA
MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
ŠTAB POLICIJSKIH SNAGA - PALE
BROJ: 56/95
DANA: 06. 07. 1995. GODINE**

CJB SARAJEVO ŠTAB POLICIJSKIH SNAGA VOGOŠĆA

Obavještavamo vas da su u toku ofanzivna dejstva Hercegovačkog korpusa na platou Treskavice. Dostignute kote sa jučerašnjim danom su: Lupoč, veći dio Nikolinih stijena i Surdupa, Malo Vratilo, Stražnica ispred koje su linije pomjerene za 1,5 km, Ljeljen, Kula Lukavac, Hreljići, Kula, Kondžilo, Brda, itd. U akciji oslobađanja Ljeljana neprijatelju su nanijeti znatni gubici u živoj sili, procjenjuje se na 50-100 neoprijateljskih vojnika, zarobljeno je 23. Dana 05. 07. 1995. godine u popodnevnim satima naše snage iz pravca Ljeljena i Kule pokušale su da zauzmu neprijateljske položaje na Malom i Velikom Koniku. Prilikom izvođenja napada naišli smo na dobro postavljena minska polja i jaku vatru iz artiljerijskog i pješadijskog naoružanja, zbog čega su bili prinuđeni da se vrate na početne položaje. U prethodna dva dana na našoj strani poginula su tri borca, a ranjeno je 18 boraca.

U zoni odgovornosti MUP-a od Šiljevice do Rujevice u zadnjih pet dana nije bilo neprijateljskih napada. Specijalne jedinice MUP-a RS, Srbije i RSK skupa su interventnim jedinicama VRS izvode ofanzivna dejstva na kotu Lisičija glava, sa namjerom daljeg napredovanja i ovladavanja kanjonom rijeke Bijela i mjestom Mijanovići. U toku oslobađanja kota Gradina 939, Lučevika, Obornice, Hrastovca, Gradine 1118 i Čeruzića neprijatelju su naneseni znatni gubici u živoj

šćene su letelice i municija koji su ostavljeni snagama SVK nakon zvaničnog povlačenja JNA 1992. godine” (ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, DRUGI PRETPRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM), 31. maj 2002, paragrafi 423-424; J. Tešanović, nav. dj., str. 30-31).

U Operaciji 'Pauk' učestvovala je i jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova 'Škorpioni' (J. Tešanović, nav. dj., str. 30-31).

sili, a zaplijenjena su znatna materijalno-tehnička sredstva. U akciji oslobađanja navedenih kota teže su ranjena dva policajca SBP.

Dana 04. 07. 1995. godine jedinice petog korpusa neprijateljske vojske probile su naše linije odbrane i znatno napredovale u pravcu Novog i Dvora na Uni. Dana 05. 07. 1995. godine došlo je do konsolidovanja u redovima VRS i zaustavljanja neprijateljske ofanzive. U toku su aktivnosti na vraćanju izgubljenih teritorija.

Dana 06. 07. 1995. godine u ranim jutarnjim satima počela je ofanziva na Srebrenicu, o svim interesantnim događajima na tom ratištu blagovremeno ćemo vas obavještavati.

**Komandant Štaba
Tomislav Kovač**

(AIIZ, inv. br. 2-1653, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Štab policijskih snaga - Pale, Broj: 56/95, 6. juli 1995. godine – CJB Sarajevo, Štab policijskih snaga Vogošća; * **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ...**, str. 68-70; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 593-594).

BR. 88
**UČEŠĆE “ZDRUŽENIH SNAGA” MINISTARSTVA
UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRBIJE,
“REPUBLIKE SRPSKE” I “REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE”
U ZAUZIMANJU SREBRENICE I GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA
- MINISTARSTVO UNUTRAŠNJIH POSLOVA
“REPUBLIKE SRPSKE”
– KOMANDANTU SPECIJALNE BRIGADE POLICIJE I DRUGIMA,
10. JULI 1995. -**

**“Republika Srpska
Ministarstvo unutrašnjih poslova
Kabinet ministra
Broj: 64/95
Datum: 10. 07. 1995. godine**

very urgent “ss”

- Komandantu specijalne brigade policije
- Štab komande policijskih snaga Trnovo
- Štab policijskih snaga Vogošća
- Štab komande policijskih snaga Bijeljina
- CJB Zvornik
- CJB Sarajevo
- Kamp za obuku policije Jahorina

Na osnovu narednje vrhovnog komandanta oružanih snaga Republike Srpske, a u cilju slamanja neprijateljske ofanzive iz zaštićene /sigurne zone Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./ zone Srebrenica:

n a r e đ u j e m

1. Izdvojiti dio snaga MUP-a RS koji učestvuju u borbenim dejstvima na sarajevskom ratištu i uputiti kao samostalnu jedinicu u rejonu Srebrenice u toku sutrašnjeg dana 11. 07. 1995. g.

2. U sastav jedinice ulaze drugi specijalni odred policije iz Šekovića, prva četa PJP CJB Zvornik, mješovita četa združenih snaga

MUP-a RSK-a, Srbije i Republike Srpske i četa iz kampa Centra za obuku na Jahorini.

3. Za komandanta jedinice MUP-a određujem Lubišu Borovčanina, zamjenika komandanta brigade policije.

4. Izvlačenje čete združenih snaga MUP-a RSK-a, Srbije i Republike Srpske sa trnovskog ratišta izvršiti u toku noći. Okupljanje jedinice izvršiti 11. 07. 1995. godine do 12 časova u Bratuncu ispred SJB, osim drugog specijalnog odreda policije koji će pokret ka odredištu izvršiti 11. 07. 1995. godine u popodnevnim satima.

5. Komandant jedinice je dužan po dolasku na odredište stupiti u vezu sa načelnikom Štaba Korpusa generalom Krstićem.

**Komandant štaba
Tomislav Kovač”**

(AIIZ, inv. br. 2-4107, Republika Srpska, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Kabinet ministra, Broj: 64/95, 10. juli 1995. – Komandantu Specijalne brigade policije i drugima; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 597-598).

BR. 89

DOGOVOR O LIKVIDACIJI OKO 8.000 BOŠNJAKA
- CENTAR JAVNE BEZBJEDNOSTI ZVORNIK
– MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA REPUBLIKE SRPSKE,
13. JULI 1995. -

“CJB Zvornik

Broj: 283/95

Dana: 13. 07. 1995. god.

MUP Republike Srpske

Kabinet ministra Pale

Resor javne bezbednosti Bijeljina

Štab policijskih snaga Bijeljina

Jutros smo na sastanku s generalom Mladićem obavešteni da VRS nastavlja operaciju prema Žepi, a sav ostali posao prepušta MUP-u, a to je:

1. Evakuacija /odnosno deportacija - prim. S. Č./ preostalog civilnog stanovništva iz Srebrenice autobusima u Kladanj (oko 15.000 hilja). Nedostaje nam 10 tona nafte - hitno.

2. Likvidacija oko 8.000 muslimanskih vojnika* koje smo blokirali u šumi oko Konjević-Polja. Borbe se vode. Taj posao odrađuju samo jedinice MUP-a.

3. Obezbeđenje svih ključnih objekata u gradu Srebrenici i kontrola izlaza i ulaza ljudi i robe na tri postavljena punkta.

4. Uputiti odred specijalne jedinice Srbinje ili Doboj u Konjević-Polje.

O daljim saznanjima bićete obavešteni.

Načelnik centra

Dragomir Vasić”

(AIIZ, inv. br. 2-4120, CJB Zvornik, Broj: 283/95, 13. juli 1995. – MUP Republike Srpske; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 618-619).

* Nije riječ o vojnicima, odnosno borbicima, već o civilima i civilnom stanovništvu.

BR. 90

**JEDINICE "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE" I MUP-A
"REPUBLIKE SRPSKE" UHAPSILE I UBILE OKO 1.000 DO
1.500 BOŠNJAKA: DOKAZI O GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA
- KOMANDA 5. INŽINJERIJSKOG BATALJONA
- KOMANDI DRINSKOG KORPUSA, 14. JULI 1995. -**

"K O M A N D A **'VOJNA TAJNA'**
5. INŽINJERIJSKOG BATALJONA **'STROGO POVERLJIVO'**
Str. pov. br. 38-56 **'Primerak br. 2'**
Dana 14. juli 1995. godine **'KURIROM'**

Redovni borbeni izveštaj, d o s t a v l j a

KOMANDI DRINSKOG KORPUSA

1. n e p r i j a t e l j:

- Ubačena veća grupa neprijatelja u rejonu Pobuđa brda i rejonu Konjević-Polja, jedinice 5. inženjerskog bataljona i MUP-a uspešno su se suprostavile neprijatelju. Uhapšeno je i ubijeno oko 1000 do 1500 neprijateljskih civila i vojnika.

2. Stanje b/g:

- bataljon je na izvršavanju naređenih zadataka

a) - 1. pionirska četa: Vodi borbe protiv neprijatelja u rejonu Pobuđa, vrši zaprečavanje i utvrđivanje u rejonu objekta 'Vis', razminiranje u rejonu Derventa - Sastavi za potrebe 1. mlpbr. Odeljenje koje je bilo angažovano na razminiranju rejona Zeleni Jadar - Skelani vratilo se sa zadatka.

b) - putno-mosna četa: Izvodi radove na releju na Pogledu za potrebe PTT Vlasenica, vrši zaprečavanje položaja u rejonu objekta 'Vis', organizuje zasede i vodi borbu protiv neprijatelja.

c) - inženjerska četa: Angažovana je na izvođenju građevinskih radova po naređenju Komande Drinskog korpusa u Crnoj Rijeci, kasarni 'BIŠINA', i na krečani u s. Zaklopača.

d) - pontonirska četa: Obezbeđuje skelska mosta prolaza na reci Drini u s. Osamsko, s. Fakovići, s. Petriča i s. Sopotnik.

e) - pozadinski vod: Vršiti pozadinsko obezbeđenje jedinica, organizuje borbu protiv neprijatelja.

f) - četa policije MUP-a: Izvršava zadatke po naređenju svoje komande, organizuje borbu protiv neprijatelja u sadejstvu sa jedinicama 5. inžb.

3. Stanje bezbednosti i morala:

- pojačane mere bezbednosti na široj teritoriji Konjević-Polje, zbog ubačenih neprijateljskih civila i vojnika, moral vojnika na izvršavanju hapšenja i vođenja borbe protiv neprijatelja je na visini.

4. Stanje na teritoriji:

- ubačena veća grupa neprijatelja iz pravca Srebrenica u rejon Pobuđa - Konjević-Polje.

5. Vanredni događaji:

- dana 13. 07. 1995. godine prilikom vođenja borbe protiv neprijatelja na stražarskom mestu br. 6 u Konjević-Polju oko 08.00 časova došlo je do ranjavanja stražara od strane neprijateljskog vojnika vojnih obveznika koji su to vreme bili na stražarskom mestu izvršavajući svoju dužnost BANDUR Trifko SPASO i ORAŠANIN Milana VASILJIJE, navodno su ranjeni u nogu pištoljem.

6. Pozadinsko obezbeđenje:

- potrebno je izvršenje radova za rad utovarivača koji će biti angažovan na zakopavanju ubijenih neprijateljskih vojnika; dodeliti za navedeni zadatak 50 litara nafte.

- zbog povećanog brojnog stanja ljudstva koje je angažovano na zadatku u Konjević-Polju potrebno je da se dodele artikli ishrane.

7. G u b i c i:

- n e m a.

8. Zaključci, predviđanja i odluke:

- i dalje organizovati zasede za borbu protiv neprijatelja koji je ubačen na brdu Pobude, gde imati težište za borbu protiv istog da se što pre uništi neprijatelj i oslobodi Pobude brdo. Nastaviti sa izvode-
njem radova koje izvode jedinice 5. inžb, povećati mere budnosti i
bezbednosti u rejonu Konjević-Polja.

9. Z a h t e v i:

- dodeliti 50 litara nafte za navedeni zadatak (*Rešeno*).
- zbog povećanog broja ljudstva dodeliti artikle ishrane.

MB/MB

ZAMENIK KOMANDANTA

MAJOR

Mile Simanić”

(AIIZ, inv. br. 2-3419, Komanda 5. inženjerskog bataljona, Str. pov.
br. 38-56, 14. juli 1995. – Komandi Drinskog korpusa, *Redovni borbeni
izveštaj*; S. Čekić, **GENOCID I ISTINA ...**, str. 620-622).

BR. 91

**MILORAD DODIK ŽALI ŠTO SRPSKI AGRESOR NIJE
ZAUZEO BIHAĆ. “SREBRENICA I ŽEPA” SU, PO NJEMU,
“NAJVEĆA GREŠKA RATA”**

**- IZJAVA MILORADA DODIKA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
15-16. OKTOBRA 1995. -***

“... Naša kataklizma počinje sa Bihaćem, negdje oko Nove godine /1994. - prim. S. Č./ ..., ali nam je bilo prezentovano euforično, da smo mi već u gradu, itd. Uspostavljanje tadašnjeg mirovnog procesa i prekida vatre je katastrofa za RS. To je moja konstatacija, ne predlažem da je usvoji Skupština kao konstataciju da je tačna. A najveća greška rata je Srebrenica i Žepa, i za to neko treba da snosi odgovornost. ... Ko je odgovoran za to? Mi smo legalizovali pred međunarodnom zajednicom da se mogu uzeti zaštićene zone /sigurne zone Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./. A onda smo nakon pet dana galamili kako ne može se na zaštićenu zonu RSK udariti, a mi smo prije pet dana uradili to što smo uradili. Izgubili smo poziciju koju smo mogli da branimo ...”.

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 208).

* Milorad Dodik, poslanik “Narodne skupštine Republike Srpske”, žali što srpski agresor nije zauzeo sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Bihać, a istovremeno, iz praktičnih velikosrpskih teritorijalnih pretenzija, nacističkog i genocidnog karaktera “žali” što su zauzete sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica i Žepa, jer se bojao napada Republike Hrvatske na paradržavnu tvorevinu Republiku srpsku krajinu (* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 208.

Uspostavljanje mirovnog procesa i prekida vatre je, po Dodiku, “katastrofa za Republiku Srpsku” (Isto).

BR. 92

“SREBRENICA I ŽEPA” NISU “NAJVEĆA GREŠKA RATA”
- IZJAVA GENERALA MANOJLA MILOVANOVIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
15-16. OKTOBRA 1995. -

“Poslanik Dodik [*kaže*]: ‘Jedini izlaz za RS je prekid vatre.’ Ja se slažem sa tim, ali ne po svaku cenu. To znači da nam ostaje borba.

Kaže da je naša najveća greška Srebrenica i Žepa, jer smo uzeli zaštićene zone, a branimo se što nas napadaju iz zaštićenih zona. Verovatno će pametniji ljudi posle nas reći da li je Srebrenica i Žepa greška. Ja ovog momenta znam: da nismo uzeli Srebrenicu i Žepu, ne bi sada imali Romaniju, sa vojničke tačke gledišta. U političke aspekte i u metodologiju uzimanja Žepe i Srebrenice ne ulazim, nisam bio prisutan, samo sam bio informisan kao i vi. Bio sam na zapadnim granicama RS.”

(* IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996., str. 208).

BR. 93

**POMOĆ I PODRŠKA SRBIJE “ZA VOĐENJE ORUŽANE
BORBE”**

- IZJAVA GENERALA RATKA MLADIĆA NA SJEDNICI
“NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE”,
15-16. OKTOBAR 1995. -

“GŠ /Glavni štab - prim. S. Č./ sve više je bio usmeren na zahteve humanitarne pomoći SRJ od Vojske Jugoslavije, odakle su, uglavnom, podmirivane potrebe od vitalnog značaja za vođenje oružane borbe, kao i na sopstvenu poljoprivrednu proizvodnju, proizvodnju i remont, proizvodnju municije i druge vidove proizvodnje koji nisu zahtevali značajnija finansijska ulaganja. ...

Materijalna sredstva dobijena kao humanitarna pomoć od Vojske Jugoslavije, kojim su pokrivene potrebe za oko 45% u ubojnom materijalu i 5% drugih potreba. ...

Kao ilustraciju za povećanje navodim pregled utroška nekih vrsta materijalnih sredstava po izvorima obezbeđenja, od početka rata zaključno sa 31. decembrom 1994. godine, sa potrebama za 1995. godinu i sadašnje stanje. Od ukupno utrošenih količina pešadijske municije od početka rata do danas utrošili smo 9.185 tona, 1,49% te municije obezbeđeno je iz naše proizvodnje, 42,2% iz materijalnih rezervi koje smo nasledili, koje smo imali, koje smo izvukli iz enklava i zatekli u kasarnama te bivše vojske, 47,2% iz pomoći Vojske Jugoslavije i 9,11% iz uvoza, odnosno kupovinom. Trenutno raspoložemo sa 9,69% ukupnih potreba za 1995. godine. ... Za artiljerijsku municiju utrošili smo 18.151 tona, obezbeđeno je 26,2% iz proizvodnje, 39% iz materijalnih rezervi, 34,4% iz pomoći Vojske Jugoslavije i 0,26% iz uvoza. Raspoložemo sa 18,36% ovogodišnjih potreba. Za protivavionsku municiju utrošeno je 1.336 tona, obezbeđeno je 0% iz proizvodnje, znači nismo proizveli ni jednu čauru, ni metak, 42,7% iz materijalnih rezervi, 52,4% iz pomoći Vojske Jugoslavije, 4,9% iz uvoza, raspoložemo sa 7,89% ovogodišnjih potreba.”

(* * IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996. ..., str. 102).

BR. 94

SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA (SRBIJA I CRNA GORA) OSTVARIVALA JE EFEKTIVNO RUKOVOĐENJE I KONTROLU NAD SNAGAMA “BOSANSKIH SRBA”, KOJE SU, KAO “DIO VOJNE ORGANIZACIJE SRJ” DJELOVALE KAO ORGAN SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE, KOJA JE (SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA) “PROVODILA VOJNE OPERACIJE NEOPHODNE ZA USPOSTAVLJANJE VELIKE SRBIJE”

- ICTY, Predmet br IT-04-1-I, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, IZDVOJENO I RAZLIČITO MIŠLJENJE SUDIJE MCDONALD O PRIMJENJIVOSTI ČLANA 2 STATUTA, 7. maj 1997. -

“UJEDINJENE NACIJE

Međunarodni sud

za krivično gonjenje osoba odgovornih

za teška kršenja međunarodnog

humanitarnog prava počinjena na teritoriji

bivše Jugoslavije 1991. godine

Predmet br. IT-94-1-T

Datum: 7. maj 1997.

Original: engleski

PRED PRETRESNIM VIJEĆEM

**U sastavu: predsjedavajući sudija Gabrielle Kirk McDonald
sudija Ninian Stephen
sudija Lal Chand Vohrah**

Sekretar: g/a Dorothee de Sampayo Garrido - Nijgh

Mišljenje i Presuda od: 7. maja 1997.

TUŽILAC
protiv
DUŠKA TADIĆA zvanog "DULE"

IZDVOJENO I RAZLIČITO MIŠLJENJE SUDIJE MCDONALD
O PRIMJENLJIVOSTI ČLANA 2 STATUTA

Ured Tužioca:

g. Grant Niemann
g. William Fenrick

g/a Brenda Hollis
g. Michael Keegen

g. Alan Tieger

Odbrana optuženog:

g. Michail Wladimiroff
g. Alphons Orié

g. Steven Kay
g/a Sylvia de Bertodano

g. Milan Vujin
g. Nikola Kostić

1. U potpunosti se slažem sa Mišljenjem i Presudom, osim s odlukom da se član 2 Statuta ne može primijeniti na optužbe protiv optuženog. Nalazim da je u čitavom periodu na koji se odnosi Optužnica oružani sukob u opštini Prijedor bio međunarodnog karaktera i da su žrtve bile osobe zaštićene Ženevskom konvencijom o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata ('IV Ženevska konvencija'). Prema tome, smatram da bi Pretresno vijeće moralo primijeniti režim teških kršenja na optužbe po članu 2 Statuta navedene u Optužnici.

2. Većinsko mišljenje tačno zaključuje da su se oni za koje se tvrdi da su bili žrtve optuženog u ovom slučaju nalazili u rukama jedne od strana u sukobu ili okupatorske sile. Međutim, iz niže navedenih razloga, ne slažem se sa zaključkom većine da tužilac nije uspio dokazati da žrtve *nisu* bili državljani strane ili okupatorske sile u čijim su se rukama nalazili. Većina je ovako okarakterisala problem sa kojim se Pretresno vijeće suočilo:

Da li se, poslije 19. maja 1992. godine Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) svojim povlačenjem sa teritorije Republike Bosne i Hercegovine i bez obzira na

svoju kontinuiranu podršku VRS dovoljno distancirala od VRS da se te snage ne mogu smatrati *de facto* organima ili agentima VJ, a otuda i Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora).³

3. Razmatrajući ovo pitanje, većina definiše kriterijum tako da zahtijeva zavisnost sa jedne strane, i 'takav odnos kontrole sa druge strane da se na osnovu činjenica u sadašnjem predmetu djela VRS, uključujući i njenu okupaciju opštine Prijedor, mogu pripisati Vladi Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora)'.⁴ Većina smatra da je presuda Međunarodnog suda pravde ('MSP' u *Predmetu koji se tiče vojnih i paravojnih aktivnosti u Nikaragvi i protiv nje* (Nicaragua v. United States, Merits)⁵ ('predmet *Nikaragva*') instruktivna, i kaže da primjenjuje 'suštinu tog kriterijuma'⁶. Međutim, standard kojeg je uspostavila većina odstupa od predmeta *Nikaragva* i određuje 'da nije ni potrebno ni dovoljno samo pokazati da je VRS bila zavisna, čak ni potpuno zavisna od VJ i Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) u pogledu ratnih potreština'. Takođe se mora pokazati da su VJ i Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) 'ostvarivale mogućnosti kontrole'⁷, koju većina tumači kao 'efektivnu kontrolu'⁸. Iako se većina slaže da je predmet *Nikaragva* uspostavio 'naročito zahtjevan kriterijum'⁹, standard kojeg je uvela većina još je zahtjevniji. Ostvarivanje ove efektivne kontrole nužno je, kaže većina, da bi se ustanovilo da je VRS bila agent ili organ Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora).

4. U prvom odjeljku ovog Mišljenja zaključujem da dokazi podastrijeti Pretresnom vijeću podržavaju zaključak da je Savezna

³ *Mišljenje i Presuda*, paragraf 587.

⁴ Id, paragraf 588.

⁵ ICJ Reports (*Izvjestaji Međunarodnog suda pravde*), 1986, str. 14.

⁶ *Mišljenje i Presuda*, paragraf 588.

⁷ Id.

⁸ Id. paragraf 595.

⁹ Id. paragraf 585.

Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) imala efektivnu kontrolu nad VRS u opštini Prijedor u čitavom periodu na koji se odnose optužbe navedene u Optužnici. Međutim, kao što to obrazlažem u drugom odjeljku, odgovarajući kriterijum za agentski odnos iz predmeta *Nikaragva* je 'zavisnost i kontrola', a dokazivanje efektivne kontrole nije nužno.

I. SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA (SRBIJA I CRNA GORA) JE EFEKTIVNO KONTROLISALA VRS

5. Direktna umiješanost JNA u oružani sukob u raznim dijelovima Bosne i Hercegovine, uključujući i opštinu Prijedor, u ime Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) prije 19. maja 1992. učinila je sukob međunarodnim barem u toj opštini. Međunarodno humanitarno pravo primjenljivo na sukobe međunarodnog karaktera nastavlja se primjenjivati sve dok ne dođe do zaključenja opšteg mira.¹⁰ Većina se slaže da je 'od početka 1992. godine do 19. maja postojalo stanje međunarodnog oružanog sukoba barem na dijelu teritorije Bosne i Hercegovine'.¹¹ Nakon toga datuma, većina kaže da: mada su snage VJ ostale uključene u oružani sukob ..., o prirodi odnosa između VJ i snaga bosanskih Srba od tog datuma, a otuda i o prirodi sukoba u područjima kojima se ovaj predmet bavi, raspravlja se prilikom razmatranja člana 2 Statuta.¹²

U pomenutom razmatranju većina zaključuje da su žrtve zaštićene osobe samo ako se efektivna kontrola nad snagama VRS u Opštini Prijedor nastavila nakon 19. maja 1992. i tokom vremena na koje se odnose navodi Optužnice.¹³ Iako većina ne donosi nikakav jasan

¹⁰ Odluka o zahtjevu odbrane za podnošenje interlokutorne 'Žalbe o nadležnosti', *Tužilac protiv Tadića*, predmet br. IT-94-1, Žalbena vijeće, 2. oktobar 1995. ("Odluka Želbenog vijeća"), paragrafi 72, 70.

¹¹ *Mišljenje i Presuda*, paragraf 569.

¹² Id.

¹³ Vidi id. paragrafi 586, 595.

sud o karakteru sukoba nakon 19. maja 1992, ovom izjavom se implicitno uspostavlja uslov efektivnog rukovođenja i kontrole nad VRS u opštini Prijedor od strane Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) ili VJ da bi se ustanovilo da je sukob bio međunarodni. Ovo mjerilo nije postavljeno kao uslov u *Odluci Žalbenog vijeća*, koje drži da je sukob u Bosni i Hercegovini postao međunarodni uključivanjem JNA i da sukob može postati međunarodni ako postoji podrška izvana.¹⁴ Razmatranje konteksta podjele JNA i preimenovanja oružanih snaga u Bosni i Hercegovini kao reakcija na Rezoluciju 752 Vijeća sigurnosti od 15. maja 1992, kojom se zahtijeva da JNA prestane sa svakim uplitanjem u Bosni i Hercegovini, pokazuje da su žrtve krivičnih djela navedenih u Optužnici bile zaštićene osobe.

6. Do navodnog povlačenja JNA iz Bosne i Hercegovine došlo je 19. maja 1992. Tog datuma stvorena je VRS. Međutim, povlačenje nije odmah uspjelo budući da je nekoliko Srba iz Srbije ostalo u vojnoj organizaciji Bosne i Hercegovine barem do početka juna 1992. Među onima koji su ostali bilo je mnogo oficira i podoficira koji nisu bili bosanskog porijekla, a Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) nastavila je isplaćivati sve plate i penzije VRS.

7. Dokazi potvrđuju da je stvaranje VRS bila pravna fikcija. Jedine promjene do kojih je došlo nakon rezolucije Vijeća sigurnosti od 15. maja 1992. bile su premještanje trupa, osnivanje Glavnog štaba VRS, promjena imena vojne organizacije i pojedinačnih jedinica i promjena vojnih oznaka. Ostalo je oružje, ista oprema, isti oficiri, isti komandanti, uglavnom iste trupe, isti logistički centri, isti snabdjevači, ista infrastruktura, isti izvor plata, isti ciljevi i zadatak, ista taktika i iste operacije. A što je osobito važno, namjera je ostala ista: stvoriti etnički čistu srpsku državu ujedinjavanjem Srba u Bosni i Hercegovini i njenim proširenjem na prostor od Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) do hrvatske Krajine, duž važne linije za snabdjevanje i logistiku koja prolazi opštinom Prijedor, što je stvorilo potrebu za protjerivanjem nesrpskog stanovništva te opštine.

8. Iako nema mnogo dokaza o tome da je VRS bila formalno pod komandom Beograda nakon 19. maja 1992, VRS je očito nastavila dje-

¹⁴ Odluka Žalbenog vijeća, paragraf 70, supra.

lovati kao integralan i značajan dio srpskog ratnog poduhvata. Na ovaj zaključak navode dokazi o tome da je svaka jedinica VRS prethodno bila jedinica u JNA i da su komande i štabovi ostali gotovo svi isti nakon preimenovanja. Glavni štab VRS, čiji su svi članovi bili generali u JNA, a mnoge je Generalštab JNA imenovao na njihove položaje, održavao je direktnu komunikaciju sa Generalštabom VJ putem komunikacijske veze iz Beograda. Pukovnik /Osman - prim. S. Č./ Selak, komandant pozadinskog voda /treba: komandant 993. pozadinske baze JNA - prim. S. Č./ koji je osiguravao logističku podršku jedinicama na području Banja Luke /treba: na području Bosanske krajine - prim. S. Č./ (i prije 19. maja 1992) izjavio je: 'Neki oficiri dobili su direktne [telefonske] linije, Beograd – Pale. Tamo se nalazila veza koja je korištena u svakodnevnoj komunikaciji, jer je postojala potreba za direktnom komunikacijom između načelnika štaba Vojske Republike Srpske i Vojske Jugoslavije.' Osim toga, VRS su nastavili snabdijevati isti snabdjevači iz Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) koji su snabdijevali i JNA, iako su trebovanja nakon 19. maja 1992. išla preko načelnika štaba VRS koji ih je prosljeđivao za Beograd. Slično tome, veze između vojske u Bosni i Hercegovini i Srpske demokratske stranke, koja zagovara Veliku Srbiju, ostale su nepromijenjene nakon preimenovanja.

9. Nadalje, dokazi pokazuju da je VRS, nastavljajući operaciju JNA za zauzimanje opštine Prijedor, izvršila vojnu operaciju u korist Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora). General-potpukovnik Talić, čije radnje većina smatra radnjama 'disciplinovanog generala' koji je djelovao shodno naređenjima svojih pretpostavljenih,¹⁵ bio je zadužen za provođenje plana JNA prije 19. maja 1992. Sasvim je razumno očekivati da će, nakon što se Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) navodno povukla, ovaj disciplinovani oficir nastaviti da izvršava naređenja koja mu je dala ona država koja mu je nastavila isplaćivati platu. Svakako, nisu potrebni nikakvi direktni dokazi o tome da je Beograd ponovio ova konkretna naređenja tri dana nakon 'povlačenja', kad je započela blokada Kozarca i odigrale se druge operacije kojima je pripreman napad. Da je napad na Kozarac bio dio unaprijed pripremljene vojne operacije potvrđuje i izjava

¹⁵ *Mišljenje i Presuda*, paragraf 597.

svjedoka Kemala Sušića da mu je optuženi sredinom maja, prije preimenovanja JNA, rekao da 'će Kozarac biti bombardovan'. Otprilike u isto vrijeme, Simo Mišković, predsjednik SDS, rekao mu je, govoreći o mirovnim pregovorima koji su tada bili u toku: 'Kemale, ovo što radite je uzaludno, ništa ne može spasiti Kozarac.' Prema tome, napadajući Kozarac, i opštinu Prijedor uopšte, nakon preimenovanja, VRS je djelovala na račun Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora).

10. Sve ovo, uključujući dokazni materijal na koji se poziva većina, očito pokazuje da je preimenovanje bilo motivirano samo željom Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) da ne naljuti međunarodnu zajednicu kršenjem Rezolucije Vijeća sigurnosti kojom je naređeno JNA da prekine sa uplitanjem u Bosni i Hercegovini. Većina se slaže s tim, ali dolazi do suprotnog rezultata:

Moguće je, naravno, na osnovu podnijetih dokaza ili uprkos njima posmatrati djela JNA i Vlade Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) na dan ili oko 19. maja 1992. kao ništa više od ciničnog i namjernog stvaranja objektivnih faktora potrebnih da se distanciraju od direktne zakonske odgovornosti za djela oružanih snaga *Republike Srpske*, dok su istovremeno činili sve da osiguraju da obezbijede održavanje materijalnih faktora potrebnih da se osigura uspješan nastavak oružanog sukoba, radi ostvarivanja istih vojnih i političkih ciljeva. Čak i ako bi se zakonski efekat stvaranja takvih objektivnih faktora, što je prouzrokovalo nemale teškoće za JNA i Vladu Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora), mogao poništiti na osnovu neke lažne namjere, u šta ovo Pretresno vijeće sumnja, to nije ni jedini ni najlogičniji zaključak koji je moguć na osnovu podnijetih dokaza.¹⁶

Upravo suprotno, potezi Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) bili su sračunati na to da izgledaju kao poštovanje Rezolucije, a da osiguraju da se započete vojne operacije uspješno nastave. Bilo bi naivno, a ne cinično, ne uvidjeti da je stvaranje VRS, koje se podudaralo sa najavljenim povlačenjem JNA, u stvari bila

¹⁶ Id, paragraf 606.

obična smicalica. Ovo navodno povlačenje sigurno nije bilo dobrovoljno. Republika Srpska, koja je formalno uspostavljena u januaru 1992, nije imala svoju vojsku sve do podjele i preimenovanja JNA, a nije imala ni potrebe za vojskom, jer je Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) provodila vojne operacije neophodne za uspostavljanje Velike Srbije. Tek nakon što je Vijeće sigurnosti zatražio od Savezne Republike Jugoslavije da prestane sa svakim miješanjem u Bosni i Hercegovini, stvorena je VRS. No, to nije bilo ništa drugo do premještanje vojne sile, pa su se 'poteškoće', kako ih je nazvala većina, itekako isplatile. Ovi potezi su u stvari poduzeti kao neophodan odgovor na Rezoluciju Vijeća sigurnosti.

11. Vijeće sigurnosti ustanovilo je nepoštivanje od strane Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) u Rezoluciji 757 od 30. maja 1997. /treba: 1992. - prim. S. Č./, u kojoj je izjavio da je 'za žaljenje' činjenica da sljedeći zahtjevi iz Rezolucije 752 (1992) nisu bili ispoštovani do 30. maja 1992:

da odmah prestanu svi oblici uplitanja koji dolaze van Bosne i Hercegovine, da susjedi Bosne i Hercegovine preduzmu brzu akciju kojom bi se privedo kraju svako uplitanje i da poštuju teritorijalni integritet Bosne i Hercegovine, da se preduzmu koraci u vezi sa jedinicama Jugoslovenske narodne armije (JNA) u Bosni i Hercegovini, uključujući raspuštanje i razoružavanje svake jedinice koja nije povučena ili stavljena pod kontrolu vlade Bosne i Hercegovine, s tim da se njihovo oružje stavi pod efektivni međunarodni nadzor ...

Vijeće sigurnosti je u ovoj rezoluciji takođe 'osudilo činjenicu da vlasti Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora), uključujući i Jugoslovensku narodnu armiju (JNA), nisu preduzele efikasne mjere kojima bi se ispunili zahtjevi iz Rezolucije 752 (1992)'. Kao što se vidi iz ove rezolucije, uprkos navodnom povlačenju JNA iz Bosne i Hercegovine 19. maja 1992, aktivni dijelovi nekadašnje JNA, sada prekrštene u VJ, operirale su zajedno sa VRS u Bosni i Hercegovini. Konkretno, posade i avioni VJ ostali su u Bosni i Hercegovini nakon navodnog povlačenja u maju i djelovali su sa VRS kroz cijelu 1992. i 1993. Ovaj

i drugi dokazi prihvaćeni na suđenju pokazuju da nije bilo nikakve materijalne promjene u oružanim snagama u opštini Prijedor i da je sukob ostao međunarodni nakon 19. maja 1992, te da je Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) ostvarivala efektivnu kontrolu nad operacijama VRS u opštini Prijedor.

12. Većina spominje ograničenu količinu direktnih dokaza koji se odnose na dnevnu kontrolu Glavnog štaba /treba: Generalštaba - prim. S. Č./ VJ u Beogradu nad komandantom VRS Ratkom Mladićem,¹⁷ ali to ne utiče na ovaj zaključak. Dovoljno je da je general Mladić, koji je bio komandant u JNA, nastavio izvršavati naređenja koja mu je Savezna Republika Jugoslavija izdala prije 19. maja 1992, kako pokazuju dokazi koji utvrđuju da je postojala direktna komunikacija između njegovog kabineta i Beograda.

13. Ne mogu se složiti ni sa zaključkom većine da su Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) i VRS bili saveznici i da, prema tome, nije postojala efektivna kontrola.¹⁸ Može ih se smatrati saveznicima u smislu da su bili ujedinjeni u lojalnosti Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora), ali ovo podržava, a ne obara, status VRS kao agenata.

14. Nadalje, Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) je zapravo oslabila svoju vojsku kako bi uspostavila VRS i tako mogla djelotvorno voditi rat u Bosni i Hercegovini bez značajnijeg otvorenog uplitanja Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora). Ova promjena omogućila je Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora) da ostvari svoje vojne ciljeve, a da se istovremeno pretvara da je ispoštovala Rezoluciju Vijeća sigurnosti. Međutim, Vijeće sigurnosti nije se dalo prevariti i uvelo je zbog nepoštovanja niz ekonomskih sankcija protiv Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora). Sankcije su ostale na snazi tokom čitavog perioda na koji se odnosi Optužnica.

15. Kontinuitet između JNA i VRS, posebno u vezi sa vojnim operacijama na području opštine Prijedor, prisustvo značajnog broja nebosanskih bivših oficira JNA u VRS, nastavak isplata plata i penzija od strane Beograda, kratak vremenski razmak između napada na

¹⁷ Vidi id. paragraf 598.

¹⁸ Vidi id. paragraf 604.

grad Prijedor, napada na Kozarac, Jaskiće i Sivce i osnivanja logora, te odnos između snaga VRS i VJ - sve ovo zajedno nepobitno dokazuje da se radilo samo o promjeni imena. Prema tome, ako je prema predmetu *Nikaragva* efektivna kontrola nužan stepen dokaza da bi se ustanovio agentski odnos, zaključujem da je taj standard zadovoljen. Iz toga proizilazi da su se žrtve optuženog nalazile u rukama strane čiji nisu bili državljani i da je član 2 Statuta primjenljiv na krivična djela navedena u Optužnici.

II. EFEKTIVNA KONTROLA: NEPRIKLADNO MJERILO ZA UTVRĐIVANJE AGENTSKOG ODNOSA U OVOM PREDMETU

16. Uprkos ovom zaključku, nalazim da je uslov efektivne kontrole za utvrđivanje agentskog odnosa koji je postavila većina utemeljen na pogrešnom tumačenju zaključaka iz predmeta *Nikaragva* i na pogrešnoj primjeni ovih zaključaka na činjenice predmeta koji se nalazi pred Pretresnim vijećem. Ja bih zaključila da kriterijum efektivne kontrole nije ni trebalo da opiše stepen dokaza potreban za određivanje zastupništva zasnovanog na zavisnosti i kontroli, kao što je to formulirano u paragrafu 109. predmeta *Nikaragva*. Međutim, ako predmet *Nikaragva* jeste odredio da je efektivna kontrola neophodan kriterijum kako bi se dokazao agentski odnos, taj zaključak treba ograničiti na konkretne činjenice tog slučaja i on nije primjenljiv na pitanja iznesena pred Pretresno vijeće.

17. Razmatrajući da li su žrtve bile zaštićene osobe u vrijeme navedeno u Optužnici, većina kaže da je, nakon što je JNA u Bosni i Hercegovini preimenovana u VRS, ključno pitanje bilo može li se ustanoviti potreban stepen rukovođenja i kontrole nad VRS od strane VJ, a otuda i Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora), kako bi se djela onih snaga koje su djelovale u opštini Prijedor ili VRS u cjelini mogla pripisati Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora), [tako da se još uvijek] može reći da su ta lica u rukama strane u sukobu čiji nisu državljani u okviru značenja člana IV Ženevske konvencije ...¹⁹

¹⁹ Id. paragraf 586.

Većina daje do znanja da se ovo može ustanoviti na sljedećoj osnovi:

kao pravilo običajnog međunarodnog prava, djela lica, grupa ili organizacija mogu biti pripisana nekoj državi kada oni djeluju kao *de facto* organi ili agenti te države. Može se govoriti o mogućnosti pripisivanja kao 'o rezultatu intelektualne radnje potrebne da se premosti jaz između krivice organa ili službenika i pripisivanja povrede i odgovornosti Državi' [citat izostavljen].²⁰

Većina zatim u predmetu *Nikaragva* traži smjernice kako bi odredila da li su snage bosanskih Srba, u čijim su se rukama nalazile žrtve optuženog, 19. maja 1992. ili nakon toga djelovale kao agenti neke strane koja nije bila Republika Bosna i Hercegovina.

18. Međunarodni sud pravde ovako je uobličio to pitanje u predmetu *Nikaragva*:

da li je odnos između *kontraša* i Vlade Sjedinjenih Država bio u tolikoj mjeri odnos zavisnosti s jedne i kontrole s druge strane, da bi, s pravne tačke gledišta, bilo ispravno smatrati *kontraše* organom Vlade Sjedinjenih Država, ili smatrati da oni djeluju u ime te vlade.²¹

Vidjevši da je osnovno pitanje pred Pretresnim vijećem da li se, s pravne tačke gledišta, djela VRS mogu poistovijetiti sa Vladom Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) na osnovu njezinog statusa *de facto* organa ili agenta te vlade, većina nalazi da predmet *Nikaragva* uslovljava zavisnost s jedne strane i kontrolu Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) nad VRS s druge strane da bi se dokazao agentski odnos. U podršku ovom zaključku većina takođe citira paragraf 155. predmeta *Nikaragva*, u kojem stoji slijedeće: da bi učestvovanje Sjedinjenih Država u 'finansiranju, organiziranju, obuci, snabdijevanju i opremanju' *kontraša* 'povuklo za sobom pravnu odgovornost Sjedinjenih Država, trebalo bi u principu dokazati da je ta država imala efektivnu kontrolu nad vojnim ili paravojnim operacijama

²⁰ Id. paragraf 584.

²¹ Predmet *Nikaragva*, paragraf 109, *supra*.

tokom kojih su počinjena navedena kršenja'. Većina zaključuje da je odgovarajući kriterijum ovo: da je, čak i ako je postojala velika zavisnost, dokazano i to da su 'VJ i Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) ostvarivale mogućnost kontrole sadržane u tom odnosu zavisnosti ili da se VRS na neki drugi način stavila pod kontrolu Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora)'.²²

19. Većina priznaje da su neke od činjenih okolnosti ovdje veoma različite od onih u predmetu *Nikaragva*, prije svega to da je VRS okupatorska sila, a ne vojska koja vrši upade. Druga stvar koju je uočila većina - da je VRS potekla iz redova JNA - zaslužuje znatnu pažnju. Dok je u predmetu *Nikaragva*

Sud razmatrao da li su snage *kontraša* vremenom zapale u takvo stanje zavisnosti i kontrole *vis-à-vis* Sjedinjenih Država da bi se djela jednih mogla pripisati drugima,

pitanje na koja treba da odgovori ovo Pretresno vijeće jeste da li se poslije 19. maja 1992. godine Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) 'dovoljno distancirala od VRS'.²³ No, čini se da na kraju većina nalazi da ove razlike nemaju uticaja na određivanje odgovarajućeg kriterijuma za dokazivanje agentskog odnosa, i primjenjuje kriterijum efektivne kontrole korišten u predmetu *Nikaragva*. Propustivši da uzme u obzir kontekst u kome je ustanovljen kriterijum za agentski odnos u predmetu *Nikaragva*, većina pogrešno uvodi u efektivne kontrole u utvrđivanje agenture.

20. Većina takođe uvodi kriterijum efektivne kontrole da bi se utvrdilo kad se određene žrtve mogu smatrati zaštićenim osobama. Ne slažem se sa ovim pristupom. Iako je tačno da ratno okupacijsko pravo stupa na snagu tek uspostavljanjem efektivne kontrole nad teritorijom, to nije odlučujuće pri određivanju da li je i kada neka osoba zaštićena IV Ženevskom konvencijom. Definicija zaštićenih lica u članu 4 ove Konvencije obuhvata lica koja žive na okupiranoj teritoriji, ali ne

²² *Mišljenje i Presuda*, paragraf 588.

²³ *Id.* paragraf 587.

samo njih.²⁴ Široko je prihvaćeno da Konvencija kao cjelina stupa na snagu početkom neprijateljstava, pa bi civil mogao biti zaštićena osoba ako živi u području na koje su strane snage izvršile invaziju, čak i ako te snage još uvijek nisu uspostavile efektivnu kontrolu. Prema tome ove snage bi počinile teško kršenje Konvencije ako bi, na primjer, lišile slobode tog civila i pogubile ga po kratkom postupku. Komentar člana 6 IV Ženevske konvencije ilustrativan je u ovom smislu:

Odnos između civilnog stanovništva neke teritorije i trupa koje prodiru na tu teritoriju, uz borbu ili bez nje, utvrđeni su ovom Konvencijom. Nema nikakvog prelaznog perioda između onoga što bi se moglo nazvati fazom invazije i uspostavljanje stabilnog okupacijskog režima ... Konvencija je po ovom pitanju veoma jasna: sve osobe koje se nađu u rukama strane u sukobu ili okupatorske sile čiji nisu državljani, jesu zaštićene osobe. Nije ostavljena ni jedna rupa u zakonu.²⁵

21. Kao što je ranije izneseno, većina naizgled zahtijeva da strana sila ima efektivnu kontrolu nad nekim područjem da bi sukob postao međunarodni. Uvodeći kriterijum efektivne kontrole, koji je uveden radi utvrđivanja odgovornosti države u predmetu *Nikaragva* da bi se u ovom slučaju ne samo ustanovilo da li je žrtva zaštićena osoba, već i odredila priroda oružanog sukoba, većina je proširila djelovanje principa izvedenih iz predmeta *Nikaragva* na način koji nije u skladu sa međunarodnim humanitarnim pravom.

A. Predmet *Nikaragva* uspostavlja dva odvojena kriterijuma za pripisivost

22. Kao što otkriva pažljivo čitanje odluke MSP u predmetu *Nikaragva* uslov efektivne kontrole spominje se prvi put tek nakon

²⁴ Ženevska konvencija o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata, 1949, Vol. 75, U.N.T.S. 973.

²⁵ Jean Pictet (gen. ed.), *Commentary, Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War*, Convention IV (Komentar Ženevske konvencije o zaštiti civilnih osoba za vrijeme rata, IV Konvencija) (ICRC, Geneva 1958) ("Komentar IV Ženevske konvencije"), p. 60.

što je MSP već utvrdio da nije postojao agentski odnos, što ukazuje na to da je dokazivanje efektivne kontrole zasebna i različita osnova za utvrđivanje odgovornosti države za tuđe postupke.

23. Prije nego što je u paragrafu 109 predmeta *Nikaragva* izložio kriterijum u koji se većina pouzdaje u ovom predmetu, MSP je primijetio, u relevantnom dijelu, da

Sud nije došao do zaključka da su sve operacije koje su poduzeli *kontraši*, u svakoj fazi sukoba, odražavale strategiju i taktiku u potpunosti smišljenu od strane Sjedinjenih Država ...

...

Uprkos velikoj količini dokaza u obliku dokumenata i izjava koje je proučio, Sud nije bio u stanju doći do zaključka da je optužena država 'stvorila' snage *kontraša* u Nikaragvi ... Niti se na temelju ovog dokaznog materijala može doći do zaključka da su Sjedinjene Države pružale 'direktnu i kritičnu borbenu podršku', barem ako se uzme da ova formulacija označava podršku, ravnu direktnoj intervenciji borbenih snaga Sjedinjenih Država, ili podrazumijeva da su sve operacije *kontraša* odražavale strategiju i taktiku koju su u cijelosti smislile Sjedinjene Države.²⁶

Sud zatim u paragrafu 109, kaže:

Ono što u ovom momentu Sud treba da utvrdi jeste da li je ili ne odnos između *kontraša* i Vlade Sjedinjenih Država bio u tolikoj mjeri odnos zavisnosti sa jedne strane i kontrole s druge, da bi bilo ispravno, s pravnog stanovišta, izjednačiti *kontraše* sa organom Vlade Sjedinjenih Država ili zaključiti da su oni djelovati za račun te vlade.

U paragrafu 110. MSP zaključuje da nakon početnih godina nije postojala potpuna zavisnost *kontraša* od pomoći Sjedinjenih Država i da nema dovoljno dokaza da bi se došlo do zaključka 'o opsegu u ko-

²⁶ *Nikaragva*, paragrafi 106, 108, *supra*.

jem su Sjedinjene Države iskoristile potencijal za kontrolu sadržan u toj zavisnosti'. Sud je zaključio da sa pravnog stanovišta ne može izjednačiti snage *kontraša* sa Sjedinjenim Državama, implicitno zaključujući da *kontraši* nisu bili agenti Sjedinjenih Država. Od posebne je važnosti to da je Sud zaključio da se ovom odlukom ne iscrpljuje pitanje odgovornosti Sjedinjenih Država.²⁷

24. MSP nakon toga zaključuje da bi se Sjedinjene Države mogle smatrati odgovornima za pomaganje *kontrašima*, gdje naoko nije dokazan agentski odnos, a 'pitanje stepena kontrole Vlade Sjedinjenih Država nad *kontrašima* tiče [se] zahtjeva Nikaragve kojim se Sjedinjenim Državama pripisuje odgovornost za aktivnosti *kontraša*, čime su, tvrdi se, Sjedinjene Države prekršile obavezu iz međunarodnog prava da ne ubijaju, ranjavaju ili otimaju državljane Nikaragve'.²⁸ Sud u ovom slučaju nalazi da su ovi oblici učestvovanja Sjedinjenih Država, uključujući čak i kontrolu nad snagama *kontraša* uopšte ne bi, bez dodatnih dokaza, značili da su Sjedinjene Države 'nalagale ili sprovodile izvršenja' protivzakonitih radnji, te zaključuje da bi 'trebalo u principu dokazati da je država imala efektivnu kontrolu nad vojnim ili paravojnim operacijama za vrijeme kojih su počinjena navodna kršenja'²⁹ da bi se Sjedinjene Države mogle smatrati pravno odgovornim.

25. U svom odvojenom mišljenju, koje citira i većina, sudija Ago lucidno objašnjava koncept prema kojem država može biti proglašena pravno odgovornom čak i kad nije dokazan agentski odnos. On kaže:

Negativan odgovor Suda na tužiteljev prijedlog da zlodjela koja su počinili neki pripadnici snaga *kontraša* treba smatrati radnjama pripisivanim Sjedinjenim Američkim Državama isto tako je u skladu sa odredbama nacрта Međunarodne pravne komisije. Smatrati pripadnike snaga *kontraša* osobama ili grupama koje djeluju u ime i za račun Sjedinjenih Američkih Država svakako bi bilo nespojivo sa principima na kojima počiva ovo pitanje. Samo u slučajevima

²⁷ Id. paragraf 110.

²⁸ Id. paragraf 113.

²⁹ Id. paragraf 115.

kad su vlasti Sjedinjenih Država određenim pripadnicima tih snaga izričito naredile da izvrše određeno djelo ili određeni zadatak u ime Sjedinjenih Država, moglo bi ih se tako tretirati. Samo u tim slučajevima međunarodno pravo priznaje, kao rijedak izuzetak od pravila, da se *postupci osoba ili grupa koje nisu ni agenti ni organi države, niti pripadnici državnog aparata čak i u najširem smislu te riječi, mogu smatrati djelima te države*. Presuda, prema tome zauzima ispravan stav kada, govoreći konkretno o zlodjelima, nasilnim ili terorističkim djelima i drugim nečovječnim djelima za koja Nikaragva tvrdi da su ih *kontraši* počinili nad civilnim stanovništvom i njegovom imovinom, uzima da se ne može smatrati da su počiniteljima ovih zlodjela vlasti Sjedinjenih Država izričito naredile da ih izvrše, osim ako, u nekim konkretnim slučajevima, nije pribavljen neoboriv dokaz o suprotnom.³⁰

Izgleda, dakle, da postoje dvije osnove po kojima se djela VRS mogu pripisati Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora): kada je VRS djelovala kao agent Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora), što se može dokazati ustanovljavanjem zavisnosti s jedne strane i kontrole s druge; ili kada je Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) izričito nalagala VRS da izvrši određeno djelo na račun Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) i time samo djelo učinila pripisivim Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora). U predmetu *Nikaragva*, sud je u potonjem slučaju zahtijevao dokazivanje efektivne kontrole.

B. EFEKTIVNA KONTROLA KAO DOKAZNI KRITERIJUM ZA USTANOVLJAVANJE AGENTURE

26. Međutim, ako je dokazni kriterijum kojim je u predmetu *Nikaragva* uslovljeno ustanovljavanje agentskog odnosa bio kriterijum efektivne kontrole, zaključujem da se ova odluka mora ograničiti na činjenice u predmetu *Nikaragva* i da, sa našim činje-

³⁰ Id., Sep. Op. Judge Ago (*Izdvojeno mišljenje sudije Ago*), paragraf 16 (naknadno podvučeno), supra.

nicama, ovakav dokazni kriterijum nije potreban. Budući da je ovaj sukob postao međunarodni uključivanjem Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora), za razliku od predmeta *Nikaragva*, gdje je ustanovljeno da se radi o unutrašnjem sukobu između *kontraša* i nikaragvanske vlade, eventualno izjednačavanje, u pravnom pogledu, VRS sa VJ ili Saveznom Republikom Jugoslavijom (Srbija i Crna Gora) treba da se analizira na drugačiji način.

27. Prilikom donošenja konačnog zaključka, većinsko mišljenje nije dalo odgovarajuću težinu jedinstvenim okolnostima sa kojima je suočeno Pretresno vijeće s obzirom na svoj položaj međunarodnog krivičnog suda koji odlučuje o odgovornosti pojedinca, a ne države. Ovaj problem provlači se kroz cijelu analizu, počevši od načina koji je na samom početku ovo pitanje formulirano kao pitanje 'pripisivosti', koje se, kako većina jasno primjećuje, odnosi na 'krivicu' i 'pripisivanje povrede u odgovornosti državi'.³¹ Ustanovljavanje pripisivosti bilo je na mjestu u predmetu *Nikaragva*, gdje je podnositelj tužbe tražio da se ustanovi krivica i odgovornost države, u tom slučaju Sjedinjenih Država, za djela *kontraša*, ali nije prikladno ovdje gdje se pitanje odgovornosti pokreće *samo* u svrhu identifikacije okupatorske sile. To priznaje čak i većina, kad primjećuje da se predmet *Nikaragva* 'zapravo bavio odgovornošću Sjedinjenih Država za povredu, *inter alia*, pravila međunarodnog prava, dok se predmet pred nama bavi odgovornošću pojedinca za povredu tih pravila'.³²

28. Glavno pitanje u predmetu *Nikaragva* bilo je da li se djela *kontraša* mogu pripisati Sjedinjenim Državama na taj način da im se nametne pravna odgovornost za novčanu odštetu. Iako je sud na kraju utvrdio da tamošnji sukob nije bio u svakom pogledu međunarodni,³³ suština njegove presude nije primjenjiva na činjenice u ovom slučaju, gdje je pitanje da li se Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) 'bila dovoljno distancirala od VRS', a pravna odgovornost države za novčanu odštetu nije predmet rasprave.

29. Nadalje, u predmetu *Nikaragva*, *kontraši* nisu bili državljani Sjedinjenih Država i nije bilo pokušaja niti želje da se *Nikaragva*

³¹ Vidi *Mišljenje i Presuda*, paragraf 584.

³² Id. paragraf 585.

³³ Vidi *Nikaragva*, paragraf 219, *supra*.

pripoji Sjedinjenim Državama. Povrh toga, cilj *kontraša* nije bio da odstrane iz zemlje sve one koji nisu državljani Sjedinjenih Država ili one koji nisu *kontraši*. Nasuprot ovome, bosanski Srbi lojalni Republici Srpskoj, od kojih se sastojala VRS, učestvovali su u ostvarivanju cilja Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) da pripoji dijelove Bosne i Hercegovine Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbija i Crna Gora). Takođe je značajno, iako nije od presudne važnosti, da u predmetu *Nikaragva* stvarno državljanstvo *kontraša* nije bilo sporno. U ovom slučaju su se bosanski Srbi aktivno uključeni u sukob pokušali odreći svog statusa državljanina Bosne i Hercegovine, te su se svrstali uz Saveznu Republiku Jugoslaviju (Srbija i Crna Gora), koja je zauzvrat svim državljanima bivše Jugoslavije dala konzularnu zaštitu sve dok se pitanje državljanstva konačno ne riješi.

30. MSP je nadalje u predmetu *Nikaragva* zaključio da, iako se brojnost snaga *kontraša* drastično povećala nakon što su ih Sjedinjene Države počele pomagati, Sjedinjene Države nisu stvorile oružanu opoziciju; da *kontraši* nikada nisu bili dio regularnih oružanih snaga Sjedinjenih Država; i da su *kontraši* imali postojeću strukturu odvojenu od vojske Sjedinjenih Država. Kao što je ranije primijećeno, ovdje nije sporno da je Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) stvorila VRS i da su njezine komponente bile dio vojne organizacije Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) prije preimenovanja.

31. Na sličan način je u predmetu *Nikaragva* ustanovljeno da 'u svjetlu dokaza i dostupnog materijala, Sud nije zaključio da su sve operacije koje su preduzele snage *kontraša*, u svakoj fazi sukoba, odražavale strategiju i taktiku koju su u cijelosti smislile Sjedinjene Države'.³⁴ Nasuprot ovome, napad na Kozarac i okolinu nesumnjivo se zasnivao na strategiji i taktici koju je smislila JNA, budući da je napad započeo presijecanjem telefonskih veza i uvođenjem blokade samo tri dana nakon navodnog povlačenja trupa JNA iz Bosne i Hercegovine, a granatiranje je započelo samo dva dana nakon toga, 24. maja. Povrh toga, sličnost između napada u ovoj oblasti i drugih napada širom Bosne i Hercegovine koje je preduzela JNA takođe navodi na zaključak da je upotrebljenu strategiju i taktiku odista smislila JNA. To potvrđuje

³⁴ Id. paragraf 106.

činjenica da su komandanti i gotovo svi oficiri ostali nepromijenjeni nakon 19. maja 1992, uprkos navodnoj promjeni u vojnoj strukturi. Nerazumno je vjerovati da su sve operacije isplanirane tek nakon 18. maja 1992, s obzirom na uvjerljive dokaze o tome da je operaciju u cijelosti isplanirala i organizovala JNA, a posebno imajući u vidu svjedočnje o tome da su lideri SDS znali za napad mnogo prije preimenovanja, iako su napad izvele snage označene kao VRS nakon 19. maja 1992.

32. S obzirom na izneseno, očito je, kako je ustanovila većina, da nije bilo velike potrebe da VJ i Vlada Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) nastoje da ostvare neki stvarni stepen kontrole nad VRS, za razliku od koordinacije s njom. Sve dok su *Republika Srpska* i VRS ostale predane zajedničkim strateškim ciljevima rata, i dok su glavni štabovi dvije vojske mogli da koordiniraju svoje aktivnosti na najvišim nivoima, bilo je dovoljno da Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) i VJ obezbjeđuju VRS logistička materijalna sredstva i, gdje je potrebno, popunjavaju bosanske elemente oficirskog kadra VRS nebosanskim oficirima VJ ili bivše JNA, kako bi se osiguralo nastavljanje ovog procesa.³⁵

Imajući ovo u vidu, pitam se zašto je potreban uslov da je odista postojala efektivna kontrola kad je Savezna Republika Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) bila sigurna da će, nakon što je prebacila oficire i vojnike i snabdjela ih materijalnim sredstvima nauštrb vlastitih snaga, njen plan biti izvršen. Odgovornost države za djela pojedinaca zavisi od takve kontrole i mora se, dakle, ustanoviti, ali ovdje se to ne razmatra. Okupacija opštine Prijedor mogla se izvesti samo nakon što ju je JNA, djelujući za račun Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora), pokrenula i dala VRS sredstva da je privede kraju. U takvim okolnostima nije bilo potrebe za efektivnom kontrolom, jer je samo osnivanje i kontinuirano postojanje VRS dokaz takve kontrole. Neprimjenjivost kriterijuma efektivne kontrole iz predmeta *Nikaragva* je očita; on nije bio namijenjen ovakvim činjeničnim okolnostima i nije valjana osnova za donošenje odluke.

³⁵ *Mišljenje i Presuda*, paragraf 604.

33. Komentar člana 29 IV Ženevske konvencije instruktivniji je u pogledu pitanja koja razmatra Pretresno vijeće. U njemu se kaže: Odluka da se odgovornost države ograniči na njene agente bila je predmet kritika na Diplomatskoj konferenciji. Brojne delegacije ukazale su na to da okupatorska sila može dati neke od svojih odluka na izvršavanje lokalnim vlastima, ili može uspostaviti marionetsku vladu kako bi prebacila odgovornost za zločine koje je podstakla na vlasti koje važe za nezavisne. Da bi se izbjegla ova poteškoća potrebno je zanemariti sve formalne kriterije. Nije važno da li je osoba koja je kriva za postupanje u suprotnosti s ovom Konvencijom agent okupatorske sile ili u službi okupirane države; važno je znati gdje je donešena odluka koja je dovela do protivzakonitog djela, gdje je nastala namjera i dato naređenje.³⁶

U ovom slučaju suočeni smo upravo sa onom situacijom zbog koje su neki od delegata bili zabrinuti, jer je zapravo Savezna Republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) u VRS uspostavila u suštini marionetski režim, kojem je povjerena odgovornost za izvršenje vojnih operacija Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) u Bosni i Hercegovini. Pretresno vijeće ne bi smjelo uvoditi uslov efektivne kontrole iz predmeta *Nikaragva*, već bi trebalo, kao što stoji i u ovom komentaru, zanemariti formalne kriterijume vojne strukture. Ključno pitanje ovdje jeste da li je VRS odista bila zavisna i kontrolisana od strane Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora). Kao što je gore obrazloženo, dokazi su i više nego dovoljni da se može donijeti takav zaključak.

34. Ukratko, dokazni materijal pokazuje van svake sumnje da je VRS djelovala u svojstvu agenta Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) u napadu na opštinu Prijedor i u njenoj okupaciji u vrijeme na koje se odnose optužbe iz Optužnice, pa su žrtve prema tome zaštićene osobe. Zavisnost VRS od Savezne Republike Jugoslavije (Srbija i Crna Gora) i njeno ostvarivanje kontrole nad VRS podržavaju donošenje ovakvog zaključka, kako prema kriterijumu efektivne

³⁶ Komentar IV Ženevske konvencije str. 212, supra.

kontrole, kojeg je usvojila većina, tako i prema uopštenijem kriterijumu zavisnosti i kontrole. Međutim, pažljivo čitanje predmeta *Nikaragva* navodi me na zaključak da kriterijum efektivne kontrole čini različitu i zasebnu osnovu za pripisivanje ponašanja ne-agenata nekoj državi i da to nije nužan element za ustanovljavanje agentskog odnosa. Iz ovih razloga podnosim ovo Izdvojeno i različito mišljenje.

Sastavljeno na engleskom i francuskom, s tim da se engleski tekst smatra mjerodavnim.

/potpis na originalu/
Gabrielle Kirk McDonald
Predsjedavajući sudija

Dana 7. maja 1997.
U Hagu, Holandija”

[pečat Međunarodnog suda]

(ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA ZVANOG “DULE”, *IZDVOJENO I RAZLIČITO MIŠLJENJE SUDIJE MCDONALD O PRIMJENJIVOSTI ČLANA 2. STATUTA*, 7. maj 1997).

BR. 95

SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA (SRBIJA I CRNA GORA) JE, UČESTVUJUĆI U AGRESORSKIM RATOVIMA U REPUBLICI HRVATSKOJ I REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI, IZDRŽAVALA “70.000 VOJNIKA U VOJSCI REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE, OKO 200.000 VOJNIKA U VOJSCI REPUBLIKE SRPSKE I VOJSKU JUGOSLAVIJE, A TO JE SKORO POLA MILIONA VOJNIKA”

- SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, GENERALŠTAB VOJSKE JUGOSLAVIJE, KABINET NAČELNIKA, ZAVRŠNA REČ PREDSEDNIKA SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE AKADEMIKA DOBRICE ĆOSIĆA NA SASTANKU ŠTABA VRHOVNE KOMANDE, DANA 27. MAJA 1993. GODINE U DOBANOVcima -

**“ZAVRŠNA REČ
PREDSEDNIKA SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE
AKADEMIKA DOBRICE ĆOSIĆA NA SASTANKU ŠTABA
VRHOVNE KOMANDE, DANA 27. 05. 1993. GODINE
U DOBANOVcima**

1. Saglasan sam sa najvećim delom vaših kritika koje ste uputili na rad Vrhovnog saveta odbrane, Savezne vlade Jugoslavije i drugih državnih organa Jugoslavije. Drago mi je da vojni vrh Jugoslavije vidi ovako jasno stanje u državi i u Vojsci Jugoslavije. To je dobro. Iz toga vidim da ste dorasli situaciji u kojoj se nalazimo.

Mnoge vaše ideje i predloge treba da uvažuje Vrhovni savet odbrane, Savezna vlada i druge važne institucije u državi.

2. Nešto o odnosu Vrhovnog saveta odbrane prema Vojsci Jugoslavije. Tačna je konstatacija da se Vrhovni savet odbrane nije dovoljno bavio pitanjima i problemima Vojske Jugoslavije. Samim Ustavom Savezne Republike Jugoslavije Vrhovni savet odbrane nije dobro konstituisan da bi se mogao uspešno baviti problematikom Vojske Jugoslavije. Zbog toga funkciju Vrhovne komande, odnosno Vrhovnog saveta odbrane moramo drugačije urediti Ustavom. Što se tiče Savezne vlade i ona je morala brže da reaguje, naročito po pitanju usvajanja Zakona

o Vojsci Jugoslavije, Zakona o odbrani i drugim zakonskim propisima. Odnosi između Ministarstva odbrane i Generalštaba Vojske Jugoslavije moraju se jasno i precizno definisati i konkretizovati.

Moj utisak je da je Vojska Jugoslavije u sadašnjem trenutku okrenuta sebi i da je podlegla inerciji. Prihvatili ste mnoga zla koja su ostala iz bivše JNA i to nosite na svojim plećima. Savezna vlada i država SRJ su delom krive za to.

*3. Vojska Jugoslavije je učestvovala u međunacionalnom i građanskom ratu bez jasno određenog cilja. Ona je iscrpljena našim građanskim ratom. Pomoć Vojske Jugoslavije vojskama Republike Srpske Krajine i Republike Srpske bila je velika, pa su se i rezerve istopile. Država Jugoslavija izdržava 70.000 vojnika u Vojsci Republike Srpske Krajine, oko 200.000 vojnika Vojske Republike Srpske i Vojsku Jugoslavije, a to je skoro pola miliona vojnika.**

4. Vens-Ovenov plan predstavlja težak raskol nametnut srpskom narodu. Raskol takve težine u srpskom narodu bio je u XIX veku i sada se ponavlja. Moramo sve učiniti da se taj raskol zaustavi. *Mi sada moramo u miru sačuvati ono što smo postigli u ratu.* To možemo samo mirom. Napadaju nas da smo izvršili drastičnu promenu u nacionalnoj politici. Međutim, to nije tačno. Odlučili smo samo to da podesimo - prilagodimo svoju politiku.

5. Mi smo nepotrebno i neracionalno utrošili ogromne ratne rezerve. To je naročito uočljivo u Bosni i Hercegovini. Zar smo mogli dozvoliti da jedan komandant troši preko 5.000 granata kod Žepe da bi nepotrebno rušio muslimanske kuće. Njemu je, za takav neracionalni postupak, trebalo makar, najmanje, skinuti epolete oficira. Takva neracionalna potrošnja ratnih materijalnih rezervi je dovela do toga da mi više ne možemo pomagati Republiku Srpsku i Republiku Srpsku Krajinu kao do sada. Jedino ćemo pomagati u hrani i lekovima.

6. Šta bi Vojska Jugoslavije mogla biti u jednoj pravno-neuspostavljenoj državi? *Mi smo trialistička država (tri države, tri predsednika, tri ministra inostranih poslova, tri ministra unutrašnjih poslova itd.). Između tri države najslabija je savezna država. Žabljački ustav je vrlo sličan Brionskom ustavu. Konfederativni elementi su veoma naglašeni. Obe*

* U dokumentima od 95 - 99 Smail Čekić je dijelove teksta naglasio kurzivom.

republike su nespremne za ustavne promene. Šta će biti sa ovakvom državom ne znam, jer kod Crne Gore se pojavljuje 'slovenački sindrom'.

7. Paravojne formacije postoje u Srbiji, a možda i u Crnoj Gori. Kako je moguće i kako objasniti formiranje i postojanje Arkanove garde, kao i obnavljanje četničkog pokreta? To se mora rasčistiti. Šta znači 70.000 ljudi u MUP-u Srbije i zahtevi da se on i dalje ojača ljudima i naoružanjem?

8. Šta Vojska Jugoslavije u ovakvoj državi može da učini? Socijalistička partija Srbije kao da ne sme da raskine koaliciju sa Srpskom radikalnom strankom, a vidljivo je da Šešelj ide na zauzimanje vlasti. Vojska Jugoslavije je prva integrativna snaga ove države. Međutim, pitanje je na koji način i ko može upotrebiti takvu snagu? Ko sme Vojsku Jugoslavije da upotrebi? Pitaju me ljudi: 'Dobrice, ti imaš vojsku, šta čekaš?'

9. Obaveštajna služba mora da da odgovore ko je i zašto stvorio ove afere i ova pisanja o najvišim ličnostima u Vojsci Jugoslavije i državi. Što se tiče pitanja dvojice penzionisanih generala, mislim na Domazetovića i Boškovića. Njih dvojica su obmanuli Vrhovnu komandu, dali su joj pogrešne podatke. To se najbolje vidi iz afere 'Opera' i drugim. Oni su zbog toga morali otići.

10. Jedna od grešaka Vrhovnog saveta odbrane je ta što nije imao čvršći stav prema Vojsci Jugoslavije i što nije tražio veću disciplinu. Ja razumem sve vaše istupe sada na ovom sastanku. Tako razumem i istup generala Stevanovića. Ja mu ne zameram na zahtevima koje je postavio za veću spremnost Ratnog vazduhoplovstva i protivvazdušne odbrane. Ali, gospodine generale Stevanoviću, šta ako te vaše zahteve ne možemo ispuniti. Vi morate razmišljati kako ćete ratovati, a da vam vaši zahtevi ne budu ispunjeni. *Sankcije uvedene protiv naše zemlje neće se uskoro skinuti. Ovo moraju znati svi pripadnici Vojske Jugoslavije. Ukupna proizvodnja u Jugoslaviji pala je na 30% u odnosu na 1990. godinu. Nacionalni dohodak po glavi stanovnika bio je 1990. godine oko 3.000 dinara, a sada je negde oko 900 dinara. Jedino kao srećnu okolnost možemo reći da nećemo gladovati, tj. da će hrane biti dovoljno.*

11. Vidim da je starosna struktura vojnih lica u Vojsci Jugoslavije poremećena. Ona se mora uravnotežiti i dovesti na potreban nivo. Svaki odlazak u penziju zbog navršениh godina života i penzijskog staža

treba razumeti kao prirodan proces. No i to u ovoj situaciji, ja se slažem, treba uraditi selektivno.

12. Moramo u ovoj državi obrazovati i formirati obaveštajnu službu sposobnu i dostojnu da brani ovu zemlju, njene narode i njen mir.

13. Nikako ne smemo dozvoliti da nam političke stranke i partije rešavaju probleme Vojske Jugoslavije.

14. Došlo je vreme da se u transformaciji i reorganizaciji Vojske Jugoslavije učini odlučan korak. U tom pravcu predlažem vam da se formira posebna komisija koja će se brinuti za objedinjavanje svih predloga i pitanja vezanih za transformaciju i reorganizaciju Vojske Jugoslavije. Ta komisija bi imala pet ljudi i oni bi se bavili samo ovim problemom.

SB/SV

KABINET NAČELNIKA GŠ VJ”

(AIIZ, inv. br. 2-4250, SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, GENERALŠTAB VOJSKE JUGOSLAVIJE, KABINET NAČELNIKA, ZAVRŠNA REČ PREDSEDNIKA SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE AKADEMIKA DOBRICE ĆOSIĆA NA SASTANKU ŠTABA VRHOVNE KOMANDE, DANA 27. MAJA 1993. GODINE U DOBANOVcima).

BR. 96

**SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA JE DO 30. AVGUSTA 1994.
“DVIJE MILIJARDE DOLARA UTROŠILA U BOSNI I
HERCEGOVINI - ZA VOĐENJE AGRESORSKOG,
OSVAJAČKOG RATA PROTIV REPUBLIKE BOSNE I
HERCEGOVINE I UNIŠTENJE BOŠNJAKA. TA DRŽAVA JE
PRUŽALA “MAKSIMALNU POMOĆ” SRPSKOM NARODU
“PREKO DRINE, DA SE STVORI REPUBLIKA SRPSKA, DA
SE STVORI REPUBLIKA SRPSKA KRAJINA”, I IZBORILA
SE DA TZV. MEĐUNARODNA ZAJEDNICA “NUDI
LEGALIZACIJU DRŽAVE NA POLOVINI TERITORIJE
BOSNE I HERCEGOVINE, ČIME BI SE TERITORIJA
(SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE) POVEĆALA “ZA
JEDNU ČETVRTINU, JER JE 102 HILJADE KVADRATNIH
KILOMETARA JUGOSLAVIJE, A DA SE STANOVNIŠTVO
POVEĆA ZA JEDNU DESETINU, I TO DA SE LEGALIZUJE”,
TAKO SE “STVARA SVA PODLOGA DA SRPSKI NAROD,
PRAKTIČNO, OSTANE DA ŽIVI U JEDNOJ DRŽAVI”
- SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, VRHOVNI SAVET
ODBRANE, VOJNA TAJNA, STROGO POVERLJIVO,
STENOGRAFSKE BELEŠKE SA 25. SJEDNICE VRHOVNOG
SAVETA ODBRANE, ODRŽANE 30. AVGUSTA 1994. GODINE -**

“VRHOVNI SAVET ODBRANE

**VOJNA TAJNA
STROGO POVERLJIVO**

**STENOGRAFSKE BELEŠKE
sa 25. sednice
VRHOVNOG SAVETA ODBRANE
- održane 30. avgusta 1994. godine -**

/grb/

**SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
VRHOVNI SAVET ODBRANE**

SP Br. 9-2

30. 08. 1994.
BEOGRAD

B E O G R A D
STENOGRAFSKE BELEŠKE
sa 25. sednice
VRHOVNOG SAVETA ODBRANE
- održane 30. avgusta 1994. godine -

Sednica je počela sa radom u 12,30 sati.

Prisustovali su: Zoran Lilić, predsednik Savezne Republike Jugoslavije - predsednik Saveta; Slobodan Milošević, predsednik Republike Srbije i Momir Bulatović, predsednik Republike Crne Gore - članovi Saveta; dr. Radoje Kontić, predsednik Savezne vlade; Pavle Bulatović, savezni ministar odbrane; general-pukovnik Momčilo Perišić, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije; general-potpukovnik Blagoje Kovačević, zamenik načelnika Generalštaba Vojske Jugoslavije; i general-major Slavko Krivošija, načelnik Vojnog kabineta Predsednika SR Jugoslavije.

(Sednicu je stenografisao Jordan Živanović, viši debatni stenograf - redaktor u Kabinetu Predsednika SRJ).

Predsedavao je Zoran Lilić, predsednik SRJ.

ZORAN LILIĆ:

Predlažem da počnemo s radom.

Otvaram 25. sednicu Vrhovnog saveta odbrane.

Za današnju sednicu predložen je sledeći

D n e v n i r e d

1. RAZMATRANJE AKTUELNE VOJNO-POLITIČKE I BEZBEDNOSNE SITUACIJE
2. TEKUĆA PITANJA.

Mi nismo ništa planirali pod Tekućim pitanjima, ali ako bude pitanja, razmotrićemo ih pod ovom tačkom.

Prelazimo na prvu tačku dnevnog reda:

1. RAZMATRANJE AKTUELNE VOJNO-POLITIČKE I BEZBEDNOSNE SITUACIJE

Predlažem da saslušamo uvodno izlaganje koje je pripremio načelnik Generalštaba sa svojim saradnicima, a da posle toga - po ustaljenom običaju - obavimo deo posla koji je u nadležnosti Vrhovnog saveta odbrane.

Generale, izvolite:

MOMČILO PERIŠIĆ:

Gospodo, u odnosu na poslednju sednicu Vrhovnog saveta odbrane došlo je do izvesnih problema, koje ćemo u odnosu na drugu varijantu istaći u današnjoj analizi.

Znači, današnja analiza bi obuhvatila, pored one druge varijante prošli put iznete, tri bitne promene, a to je:

- Odnos Vlade SR Jugoslavije prema krizi u Republici Srpskoj.**
- Stalna pretnja posmatrača na prostor SRJ, i**
- Treća stvar, koja je sada izvesna, a onda je bila neizvesna, da su se na referendumu u Republici Srpskoj izjasnili da ne prihvataju Mirovni plan za rešavanje bosanske krize.**

Plan današnjeg rada bi išao na sledeći način: pukovnik Krga izneo bi zaključke iz procene opasnosti koja spolja pretil SRJ, general Dimitrijević izneo bi zaključke iz procene o opasnosti koja pretil Jugoslaviji iznutra, i treća, general Simić izneo bi mere koje mi predlažemo da se preduzmu na nivou Vrhovnog saveta odbrane, na nivou Savezne vlade i da iznese mere koje mislimo mi preduzeti na nivou Generalštaba, ako se opasnost po bezbednost SRJ bude nastavljala u kontinuitetu kako je do sada izražena.

Predlažem, ako se slažete, da pukovnik Krga uzme reč.

BRANKO KRGA:

Gospodine predsedniče, gospodo,

Izneo bih zaključke iz procene novih aspekata uticaja stranog faktora na razrešenja krize u bivšoj Bosni i Hercegovini, a posebno bih

se osvrnuo na odraz tih procesa na međunarodni položaj i bezbednost SR Jugoslavije.

U razrešenju krize na prostoru bivše Bosne i Hercegovine pojavile su se tri bitne nove činjenice:

prvo, jasno opredeljenje SR Jugoslavije u prilog prihvatanja Mirovnog plana,

drugo, raskid odnosa sa rukovodstvom Republike Srpske i s tim u vezi aktualizacija problema posmatrača, i

treće, upravo je održan referendum u republici Srpskoj.

Ove činjenice međunarodna zajednica svestrano i detaljno procenjuje, donosi zaključke, planira i preuzima mere. Definitivnih i jedinstvenih stavova po ovim pitanjima još uvek nema, ali se, ipak, naziru neka bitna obeležja.

Nakon jasnog i odlučnog opredeljenja SR Jugoslavije za prihvatanje Mirovnog plana Kontakt grupe, već se uočava da je to apsolutno podržano od svih subjekata međunarodne zajednice.

Nakon dužeg vremena izolacije i optuživanja, nazire se bitno novi odnos međunarodne zajednice prema Saveznoj Republici Jugoslaviji, koji joj daje šansu da popravi svoj međunarodni položaj. Na to ukazuje poseta Kozirjeva, dolazak francuske parlamentarne delegacije, kao i povoljniji tretman SRJ u stranim sredstvima javnog informisanja, uključujući nemačka i američka.

Pored toga, očigledno je da je opredeljenje SRJ za Mirovni plan, za sada, smanjilo tenzije u pristupu međunarodne zajednice za rešavanje krize u bivšoj BiH i dovelo do realizacije ranije najavljenih oštrijih mera. To se, pre svega, odnosi na barem privremeno odustajanje od dovođenja jakih snaga NATO-a radi nametanja mira. Na ovakvu odluku, prema našim saznanjima, uticale su i neke balkanske zemlje: Rumunija, Bugarska, Grčka koje su za vreme posete američkog ministra odbrane Perija, sugerisale da se ne ide na eskalaciju rata, pri čemu je postignuta saglasnost o prebaziranju dela američkih snaga sa centralno-evropskog na južno evropsko vojište.

Pošto su se SAD, izgleda, zadovoljile sa ovakvim rešenjem, bitno je smanjen njihov interes da dovede snage na teritoriju Bosne i Hercegovine.

Cenimo da je pozitivna ocena reagovanja Savezne Republike Jugoslavije od strane međunarodne zajednice u znatnoj meri amorti-

zovala i ratničko raspoloženje prema Republici Srpskoj Krajini, o čemu svedoče nedavne izjave Kinkela, pa i Tuđmana.

Od strane međunarodne zajednice podržan je i *prekid odnosa SRJ sa Republikom Srpskom*. Međutim, neke zemlje još uvek u to izražavaju sumnju i traže dokaze, pored ostalog, i kroz uvođenje institucije posmatrača na Drini. Pri tome se špekuliše sa ocenom da su sankcije bile opravdane, jer se i dalje tvrdi da SRJ još uvek nije preduzela sve što može kako bi bosanske Srbe privolila da prihvate mir.

Izgleda da je Zapad došao do zaključka da su podsticaji međusobnih sukoba Srba i sankcije efikasniji instrumenti za ostvarivanje njihovih interesa, nego rizična upotreba sopstvene oružane sile sa kojom su mesecima pretili. Glavni nosioci zahteva za ovo su SAD, za koje kontrola najavljenih mera predstavlja principijelno pitanje i teško je verovati da će od toga lako odustati.

Ukoliko bi se nastavili pritisci u pravcu prihvatanja posmatrača, smatramo da bi ovaj problem trebalo razmotriti sa političkog, vojnog bezbednosnog, psihološkog, ekonomskog i drugih aspekata i zauzeti jasne stavove kako bismo mi, a ne međunarodna zajednica, držali inicijativu.

Cenimo da bi, eventualno, prihvatanje posmatrača imao sledeće negativne posledice:

Prvo, jugoslovensko rukovodstvo bi od strane većine opozicionih partija bilo optuženo za zapostavljanje nacionalnih interesa i ugrožavanje suvereniteta zemlje.

Drugo, došlo bi do institucijalizacije stranih posmatrača na našoj granici, čime bi jugoslovenska država na određeni način priznala celovitost Bosne i Hercegovine, kao i to da nije u stanju da kontroliše sprovođenje mera koje je sama donela.

Treće, znatno bi se smanjile mogućnosti pomoći Republici Srpskoj, što bi, ako bi Zapad nastavio da intenzivnije pomaže Muslimane, dovelo do toga da Srbi trpe velike gubitke, a to bi sigurno izazvalo i niz negativnih reakcija.

Četvrto, stalno prisustvo stranih posmatrača na granici moglo bi da dovede do namernog izazivanja raznih incidenata itd.

Pozitivni efekti prihvatanja posmatrača bili bi:

Prvo, neuvođenje novih i eventualno postepeno skidanje postojećih sankcija.

Drugo, potvrdila bi se kooperativnost jugoslovenskog rukovodstva i moguće bi došlo do vraćanja SRJ u barem neke forume međunarodne zajednice.

Odbijanje posmatrača imalo bi, uglavnom, suprotne efekte od njihovog prihvatanja, od kojih je najteže, gotovo sigurno, zadržavanje postojećih, a moguće i uvođenja novih sankcija, sa svim negativnim posledicama koje bi iz toga mogle da proizađu.

S tim u vezi, smatramo da bi prilikom razmatranja ovog pitanja trebalo imati u vidu sledeće:

U kontaktima sa stranim predstavnicima trebalo bi insistirati da to pitanje, uopšte, ne dođe na dnevni red Saveta bezbednosti i da se skidanje sankcija veže za jasnu podršku Mirovnom planu od strane SRJ, a ne za prihvatanje posmatrača. Ukoliko se razmatranje ovog pitanja nametne, onda bi trebalo nastojati da se, ipak, ne donese odluka o njihovom upućivanju, pri čemu bi se mogli koristili sledeći argumenti:

Prvo, da je SRJ sama, bez spoljnog pritiska, donela odluku o prekidu odnosa sa rukovodstvom Republike Srpske i da je u stanju to da kontroliše.

Drugo, naglasiti da međunarodna zajednica ima mogućnost da saobraćaj na granici SRJ i Republike Srpske kontroliše tehničkim sredstvima iz vazduha i opservacijama diplomata.

Treće, istaći da dosadašnjom kontrolom, u kojoj je već učestvovala međunarodna zajednica, nije otkriveno narušavanje uvedenih mera, pa prema tome, nema ni mesta sumnjama.

Ako se postavljanje posmatrača, ipak, ne bude moglo izbeći, trebalo bi nastojati da se negativni efekti svedu na minimum i to usloviti potpunim ukidanjem sankcija, osiguravanjem poštovanja primirja i obustavom isporuke naoružanja i vojne opreme Vojsci muslimansko-hrvatske federacije; svođenjem broja posmatrača na minimum; vremenskim ograničavanjem njihovog boravka itd. Posebno bi trebalo naglasiti da SRJ zadržava pravo da preispita prekid odnosa sa Republikom Srpskom i opredeli svoja reagovanja ako bi međunarodna zajednica, eventualno, izigrala dogovor.

Cenimo da zaoštravanje pitanja posmatrača od strane SAD i drugih nije samo po sebi cilj. Time se želi postići mnogo više: izvršiti dalji pritisak na Republiku Srpsku, testirati kooperativnost rukovodstva

SRJ, skrenuti pažnju sa neuspeha dosadašnjih mirovnih inicijativa, usavršiti problem sankcija kao instrumenta upravljanja krizom, a što je za nas najteže - neki imaju pretenzije da time izazovu raskol u srpskom nacionalnom biću, sa brojnim negativnim reperkusijama za Srbe sa obe strane Drine.

Više činjenica ukazuje da, čak i kada bismo prihvatili posmatrača, to ne bi automatski dovelo da potpunog ukidanja sankcija i mira na našim prostorima. Već se pominje da bi bili postavljeni neki novi uslovi, kao što su rešavanje pitanja statusa Republike Srpske, moguće otvaranje pitanja autonomije Kosmeta i Vojvodine, pitanje prava čoveka, kooperativnost sa Međunarodnim sudom za ratne zločine itd.

Mada smo razvoj događaja u slučaju odbijanja Mirovnog plana od strane Republike Srpske nedavno analizirali, neki novi činioци ukazuju na mogućnost izvesne korekcije međunarodno predviđenog scenarija. Prema tome, posle objavljivanja rezultata referendumu, dalji razvoj situacije i reagovanje stranog faktora moguće je u tri osnovne varijante:

Prva varijanta - da međunarodna zajednica prizna neuspeh dosadašnjeg Mirovnog plana Kontakt grupe, da to prihvati kao činjenicu koja je potvrđena referendumom, kao najvišim oblikom demokratskog izražavanja naroda i istovremeno nastavi sa traženjem novih puteva za rešenje krize. Ovaj novi pristup mogao bi da se realizuje kroz izvesnu korekciju postojećeg ili izradu potpuno novog Mirovnog plana.

Na mogućnost ovakvog razvoja događaja ukazuje i činjenica da su SAD posle raspisivanja referendumu ostavile mogućnost Republici Srpskoj da se do 15. oktobra definitivno izjasni o Mirovnom planu, iako su cenile da će odgovor naroda biti negativan.

I najnovije izjave koje je iznio Kozirjev govore o zainteresovanosti za nastavak mirovnog procesa.

Postoji izvesna mogućnost da se rešenje krize potraži i u potpunom, čak i prisilnom razoružavanju muslimansko-hrvatske federacije, kao i Vojske Republike Srpske, uz nametanje mirovnog rešenja pod protektoratom međunarodne zajednice.

Druga varijanta - da međunarodna zajednica donese odluku da se povuče i ostavi sukobljene strane da se ratom iscrpe i da im onda nametne rešenje, što može da otpočne u bilo kom periodu rešavanja krize. U ovoj varijanti došlo bi do povlačenja snaga UNPROFOR-a, potpune izolacije

teritorije bivše Bosne i Hercegovine, nekontrolisanog ubacivanja raznih plaćenika, dotura naoružanja i vojne opreme i rasplamsavanja borbenih dejstava na čitavoj teritoriji. Vojska Republike Srpske ovakvu situaciju mogla bi da iskoristi i čak pravi svoj strategijski položaj. Međutim, u kasnijoj fazi razvoj događaja bio bi krajnje nepredvidiv.

Cilj opredeljenja međunarodne zajednice za ovakav scenario bio bi da strada što više Muslimana i Srba i na taj način se stvori prostor Hrvatima, što se uklapa u planove germansko-vatikanskog bloka.

Razvoj događaja po ovoj varijanti mogao bi da ima niz nepredvidivih reperkusija na bezbednost SRJ, uključujući i mogućnost prenošenja borbenih dejstava na teritoriju, kako od strane vojske muslimansko-hrvatske koalicije, tako i Vojske Republike Srpske.

Treća varijanta - da međunarodni faktori pođu od činjenice da je Mirovni plan Kontakt grupe definitivno odbačen od strane Republike Srpske i da pristupe njegovom nametanju kroz sprovođenje najavljenih kaznenih mera. Ove mere mogle bi da se realizuju kroz tri faze:

Prva faza dobila bi na intenzitetu posle 15. oktobra, ako se do tada ne bi našlo rešenje za naknadno prihvatanje Mirovnog plana od strane Republike Srpske i imala bi sledeće obeležje: Međunarodna zajednica bi, slično kao i do sada, nastavila sa tajnim isporukama naoružanja i vojne opreme Muslimanima i Hrvatima, uz podsticaj njihovih ofanzivnih dejstava, vršila bi svestran pritisak na Republiku Srpsku, došlo bi do proširenja bezbednosnih i stvaranja ekskluzivnih zona; Vojsci Republike Srpske bi bili postavljeni ultimatumima da napusti višak teritorije, za čije nepoštovanje bi bila kažnjena selektivnim vazдушnim udarima.

Cilj preduzetih mera u ovoj fazi bi bio da se Srbi sabiju na teritoriju definisane Planom Kontakt grupe i prisilile na prihvatanje Plana, ali u nepovoljnim uslovima.

Cenimo da bi u ovoj fazi Vojska Republike Srpske, ipak, bila u stanju da se više meseci uspešno suprostavlja protivniku - na to ukazuje i sadašnji odnos snaga sukobljenih strana.

Razvoj događaja u ovoj fazi imao bi niz negativnih posledica na bezbednost SRJ, kao što su upad oružanih grupa, izazivanje oružanih provokacija, pojačana kontrola granice na Drini od strane međunarodne zajednice radi utvrđivanja da li SRJ dosledno sprovodi svoju odluku o blokadi Republike Srpske itd.

Druga faza bi otpočela nakon konstatacije da Republika Srpska još uvek nije spremna da prihvati mirovno rešenje i imala bi sledeće karakteristike: ukidanje embarga na isporuke naoružanja i vojne opreme Muslimanima i Hrvatima, intenziviranje njihovih ofanzivnih dejstava, povlačenja većeg dela snaga UNPROFOR-a, pojačane vazdušne udare po položajima Vojske Republike Srpske itd. U ovoj fazi bi bio cilj da se Srbi žestoko kazne i konačno prinude da prihvate Mirovni plan Kontakt grupe. Vojska Republike Srpske bi u takvim uslovima mogla da izdrži dva do tri meseca, a nakon toga prednost bi postepeno prelazila na stranu muslimansko-hrvatske koalicije. Međunarodna zajednica bi nastojala da ostvari kontrolu nad borbenim dejstvima i uspostavi približan balans snaga.

Ovakav razvoj situacije bi navedene negativne efekte po našu bezbednost značajno potencirao.

Treća faza bi otpočela ukoliko bi se pokazalo da sve prethodne mere nisu prinudile Srbe da prihvate Mirovni plan. Karakteristike ove faze bile bi: masovna isporuka naoružanja i vojne opreme Muslimanima i Hrvatima, dolazak većeg broja stranih plaćenika, definitivno povlačenje UNPROFOR-a, potpuno stavljanje NATO-a i Vojske Republike Hrvatske na stranu muslimansko-hrvatske federacije. Na ovaj način, Vojska muslimansko-hrvatske federacije bi došla u superioran položaj i bila u stanju da izvodi ofanzivna dejstva širih razmera, te težištem na pravcima: Olovo – Nišići – Sarajevo, Tuzla – Brčko, Bihać – Slunj – Ogulin, a vjerovatno bi istovremeno otpočela dejstva Vojske Republike Hrvatske protiv Republike Srpske Krajine.

Cilj međunarodne zajednice u ovoj fazi bio bi razbijanje Vojske Republike Srpske, likvidacije Republike Srpske kao države i uspostava unitarne Bosne i Hercegovine. U ovakvim uslovima vreme bi izrazito radilo protiv Vojske Republike Srpske. Dugoročno, ona bez pomoći ne bi mogla da se suprostavi napadima muslimansko-hrvatskih snaga i doživela bi, najvjerovatnije, više poraza.

Ovakav razvoj događaja bi imao krajnje nepovoljan odraz na bezbednost SRJ, što bi se manifestovalo kroz sledeće: oštre optužbe opozicije na račun državnog i vojnog rukovodstva za zapostavljanje nacionalnih interesa, pokušaj formiranja paravojnih jedinica i njihovo upućivanje u pomoć Republici Srpskoj, izazivanje raznih incidenata uključujući i oružane provokacije na teritoriji SRJ kroz napade na

vojne objekte, ličnosti, idejne protivnike i drugo, što bi moglo da poprими oblik građanskog rata; dolazak većeg broja izbeglica; izazivanje socijalnih nemira i namerna opstrukcija realizacije Programa za ekonomski oporavak zemlje; mogućnost pobune secesionističkih snaga na Kosmetu, Raškoj oblasti, Vojvodini itd.

Analizirajući reagovanje međunarodne zajednice, cenimo da je u ovom trenutku, ipak, realnija varijanta daljeg traženja političkog rešenja kriza na prostoru bivše Bosne i Hercegovine, sa mogućim modifikacijama. Pri tome, pored izvesnih razlika u pristupu, izgleda da su se važniji spoljni činiooci, ipak, saglasili u tome da ne dopuste izrazitu pobedu nijedne strane kao ni stvaranje etnički čistih državnih tvorevina - ni srpske ni muslimanske.

Zaključci:

Prvo, opredeljenjem SRJ za podršku Planu Kontakt grupe stvoreni su samo početni uslovi za veći direktni uticaj na mirovni proces i poboljšanje tretmana Jugoslavije u međunarodnoj zajednici. Pošto kod glavnih faktora međunarodne zajednice ima razlika u rešavanju krize, pri čemu su SAD za oštriju, a evropske zemlje, posebno Rusija, za blažu varijantu, smatramo da bi to trebalo iskoristiti za plasiranje naših stavova i interesa.

Drugo, definitivno odbijanje Mirovnog plana od strane različitih varijanti daljeg upravljanja odnosno razrešenja krize, prvenstveno radi realizacije svojih ciljeva. Eventualno postizanje konačnog cilja u jednoj, podrazumeva odustajanje od prelaska na naredne faze. Praksa je pokazala da su, pri tome, mogući razni obrti.

Za interese SRJ najpovoljnije bi bilo da se dalje reagovanje međunarodne zajednice odvija po prvoj varijanti, tj. da se nastavi mirovni proces.

Treće, radi toga, kao i radi neutralisanja negativnih efekata uticaja stranog faktora na međunarodni položaj i bezbednost SRJ, nužno je nastaviti sa naporima da se međunarodna zajednica ubedi da i dalje težišno deluje na pravcu mirnog raspleta krize. U tom smislu, na odgovarajući način trebalo bi ispoljiti uticaj na Republiku Srpsku, jer je uspostava mira naš zajednički i primarni nacionalni i državni interes.

Četvrto, iako je situacija u našem regionu i dalje eksplozivna, cenimo da u ovom trenutku, sa stanovišta uticaja stranog faktora, SRJ

ne preti neposredna opasnost od strane oružane agresije. Zbog toga, za sada ne bi trebalo preduzimati mere podizanja borbene gotovosti Vojske Jugoslavije već dosledno sprovoditi postojeće, pri čemu bi posebno bez iritiranja međunarodne javnosti trebalo demonstrirati visoki patriotizam, opredeljenost za mir, ali čvrstu rešenost da se odlučno suprostavimo svakom eventualnom pokušaju ugrožavanja naše bezbednosti.

Peto, težište naše aktivnosti u ovom periodu trebalo bi da bude na političko-diplomatskom, informativno-propagandnom i obaveštajno-bezbednosnom planu, kako bismo realno sagledali i procenjivali sve relativne činjenice uticaja spoljnog faktora, valorizovali početno poboljšanje međunarodnog položaja i na taj način učvrstili bezbednost SRJ.

Gospodine predsedniče, ja sam završio.

ZORAN LILIĆ:

Reč ima general Dimitrijević.

ALEKSANDAR DIMITRIJEVIĆ:

Gospodine predsedniče, gospodo,

Dozvolite mi da, uvažavajući već rečeno, iznesem zaključke iz procene bezbednosti situacije u SRJ, naravno u kontekstu razrešenja krize u bivšoj Bosni i Hercegovini.

Ukupnu složenost bezbednosne situacije u SRJ, u velikoj meri, opterećuju stavovi i aktivnosti rukovodstva Republike Srpske, kako u odnosu na spoljno okruženje, tako i na unutrašnjem planu.

Dosadašnje postavljanje ovog rukovodstva na Plan Kontakt grupe u znatnoj meri ostavlja Zapadu, pre svega, SAD prostor za prilagođavanje opcija i stavova prema SRJ, koji im u datom trenutku najviše odgovaraju.

Nerealne procene i neadekvatni potezi su po svim parametrima ono što se od tog rukovodstva može najverovatnije očekivati i u narednom periodu. Takvo ponašanje otvara dilemu - ne ide li ono upravo na ruku američkim planovima? Neki elementi ukazuju da i takve procene imaju osnova, što bi značilo da SAD na taj način žele da se kriza prenese na prostor SRJ i osloncem i u sprezi sa snagama iznutra pokuša izazvati njena destabilizacija.

Javno zalaganje SAD za mir nikako ne znači da im je do mira, zaista, stalo, odnosno da su se opredelile za prestanak rata na ovim prostorima.

U takvim uslovima, brojni pokazatelji ukazuju da se rešenje bosansko-hercegovačke krize, pre svega, potezi koje će povući rukovodstvo Republike Srpske, najdirektnije reflektuju na stanje bezbednosti u SRJ.

Dosadašnji razvoj događaja već je u izvesnoj meri uticalo na unutrašnju polarizaciju snaga. Nastalu situaciju prevashodno koriste određene političke snage, oličene u pojedinim opozicionim, posebno ekstremno desnim strankama i njihovim liderima, videći u tome svoju šansu za osvajanjem vlasti, bilo iznuđivanjem političkim sredstvima ili silom.

U svakom slučaju, zvaničnu politiku SRJ i odnos prema Republici Srpskoj ove snage koriste za polarizaciju građana, čime žele da pokušaju destabilizaciju postojećeg sistema i izazovu nepoverenje srpskog i crnogorskog naroda u državno, ali i vojno rukovodstvo.

Rame uz rame ovim snagama nalaze sa pripadnici ratnoprofiterskog i kriminalnog lobija sa obe strane Drine, deo medija, inteligencije, određene snage u diaspori, kao i ekstremni deo Srpske pravoslavne crkve koja, opredeljujući se za stavove rukovodstva Republike Srpske, nedvosmisleno ulaze u politiku sa tezom da je 'nastupio odlučujući trenutak da se legitimna vlast pokuša srušiti'.

Nema sumnje da svim tim snagama kao povod za izraženu konfrontaciju zvaničnoj politici služe događaji u i u vezi sa Republikom Srpskom, a da je stvarni razlog u borbi za vlast. U tome nastoje i nastojace da deluje sinhronizovano sa svojim pristalicama i istomišljenicima u Republici Srpskoj, Srpskoj Krajini i inostranstvu.

Brojni pokazatelji ukazuju na visok stepen sinhronizacije ukupnih destruktivnih aktivnosti svih ovih snaga, što navodi na zaključak o rukovođenju iz jednog centra, pri čemu, ako se zna u čijem bi to interesu moglo biti, ne možemo izbeći konstataciju o visokom stepenu involviranosti stranog faktora, pre svega SAD, ne samo u smislu podrške, već i u direktnom rukovođenju i usmerenju krize.

U takvim uslovima, posebnu pažnju zaslužuju militarizovani delovi pojedinih stranaka: Srpske radikalne stranke, Stranke srpskog jedinstva, Srpske narodne obnove, Srpskog pokreta obnove, SDS

u Republici Srpskoj i Srpskoj Krajini i SDS srpskih zemalja, koje već imaju formirane paravojne odnosno vojne jedinice na prostoru Republike Srpske i Srpske Krajine. U svemu ovom prednjači Srpska radikalna stranka, koja je svojim članovima na prostoru SRJ već izdala direktivu da se obavezno odazivaju na pozive vojnih organa, idu u jedinice Vojske Jugoslavije, spoje se sa oružjem i čekaju.

Rukovodstvu Srpskog četničkog pokreta je dat zadatak da ljudstvo drži na okupu, vrše pripreme, pa čak i izbor i pripremu pećina za boravak u njima, i provode druge aktivnosti usmerene na pripreme za moguće oružane sukobe. Ova stranka intenzivirala je i upućivanje svojih dobrovoljaca u Republiku Srpsku i Srpsku Krajinu, a poznato je da ona već u Republici Srpskoj ima nekoliko svojih jedinica ranga bataljona.

I druge od pomenutih stranaka imaju svoje dobrovoljce u Republici Srpskoj Krajini koji bi, u slučaju izazivanja sukoba na ovim prostorima, nastojali da sa svojim istomišljenicima oružjem otkazu poslušnost i pređu na ovu teritoriju, a svoje raspuštene paravojne formacije na ovim prostorima mogle bi relativno lako okupiti i organizovati.

Na psihološko-propagandnom planu Srpska radikalna stranka već plasira teze da u ministarstvima unutrašnjih poslova republika i Vojsci Jugoslavije ima veliki broj svojih članova i simpatizera, čime pokušava da ove institucije kompromituje i izazove nepoverenja organa vlasti i ostalih građana u njih.

Separatističke snage na Kosovu i Metohiji i Raškoj oblasti podržavaju - bar jedno - mere Savezne vlade u meri koja odgovara njihovim ciljevima. Raskoli unutar Demokratskog saveza Kosova, kao i ostali indikatori, ukazuju da je u ovom trenutku malo verovatno da će strani faktori ići na aktiviranje Šiptara na oružanu pobunu, iako ne treba isključiti mogućnost izazivanja sukoba na Kosovu ili Sandžaku baš od onih struktura iz redova ekstremista u srpskom i crnogorskom narodu, kao što ne treba isključiti mogućnost da to učine i ekstremisti iz redova Albanaca ili Muslimana.

Međutim, u varijanti da dođe do oružanih sukoba na drugim prostorima u SRJ, vjerovatnoća da se aktivira Kosovo ili Sandžak postaje daleko veća.

Stranka demokratske akcije za Sandžak je, i pored smene u vrhu, što će voditi unutrašnjoj polarizaciji snaga dobila usmerenja da ne

napada i bilo čime provocira rukovodstva republike Srbije i Crne Gore i SRJ, a ponuđeni plan Kontakt grupe smatra prihvatljivim i za Muslimane u Raškoj oblasti, jer im je obezbeđen koridor sa maticom u bivšoj Bosni i Hercegovini koji će, kako računaju, u slučaju neprihvatanja plana od strane Srba iz Bosne dobiti i silom, nastojeći da pri tome internacionalizuju pitanje Muslimana u SRJ i ne odustajući od, u krajnjem, oružane opcije.

Separatističke snage u Vojvodini nastoje, takođe, da ojačaju svoje pozicije posle raskola u Demokratskoj zajednici vojvodanskih Mađara, u čemu traže podršku zvaničnih vlasti Mađarske, odakle je i potekla inicijativa za uspostavljanje dijaloga i saradnje između Demokratske zajednice vojvodanskih Mađara, Saveza vojvodanskih Mađara i Demokratskog saveza Hrvata Vojvodine.

Uz sve pomenute, ne treba izgubiti iz vida i jedan broj jedinica u Republici Srpskoj, čiji su komandanti pod uticajem pojedinih stranačkih vođa sa ovih prostora.

U takvim uslovima neprijatelji SRJ i, u osnovi, neprijatelji srpskog i crnogorskog naroda će nastojati da postojeće stanje iskoriste za dublju polarizaciju građana SRJ na pristalice zvanične politike i ostale. Istovremeno, moglo bi doći do sve većeg približavanja stavova opozicionih političkih partija sa stavovima koji su protivni stavovima zvanične politike. Paralelno s tim, približavaće se i militarne snage u viđenju metoda pokušaja nasilnog rušenja vlasti.

Pri tome, povodi za eskalaciju sukoba mogu biti različiti, ali je za očekivati da će im prethoditi pokušaji da se zvanična politika SRJ pred Zapadom i svetom diskredituje i prikaže nedoslednom.

Eventualno prihvatanje posmatrača na granici prema Republici Srpskoj, što u ovom trenutku nije bez realne osnove sa određenim modalitetima i uslovima i makar samo načelo, ove snage bi nastojale iskoristiti za izazivanje nezadovoljstva građana, prikazujući to kao izdaju nacionalnih i državnih interesa, što bi za posledicu moglo imati dalje produblјivanje sukoba.

Militantne stranačke snage mogle bi svoje aktivnosti planirati i prema granici SRJ sa Republikom Srpskom i to sa dvostrukim ciljem:

Prvo, da pokušaju diskreditovati stavove i politiku SRJ na taj način što bi vlastite pokušaje upućivanja konkretne pomoći u ljud-

stvu i tehničkim materijalnim sredstvima u Republiku Srpsku pred svetom pokazivali kao kršenje obaveza i dogovora na planu uspostavljanja mira od strane zvaničnih organa.

Drugo, da sprečavanje slanja takve pomoći od strane zvaničnih organa angažovanjem ministarstva unutrašnjih poslova i Vojske Jugoslavije iskoriste za stvaranje nezadovoljstva kod dela građana i incidente. Za izazivanje nezadovoljstva građana koristili bi pozive na okupljanja, organizaciju raznih mitinga, demonstracija i drugih okupljanja, pri čemu računaju i na socijalne probleme jednog broja građana. U tom smislu, sve su očigledniji pokušaji da se opozicija okupi u jedinstveni front za zajedničko delovanje, uz istovremeno korišćenje svih politika za diskreditaciju zvanične politike.

S tim u vezi, prisutne su brojne špekulacije sa Vojskom Jugoslavije i snagama ministarstava unutrašnjih poslova republika. Za Vojsku Jugoslavije, u nedostatku novih, kopa se po starim gresima, u čemu imaju pomoć razvlašćenih nezadovoljnika ili se od pojedinih slučajeva nastoje stvoriti afere u opozicionim medijima i iste okvalifikovati kao pojave. Svesne značaja postizanja svojih ciljeva u odnosu na Vojsku Jugoslavije i MUP, brojne stranačke aktivnosti biće najverovatnije usmerene u tom pravcu. U tom smislu, realno je očekivati i povećan broj napada na Vojsku Jugoslavije od strane ovih snaga, pa i nasrtaje na vojne objekte i imovinu, stvaranje nepoverenja u njen sastav, obnovu zahteva za stvaranje neke nove vojske i sl.

U ovom trenutku, osim pojedinačnih negativnih izveštavanja, kao i najava postupaka, nemamo pojava koje prete ozbiljnijem ugrožavanju stanja u Vojsci Jugoslavije.

Intenzivno se provode kontraobavještajne i druge mere u cilju sprečavanja iznenadenja. Međutim. U slučaju eskalacije sukoba ne isključuje mogućnost da se pojedini pripadnici Vojske Jugoslavije, posebno sa prostora Republike Srpske i Srpske Krajine nađu u dilemi i laviraju ka stavovima pojedinih stranaka. Na tom planu preduzimamo mere da se takve pojave svedu na što je moguće manju meru.

Da zaključimo:

Na osnovu iznetog, može se zaključiti da je bezbednosna situacija u SRJ izuzetno složena, sa tendencijom daljeg zaoštavanja. Sve ovo nameće potrebu da se, pored dnevnog praćenja i procenivanja

stanja, na svim nivoima preduzimaju energične mere za eliminaciju svih uzroka i vidova ugrožavanja bezbednosti SRJ u samom začetku, jer bi svako odlaganje moglo rezultirati negativnim posledicama.

Gospodine predsedniče, ja sam završio!

ZORAN LILIĆ:

Reč ima general Simić.

MIODRAG SIMIĆ:

Gospodine predsedniče, gospodo,

Nezvanični rezultati referenduma ukazuju da će se reći 'ne' Mirovnom planu Kontakt grupe, što može usložiti postojeće i izazivaju nove probleme po bezbednosti SRJ. U Generalštabu Vojske Jugoslavije je procenjeno da bi sledeći problemi, ukoliko se pravovremeno ne preduzmu adekvatne mere na njihovom rešavanju mogli negativno uticati na borbenu gotovost Vojske Jugoslavije.

Prvi problem: dalje produbljivanje raskola u srpskom nacionalnom biću narušavalo bi jedinstveno u stavovima između državnih rukovodstva SRJ i Republike Srpske stvara mogućnost pojačanog uticaja militantnog dela opozicije koja će u borbi za vlast nastojati da sukob prenese na narod, što može ugroziti jedinstveno Vojske Jugoslavije, bitno umanjiti njenu borbenu gotovost i dovesti u pitanje mobilizacije ratne Vojske.

Drugi problem: održavanje ili neznatno ublažavanje sankcija može ozbiljno ugroziti odbrambenu moć SRJ. Ovo bi dovelo u pitanje i realizaciju Ekonomskog programa, što bi izazvalo nezadovoljstvo građana bez daljeg pada stradanja, socijalne nemire sa mogućnošću preraštanja u demonstracije rušilačkog karaktera i međustranačke oružane obračune, omogućilo pružanje humanitarne pomoći stanovništvu Republike Srpske i dovelo u pitanje pomoć Republici Srpskoj Krajini.

Treći problem: povećana verovatnoća prenošenja rata na prostor SRJ. U ovakvim uslovima znatno se povećava mogućnost dejstava naružanih grupa i pojedinaca sa prostora SRJ i Republike Srpske na objekte od posebnog značenja za Vojsku Jugoslavije, rukovodeće ličnosti, pripadnike nacionalnih manjina u SRJ. Ne isključuje se ni mogućnost oružane pobune radi secesije na kriznim područjima.

Četvrti problem: niska popuna Vojske Jugoslavije vojnicima i dalje je niska i sadašnja iznosi 63%, a otpustom septembarske generacije opasće na oko 55%. Otpušta se 14,5 hiljada, a planiran je prijem oko 10 hiljada regruta. Ovaj problem je tim više izražen, zbog izrazito niskog stepena popune vojnicima po ugovoru - 42% i slabog odziva vojnih obveznika iz vanredne popune - oko 30%.

Peti problem, nedovoljno i neredovno finansiranje ima za posledicu dnevnu nelikvidnost Vojske Jugoslavije za 60 miliona dinara. Dalje trošenje ratnih materijalnih rezervi, što se posebno negativno odražava na utrošak kritičnih vrsta ratnih materijalnih rezervi koje su na slajdu pokazane.

Dalje, odustajanje od zadataka bitnih za borbenu gotovost; nemogućnost remonta vitalnih sredstava ratne tehnike; pojačan odliv mladog stručnog kadra od 0,5 posto pre rata na sadašnjih 2,2% od čega lica starosti od 40 godina čine 67%, od 30 godina 37%; bitno ugrožen standard starešina, posebno mlađih i njihovo opredeljivanje za dopunske delatnosti, što za posledicu ima zapostavljanje funkcionalnih funkcija dužnosti i minimalna ulaganja u stambenu izgradnju od planiranih 100 miliona početnim planom, rebalansom je smanjeno za 24 miliona, tako da za stambenu izgradnju ostaje 76 miliona dinara.

Šesti problem - remont dela sredstava naoružanja i vojne opreme Vojske Jugoslavije koji se vrši na teritoriji Republike Srpske. Vojska Jugoslavije u radnim organizacijama 'Kosmos', 'Rudi Čajevec', FAMOS, 'Pretis' i 'Hadžići' i dalje vrše remont i proizvodnju dela sredstava NVO, koja bitno utiče na borbenu gotovost Vojske Jugoslavije, a posebno na Ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušnu odbranu, kao što su remont avio-motora, radara, optoelektronskih sredstava i artiljerijskih oruđa i proizvodnja artiljerijske municije.

Sedmi problem - odnos prema starešinama Vojske Republike Srpske koji ne podržavaju politiku rukovodstva Republike Srpske i žele da se vrate u Vojsku Jugoslavije. Već je prisutna pojava da se *deo starešina iz 30. kadrovskeg centra, podržavajući mirotvornu politiku rukovodstva SRJ, želi vratiti u SRJ, jer ne prihvata ratnu opciju rukovodstva Republike Srpske.*

Osmi problem - pružanje pomoći Vojsci Republike Srpske u sprečavanju njenog razbijanja i narušavanja teritorijalnog integriteta Republike

Srpske. Nastavljanjem ofanzivnih dejstava snaga muslimansko-hrvatske koalicije, intenziviranje pomoći u naoružavanju i spremnosti NATO-a da ih iz vazduha podrži, stvara realne uslove za dovođenje vojske Republike Srpske u inferioran položaj, značajnije gubljenje teritorije i ozbiljno narušavanje njenog jedinstva, a to će dovesti u pitanje sposobnost Vojske Republike Srpske za dalje uspešno vođenje rata. Istovremeno se može očekivati veliki broj izbeglica, među kojima i određeni broj naoružanih lica koja mogu ispoljiti svoje aktivnosti i na prostorima SRJ.

Drugo, poduzete mere borbene gotovosti.

Poduzete mere Generalštaba Vojske Jugoslavije na održavanju posebnog nivoa borbene gotovosti, adekvatne sadašnjoj situaciji, vama su poznate. Ovom prilikom podsećam vas da se Generalštab Vojske Jugoslavije intenzivno bavio praćenjem, procenivanjem situacije i preduzimanjem adekvatnih mera borbene gotovosti, informisanjem pripadnika Vojske o stanju u zemlji i okruženju obezbeđivanju jedinstva vojnih kolektiva na doslednom sprovođenju odluka državnog rukovodstva, na pojedinačnom i dubinskom obezbeđenju državne granice i vitalnih objekata Vojske Jugoslavije i preduzimanju drugih pripremnih radnji koje obezbeđuju sprečavanje mogućih oblika iznenađenja i stvaraju povoljne uslove za operativni razvoj i mobilizacijski razvoj Vojske Jugoslavije.

Treće, predlog mera.

Mere iz nadležnosti Vrhovnog saveta odbrane:

1. Definisane nacionalnih interesa srpsko-crnogorskog naroda, faza i način realizacije na sprečavanju daljeg raskola u jedinstvenom nacionalnom biću.
2. *Diplomatskim aktivnostima nastojati da se kooperativan odnos SRJ materijalizuje ukidanjem ili bitnim ublažavanjem sankcija, uz zahtev članova Kontakt grupe da zaustave hrvatsko-muslimansku ofanzivu, čime bi se de facto postigao mir.*
3. Staviti van snage odluku o nepozivanju na vojne vežbe vojnih obveznika učesnika rata 1991/92. godine i zemljoradnike.
4. Odobriti načelniku Generalštaba Vojske Jugoslavije da u slučaju potrebe izvrši popunu jedinica 'A' klasifikacije do mirnodopske popune od 100% u Novosadskom, Užičkom, Podgoričkom i Prištinskom korpusu, Drinskoj diviziji, Korpusu PVO i

Vazduhoplovnom korpusu. Za izvršenje ovog zadatka angažovalo bi se oko 18 hiljada lica iz rezervnog sastava.

5. Doneti odluku da li, kao i na koji način pomagati Vojsku Republike Srpske ako dođe u opasnost srpski narod i Republika Srpska kao celina, a posebno kako pomagati Srpsku Vojsku Krajine.

Prema stepenu narastanja opasnosti i ugrožavanja bezbednosti SRJ, predlagale bi se i druge mere borbene gotovosti u Vojsci Jugoslavije. Da se preko Savezne vlade obezbedi:

1. Neophodne pripreme organa Ministarstva unutrašnjih poslova za prihvati i razoružavanje naoružanih grupa i pojedinaca.
2. Da svestrano sagleda probleme koji mogu nastati masovnim prilivom izbeglica i pripreme odgovarajuća rešenja.
3. Da iznađe mogućnost za povećanje finansijskih sredstava i njihov redovni priliv. Ukupno, na slajdu se vidi, iznos od 185 miliona i 700 hiljada dinara za potrebe opremanja naoružanjem povećanje rezervi municije, goriva, rezervnih delova i opravka tehničkih materijalnih sredstava, praćenje rezervi hrane, odeće i opreme, povećanje rezervi lekova i lečenje povređenih, transportne usluge i plate rezervnog sastava.

Ukoliko se odlučite za nastavak pružanja pomoći Vojsci Republike Srpske i Srpskoj Vojski Krajine, neophodno je obezbediti još 62 miliona i 700 dinara za nabavku municije, za lečenje povređenih i za transportne usluge, što ukupno iznosi 248 miliona i 400 hiljada dinara. Ovo su minimalne potrebe.

4. Da donese odluku o korišćenju određenih proizvoda i saveznih robnih rezervi bez nadoknade.
5. Da objedini sve informativno-propagandne potencijale i slični program delovanja prema inostranoj i domaćoj javnosti.

Mere iz nadležnosti Generalštaba Vojske Jugoslavije.

Ukoliko prihvatite predložene mere, a dođe do daljeg zaoštavanja vojno-političke situacije u okruženju i zemlji, u cilju obezbeđenja potrebnog nivoa borbene gotovosti, u skladu sa nastalom situacijom i sprečavanja iznenađenja, Generalštab, pored preduzetih, planira preduzimanje i sledećih mera:

1. Na svim nivoima komandovanja zadejstvovati dežurne timove u punom sastavu.
2. Izvršiti popunu vojnicima kritičnih specijalnosti u jedinicama 'A' klasifikacije Novosadskog, Užičkog, Podgoričkog, Prištinskog korpusa, Drinskoj diviziji, Korpusa PVO i Vazduhoplovnog korpusa i pripreme za popunu ovih jedinica za njihovu popunu do 100%.
3. Ubrzati već započete i naređene promene komandi jedinica po planu transformacije, a obustaviti one promene koje mogu narušiti borbenu gotovost Vojske Jugoslavije.
4. Informisati domaću i inostranu javnost o angažovanju Vojske Jugoslavije na zaštiti integriteta SRJ.
5. Povećati snage u dežurnom sistemu protivvazdušne odbrane. Pomoć Vojsci Republike Srpske i Srpskoj Vojski Krajine Generalštab će realizovati po vašoj odluci. Ukoliko odlučite da se Vojska Jugoslavije angažuje na prostorima Republike Srpske i Republike Srpske Krajine, Generalštab će to realizovati po aneksu plana upotrebe.

Predložene i planirane mere stupiće na snagu po naređenju načelnika Generalštaba, a na bazi vaše odluke i u skladu sa razvojem vojno-političke situacije u zemlji i okruženju.

Toliko, gospodine predsedniče!

MOMČILO PERIŠIĆ:

Znači, na osnovu zaključka iz procene i mogućeg razvoja situacije, ovo su samo planirane mere koje ćemo mi, ako ih odobrite, u adekvatnoj situaciji moći da preuzimamo bez ponovnog sastajanja. Inače, lično smatram da u ovom momentu ne treba preduzimati ništa više nego što je poduzeto. Ovo je u skladu sa tim da se pripremimo i eventualno obezbedimo sredstva koja za adekvatne povećane mere treba da se utroše.

Predložio bi malu pauzu, pa da nastavimo u užem auditorijumu.

ZORAN LILIĆ:

Dobro, predlažem kratku pauzu.

(Pauza od 5 minuta).

Predlažem da nastavimo rad.

Čuli smo procene, bezbednosne i obaveštajne i predloge mera.

Moram da priznam da neke mere iz nadležnosti Vrhovnog saveta odbrane meni nisu dovoljno jasne, pogotovo mera pod brojem 1? Jer, ako ništa nije poznato u ovoj zemlji, bar je poznato šta je naš nacionalni interes.

MOMČILO PERIŠIĆ:

Gospodine predsedniče, to je vezano za dosadašnje opredelenje u smislu pomoći *Republici Srpskoj Krajini i Republici Srpskoj*. Sada je ovim nama nejasna odluka - da li da prekinemo sve, ili da pomažemo, i da li u nekoj situaciji pomagati? To je u tom smislu.

ZORAN LILIĆ:

Mi imamo odluke Vrhovnog saveta odbrane. Jedino se postavlja pitanje da li ih treba menjati ili ne, to je pitanje?

Otvorimo raspravu o ovim pitanjima i molim da se izjasnimo o predlozima koje smo čuli.

Reč ima predsednik Milošević.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ako dozvoljavaš, nekoliko stvari da raspravimo?

Da počnem od pitanja koje si ti pokrenuo (obraća se predsedniku Liliću), pitanje iz nadležnosti Vrhovnog saveta odbrane: definisanje nacionalnog interesa.

Mislim da bismo morali, ako tu preostaje dilema, da je razjasnimo, i da nam naši generali iz Generalštaba kažu dimenzije te dileme.

Što se tiče interesa ove zemlje i interesa naroda u celini, bar što se mene tiče, mislim da tu apsolutno nema neke dileme! Interes je - mir! Ako u pogledu toga ima dileme, onda da je prethodno raspravimo? Ovde je stalno u pozadini pitanje: šta bi se desilo i kako kada bi eskalirao rat?

Mi smo, čini mi se veoma uspešno, vodeći jednu jedinstvenu politiku, postigli da zemlju sačuvamo od rata, *a da istovremeno pružimo maksimalnu pomoć našem narodu preko Drine, da se stvori Republika Srpska, da se stvori Republika Srpska Kajina, da se uspostavi njihov normalan status u pregovaračkom procesu i da se dođe do konačnog cilja, koji je u ovom trenutku ponuđen da bude priznat i od strane međuna-*

rodne zajednice. To je Republika Srpska na polovini teritorije dosadašnje Bosne i Hercegovine!

Pominje se mogućnost nekog novog plana itd! Može se upotrebiti tu mnogo izraza: 'novi plan', 'isti plan', 'modaliteti', itd. Ali, moje je čvrsto uverenje - dajte da ga ovde u raspravi zajedno proverimo - da, apsolutno, *ne postoji mogućnost da međunarodna zajednica prihvati bilo kakvo rešenje koje bi Republici Srpskoj dalo više od polovine teritorije Bosne i Hercegovine! Postojeće rešenje koje nudi međunarodna zajednica*, čak, i to dozvoljava, u uslovima razmene na bazi prihvatanja Plana. Jer, nije nikakva tajna - bilo je sasvim konkretno reći o mogućnosti da se ustupanjem Vogošće i Ilijaša i, eventualno, Hadžića kao delova Sarajeva od strane Republike Srpske, dobije mnogo veće teritorije koje bi, čak, promenile proporciju 'pola-pola'. Jer, kao što je Lilić vrlo tačno rekao u svom intervjuu, prva teritorija koje bi želeo Izetbegović da se otarasi bila bi, na primjer Ozren. Predsednik Bulatović i ja, koji smo s njim razgovarali nebrojeno puta u Ženevi i na drugim mestima, znamo da je on, čak, u onoj prvoj podeli, kada su mu nudili Ozren, odbio da, uopšte, razgovara o tome, jer je smatrao da Ozren koji je sto posto srpski nema nikakvog mesta u muslimanskoj državi.

Prema tome, mogućnost nekih promena postoji isključivo na bazi postojećeg Plana, posle čega *međunarodna zajednica, budući da je kao arbitar došla do predloga rešenja 'pola-pola'*, ne bi imala interesa da sprečava bilo kakvu trampu. Naprotiv, kako su meni rekli više puta, to ne samo da bi bilo dozvoljeno u razmeni, nego bi čak bilo dobrodošlo, jer onda i jedna i druga strana imaju mogućnost da nešto do čega joj je stalo zameni sa onom drugom stranom, pod uslovom da se i ona slaže. A tu svi imaju jake adute - Srbima treba Ozren, Doboj, eventualno Derventa, eventualno još neki delovi, koji bi se, po mojoj oceni, mogli veoma lako dobiti u pregovorima između dve strane i razmeni za vitalne tačke koje trebaju Muslimanima zbog otvaranja pristupa prema Tuzli, prema Zenici, prema Mostaru: znači, Vogošća, Ilijaš i Hadžići. Prema tome, takva mogućnost je otvorena.

Međutim, takva mogućnost je zatvorena do prihvatanja Plana. Jer, jednostavno, muslimanska strana nema motivaciju da vrši takve pregovore, dokle god ima nade da će Srbi istrajati na negativnom stavu, čime se ispunjava cela strategija muslimanske strane, a to znači da imaju legalizovan rat sa podrškom cele svetske zajednice protiv Srba!

Molim vas, uzmite jedan primer: vas troica imate na stolu jedan hleb - neka kažemo da je to ova piksla. On se preseče na pola, pa se jedna polovina da Perišiću, odnosno Srbima, a ova druga polovina zajedno ovoj drugoj dvojici naših saradnika! I, ko se buni da mu je krivi deo, buni se Perišić! A ova dvojica se ne bune, jer računaju na sledeće: 'zato što se ovaj prvi buni, ostaće im ceo hleb'!

Tu je logika toliko jasna, da je besmisleno, uopšte, razgovarati o tome da bi Alija Izetbegović želeo da sada Republici Srpskoj olakša muke time što bi im, pre nego oni kažu 'da' na Plan, što je njemu vrlo loša varijanta, bilo šta ustupio: jednostavno - ne bi ništa ustupio.

Prema tome, razmišljanja o bilo kakvom mirovnom planu nisu isključena. Ali, *ja mislim da generalna podela proporcija 'pola-pola' je maksimum koji je srpska strana mogla da očekuje. Mi smo to, doduše, njima rekli i prije više od godinu dana: 'polovina teritorije je maksimum na koji se tu može računati'. Tu, uopšte, nije pitanje da li su oni vojnički u mogućnosti da uzmu više. Molim vas, Sadam Husein je uzeo ceo Kuvajt vojnički; tu nije bilo spora! Posle je morao da izađe iz celog Kuvajta i da mu još polupaju pola Iraka; i još zahvaljuje kada oni prestaju da mu razaraju Irak i da se zahvaljuje kada počinju da ostvaruju bilo kakav dijalog s njim.*

RADOJE KONTIĆ:

I da plati odštetu od 200 milijardi dolara!

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Jeste! Prema tome, ratna opcija, apsolutno, nema cilj! Sa moralnog stanovišta, mislim da ovde ne treba da se busamo u grudi ko je veći, a ko manji Srbin, i ko je 'profesionalni' Srbin, naročito poslednjih ovih nekoliko godina, a takvih sada ima koliko god hoćete.

Pitanje je: da li srpskom narodu u Bosni i Hercegovini, koji predstavlja jednu trećinu stanovništva, pripada više od polovine teritorije, i da li mislimo da će međunarodna zajednica prihvatiti nametnuto vojničko rešenje da pripadne više od polovine teritorije? I da li će ikada priznati tako vojnički ostvarene bilo čije i bilo kakve ciljeve?

Zaista, mislim da smo u jednoj veoma kritičnoj fazi, pod pritiskom čitavog sveta, izborili maksimum, o kojem mnogi nekad nisu ni sanjali:

da imamo pred sobom ponudu međunarodne zajednice da legalizuje Republiku Srpsku na polovini teritorije. Do toga je došlo u odnosu snaga među pet velikih sila, što mi veoma zapostavljamo kao složeno pitanje. Vrlo malo stvari se u svetu desi da se postigne konsensus pet vodećih sila: Oni nisu homogeni subjekt koji sada pregovara sa Srbima, nego vrlo heterogen. Oni su postigli jedan svoj konsenzus koji nije antisrpski i nije, uopšte, nepovoljan za srpski narod, jer mu nudi legalizaciju države na polovini teritorije Bosne i Hercegovine, a oni predstavljaju trećinu. Pogledajte kao praktični ljudi i cifre: milion stanovnika treba da dobije teritoriju od 25 hiljada kvadratnih kilometara; to je 40 stanovnika na kvadratni kilometar; to je gustina naseljenosti! Kada je Jugoslavija sva iskasapljena izašla iz rata 1945. godine, sa stanovništvom od svega 15-ak miliona imala je 60 i nešto stanovnika na kvadratni kilometar i spadala je u zemlje sa najmanjom gustinom naseljenosti u Evropi! Država ima dva osnovna faktora: teritoriju i stanovništvo. U ovom slučaju, teritorija je obilan faktor - 25 hiljada kvadratnih kilometara, to su dve Crne Gore, a stanovništvo oskudan faktor - milion stanovnika. Ide se s politikom da se satre i dovede u pitanje taj oskudan faktor, dovede u veća stradanja, da bi se navodno nekim pritiskom, eventualno, dobila veća teritorija od one koja je i onako velika za jedno racionalno naseljavanje i koja i ovako, kada bi bila još veća, predstavlja još veći problem kako je pokriti, kako je naseliti, jer se otvara pitanje da bi se i ona izgubila bez zrna baruta naseljavanjem drugih, u nedostatku svog sopstvenog stanovništva za određeni broj godina kada nema govora da te granice budu čvrste; jer, nijedna granica u Evropi više nije nepremostiva za normalno kretanje stanovništva, za naseljavanje, za tržište, protok robe, kapitala, ljudi, itd. i gdje se apsolutno ne dovodi u neku realnu vezu mogućnost da ona ostane netaknuta sa stanovišta mogućeg naseljavanja, demografske ekspanzije itd.

Prema tome, jedna zdrava nacionalna politika o tome mora da vodi računa. *Nama je ponuđeno da nam se, praktično, poveća teritorija za jednu četvrtinu, jer je 102 hiljade kvadratnih kilometara teritorija Jugoslavije, a da se stanovništvo poveća jednu desetinu! I da se to legalizuje! I da se, čak, odmah obezbedi konfederacija. Meni je to Kozirjev vrlo jasno rekao, i to je bilo poznato rukovodstvu u Republici Srpskoj - da time stičemo pravo legalne odbrane tih granica. Dakle, gubi se mogući sindrom Iraka, da se nelegalno ulazi na teritoriju, pa zbog toga trpe udari. Dakle,*

stićemo pravo legalne odbrane tih granica i istovremeno, nudi se i vojni savez sa Rusijom, što bi obezbedilo i vojnu opremu i druga sredstva i omogućilo sigurnu i stabilnu odbranu teritorije, izgradnje jedinstvene vojske koja predstavlja najjači vojni faktor na Balkanu itd.

To se sve dovodi u pitanje, zbog fiks ideje da se eto, 'još možda jedan ili dva stota dela teritorije mogu dobiti u slučaju da se odbije Plan', što po mom mišljenju, uopšte, nije vredno produžetka ratne agonije, sankcija protiv Jugoslavije i svih teških sredstava koja srpskom narodu mogu da budu nametnuta.

Kada je predsednik 'Sonija', Akio Morita, bio ovde poklonio mi je knjigu. U njoj piše: 'Japan je u drugom svetskom ratu isključivo se rukovodio svojim stavovima, ne slušajući nikog sa strane i zato je bio do kraja uništen'!

Mi smo u situaciji da vidimo da je tu na dobrom putu, na zlom putu da se jednostavno upropaste ovakvi *rezultati sadržani u ponudi međunarodne zajednice da se Republika Srpska konstituiše na polovini teritorije Bosne i Hercegovine i odmah stupi u konfederalne odnose s Jugoslavijom. Tim se stvara sva podloga da srpski narod, praktično, ostane da živi u jednoj državi i neuporedivo povećavaju šanse dobrog rešenja u budućnosti Republike Srpske Krajine, čime se onda ispunjavaju svi ciljevi.*

Prema tome, što se tiče ove tačke 1. - 'Način realizacije i sprečavanja daljeg raskola', ako je nacionalni interes mir, uzmite primer - on je proporcionalan tačan: ako ima desetoro braće, pa devetero želi mir i dobro, a jedan je pod nekom temperaturom i želi pogibiju! Valjda je red da onaj jedan pristupi uz ovih devet i poslušna ocenu i interes ovih devet, nego da ovih devet jurne za njim zajedno u pogibiju i dovede u opasnost celu porodicu i njeno potpuno uništenje!

Ja sam u svojoj izjavi namerno rekao 'da bi taj rat srpski narod unazadio za više decenija'. Namerno nisam rekao da bi taj rat izgubili, jer mi rat ne možemo na ovim prostorima izgubiti, kakvi god bili, ne možemo rat izgubiti! Ali, taj rat bi nosio takva razaranja, takve gubitke u stanovništvu, da bi, zaista, naš narod unazadio za više decenija i postavilo bi se pitanje: koji je onda interes taj narod takvim razaranja postigao?

U potezima koje smo vukli, suočili smo se - bez obzira što je gradacija veoma različita medju njima - sa tri velike opasnosti:

Prva opasnost je bila uvlačenje Savezne Republike Jugoslavije u ratni sukob. Za nas, uopšte, nije tajna da su planovi NATO pakta sadržali sledeće konstatacije: da su *radarski sistemi i sistemi veza Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske jedinstveni*, i da je zbog toga na početku tog sukoba neophodno iz vazduha uništiti te centre i sisteme na teritoriji SR Jugoslavije - komunikacije, mostove, energetske objekte itd. Kako bi se onesposobila odgovarajuća snaga za vođenje rata.

Ako je neko dovoljno lud da misli da mi ovu Srbiju i Crnu Goru, znači, Jugoslaviju treba da izložimo takvim udarima, takvom ratnom haosu, da bi onda u uslovima u kojima se sada nalazi Republika Srpska, uz našu pomoć, a mi ne bi imali ničiju pomoć, vodimo neki besmisleni rat koji se nikad ne bi mogao završiti njihovim prihvatanjem da se dâ i jedan još procenat teritorije, pa čak da kažemo da bi nam i dali još pet procenata teritorije, da bi to mogli da izvojujemo - pitanje je nije li nazadovanje za nekoliko decenija i masovno uništavanje stanovništva i ekonomije ove zemlje cena koju treba za to platiti ili ne, i to u trenutku kada se *nudi završen posao: Republika Srpska na pola teritorije Bosne i Hercegovine?!*

Prema tome, odgovor na ovo pitanje je: svim sredstvima izvršiti pritisak da se prihvati Mirovni plan. Uopšte nema govora o tome da se može bilo ko racionalan opredeliti za nastavak rata i za uvlačenje Jugoslavije u ratni sukob. Mi smo taj najteži faktor, opasnost broj jedan - uvlačenje Jugoslavije u ratni sukob - izbegli! Time je motivacija da, uopšte, eskaliraju rat na prostorima Bosne i Hercegovine opala, jer njihov cilj je bio da polupaju nas, a ne da polupaju one gudure i planine! Čim smo se mi izmakli iz mogućnosti da budemo glavni cilj, niko neće da gađa sporedni cilj ako mu to maši proizvodnju rezultat po glavnom cilju.

Mi smo time, praktično, umanjili i opasnost da oni budu ozbiljnije izloženi velikim dejstvima. Naravno, to oni nikad neće uvažiti. Ali, oni očigledno nisu uvažili ni ogromna odricanja ovog naroda! Oni su ovom narodu, koji je skinuo 'košulju s leđa' ovih nekoliko godina da im pomogne, odbili jednostavno da skinu sankcije! To je takva bezobzirna sebičnost koja se pokazala da se, uopšte, ne može racionalno razgovarati o tome da su to neke stvari gde se stavovi mogu pomiriti. Rat i mir se ne mogu pomiriti! Nema stanja 'pola rat, pola mir', nema stanja 'malo rat, malo mir'!

Vi kao najodgovornije vojne starešine dobro znate, s obzirom na ovu Vojsku, na njeno stanje, na njeno materijalno obezbeđenje i materijalnu popunjenost itd. šta bi to nama doneo rat u sukobu sa NATO paktom i celim svetom! Koji bismo mogli da kažemo da želimo da postignemo cilj?

Ja to govorim namerno i ovako dugo, da jednom raščistimo hoćemo li celokupnu svoju misaonu aparaturu i sve drugo staviti u funkciju da se dodje do mira, ili ćemo stalno u podsvesti da pravimo planove kako ćemo da vodimo nekakav rat?! Da li ćemo rat da vodimo za Sanski most, da li za rudnik boksita - kako oni kažu?! Izvinite, molim vas, narod se poziva u rat da brani slobodu, da brani državu! Nećete naći nijednu majku od Dragaša do Horgoša da će da pristane da pošalje sina da ratuje za rudnik boksita kod Prijedora!

Prema tome, sva ova mikroanaliziranja, koja smo sad čuli: 'kakav je odnos, šta misle ove ili one partije i njihovi lideri', koji jedino u ratnom okruženju mogu da žive, a koji u miru ispare kao kada izneseš kap vode na vruću plotnu, logično je da se tako ponašaju. Ali, sa punim ubedenjem hoću da vam kažem: ogromna većina, čak je malo reći 'ogromna većina', siguran sam preko 99 posto ovog naroda koji živi u SR Jugoslaviji je za mir, a ne za rat!

Da smo prihvatili argumentaciju rukovodstva Republike Srpske i da smo u ovoj sobi doneli odluku da izvršimo opštu mobilizaciju i da krenemo u sve to, garantujem vam da ne bismo imali nikakav odaziv na tu opštu mobilizaciju! Tada bismo ovde imali demonstracije u Beogradu, Nišu, Kragujevcu itd. jer niko ne bi hteo da šalje decu i da 500 hiljada ljudi stavlja pod opasač sa puškom u ruci i da ide i da ratuje za - Sanski Most! To je totalno suluda pretpostavka tih ljudi! Pa, oni sami nikada nisu mogli da pokrenu jednu brigadu sa prostora na kojem se nalazi, jer uvek lokalno stanovništvo brani svoj prag, i neće da ide bilo gde da pomogne, a smatraju da treba uvući celu Jugoslaviju u ratni haos, zbog toga što se boje mira i što se boje posledica mira i zbog toga što ne znaju kako da završe rat!

Mi smo im rekli, ti, Momo, to dobro znaš: neka mi preuzmemo odgovornost, kažite: 'Srbija zahteva, pa prema tome neka Srbija bude odgovorna'; mi smo vam garant; objasnite to narodu. Ni govora! Kažu: 'Svesni smo da će eskalirati rat i da ćemo biti napadnuti, ali i to je

bolje nego da pristanemo, jer ćemo onda biti prinuđeni?! Znači, zbog političke sujete, stavljaju na kocku živote toliko ljudi; neka pogine hiljade i hiljade ljudi, tada će biti prinuđeni, oni neće biti krivi! A ko će biti odgovoran za živote tih hiljada ljudi i zbog čega?!

Kažu: 'nije kompaktna teritorija'. Pogledajte mapu - kada crtate Bosnu i Hercegovinu, dabome da izgleda nekompaktna. A kad nacrtate zajedno Srbiju i Crnu Goru, onda ceo istočni deo je itekako kompaktna, jer je naslonjen na granicu Srbije i Crne Gore, vezan teritorijalnim koridorom - ne koridorom Ujedinjenih nacija, nego teritorijalnim suverenim koridorom u kome je naglašeno da su dozvoljeni i vojni transporti i sve drugo za onaj zapadni deo koji je vrlo kompaktna!

Prema tome, te priče i još laži koje oni tamo proturaju, 'da je to kraj Republike Srpske, da će to biti Alijina država', itd. Lišene su svakog osnova.

Ja sam slušao Kozirjeva; čovek se smeje. Pita svog pomoćnika: 'Kako je familija onom?' - 'familija' je kod njih prezime; ovaj odgovara: 'Zove se Nikiforov'. On čak ne zna kako mu se preziva njihov ambasador u Kontakt grupi. Kozirjev kaže: 'Molim vas, traže od mene da meni Nikiforov potpiše da sam ja ovde rekao istinu u ime Kontakt grupe! Pa, zar ja kao ministar spoljnih poslova Rusije, posle Ministarskog sastanka u Ženevi sa svojim kolegama, ako kažem da je to tako, treba da kažem: ali, izdaće mi potvrdu moj Nikiforov ili Radman Kristoforov da govorim istinu, da bih zadovoljio neke njihove idiotluke koje oni traže. A ja istupam javno, sa odgovornošću Rusije koja stoji iza toga, i sa odgovornošću Ministarskog sastanka koji čine ministri tih zemalja čiji se članovi nalaze u Kontakt grupi!' To je kao kada bi izašao Perišić i nešto rekao, a oni da kažu: 'ne, dok kapetan Pera ne da potvrdu pismenu da je to tako, jer bez toga ne važi to što si ti, generale, rekao'!

Ja, uopšte, ne razumem te besmislice kojih smo se od njih naslušali i ta logika, i ta mistifikacija papira. Pa, ako ceo svet hoće da prevari Srbe, onda nemaju šanse da ne budu prevareni! To su besmislene stvari.

Drugo, krajnje su neodgovorni. *Oni dobro znaju da bez ove zemlje ne mogu opstati*, a oni su ovu zemlju takvim svojim ponašanjem ugrozili do te mere, da je ova zemlja morala prvo da brine o bezbednosti jedinice, a onda ona može da računa da izvrši neki zadatak. Ako juri bezglavo u zadatak, ne brinući o bezbednosti jedinice, time uništava jedinicu, a ne izvršava zadatak.

Sad sam čitao procenu Nemaca iz njihovog vrha. Oni kažu: 'Jugoslavija vodi vrlo lukavu politiku, jer ide na skidanje sankcija. Ako im se skinu sankcije, velika Srbija je stvorena'.

Sve to ovih nekoliko usijanih glava dovodi u pitanje, zbog toga što ne zna kako da završi rat, što ima svoje unutrašnje političke probleme, što se boji izbora, što se boji pitanja ratnog profiterstva i drugih stvari koje su se vukle nekoliko meseci po štampi. Sada su smenili ministra unutrašnjih poslova, koji je pokrenuo pitanje odgovornosti *Krajišnika i drugih. Taj čovek je tamo bio prvi s puškom u ruci. On je podelio Sarajevo i s puškom uzeo sve teritorije*; ni metar se nije pomerilo posle toga. Nje-ga su smenili, jer je postavio pitanje zakonitosti rada pojedinih ljudi, pojedinaca iz rukovodstva, tih njihovih tzv. 'biznismena' i ostalih stvari. I nije hteo da se izjasni na Vrhovnoj komandi za stav o odbijanju Mirovnog plana. Sada je i on, verovatno, za njih izdajnik.

Prema tome, mi u našem prilazu to treba da raščistimo. Ako postoji neka zadnja sumnja, rezerva, dilema - izvolite, izložite ih, a da ovde više ne slušamo o tome šta će da bude i kako ćemo da zaratimo po nalogu trojice sa Pala?!

Neće ovaj narod ići pod nož zbog usijanih glava trojice sa Pala! I neće ovi gradovi koji su puni omladine da idu pod bombe, *zbog toga što neko hoće da uzme više od pola teritorije Bosne i Hercegovine, jer mu je malo pola teritorije, a nju nema čime da naseli!*

Što se tiče unutrašnjeg javnog mnjenja, unutrašnje javno mnjenje je za mir. Šešelj nije nikakvo javno mnjenje! Mogu da vam kažem da su paravojne formacije opozicije davno pukle; oni su šaka jada, da ih neko za tur ugrize!

Neka se vojska ništa ne brine oko njihovih paravojnih formacija! Sve je to u stanju da završi ova policija, bilo gde nos da pomole!

Druga opasnost koja je bila ogromna je zaoštravanje sankcija; rekao sam da je prva opasnost bila uvlačenje Jugoslavije u rat.

Zaoštravanje sankcija u dokumentu koji smo u rukama držali, po Predlogu rezolucije, je zatvaranje Jugoslavije bodljikavom žicom. *Granica prema Makedoniji, koju sada prelazi nekoliko stotina kamiona dnevno, bila bi zatvorena, ali ne više od makedonskih carinika i policije, nego od kontigenta UNPROFOR-a koji čini američki kontigent u Makedoniji.* Prema tome, šanse da se dalje preko te granice ide bile bi ravne nuli; znači, ne bi bile minimalne, nego ne bi postojale.

To je uništenje našeg ekonomskog programa i to je potpuno naše uključivanje u novi vrtlog ekonomske krize.

Mi smo svojim postupcima i tu opasnost izbegli.

Treće pitanje koje se ovde otvorilo, to je pitanje posmatrača. Mene je Perišić upoznao sa predlozima Engleza, Jovanović mi je nešto rekao pred ovaj sastanak s Kozirjevim koji su onda modaliteti da se prihvate posmatrači itd. Ja sam i Perišiću onda rekao: nećemo prihvatiti posmatrača, možeš ti slobodno da ideš kući!

Mi smo postigli u dogovoru s Rusima da nema posmatrača. Koliko će oni još biti izloženi udarima veliko je pitanje, ali videli ste po njegovoj izjavi; on nije hteo ni sebe ni mene da stavi u situaciju da on predlaže, a ja odbijam, nego je rekao - 'to je marginalno pitanje, to nije značajno za rešavanje jugoslavenske krize'. On se vrlo čestito i vrlo prijateljski skinuo sa tog pitanja.

Bez Rusije, oni ne mogu doneti odluku o pooštavanju sankcija, a mi smo to pitanje raščistili.

Prema tome, mi smo pravu opasnost - uvlačenje SRJ u ratni sukob i ogromna razaranja izbegli, zaoštavanje sankcija izbegli i posmatrača, za sada, eliminisali kao težak i ozbiljan problem.

Ali, sada je na putu nastojanje Rusije, uz pomoć Francuske, uz razumevanje Engleske, ali ne i pomoć, da sa Nemcima i Amerikancima postigne početak skidanja sankcija. Oni sada na tome rade, veoma iskreno i veoma uporno. Ja se nadam da će u tom pravcu stanje da kreće, naravno samo u okolnostima u kojima celom svetu bude jasno da mi ovu sopstvenu politiku mira, koju smo definisali, zaista i sprovodimo; a ne da jedno pričamo, a drugo radimo. Mi smo mala zemlja, ovde ljudi ima mnogo - nemojte da mislimo da možemo nešto da prevarimo svet! Ja, uopšte, ne bih dopustio ni razmišljanja o tome kako neko da prevvari svet, pa da nešto uradi mimo odluka koje smo zvanično doneli i koje smo vrlo uspešno sve vreme sprovodili.

Nikakvih problema nema da pomognemo svom narodu tamo; nikakvih restrikcija nema ni na hranu - nekoliko miliona kilograma hrane je već otišlo, odeće i lekova od kada je zatvorena granica. Na kraju krajeva, Savezna vlada je o tome izdala zvanično saopštenje. Prema tome, mi svom narodu moramo da pomožemo i pomagaćemo ga, ali za mir i za rešenje koje je u nacionalnom interesu, a ne za rat i pogibiju!

Juče sam Martiću, kada je došao, rekao: 'To što si išao i petljao se po Drvaru velika je sramota! Išao si tamo da se slikaš, da podržiš jednu politiku pogibije tog naroda i da dovodiš u opasnost Republiku Srpsku Krajinu'! Kao što znate, i to dobro zna Momir Bulatović, Karadžiću je večito Republika Srpska Krajina služila kao moneta za potkusurivanje: kada se pregovara o teritorijama, on nudi Krajinu i Posavinu; kaže: 'da damo Krajinu Tuđmanu da nam da Posavinu'! Niko ga na to nije ovlastio, ali on to odmah nudi. Kada treba da plaši svet, on odmah viče: 'ujedinjenje Krajine i Republike Srpske'!

Molim vas, Republika Srpska Krajina, posle Vensovog plana opredelila se da kroz pregovore reši svoj status, a ne ratom. Ujedinjavanje bi automatski izazvalo rat Hrvatske protiv Krajine, uz podršku celog sveta! Rekli bi: 'to je okupirana teritorija, stvorena je neka nova tvorevina, to više nije UNPA zona' i gotovo. Da li bi to išli, pitao sam? Kaže da u to ne bi išli ni po koju cenu; rekao sam - 'ako ne bi da idete u to, onda se ponašajte u skladu s tim šta vam odgovara'! Ako vi zaista mislite da nas lažete i trikovima se raznim služite, to je nedopustivo. Čuo sam da Karadžić izjavljuje kako se nismo dogovorili kako da izgledaju zaključci Skupštine Republike Srpske. Molim vas, ovde sedi Perišić, ovde sedi Bulatović, a sedelo je još nekoliko ljudi, valjda smo se dogovorili; onaj je zaklopio svesku i rekao: 'Sve smo se dogovorili, sve je od tačke do zapete tako'!

Nemojte da mi ovde međusobno raspravljamo o tome dokle idu lagarije jednog neuračunljivog rukovodstva koje ne zna u ovom trenutku kako da završi rat i kojem smo sve stavili na raspolaganje, pa čak i to da nas učini odgovornim za kraj rata i ovakav rezultat. Možemo samo da se ponosimo rezultatom da smo zaštitili svoj narod i stvorili mu državu na pola teritorije Bosne i Hercegovine! Tamo još dva naroda živi, oni dobivaju drugu polovinu teritorije. Dve trećine dobija polovinu, a ja ovde slušam izraz da se 'sabije srpski narod u polovinu teritorije' - jedna trećina koja je dobila polovinu teritorije sabija se, a one dve trećine koje su dobile polovinu ne sabijaju se?! Kažu da je zato ovaj Plan antisrpski - da se sabiju u teritoriju od pola Bosne i Hercegovine! Dajte da razmišljamo kao razumni ljudi; kažu - 'da se sabiju na teritoriju gdje će imati 40 stanovnika na kvadratni kilometar'?! Da ne kažem da je to teritorija veličine dve Crne Gore, pogledajte državu Monako - velika je 1,5 kvadratnih kilometar. Ovo

je 150 puta veća država, a svi u svetu znaju za tu državu i lepo žive. Republika Srpska je dva puta veća od Crne Gore, jedan ipo put veća od Slovenije, i mi sada obašnjavamo kako je to malo?!

Moram da vam kažem svoje lično mišljenje: mislim da je to nemoralan prilaz. Srpski narod nije vodio osvajačke ratove.* Nije parola 'Tuđe nećemo, svoje ne damo' pogrešna parola; to je poštena parola. *Pola teritorije Bosne i Hercegovine je maksimum koji pripada Srbima u Bosni i Hercegovini, jer su oni jedna trećina.* Traženje više od toga bi nesumljivo bilo opredeljenje za jedan osvajački rat. *Čuli ste na našoj Skupštini šta oni kažu - to je njihov glasnogovornik - '80 posto teritorije nam pripada', znači, dve trećine stanovništva će u 20 posto teritorije, a jedna trećina će u 80 posto teritorije?* Izvinite, to uopšte nije za razgovor.

Prema tome, zamolio bih da nam vojni vrh kaže da li tu ima neke rezerve u vezi sa ovom politikom, u bilo kom pogledu, da možemo da razgovaramo o tome, da to razjasnimo? Rezerve mogu da budu veoma dobronamerne, to mi uopšte ne smeta, ali da ih razjasnimo i da jednom smatramo da su razjašnjene, a ne da ih stalno ponovno u raznim varijantama raspravljamo.

Drugo, da vidimo ove konkretne stvari koje sam čuo iz referata: *'opasnost predstavljaju pripadnici Vojske Jugoslavije sa prostora Republike Srpske'*. Izvolite, da vidimo kakve su mere da tu opasnost nemamo. To je vaš stav i izvolite da ga elaboriramo, da vidimo na koji način može da se eliminiše ta opasnost.

Drugo, ovde sam zapisao problem koji je general istakao: *'sedmi problem je odnos prema starešinama Vojske Republike Srpske koji ne podržavaju političko rukovodstvo Republike Srpske i žele da se vrate'*. Izvinite molim vas, ova zemlja je zauzela svoj stav: nego kako nego treba da se vrate?! Ne možemo mi da ih tamo držimo po naređenju, gde oni treba da rade i protiv svoje savesti i protiv naše politike; znači, da mi radimo protiv svoje politike. Prema tome, to pitanje treba posebno da razmotrimo u ovom sastavu i da vidimo kako po njemu da se postavimo.

* Očigledno je da Slobodan Milošević otvoreno laže, jer, pored ostalog, i ova njegova diskusija potvrđuje činjenicu da je riječ o osvajačkim ratovima genocidnog karaktera. Sličnu konstataciju Milošević je ponovio i na proširenoj sjednici Vrhovnog saveta odbrane, održane 6. decembra 1995. (Vidi dokument br. 99).

Da se više ne bi javljao za reč, da završim po ostalim pitanjima. Ovo 'diplomatskim aktivnostima nastojati ...' podrazumeva se.

Treća tačka: 'Da se stavi van snage Odluka o nepozivanju obveznika rata i zemljoradnika' - mislim da ne treba da se usvoji, već da ta Odluka ostane na snazi.

Ovo 'Da načelnik Generalštaba popunjava jedinice 'A' klasifikacije do mirnodopske popune prema potrebi', to je normalno.

Ovo, 'prema donetim odlukama', mi smo doneli te odluke.

Izvinjavam se što sam malo duže govorio, ali sam osetio potrebu da to kažem.

ZORAN LILIĆ:

Hvala!

Reč ima predsednik Bulatović.

MOMIR BULATOVIĆ:

Mislim da je baš dobro što je predsednik Milošević govorio duže, time ostaje manje prostora za nas druge, tim prije što je još jednom obrazložio sve one odluke koje smo mi ovdje donosili i donjeli i za koje i dan-danas smatram da nema nikakvog prostora da se preispituju niti da se preinačuju.

Mislim da je predsednik Milošević osjetio potrebu da ovako šire govori na osnovu jedne intonacije koja je, ipak, bila danas prisutna na ovom sastanku, a koja se baš izražava predloženim mjerama iz nadležnosti Vrhovnog savjeta odbrane, posebno mjerom jedan – 'definisanje nacionalnih interesa srpsko-crnogorskog naroda i načina realizacije na sprečavanju daljeg raskola u jedinstvenom nacionalnom biću'.

Sasvim je jasno da sadašnji trenutak u kome živimo otvara hiljadu i jednu političku dilemu, ali u ovom trenutku i na ovom mjestu mi trebamo da skoncentrišemo našu pažnju da ocijenimo kakva je uloga Vojske Jugoslavije u datim političkim i državnim okolnostima i da na taj način odredimo i dalje zadatke.

Meni je prilično jasno da je uloga Vojske Jugoslavije u ovom trenutku više nego osjetljiva, ali mislim da su i savršeno jasni putevi kako tu osjetljivost treba relativizirati i kako, u suštini, treba otkloniti ove brojne opasnosti koje nad nama stoje.

Ne bi ponavljao sve ove argumente koje je iznio predsjednik Milošević, jer smo ih mnogo puta zajednički okretali tražeći rješenje. Ponavljam da smatram da smo najbolje moguće rješenje u okviru datih okolnosti pronašli.

Ono što stvara dilemu, pretpostavljam i među znatnim brojem pripadnika Vojske Jugoslavije, a i među velikim dijelom opozicije, konačno i u javnim medijima, to je zanemarivanje elementarne istine *da je cilj dostignut i da tom dostignutom cilju treba prilagoditi sada nova sredstva onom narodnom: 'zasvirati, ali i za pas zadjenuti'*. *Sada je faza u kojoj se, upravo, treba 'za pas zadjenuti', uknjižiti i zaštititi sve ono što je po cijenu velikih ljudskih žrtava i materijalnih razaranja dato.*

Upravo ovdje u otklanjanju te osnovne dileme ja vidim osnovni zadatak, ulogu i svrhu djelovanja Vojske Jugoslavije. Ne znam da li je takvih pokušaja činjeno, ali mislim da bi trebalo razriješiti i ove male prisutne, najdobronamjernije nedoumice i dileme koje smo i ovdje osjetili i onda političkim radom, ubjeđivanjem otići do osnovne jedinice; malo smo zanemarili taj dio; bojimo se i komesara. Vojska jeste apolitična, ali Vojska mora da shvata da brani i da tumači državni interes, a ovo je državna politika koja je najugaoniji kamen tog državnog interesa.

Što se tiče ostalih pitanja o kojima je bilo govora, meni je drago da je i procjena vojnog vrha upravo u tome da nam u ovom trenutku ne prijete neka izuzetna spoljna opasnost. Prijeti nam ekstremizam i terorizam i izvan granica SR Jugoslavije i unutar granica SRJ. Molim vas da ekstremizmu i terorizmu koji jeste realna opasnost upriličimo odbrambena sredstva. Ne vidim svrhu da, recimo, zbog mogućeg ekstremizma dižemo desetine hiljada rezervista. Vi znate da to nije sredstvo kojim se možemo braniti od ekstremizma i terorizma. S druge strane, zna se kako i na koji način koordiniranom aktivnošću sa Ministarstvom unutrašnjih poslova, mobilnim elitnim jedinicama se, ipak, taj problem može sagledati i spriječiti.

Ono što je neobično važno, to je da pokušamo da izbegnemo 'začaranu' priču, krug iz kojeg se teško možemo izvadići; čini mi se da u njemu stalno stojimo za svih ovih 25 sjednica Vrhovnog savjeta odbrane. Smatram da smo svi na zajedničkom poslu i da se mora uvažiti činjenica da u ovom trenutku u SRJ ne postoji 248 miliona dinara

koje možemo da odvojimo za neku namjenu. Možemo da napravimo samo kaos i da dovedemo do kraha ekonomskog programa. Realni problemi sa kojima se mi suočavamo, na žalost, mnogo su bizarniji i mnogo složeniji. To su problemi kako da isplatimo narednu platu profesionalnom sastavu Vojske Jugoslavije.

Molim da Generalštab, zajedno sa svim svojim stručnim službama i u saradnji sa Saveznom vladom, uvaži činjenicu da ne postoji kasa iz koje je moguće uzeti čak i onih 30 miliona koje smo prošli put ovdje načelno odobrili kao sredstva; da jednostavno imamo u vidu činjenicu da je sada borba za preživljavanje. Konačno, taj ekonomski faktor je bio jedan od odlučujućih faktora u našem procjenjivanju daljih postupaka, mjera i činjenja. *Dok smo imali one dvije milijarde dolara koje su utrošene u Bosni i Hercegovini, zaista nismo raspravljali o 200 i nešto miliona dinara ili maraka koji su ovdje, ali molim da uvažimo da ne treba jedni drugima da prebacujemo 'lopticu'.*

Zbog toga, mislim da mjere koje se traže od Savezne vlade, naročito u tački 3. i 4. jednostavno nisu realne - da se donese odluka o korišćenju određenih proizvoda iz saveznih robnih rezervi bez nadoknade (tačka 4.) u stvari jedna je od poluga zbog kojih stalno ide javno prepucavanje na relaciji guverner Narodne banke Jugoslavije - Savezna vlada, zbog toga što su ta sredstva već materijalno bilansirana i ulaze u neko pokriće već dosadašnjeg nivoa potrošnje koji se obezbjeđuje na osnovu ovog Programa, a da se iznađe mogućnost za povećanje finansijskih sredstava i njihov redovni priliv; redovnost priliva je stalni zadatak Vlade koji se može uraditi na koordinaciji, ali povećanje finansijskih sredstava je apsolutno nemoguće uraditi bez rebalansa Budžeta; o tome smo mnogo pričali.

Dao bih kratak komentar na mjere iz nadležnosti Vrhovnog savjeta odbrane. Mislim da sada ne treba staviti van snage Odluku o nepozivanju na vojne vježbe obveznika rata 1991/92. godine. Što se tiče zemljoradnika, mislim da je već ranije donijeta odluka, sada otvara prostor da se u narednim mjesecima izvrši popuna rezervnog sastava i pozivanja zemljoradnika; mislim da su to sada mjeseci koji će to omogućiti.

Molim vas da još razmislite - tu ne mogu da sugerišem ništa posebno - s obzirom na podatke, činjenice i analize koje smo ovdje čuli, mislim da treba vrlo pažljivo procijeniti da li nam je potreban ovoliki

broj poziva iz rezervnog sastava, jer stvara izuzetno visoko opterećenje po osnovu vojnog budžeta. Mislim da ostaje problem koji treba da razrešavamo, a to je - kako pomagati Srpskoj vojsci Krajine, imajući u vidu realnu činjenicu da je fizički prostor i mogućnost za njihovo pomaganje spriječen.

Mislim da jednostavno treba izvršiti rad u profesionalnom smislu, do jedinica, da se u stvari shvati suština i namjera naše državne politike, našeg državnog interesa i da se pripadnicima Vojske Jugoslavije, na savremeni način i u modernim formama, objasni šta, u stvari, znače mjere i aktivnosti državnog rukovodstva. Pretpostavljam, ukoliko se ti ljudi nađu sami sa sobom, pa čitaju novine i gledaju TV dnevnik, teško mogu da se snađu u poplavi informacija. Ali, nadam se da je svima nama ovdje sasvim jasno, da odluke koje smo donijeli znače odluke za mir i da ne treba nikakvo drugo preispitivanje takvih odluka u ovoj situaciji vršiti.

Hvala!

ZORAN LILIĆ:

Hvala, Momire!

Ko dalje želi reč?

Reč ima predsednik Vlade.

RADOJE KONTIĆ:

Pokušao bih da budem kratak i da ne ponavljam to što su dvojica predsjednika rekla.

Imam osjećaj određene diskrepance između onoga što je dato kao ocjena sadašnjeg bezbedonosnog trenutka i onoga što smo kasnije čuli u mjerama. Jer, povećanje vojnih efektiva, brojnosti Vojske, povećanja rezervi, naoružanja i svega ostalog što je predviđeno, u stvari, upućuje na zaključak ili na povećanu opasnost, ili na potrebu višeg nivoa vojne spremnosti. To iznosim više kao jedan utisak, nego kao potrebu da se oko toga posebno raspravlja.

Drugo, pomalo imam utisak da se do kraja ne shvata Odluka Savezne vlade. Nekako bi moglo da se protumači da je ta Odluka doneta brzopletu, nepromišljeno itd. i da se ta Odluka može, u određenom smislu i u određenim aspektima, mijenjati. Međutim, to je prevashodno

bila politička odluka, sračunata na prihvatanje mira i na upozorenje rukovodstva bosanskih Srba na pogubne posledice, ukoliko se opredjele za ratnu opciju. Kao takva, ona nije niti može voditi računa o svakom detalju, ekonomskih ili vojnih posledica. Odluka je to sasvim jasno kazala, i u tački 3. jedino je dozvolila humanitarnu pomoć.

Ja bih pledirao za jednu vrstu fleksibilnijeg tumačenja tog dijela Odluka koji je vezan za humanitarnu pomoć. Zbog toga smo mi tamo taksativno nabrojali u tački 3. *da se ta pomoć odnosi samo na hranu, lijekove i odjeću, ali se pokazuju i neka druga pitanja više nego aktuelna: liječenje bolesnika, lijekovi ne samo za liječenje ljudi; pitanje udžbenika za početak školske godine i još neka pitanja.* Molio bih da se, ako ne ovdje, onda u nekom drugom razgovoru dogovorimo kako to tretirati?

Osvrnuo bih se kratko na ovo što je dato kao mjere koje bi trebalo da preduzme Savezna vlada.

Prvo, 'Neophodne pripreme organa MUP-a za prihvati i razoružanje naoružanih grupa i pojedinaca'. Moram da priznam da mi nije jasno o kakvom se prihvatu i razoružanju radi i na koje se grupe i pojedince odnosi? Ali, bez obzira na tu činjenicu, moram da skrenem pažnju da ovo nije faktička nadležnost Savezne vlade, jer se granica i čuvanje granice nalaze u nadležnosti republika. Ako iz tog naslova ima kakva potreba, da se da kakav zaključak, onda bi to trebalo nasloviti na republičke MUP-ove, a ne na Saveznu vladu.

Drugo, 'da se svestrano sagledaju problemi koji mogu nastati masovnim prilivom izbeglica i pripreme odgovarajuća rešenja' - to opet nije nadležnost federacije i Savezne vlade; problem izbeglica se nalazi u nadležnosti republika. Mi na nivou Savezne vlade nemamo nijedno tijelo koje se bavi izbeglicama, ali i jedna i druga republika imaju svoje komesarijate koji se bave pitanjem i smještajem izbjeglica, a i druge organizacije.

Treće, 'da se iznađu mogućnosti za povećanje finansijskih sredstava ...', predsjednik Bulatović je o tome govorio. Moram da skrenem pažnju na nekoliko okolnosti u realizaciji vojnog budžeta. Prije svega, da kažem da mi dnevno svaki priliv raspodjeljujemo po proporciji koja je utvrđena u budžetu na Vojsku i na ostali dio savezne administracije, tako da se dnevno raspodjeljuju sredstva u datoj proporciji. Na žalost, i pored određenog povećanog priliva sredstava u po-

sljedenjih nekoliko mjeseci, kod Vojske se javljaju dva teška problema: jedan je isplata zarada profesionalnom dijelu Vojske i drugi je kontinuirano povećanje duga prema vojnoj industriji. Tako, na primjer, za isplatu ličnih dohodaka ili prvog dijela ličnih dohodaka za mjesec juli - bio sam prinuđen da na intervenciju predsjednika Lilića prvo izdvojim pet, pa onda deset miliona sa ove druge stavke koja pripada civilnom sektoru, da bi se isplatilo 70 posto akontacija zarada za Vojsku Jugoslavije.

Što se tiče dugovanja privredi, ona ovih dana dostižu 70 miliona dinara, bila su 40, pa 50, 60, pa sada 70.

Sa treće strane, nikakve šanse nema da se bilo kakav rebalans budžeta usvoji u Saveznoj skupštini. Prema tome, naše su mogućnosti da se krećemo u okviru raspoloživog budžeta. Pri tome, molio bih saglasnost Savjeta i Generalštaba da se izvrši tzv. previrmanisanje sredstava sa ostalih stavki i da se u određenom smislu ide na povećanje zarade profesionalnom sastavu Vojske Jugoslavije. Jer, ne možemo sa 80 dinara ostati dalje u situaciji kada je prosečan lični dohodak na nivou Jugoslavije već dostigao 185 dinara. Pre dva-tri mjeseca mi smo skoro bili izjednačeni, a sada su ta prosječna primanja neuporedivo veća nego što je naša osnovica.

Molio bih Savjet bar za načelnu saglasnost oko toga kako bismo radili na tim pitanjima. Novih sredstava nema. Pri tome, naravno, moramo se pobrinuti da nademo nove izvore sredstava, da bi se ovo što je planirano kao budžetski rashod moglo obezbjediti.

Četvrta tačka, 'da se donese odluka o korišćenju određenih proizvoda iz saveznih robnih rezervi bez nadoknade' - ne znam na što se misli, ali moram kazati da smo mi u cilju realizacije programa ekonomskog oporavka zemlje donijeli odluku da se 170 miliona dinara robnih rezervi proda da bi se ovaj obim Saveznog budžeta, koji je utvrđen Saveznim zakonom, mogao koliko - toliko realizovati. Na žalost, ta prodaja ne ide dobro, zbog toga što, jednostavno, tih sredstava nema kao materijala u robnim rezervama jer su već kod privrede potrošena. Sada bi trebalo ta potrošena sredstva kod privrede da naplaćujemo, što se pokazuje izuzetno teškim, jer bi to značilo povlačenje obrtnih sredstava privrede u Savezni budžet.

U ovom trenutku imamo u saveznim robnim rezervama oko 240 miliona dinara. Nadam se da se niko ne može zalagati

da se taj nivo robnih rezervi koji, u stvari, ne omogućava ni ozbiljnije vojne potrebe ni za nekoliko dana, a ne za 15 ili 20 dana, da se dalje može ići sa prodajom tih rezervi. Naravno, to su prije svega energetske rezerve. Mogu da kažem da mi imamo jednu trećinu dizela u odnosu na tzv. NEP rezerve - neprikosnovene rezerve. Dalje smanjivanje tih rezervi apsolutno ne dolazi u obzir po bilo koju cijenu, izuzev za krajnje potrebe.

Prema tome, ni ta odluka, apsolutno, ne može da se realizuje.

Ovo 'informativno-propagandni potencijali, sačiniti program djelovanja prema inostranoj i domaćoj javnosti', u određenom smislu može, ali skrećem pažnju da je i to u nadležnosti republika delom.

Hvala.

ZORAN LILIĆ:

Hvala!

Reč ima general Perišić.

MOMČILO PERIŠIĆ:

Polazeći od mesta i uloge Vojske Jugoslavije, mi smo dužni da Vrhovnom savetu stavimo na uvid sve ono što Vojsku iritira, da bi se ona sto odsto ponašala, upravo u skladu sa donetim odlukama.

Upravo zato smo postavili pitanja koja su bitna, da date svoj stav, da Vojska ni u jednom svom segmentu svog rada, odlučivanja i pripreme društva za sprečavanje ugrožavanja bezbednosti ne bi lutala.

Ja se zahvaljujem što ste ovde pojasnili mnogo stvari.

Idemo na prvo pitanje.

Postavili smo ovako pitanje, upravo iz razloga da bismo čuli stav svih vas i da bi se mogli opredeliti bez ikakve dileme. Čuli smo stav i veoma nam je drago. A nema uopšte nejasnoća da mi nismo razumeli, to smo potvrdili svojim izjavama i delovanjem; sve smo uradili i doprineli da sačuvamo bezbednost SR Jugoslavije, iako se na njenim granicama već četiri godine vodi rat.

Prema tome, nema nikakvog nerazumevanja, mi to potpuno razumemo, ali hoćemo da znamo pravi stav, jer do juče smo *pomagali Republiku Srpsku u smislu mnogo čega*. Posle ove Odluke, ima niz stvari koje nisu dovršene, a vezane su za Republiku Srpsku:

Prvo, nepravilna raspoređenost remontnih kapaciteta i drugih postrojenja vezanih za namensku proizvodnju. Vi znate, oni su nešto branili da se izveze, nešto nije izvezeno, jer se išlo na jedinstveni bilans za potrebe rata itd. - to je ostalo.

Pošto su neki kapaciteti bitni za održavanje sredstava ratne tehnike SR Jugoslavije ostali na onom prostoru, moramo napraviti dodatna ulaganja i naći radne organizacije koje će to nadomestiti, da ne bismo trpili velike štete od neredovnog održavanja sredstava. Na primer, tu je remont avio motora. Mi za to ovde nemamo mogućnosti da vršimo onako kako smo do sada vršili razmenom sa vojnom industrijom na prostoru Bosne itd.

Drugi bitni problem je ovo što ste Vi pomenuli - *uvezanost jedinstvenog sistema veza i radarskog sistema*. Hoćemo li u ovoj fazi, kada zaista preti opasnost da se naruši bilo koji element sistema veza i radarskih, ići na podelu sistema, ili nećemo? Jer, ako idemo na podelu sistema, onda postojati neki period da se i jedan i drugi sistem zaokruži u jedinstvenu celinu, kako bismo zaista mogli non-stop pratiti situaciju u vazduhu i ne dozvoliti da neka letilica ugrozi našu bezbednost.

Plus, što multiplicira sve ovo - namerno sam izašao na kartu - to je da Republika Srpska Krajina, koja je ovde bila uvezana u taj jedinstveni sistem, ako razrušimo *sistem uvezan za taj prostor koji je pod kontrolom i Republike Srpske Krajine i Republike Srpske i Republike Jugoslavije*, onda ćemo neopravdano kazniti Republiku Srpsku Krajinu, jer onda neće imati sistem veza i radarski sistem, čime njenu borbenu gotovost dovodimo u pitanje?

Prema tome, pitanje je - *da li da ostanemo kod sadašnjeg jedinstvenog sadašnjeg sistema veza, radarskom sistemu i svakom drugom, ili ne?*

Ima tu i niz drugih stvari. Mi smo, sećate se, u startu to inicirali - ja sam se za to zalagao - *da svi profesionalni vojnici sa ovog prostora idu u Republiku Srpsku, odnosno Republiku Srpsku Krajinu, a koji su poreklom otuda. Onda smo to ublažavali i doveli na nivo selektivnosti. Po tom nivou selektivnosti, to je otišlo tamo. Dobar deo tih ljudi je ostao tu. Sada imate te ljude, koji nisu hteli da idu dobrovoljno onda kada je njegova rodna gruda ugrožena, jer nije imao dovoljno patriotske svesti. Ali, kao i gro izbeglica ovde, najgrlatiji su i oni unose defetizam itd. Šta sa takvim čovekom? Ja sam to već i rekao dole po dubini, tako i radim,*

ali hoću da se to verifikuje - takvog čoveka treba odmah uputiti, pa se dvostruko postiže cilj: prvo, pomaže svom narodu kada nije pomagao do sada i, drugo, sprečava se defetizam ovde. Međutim, ja znam da svi oni koji sada odu tamo neće biti korisni, jer kada nije otišao kada je trebalo, sada će se isto ponašati.

U tom smislu jako je važno da se zauzme jedinstven stav. Ja samo navodim tri bitna segmenta pitanja, a tako kako je u Vojsci, tako je i u svim drugim segmentima našeg društva.

Ja sam zato i tražio prošli put sastanak, da se operacionalizuje, šta znače te tri tačke, u smislu kada se to operacionalizuje u svakom segmentu odnosa SRJ prema Republici Srpskoj, kako se taj odnos implicira na Republiku Srpsku Krajinu, sa kojom treba nastaviti odnose kao i dosada. Pored ostalog, *tu je i tranzit bilo čega za Republiku Srpsku Krajinu. Kao što vidite ovde, nema nikuda da ide to nego preko Republike Srpske.* U nekom daljem razvoju situacije, to se bazmalo ne može nikako obezbediti da dođe tamo, obzirom na mogućnost pogoršanja.

Ja vam se veoma zahvaljujem što ste tako bili direktni i pojašnjili neke stvari gde je bilo dilema, iako apsolutno nema dileme u bitnim stvarima.

Sledeće, što bih želeo da naglasim, mi smo dužni kao vojnici da predviđamo, a ako predviđamo držimo inicijativu u svojim rukama, a ako držimo inicijativu u svojim rukama onda ima šanse da bezbednost zemlje održimo; zahvaljujući tome do sada smo održali bezbednost zemlje. Inače, ako čekamo da nas stvari zateknu bez vaše odluke, onda obično 'gasimo požar', a ja to ne želim. Vama se zahvaljujem što ste uvek na moju inicijativu sazvali Vrhovni savet i dali nam uvek dovoljno prostora da mi možemo samostalno, u okviru predloženih mera, to što vi odobrite i odlučite, bez sazivanja, u datom momentu, kada za to postoji potreba, da preduzmemo mere.

Sa tog aspekta treba gledati te predložene mere. A te predložene mere su sve korektne, sem možda prve, ali trebalo je jedno bolje opredeljenje, upravo ovako kakvo ste izneli.

Pogledajte ovaj prostor! Gospodo, neminovno je da Republika Srpska, sa ovakvim brojem ljudi, koji je tu izražen, sa ovoliko sredstava koliko ima, ako budu uporni i istrajni u svojoj budalastoj odluci, neminovno je da počnu gubiti prostor. Budu li gubili prostor, mi ćemo se sigurno suočiti sa problemima sledeće prirode:

Prvo, bežanja izbeglica. Ako se samo Banja Luka bombarduje, očekujte minimalno 100 hiljada izbeglica, što ugrožava sigurnost SR Jugoslavije.

Drugo, u okviru tih izbeglica biće i naoružane grupe. Ako ne preduzmemo oko toga mere i ne opredelimo se šta ćemo s tim, onda se ugrožava bezbednost SRJ.

Dalje, tu bi bile nekontrolisane grupe izbeglica. Ja samo govorim odgovorno da ima paravojnih jedinica i u Republici Srpskoj i Republici Srpskoj Krajini, čak i ovde, na papiru u SRJ, ali zahvaljujući našoj saradnji sa MUP-om, one nemaju šanse da žive, niti sutra da se formiraju, ako preduzmemo određene mere.

Kada je to tako, onda u nekoj situaciji gubljenja teritorije, nekontrolisanog povlačenja i neorganizovanog prihvata naroda, uz te pojedince, grupe i otkaçene manje jedinice itd. u sprezi sa unutrašnjim neprijateljem, može izazvati veoma teško stanje u SRJ. Ako mi nemamo u nekim situacijama odrešene ruke, onda preti opasnost da dodje do sukoba Srba, a strani faktor upravo to i želi. Onda bi spoljni faktor, uz pomoć unutrašnjeg neprijatelja, ostvario svoj cilj, uslovno reći preko naših vojnika - mislim na taj otpad, a da ne angažuje i svoje vojnike, kako je, uostalom, uradio u celoj bivšoj SFRJ: sve ciljeve je ostvario ne angažujući svoje vojnike, nego angažujući upravo pripadnike našeg naroda.

Ako bismo mi dozvolili, a preti opasnost građanskog rata, ako ne sasećemo sve mogućnosti građanskog rata u korenu, onda bi taj rat na ovim prostorima bio daleko krvaviji nego što je bio do sada.

Zato smo mi to sve izneli, sa velikom dozom, najcrnjom varijantom da bismo mogli videti opasnost koja nam preti i da stvorimo prostor za preduzimanje mera na vreme, a ne da čekamo da nam se nešto desi, pa onda u haotičnom stanju donesemo neke pogrešne odluke.

Sledeće pitanje koje bih želeo da potenciram, to je finansiranje. Za preduzete mere koje su sada zadejstvovane, a vidite koliko ovde ima kružića (pokazuje na karti), za čime prije nismo imali potrebe, jer je ovo bilo bezbedno i bilo je u potpunoj korelaciji, pa nije bilo potrebe da se obezbeđujemo. Sada to moramo. Mi smo rekli da nam treba 36 miliona dinara. Naređeno je da se te pare nađu. Mi smo 'kratki' za tih 36 miliona dinara. To je za to što je sada preuzeto. Ja bih bio pun sreće da ne treba ništa više da ne preduzimamo, jer onda ne bi trošili ni

dinara. Mogu reći da smo do te mere selektivno radili stvari, čak dole bataljon nismo poslali nego ojačanu četu. Procenili smo da momentalno nema potrebe za tim, jer nema potrebe držati ljude, da svaki dan ima 15 dinara dnevnicu, kada mogu ti troškovi da se svedu na minimalne.

Znači, trebalo bi da se za nas nađe tih 36 miliona.

Sledeće, ja sam više puta rekao, Vojska može da živi sa pet dinara mesečno, ali ako tako žive i sve slične institucije kod nas. I tu nema problema; nikakvih potresa biti neće - ja vam to garantujem. Ali, ako u drugim institucijama ide rast plata, onda mora adekvatno tome da raste i plata u Vojsci. U protivnom, to izaziva izvesnu vrstu nezadovoljstva, a ja ne bih želeo da u inače nestabilnoj situaciji Vojska bude uzročnik bilo kakvih potresa. Ali, gospodo, nemoguće je to obezbediti kada je odobreno 743 miliona u startu, kada je osnovica bila 35 dinara, a u međuvremenu povećana je u Republici Srbiji na 180 dinara, a u Vojsci je to još uvek na 85 dinara. Nemoguće je od iste količine novca pratiti rast plata, a da se to veoma reaktivno ne odrazi na borbenu gotovost. Mi smo do sada ukupno realizovali 64 odsto odobrenih sredstava, što je u skladu sa odlukom, i do kraja godine možemo ići sa odobrenim sredstvima - ne treba ništa više sa onih 36 miliona, i ako ostanu plate kako ste se vi odlučili u maju ove godine. Ali, ako se plate povećavaju, onda mi moramo skidati sa drugih stavki, a to smo već do sada tako skinuli, da 50 odsto ukupnog budžeta Vojske Jugoslavije ide na plate i penzije, a ostalih 50 posto ide za ishranu vojnika, život vojnika, osnovno održavanje i najnužniji remont vitalne borbene tehnike i infrastrukture. Ali, postoje granice koliko to može na račun plata i penzija da se pomera. Ako idemo dalje, onda drastično smanjujemo borbenu gotovost.

Zato vas molim, ako možete nešto da učinite. Ili da zakočimo plate u društvu, pa neka u društvu plata bude tolika i tolika i da nema rasta i u Vojsci, ili ako ide u društvu, onda za tu razliku trebaju povećana sredstva. Ja kao vojnik za to pare ne mogu da smislim, jer nema od čega.

Još jedna stvar, vezana za sve ovo. Molim vas da unutrašnje snage koje su na neprijateljskoj poziciji ne potcenjujemo. Nemojmo potceniti iz više razloga. Spoljni faktor želi da promeni društveno-politički i ekonomski sistem u SR Jugoslaviji, ili da se taj sistem, na neki način, uklopi i koji će koristiti interesnim sferama. U tome on maksimalno koristi domaćeg neprijatelja, a domaći neprijatelj u tome vidi šansu da dođe na vlast. To je uvek opasnost koja preči i to ne treba potceniti iz

više razloga. Mi nećemo dozvoliti da Vojska Jugoslavije bude nespremna u bilo kojoj situaciji.

Zato smo bili dužni da vam ovako, možda suviše defetistički izložimo situaciju, ali mi uvek u startu uvek izlažemo najtežu situaciju koja bi nas mogla zadesiti.

Unutrašnji neprijatelj može da inscenira da vrši pomoć preko granice SRJ da bi, u nekoj eskalaciji sukoba i podrške NATO pakta iz vazduha izvršio udar po SRJ. Normalno, tu pretila opasnost i od secesionističkih snaga, koje - garantujem i siguran sam - neće se dići bez signala spolja. Kao što vidimo, taj signal spolja neće doći, ali ako bi došlo do bilo kakvih unutrašnjih nemira, na prostoru SRJ, oni bi se odvažili da se sami dignu, bez ikakve pomoći spolja.

Dalje, u slučaju neuspeha socijalnog programa, to bi moglo izazvati socijalne potrese, a u socijalnim potresima se stvara sasvim jedna druga situacija, gde će opet domaći neprijatelj pokušati da iskoristi ono što za sada nikad nije uspeo.

Hvala!

ZORAN LILIĆ:

Hvala!

Pre nego predložim zaključke, želeo bih i ja nešto da kažem.

Kao član Vrhovnog saveta odbrane, nemam niti jedan razlog da menjam svoje opredeljenje po pitanju mira i rata i veoma sam zahvalan predsedniku Miloševiću na ovako detaljnom izlaganju danas, a svakako i Momiru Bulatoviću, obzirom da pretpostavljam da su otklonjene bilo kakve moguće sumnje u opravdanost politike koja se vodi u kontinuitetu Republike Srbije i Republike Crne Gore.

Iz izlaganja generala Perišića, mogu da zaključim da ni Vojni vrh nema rezervi na ovakvu politiku?

MOMČILO PERIŠIĆ:

Nema.

ZORAN LILIĆ:

Mislim da je to dobro da se kaže i da se više unazad ne vraćamo kada su ovako značajne stvari u pitanju, koje su odavno opredelje-

ne i definisane u politici koju vodimo: po pitanju nacionalnih interesa srpskog i crnogorskog naroda, a i svih građana SRJ, odnosno pitanje rata mira i pitanje doslednog sprovođenja politike koja je obezbedila da izbegnemo - ja bih ponovio te tri značajne stvari: uvlačenje SRJ u rat, to su nove sankcije, i svakako pitanje posmatrača, koje je za sada stavljeno po strani, na čemu ne treba, zaista, graditi bilo kakav defetizam i pružati bilo kakvu pogodnu hranu opozicionim strankama koje pokušavaju da manipulišu sa tim pitanjem koje je - čuli ste - marginalizovano čak i od strane ministra Kozirjeva.

Želim da još jednom naglasim i da Vojska Jugoslavije treba i dalje da afirmiše mirotvornu politiku, kako u Vojsci Jugoslavije, tako posebno među starešinama u Vojsci Republike Srpske i Srpskoj vojsci Krajine, *obzirom da često najveći deo Vrhovnog saveta odbrane posvećujemo upravo tim prostorima tamo*. Mislim da uloga Vojske Jugoslavije može da bude veoma značajna, pre svega oficira iz Vojske Jugoslavije.

Predložio bih da zaključak broj 7. koji se odnosi na oficire koji ne žele da ostanu u Republici Srpskoj, jer se ne slažu sa stavovima i politikom koju vodi rukovodstvo Republike Srpske, apsolutno prihvatamo i da im omogućimo da se ovde vrate.

Dalje, da to bude zaključak po pitanju mera iz nadležnosti Vrhovnog saveta odbrane, kada su u pitanju tačka 1. i tačka 2. o kojima možda danas nije bilo potrebe da otvaramo posebnu raspravu, ali je dobro da smo to uradili, jer smo eliminisali svaku moguću sumnju u ono što radimo.

Zaključak bi mogao biti: da svim sredstvima sačuvamo mir u SR Jugoslaviji i da zajedno utičemo na prihvatanje Mirovnog plana, što jedino može da dovede do ostvarenja upravo tih nacionalnih interesa o kojima smo danas pričali. Prema tome, mislim da su prioritetni zadaci zemlje mir i ekonomski oporavak zemlje. Svako ko pokuša bilo jedno ili drugo da promeni, ne misli dobro ni SRJ ni sopstvenom narodu.

Kada je u pitanju tačka 3. iz mera iz nadležnosti Vrhovnog saveta odbrane, mislim da jasno proizlazi iz diskusije predsednika Miloševića i Bulatovića - a ja se slažem sa tim - da ne treba da stavimo van snage Odluku o nepozivanju na vojne vežbe obveznika rata 1991/92. godine i zemljoradnike, obzirom da zemljoradnicima upravo sada ističe vreme u kojem su bili zaštićeni da ne idu na vojne vežbe; znači, u dogledno vreme će moći da se pozivaju.

Tačka 4. Mislim da je dobar predlog predsednika Bulatovića da se sagledaju potrebe - da li je, zaista, potrebno angažovati svih 18.200 lica iz rezervnog sastava.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja sam shvatio da Perišić traži da ima tu mogućnost? To neće realizovati bez potrebe. Obavestiće nas ako bude imao potrebe.

MOMČILO PERIŠIĆ:

Da, samo kao mogućnost.

ZORAN LILIĆ:

Mogućnost nije sporna.

O tački 5. ne osećam nikakvu potrebu da se posebno izjašnjavam, obzirom da smo o tome mnogo puta raspravljali i da *Vrhovni savet ima veoma jasne i precizno donete odluke kada je u pitanju kako pomagati Vojsci Republike Srpske, a pogotovo u ovim uslovima kada su jasne odluke Savezne vlade i odluke republičkih vlada, a mislim da su jasni i stavovi nas trojice.*

Kada je finansiranje Vojske Jugoslavije u pitanju, mislim da bi se morali založiti kao Vrhovni savet odbrane da Savezna vlada obezbedi redovan priliv sredstava koja su već definisana u Budžetu SRJ. Mislim da smo tu uspeli da odgovorimo, ako se, Pavle ne varam? Tu imamo zakašnjenja po pitanju potreba Vojske Jugoslavije. Kada taj deo budemo ostvarili onako kako je definisano Budžetom, onda možemo da razgovaramo da li su potrebna dodatna sredstva.

I da se ispoštuje odluka sa prethodne sednice Vrhovnog saveta odbrane, mi o tome nismo dobili nikakav predlog, a to je da Ministarstvo odbrane, Savezna vlada i republičke vlade, pre svega, preraspodelom sredstava omoguće ovih neophodnih 36 miliona.

Okolo svega ovog drugog, mislim da smo se jasno izjasnili, da su ovo otprilike zaključci koji mogu da proisteknu sa današnje sednice?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Dodao bih da bi bilo dobro, ako bude u mogućnosti Kontić, da nam prezentira podatke, pa bi trebalo da uključimo predsednike

dve republičke vlade i da vidimo ukupno pitanje plata. Jer, mi smo, kao što se sećate, pre nekoliko meseci zamrzli plate. Znam da je moja plata već nekoliko meseci 500 dinara. Ona nikakvu korelaciju nema sa porastom prosečne plate. Ja imam koeficijent 7, a ako je prosek 180 dinara, onda bi bila preko hiljadu dinara. Prema tome, pošto je ona zamrznuta kao i sve plate u javnim službama. Ne znam kakav je to odnos prema platama u Vojsci, ali u svakom slučaju delim stav generala Perišića - onako kako svi na budžetu primaju plate, mora primati i Vojska. Mi samo treba da vidimo stanje njihovih plata, stanje plata u javnim službama, policiji, zdravstvu, školstvu itd. i da vidimo da li ima potreba i kakve ispravke treba da vršimo i da vidimo kako da se za to nađu sredstva. Mi smo procenjivali u Srbiji, nije bilo nikakvih problema u pogledu našeg stava oko zamrzavanja plata, jer su i ovih meseci cene nastavile da padaju. Iako je taj pad vrlo mali, ipak su cene održale punu stabilnost, čak sa tendencijom pada, tako da je došlo da smanjenje troškova života i relanog porasta standarda zaposlenih u javnom sektoru ukupno. To je nešto manji porast od standarda zaposlenih u privredi, koja je išla nešto brže, ali privreda i mora da ide nešto brže, s obzirom na taj efekat koji se ostvaruje iz realno povećanog obima proizvodnje.

Predlažem da uključimo ova dva republička predsednika, da zajedno pogledamo ceo kompleks plata.

RADOJE KONTIĆ:

Mi smo u proteklom periodu bili zamrzli zarade. Tada je bila osnovica 81 dinar, a prosek u Jugoslaviji bio je 118 dinara. To je bio odnos od 70 posto. Po tom istom odnosu koji je tada bio, sada bi oko 130 dinara nama bila osnovica, a ona je i dalje zadržana na 80 dinara.

Ja sam zbog toga to i predložio. Problem je Vojska, zato što ona ima 80 posto saveznog budžeta, a ona na žalost nema u stavci 'zarade' više nego 81 dinar.

Ja sam tražio to da mi odobrite - da mi sa ostalih stavki uzmemo pare za to. Rebalans Budžeta ne dolazi u obzir. Možete vi obezbediti nova sredstva, koje god hoćete prihode, ne može se to povećati, jer Zakonom više nije planirano. Jedino što nam ostaje, to je da sa postojećih stavki - za to tražim saglasnost Savjeta - za naoružanje, za vojnu opre-

mu, stanove, ovo i ono, dio sredstava da se previrmaniše za zarade. Drugih mogućnosti nema!

Molim, predsedniče, da se oko toga izjasnimo, da nam date tu mogućnost? Nema potrebe da se oko toga posebno sastajemo. Ja se popodne sastajem sa predsednicima vlada. Molim da se sa tim saglasite - da se iz drugih stavki prebaci na zarade?

ZORAN LILIĆ:

Predlažem da prihvatimo predlog koji je dao predsednik Milošević, da su u dogovoru sa predsednicima vlada Srbije i Crne Gore to razmotri.

RADOJE KONTIĆ:

Nema za tim potrebe, ako mi date ovu saglasnost! Dajte mi saglasnost da se sa ovoga prebacuje na ovo - to je jedina zakonska mogućnost!

MOMČILO PERIŠIĆ:

Rajo, to sam već rekao. Ja ne mogu da smanjim ishranu vojnika da bih dao veće plate. Ne mogu da smanjim ni osnovno održavanje za tehniku borbenu, jer će tenk da propadne ako se ne vrši remont.

ZORAN LILIĆ:

Predlažem da se oko ovoga ne zadržavamo, iako je ovo značajno pitanje.

Mislim da je zahtev i predlog generala Perišića da vojska prati primanja uostalom delu koji finansira Budžet federacije opravdan.

Drugo, postoji zaključak sa prethodne sednice Vrhovnog saveta odbrane da predsednici republičkih vlada, Savezno ministarstvo odbrane i predsednik Savezne vlade iznađu mogućnost da preraspodelom sredstava u Budžetu, ne samo u delu Budžeta koji pripada Vojski Jugoslavije, nego u ukupnom Budžetu, nađu mogućnost za ovih dodatnih 36 miliona. Mislim da bi relativno brzo mogli da date predlog prema Vrhovnom savetu odbrane kako da se taj problem reši, i da se redovno ostvaruje priliv koji je već odobren Budžetom.

RADOJE KONTIĆ:

Ali, to je posebno pitanje.

ZORAN LILIĆ:

U ovom trenutku iz redovnog priliva nedostaje oko 60-70 miliona. Znači, iz redovnog priliva nije obezbeđeno?

RADOJE KONTIĆ:

Ali ja ne mogu ništa da radim ako se Savjet ne saglasi s tim da se sa drugih stavki prebacuje na zarade. Jer, drugo je rešenje rebalansa.

ZORAN LILIĆ:

Iz ukupnog Budžeta!

RADOJE KONTIĆ:

Da, iz ukupnog Budžeta, jer civilni sektor je kod nas 20 posto; prema tome, iz vojnog budžeta se prebacuje sa drugih stavki na zarade. Drugog nema, ili rebalans Budžeta, a rebalans nema šansi da prođe u Skupštini. Za to mi morate dati saglasnost, ako mislite da nešto pripremim?

ZORAN LILIĆ:

Rajo, prošli put smo doneli odluku da se sagledaju mogućnosti ukupnog Budžeta i u budžetima republika nađu mogućnosti.

RADOJE KONTIĆ:

Ja nijesam bio tu kada ste tu odluku donosili. Ali, to za Saveznu vladu ne znači ništa u odnosu na Savezni budžet, jer nema stavke. Ta stavka, znači, mora direktno iz Budžeta Crne Gore da ide, oni moraju naći stavku - da oduzmu nekome da bi ustupili Vojsci Jugoslavije. To je jedini način.

Znači problemi su zakonske prirode, a ne da se samo nađe 36 miliona. I da se nađe 36 miliona, a ne postoji zakonska mogućnost da se to isplati bez rebalansa, bilo republičkih, bilo saveznog.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To je lakši problem, ako pare nađemo!

RADOJE KONTIĆ:

Ali, ja ne govorim o 36 miliona, to je nešto drugo. Ja govorim o platama.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Dobro, plate da pogledamo!

ZORAN LILIĆ:

Dajte nam predlog?

RADOJE KONTIĆ:

Ja sam vama rekao - jedina je mogućnost da se saglasite s tim: dajte mi mogućnost da sa jedne i druge stavke prebaci na plate. Ja drugih mogućnosti nemam.

MOMIR BULATOVIĆ:

To je sada već tehnika. Ja sam shvatio da predsjednik Milošević predlaže sljedeće: mi ovde imamo jedan privid - rastu plate ukupno u društvu, ali je važno da samjerimo da li raste budžetska plata. Mi ono što možemo da uradimo, mi smo mogli kao država da ograničimo budžetsku potrošnju. Ako je to tačno da ne raste plata koju iz budžeta primaju ljudi u Srbiji i Crnoj Gori, onda nema razloga da raste ni ova plata. Dajte to da izračunamo, a ti ćeš lako dobiti saglasnost za to.

RADOJE KONTIĆ:

Budžetska plata ne raste!

MOMIR BULATOVIĆ:

A ovde govorimo o budžetskoj potrošnji.

RADOJE KONTIĆ:

Ali, rastu sve plate van budžeta, i to enormno.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ali, mi ne možemo dopustiti rast plata iz budžeta!

RADOJE KONTIĆ:

Dobro, onda ostaje samo osnovica i za Vojsku od 80 dinara. Ali, ne zaboravite, to je bilo 70 posto u odnosu na prosek u privredi kad smo doneli odluku, a za mesec ili dva to će biti tri ili četiri puta manje.

MOMIR BULATOVIĆ:

Ali, ja zato govorim o prividu. Recimo, plata radnice u Fabrici za proizvodnju keksa u Andrijevići je veća od plate predsednika Srbije ili Crne Gore. Ali, nama je bitno da držimo neke poluge u društvu, - držimo poluge preko budžetske potrošnje. Ako raste budžetska potrošnja u jednoj ili drugoj republici, onda ima osnova da povećamo plate i u federaciji.

RADOJE KONTIĆ:

Momo, ne može da raste budžetska potrošnja, ona je Zakonom utvrđena. Budžetska potrošnja ostaje fiksna i ne može da raste.

ZORAN LILIĆ:

Prost primer: da li je porasla moja plata u zadnja tri meseca?

RADOJE KONTIĆ:

Ne može porasti nikako, zato što ti je ograničena Budžetom, a ona drugom nije.

MOMIR BULATOVIĆ:

Sada si sam predložio preraspodjelu stavki?

RADOJE KONTIĆ:

Jesam, ali stavke su čvrste: za plate je jedna, za naoružanje druga, za stanove treća - ne mogu da prebacim s jedne na drugu stavku.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja sam predložio da ustanovimo činjenično stanje oko plata.

RADOJE KONTIĆ:

Ja predlažem da nas ovlastite da napravimo preraspodjelu, tzv. previrmanisanje s jednih stavki na drugu, jer mi to možemo kao Savezna vlada, ne pitajući Skupštinu, naravno ako se saglasi Vrhovni savjet.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da se previrmanišete, ako treba da se previrmaniše!

RADOJE KONTIĆ:

Pa, to i ja tražim da se saglasite.

ZORAN LILIĆ:

Tu saglasnost smo dali na prošloj sednici Vrhovnog saveta odbrane.

MOMČILO PERIŠIĆ:

Ali, meni borbena gotovost zbog rasta plata opada. Ja to ne smem da dozvolim!

ZORAN LILIĆ:

Ja mislim da stvarno nema potrebe da širimo diskusiju. Da predsednik Vlade pripremi predlog i da ga dostavi i to pogledamo i donesemo odluku.

RADOJE KONTIĆ:

Predsedniče, molio bih da zauzmete svoj stav oko humanitarne pomoći. Mi smo u našoj Odluci napisali striktno - lekovi itd.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Ja ne bih da menjamo Odluku.

RADOJE KONTIĆ:

Ali, ne menjamo odluku. Ali, šta da radimo - da li da im sada damo ili da ne damo udžbenike?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Da im damo udžbenike, jer smo ih odštampli.

RADOJE KONTIĆ:

Dobro, ili da ne liječimo ranjenike ovdje?

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To nema veze sa Odlukom, oni ovde dolaze kao građani i leče se.

RADOJE KONTIĆ:

Ne, ima tu i naših sredstava. To smo mi za humanitarnu pomoć dali, što plaćamo i mi, a ne samo oni.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

To treba da ostane, ali uopšte ne treba menjati Odluku.

RADOJE KONTIĆ:

Nećemo menjati Odluku, nego samo tražim da mi tumačenje date, da ne budemo tako striktni: ako je lijek, puštamo ga i ništa drugo. Na primer, puštamo lijek za ljude, a ne puštamo lijekove za stoku itd.

ZORAN LILIĆ:

Lek je - lek!

Moma može da prenese celom Kolegijumu da je *do sada prešlo 4 miliona i 800 hiljade kilograma hrane i humanitarne pomoći. Za Republiku Srpsku Krajinu je dato 2 miliona i 800 hiljada kilograma. Prema tome, nije tačno da iz Srbije i Crne Gore ne ide humanitarna pomoć.*

MOMČILO PERIŠIĆ:

Sve mi to znamo, tu nema problema.

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

I udžbenici su duhovna hrana.

ZORAN LILIĆ:

Zaključujem sednicu Saveta i zahvaljujem se na učešću u radu.

(Sednica zaključena u 15,10 sati)

.....

SEKRETAR SAVETA

general-major

Slavko Krivošija

/svojeručni potpis/

PRESEDNIK

Zoran Lilić

(AIIZ, inv. br. 2-3598, SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, VRHOVNI SAVET ODBRANE, VOJNA TAJNA, STROGO POVERLJIVO, *STENOGRAFSKE BELEŠKE SA 25. SEDNICE VRHOVNOG SAVETA ODBRANE* - održane 30. avgusta 1994. godine - BEOGRAD).

BR. 97

**SLOBODAN MILOŠEVIĆ JE “OBEZBEDIO LEGITIMITET
REPUBLIKE SRPSKE PRED SVETOM”, A GENERALI
VOJSKE JUGOSLAVIJE SU ZLOČIN PROTIV MIRA
(AGRESIJU) I ZLOČIN GENOCIDA “URADILI ČASNO”**
- SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, VRHOVNI SAVET
ODBRANE, ODBRANA, DRŽAVNA TAJNA, STROGO
POVERLJIVO, *Z A B E L E Š K A* SA SASTANKA
PREDSTAVNIKA NAJVIŠEG POLITIČKOG I VOJNOG
RUKOVODSTVA SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE I
REPUBLIKE SRPSKE, ODRŽANOG 25. AVGUSTA 1995.
GODINE U REZIDENCIJALNOM OBJEKTU VOJSKE
JUGOSLAVIJE U DOBANOVcima -

**“SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
ODBRANA**

VRHOVNI SAVET ODBRANE

SP Br. 12-4

26. 08. 1995. god.

B E O G R A D

**SLUŽBENA TAJNA
STROGO POVERLJIVO**

ZABELEŠKA

sa sastanka predstavnika najvišeg političkog i vojnog rukovodstva Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske održanog 25. avgusta 1995. godine u rezidencijalnom objektu Vojske Jugoslavije u Dobanovcima

- Shodno zaključku usvojenom na 42. sednici Vrhovnog saveta odbrane, održanoj 23. avgusta 1995. godine, u reprezentativnom objektu Vojske Jugoslavije 'Dobanovci' sastali su se najviši državni, politički i vojni rukovodioci Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske. Sastanak je održan 25. avgusta 1995. godine i njegov radni deo trajao je od 14,00 do 20,00 časova sa polučasovnom pauzom za odvojene konsultacije predstavnika Republike Srpske.

- Sa jugoslavenske strane na sastanku su bili predsednik SR Jugoslavije Zoran Lilić, predsednik Republike Srbije Slobodan Milošević, predsednik Republike Crne Gore Momir Bulatović, predsednik Savezne vlade dr Radoje Kontić, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general-pukovnik Momčilo Perišić, savezni ministar za odbranu Pavle Bulatović i načelnik Vojnog kabineta predsednika SR Jugoslavije general-major dr Slavoljub Šušić.
- Delegaciju Republike Srpske sačinjavali su predsednik Republike Srpske dr Radovan Karadžić, Predsednik Skupštine Republike Srpske mr Momčilo Krajišnik, potpredsednik Republike Srpske prof. dr Nikola Koljević, Predsednik Vlade Republike Srpske Dušan Kozić, ministar inostranih poslova prof. dr Aleksa Buha, komandant Glavnog štaba Vojske Republike Srpske general-pukovnik Ratko Mladić, pomoćnik komandanta GŠ VRS za bezbednost general-potpukovnik Zdravko Tolimir, pomoćnik komandanta za pozadinu general-potpukovnik Djordje Djukić i pomoćnik komandanta GŠ VRS za moral, informisanje, pravne poslove i verska pitanja general-potpukovnik Milan Gvero.
- Sastanku su prisustvovali i Njegova svetost Patrijarh Srpske pravoslavne crkve gospodin Pavle i vladika Irinej Bulović.

Na početku sastanka predsednik Srbije Slobodan Milošević je sažeto obrazložio osnovni razlog okupljanja u ovako reprezentativnom sastavu. *Reč je o sudbonosnom trenutku za naš narod: prihvatiti 'brzi mir' ili 'brzi rat'. To je suština najnovije inicijative koju je pokrenula Amerika. Vremena ima malo i ono ne radi za nas. Pomenuo je tragično iskustvo Republike Srpske Krajine iz koje je, bez ispaljenog metka, obezglavljen narod napustio vekovna ognjišta. Glavni krivac za to su državno i vojno rukovodstvo RSK koja nisu bila dorasla da uspešno organizuju otpor dugo najavljivanoj hrvatskoj agresiji i spasu narod od pogroma.*

Predsednik Milošević je upozorio da bi slična sudbina mogla zadesiti i Republiku Srpsku ukoliko se blagovremeno ne osvesti i prihvati ponudjeno mirovno rešenje; ako ne povрати jedinstvo političkog i vojnog rukovodstva, koje je u poslednje vreme ozbiljno narušeno, i ako ne ispolji viši stepen kooperativnosti sa svojom maticom Srbijom i SR Jugoslavijom.

Zamoljen da iznese svoje vidjenje aktuelne situacije u kojoj se našao srpski narod, Patrijarh Srpske pravoslavne crkve gospodin Pavle se najpre zahvalio 'na gotovosti vlasti' da ga pozove da bi zajednički, kao braća, videli šta nam je činiti, 'prema vremenu u kome smo, za opšte dobro našeg naroda'. Upozorio je na to da treba prevazići ono negativno što je bilo i šta je donelo nesreću narodu Krajine. 'Šta je bilo, bilo je', reče Patrijarh naglasivši na kraju svoje kratke besede da su ovo 'sudbonosna vremena' i da 'moramo učiniti sve što možemo za opšte dobro sveg srpskog naroda'.

Predsednik Republike Srpske dr Radovan Karadžić je upoznao prisutne da će predsednik Skupštine Krajišnik zakasniti, jer ima sastanak sa predstavnikom muslimanskih vlasti na Sarajevskom aerodromu.

Potpredsednik Republike Srpske prof. dr Nikola Koljević informisao je učesnike sastanka o svom telefonskom razgovoru sa Alijom Izetbegovićem nakon pauze od pune tri i po godine. Tom prilikom je upozorio muslimanskog lidera da prestane s granatiranjem srpskih položaja oko Sarajeva, jer će, u suprotnom, Srbi tući po muslimanskom delu Sarajeva, uključujući i Alijinu rezidenciju. Vatra je prestala već u roku ultimativno postavljenih 15 minuta.

Prema oceni koju je izneo predsednik Slobodan Milošević, Izetbegović i nema strategiju za mir, već samo strategiju za rat. On želi da isprovocira Srbe da učine neki nepromišljen potez, pa da snage NATO za njega završe posao. Predsednik Milošević je upozorio rukovodstvo Republike Srpske da je enklava Goražde sada klopka za Srbe. Iz njega se već povlače snage UNPROFOR-a i niko srećniji od Alije kad bi Srbi krenuli da zauzmu taj grad, jer bi NATO sigurno udario po njima. Goražde se može zameniti za neku drugu teritoriju i bez rata.

U razgovor se uključio i predsednik Vlade RS Dušan Kozić opaskom da muslimani ne dozvoljavaju britanskom kontingentu da napusti Goražde, a da su Ukrajinke ponizili skidajući im čak i uniformu.

Ministar inostranih poslova RS dr Aleksa Buha ceni da se u poslednje vreme "izmenila konstelacija snaga na terenu"; da Hrvati prete muslimanima.

Na to je predsednik Milošević dodao da se i Hrvati boje muslimana. Tudjman se boji islamizacije Hrvatske. Predsednik Milošević je

zatim rekao da nama ne treba da smeta muslimansko-hrvatska federacija. Uostalom, čim se potpiše mirovni sporazum - umesto borbe protiv Srba kao njihovog zajedničkog neprijatelja - nastaće rat izmedju muslimana i Hrvata oko toga koji je čiji kanton. U tom braku iz interesa ni jednom partneru nije prijatno.

Sa ovom ocenom slaže se i Aleksa Buha potkrepljujući je činjenicom da evropski medijator (gradonačelnik) Nemač Košnik 'diže ruke' od Mostara u kome je bio zadužen da posreduje izmedju muslimana i Hrvata. Upoznao je prisutne i sa demografskom strukturom Mostara koja se nije mnogo izmenila tokom ovog rata kada je reč o zastupljenosti muslimana i Hrvata.

Predsednik Milošević je, obraćajući se Karadžiću, *pitao da li su napravili kartu razgraničenja koju su obećali kopredsedniku iz Evropske misije Karlu Biltu u srazmeri podele teritorije 49:51%?*

Predsednik RS Karadžić je odgovorio da je 'nešto uradjeno', ali da je, objektivno gledajući, teško udesiti da se postigne tačno 49%. Uporedio je sadašnju kartu Republike Srpske sa bisagama, što iziskuje buduće korekcije da bi se dobilo što više kompaktne teritorije. Ukazao je zatim na činjenicu da su medjunarodni posrednici pri koncipiranju dosad ponudjenih planova razgraničenja i podele teritorija - najpre namirivali Hrvate i muslimane, pa posle nudili Srbima gotove modele bez mogućnosti da išta menjamo. Sada je, medjutim, situacija povoljnija. Po svemu sudeći ide se na izradu plana koji će Srbi prihvatiti. Pomenuo je i jedan susret sa predsednikom muslimanske vlade Silajdžićem, koji je želeo da sa Srbima potpiše mir i da prestanu sukobi u graničnim područjima. To su, medjutim, saznali zvaničnici Nemačke i oštro su se usprotivili ne želeći da se na bilo koji način oštete interesi njima savezničke Hrvatske.

Prema mišljenju predsednika Miloševića, muslimanima je manje odgovarao Plan Kontakt grupe nego Srbima. Oni su ga prošle godine prihvatili znajući da ga Srbi neće prihvatiti. To je bila velika greška. Izgubili smo dragoceno vreme, a još dragocenije od toga su velike žrtve i oko 1.500 km² teritorije. Sada nam nude isto to pod težim uslovima.

General Perišić je ukazao na podatak da dnevno gine oko vod vojnika. Dakle, oko 30 ljudi.

Predsednik Karadžić je taj podatak okarakterisao kao predimenzioniran; da ne gine toliko ljudi.

Predsednik Milošević se interesovao za to kakav je Muratović iz muslimanskog rukovodstva. Ima se utisak da je to uticajan čovek; da je po snazi odmah iza Alije Izetbegovića?

Prema oceni profesora Buhe, Muratović jeste uticajan, ali je manje pouzdan kao sagovornik, prevrtljiviji je i od samog Izetbegovića.

Na to se nadovezao profesor Koljević rekavši da muslimani hoće novac. Za novac su spremni svašta da prihvate. To su otvoreno rekli specijalnom emisaru Gensek-a UN /generalnog sekretara UN-a – prim. S. Č./ Akašiju.

Predsednik Milošević je napomenuo da Sjedinjene Američke Države nude novac za obnovu muslimanskog dela BiH i za vojnu pomoć. Istovremeno je zamerio rukovodstvu Republike Srpske što granatiraju Dubrovnik, jer time daju Tudjmanu alibi da bije po Trebinju.

Predsednik Karadžić je izneo podatak da u Istočnoj Hercegovini danas živi 77.000 Srba i da je od toga 22.000 vojnika ili skoro svaki četvrti žitelj tog dela RS. Pohvalno se izrazio o kvalitetu boraca Hercegovačkog korpusa. Prema tom prostoru Hrvatska je usmerila 10 do 12 brigada i neke domobranske jedinice koje nastupaju posle elitnih brigada u funkciji očuvanja dostignutih linija.

Predsednik Momir Bulatović se interesovao za procenu rukovodstva Republike Srpske hoće li Hrvatska napasti Hercegovinu. Na to mu je odgovoreno da verovatno hoće. Pomenuo je, zatim, da Hrvate posebno zanima dubrovačko zaledje, a ima indicija da na Popovom polju ima nafte, pa bi i ta teritorija mogla da bude predmet sporenja. Postavio je i sasvim direktno pitanje, postoji li plan evakuacije stanovništva iz ugroženih područja?

Odgovor na ovo pitanje dao je predsednik Vlade Republike Srpske Dušan Kozić decidno rekavši da neće biti evakuacije; da će se zemlja braniti svim raspoloživim snagama i sredstvima. Ilustracije radi naveo je primer Ilijaša na kome je poginulo više od 1.000 boraca, ali se i ne pomišlja na napuštanje te opštine.

Trebinje se bilo 'upakovalo' - primetio je predsednik Bulatović.

Predsednik Karadžić je ukazao na različito ponašanje ljudi u različitim krajevima Bosne i Hercegovine. Prema njegovom saznanju Hrvati iz Herceg Bosne ukopavaju se u smeru muslimana, mada im nipošto ne treba verovati.

Prema oceni predsednika Miloševića, Tudjmanu nije u interesu da previše pomaže i jača muslimane, jer bi mu se to moglo vratiti kao bumerang. Predsednik Srbije je sa gorčinom rekao da je 'sramna bežanija iz Republike Srpske Krajine od Tudjmana napravila Napoleona'. Potom je zamolio predsednika Karadžića da pokaže kartu faktičkog stanja na terenu bivše BiH.

Razvivši kartu predsednik Karadžić je prisutnima ukazao na prostore koji bi se mogli u pregovorima trampiti za neke druge. Prema njegovim saznanjima, Amerikanci su po prvi put pristali i na koncept razmene stanovništva i na razmenu teritorija, što je značajan pomak u konačnom razgraničenju medju sukobljenim stranama. Pomenuo je i nekoliko 'imperativa' oko kojih nije spreman da se pogadja. To su Drina, Grmeč, Kozara (gde je stradalo mnogo naroda), to je Kupres koji bi se mogao povratiti; to je Glamoč ...

Pošto je oko 14,30 časova na sastanak stigao general Ratko Mladić, predsednik Milošević je, obraćajući se prisutnima, upozorio da je *održavanje ovog susreta stroga tajna, što znači da se on ne sme nigde pominjati niti se na njega javno pozivati*, osvrnuo se na pismo koje mu je 23. avgusta uputio predsednik Karadžić. Rekao je da u tom pismu 'ima elemenata koji daju realnu procenu vojno-političke situacije'. Pominje se i stav da treba ići na mirovnu opciju. Došlo se na stav da se ide na teritorijalnu podelu na 'fifty-fifty'.

Na tomu je Karadžić uzvratilo da bi bilo dobro da se počne sa 'fifty-fifty', a da se po mogućnosti izbori i koji procenat više.

Predsednik Milošević ga je podsetio da je to bio i njegov predlog još pre godinu dana. Trebalo je nešto ponuditi muslimanima što je njima važno, a oni bi dali nama nešto za šta smo mi posebno zainteresovani. Tu se, naravno, ne misli na enklave. *One inače nemaju nikakvu perspektivu. One tri u istočnoj Bosni (Srebrenica, Žepa i Goražde) bi se 'istopile' u srpskom okruženju i bez borbe.* Još jednom je ukazao na činjenicu da 'Amerikanci žele brzi mir ili brzi rat'. Oni jednostavno žele brzi uspeh u kom slučaju bi predsednik Klinton 'potopio' svoju opoziciju koja se zalaže za ukidanje embarga na oružje muslimanima. U suprotnom: dolazi do povlačenja UNPROFOR-a (osim snaga iz islamskih zemalja), NATO snage dolaze na mesto 'plavih šlemova' UN, jača muslimansko-hrvatska koalicija.

Zbog svega toga mi se moramo zalagati za brzi mir. *Amerikanci i zemlje članice Kontakt-grupe prihvataju razgovor isključivo sa predstavnicima Savezne Republike Jugoslavije, odnosno Srbije i Crne Gore, prvenstveno s predsednikom Miloševićem i sa Izetbegovićem.* U našu delegaciju bi se mogli uključiti i neki članovi rukovodstva Republike Srpske; oni koji su za opciju mira. Predstavnici rukovodstva 'bosanskih Srba' mogu biti oni koji će prihvatiti ono što se dogovorimo - podvukao je predsednik Milošević. Potom je upozorio na kratkoću vremena u kome se mora delovati brzo. Na trojnoj konferenciji (Kontakt-grupa, predsednik Slobodan Milošević i muslimanski lider Izetbegović) moramo biti spremni da prihvatimo ono što je realno i moguće u ovoj situaciji. Pri tome se mora voditi računa o tome da postoji i druga strana sa svojim interesima. Takodje je ukazao na stav SAD koji mu je izneo državni podsekretar Holbruk: ako Srbi ne prihvate mir - ići će se na eskalaciju rata, a ako muslimani odbiju mirovno rešenje - reći će im se da ostaju sami sa Damaklovim mačem iznad vrata koji se zove general Mladić.

Na kraju izlaganja svoje procene situacije predsednik Milošević je zamolio i ostale članove Vrhovnog saveta odbrane da ga dopune i iznesu svoje vidjenje puta do cilja kome težimo na predstojećoj međunarodnoj konferenciji.

Pošto su se svi predstavnici Savezne Republike Jugoslavije saglasili sa iznetom ocenom, predsednik Milošević je rukovodstvu Republike Srpske predložio polučasovnu pauzu radi konsultacije, što nije prihvaćeno uz obrazloženje predsednika Karadžića da je bolje ako se "glasno razmišlja" pred svima o ponudjenom predlogu.

U medjuvremenu, u 15,45 časova, u rad sastanka su se priključili i generali Milan Gvero i Zdravko Tolimir.

Svoje 'glasno razmišljenje' predsednik Karadžić je započeo ocenom - da Amerika sada hoće mir, ali da joj nije strana ni opcija rata. Za SAD je brzo rešenje ratno rešenje. Karadžić ceni da evropske zemlje ne bi želeli poraz Republike Srpske, ili se bar ne bi pomirile sa tim da je zadesi sudbina Republike Srpske Krajine. Evropa ne želi ni 'veliku Hrvatsku' ni 'veliku Muslimaniju', ali ona, svejedno, ne bi učinila ništa u našu korist da bi se suprotstavila Nemačkoj.

Predsednika Republike Srpske zanimao je odgovor na pitanje: Da li je Republika Srpska Krajina definitivno gotova, poražena i ima

li mogućnosti da se ona povraća? Zatim ga je zanimalo mišljenje o ideji da se ide na Županju i dalje u Istočnu Slavoniju, na severu, a na jugu da se zauzme delta Neretve; da se borimo kao što je to činila Eritreja, ako treba i 20 godina, pa da se potom narod izjasni na referendumu i da na tim prostorima stvorimo Krajinu? Jednostavno: može li srpstvo da vrati Krajinu?

Karadžić je ukazao da u međunarodnoj zajednici postoji 'briga' da bi 'ludi Srbi' iz Bosne mogli da odbiju i ovaj mirovni plan!

Na to je predsednik Milošević odgovorio da međunarodni pregovarači strepe od 'ludih Srba' da bi zaista i mogli da odbiju plan - zato što žele brzi mir.

Karadžić je donekle 'nijansirao' svoj prethodni stav rekavši da oni (Srbi iz Republike Srpske) 'moraju ostati tvrdi', kao i do sada, kako bi izvukli izlaz na more (delta Neretve). Rekao je da su i oni za mir, ali da 'nisu spremni da prihvate bilo kakvo rešenje'. Ono što se desilo sa Republikom Srpskom Krajinom posledica je nesloge, a bilo je dosta i korupcije. Potom je predložio predsedniku Miloševiću - da on radi po svome, a da 'vrti glavom kako ne zna kako će rukovodstvo Republike Srpske postupiti'.

Predsednik Milošević ga je upozorio da se nema više vremena za takve 'kombinacije'.

Karadžić je uzvratio: 'Mi onda možemo da se dogovorimo za brzi mir, ali da naš neprijatelj to ne zna; da ne učinimo kakvu taktičku grešku'.

Predsednik Milošević je rekao da mi nemamo vremena za taktiku i da medju nama ne bi trebalo da bude taktičkih nadmudrivanja. Sada treba ići na to da dobijemo što više možemo. Da pregovori sa svetskim medijatorima nisu išli lako predsednik Milošević je spomenuo podatak da se skoro šest meseci borio za prihvatanje samo jedne reči 'equal' (jednaku) kako bi obezbedio legitimitet Republike Srpske pred svetom i njena jednaka prava sa pravima muslimansko-hrvatske federacije.

Karadžić smatra da 'ne bi bilo dobro da se mi uklopimo u vašu delegaciju' jer, kako ceni, tada se RS utapa i 'gubi prednost' u odnosu na muslimane; Srbi bi, u tom slučaju, imali status pobunjenika.

Predsednik Milošević je na to upozorio rukovodstvo Republike Srpske da ima u vidu činjenicu da se 'gvozdene vrata polako zatvaraju' i da svet nema više ni vremena ni strpljenja da nas čeka.

Predsednik Savezne vlade dr Radoje Kontić je upoznao prisutne da je ekonomska situacija u Saveznoj Republici Jugoslaviji sve teža i da nećemo moći da pomazemo Republiku Srpsku kao što smo do skoro mogli.

Predsednik Karadžić je, čuvši ovu informaciju o nemogućnosti pružanja pomoći Republici Srpskoj, upitao predsednika Miloševića: 'Znači li to, predsedniče, da ne idem na Neretvu i Istočnu Slavoniju?'

Predsednik Srbije je uzvratio da to što predlaže Karadžić jeste ratna opcija.

'Znači li to da se odričemo teritorije Republike Srpske Krajine i šireg izlaza na more?' - upitao je Karadžić.

U raspravu se uključio predsednik Crne Gore Momir Bulatović rekavši da 'stvari postaju jasnije ako se pojednostave' i to argumentovao očeonom da postoje dve opcije - brzi rat ili brzi mir. Mi moramo da idemo na brzi mir. Zato predsedniku Miloševiću treba dati ovlašćenja da se za mir izbori na pregovorima; da se izbori za što bolje rešenje. Moramo imati poverenja u njegovu pregovaračku umešnost, što je dosad pokazao, moramo imati poverenja jedni u druge.

Predsednik Karadžić je 'preporučio' da je bolje da se jugoslovenska strana, prvenstveno predsednik Milošević, 'bori kao i do sada', a da oni i dalje ostanu 'nepredvidljivi ljudi Srbi'!

'Tako smo prošle godine razgovarali', podsetio je sagovornika predsednik Milošević, i, nakon vašeg odbijanja plana, izgubio se deo teritorije i palo mnogo žrtava.

'A istorija' - upitao je Karadžić.

Na to je predsednik Milošević uzvratio da 'nama treba živ narod a ne istorija'! Upozorio je, takodje, da će Izetbegović 'izgubiti kartu' onog momenta kada se sporazum potpiše.

Karadžić upozorava da muslimani hoće sve prostore zapadno od Brčkog, a spreman je da nam prepusti istočnu Bosnu u pojasu Drine. Mi se zato moramo boriti za širi koridor i što kompaktniju teritoriju, i to za definitivna, a ne privremena rešenja u okviru zamišljene Unije BiH.

Prema mišljenju predsednika Miloševića unija je labava veza članica koje je čine. Tu se pružaju jednaki uslovi za predsedništvo sve tri etničke zajednice na po četiri meseca. Tako se može dogoditi da predsednik Karadžić, kao Srbin, predstavlja Uniju BiH na sastanku zemalja članica Islamske konferencije.

Ministar inostranih poslova Republike Srpske dr Aleksa Buha misli da će nova realnost biti formiranje tri države na prostoru bivše BiH.

To nama ništa ne treba da smeta rekao je predsednik Milošević. A na Buhinu primedbu da raniji plan Kontakt-grupe nije sadržavao i pravo srpskom narodu na konfederalno povezivanje sa SR Jugoslavijom, odgovorio je da nam je to u kasnijim kontaktima sa Kozirevim i drugim pregovaračima čvrsto obećano.

Aleksa Buha je potom, ne obraćajući se nikom posebno, rekao: *'Držiš 62% teritorije. Napravi kartu sa 49% i idi na pregovore'*.

Karadžić se interesovao za to da li se može nešto više teritorije dobiti 'na kontu gubitka Republike Srpske Krajine'? Iz američkih izvora je saznao da su voljni da prihvate soluciju i od više od 50% teritorije za Srbe.

I predsednik Milošević potvrđuje ovu informaciju rekavši da je američki pregovarač Frejžer čak predviđao 55% teritorije za Srbe u bivšoj BiH. O tome ga je obavestio upravo pre polaska za Sarajevo kada je i poginuo.

Predsednik Karadžić je izrazio nadu da taj Frejžerov predlog postoji u dosijeu Ričarda Holbruka šefa pregovaračkog tima.

Prema oceni potpredsednika Republike Srpske profesora Nikole Koljevića - neozbiljno je govoriti da se u narednih 20 dana malo šta može uraditi na promeni faktičkog stanja na terenu. *'Naša je greška što smo svaku konferenciju o prethodnoj Jugoslaviji proglašavali poslednjom i popuštali pod pritiskom međunarodne zajednice uvek na našu štetu'*, rekao je Koljević. Zato je zahtevao da se čuje i reč generala Mladića i drugih prisutnih vojnih rukovodilaca.

'Nema potrebe pitati generale. Oni su svoj deo posla uradili časno, a politika se pokazala sterilnom', rekao je Milošević i dodao da politika sada treba da uradi svoj deo posla.

S tim se složio i predsednik Bulatović rekavši da je sada "politika na redu". Pomenuo je još jednom podatak da je izgubljeno više od 1.500 km² teritorije zbog odbijanja ponudjenog mirovnog plana i hiljade boraca i civila.

General Milan Gvero ističe da upravo dolazi sa terena i da dobro poznaje raspoloženje i boraca i naroda u Republici Srpskoj. *Situacija je teška. Vojska nema snage da izdrži pritisak više od 20 dana. Čak i ako toliko izdržimo mi ćemo biti 'na konju'. Zato treba ići na mirovno rešenje.*

Predsednik Milošević je, obraćajući se Koljeviću rekao da se ne treba zaklanjati iza vojske. 'Odluku treba vi da donesete, a vojska je uradila svoj deo posla' - podvukao je Milošević.

'Treba videti šta ćemo sa Krajinom' - ponavlja predsednik Karadžić.

Prema mišljenju predsednika Miloševića, Krajina se, u ovom trenutku, vojnički ne može povratiti.

Predsednik Savezne Republike Jugoslavije Zoran Lilić napominje da je iluzorno, sada postavljati pitanje da li se odričemo Krajine. Učinili smo sve da pomognemo Krajini, a dogodilo se to što se dogodilo. Napustili su svoja istorijska ognjišta bez borbe. Pre bi se moglo reći da su se krajinjski političari odrekli svoje matice.

Predsednik Milošević je dopunio s manje poznatom informacijom. Pomenuo je, naime, telegram koji je upućen generalu Mrkšiću u kome mu je poručeno da izdrži samo dva dana dok mu ne pošaljemo pomoć. Nisu izdržali. Pobjegli su ...

Nastavljajući svoje izlaganje predsednik Lilić je podvukao da je u ovom trenutku ključno pitanje hoćemo li imati, hoćemo li sačuvati, Republiku Srpsku ili ne. Sada se postavlja pitanje srpske sudbine. Čak je išao korak dalje od prethodnih učesnika rasprave rekavši - da više za nas praktično i nema brzog rata ili brzog mira; da se moramo opredeliti samo za varijantu brzog mira. Kao predsednik Vrhovnog saveta odbrane upozorio je da su naši vojnički resursi prilično iscrpljeni, a neki skoro pri kraju. Zato danas donosimo istorijsku odluku: hoće li biti Republike Srpske ili ne. Biće je ako prihvatimo mir, a ne rat.

General Zdravko Tolimir ukazao je na nepovoljan odnos snaga na ratištu u korist srpskih neprijatelja. Jedan od razloga što je to tako nalazi se u činjenici da samo 20% vojno sposobnih Srba vodi rat u bivšoj BiH. Ostali su ili u inostranstvu, ili kod Alije ili su prebegli u SRJ. Po njegovoj oceni 'šteta je i tragedija što nismo svi branili Republiku Srpsku Krajinu'! Ukazao je potom na potrebu da se obezbede faktori rata, što je dužnost politike da obezbedi - kako diplomatski, tako i materijalno.

Načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general Perišić je, na početku svog izlaganja, naglasio da se 'rešenje bilo kog nacionalnog pitanja može obezbediti samo ako su aktivnosti politike i vojske u korelaciji'. Tako nije bilo u SFRJ; tako nije bilo ni u Republici Srpskoj

Krajini i dogodilo se šta se dogodilo. Postoji opasnost da se to dogodi i u RS, što niko od nas ne želi.

General Perišić je istakao da vojnici od politike očekuju da uradi svoj deo posla, obraćajući se rukovodstvu Republike Srpske. Uz to ih je podsetio na podatak da u Republici Srpskoj dnevno gine po vod boraca (30 ljudi), što je predsednik Karadžić ocenio kao 'predimenzioniran podatak'. Perišić je nastavio izlaganje upozorenjem da, ako se nešto bitnije ne promeni u srpskoj politici, postoji opasnost da doživimo sudbinu, ne samo Palestinaca, već Kurda.

U raspravu se ponovo uključuje Patrijarh Pavle. Rekao je da svi ma treba da bude jasno da smo pred pitanjem: biti il' ne biti. Na koji način biti, a kako izbeći put koji nas vodi u pogrešnom pravcu gde nas neće biti. Mi nemamo drugoga izbora nego da se prekine rat i da dodje do pregovora. Sva druga pitanja se mogu rešavati kasnije, u miru, pa makar i godinama.

Vladika Irinej Bulović je, pre nego što počne svoju besedu, zamolio generala Mladića da objasni trenutne mogućnosti Vojske Republike Srpske na terenu. General Mladić je najpre izrazio zadovoljstvo što su se okupili svi srpski političari, jer, kako je rekao 'nije vreme da se nadmećemo u navlačenju konopca'. Pomenuo je i pismo koje je Karadžić uputio Miloševiću. Zatražio je od svih državnih predstavnika, i Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske, da, u interesu opstanka srpskog naroda, donesu jedinstvenu odluku - ili mir ili rat. Zadovoljan je saznanjem da je predsednik Karadžić u pomenutom pismu pristao i na teritorijalnu podelu 50:50%. Međutim, kako je upozorio, 'moramo voditi računa da ne budemo prevareni od međunarodnih medijatora'. Informisao je učesnike skupa o svom susretu s komandantom 'plavih šlemova' za bivšu BiH britanskim generalom Smitom.

On ga je upoznao sa stavom međunarodne zajednice da predsednik Milošević i Tudjman 'treba da ostanu u balansu': da, isto tako 'Srbija i Republika Srpska treba da ostanu u balansu'.

U svom daljem izlaganju general Mladić je apelovao da se mora ostvariti srpsko nacionalno jedinstvo oko toga jesmo li za rat ili mir. Lično glasa za mir. S tim u vezi je istakao sledeće:

1. nije razumno upuštati se u ratnu avanturu u uslovima kada unapred znamo da će naši neprijatelji imati nepodeljenu podršku spolja;

2. da se srpski političari dogovore o strateškim nacionalnim interesima, a da vojnici prihvate usvojenu političku odluku;
3. ne želi ničim da učestvuje u srpskim podelama;
4. Glavni štab Vojske Republike Srpske je spreman da podrži jedinstvenu delegaciju na međunarodnoj konferenciji sastavljenu od predstavnika Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske u kojoj bi bili i neki od članova Glavnog štaba. To bi bila jedna svesrpska delegacija ako se tako odluči ...

Vladika Irinej zahvaljuje državnom rukovodstvu što je do sastanka u ovom sastavu došlo u sudbonosnom trenutku po srpski narod i što je predstavnicima Srpske pravoslavne crkve ukazana čast da se čuje i njena reč. Primetio je da su mnogi govorili 'kao da su vladike, a neki i bolje od nekih vladika'. Rekao je da se crkva neće mešati u poslove izvan svojih kompetencija; da Srpska pravoslavna crkva pripada svim Srbima, s obe strane Drine. Založio se da se sa ovog skupa ne ode a da se prethodno nije postigla saglasnost o opštem nacionalnom interesu, da se ne može otići sa partikularnim interesima. Jer, 'Bog je u svima nama, samo mi različito manifestujemo svoje pripadanje veri i saznanje o Bogu'. Apelovao je na sve da 'brinu jednu brigu', *da Republika Srpska nije nešto drugo nego srpska zemlja*. Ako je dilema oko toga: ili se ukrcati na taj, ma kako slabašan mirovni čamac, ili rat - mi smo za mir, jer rat je velika nesreća za naš narod, rekao je vladika Irinej. Da bi potkrepio svoj stav o nesvršishodnosti ulaska u rat bez dovoljno snage Vladika je citirao odlomke iz Jevandjelja: 'Ko od vas pre no što zida kuću ne sedne da vidi koliko ima materijala?' 'Koji vladar kreće u rat, a da ne sedne i vidi kakva mu je i kolika vojska. Ako prema njemu ide 20.000 vojnika, a on ima samo 10.000, onda on unapred šalje emisara da sklapa mir ...' *Složio se sa stavom predsednika Miloševića da neće prihvatiti nijedno rešenje u kome neće biti priznata Republika Srpska. Stoga je podržao već izneta zalaganja da se mora postići jedna opšteobavezujuća odluka od interesa za ceo srpski narod. Moraju se zato prebroditi sve naše podele. Izboriti se za što povoljnije rešenje položaja srpskog naroda. Vladika Irinej se založio za prečutno ukidanje blokade na Drini. Na to mu je predsednik Milošević rekao da je ta blokada samo formalna, da pomoć svakodnevno teče.*

Predsednik Bulatović je upitao prisutne da li su za to da se predsednik Slobodan Milošević ovlasti da u ime Srba pregovara sa međunarodnim predstavnicima. Javno glasa za to.

General Gvero se založio za srpsko jedinstvo, za jedinstven koncept. Rekao je da je bolje imati jedan jedinstven koncept, pa makar i nesavršen nego sedam različitih.

General Djukić je izrazio nadu da će Srbi naći jednu ličnost koja će zastupati jedinstvo srpskih interesa. To se dosad nije postiglo, rekao je on. Zato i traži da se svi izjasne u interesu srpskog naroda. Smatra da u ratu sa Hrvatskom šanse ne bi bile male, ali sa drugim njenim sponzorima stvari bi išle mnogo teže. U svakom slučaju ekonomski ne bismo mogli izdržati duže ratno angažovanje.

Ponovo se za reč javio vladika Irinej Bulović, podsećajući na odnos snaga u ratu, o čemu je navodio citat iz Jevandjelja. Apelovao je na sve da se ne ode sa sastanka, a da se prethodno nije postigla sloga oko mandataru koji će u svetu predstavljati sve Srbe, pa makar se ostalo do zore i njegova svetost Patrijarh Pavle je pravo sa sastanka otišao na jutarnju liturgiju.

Predsednik Karadžić je rekao da moramo biti iskreni, da postoje razlike u stavovima. Napomenuo je da čak i da su Srbi iz Republike Srpske Krajine prihvatili ponudjeni plan 'Z-4' i tada bi morali bežati sa svojih ognjišta, jer sigurno ne bi pristali da žive pod Tadjmanovim režimom. Zatim je istakao da je 'principijelno bolje da imamo dve delegacije nego jednu' na predstojećoj konferenciji sa muslimansko-hrvatskom federacijom i Kontaktgrupom. 'Neka Slobodan Milošević ide i neka pritiska Srbe iz Republike Srpske, kao i do sada, ali je dobro da i mi očuvamo status pregovaračke strane'. Prema Karadžićevom mišljenju, 'lakše je i Miloševiću da kaže kako donekle može uticati, ali moramo i njih (Srbe iz Republike Srpske) čuti'.

Odgovarajući predsedniku Karadžiću i ostalima iz Republike Srpske, predsednik Slobodan Milošević je ljutito rekao da sve što predlaže nije nikakav zahtev prema njima, već namera da se učini usluga srpskom narodu u Republici Srpskoj.

Predsednik Bulatović je rekao da ovde nije reč ni samo o usluzi predsednika Miloševića. Ukazao je na potrebu većeg stepena pragma-

tičnosti. Neka pregovore vodi predsednik Milošević koga svet objektivno prihvata kao pregovorača, a rukovodstvo Republike Srpske neka bude spremno da prihvati ono što se postigne.

Radovan Karadžić, ipak, smatra da bi bilo bolje da bude predstavljena i Republika Srpska, jer bi se tako postiglo više. Ne bude li predstavljena i Republika Srpska onda se postavlja pitanje nismo li podanici Alije Izetbegovića ...

U 18,15 časova na sastanak je stigao i predsednik Skupštine Republike Srpske mr. Momčilo Krajišnik.

Razgovor nastavljen apelom Patrijarha Pavla na neophodnost postizanja srpske sloge o sudbinskim pitanjima.

General Perišić podvlači da moramo shvatiti šta u ovom teškom vremenu možemo, a šta ne možemo. Sigurno je da ne možemo ratovati protiv celog sveta. Zato je predložio da se obrazuje delegacija od predstavnika SRJ u kojoj će biti i predstavnici Republike Srpske ...

Predsednik Skupštine Republike Srpske Krajišnik informisao je učesnike sastanka o razgovorima koje je na Sarajevskom aerodromu vodio sa muslimanskom stranom. Muslimane je posebno zanimalo da li Srbi prihvataju uniju tri naroda u BiH. Odgovorio im je da ne prihvataju. Zanimalo ih je šta bi Srbi mogli prihvatiti kao zadovoljavajuće rešenje na šta im je odgovoreno. Stekao se utisak da su muslimani spremni na izvesne korekcije predloženih mapa i da bi se saglasili da Srbi dobiju širi koridor i 'čistu Drinu' ...

Predsednik Slobodan Milošević je dao preliminarnu ocenu sastanka najviših predstavnika državnog i vojnog rukovodstva Savezne Republike Jugoslavije i RS istakavši da je, na osnovu izlaganja većine učesnika, shvatio da su svi za mir. Međutim, još uvek je prisutno podozrenje od strane rukovodstva Republike Srpske.

Predsednik Karadžić ostaje uporan u zahtevu da RS na predstojećoj konferenciji bude predstavljena posebnom delegacijom.

General Gvero ističe da je svako rešenje koje nudi više od sudbine Republike Srpske Krajine - dobro rešenje. Moramo se dogovoriti da li smo za mir ili za rat. Opredelio se za mir.

Predsednik Savezne vlade dr Radoje Kontić ukazuje na činjenicu da se razgovor dosta iskomplikovao, a glavni posao nije obavljen.

Zahtevao je da se jasno kaže jesmo li mi napustili Republiku Srpsku Krajinu ili je ona napustila nas. Ona je, nažalost, reintegrirana u Hrvatsku kao međunarodno priznata država. Ići sada vojno na oslobađanje srpske teritorije bila bi agresija, što bi neki jedva dočekali. Moramo se, takodje, izjasniti jesmo li za brzi rat ili brzi mir. Naravno da treba biti za mir. *Zato i treba dati mandat predsedniku Slobodanu Miloševiću da zastupa srpske interese pred svetom. Upozorio da ekonomski ne možemo podneti ratne napore kojima bismo bili izloženi.*

Pošto je, i pored opšte saglasnosti da je mir jedino ispravna opcije, delegacija Republike Srpske ostala pri stavu da treba posebno da bude zastupljena na predstojećoj međunarodnoj konferenciji, dogovorena je, ipak polučasovna pauza za odvojene konsultacije.

Posle dužeg većanja došlo se do zajedničkog stava da se dve delegacije ponovo sastanu u istom sastavu u utorak, 29. avgusta u Dobanovcima i tada pokuša naći kompromisno rešenje.

Dogovoreno je, takodje, da se prekine medijska kampanja koja šteti ukupnom jedinstvu i interesima srpskog naroda.

ZABELEŠKU SAČINIO

**Sekretar VSO
general-major
Dr Slavoljub Sušić
/svojeručni potpis/**

**P R E D S E D N I K
Zoran Lilić”**

(AIIZ, inv. br. 2-2889, SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, VRHOVNI SAVET ODBRANE, DT Broj 12-4, ODBRANA DRŽAVNA TAJNA, 26. AVGUST 1995. god., BEOGRAD, STROGO POVERLJIVO, ZABELEŠKA sa sastanka predstavnika najvišeg političkog i vojnog rukovodstva Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske, održanog 25. avgusta 1995. godine u rezidencijalnom objektu Vojske Jugoslavije u Dobanovcima)

BR. 98

**SLOBODAN MILOŠEVIĆ NA ČELU JEDINSTVENE
DELEGACIJE RUKOVODSTVA SAVEZNE REPUBLIKE
JUGOSLAVIJE I NJENE PARADRŽAVNE TVOREVINE
I MARIONETSKOG REŽIMA (REPUBLIKE SRPSKE)
“DA SE PRED MEĐUNARODNOM ZAJEDNICOM BORI
ZA SRPSKE INTERESE”, JER JE TO “JEDINI NAČIN
DA SE SAČUVA REPUBLIKA SRPSKA”**

- SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, VRHOVNI SAVET
ODBRANE, ODBRANA, SLUŽBENA TAJNA, STROGO
POVERLJIVO, *ZABELEŠKA* SA SASTANKA PREDSTAVNIKA
NAJVIŠEG POLITIČKOG I VOJNOG RUKOVODSTVA
SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE I REPUBLIKE SRPSKE,
ODRŽANOG 29. AVGUSTA 1995. GODINE U REZIDENCIJALNOM
OBJEKTU VOJSKE JUGOSLAVIJE U DOBANOVcima -

**“SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA
VRHOVNI SAVET ODBRANE
SP Br. 12-5
30. 08. 1995. god.
B E O G R A D**

**ODBRANA
SLUŽBENA TAJNA
STROGO POVERLJIVO**

ZABELEŠKA

sa sastanka predstavnika najvišeg političkog i vojnog rukovodstva
Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske održanog 29. avgusta
1995. godine u rezidencijalnom objektu Vojske Jugoslavije u Do-
banovcima.

Prema dogovoru rukovodstava Savezne Republike Jugoslavije
i Republike Srpske postignutom na zajedničkom sastanku održa-
nom 25. avgusta 1995. godine, u reprezentativnom objektu Vojske Ju-
goslavije 'Dobanovci', ponovo su se 29. avgusta 1995. godine, sastali
najviši državni, politički i vojni rukovodioci SR Jugoslavije i RS.
Sastanak je trajao od 16,30 do 23,45 časova sa dve polčasovne pauze
za odvojene konsultacije na zahtev predstavnika RS.

Sa jugoslovenske strane na sastanku su bili predsednik SR Jugoslavije Zoran Lilić, predsednik Republike Srbije Slobodan Milošević, predsednik Republike Crne Gore Momir Bulatović, predsednik Savezne vlade dr Radoje Kontić, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije general-pukovnik Momčilo Perišić, savezni ministar za odbranu Pavle Bulatović i načelnik Vojnog kabineta predsednika SR Jugoslavije general-major dr Slavoljub Šušić.

Delegaciju Republike Srpske sačinjavali su predsednik RS dr Radovan Karadžić, potpredsednici RS dr Nikola Koljević i dr Biljana Plavšić, predsednik Skupštine RS mr Momčilo Krajišnik, predsednik Vlade RS Dušan Kozić, ministar inostranih poslova dr Aleksa Buha, komandant Glavnog štaba VRS general-pukovnik Ratko Mladić, pomoćnik komandanta GŠ VRS za bezbednost general-potpukovnik Zdravko Tolimir, pomoćnik komandanta za moral, informisanje, pravne poslove i verska pitanja general-potpukovnik Milan Gvero i pomoćnik komandanta GŠ VRS za pozadinu general-potpukovnik Djordje Djukić.

Sastanku su prisustvovali i Patrijarh Srpske pravoslavne crkve gospodin Pavle i Vladika Irinej Bulović.

Na početku sastanka predsednik Slobodan Milošević zamolio je predstavnike RS da informišu prisutne o poslednjoj sednici Skupštine Republike Srpske na kojoj je pozdravljena američka mirovna inicijativa i izražena spremnost da delegacija RS, zajedno sa delegacijom SR Jugoslavije, učestvuje na predstojećoj međunarodnoj mirovnoj konferenciji.

Predsednik Skupštine RS mr Momčilo Krajišnik predložio je da o tome govori dr Nikola Koljević koji je smatrao da to, u ime svih treba da učini predsednik Republike Srpske dr Radovan Karadžić.

Obaveštavajući učesnike zajedničkog sastanka dvaju rukovodstava dr Radovan Karadžić je rekao da je Skupština radila 12 sati neprekidno; da je rasprava bila dosta živa. Slobodno se razmišljalo, ljudi su otvoreno iznosili svoje stavove. Bilo je dosta opreza, strepnje, straha pa i nepoverenja u namere međunarodne zajednice. Na kraju su usvojeni zaključci u kojima je Skupština podržala američku mirovnu inicijativu, prihvaćen predlog da se delegacija Republike Srpske priključi delegaciji Savezne Republike Jugoslavije na predstojećoj mirovnoj konferenciji, i, da se legalizuju odnosi sa SR Jugoslavijom. Prema Karadžićevoj oceni srpski narod u bivšoj BiH strepi da bi 'utapanjem' delegacije u dele-

gaciju SR Jugoslavije muslimani bili u prednosti. Glavna opasnost je u tome da bi se time izgubio legitimitet Republike Srpske pred međunarodnom zajednicom, a Srbi bi mogli postati nacionalna manjina.

Zbog svega toga, nastavio je Karadžić, preovladjuje mišljenje da bi 'nastup na međunarodnoj konferenciji trebalo da bude zajednički'; da bi delegacija RS trebalo da čini šest predstavnika i general Mladić kao sedmi. Jednostavno: ne možemo dopustiti da nam neprijetelji određuju predstavnike, mada smo svesni da, bar u prvoj etapi, neće moći i Karadžić i Milošević da idu na pregovore sa strancima. Prema mišljenju predsednika RS, Americi se ne bi svidelo da se odnosi RS i SR Jugoslavije poprave. Podsetio je da predstavnik Evropske unije Karl Bilt priznaje da Republiku Srpsku pred međunarodnom konferencijom moraju predstavljati sva tri faktora: predsednik, Skupština i Vojska. Međunarodnoj zajednici je stalo da Unija BiH postoji i mi to moramo zasad prihvatiti, ali pod uslovom da vidimo mapu i da ona bude dobra. Dobro bi bilo da tim razgovorima (o modalitetima rešenja) učestvuju i predstavnici RS. Spremni su da dođu svi relevantni predstavnici i eksperti na konsultacije o svim važnim pitanjima. To će prihvatiti i Skupština RS i ceo srpski narod.

U svom daljem izlaganju predsednik Karadžić je izneo primedbe na ponašanje medija u SR Jugoslaviji, pominjući i sasvim konkretne primere sa radija - kako se, eto, 'narod osvestio, da je rukovodstvo Republike Srpske poraženo na Skupštini' i sl. Ceni da je vreme da se 'sve stvari stave na zdrave osnove' i podvlači da je saradnja RS sa SR Jugoslavijom 'otvorena i iskrena'.

Ministar inostranih poslova RS dr Aleksa Buha izneo je svoje impresije o razgovorima sa Karlom Biltom svodeći ih na nekoliko najbitnijih. U razgovorima s evropskim medijatorom insistiralo se najviše na ravnopravnom tretmanu strana u sukobu. Traženo je da Republika Srpska dobije sve attribute kao i muslimansko-hrvatska federacija u 'vašingtonskim papirima'. Bilt je 'zastao' kod prava na samostalno vodjenje spoljne politike (kao što je to učinio i muslimanski predstavnik Muratović u nedavnom razgovoru sa N. Koljevićem), pa je obavешten da to stoji u 'vašingtonskom papiru'. Od Bilta je traženo da se izjasni i o pravu Srba da se koriste sredstvima fonda za rekonstrukciju koji se obećava muslimansko-hrvatskoj federaciji po okončanju rata. Nije se protivio takvom stavu.

Razmatrajući pitanje mapa teritorijalne podele, srpska strana je predočila svoje zahteve Biltu, a reč je o tome da se dobije što kompaktnija teritorija, da u strukturi budu zastupljena odgovarajuća privredna postrojenja, gradovi; da se obezbedi zadovoljavajuća putna mreža i odbranljivost granica. I tu se naišlo na razumevanje.

Kada je bilo reči o procentima pripadajuće teritorije sagovorniku je predočena činjenica da zapadni svet tome prilazi prilično apstraktno. Srbi bi, rečeno mu je, pristali i na 45%, ali pod uslovom da dobiju Tuzlu i Sarajevo.

Bilt je obrazložio takav odnos Zapada željom da se 'ne razbija dalje' državna celina BiH.

Na opasku da se u procentualnom odnosu 51:49% možda krije 'logika kapitalističkog preduzeća' u kome je onaj ko raspolaže sa 51% kapitala 'gazda preduzeća' - Bilt je rekao da 'ima možda i toga'.

Evropskom posredniku bilo je postavljeno i pitanje: zašto se toliko insistira na stvaranju Unije tri naroda u bivšoj BiH kad to nijedan narod ne želi? Odgovorio je da se to čini zato što Evropa ne želi neki novi Berlinski zid.

Potpredsednik RS dr Nikola Koljević je pomenuo svoje razgovore sa glavnokomandujućim snagama UN za bivšu Jugoslaviju francuskim generalom De la Prelom. Tema su bili dosad ponudjeni mirovni planovi i razlozi zbog kojih nisu mogli biti realizovani.

Gospodja Biljana Plavšić je, uključujući se u raspravu, upitala: Zašto svet ne pristaje da se jedna bivša jugoslavenska republika подели na dva dela - između SR Jugoslavije i Hrvatske?

Predsednik Slobodan Milošević je, osvrćući se na izlaganje prethodnih učesnika u raspravi ocenio da se oni još nalaze 'u fazi sporovoznog razmišljanja' o tome u kom se smeru razvija situacija. Moramo biti u sferi osnovne konstatacije sa prošlog sastanka: *da je sada jedino moguć 'brzi mir' ili 'brzi rat', upozorio je predsednik Milošević i dodao da imamo još samo nekoliko nedelja; da mi nismo u situaciji da raspravljamo principe koje smo već bezbroj puta sa međunarodnom zajednicom raspravljali. 'Ako verujete da možete samostalno sa muslimanima da postignete rešenje - vi pokušajte, mi ćemo vas podržati, ali sumnjam u to', rekao je predsednik Milošević obraćajući se rukovodstvu RS.*

U svom daljem izlaganju predsednik Milošević je ponovo izneo uverenje da Alija Izetbegović nema strategiju za mir, već strategiju

za rat. On upravo radi na tome kako da isprovocira Srbe da učine neki nepromišljen potez pa da dovede NATO da obavi posao za njega. Sada, međutim, Americi odgovara mir. Oni hoće razgovore u sastavu 5 + 3 (zemlje članice Kontakt grupe + predstavnici SR Jugoslavije, Hrvatske i muslimana). Podsetio ih je na predlog da se stvore uslovi da u delegaciju SR Jugoslavije udje i nekoliko ljudi iz RS koji će prihvatiti mir; koji će prihvatiti ono što se na konferenciji ispregovara. *Posebno je upozorio na realnost da za međunarodnu zajednicu 'postojanje Republike Srpske - nije preduslov konferencije', ali da Republika Srpska 'treba da bude rezultat konferencije.'*

Osvrćući se na pitanje predložene Unije BiH predsednik Milošević je ukazao da je to očigledno zamišljeno kao prelazno rešenje. Pomenio je podatak da je predsednik muslimansko-hrvatske federacije Krešimir Zubak jasno stavio do znanja američkom podsekretaru Holbruku da Hrvati iz Bosne prihvataju konferenciju s muslimanima samo zato što je ostavljena mogućnost povezivanja sa Hrvatskom.

Predsednik Milošević se založio da se rukovodstva SR Jugoslavije i RS saglase o tome da se ide na konferenciju sa jasnim stavom u odnosu na Plan Kontakt-grupe kao 'polazne tačke' za dalje pregovore. U delegaciji SR Jugoslavije ne bi moglo biti više od dva predstavnika Republike Srpske. *Mora se raditi brzo, pogotovo imajući u vidu činjenicu da je predstavnik UN Akaši izjavio jutros da je 'dokazano' od strane 'eksperata' UN, da je granata, od koje je stradalo mnogo civila u muslimanskom delu, ispaljena na Sarajevo (Markale) sa srpskih položaja. Preti opasnost od odmazde avijacije NATO i brzih snaga. Ohrabruje, uprkos svemu, izjava i Holbruka i Bilta da će se 'mirovni proces nastaviti'. Mora-mo brzo krenuti u pregovore i prihvatiti ono što je moguće, jer, 'gvozdene vrata međunarodne zajednice polako se zatvaraju'. Njihova je tvrda pozicija da se razgovori vode prema formuli 5 + 3.*

Saslušavši predsednika Miloševića predsednik Karadžić je primetio kako je navodno došlo do promene stava u njegovom pristupu pregovorima u odnosu na prethodni susret dvaju rukovodstava. Potom je postavio glasno pitanje: 'Koja su to dva delegata koji će na sebe prihvatiti odgovornost za tako krucijalnu odluku od značaja za ceo srpski narod u Bosni i Hercegovini'? Zahtevao je da u delegaciji Republike Srpske bude šest delegata koje će prihvatiti i Skupština.

Na to mu je predsednik Milošević odgovorio da je naš stav uvek bio jedan - da u jedinstvenu delegaciju SR Jugoslavije udju i predstavnici Republike Srpske.

Predsednik Karadžić ukazuje na činjenicu da je Zapadu stalo da Srbi iz BiH prihvate Uniju, posle toga će im se tek ponuditi mape. Te mape će biti krajnje nepovoljne. U isto vreme muslimani će uz podršku NATO tući naše položaje sve dok našu teritoriju ne svedu na 20%. Kakva bi to bila Republika Srpska?

Treba insistirati na srpskim kompaktnim teritorijama, odgovorio je predsednik Milošević. Ostavimo Goražde, njega će nam sami muslimani ponuditi za razmenu. Sadašnja mapa RS nije 'kao bisage', jer na desnoj strani su Srbija i Crna Gora.

Karadžić se vraća planu Kontakt-grupe rekavši da ga u poslednje vreme niko ni na Zapadu više ne spominje. Rekao da su se Srbi dugo borili protiv termina 'akceptans' (prihvatanje).

Predsednik Milošević ponovo upozorava da se nema mnogo vremena; da je naš interes da se postigne sporazum, jer ako se to ne postigne - neće biti ni Republike Srpske, a onda nema ni njenog Ustava, na koji se pozivate kad insistirate na tome da o svemu morate imati saglasnost Skupštine, onda nema ničega ...

Predsednik Skupštine RS Momčilo Krajišnik podvlači da plan Kontakt-grupe ne postoji i da ga niko više i ne pominje. Odbijano je dugo prihvatanje unije, ali je to sada učinjeno 'radi Savezne Republike Jugoslavije', čime je 'učinjena veliku žrtva' ako se zna da Srbi ne žele ništa da imaju sa muslimanima. Složio se sa stavom da je vreme da se zajednički nastupi prema svetu. Narod se obradovao što smo postigli jedinstvo sa maticom. Svi želimo, svim srcem, da Slobodan Milošević predstavlja naše interese. Čak je i Bilt rekao da bi bilo dobro da se rukovodstvo R. S. približi Srbiji i predsedniku Miloševiću. Ipak, Krajišnik se upitao: zašto na pregovore ne bi išla 'zajednička delegacija'; Zašto da predstavnici RS budu 'priključak' delegaciji SR Jugoslavije?

To je zato što dosad s vama imamo loše iskustvo - odgovorio mu je predsednik Milošević.

Uključujući se u raspravu dr Biljana Plavšić je istakla da je dobro da se ide na pregovore uvažavajući i faktor vreme. Prema njenom mišljenju plan Kontakt-grupe nije najbolje rešenje i njega više niko i ne spominje.

Predsednik Karadžić smatra da prihvatanjem Unije tri naroda u bivšoj BiH Srbi mogu izdejstvovati i druga povoljnija rešenja - i bolje mape i bolje ustavno uređenje. U načelu prihvata razgovore i to da u delegaciji SR Jugoslavije budu i predstavnici RS, ali da uz nju bude i celovita delegacija RS koja će na kraju prihvatiti i potpisati ponudjeno rešenje, čiji će politički deo potpisati predsednik RS, a 'vojni papir' komandant GŠ VRS. Upozorio je rukovodstvo SR Jugoslavije da ako prihvate stvaranje Unije BiH i prizna bivšu BiH u bivšim avnojevim granicama - naterace ih da zatvore granice na Drini i ukinuce svaku komunikaciju Srba sa područja bivše BiH sa svojom maticom.

Vladika Irinej Bulović se najpre zahvalio vlastima na poverenju koje ukazuje Srpskoj pravoslavnoj crkvi da se čuje i njen glas u ovom po srpski narod sudbonosnom vremenu. Pohvalno se izrazio o izlaganju generala Mladića na prošlom sastanku rekavši da je govorio bolje od mnogih vladika kada se založio - da više ne bi trebalo da se delimo na 'mi' i 'vi', već da budemo jedinstveni. *Prema Irineju nema potrebe govoriti o nekakve dve zemlje, o dva naroda, kada smo se opredelili za jedinstven uspeh srpskog naroda s obe strane reke Drine.* Ceni da u odnosima medju rukovodstvima praktično i nema suštinskih problema. Mora se, medjutim, prihvatiti jasna činjenica da medjunarodna zajednica, iz svog egoizma, neće da pregovara sa rukovodiocima Republike Srpske, već sa predsednikom Miloševićem. Ali ni predsednik Milošević neće sam da pregovara, već hoće da uključi u delegaciju i predstavnike Republike Srpske. Sasvim je prihvatljivo da naša delegacija broji pet članova, od kojih bi tri bila iz SR Jugoslavije, a dva iz RS. To ne smeta da se na konferenciju pošalje i izvestan broj eksperata s kojima bi se delegacija mogla konsultovati o ponudjenim rešenjima. Bulović smatra da, 'iz taktičkih razloga, plan Kontakt-grupe ne bi trebalo ni spominjati', već se koristiti 'američkom inicijativom' pošto je Amerika 'u većoj potrebi da žuri nego mi'. Uveren je da će predsednik Milošević uložiti napore da se u pregovorima postigne maksimum. Normalno je da će se konsultovati sa predstavnicima RS i ostalim članovima delegacije. Sigurno je, razume se, da će predsednik Milošević učiniti sve da se postigne maksimum, ali ako to ne bude moguće, onda će prihvatiti maksimum od minimuma u datim okolnostima. Verujem da ste potpuno na istoj liniji kada je o pristupu konferenciji reč, rekao je vladika Irinej.

General Milan Gvero ističe da je pratio rad Skupštine Republike Srpske i da je preovladalo mišljenje da se mirovni proces ne sme ispustiti kao i stav u pogledu jedinstvene delegacije. Potkrepljujući stav o potrebi jedinstvenog nastupa pred međunarodnom zajednicom, general Gvero je upotrebio metaforu da 'dvostruk ili trostruk kolac ne ide u zemlju'. Tako je bolje da jedan čovek zastupa sve naše interese. Jednostavno: ne sme se nikako ispasti iz mirovnog procesa. To ne bi trebalo da bude sporno.

Predsednik Momir Bulatavić se založio za zajednički, jedinstven nastup rukovodstava SR Jugoslavije i RS pred međunarodnom zajednicom.

General Ratko Mladić založio se za to da se rasprava vodi u okvirima onoga što je dogovoreno na prošlonedeljnom sastanku dvaju rukovodstava. Ponovio je svoj apel da se mora postići jedinstvo srpskog interesa. Ako je broj članova jedinstvene delegacije limitiran, to ne znači da ne možemo angažovati i ostale umne ljude iz našeg naroda u posebnom timu koji će pomoći članovima delegacija u tome da se izbore za što povoljnija rešenja za ceo srpski narod. Uostalom, i nije toliko bitno ko će nas formalno predstavljati, već je bitno šta ćemo izboriti. Smatra da bi bilo dobro kad bi imali dve delegacije, a ako to nije moguće, onda neka se obrazuje jedna koju će pratiti što više ljudi od ugleda, naučni radnici i ostale ličnosti koje uživaju ugled u svetu. Posebno je naglasio da je ovaj sastanak od sudbonosnog značaja i da posle njega ne bi smelo biti mesta nikakvim deobama u srpskom narodu oko strateških interesu i ciljeva.

Predsednik Slobodan Milošević je predložio da u jedinstvenu delegaciju udju predsednik Skupštine RS Momčilo Krajišnik i potpredsednik Nikola Koljević. Takodje je predložio da se usvoji tekst sporazuma koji bi potpisalo rukovodstvo RS, kako bi se otklonile dileme i kasniji nesporazumi oko nastupa pred međunarodnom konferencijom:

'Rukovodstvo Republike Srpske saglasno je da u potpunosti uskladi svoj prilaz mirovnom procesu sa rukovodstvom Savezne Republike Jugoslavije.

U tom smislu RS delegira dva člana u jedinstvenu delegaciju od pet članova, koja će na čelu sa predsednikom Srbije Slobodanom Miloševićem, voditi pregovore o celovitom mirovnom procesu za Bosnu i Hercegovinu i to:

potpredsednik RS dr Nikola Koljević i
predsednik Skupštine RS mr Momčilo Krajišnik.

Delegacija se ovlašćuje da u ime Republike Srpske potpiše mirovni plan u delu koji se tiče Republike Srpske, s obavezom da se postignuti sporazum striktno i dosledno sprovede'.

Usledile su reakcije predsednika RS Radovana Karadžića i Momčila Krajišnika, koji su se pozivali na Ustav RS i potrebu da o predlogu odluči Skupština na Palama. Rezerve na predlog imao je i Aleksa Buha. Potpredsednik RS Nikola Koljević i Biljana Plavšić su, u načelu, saglasni o potrebi da se tako značajne odluke 'stave na papir'.

Predsednik Milošević je upozorio rukovodstvo RS da njegove predloge i zalaganje ne shvate kao želju da im se nametne, nešto što se kosi sa interesima srpskog naroda u bivšoj BiH. Ukazao je na neshvatanje ozbiljnosti situacije od strane rukovodstva RS i nije se složio sa iznetim mišljenjem kako su, eto, 'žrtvovali neke svoje principijelne stavove da bi se izašlo u susret Srbiji'. Rekao im je da ako zaista misle da ono što čine čine za Srbiju i SR Jugoslaviju, onda su očigledno na pogrešnom putu. Upravo je obrnuto: sve što rukovodstvo SR Jugoslavije, kao matične zemlje, čini treba prvenstveno shvatiti kao uslugu za dobro i u interesu srpskog naroda u celini.

Biljana Plavšić daje potpunu podršku predsedniku Slobodanu Miloševiću da se pred međunarodnom zajednicom bori za srpske interese. Ona veruje, i smatra dužnošću predsednika Miloševića, kao predsednika srpske matice, da se izbori i za interese Republike Srpske na najbolji mogući način. Ponovila je sumnju u važnost plana Kontakt-grupe.

Predsednik Slobodan Milošević je na to rekao da i on smatra da je plan Kontakt-grupe samo 'put, ali ne i konačno rešenje problema'. Zato ga je i trebalo prihvatiti samo kao 'polaznu tačku' u pregovorima. Upozorio je da uporno odbijanje rukovodstva RS da se o planu razgovara verovatno izraz sujete. A ničija sujeta ne sme da bude preča od narodnog interesa. Politički i državni rukovodioci treba prvenstveno da služe narodu koji ih je izabrao i ovlastio da zastupaju njegove interese. Milošević je predložio da Radovan Karadžić, kao predsednik RS, da pismeno ovlašćenje članovima delegacije da mogu prihvatiti i potpisati sporazum.

Biljana Plavšić je bila izričita u tome da se na dokumentu sa konferencije moraju naći potpisi dvojice čelnih ljudi Republike Srpske,

a to su potpisi predsednika Karadžića i generala Mladića, čime bi se 'zaštitila država Republika Srpska'.

Potpredsednik RS Nikola Koljević je upitao: može li se dogoditi da plan Kontakt-grupe, 'kao polazna tačka', postane i 'završna tačka sporazuma'.

Odgovorio mu je predsednik Milošević da polazna tačka u razgovorima, koju nudi plan Kontakt-grupe, ne mora biti i završna tačka, odnosno konačno rešenje.

Svoju dilemu rezerve prema planu Kontakt-grupe izneo je i Aleksa Buha rekavši, pored ostalog, da se ni međunarodna zajednica nije jasno odredila prema tom planu. Za neke medijatore je to 'mirovni plan', a za neke samo 'mirovna inicijativa'. I Buha se protivi prihvatanju bilo kakvog plana bez potpisa Radovana Karadžića kao šefa države i komandanta VRS generala Ratka Mladića.

General Momčilo Perišić smatra da ima donekle mesta tvrdnji da se međunarodna zajednica urotila protiv našeg naroda. Čak se stvaraju i neke ekscesne situacije da bi se Srbi primorali na ponašanje u skladu sa interesima tvoraca 'novog svetskog poretka'. Zbog toga je apelovao na razumne poteze s naše strane. Ne mora se ići decidno na pominjanje plana Kontakt-grupe, ali se u mirovni proces mora ući i to što pre. *Obraćajući se rukovodstvu Republike Srpske general Perišić je ukazao na činjenicu da Srbi u bivšoj BiH sada drže pod svojom kontrolom 60, 65%, a ne 70% teritorije. Upozorio je da se nema mnogo vremena; da se NATO već sprema za vazdušne udare po srpskim položajima, a nije isključeno i angažovanje kopnenih snaga. Danas je srpski narod u velikoj opasnosti u kakvoj nikad dosad nije bio. Zato nije vreme da se rukovodstva SR Jugoslavije i RS natežu oko pojedinosti pošto bismo mogli izgubiti više nego što sada imamo. Jer, ako je 'ceo svet protiv nas; moramo ga našim mudrim postupcima onemogućiti da nas potpuno slomi, moramo zaštititi ono što se u ovom trenutku može zaštititi', naglasio je Perišić.*

Predsednik Milošević je predložio rukovodstvu RS da izda jedno saopštenje u kome bi trebalo istaći dve stvari. Prvo, da mnogo oštrije osude granatiranje Sarajeva i stradanje nedužnih civila. Drugo, da predloži prekid neprijateljstava i povlačenje teškog naoružanja na 20 kilometara od Sarajeva.

Na ovaj predlog reagovao je general Zdravko Tolimir rekavši da ni sam UNPROFOR, kako je saopšteno (29. avgusta 1995) danas u 11,00 časova, nema preciznih podataka odakle je granata ispaljena.

Predsednik Milošević je upoznao prisutne da mu je specijalni izaslanik Gensek-a UN Jasuši Akaši u 14, 30 časova rekao da je na Markale ispaljeno ukupno pet granata, i to sa srpske strane, od kojih su dve pogodile cilj.

General Ratko Mladić je saopštio da je pre polaska na ovaj sastanak razgovarao sa komandantom snaga UN u BiH britanskim generalom Rupertom Smitom, koji mu je rekao da su projektili došli iz dva smera pod različitim uglovima (170 i 220 stepeni), a to, kako je istakao general Mladić, nije moglo biti sa srpskih položaja već jedino sa muslimanskih pokretnih lansera.

Prema oceni generala Mladića UNPROFOR i zapadne zemlje (Amerika i Nemačka prvenstveno) nastoje na razne načine 'da odmaknu srpsku artiljeriju od Sarajeva kako bi uspostavili slobodan koridor za manevar tzv. brzih snaga prema gradu'. Zbog toga i ne pristaju na nepristrasnu ekspertizu mešovite komisije sastavljene od predstavnika UN, muslimana i Vojske RS. Izrazio je i sumnju u verodostojnost podataka o broju žrtava s obzirom na veličinu levka na trotoaru koji 'nije veći od pepeljare'.

General Mladić se ne slaže s predlogom da povuče artiljeriju sa prilaza Sarajevu rekavši da se 'mora poštovati prolivena krv srpskog vojnika'.

Predsednik Karadžić je, dopunjavajući Mladićevo izlaganje, izneo mišljenje da muslimani posle deblokade Sarajeva neće hteti ni o čemu da razgovaraju sa Srbima.

U svom daljem izlaganju predsednik Karadžić se usprotivio predlogu da u delegaciji za mirovnu konferenciju budu samo Krajišnik i Koljević, s obzirom na činjenicu da se njihovim učešćem može manipulirati, pošto su obojica bili članovi parlamenta odnosno Predsedništva bivše BiH pod vlasti Alije Izetbegovića.

General Tolimir izneo svoje vidjenje plana Kontakt-grupe na osnovu podataka pribavljenih obaveštajnim putem i uporedio ga sa novom američkom inicijativom. Upozorio je da je u svetskim centrima moći unapred sve isplanirano, čak je poznat i 'kalendar poteza'. Primera radi - mirovni plan će se potpisati 25. novembra ove godine na tradici-

onalnoj molitvi za mir u Vašingtonu, kada će se izvršiti i međusobno priznavanje bivših jugoslavenskih republika. Objasnio je i zašto medijatori idu najpre na ustavno rešenje BiH, a potom na mape teritorijalnog razgraničenja. Uveren je da će predsednik Slobodan Milošević svojom diplomatskom umešnošću postići najviše za interese Republike Srpske i srpskog naroda u celini.

Predsednik Slobodan Milošević je još jednom upozorio da ukoliko se danas dva rukovodstva ne slože da treba ići na mirovni proces, onda treba znati šta nas čeka kao posledica. Ako se mi ne nadjemo na konferenciji i ne dogovorimo sa protivničkom stranom, onda će Savet bezbednosti i NATO izvršiti razgraničenje prema svom nahodjenju.

Vidno uzbudjen i ljut zbog toga što rukovodstvo RS, očigledno, ne shvata težinu situacije u kojoj se nalazi srpski narod na prostoru bivše BiH, predsednik Milošević je rekao: 'Vaša podozrivost može sve skupo da nas košta. Ako nemate poverenja u najbolje namere i iskrenu želju celog jugoslavenskog rukovodstva - predsednika Lilića, Bulatovića, Kontića i ostalih ovde prisutnih više da Vam se maksimalno pomogne, onda nema smisla više da razgovaramo'!

Za reč se ponovo javio general Zdravko Tolimir koji je predložio da se razmisli o tome može li se dobiti nešto više teritorije kao kompenzacija za izgubljene zapadne prostore Republike Srpske Krajine. Posebno je pri tom pomenuo širi kopneni pojas, u zoni 'Koridora', u Posavini i delove dubrovačkog zaledja.

Iznoseći svoje mišljenje o sporenju medju rukovodstvima oko predstavljanja srpskog naroda na međjunarodnoj konferenciji Patrijarh Srpske pravoslavne crkve gospodin Pavle je rekao da je 'mnogo važnije šta se potpisuje nego ko potpisuje, mada je dobro da i potpisnik bude neko ko uživa poverenje i ugled u narodu'. Ponovio je apel Crkve na srpsku slogu u interesu srpskog naroda.

Pošto je zahvalio Njegovoj svetosti na mudrim rečima predsednik Milošević je izneo nov predlog: da u delegaciji koja će predstavljati srpske interese na međjunarodnoj konferenciji bude ukupno šest članova. Da trojica budu iz SR Jugoslavije, a trojica iz RS, uključujući i generala Mladića. A da bi se sve to i ozvaničilo, predložio je tekst sporazuma dvaju rukovodstava u kome će se jasno odrediti sastav i kompenzencije delegacije.

Predsednik skupštine RS mr Momčilo Krajišnik usprotivio se predlogu predsednika Miloševića s obrazloženjem da 'nema potrebe za formalnim potpisivanjem bilo kakvog medjusobnog sporazuma dvaju rukovodstava. Upitao je čemu papir? Nije li to izraz nepoverenja u rukovodstvo RS'?

Odgovorio mu je predsednik Milošević opaskom da ga na to tera dosadašnje iskustvo u dogovorima sa rukovodstvom Republike Srpske, koje mnoge usmene dogovore nije poštovalo i dovodilo nas u krajnje neugodnu situaciju pred predstavnicima medjunarodne zajednice. Upozorio je, takodje, da je odugovlačenje s dogovorom o jedinstvenom nastupu na medjunarodnoj konferenciji; da je nekakva kupovina vremena - kupovina vremena za našeg zajedničkog neprijatelja. 'Radovan Karadžić je kolebljiv čovek. Uvek misli da ima neko bolje rešenje, a vreme ne radi za nas. Zato gospodo, ako nećete da prihvatite pisani sporazum dvaju rukovodstava, onda neka vam je sa srećom. Borite se sami i izborite za bolje rešenje nego što bismo to uspeali zajedno. Želim samo da vas upozorim da ćemo, u slučaju da ne prihvatite ponudjeni papir o medjusobnom sporazumu, predsednik Lilić, ja, Bulatović, Kontić, Perišić i ostali - brinuti samo o Saveznoj Republici Jugoslaviji, a vama neka je prosto. Odgovornost je vaša i za negativne posledice polagaćete račun pred istorijom ...', naglasio je predsednik Milošević.

Predsednik Crne Gore Momir Bulatović je rekao da je medjusobni dogovor o jedinstvenom nastupu pred svetom - jedini način da se sačuva Republika Srpska. Zato, kako je rekao, 'hajdemo da iznenadimo taj svet nekom našom racionalnom odlukom, udružimo pamet koju imamo. Zašto stalno da svetski moćnici igraju na našim razlikama'. Uostalom, zar se koliko do juče, nismo kleli da ćemo sačuvati RSK, a sa njom se, zbog nerazuma, desilo to što se desilo.

Predsednik Slobodan Milošević se ponovo založio za jedinstvo sveg srpskog naroda s obe strane reke Drine. Pojasnio je zašto insistira na pismenom sporazumu kao argumentu koji bismo potegli pred medjunarodnim posrednicima u odgovarajućem trenutku, javno. Objaviti ga u štampi i drugim sredstvima informisanja ...

Momčilo Krajišnik najposle pristaje da zajednička delegacija broji šest članova, a da u slučaju jednakog broja glasova (3:3) nema rešenja.

Predsednik Milošević je rekao da u tom slučaju - odlučuje glas predsednika delegacije.

Predsednik SR Jugoslavije Zoran Lilić je rekao da je takva procedura uobičajena u radu delegacija i da je sasvim razumljivo da predsednik Slobodan Milošević, kao najveštiji i najiskusniji pregovarač, odluči kuda i šta treba prihvatiti ako je u interesu našeg naroda.

Uključujući se u prilično polemičnu raspravu Radovan Karadžić je upitao: 'Zašto ne bi formirali 'zajedničku' delegaciju sa jednakim pravima u odlučivanju, a ne da se preglasavamo kako se to predlaže u slučaju obrazovanja 'jedinственe' delegacije'?

Ostali učesnici sastanka, medju njima i većina članova političkog i vojnog rukovodstva Republike Srpske, prihvatili su predlog da se obrazuje 'jedinственa' delegacija.

Na predlog predsednika Republike Srpske dr Radovana Karadžića rad skupa je oko 19,30 časova prekinut na pola sata kako bi se obavile konsultacije.

Atmosfera na sastanku je bila napeta s neizvesnošću u pogledu konačnog ishoda.

Rasprava je nastavljena u još napetijoj atmosferi, opterećena očiglednim podozrenjem od strane rukovodstva RS da se prihvatanjem obaveze ne 'izneveri poverenje poslanika Skupštine', na koje su se često pozivali u svojim diskusijama.

U medjuvremenu je pripremljen tekst Sporazuma koji je trebalo usvojiti i potpisati. Predsednik Slobodan Milošević je pročitao predloženi dokument, nakon čega je usledilo nekoliko dopuna koje su prihvaćene. Tekst Sporazuma glasi:

Na zajedničkom sastanku rukovodstava Savezne Republike Jugoslavije (prisutni: predsednik SRJ Zoran Lilić, predsednik Srbije Slobodan Milošević, predsednik Crne Gore Momir Bulatović, predsednik Savezne vlade dr Radoje Kontić, savezni ministar za odbranu Pavle Bulatović i NGŠ VJ general-pukovnik Momčilo Perišić) i Republike Srpske (prisutni: predsednik Republike Srpske dr Radovan Karadžić, potpredsednici RS dr Nikola Koljević i dr Biljana Plavšić, predsednik Skupštine RS mr Momčilo Krajišnik, predsednik Vlade RS Dušan Kozic, ministar inostranih poslova dr Aleksa Buha, komandant GŠ VRS general-pukovnik Ratko Mladić sa generalima Zdravkom Tolimirom, Milanom Gverom i Djordjem Djukićem), održanom 29. avgusta 1995. godine, kome su prisustvovali i Patrijarh Srpske pravoslavne crkve gospodin Pavle i vladika Irinej Bulović, postignut je sledeći

S P O R A Z U M

1. Rukovodstvo Republike Srpske saglasno je da u potpunosti uskladi svoj prilaz mirovnom procesu sa rukovodstvom Savezne Republike Jugoslavije u interesu postizanja mira.
2. U tom smislu Republika Srpska će delegirati tri člana u jedinstvenu delegaciju od šest članova, koja će na čelu sa predsednikom Republike Srbije Slobodanom Miloševićem, voditi pregovore o celovitom mirovnom procesu za Bosnu i Hercegovinu i to: Predsednika Republike Srpske dr Radovana Karadžića, Predsednika Skupštine RS mr Momčila Krajišnika i K-danta GŠ VRS general-pukovnika Ratka Mladića.

Delegacija je ovlašćena da u ime Republike Srpske potpiše mirovni plan u delu koji se odnosi na Republiku Srpsku, s obavezom da se postignuti sporazum striktno i dosledno sprovede.

3. Rukovodstvo Republike Srpske ovim je saglasno da obavezujuće odluke delegacije u vezi su mirovnim planom delegacija donosi u plenumu prostom većinom. U slučaju jednakog broja glasova - odlučuje glas predsednika Slobodana Miloševića.
4. O članovima delegacije Savezne Republike Jugoslavije odlučuje Vlada SRJ.
5. O mogućim promenama sastava jedinstvene delegacije u toku rada delegacije iz SRJ (ukupno tri) odlučuje predsednik Slobodan Milošević, a o promenama sastava delegacije iz Republike Srpske (ukupno tri) odlučuje predsednik dr Radovan Karadžić, s tim da promene personalnog sastava ne utiču na odredbe ovog sporazuma.

U IME REPUBLIKE RPSKE:

1. dr Radovan Karadžić
2. dr Nikola Koljević
3. dr Biljana Plavšić
4. mr Momčilo Krajišnik
5. Dušan Kozić
6. dr Aleksa Buha
7. general-pukovnik Ratko Mladić

U IME SR JUGOSLAVIJE

1. Zoran Lilić
2. Slobodan Milošević
3. Momir Bulatović
4. dr. Radoje Kontić
5. Pavle Bulatović
6. general-pukovnik Momčilo Perišić

**Patrijarh Srpske pravoslavne crkve
gospodin Pavle
Vladika Irinej Bulović**

Kada je trebalo potpisati ponudjeni dokument, rukovodstvo Republike Srpske (posebno je na tome insistirao Krajišnik) je zahtevalo da se o tome izjasni Skupština na Palama, što je shvaćeno kao pokušaj da se pitanje jedinstvenog nastupa pred međunarodnom zajednicom odlaže u nedogled. U jednom trenutku zapretila je opasnost od potpunog razilaženja dvaju rukovodstava ... Patrijarh Pavle je zapretio da neće izaći iz sale dok se ne ostvari sloga i jedinstvo srpskih rukovodstava; da ga jedino fizičkom silom mogu izneti do čega, nada se, neće doći.

Predsednik Radovan Karadžić je, oko 23 časa ponovo zatražio pauzu i pozvao predstavnike Republike Srpske na konsultovanje. U sali je ostalo rukovodstvo Savezne Republike Jugoslavije. Tu su bili i crkveni velikodostojnici patrijarh gospodin Pavle i vladika Irinej Bulović.

Očigledno ljut zbog odugovlačenja da se sastanak okonča na način i s rezultatima koje iziskuje ozbiljnost trenutka, predsednik Milošević je predložio da rukovodioci SR Jugoslavije potpišu Sporazum, čime će i konkretno potvrditi svoju opredeljenost da rade za opšte dobro srpskog naroda i svih gradjana Jugoslavije. Bez ikakvih rezervi dokument su potpisali Patrijarh Srpske pravoslavne crkve gospodin Pavle i vladika Irinej Bulović.

Posle dužeg većanja u odvojenoj sali, rukovodstvu Republike Srpske su se pridružili i najviši predstavnici Savezne Republike Jugoslavije, a potom i Patrijarh Pavle i vladika Irinej.

Rukovodstvo Republike Srpske tražilo je od predsednika Miloševića da izloži prioritete koje će zastupati na konferenciji sa predstavnicima Kontakt-grupe o pitanju bivše BiH, što im je udovoljeno. Predsednik Milošević je na posebnom papiru ispisao da su to: (1) što širi severni koridor (posebno kod Brčkog), (2) kompaktnost teritorije, (3) što više gradova, i (4) izlaz na more.

Na insistiranje predsednika Karadžića, lista prioriteta dopunjena je sa još tri tačke: (5) prostor između Grmeča i Kozare, (6) Dolina Neretve i (7) Srpsko Sarajevo.

Predloženi tekst Sporazuma, kao i dopunski 'papir o prioritetima', oko ponoći je prihvatilo i potpisalo i rukovodstvo Republike Srpske (fotokopija Sporazuma u prilogu).

Usledilo je medjusobno čestitanje na ostvarenom jedinstvu.

Svim učesnicima, prigodnom besedom, obratio se i Patrijarh Pavle.

Svečanost potpisivanja Sporazuma rukovodstava SR Jugoslavije i RS završeno je zajedničkom večerom na kojoj je u srdačnoj atmosferi nastavljen razgovor o mnogim pitanjima i problemima u vezi s nastavkom mirovnog procesa u koji se polažu velike nade.

**ZABELEŠKU SAČINIO
NAČELNIK VOJNOG KABINETA**

**general-major
dr Slavoljub Šušić**

/svojeručni potpis/

**PREDSEDNIK SAVEZNE
REPUBLIKE JUGOSLAVIJE**

Zoran Lilić

(AIIZ, inv. br. 2-2890, SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, VRHOVNI SAVET ODBRANE, DT Broj 12-5, 30. AVGUST 1995, BEOGRAD, ODBRANA, DRŽAVNA TAJNA, *Z A B E L E Š K A* sa sastanka najvišeg političkog i vojnog rukovodstva Savezne Republike Jugoslavije i Republike Srpske održanog 29. avgusta 1995. godine u rezidencijalnom objektu Vojske Jugoslavije u Dobanovcima).

BR. 99

**SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA JE “STVORILA
REPUBLIKU SRPSKU”, “SRPSKU DRŽAVU NA
PROSTORIMA NA KOJIMA NIKADA NIJE BILO
SRPSKE DRŽAVE”, I “UKNJIŽILA POLA BOSNE”**

- SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, VRHOVNI SAVET
ODBRANE, ODBRANA, SLUŽBENA TAJNA. STROGO
POVERLJIVO, *STENOGRAFSKE BELEŠKE SA 47. PROŠIRENE*
SEDNICE VRHOVNOG SAVETA ODBRANE,
ODRŽANE 6. DECEMBRA 1995. GODINE, BEOGRAD -

“VRHOVNI SAVET ODBRANE

**ODBRANA
SLUŽBENA TAJNA
STROGO POVERLJIVO**

**STENOGRAFSKE BELEŠKE
sa 47. proširene sednice
VRHOVNOG SAVETA ODBRANE
- održane 6. decembra 1995. godine -**

B E O G R A D

STENOGRAFSKE BELEŠKE
sa 47. proširene sednice
VRHOVNOG SAVETA ODBRANE
ODRŽANE 6. DECEMBRA 1995. GODINE

Sednica je počela sa radom u 11,45 sati.

Sednica je održana u dva dela.

Na prvom delu sednice prisustvovali su: Zoran Lilić, predsednik Savezne Republike Jugoslavije - predsednik Vrhovnog saveta odbrane; Slobodan Milošević, predsednik Srbije i Momir Bulatović, predsednik Crne Gore - članovi Vrhovnog saveta odbrane, dr Radoje Kontić, predsednik Savezne vlade; Milan Milutinović, savezni ministar za inostrane poslove; Pavle Bulatović, savezni ministar za odbranu; general-pukovnik Momčilo Perišić, načelnik Generalštaba Vojske Jugoslavije sa najbližim saradnicima: komandanti armija, Ratnog vazduhoplovstva i PVO, Ratne mornarice i korpusa Vojske Jugoslavije.

Presedavao je Zoran Lilić, predsednik SR Jugoslavije.

MOMČILO PERIŠIĆ:

Gospodo generali, dozvolite mi da, u ime pripadnika Vojske Jugoslavije, pozdravim predsednika SR Jugoslavije i predsednike republika Srbije i Crne Gore, saveznog ministra za odbranu, saveznog ministra za inostrane poslove.

Cilj današnjeg sastanka jeste da nam predsednik SRJ Zoran Lilić saopšti novine u politici koje bitno utiču na koncepciju i doktrinu odbrane, koje u praksi treba da budu realizovane. Kao što znate, realizacija politike i strategije daje maksimalne rezultate u odbrani zemlje. Neophodno je da maksimalno doprinesemo realizaciji Dejtonskog sporazuma.

Gospodine predsedniče, imate reč!

ZORAN LILIĆ:

Pre svega, želim da vas pozdravim u ime Vrhovnog saveta odbrane!

S obzirom na značaj Dejtonskog sporazuma, kako za Republiku Srpsku, tako i za SR Jugoslaviju, naš današnji cilj je da se dobro informišete i upoznate sa obavezama Savezne Republike Jugoslavije u implemen-

taciji Sporazuma. Takođe, cilj nam je da, ukoliko ima nekih nejasnoća u vezi sa Dejtonskim sporazumom, te nejasnoće razjasnimo.

Naša je obaveza u implementaciji Sporazuma iz Ohaja da kao SR Jugoslavija učinimo sve da se Sporazum sprovede. Kolebanja ne sme da bude, iz prostog razloga, što Sporazum u Dejtonu predstavlja maksimum pregovaračkih mogućnosti, ako se uzme u obzir pregovaračka pozicija pre odlaska na pregovore u Dejton. Zato, mislim da niko ne sme i nema pravo ovu šansu da propusti!

Sve drugo, osim mira i implementacije Sporazuma, bilo bi tragedija srpskog naroda, kako s one strane Drine, tako i u SRJ, kao i svih građana SR Jugoslavije. Zato se svim sredstvima moramo boriti protiv onih koji će, verovatno, pokušati da uspore ili miniraju Sporazum iz Ohaja.

Dejtonski sporazum je sigurno otvorio vrata miru, otvorio je vrata SRJ u svet, kako u ekonomskom, tako i u naučnom, kulturnom, diplomatskom i svakom drugom planu. Samo u uslovima mira, a Dejtonski sporazum to garantuje, možemo računati na bolji standard, brži razvoj SR Jugoslavije.

Svakako je vaš zadatak da dobro vodite računa o tome i da se bavite vašim pozivom u Vojsci Jugoslavije kada je u pitanju ukupna odbrana i bezbednost zemlje!

Svako od nas treba da radi svoj posao i onda efekti Sporazuma neće izostati!

Zamolio bi predsednika Miloševića da detaljnije informiše o mirovnim pregovorima u Dejtonu, a zatim ćemo, ukoliko bude pitanja, na njih odgovoriti.

Izvolite!

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Hvala lepo!

Poneo sam dva dokumenta koja bih hteo da vam prezentiram malo kasnije i koja se odnose na zahteve koje mi je uputila Republika Srpska i njihov Štab u vezi ovog Sporazuma. Ostavio bih dovoljno vremena, ukoliko bude trebalo, za pitanja kako bismo ih do kraja razjasnili.

Naime, kada smo se dogovarali da razgovaramo u ovom sastavu - dakle, da vojni vrh u celini bude upoznat sa političkim odlukama i re-

šenjima - imali smo u vidu značaj tih rešenja; imali smo u vidu značaj koji u određenim aspektima realizacije ima Vojska i vi koji ste najodgovorniji u Vojsci za njegovo sprovođenje.

Najkraće, o rezultatu! Kada je rezultat jasan - ne treba mnogo da se obrazlaže. Mi smo jednostavno, uspeli! Kao što dobro znate, imali smo ponudu međunarodne zajednice, pre nepune dve godine, za Republiku Srpsku na teritoriji 49%, u vreme kada je 70% teritorije držala Republika Srpska.

Izvinjavam se, imam telefonski poziv od predsednika Širaka, pa ću se odmah vratiti.

Nastavljamo gde smo stali.

Izvinite što ste me čekali. Ja ću ukratko da vam kažem, između ostalog, i to - to je ko zna koji put vrlo neprijatan razgovor; reč je o dva francuska pilota. Širak me zvao da insistira na tome. Dovodi u pitanje celokupne odnose.

Mislim da se Vojska Republike Srpske i lično Mladić ponašaju na najgori, na najnemoralniji način u vezi s tim pitanjem na koji se čovek može ponašati! Oni su pilote zarobili, slikali se s njima, a onda nama prodaju priču 'kako ih je neko preteo i kako ne znaju gde su!?' U tu priču ne bi moglo da veruje ni malo dete, a oni očekuju da neko drugi u inostranstvu veruje u takvu priču!?

Oni se 'igraju žmurke' sa sudbinom miliona ljudi i odnosa između zemalja, zbog svojih kaprica ili zbog toga što žele da ta dva pilota prodaju za neku svoju garanciju ličnu itd!?

Mislim da to nema veze ni sa vojničkom čašću! To je najgore vojničko beščašće i zločinačko ponašanje prema državi i prema ljudima! Uostalom, maltretiranje ratnih zarobljenika je ratni zločin, između ostalog! Ubijanje ratnih zarobljenika je ratni zločin! Piloti su slikani živi sa njihovim oficirima. Prema tome, ako im je bilo ko nešto učinio posle toga, izvršio je ratni zločin!

Najveća prepreka rešavanju problema naroda u Bosni i Hercegovini je bilo rukovodstvo na Palama! Ono je to bilo sve vreme i ono je ostalo, nažalost!

Pre dve godine Plan Kontaktne grupe, u vreme kada su držali 72% teritorije, kada su se smatrali pobednicima u ratu, međunarodna zajednica je to priznala i rekla: 'Evo vam pola teritorije Bosne i Hercegovine!' Rekli su da je to nepravda za srpski narod, iako je srpskog naroda u

Bosni 31%. Tridesetjedan odsto dobija pola teritorije, a 70% dobija drugu polovinu teritorije i nepravda je za onih 31% koji su dobili pola teritorije!? Još su neki 'pecali na udice' - 'pa Srbi su bili vlasnici 62% teritorije', kao da bi neko u to mogao da poveruje - zna se da je bila društvena svojina; nisu li livade, ni pašnjaci, ni planine bile bilo čije vlasništvo! Kakvi, zaboga, vlasnici?!

Na kraju krajeva, ja sam Karadžiću rekao: 'Imaš vilu u Ženevi, pa si vlasnik, pa ne možeš pripojiti Ženevu Republici Srpskoj, ako tamo imaš vilu! Privatno vlasništvo ti niko ne dira.'

Sve u svemu, oni su upropašćivali onim tempom i tačno po onim koracima na koje smo ih upozoravali pre godinu i po dana, kada smo insistirali da se prihvati plan Kontaktne grupe - upropastili su celu poziciju i doveli do propasti Republiku Srpsku, doveli na ivicu ponora! *Kada je pretilo da će Republika Srpska biti izbrisana, kada su snage krenule prema Banjaluci, mi smo političkom akcijom to zaustavili, a ne da su oni to zaustavili vojnom akcijom! I odbranili ih! I onda smo u teškim pregovorima tri nedelje, u izgubljenoj pregovaračkoj poziciji, postigli ono što je nuđeno u najboljoj pregovaračkoj poziciji pre godinu i po dana - 49 : 51%! I stvorena je Republika Srpska, država na prostorima na kojima nikada nije bilo srpske države! To je istorijsko dostignuće - na 25 hiljada kvadratnih kilometara više nego dve Crne Gore, jedna i po Slovenija, sa milion stanovnika, 40 stanovnika na kvadratni kilometar - treba im vratiti ovo izbjeglica odavde da imaju čim da nasele to područje!*

Jednostavno, ostvarena je ogromna pobeda i rezultat da je Republika Srpska stvorena, da je na polovini teritorije Bosne i Hercegovine! Molim vas, uporedite - imali ste više zvaničnih mapa, neću da govorim o nezvaničnim mapama, jer su Muslimani, budući da su znali kakva je loša njihova pozicija, kada smo počeli dejtonske pregovore, rekli da oni traže da Republika Srpska ne bude više od 30% teritorije. Kontakt grupa je rekla: 'Nije to nelegitiman zahtev, jer oni procenti su davani za one mape', itd. Oni su se tu pravili nevešti.

Nama je trebalo da prođemo stravične procedure i teške pregovore - mi smo se vratili, održali i uknjižili 49%. Uzmite te četiri mape, koje svi imate - imate Kutiljerevu mapu, onaj prvi Lisabonski papir u koji su se oni kleli da je bila fantastična; pa imate Vens-Ovenove mape; imate mapu Kontakt grupe i imate, konačno, ovo prihvaćeno rešenje. Od te če-

tiri mape - ova je najbolja za Srbe! Dobili su svaki grad na Savi i tri grada u unutrašnjosti! Tu je cela Drina, osim Goražda! To je 50 gradova, 25 hiljada kvadratnih kilometara! Pola Bosne! Republika!

Nažalost, gospodo generali, gospodo oficiri, u trenutku kada ja svakome tamo pao 'kamen sa srca' i srećan, uz to - sankcije otišle, sve se rešava na najbolji mogući način, oni se ponašaju na ovakav način kako se ponaša Mladić sa ovim pilotima - za šta će odgovarati ne pred Francuskom i pred Haškim tribunalom, jer mi nemamo nameru nikoga da izručujemo, ali će odgovarati pred ovim narodom, pred ovom zemljom za svinjarije koje pravi ovom narodu i ovoj zemlji! Nema niko prava da tu samovolju!

I onda su se setili još da postavljaju nove zahteve, itd. Ja sam ovde doneo dva dokumenta da vam pročitam:

'Delegacija SR Jugoslavije, predsedniku ... Dejton, Ohajo. U Dejtonu 20. novembra 1995. godine.

Poštovani gospodine predsedniče, obraćamo vam se u vezi Mirovnog sporazuma i dokumenata koji treba da budu parafirani na kraju Mirovnih pregovora u Ohaju. S obzirom da se u nizu dokumenata, koji su pripremljeni za usvajanje, zahteva da SR Jugoslavija bude garant obaveza koje je Republika Srpska preuzela u mirovnom procesu, molimo vas da u ime SR Jugoslavije preuzmete ulogu garanta da će Republika Srpska ispuniti sve preuzete obaveze.' Potpis: Momčilo Krajišnik, Nikola Koljević, Aleksa Buha - to je njihova puna delegacija u Dejtonu! Jer međunarodna zajednica nije htela ni da pomisli da ih tretira kao bilo kakvog ozbiljnog partnera, ako mi ne dajemo garanciju, ako mi ne stojimo iza svega toga!

Zamislite da vas neko moli pismeno da date garanciju da će on sve da uradi što treba da uradi i posle toga da dovodi u pitanje - da li će on baš da to da uradi što treba da uradi po Sporazumu, a što da se još nešto tu ne raspravi, itd! Da li to može da bude ozbiljan čovek, pa da se radi o najobičnijem privatnom licu!? I ko može da traži da se takav neki čovek tretira kao ozbiljan čovek?!

Pogledajte saopštenje - potpisali smo ga Karadžić i ja, ovo je moj potpis, ovo je njegov. Prvi dan, kada smo izašli iz aviona, zakazali smo im da dođu u Dobanovce, da se sa njima nađemo. Tu se lepo kaže:

'Sastalo se rukovodstvo SR Jugoslavije ... Razmotren je Dejtonski mirovni sporazum. Ocenjeno je da ovaj Sporazum predstavlja

istorijski akt u interesu mira. Rukovodstvo Republike Srpske saopštilo je da prihvata Dejtonski sporazum i da će, i pored postojanja nekih rešenja spornih za Republiku Srpsku, Republika Srpska u celosti sprovesti Sporazum i sve obaveze koje iz njega proističu, a moguće negativne posledice pojedinih rešenja biće prevazilažene naporima cele zajednice i uz pomoć Savezne Republike Jugoslavije.' To je ljudski! To je sve u redu. Vidite ko je prisustvovao - svi su prisustvovali! Prisustvovali smo svi mi ovdje koje vidite, a od njih su bili: Karadžić, Krajišnik, Biljana Plavšić, Nikola Koljević, predsednik Vlade Kozić i novi mandatar Kasagić, jer sada menjaju predsednika Vlade; ministar spoljnih poslova Buha, ministar unutrašnjih poslova Kovač i pomoćnik komandanta Glavnog štaba, Tolimir! To je i potpisano! To je bilo sutradan posle Dejtona.

Prekosutra pišu Klintonu pismo da se ne slažu, a nas i ne obaveštavaju da to rade!

Gospodo generali, mi smo ozbiljna država, vi ste ozbiljna Vojska! Vi morate znati jednu stvar: ova država obaveze koje preuzima ispunjava! Ko nikada državu nije imao i nije znao šta je, može da se igra države! Savezna Republika Jugoslavija se države igrati neće, niti će se igrati države sa susedima, niti će se igrati države sa avanturistima koji misle da mogu svakog da slažu, da prevare i da nadmudre na nepošten i nečastan način!

Mi ćemo sve obaveze sprovoditi striktno i u skladu sa dokumentima po kojima smo ih preuzeli. Sve smo preuzeli legalno i legitimno i sa punim ovlašćenjem. I u interesu našeg naroda! I u interesu svih građana Republike Srpske! *Spasli smo postojanje Republike Srpske i uspostavili Republiku Srpsku, uprkos svim nedelima koje su oni napravili da unište Republiku Srpsku. Sve što je izginulo od pre dve godine nije trebalo da gine! Sve što je pogubljeno teritorija od pre dve godine nije trebalo da se gubi - mogla je da se pravi mapa u tim uslovima, naravno, pola - pola; ne može drukčije! Ne može drukčije - ja sam to njima rekao pre dve godine: 'Gospodo draga, treba da prestanete da mislite šta vi želite, treba da mislite šta vam pripada. Nama Srbima ne pripada više od pola teritorije Bosne i Hercegovine, ne može pripadati više! Jer, predstavljamo trećinu stanovništva. Naš narod nikad nije vodio osvajačke ratove - uvek je vodio odbrambene ratove i zato je uvek pobeđivao. Ne pripada nam više od polovine - ne smete otimati tuđe! Otimanjem tuđeg kopate grobove*

sutra svojim unucima, pretekst za novi rat! Kako možete da zamislite da dve trećine stanovništva bude sabijeno u 30% teritorije, a vama je malo 50% teritorije?! Da li je to ljudski, da li je to pravedno?!' Mislite da oni imaju osećaj za to? - ni govora! Samo su mahali onom mapom koju smo mi napravili i gde je plavo, to je preko 50%, 50,1% gde je srpska većina to je plavo. Znači, tu je pola bilo srpsko, a ono sve što je zeleno i braon na toj mapi - Hrvati i Muslimani, to nema nikakve veze! Od Zvornika do Foče nigde nije bilo na Drini srpske većine, a to su sve uzeli! Ili, gore Posavina - nigde nije bilo srpske većine! I 'to je sve u redu!' Ali, 'tamo gde je srpska većina, to je davanje zemlje!?' Mladić izjavljuje pre dva dana: 'Ne damo mi što pripada Srbima, Srbima pripada Sarajevo!' Molim vas, kada su Srbi u ovom veku bili većina u Sarajevu? Kada! Dajte da vidimo te podatke?! Dobili su deo Sarajeva - jugoistočni deo; tražili su da ceo sarajevski distrikt bude potpuno izdvojen, a u sarajevski distrikt uključuje se i opština Pale, koja je teritorijalno koliko i celo ostalo Sarajevo, pa da to bude kao zajedničko! Sve smo to 'izvadili'; izvadili smo Pale, pa Lukavicu, Vrace, Vojkoviće, zatim dole prema Trnovu i ostali deo - tamo gde Muslimani čine ogromnu većinu!

Prema tome, ovo vam sve govorim da shvatite da, kada se stvara država - *stvorena Republika Srpska na pola teritorije* - ne može se onda 'ključati' na neko pojedinačno mesto 'ovaj kvart je srpski, pa bi ga trebalo da izvučemo da bude na ovu stranu'. Po kvartovima, livadama, po čukama, onda bi i oni trebali da kažu: 'Gde je Zvornik, gde je Foča, gde je Žepa, gde je Srebrenica, gde je Bijeljina?' Nemoguće je tako razgovarati.

Dakle, mora se napraviti celina stvari i ta celina je obezbeđena: *imaju kompaktnu teritoriju i imaju pola Bosne i Hercegovine. Sva je zemlja dobra. U stvari, najgore je bilo ono što smo izgubili - one pustinje opštine Glamoč i Grahovo, jer je to bilo skoro nenaseljeno; tamo nije bilo više od 15 hiljada stanovnika - na celom tom prostoru, gde ima 10% teritorije Bosne i Hercegovine. Uostalom, vi to znate po mapama sami - mape su vam bliže nego svima nama ovde, osim Perišića!*

Vi ste videli njihovu spremnost da Sporazum prihvate, njihovu spremnost i molbu da od nas traže da budemo njihovi garanti; našu spremnost da to činimo, uprkos toga što je to za nas veliki teret i veliki rizik, ali oni nemaju drugu šansu ako im mi nismo garanti; naravno mi nismo mogli to da ne uradimo. *Ali, postigli smo ogroman rezultat.*

Zato, svako ko ga dovodi u pitanje ili nije zdrav ili je običan avanturista ili zlikovac, ili ima neki svoj lični interes, bilo ratno profiterstvo, bilo nešto treće, zbog koga ima razlog da traži i da 'buši rupu' na zdravom mestu! To nećemo dozvoliti!

Želim, u ime Vrhovnog saveta odbrane, da vam kažem da je to naš jedinstven stav: sve u čemu Savezna Republika Jugoslavija stoji iza Mirovnog sporazuma Vojska Jugoslavije će izvršiti!

Sve u čemu se dovodi u pitanje ostvarivanje Mirovnog sporazuma, smatraćemo sukobom sa nama!

Reč je o sudbini miliona ljudi, stanovnika Jugoslavije i Republike Srpske! Meni su dolazili predsednici opština da mi kažu da se tamo okolo šenluči i da idu aktivisti SDS-a i govore: 'nemojte da se veselite, ispašće da smo dobili nešto mnogo!' A nama je - tu su Bulatović, Lilić i Milutinović koji su to čuli - *Karadžić rekao: 'To je briljantan rezultat! Jedino sada da vidimo ako možemo nešto da 'ukaišarimo' za ovo Sarajevo; da se obezbedi neka bezbednost, pa da nešto sažidamo na Palama!*' Kada oni imaju tako neku ideju, onda zaurliču na drugi način da se 'Vlasi ne dosete' i traže da se to radi preko noći, da im se nešto popusti ili da im se neke pare daju za neku izgradnju ili nešto drugo!

Momo (obraća se generalu Perišiću), moram da ti kažem da me jako zabrinjava poslednje ponašanje Mladića! Molim vas lepo, Mladić je primio De Laprela, francuskog generala, i rekao mu: 'U redu za pilote, ali ja zahtevam da se sastanem sa načelnikom francuskog Generalštaba u Moskvi i garantujem da će biti pozitivno za Francusku!?' Drugim rečima, rekao mu je: 'Imam pilote, ali hoću da ih dam ako ti meni učiniš neke usluge!'

Šta vi mislite da možemo da preduzmemo? Šta da kažem predsedniku Širaku, sem da ne verujemo ni mi da niko tamo ne zna gde su piloti i da činimo sve ako možemo pilote nekako da nađemo? A on kaže: 'Mi ćemo dati gospodinu generalu Mladiću te garancije, molimo neka da te pilote!'

Ja više s Mladićem razgovarati neću. Jer, sve što smo mi učinili za njih za ovih nekoliko godina, sramota bi bilo i za manju stvar da nas lažu! To bi bilo nečasno, prljavo! A od ovoga nema šta prljavije!

Prema tome, to ostavljamo vama na kolegijalnu i vojničku savest - izvolite gospodo, ako možete da rešite to pitanje na bilo koji način! U

moju svest ne može da stane takvo ponašanje, niti mogu to da razumem! Niti bilo ko od nas to može da razume!?

Ja sam vam naširoko objasnio atmosferu i ocenu ovog Sporazuma. Imamo, zaista, razloga da budemo veoma zadovoljni i nadam se da nećemo dozvoliti da nam neko od njih napravi štetu.

Još bi pomenuo jedno pitanje, koje sam zaboravio da pomenem. Mi smo s njima imali mnogo objašnjenja oko toga da li mirovne snage imaju pravo da stacioniraju i na teritoriji Republike Srpske. Oni su ljudi koji imaju ograničenu pamet! Oni ne razumeju šta je dobro za Republiku Srpsku, naročito Krajišnik, koji ne razume - ništa!

Molim vas, zamislite - dolaze međunarodne mirovne snage - Njihov je moto nepristrasnost i imaju samo takav mandat. Ako dođu samo tamo na teritoriju Federacije, onda se stiče utisak da oni brane Federaciju od Republike Srpske. Postoji jedna super sila na svetu - Sjedinjene Američke Države. Sa tom super silom kroz celu našu istoriju imali smo savezništvo. Amerikanci nisu doživljeni u srpskom narodu nikad kao neprijatelji, nego kao saveznici!

Zašto bi neko, makar to bio Krajišnik, Karadžić ili ne znam koji ludak tamo, svoj narod stavljao pod firmu neprijatelja Amerike, a svoje neprijatelje stavljao pod firmu prijatelja Amerike? - iz potpuno nama nepoznatih razloga. Jer, kao njihova Skupština je rekla da posle bombardovanja oni ne dozvoljavaju da se stacionira Vojska na teritoriji Republike Srpske. Naravno da će to dozvoliti, nije to pitanje, nego je pitanje - što prave lošu uslugu svom narodu, da svi oni budu sumnjičavi prema njima na samom početku?

Drugo, nije tačno da su Amerikanci bombardovali. Oni su izvršavali, kao i Francuzi, Englezi i ko je sve tu bio, Odluku Saveta bezbednosti oko bombardovanja. Ta Odluka Saveta bezbednosti je podjednako za odgovornost i Amerikanaca i Rusa. Nemojte da glorifikujemo, kao - Rusi su nam prijatelji, Amerikanci su nam neprijatelji, jer da Rusi nisu dali svoj glas za bombardovanje, bombardovanja ne bi bilo! A sada su Amerikanci krivi!?

Znate koliko je poginulo u bombardovanju u Republici Srpskoj, po njihovoj konačnoj izjavi, kada sam ja pritisnuo Karadžića i rekao: 'molim te, reci mi istinu koliko je poginulo?' On je rekao da je poginulo 26 ljudi! To je najbolji dokaz da nigde nisu gađali

gde ima žive sile i gde ima ljudi. Oni su izručili 5 hiljada tona bombi. Sigurno je da ne bi poginulo 26 ljudi da su gađali tim bombama ljude!

Ta ista Amerika je spasla Banjaluku. To je ono što sam vam malo pre pomenuo - politički smo zaustavili ofanzivu na Banjaluku, a nismo to zaustavili vojnički. Mi smo na tome insistirali. Amerikaci su zabranili Tuđmanu i Izetbegoviću da ide dalje i naredili im da stanu, i to su bukvalno naredili da stanu, pod pretnjom da će ih bombardovati! To nisu javno učinili, ali su im to naredili i o tome obavestili - nas! To znači da su prihvatili našu argumentaciju i zaustavili Muslimane i Hrvate, i to kada su mogli autobusima da ušetaju u Banjaluku, jer nisu mogli da stignu tako brzo kako su ovi brzo bežali.

Prema tome, ti isti koje oni optužuju da su im neprijatelji zaštitili su Banjaluku!

Logično je da, s obzirom na naše tradicionalne odnose i činjenicu da smo mi uvek Amerikace smatrali svojim saveznicima, oni dolaze u misiju mira i da nepristrasno treba tu misiju da obave; nema razloga da ne budu primljeni na pravi način. Jer, ovi su imali ovakav stav: 'Neka oni rade svoje vojne obaveze, samo neka ne spavaju na našoj teritoriji'. To znači, onaj vojnički deo koji, eventualno, može da ti smeta ne braniš, a ovaj privredni dio, gde treba da plati za sve moguće stvari, da ti popravlja puteve, upoznajesh se i radiš s njim - to neću; daću da to bude kod Muslimana, neka oni s njima budu u dobrim odnosima, a s nama neka budu samo u patroli kao na neprijateljskoj teritoriji! Samo lud čovek može takvu koncepciju da smisli za svoju stranu, da sebe stavi u poziciju neprijateljske teritorije prema jednoj sili koja na svetu postoji, a koja mu se nudi da njega zaštiti na isti način na koji štiti i onog drugog!

Prema tome, takve odluke su toliko daleko od pameti, da se nadam da će ih oni popraviti, i već ih popravljaju.

Ovo sam želeo da vam naglasim, upravo zbog odnosa prema mirovnim snagama; prema njima treba zaista imati u celini pozitivan odnos. Tu ćemo imati čitav niz elemenata saradnje, pošto će dio tih snaga dolaziti kopnom i preko naše teritorije i da ide u Bosnu i Hercegovinu. Mi ćemo imati tu određene obaveze - da im pružimo odgovarajuće usluge. O tome je napravljen neki sporazum - Milutinović o tome zna nešto više. Ako imate potrebe, možete da mu postavite razna pitanja i

on će na njih odgovoriti. Možete postaviti pitanja predsedniku Bulatoviću ili meni!

Hvala!

ZORAN LILIĆ:

Hvala!

Zamolio bih ministra Milutinovića da uzme reč!

MILAN MILUTINOVIĆ:

Ne znam, da li za tim ima potrebe - predsednik je sve rekao? Ja mogu da odgovorim ako ima pitanja, da ne bih opterećivao svojom pričom.

ZORAN LILIĆ:

Reci par reči o sporazumu!

MILAN MILUTINOVIĆ:

Mirovnim sporazumom, sklopljenim u Dejtonu 21. novembra, predviđeno je da NATO snage, kao i snage pojedinih država, koje nisu članice NATO-a, izvrše određene poslove razdvajanja zaraćenih strana i održavanje mira u Bosni i Hercegovini.

U vezi s tim, sve učesnice pregovora u Dejtonu: SR Jugoslavija, Republika Hrvatska i Bosna i Hercegovina potpisale su odgovarajuće sporazume sa NATO-om. Sporazumi Hrvatske i Bosne i Hercegovine sa NATO-om su potpuno identični i njima je uređen tranzit i boravak, dakle, logorovanje, vežbe i druge aktivnosati NATO-a na njihovim teritorijama.

SR Jugoslavija je potpisala samo sporazum o tranzitu NATO snaga preko svoje teritorije. Ovim Sporazumom Jugoslavija dozvoljava da NATO snage i snage drugih država koje nisu članice NATO-a učestvuju u operaciji, prelaze preko njene teritorije, radi ostvarivanja mirovnih operacija na teritoriji Bosne i Hercegovine i radi pomaganja u eventualnom evakuisanju UNPROFOR-a.

Sporazum o tranzitu koji je potpisala Jugoslavija sa NATO-om razlikuje se od sporazuma Hrvatske i Bosne i Hercegovine sa NATO-om u pogledu vrste aktivnosti koji će NATO vršiti na njihovim teritorijama.

Međutim, ima dosta istih pitanja koja su regulisana u sva tri ova sporazuma. Razumljivo je da su ta pitanja regulisana jednako u ovim sporazumima.

Tranzitni sporazum Jugoslavije i NATO-a sadrži, uglavnom, standardizovane odredbe koje se koriste u takvim sporazumima. Slične ili iste odredbe koriste se u ugovorima između Ujedinjenih nacija i država u vezi sa aktivnostima mirovnih snaga UN-a. Iste ili slične odredbe NATO koristi u sporazumima koji su zaključeni sa državama u okviru saradnje označene kao 'Partnerstvo za mir'.

Savezna Republika Jugoslavija, dakle, ovim Sporazumom dozvoljava tranzit preko svoje teritorije NATO personala, opreme i materijala, uključujući i municiju, a sve radi ostvarivanja zadataka predviđenih Mirovnim sporazumom. Načelno je ugovoreno da se tranzit vrši svim vidovima: kopnom, željeznicom, drumovima, vodom, vazduhom, itd.

Dve strane će se posebno dogovoriti o rutama koje će biti korišćene. NATO će obavestiti Saveznu vladu unapred o pojedinim transportima. NATO će plaćati usluge koje bude koristio u vezi tranzita.

Prilikom ulaska na teritoriju SRJ, NATO personal i materijal će biti izuzeti iz redovne pasoške i carinske kontrole. Međutim, ovo ne znači da neće biti nikakve granične kontrole. Naprotiv, kontrole će biti u smislu identifikacije lica i stvari i ona će se obavljati samo po uprošćenoj proceduri koja je uobičajena u takvim slučajevima.

Na teritoriji SRJ NATO personal će uživati jednu vrstu diplomatskog imuniteta i privilegija. NATO personal ne podleže kaznenoj jurisdikciji jugoslovenskih organa, ali će sa jugoslovenskim organima morati da saraduje. U slučaju da neki pripadnik NATO-a zloupotrebljava ovakvu svoju poziciju, kršeći jugoslovenske zakone, jugoslovenske vlasti mogu da ga proglase za nepoželjnu osobu i da traže da napusti teritoriju SRJ.

Za učinjeno krivično delo na teritoriji SRJ pripadnik NATO-a odgovara pred sudom svoje države. To je uobičajeni postupak kada su u pitanju lica sa diplomatskim imunitetom. Osoblje NATO-a je dužno da poštuje zakone i druge propise SRJ. Naravno, ako SRJ ugovori neku odredbu sa NATO-om koja je izuzetak u odnosu na njen zakon, onda će da važi tako ugovorena odredba, a ne zakon. Ovo je, takođe, uobičajeno za sve međunarodne ugovore i u saglasnosti je sa jugoslovenskim Ustavom.

NATO personal će nositi odgovarajuće uniforme, imati pravo da ističe NATO zastavu na transportnim sredstvima.

U slučaju da učini bilo kakvu štetu državi ili privatnom subjektu, NATO je dužan da obezbedi nadoknadu štete.

Ovim Sporazumom je predviđeno da će ista prava i obaveze u pogledu tranzita dobiti i države koje nisu članice NATO-a, ali čije oružane snage učestvuju zajedno sa snagama NATO-a u ostvarivanju pomenutih zadataka.

SRJ predstoji dalja saradnja sa NATO-om na razradi ovog Sporazuma, dogovaranjem određenih procedura u vezi tranzita, kao i na primeni Sporazuma.

Savezno ministarstvo inostranih poslova predložiće Saveznoj vladi da se obrazuje odgovarajuća interresorska grupa od predstavnika Saveznog ministarstva odbrane, Generalštaba, Saveznog ministarstva unutrašnjih poslova, Saveznog ministarstva za saobraćaj i veze, kao i Saveznog ministarstva za inostrane poslove, kako bi se dogovorila procedura potrebna za ostvarivanje Sporazuma i koja bi se starala o ostvarivanju Sporazuma.

To je suština Sporazuma. Ne bih citirao sve odredbe. Sve je zasnovano na odredbama Konvencije o privilegijama i imunitetima UN, od 13. februara 1946. godine.

Kada napravimo ovu interresorsku grupu, napravićemo jedan papir sa predstavnicima NATO-a, upotpunićemo ga, pozvaćemo ih ovde na razgovore. Sam komandant NATO pakta je obećao da će tom prilikom doći u Beograd, kao i načelnik Generalštaba oružanih SAD, Šalikašvili.

Prema tome, ovo je samo jedan tipski i okvirni sporazum. Sve ono što nam bude bilo potrebno da se dodatno dogovorimo, biće u tom pismu, koje će imati istu težinu kao i ugovor. Ali, o tom – po tom!

Hvala!

SLOBODAN MILOŠEVIĆ:

Svi ti detalji koje sada objašnjava Milutinović nalaze se u Konvenciji od 1946. godine o pravima i imunitetu stranih diplomatskih predstavnika. Dakle, to je regularna procedura, a nije neka specijalna procedura. To važi za sve zemlje. U tom smislu je to potpuno standardan sporazum.

ZORAN LILIĆ:

Hvala!

Da li ima kakvih pitanja, ili neko želi da se javi za reč? (Niko).

MOMČILO PERIŠIĆ:

Sve je jasno!

ZORAN LILIĆ:

Pošto je sve jasno, znači da se ovo prihvata kao naši stavovi.

Mislim da ovaj sastanak možemo da završimo sa jedinstvenim zaključkom koji je sigurno u interesu SR Jugoslavije i Republike Srpske, a to je:

Vojaska Jugoslavije i svi državni organi SR Jugoslavije izvršavaće sve obaveze koje smo kao SRJ preuzeli Dejtonskim sporazumom.

Molim vas da sa ovakvim zaključkom i ovakvom odlukom Vrhovnog saveta odbrane, a verujem da je to i vaš zaključak, upoznate sve odgovorne strukture u Vojsci Jugoslavije.

Time je naš današnji sastanak završen.

Hvala!

(Prvi deo sednice je završen u 12,30 sati).”

(AIIZ, inv. br. 2-4270, SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA, VRHOVNI SAVET ODBRANE, ODBRANA, SLUŽBENA TAJNA, STROGO POVERLJIVO, *STENOGRAFSKE BELEŠKE* sa 47. proširene sednice VRHOVNOG SAVETA ODBRANE, održane 6. decembra 1995, Beograd).

BR. 100
PRIKRIVANJE DOKAZA O GENOCIDU
- KOMANDA TREĆEG BATALJONA TRNOVO, TRNOVO,
29. NOVEMBRA 1992, NAČELNIK SANITETSKE SLUŽBE
BRIGADE "BIRAČ" -

"I Z V J E Š T A J

Asanacija terena Nabojna - Okretaljka na Javorniku nije izvršena asanacija terena na kojoj se nalaze ostaci poginulih neprijatelja. Asanaciju izvršiti skupljanjem dijelova ekstremiteta i kostiju na posebnu gomilu i izvršiti ponovo paljenje motornim uljem, naftom ili benzinom, otpadnim drvetom, a potom izvršiti zatrpavanje rovokopačem.

Na području Trnova izvršiti isto asanaciju terena gdje ne smije da ostane koštanih ostataka, a gotovo i nekih tkiva.

Obje lokacije se nalaze iznad 500 metara, te su kao takve vodonatopne plohe ili površine za izvorišta prirodne vode koje se nalaze na kotama ispod ove površine, a služe kao vodoopskrbna izvorišta za stanovništvo i Srpsku vojsku koja se nalazi na isto tako strateškim mjestima a ujedno i mjestima gdje se snabdijeva privreda Šekovića.

Trnovo, 29. 11. 1992. godine
KOMANDA TREĆEG BATALJONA
T R N O V O

NAČELNIK
Sanitetske službe brigade 'Birač'
major Svetozar Trkulja."

(AIIZ, inv. br. 2-3225, Komanda Trećeg bataljona Trnovo, Trnovo, 29. novembar 1992, Načelnik Sanitetske službe brigade "Birač", major Svetozar Trkulja).

BR. 101

**SRPSKI AGRESOR JE U RUDNIKU TOMAŠICA
ZATRPAO "OKO 5.000 MUSLIMANSKIH LEŠEVA"**
- SASTANAK GENERALA RATKA MLADIĆA SA STARJEŠINAMA
1. KRAJIŠKOG KORPUSA I VAZDUHOPLOVSTVA I
PROTIVVAZDUŠNE ODBRANE "VOJSKE REPUBLIKE SRPSKE",
Referisanje o stanju i problemima i potčinjenim jedinicama - ustanovama i sektorima, BANJA LUKA, 27. MAJA 1993. -

"Pukovnik /Stevo - prim. S. Č./ Bogojević:

Pre 4 - 5 dana došao je Simo Drljača, raniji nač /načelnik - prim. S. Č./ SUP-a Prijedor, uputio ga je min. /ministar - prim. S. Č./ MUP-a RS, a došao je u vezi rudnika Tomašica kod Prijedora, gdje su oni ranije zatrpali oko 5.000 Musl. /muslimanskih - prim. S. Č./ leševa. Siguran sam da to svijet zna preko otpuštenih zarobljenika.

Drljača je došao da to utrapa nama, a oni bi da se toga riješe (spaljivanjem, mljevenjem ili na neki drugi način).

Tu ima svakakvih leševa, u to su uvukli Subotića /Bogdana Subotića - prim. S. Č./.

U timu je Drljača, on je bio nosioc i dok se to radilo, tu je na sastanku bio gen. /general - prim. S. Č./ Subotić, Arsić /pukovnik Vladimir Arsić - prim. S. Č./, Drljača, ja /tj. pukovnik Bogojević - prim. S. Č./ i Matijević Mile iz SUP B/L / iz Sekretarijata unutrašnjih poslova Banja Luka - prim. S. Č./.

Molim Vaš stav'.

Moj stav /tj. generala Ratka Mladića - prim. S. Č./: Kako su oni pobili, neka se tako i njih reše, a treba pokrenuti istragu u vezi sa ovim slučajem i čuvati dobro podatke da ne dođu u ruke nepozvanih lica."

(ICTY - Baza podataka: Sudski spisi, Radna bilježnica generala Ratka Mladića, 31. mart 1993. - 3. septembar 1994, str. 151-152; M. Begić - S. Ramić - Z. Ališić, nav. dj., str. 70).

Z A V R Š N A R A Z M A T R A N J A

*

* *

Rezultati dosadašnjih naučnih istraživanja, uključujući i rezultate aktuelnog naučnog istraživanja, kao i naučnih istraživanja u toku (fundamentalnih, heurističkih, longitudinalnih i panel-istraživanja), empirijsko-teorijskog karaktera, nesumnjivo potvrđuju dvije početne, osnovne, bitne, fundamentalne empirijske i naučne činjenice savremenih događanja i događaja u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća:

- prvo, na Republiku Bosnu i Hercegovinu izvršena je **klasična oružana agresija**, odnosno zločin protiv mira i sigurnosti čovječanstva, što je po osnovnom poimanju, shvatanju i definiciji međunarodni oružani sukob, i

- drugo, na okupiranim teritorijama nezavisne i međunarodno priznate Republike Bosne i Hercegovine, članice Ujedinjenih nacija, u gradovima u opsadi i na teritoriji Ujedinjenih nacija - sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, kao i na slobodnim područjima, nad Bošnjacima, pripadnicima (zaštićene) nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, izvršen je najteži zločin - **zločin genocida**.

Srpska nacionalistička elita (intelektualna, politička, vojna i vjerska), devedesetih godina XX stoljeća, na temelju političkog genocidnog projekta - srpski velikodržavni projekt “**svi Srbi u jednoj državi**”, čiji se osnovni cilj sastoji u formiranju jedinstvene (velike) srpske države na Balkanu, u kojoj će živjeti “**ceo srpski narod**” - “**ujedinjenje svih Srba u istu državnu strukturu**”, a koji (projekt), uporedo s jugoslavenskim programom, u historiji srpskih političkih ideja egzistira dva puna stoljeća, dovela je do unutrašnje krize u Socijalističkoj federativnoj republici Jugoslaviji i razbila zajedničku državu;

- Miloševićevom nacionalističkom politikom i praksom masovnih mitinga i demonstracija (na kojima je 1988-1989. učestvovalo oko pet miliona ljudi) i pučističkim metodama (“birokratska antirevolucija”) srušena su (krajem 1988. i početkom 1989) u Srbiji, Vojvodini, na Kosovu i Crnoj Gori legalno izabrana rukovodstva i uklonjeni “nepoželjni” kadrovi;

- Republika Srbija je, revizijom Ustava iz 1974. i donošenjem Ustava 28. septembra 1990, ukinula autonomije Vojvodine i Kosova i praktično izvršila secesiju (od SFRJ), uništila ustavni poredak SFRJ (izvršila udar na savezni Ustav i “**pravnu agresiju na ustavni sistem Jugoslavije**”), preuzela funkcije “**nove samostalne srpske države**”, čime je sama izuzeta iz pravnog sistema SFRJ, što je po zakonima SFRJ predstavljalo najteže krivično djelo, i prije (višepartijskih) izbora otpočela s procesom formiranja Velike Srbije;

- u Crnoj Gori formiran je kolaboracionistički režim;

- Republika Srbija je izvršila udar na monetarni sistem SFRJ (9. januara 1991) - Slobodan Milošević se dograbio zlatnih rezervnih zaliha u inostranstvu u vrijednosti od 1,4 milijarde američkih dolara;

- ubrzan je proces homogenizacije Srba, posebno u Bosni i Hercegovini;

- politički projekt – ujedinjenje svih Srba – **formiranje velike etničke (srpske) države** dobio je masovnu podršku Srpske akademije nauka i umetnosti, Udruženja književnika Srbije, Srpske pravoslavne crkve, Jugoslavenske narodne armije / Vojske Jugoslavije, političkih i kulturnih institucija i ustanova uz, nažalost, masovnu neselektivnu podršku srpskog naroda;

Namjera (*mens rea*) tog zločinačkog čina, utemeljena i iskazana u srpskom, kao i hrvatskom velikodržavnom projektu, imala je za cilj

zauzimanje i uništenje države Republike Bosne i Hercegovine i “**konačno rješenje**” **muslimanskog pitanja** – uništenje Bošnjaka ili njihovo svodjenje na beznačajnu etničku i vjersku grupu. U funkciju tih zločinačkih aktivnosti poslušno su se, kao neposredni saradnici i izvršioci, stavile paradržavne tvorevine i servilni petokolonaši iz Republike Bosne i Hercegovine (“Hrvatska zajednica Herceg-Bosna”/“Hrvatska republika Herceg-Bosna”, “Republika srpska Bosna Hercegovina”/“Republika Srpska” i “Autonomna pokrajina zapadna Bosna”) i Republike Hrvatske (“Republika srpska krajina”), koje su države agresori (Savezna republika Jugoslavija i Republika Hrvatska), po ugledu na naciste, osmislile, planirale, pripremile, organizovale, formirale, rukovodile, naoruža(va)le, obučavale i izdavale (im) naredbe, pri čemu je u suštini riječ o marionetskim režimima tih država, koji su usmjeravani i kontrolisani od tih država i bili zavisni od njih i djelovali u njihovo ime - u svojstvu organa Savezne republike Jugoslavije i Republike Hrvatske.

Radi ostvarivanja navedenog zločinačkog poduhvata agresori su, posebno Srbija i Crna Gora, u skladu sa strateškim planovima, realizovali planirane aktivnosti i akcije:

- razbijen je ustavni koncept odbrane SFRJ;
- republikama i pokrajinama oduzeto je suvereno pravo u oblasti organizovanja i rukovođenja teritorijalnom odbranom, ravnopravnom komponentom Oružanih snaga SFRJ, i njeno dovođenje, podređivanje i stavljanje pod (pot)punu kontrolu JNA;
- smanjena je i razoružana Teritorijalna odbrana Bosne i Hercegovine i još nekih konstitutivnih elemenata SFRJ;
- JNA je od antifašističke, jugoslavenske, narodne i multietničke vojske “transformisana” u velikosrpsku vojsku;
- obnovljeni su i eskalirali fašistički pokreti - velikosrpski i velikohrvatski;

- utvrđeni su metodi, mehanizmi i postupci planiranja, organizovanja i pripremanja zločina;
- postignut je (marta 1991) načelan dogovor o uništenju države Republike Bosne i Hercegovine između šefova susjednih država (*Pakt Milošević - Tuđman*);
- omeđene / omeđavane su granice “Velike Srbije” i “Velike Hrvatske”;
- organizovana je, naoružana, obučena i opremljena peta kolona (velikosrpska i velikohrvatska) susjednih država u Bosni i Hercegovini;
- zauzete su polazne pozicije za agresiju i druge zločinačke aktivnosti, uključujući i genocid nad Bošnjacima;
- rukovođenje i komandovanje na okupiranim teritorijama objedinjeno je u rukama šefova susjednih država - okupacionih sila;
- utvrđeni su nosioci i imenovani subjekti određenih konkretnih aktivnosti u određenim uslovima, identifikovani njihovi ciljevi, metode i sredstva i efekti - rezultati i posljedice.

Radi se o zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava, teškim kršenjima međunarodnog humanitarnog prava, koji su nastali na temeljima fašističke ideologije, politike i prakse, operacionalizovane kroz dva velikodržavna projekta, dvije genocidne politike, dva zajednička zločinačka poduhvata, dva nacionalistička pokreta, dvije države, dvije, odnosno tri kolaboracionističke i petokolonaške tvorevine, dvije oružane sile, četiri kolaboracionističke vojne formacije i više drugih oružanih jedinica i grupa, uključujući i strane plaćenike (Ruse, Grke, itd.). Takva

fašistička ideologija, politika i praksa, osvajačkog i genocidnog karaktera, imala je za cilj **formiranje velikosrpske i velikohrvatske države** na štetu samostalne, suverene i nezavisne države Republike Bosne i Hercegovine. **Cilj tih ideologija i politika je osvajački rat za teritorije** (“**borba za teritorije**”, teritorijalna ekspanzija), borba za “životni prostor”, za otimanje tuđe - bosanskohercegovačke zemlje, **i uništenje Bošnjaka**, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve.

Rezultatima dosadašnjih naučnih istraživanja utvrđene su i konstatovane relevantne naučne činjenice, koje potvrđuju i dokazuju **naučnu istinu**, čije su, pored ostalog, bitne odredbe:

- agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima su **isplanirani** (intelektualno, ideološki, politički, vojno, ekonomski, medijski, obavještajno, psihološki, itd.), sa jasno postavljenim **ciljevima, naređeni, usmjeravani, organizovani i vođeni s nadležnih političkih i vojnih mjesta i izvršeni planski, sistematski i organizovano;**

- beogradski i zagrebački režimi, na čelu sa Slobodanom Miloševićem i Franjom Tuđmanom, su: **planirali, pripremali, usmjeravali, organizovali i vodili agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima; rukovodili i komandovali izvođenjem agresije; operativno planirali, pripremali, koordinirali, usmjeravali i vlastitim oružanim snagama** (Jugoslavenska narodna armija /Vojska Jugoslavije, Hrvatska vojska, “Vojska Srpske republike Bosne i Hercegovine” /“Vojska Republike Srpske”, “Vojska Republike srpska krajina”, “Hrvatsko vijeće obrane” i “Narodna odbrana Autonomne pokrajine zapadna Bosna”) **vodili borbene operacije protiv Republike Bosne i Hercegovine; osiguravali živu silu (starješinski i vojnički kadar), kompletnu logističku i finansijsku podršku (tenkove, transportere, helikoptere, artiljerijsko i pješadijsko naoružanje, radarskoračunarska sredstva, minsko-eksplozivna sredstva, municiju, gorivo i mazivo i druge strateške sirovine), sanitetski materijal, zdravstveno osiguranje i svu drugu vojnu opremu, zatim plaće i penzije, te tako neposredno učestvovali u izvršenju genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava;**

- oružana agresija, osvajački rat protiv Bosne i Hercegovine, bila je bitna komponenta Miloševićeve i Tuđmanove državne politike, u čije su ime najveći dijelovi teritorije Republike Bosne i Hercegovine okupirani, a Bošnjaci ubijani, protjerivani i odvođeni u koncentracione logore samo zbog njihove **nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti i osvajanja njihovog životnog prostora**;

- Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) je, učestvujući u osvajačkim ratovima u Republici Hrvatskoj i Republici Bosni i Hercegovini i genocidu nad Bošnjacima, **IZDRŽAVALA “70.000 VOJNIKA U VOJSCI REPUBLIKE SRPSKE KRAJINE, OKO 200.000 VOJNIKA U VOJSCI REPUBLIKE SRPSKE I VOJSKU JUGOSLAVIJE /oko 230.000 - prim. S. Č./, A TO JE SKORO POLA MILIONA VOJNIKA”**;

- Savezna republika Jugoslavija je do 30. augusta 1994. **“DVIJE MILIJARDE /AMERIČKIH - prim. S. Č./ DOLARA UTROŠILA U BOSNI I HERCEGOVINI”** - za vođenje agresorskog, osvajačkog rata protiv Republike Bosne i Hercegovine i uništenje Bošnjaka, pri čemu je do 8. jula 1994. samo **“U MUNICIJI I VOJNOJ OPREMI ZA RAT U RS I RSK” POTROŠILA OKO MILIJARDU AMERIČKIH DOLARA (“... OKO 1.000.000.000 \$”)**;

- paradržavne tvorevine Srpska republika Bosna i Hercegovina / Republika Srpska, Hrvatska zajednica Herceg-Bosna /Hrvatska republika Herceg-Bosna i Autonomna pokrajina zapadna Bosna i njihovi politički, vojni, policijski i izvršni organi bili su organi susjednih država - Savezne republike Jugoslavije i Republike Hrvatske. Ti marionetski režimi nisu predstavljali nikakav samostalni politički niti vojni subjekt. Savezna republika Jugoslavija i Republika Hrvatska su, u ulozi okupatorskih sila u Republici Bosni i Hercegovini, vršile opću (sveukupnu) političku i vojnu, kao i efektivnu kontrolu nad svojim paradržavnim, kolaboracionističkim i petokolonaškim tvorevinama u Republici Bosni i Hercegovini i njihovim političkim, vojnim, policijskim i izvršnim organima (vlasti);

- agresori su na okupiranim područjima, gradovima u opsadi i na teritoriji Ujedinjenih nacija - sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, pored zločina protiv mira i sigurnosti čovječanstva, izvršili brojne oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad civilima i civilnim stanovništvom te civilnim objektima, kao što su: organizovano ciljano ubijanje, ustvari najčešće stravično masovno i pojedinačno strijeljanje, klanje, spaljivanje i masakriranje muškaraca, žena, djece i staraca, uglavnom Bošnjaka, te muslimana - Albanaca i Roma (**“lišavanje života tokom napada na gradove i sela”**), pripadnika zaštićene nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, koji su sistematski birani kao cilj za uništavanje; hapšenje, deportovanje i zatočenje u koncentracione logore, zatvore i druga mjesta zatočenja; ubijanje i masakriranje u koncentracionim logorima i drugim zatočeničkim objektima; zastrašivanje, premlaćivanje, mučenje, zlostavljanje, proganjanje, ponižavanje i izgladnjivanje civila u logorima i zatvorima, te surovo i nečovječno postupanje i nehumani uslovi u zatočeničkim objektima, od čega su mnogi Bošnjaci svakodnevno umirali; ciljano ubijanje i ranjavanje intelektualne i političke elite (ljekara i zdravstvenih radnika, pravnika, vjerskih službenika, posebno lica Islamske zajednice - imama, profesora, studenata, učenika i drugih, privrednika i drugih stručnjaka i istaknutih i uglednih Bošnjaka, posebno političkih vođa i članova Stranke demokratske akcije); nanošenje teških tjelesnih i/ili psihičkih povreda; sistematsko i masovno silovanje i seksualno zlostavljanje žena (čak i starica), djevojaka, pa i djevojčica u logorima, zatvorima, hotelima, garažama, privatnim kućama i drugim mjestima; uzimanje i ubijanje talaca; nasilno pokrštavanje Bošnjaka; sistematsko prisilno protjerivanje, raseljavanje, istjerivanje i deportacija civila i civilnog stanovništva, uglavnom Bošnjaka iz njihovih domova i s vjekovnih staništa (stravične razmjere tih zločina svjedoče o pretvaranju okupiranih područja u jednonacionalne, u etnički čiste srpske i/ili hrvatske teritorije); prisilno razdvajanje žena, djece i staraca od muških članova njihovih porodica; okrutno, surovo i nečovječno postupanje s ranjenicima, bolesnicima i ratnim zarobljenicima; napadi na zdravstvene ustanove, te povređivanje i ubijanje ranjenika; sistematski vojni napadi širokih razmjera (uz upotrebu artiljerije, haubica 105 mm, tenkova T-84, raketa s daljinskim navođenjem, aviobombi i drugih oruđa i oružja) usmjereni na civilne ciljeve (civilno stanovništvo i civilne objekte); napadi na humanitarne konvoje, opstruiranje i ograničavanje humanitarne pomoći i napadi na osoblje humani-

tarnih organizacija; neselektivno i nesrazmjerno korištenje sile (uključujući i tešku artiljeriju) i opsade protiv civila i civilnog stanovništva i civilnih objekata; surovo i nečovječno postupanje prema civilima i civilnom stanovništvu, podrazumijevajući i nanošenje velikih patnji i teških povreda tjelesnog i psihičkog integriteta; fizičko iznurivanje i terorisanje civilnog stanovništva; bespravno (masovno) otpuštanje s posla; namjerno razaranje i uništavanje gradova, naselja i sela; stalno granatiranje civila i civilnog stanovništva i snajpersko djelovanje po bosanskohercegovačkim gradovima i naseljima u opsadi; korištenje civila kao živog štita, te za prisilne fizičke radove na prvoj liniji fronta (kopanje rovova, nošenje municije i dr.); nametanje prekomjernog rada; nanošenje teških ozljeda i zlostavljanje civila; namjerno nametanje životnih uslova koji su (bili) sračunati da dovedu do potpunog ili djelimičnog fizičkog ili biološkog uništenja Bošnjaka (namjerno izgladnjivanje, uskraćivanje odgovarajuće medicinske pomoći, hrane, vode, smještaja, odjeće, sanitarnih uslova, električne energije, gasa, ogrjeva, telefonskih komunikacija i gradskog saobraćaja); upotreba zabranjenih (po međunarodnim konvencijama) metoda i sredstava ratovanja, fizičko iznurivanje i dr.); pustošenje ljudskih ognjišta neopravdano vojnim potrebama; plansko i selektivno pljačkanje, razaranje i uništavanje stambenih, obrazovnih, naučnih, zdravstvenih, vjerskih i privrednih objekata; uništavanje i zatiranje kulturno-historijskih i vjerskih spomenika, te kompletne infrastrukture Bosne i Hercegovine (saobraćajnice, PTT instalacije, radio i TV predajnici, električni dalekovodi, vodovodi i rezervoari za vodu, zdravstvene ustanove i dr.), kao i prirodnih resursa (šume, vodotokovi, rudnici i sl.) i dr.

- o zločinu genocida nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, o tom masakru nad nedužnim, nenaoružanim i nemoćnim žrtvama koje je Zapad prepustio agresorima i njihovim kolaboracionistima i petokolonašima da ih unište, posebno u dolinama rijeka Drine, Neretve, Sane, Une, Lašve, te Bosanske Posavine, a naročito o genocidu u i oko sigurnih zona Ujedinjenih nacija Srebrenice i Žepe, jula 1995, kao i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, pored brojnih relevantnih, dostupnih i pouzdanih dokumenata, podataka, informacija, saznanja, izjava i drugih dokaza, uključujući i stručna saznanja međunarodnih i nacionalnih sudova, evidentni su i objektivni indikatori - masovna i pojedinačna ubistva i masovne grobnice;

- operacionalizaciju velikosrpske ideologije, politike i prakse u Republici Bosni i Hercegovini vodila je Srpska demokratska stranka Bosne i Hercegovine, na čelu s Radovanom Karadžićem, Momčilom Krajišnikom, Biljanom Plavšić i drugim zločincima, koje je, nažalost, prihvatio zaprepašujuće veliki broj Srba. Rukovodstvo Srpske demokratske stranke i srpske paradržavne i kolaboracionističke tvorevine u Republici Bosni i Hercegovini (Srpska republika Bosna i Hercegovina /Republika Srpska) bilo je uključeno u zajednički zločinački poduhvat pod direktnim političkim i operativnim vodstvom Slobodana Miloševića, čiji su cilj i namjera bili da se, u skladu s političkim projektom formiranja “**jedinstvene države srpskog naroda**” (“**jedinstvene srpske države na Balkanu**”) i “**strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**”, zauzme i uništi država Republika Bosna i Hercegovina i (u njoj) unište Bošnjaci, nacionalna, etnička i vjerska grupa kao takva;

- fašističko i genocidno rukovodstvo paradržavne i kolaboracionističke tvorevine Republike Srpske, na čelu sa zločincima Radovanom Karadžićem, Momčilom Krajišnikom, Biljanom Plavšić i drugima, koju je generisao srpski nacizam i na kostima ubijenih Bošnjaka inaugurisao genocidnu tvorevinu nazvanu republikom, imalo je **genocidnu namjeru i genocidni plan** o uništenju Bošnjaka, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, po kojem je genocid organizovano, ciljno i sistematski izvršen;

- za uništenje Bošnjaka, međunarodnim humanitarnim pravom zaštićene grupe (nacionalne, etničke i vjerske kao takve), postojala je **genocidna zločinačka namjera i genocidni plan** (postoje, pored ostalog, naredbe za izvršenje genocida, uključujući i formiranje koncentracionih logora);

- genocid nad Bošnjacima je, u skladu s (veliko)srpskom genocidnom ideologijom, politikom i praksom, a po uzoru na fašizam i nacizam, (iz)vršen u kontinuitetu do kraja 1995. i na televiziji je prenošen uživo, bez obzira na broj likvidiranih, ranjenih, protjeranih, silovanih, itd. Namjera da se Bošnjaci unište evidentna je od početka i faktička je konstanta, koja je permanentno i u kontinuitetu očigledna tokom cijelog trajanja agresije.

Izvršiooci genocida, imajući u vidu tolerisanje njihovih akata od strane Ujedinjenih nacija i vodećih država Zapada, bili su uvjereni da će *via facti* doći do legalizacije genocida kao političke prakse;

- genocid nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini rezultat je kolektivne velikosrpske nacističke ideologije, politike i prakse uništenja Bošnjaka. Samo u osmišljenom, planiranom, organizovanom, usmjerenom, vođenom, sistematskom i ciljnom genocidu nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, učestvovalo je, prema rezultatima istraživanja Vlade Republike Srpske, preko 25.000 ljudi.

*

* *

Srbijansko-crnogorski agresor je na okupiranim teritorijama Republike Bosne i Hercegovine, posebno na području srpskih strateških prioriteta **istočne i sjeverne Bosne**, kao i **Bosanske krajine, gradovima u opsadi, teritoriji Ujedinjenih nacija - sigurnim zonama Ujedinjenih nacija i na slobodnoj teritoriji Republike Bosne i Hercegovine** izvršio zločin genocida nad Bošnjacima. Najmasovniji zločin genocida izvršen je u općinama s bošnjačkom većinom (stanovništva) u Podrinju, Bosanskoj Posavini, dolinama Sane i Une, te na području Sarajeva, posebno u Sarajevu u opsadi, i drugim mjestima u Republici Bosni i Hercegovini.

Velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti likvidirali su (masovna i pojedinačna ubistva, klanja i spaljivanja) na desetine, stotine i hiljade civila i civilnog stanovništva, uključujući djecu, žene i starija lica, te trudnice i (tek rođene bezimene) bebe, na području: Trebinja, Bileće, Ljubinja, Gacka, Nevesinja, Mostara, Kalinovika, Foče, Goražda, Čajniča, Rudog, Višegrada, Rogatice, Sokoca, Han-Pijeska, Vlasenice, Bratunca, Srebrenice, Zvornika, Kalesije, Bijeljine, Brčkog, Bosanskog Šamca, Modriče, Doboja, Bosanskog Broda, Dervente, Teslića, Šipova, Jajca, Čelinca, Maglaja, Zavidovića, Prnjavora, Kotor-Varoša, Skender-Vakufa, Banje Luke, Prijedora, Ključa, Bosanskog Petrovca, Drvara, Sanskog Mosta, Bosanske

Gradiške, Bosanske Dubice, Bosanskog Novog, Bosanske Krupe, Bihaća, Cazina, Velike Kladuše, Sarajeva (Ilijaš, Vogošća, Hadžići, Ilidža, Trnovo, Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo, Stari Grad, Pale, posebno Sarajevo u opsadi) i drugih mjesta.

Skoro sva navedena područja, od Trebinja na jugoistoku, preko Bijeljine na sjeveroistoku, dijela Sarajeva - glavnog grada Republike Bosne i Hercegovine, Posavine, do Bihaćke krajine na sjeverozapadu, danas čine Republiku Srpsku (entitet u okviru Bosne i Hercegovine), legalizovanu Dejtonskim mirovnim sporazumom, a koja je, što je očigledno na osnovu navedenih podataka, formirana na genocidu i drugim zločinima protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

U svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi Republike Bosne i Hercegovine, uključujući i u koncentracionim logorima i drugim mjestima zatočenja, nad Bošnjacima, civilima i civilnim stanovništvom, nenaoružanim ljudskim bićima, muškarcima, ženama, djecom, starijim i mlađim, bolesnim i invalidima izvršena su planski, organizovano, sistematski i u kontinuitetu, pored ostalih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, brojna masovna i pojedinačna ubistva. Bošnjaci su, **zbog svoje nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, s namjerom sistematski birani i određeni kao cilj za fizičko ili biološko uništavanje (ubijani su “samo zato što su Muslimani”)**.

Oblici zločina i načini i sredstva ubijanja Bošnjaka su raznovrsni i mnogobrojni u formi monstrozne patologije koju karakteriše naglašeni barbarizam, sadizam, surovost i okrutnost. Muškarci, žene, djeca i starci su (u kućama, ispred i oko kuća, stanovima, dvorištima, voćnjacima, štalama, šupama, garažama, na ulici, u polju, na livadi, u logorima i u drugim zatočeničkim centrima, školama, bolnicama, obdaništima, džamijama i drugim mjestima) ubijani (u grupama i pojedinačno), mrcvareni, masakrirani (uglavnom vatrenim oružjem - automatskim puškama i pištoljima: najčešće su žrtvama pucali u glavu, prsa i/ili leđa), te minobacačima, raketama, modifikovanim aviobombama, granatiranjem, oštrim predmetima (noževima, sjekirama, čak i sabljama), zatim tupim predmetima (raznim šipkama, palicama, lancima, kablovima, te fizičkom snagom - rukama i nogama), klani (čak i motornim pilama), živi spaljivani (zločinci, uglavnom komšije, čiji je identitet poznat, a koji su dobro poznavali žrtve, zapalili su, pored ostalih, i

mnoge nepokretne, teško bolesne, bespomoćne i iznemogle - žive, ubijene i poklane starice i starce), živi nabijani na kolce i pečeni na ražnju, bacani u jame i čatrnje, kasapljeni, odsijecane su im glave, sječeni prsti, kidane uši, vađene oči, živi su zakopavani, javno čerečeni, građevinskim mašinama - utovarivačem gaženi i gnječeni, zabijani im ekseri u glavu, potkivani ekserima (po tabanima) kao životinje, rezani spolni organi, ubijene žrtve genocida su spaljivane (mnogi Bošnjaci su nakon ubistva i klanja zapaljeni) i na druge načine likvidirani (zločinci su protiv civila i civilnog stanovništva koristili i dresirane pse). Ubijana su i tek rođena djeca - bebe, koja nisu imala ni imena, kao i (u majčinim utrobama) nerođene bebe. Bošnjaci su ubijani na zvjerski način, uključujući i čitave porodice, te su tako u nekim masovnim grobnicama otkriveni i identifikovani posmrtni ostaci čitavih porodica. Žrtve su, **“pred brojnim svjedocima, najčešće u prisustvu članova porodica ili na mjestima gdje su porodice mogle da vide sam čin izvršenja ubijanja”**, ubijane pojedinačno ili u grupama. Zločinci su, pored ostalog, **“šutali muslimanske lobanje”**.

Srpski zločinci su nemoćne, nezaštićene i nenaoružane civile fizički i psihički maltretirali i ponižavali, udarali, tukli (pendrecima, sohama, vilama), te masovno, sistematski i organizovano silovali i seksualno zlostavljali žene, djevojke i djevojčice, urezivali krstove na licu žrtava (čak i od ubijenih Bošnjaka “pravili” krstove), odvajali vojno sposobne civile - muškarce od staraca, žena i djece, te djevojke i djevojčice od žena, itd., itd.

*

* *

I pored toga što su **Srebrenica** i njena okolina proglašeni *teritorijom Ujedinjenih nacija - sigurnom zonom Ujedinjenih nacija*, sve vrijeme do njenog zauzimanja u julu 1995. protiv potpuno izolovanog bošnjačkog stanovništva u kontinuitetu su vođeni akti genocidnog uništenja. Srpski agresor je Bošnjacima u kontinuitetu **“zagorčavao život”** i stalno brutalno kršio status sigurne zone Ujedinjenih nacija, ispaljujući granate na Srebrenicu, pri čemu su mnogi civili ubijeni i ranjeni, a civilni objekti razoreni. Srebrenica je postala koncentracioni logor, koncentracioni logor Ujedinjenih

nacija, u kome je zločin genocida vršen u kontinuitetu i to javno - pred očima cjelokupne međunarodne zajednice.

Početkom jula 1995. srpski agresor je, u skladu sa **političkim projektom** (srpski velikodržavni projekt) “**svi Srbi u jednoj državi**” i, s tim u vezi, sa “**strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**”, fašističkog i genocidnog karaktera, preduzeo neposredne pripreme za vojnu operaciju protiv sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. Zauzimanje sigurnih zona Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni je krajem maja 1995. dogovoreno između Sjedinjenih Američkih Država i Slobodana Miloševića. U tom kontekstu treba posmatrati i tajni dogovor između Ujedinjenih nacija i oficira Vojske Jugoslavije o neupotrebi zračnih udara protiv srpskog agresora, čime su sigurne zone Ujedinjenih nacija prepuštene agresoru, a civili i civilno stanovništvo dovedeni u bezizlaznu situaciju, što je kod svjetskih političkih moćnika olakšalo planiranu podjelu Republike Bosne i Hercegovine.

Krajnji cilj *Operacije “Krivaja 95”* bio je da se **zauzme sigurna zona Ujedinjenih nacija Srebrenica i eliminiše “zajednica bosanskih Muslimana koji su živjeli na tom području”**. Riječ je o jedinstvenoj operaciji koja je “**izvršena s namjerom da se uništi stanovništvo bosanskih Muslimana Srebrenice**”, odnosno sigurne zone Ujedinjenih nacija, što potvrđuju brojni akti genocida koje su izvršile srpske snage, a koji (*actus reus*) su predstavljali “**dio jednog jedinstvenog plana da se izvrši genocid nad bosanskim Muslimanima u Srebrenici, što se vidi i u dokumentu ‘Operacija Krivaja 95’**”.

Nakon zauzimanja sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, 11. jula 1995, oružane snage Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), uz učešće svojih (srpskih) kolaboracionističkih oružanih formacija iz Republike Bosne i Hercegovine, izvršile su genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine, zbog njihove nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti kao takve i otimanja njihovog životnog prostora. Pored masovnih i pojedinačnih likvidacija, žrtvama genocida nanesene su trajno teške tjelesne i psihičke povrede i boli; prisilno je protjerano oko 30.000 civila - žena, djece i staraca, s namjerom fizičkog ili biološkog uništenja Bošnjaka, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve; namjerno su nametnuti

teški egzistencijalni uslovi života; izvršeni su zločini silovanja; nasilno su razdvajane porodice; namjerno su opljačkani, uništeni i spaljeni bošnjački civilni objekti, posebno vjerski, itd.

U jedinstvenoj i masovnoj *operaciji ubijanja*, uglavnom za četiri dana, s namjerom, organizovano i prema tačno utvrđenom planu i obrascu, na stravičan način, likvidirano je preko 8.000 zarobljenih i zatočenih Bošnjaka Republike Bosne i Hercegovine, među kojima preko 800 djece, što je motivisano njihovom nacionalnom, etničkom i vjerskom pripadnošću kao takvom, te osvajanjem njihovog životnog prostora, koji je u srpskim velikodržavnim planovima označen od strateške važnosti. Tri generacije muškaraca su istrijebljene, čime je izvršena radikalna destrukcija bošnjačke nacionalne, etničke i vjerske zajednice. Riječ je o zločinu genocida, svjesnom, namjernom i ciljnom istrebljivanju ljudi - civila i civilnog stanovništva u Evropi nakon Drugog svjetskog rata.

U zauzimanju sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice i izvršenju genocida nad Bošnjacima jula 1995. učestvovala su, pored vojnih i policijskih snaga kolaboracionističke, petokolonaške, fašističke i genocidne tvorevine Republike Srpske, i oružane snage Savezne republike Jugoslavije (Vojska Jugoslavije i specijalne jedinice Ministarstva za unutrašnje poslove Republike Srbije).

Jula mjeseca 1995. Bošnjaci Republike Bosne i Hercegovine s područja sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice **ubijani su na raznim mjestima - na teritoriji 14 (četnaest) općina Republike Bosne i Hercegovine**: Srebrenica, Bratunac, Zvornik, Vlasenica, Šekovići, Kalesija, Živinice, Kladanj, Olovo, Bijeljina, Han-Pijesak, Rogatica, Višegrad i Trnovo. Žrtve genocida su na mjestu/mjestima likvidacija, bez ikakvog pijeteta i, uglavnom, uz korištenje teške mehanizacije, zatrpavane u masovnim grobnicama ili su (sa mjesta likvidacija) odvožene na druge lokacije i zakopavane u primarnim masovnim grobnicama, iz kojih su kasnije, ponovo uz upotrebu teške mehanizacije, raskomadani dijelovi njihovih tijela iskopavani i odvoženi na druge lokacije i zatrpavani u sekundarnim masovnim grobnicama.

Masovnost (obim i obuhvat) zločina genocida potvrđuje i činjenica da su jula 1995. na području navedenih općina, s namjerom i na genocid-

noj osnovi, ubijani Bošnjaci porijeklom iz **12 (dvanaest) općina Republike Bosne i Hercegovine**: Srebrenica, Bratunac, Vlasenica, Zvornik, Bijeljina, Sokolac, Kalesija, Banovići, Han-Pijesak, Šekovići, Rogatica i Višegrad.

Okupacija sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice; zločini u Potočarima i (prisilno) protjerivanje žena, djece i staraca; zarobljavanje, zatvaranje i likvidacija Bošnjaka, te prikrivanje zločina su genocidni akti unaprijed isplanirani, dobro osmišljeni, efikasno organizovani i širokog obima, naređeni s nadležnih političkih i vojnih mjesta, te izvršeni planski, sistematski i organizovano, što potvrđuju sva dosadašnja naučna i druga istraživanja i rezultati tih istraživanja, kao i međunarodni (ICTY i Međunarodni sud pravde u Hagu) i nacionalni krivični sudovi (Sud Bosne i Hercegovine) te rezultati istraživanja Vlade Republike Srpske. Broj, struktura i specijalnosti angažovanih snaga u zauzimanju i okupaciji sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice i zločinu genocida, oprema i objekti korišteni za ubijanje, standardizovani šifrovani jezik korišten od strane agresorskih jedinica u prenošenju informacija o masovnim ubistvima, obim likvidacija, specifične metode ubijanja koje su primjenjivane, potvrđuju elemente genocida (*mens rea i actus reus*). U cilju uništenja Bošnjaka Republike Bosne i Hercegovine, srpske snage su u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice s **namjerom** izvršile zločin genocida. One su od svih muškaraca i dječaka koje su zarobile i zatvorile, a prije njihove likvidacije, oduzele njihove lične stvari i lična dokumenta, i namjerno, sistematično i planski ih ubijali isključivo zbog njihovog identiteta - nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti kao takve.

Ubijanje muškaraca i dječaka i protjerivanje žena, djece i staraca imalo je za cilj fizički nestanak Bošnjaka Republike Bosne i Hercegovine. Sistematsko, smišljeno i plansko namjerno pljačkanje i razaranje stambenih, historijskih, kulturnih i vjerskih objekata, posebno džamija i domova je, također, očigledan dokaz namjere da se Bošnjaci, nacionalna, etnička i vjerska grupa kao takva, fizički unište.

Broj ubijenih i likvidacije u najkraćem vremenu, brzo formiranje masovnih (primarnih) grobnica, brzina zakopavanja u masovne grobnice i dislociranje posmrtnih ostataka iz primarnih u sekundarne i/ili tercijarne masovne grobnice, ukazuju na to da je u planiranju, pripremi, izvršenju i

prikrivanju genocida učestvovao u punom kapacitetu **politički, upravni, vojni i policijski potencijal** srpskih snaga, kao i veliki broj organizovanih i discipliniranih izvršilaca. Tako je, prema istraživanjima Vlade Republike Srpske, u genocidu nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, učestvovalo (po raznim osnovama i na različite načine) preko 25.000 aktera. Ideološki, politički i vojni nosilac agresije i genocida bila je država Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora), a glavni izvršioци Vojska (Savezne republike) Jugoslavije, Ministarstvo za unutrašnje poslove Republike Srbije, kolaboracionističke formacije velikosrpskog agresora u Republici Bosni i Hercegovini (“Vojska Republike Srpske”, “Ministarstvo za unutrašnje poslove Republike Srpske” i drugi organi izvršne vlasti i uprave paradržavne tvorevine Republike Srpske), zatim plaćenici iz Grčke i dr.

*

* *

Velikosrpski agresor i njegovi kolaboracionisti izvršili su zločin genocida i na području **Sarajeva**, posebno u Sarajevu u opsadi, jednom od *“strateških ciljeva srpskog naroda u Bosni i Hercegovini”*, i drugim teritorijama Ujedinjenih nacija (sigurnim zonama Ujedinjenih nacija) i svim gradovima u opsadi, kao i na slobodnoj teritoriji Republike Bosne i Hercegovine. U Sarajevu u opsadi je u redovima za vodu i hranu, na tržnicama, u školama, na fakultetima, u bolnicama, tramvajima, autobusima, na ulicama, u stambenim objektima, na poslu, za vrijeme sahrana, itd., pored ostalog, vršena koordinirana, dugotrajna, rasprostranjena i sistematska kampanja namjernog granatiranja (vatrenim oruđima za neselektivno gađanje, kao što su minobacači, rakete s daljinskim navođenjem i artiljerija), civilnih područja, objekata i civilnog stanovništva iz artiljerijskog, minobacačkog i pješadijskog oružja. Granatiranjem i snajperskim djelovanjem ubijeno je i ranjeno na hiljade civila oba spola i svih starosnih dobi, posebno djece, žena i starih lica. Samo na području Sarajeva u opsadi, od aprila 1992. do decembra

1995, **ukupan broj ubijenih, poginulih i umrlih**, prema rezultatima istraživanja ICTY-a, **iznosi 18.889 lica**.

U teškim uvjetima opsade Sarajeva i drugih gradova u Republici Bosni i Hercegovini i rasprostranjenog i sistematskog napada na civile i civilno stanovništvo i civilne objekte (granatama velikog kalibra, pancirnim granatama, višecijevnim bacačima raketa, zapaljivim projektilima, neselektivnom i snajperskom vatrom i drugim oruđima i oružjem), uključujući: Srebrenicu, Žepu, Goražde, Tuzlu, Maglaj, Zavidoviće, Travnik, Bugojno, Tešanj, Žepče, Visoko, Vareš, Zenicu, Gradačac, Tuzlu, Kladanj, Olovo, Bihać i Mostar, pored svakodnevnog /danonoćnog ubijanja, ranjavanja i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i razaranje, uništavanje i spaljivanje civilnih objekata, pogoršano je i fizičko i psihičko stanje stanovništva, koje je, pored ostalog, znatno povećavalo njihovu patnju i pojačavalo (njihov) bol.

*

* *

Srbijansko-crnogorski agresor je, u realizaciji općeg deklariranog političkog cilja (formiranje) “**jedinstvene države srpskog naroda**”, u toj borbi za “**životni prostor**” (Radovan Karadžić je u novembru 1991. izjavio da se “**... ovdje vodi bitka za životni prostor**”), “oslobođenje” “srpskih” teritorija i obezbjeđivanju “**veza srpskih teritorija sa maticom Srbijom**”, i **nad djecom**, vitalnom skupinom od koje zavisi razvoj populacije, izvršio zločin genocida i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, ubijajući ih i ranjavajući, sakateći i prekidajući im djetinjstvo, ostavljajući im (preživjelim žrtvama genocida) najteže - teške fizičke posljedice i psihičke poremećaje kojih se neće moći osloboditi do kraja života. Zločinci su ubijali i bebe, djevojčice i dječake, sestre i braću, bez obzira na spol i godine starosti. Mnoga djeca su ubijena i ranjena, posebno na području Sarajeva u opsadi, zatim u Goraždu, Srebrenici, Bihaću i drugim mjestima. Oružane jedinice

Savezne republike Jugoslavije - Srbije i Crne Gore (JNA/VJ, MUP Republike Srbije, posebno specijalne snage, kao što su *Crvene beretke*, "Vojska Republike Srpske" i druge srpske oružane formacije), vodeći direktna - neposredna borbena dejstva u i protiv Republike Bosne i Hercegovine i civila i civilnog stanovništva i civilnih objekata, uključujući i na području Sarajeva (na okupiranim dijelovima i u opsadi, kao i na slobodnim područjima), učestvovala su i u likvidaciji, ranjavanju i psihičkim povredama djece.

*

* *

Srpski agresor je koristeći, pored ostalog, tešku artiljeriju protiv civilnog stanovništva i civilnih objekata, a u skladu sa srpskim političkim projektom "**svi Srbi u jednoj državi**", osvajačkog i genocidnog karaktera, u svim okupiranim mjestima Republike Bosne i Hercegovine na desetine, stotine, hiljade i stotine hiljada civila i civilnog stanovništva, dominantno Bošnjaka, planski, organizovano, masovno i s namjerom sistematski izdvajao, hapsio, zatvarao i zatočavao u brojnim koncentracionim logorima i drugim zatočeničkim objektima, gdje ih je podvrgavao rasprostranjenom fizičkom i psihičkom zlostavljanju i neljudskim uslovima, danonoćnom mučenju, izgladnjivanju, premlaćivanju, maltretiranju, masovnim i pojedinačnim ubistvima, teškom ranjavanju, silovanju i seksualnom zlostavljanju i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Na desetine, stotine, hiljade i stotine hiljada civila i civilnog stanovništva, Bošnjaka, uključujući žene, djecu i starije osobe, zbog njihove nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti kao takve ("**zbog toga što su Muslimani**"; "**samo zato što su Muslimani**"), zatočeno je u brojnim koncentracionim logorima i drugim mjestima zatočenja (u kasarnama i vojnim kompleksima, fabrikama, hangarima, školama, sportskim, zdravstvenim, rekreativnim i ugostiteljskim objektima, policijskim stanicama, preduzećima, kazneno-popravnim domovima, betonskim bunkerima, skladištima, magacinima, distributivnim centrima, crkvenim, vatrogasnim i kul-

turnim domovima, željezničkim stanicama, rudnicima, garažama, podrumima i drugim objektima). Uslovi u logorima i drugim mjestima zatočenja bili su veoma teški, nehumani, neljudski i okrutni. Vojno i policijsko osoblje srpskog agresora zaduženo za vođenje objekata, izvrđavalo je zatočenike okrutnom i nehumanom postupanju, teškom premlaćivanju, ponižavanju, terorisanju, fizičkom i psihičkom zlostavljanju, zastrašivanju i maltretiranju. Oni su u mjestima zatočenja, s namjerom da unište Bošnjake kao pripadnike nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, ubijali (masovno i pojedinačno), teško ranjavali i namjerno nametali takve uvjete koji su imali za cilj da dovedu do njihovog fizičkog uništenja. Zatočnici su bili žrtve i/ili svjedoci neljudskih postupaka, uključujući ubistva, silovanja, seksualna zlostavljanja, mučenja (i elektrošokovima), premlaćivanja - batinanja (električnim kablovima, motkama, kundacima pušaka, željeznim šipkama, drškama sjekira, pendrecima, drvenim toljagama, palicama za bejzbol, metalnim "bokserima" na pesnicama, lancima, šakama, čizmama i dr.), pljačkanja, ponižavanja, kao i ostalih oblika psihičkog i fizičkog zlostavljanja, pri čemu su se zločinci derali, vikali, vrištali, te psovali Bosnu, islam i muslimansku majku. Prisiljavali su zatočenike da pjevaju srpske nacionalističke pjesme i **"redovno su ih vrijeđali na osnovu njihove nacionalne pripadnosti"**. Zatočnicima su namjerno nanošene teške tjelesne i/ili psihičke povrede, čime im je, pored ostalog, narušeno **"osnovno ljudsko dostojanstvo"**. U mnogo slučajeva zatočene žene i djevojke su silovane u logorima ili odvođene iz zatočeničkih centara i zatim silovane ili seksualno zlostavljane na drugim mjestima.

Bošnjaci, žrtve koncentracionih logora i drugih zatočeničkih centara, birani su na osnovu njihove nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti. **"Jedino lično obilježje koje je bilo prisutno u odluci da se muškarci zatoče jeste njihova nesrpska nacionalnost"**, odnosno **"samo zbog toga što su Muslimani."** Jedini razlog za sve oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava koji su u koncentracionim logorima i drugim zatočeničkim centrima (iz)vrišeni nad Bošnjacima je bio **"taj što su po nacionalnosti bili Muslimani"**.

Raspoloživi validni, vjerodostojni i autentični izvori saznanja i potpuno nepobitni dokazi potvrđuju da su nad Bošnjacima u koncentracionim

logorima i zatočeničkim centrima s namjerom izvršeni svi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Na taj način su ispunjeni svi uslovi koji se tiču materijalnog elementa genocida: svi akti genocida (*actus reus*), definirani u članu II (a-e) *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*. Svi zločini u koncentracionim logorima izvršeni su s namjerom da se unište Bošnjaci, pripadnici nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, što potvrđuje i dokazuje da je riječ o zločinu genocida.

*

* *

Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima ključni su, složeni i objektivni indikator izvršenog genocida i nesporni i neoborivi materijalni dokazi njegovog izvršenja. Njihova najneposrednija povezanost sa izvršenim zločinom genocida neviđena je u historiji svijeta.

Masovne grobnice, teškoće i problemi njihovog otkrivanja, ukazuju, pored ostalog, na planiranje, organizovanje i izvršenje zločina genocida, kao bitnog indikatora genocida, s namjerom i ciljem da se prikriju dokazi o zločinu genocida.

Pojavi masovnih grobnica prethodile su masovne likvidacije zarobljenih i zatočenih Bošnjaka, koje je izvršio srpski agresor (Savezna republika Jugoslavija - Srbija i Crna Gora) i njegovi kolaboracionisti (Republika Srpska). Saznanja o masovnim grobnicama potvrđuju činjenice da su iz prvobitno formiranih, primarnih masovnih grobnica žrtve premještane na razne lokalitete. Zločinci su, u nastojanju da prikriju dokaze o zločinu genocida, leševe žrtava genocida iz primarnih masovnih grobnica sakrivali dva i/ili više puta, tako što su ih otkopavali, pri čemu su tijela sakatili i ponovo ukopa(va)li u druge masovne grobnice na još udaljenijim lokacijama, **“čime je bilo sasvim onemogućeno sahranjivanje u skladu s vjerskim i etničkim običajima grupe, što je uzrokovalo strašan nemir među ožalošćenim preživjelim, od kojih mnogi ne mogu naći smiraj dok im se ne potvrdi smrt njihovih bližnjih”**. Takva politika i praksa, pored ostalog, znatno otežava sam proces otkrivanja, ekshumacije i identifikacije. Pojava sekundarnih grobnica jedna je od najspecifičnijih karakteristika geno-

cida nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća. Naime, riječ je o zločinu nad zločinima, o ponovnom ubijanju ubijenih, nastavku zločina genocida, u kojima su žrtve genocida raskidane raznim mašinama za kopanje i eksplozivom, čiji se dijelovi tijela mogu pronaći na raznim mjestima, u neposrednoj blizini i širem okruženju u okviru drugih masovnih grobnica.

Zločinački postupak sa leševima ubijenih Bošnjaka, žrtava genocida, “često bezobziran” i uz sakaćenje leševa, koje su zločinci “pokopavali u masovne grobnice”, a “kasnije premještali u druge grobnice”, kako bi “prikrili tragove zločina”, predstavlja najveća ponižavanja, uvredu ljudskog dostojanstva i degradaciju (preživjelih) žrtava genocida.

Povezi za ruke, oči i noge, kao i odjeća, pronađeni u grobnicama, pokazuju način egzekucije (iz najneposrednije blizine) i bespomoćnost žrtava genocida i potvrđuju da je riječ o civilima. Raskomadani dijelovi tijela očigledan su dokaz premještanja tijela iz jedne u drugu grobnicu i svjedočanstvo o prikrivanju zločina - tajnom uklanjanju tijela žrtava genocida, što je, pored ostalog, jedan od oblika i načina planskog i sistematskog negiranja (izvršenog) genocida, zadnje faze zločina genocida. Dijelovi tijela pronađeni su u dvije, tri, četiri, pa čak i pet različitih grobnica, međusobno udaljene i više kilometara jedna od druge.

Mreža primarnih i sekundarnih masovnih grobnica, nastalih premještanjem dijelova prvobitnih, osnovnih grobnica nakon likvidacije žrtava, prilikom čega su tijela raskomadana, evidentna je, uglavnom, u svim (od strane Srbije i Crne Gore - Savezne republike Jugoslavije) okupiranim mjestima Republike Bosne i Hercegovine, a posebno na području Bosanske krajine i istočne Bosne, na kojem su prije agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu Bošnjaci (žrtve genocida) bili u većini. Radi se, uglavnom, o dijelovima teritorije Bosne i Hercegovine, koji su, nažalost, Dejtonskim mirovnim sporazumom dodijeljeni entitetu Republika Srpska, entitetu formiranom osvajačkim ratom i genocidom. Otkrivene masovne grobnice bitan su i značajan pokazatelj i dokaz zločina genocida i istovremeno očigledan dokaz namjere izvršilaca (zločina), odnosno potvrđuju oba elementa genocida nad Bošnjacima: **genocidnu namjeru** i **genocidna djela** (*mens rea* i *actus reus*).

To govori da je riječ o organizovanom, planskom, sistematskom i ciljanom zločinu. Radi se o zajedničkom poduhvatu, u koji su uključue-

ne političke, vojne, policijske i civilne strukture srpskog agresora (Savezna republika Jugoslavija - Srbija i Crna Gora) i njegovih kolaboracionista (genocidna tvorevina Republika Srpska).

Masovne grobnice žrtava genocida nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine sastavni su dio planiranog i organizovanog sistema zločina koji je rezultirao zločinom genocida - najtežim oblikom zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, u cilju proširenja srpskog životnog prostora. Proširenje tog životnog prostora u ovom slučaju bilo je, u skladu sa srpskom fašističkom ideologijom i politikom, moguće samo eksterminacijom domicilnog bošnjačkog stanovništva, koje je na većem dijelu okupirane teritorije bilo većinsko.

Najveći broj masovnih grobnica nastao je u proljeće - jesen 1992, kada su, u teškim uslovima agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, izvršeni najteži oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, i u drugoj polovini 1995, zauzimanjem sigurnih zona Ujedinjenih nacija Srebrenica i Žepa (juli - novembar 1995), **“što je jasan pokazatelj planiranog, dobro organiziranog i sistematski provedenog plana potpune eliminacije određene etničke skupine (Bošnjaka) sa prostora rezerviranog za ostvarenje velikosrpskog projekta”**.

Najveći broj masovnih grobnica, otkrivenih i identifikovanih, nalazi se na području Bosanske krajine (Prijeđor, Sanski Most, Bihać, Bosanska Krupa, Ključ), istočne Bosne (Foča, Višegrad, Rogatica, Sokolac, Vlasenica, Zvornik, Bratunac, Srebrenica, Rudo, Čajniče, Kalinovik), Bosanske Posavine (Brčko, Bosanski Šamac), istočne Hercegovine (Nevesinje) i na okupiranim dijelovima Sarajeva.

Najveći broj masovnih grobnica je na području gdje je utvrđen i evidentiran **“najveći broj prisilno nestalih osoba, tako da je sasvim jasno da su prisilni nestanci usko povezani sa postojanjem masovnih grobnica. Masovni nestanci ne dešavaju se tamo gdje bi to bilo logično očekivati: na linijama konfrontacije u vrijeme oružanih borbi. Najveći broj nestanaka, pa prema tome i masovnih grobnica, prostorno su locirani u dubini teritorije koju kontroliše agresor i u vrijeme kada ili uopće nema borbenih dejstava, ili su ona sporadičnog karaktera (napr. Prijeđor, Ključ, Sanski Most, Foča, Višegrad, Zvornik, Roga-**

tica, Vlasenica, Brčko, Bosanski Šamac, Bratunac, Teslić, Nevesinje, Sokolac, Srebrenica, Ilijaš, Vogošća, Gacko, itd.)”.

U više od 90% ekshumiranih masovnih grobnica identifikovane žrtve su Bošnjaci, **“dok su u preostalim masovnim grobnicama kao žrtve identificirani Bošnjaci i Hrvati zajedno, Srbi, kao i pripadnici nekih nacionalnih manjina (Romi, Albanci i dr.)”.**

Između logora i masovnih grobnica postojale su najneposrednije veze u procesu izvršenja zločina genocida - **“masovne grobnice se javljaju tamo gdje ima i zatočeničkih objekata”.** Logor u Ripču (Bihać) - masovna grobnica “Bezdana”, jama na Hrgaru; logori Račić i Ripač (Bihać) - jama Tihotina; logori Keraterm, Omarska i Trnopolje u Prijedoru - masovne grobnice Tomašica, jama Hrastova glavica, Jakarina kosa, Stari Kevljani, Kevljani, Redak, Pašinc, Korićanske stijene; logor Manjača (Banja Luka) - masovna grobnica jama Bunarevi; logor Sušica u Vlasenici - masovne grobnice Sušica i Ogradice (Debelo Brdo); logor KPD Foča - masovne grobnice Miljevina I, Miljevina II, Suhi potok, Previla, Buk Bijela i jama Piljak; logor KPD “Kula” - masovna grobnica Veliki vrh Sokolac; logor Crkvine Bosanski Šamac - masovna grobnica Zasavica; logor Luka Brčko - masovna grobnica Gorice; logor Rasadnik Rogatica - masovna grobnica Vragolovi; logor Novi izvor (Zvornik) - masovne grobnice u Kazanbašči; logor Osnovna škola “Vuk Karadžić” u Bratuncu - masovna grobnica Redžići; logor ‘Barutni magacin’ (Kalinovik) - masovna grobnica Ratina i mnoge druge.

Iz brojnih masovnih grobnica ekshumirano je više hiljada tijela i/ili dijelova tijela žrtava genocida, od kojih je jedan broj identifikovan i ukopan. Na području Bosanske krajine ekshumirano je, u preko 1.000 masovnih i pojedinačnih grobnica, oko 5.000 posmrtnih ostataka, a identifikovano preko 4.000 žrtava genocida. Na području istočne Bosne ukupno je do 31. decembra 2015. ekshumirano 160 masovnih grobnica žrtava genocida u i oko sigurne zone UN-a Srebrenica, jula 1995, i identifikovano 6.705 žrtava genocida.

Primarna masovna grobnica **Tomašica** (20 km od centra Prijedora - na lokalitetu rudnika Tomašica, na uzvišenju iznad okolnih kuća naselja Tomašica), nastala u periodu maj - august 1992, najveća je otkrivena

primarna masovna grobnica u Bosni i Hercegovini, u kojoj su ekshumirana 1.464 i identifikovana 604 posmrtna ostatka žrtava genocida. Riječ je o žrtvama genocida (djeca, žene i muškarci), različite dobne starosti i različitog spola, s područja Kozarca, Rizvanovića, Sredica, Zecova, Biščana, Čarakova, iz logora Omarska, Keraterm i Trnopolje, s područja grada Prijedora i iz drugih mjesta Općine), koje su likvidirane u ljeto 1992. Zločinci su u Tomašicu “**više od tri mjeseca, skoro svakodnevno**” odvozili posmrtne ostatke ubijenih žrtava genocida.

Najveća sekundarna masovna grobnica ekshumirana na području Prijedora je **Jakarina kosa**, u kojoj su pronađena i ekshumirana 995 slučajeva posmrtnih ostataka žrtava, od čega je (do sada) utvrđen identitet za 305 žrtava. Najveće ekshumirane masovne grobnice u istočnoj Bosni su na lokalitetu Kamenica u općini Zvornik: Kamenica – KAM-06 sa 1.179 slučajeva (posmrtni ostaci, dijelovi tijela, dijelovi skeleta) i Kamenica-KAM-10 sa 1.153 slučajeva. S obzirom na to da se radi o sekundarnim masovnim grobnicama i prikrivanju žrtava, odnosno zločina genocida, što je karakteristika i primarnih masovnih grobnica, utvrđivanje identiteta žrtava zločina genocida je izuzetno otežano. Masovna grobnica Crni vrh (Zvornik, odnosno Osmaci) istovremeno je najveća primarna i sekundarna (masovna) grobnica, u kojoj je ekshumirano 629, a identifikovano 525 slučajeva žrtava zločina genocida.

Gotovo isključivo civilna struktura ekshumiranih i identifikovanih žrtava, kao i njihova nacionalna, etnička i vjerska pripadnost, jasno ukazuju na **genocidnu namjeru** (*mens rea*) i potvrđuju i dokazuju **genocidnu politiku i praksu** (*actus reus*) srpskog agresora i njegovih kolaboracionista o uništenju Bošnjaka.

Veliki broj masovnih grobnica je uznemiravan, odnosno izvršeno je njihovo iskopavanje, pri čemu su posmrtni ostaci prenošeni na druge lokacije, sa ciljem da se zločin genocida prikrije. Sekundarnim masovnim grobnicama izvršen je pokušaj prikrivanja zločina genocida. Posmrtni ostaci su prilikom premještanja nemilosrdno (ras)komadani na više dijelova da bi se onemogućilo njihovo sastavljanje, a time i identifikacija. Prikrivanje posmrtnih ostataka ubijenih Bošnjaka potvrđuje ovu konstataciju, jer često nije moguće sastaviti cijelo tijelo, što zahtijeva nastavak procesa identifikacije, da bi se kasnije otkopavanjem mezara dodavali

novopronađeni, odnosno novoidentifikovani dijelovi tijela. Dosadašnji rezultati naučnih istraživanja masovnih grobnica žrtava genocida nad Bošnjacima na području istočne Bosne, uključujući i sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, zaključno sa 31. decembrom 2015. pokazuju da je na utvrđenom broju ekshumiranih masovnih grobnica (160) pronađeno 12.971 dio tijela - slučajeva, što po općinama izgleda ovako: Zvornik - 8.876, Bratunac - 2.298, Srebrenica - 1.334, Vlasenica - 79, Vlasenica (Milići) - 269, Šekovići - 73, Kalesija - 11, Kalesija (Osmaci) - 9, Trnovo - Sarajevo – 6, rijeke Drina i Sava - 16.

Analizom sekundarnih masovnih grobnica utvrđeno je i konstatovano da su one povezane za jednu ili više primarnih grobnica iz kojih su nastale. U nekim slučajevima jedna sekundarna masovna grobnica povezana je za više primarnih, što pokazuje da je od ubijenih žrtava genocida iz više primarnih masovnih grobnica pravljena jedna sekundarna masovna grobnica ili obrnuto - od jedne primarne masovne grobnice pravljeno je više sekundarnih masovnih grobnica, zbog čega je proces identifikacije značajno otežan, usporen ili potpuno onemogućen.

Masovne grobnice žrtava zločina genocida nad Bošnjacima u svim okupiranim mjestima, uključujući i na i oko teritorije Ujedinjenih nacija – sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, pored ostalog, potvrđuju zločin genocida u kontinuitetu cjelokupnog procesa zločina genocida (1992.-1995.), od nastanka primarnih masovnih grobnica, do nastanka i formiranja sekundarnih masovnih grobnica, što sve skupa znatno otežava i sam proces identifikacije žrtava zločina genocida. To, pored ostalog, ilustruje rasprostranjenost masovnih grobnica prema broju slučajeva u masovnim grobnicama žrtava zločina genocida, posebno na području istočne Bosne jula 1995, uključujući i sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu. Tako je do 100 slučajeva nađeno u 122 masovne grobnice, od 100 do 200 u 17, od 200 do 300 u 12, od 300 do 500 u 5, od 500 do 600 u jednoj, od 600 do 1.000 u jednoj i preko 1.000 u dvije masovne grobnice. Očigledno je da je veliki broj masovnih grobnica (17) u kojima je nađeno od 100 do 200 slučajeva, te 17 masovnih grobnica sa 200-300 slučajeva, a u dvije masovne grobnice preko 1.000 slučajeva (radi se o, do 31. decembra 2015, najvećim ekshumiranim masovnim grobnicama u općini Zvornik i to: Kamenica - KAM - 06, sa 1.179 slučajeva i Kamenica – KAM - 10, sa 1.153 slučajeva).

Na osnovu raspoloživih podataka može se, pored ostalog, zaključiti da je, uprkos tvrdnjama srpskih zločinaca i negatorima zločina genocida o navodnoj pogibiji samo vojno sposobnih muškaraca (od 18 do 65 godina), u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, ubijen i veliki broj djece (434 ili 6,47% od ukupnog broja identifikovanih do 31. decembra 2015) i osoba preko 65 godina (326 ili 4,86%), što, pored ostalog, dokazuje da je riječ o zločinu genocida. Pored toga, žrtve zločina genocida bile su i žene, jer ih je na ovako maloj populaciji identifikovanih ubijeno 19 ili 0,28%.

Nad žrtvama genocida su prije likvidacije, do nastanka masovnih grobnica, izvršeni brojni oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Radi se o ranjavanju, zarobljavanju, zatočeništvu, zatvaranju, silovanju, deportaciji, protjerivanju, fizičkom sakaćenju, prisilnom nestajanju, otimanju osoba, izgladnjivanju, upotrebi zabranjenih metoda i načina borbe i dr.

*

* *

Srpski agresor je u koncentracionim logorima i drugim mjestima zatočenja na okupiranim područjima Republike Bosne i Hercegovine, pored ostalih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, (iz)vršio **masovna sistematska silovanja** i druge mnogobrojne oblike barbarskih djela (stravičnih horror-scena) seksualnog nasilja, mučenja i ponižavanja Bošnjakinja (“**nad muslimanskim ženama i djecom**”): žena, djevojaka i djevojčica, kao i starica. Bitne odredbe ove pojave su ideologija i politika (genocida), namjera, planiranje (“**dobro isplanirana sistematična politika ...**”), pripremanje, naređenje, organizovanje, ciljnost i svrsishodnost, a njena značajna obilježja masovnost (“**kolektivni fenomen**”, “**kolektivni smisao**”), sistematičnost, rasprostranjenost, selektivnost, krajnja surovost, teške fizičke i psihičke boli i patnje, ljudsko ponižavanje, izživljavanje i povreda ljudskog dostojanstva. U tim zločinima, u tim barbarskim aktima, učestvovali su pripadnici srpskih oružanih snaga (vojska i policija) i civili, pri čemu su zločinci, uglavnom, poznavali žrtve.

Zločini masovnog i sistematskog kolektivnog silovanja i seksualnog nasilja rezultat su srpske genocidne ideologije i politike, pri čemu **“način skrnavljenja, zanos u zločinu kome nije moguće odoljeti pred staricom od 102 godine ili pred stomakom trudne žene”**, nisu do sada na taj i takav način i u toj mjeri praktikovani kao za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocidu nad Bošnjacima, u kontekstu **“nevjerovatne slobode ubijanja”**. Silovanja su **“ponavljana i bila su sistematska, završavaju se ubistvom žrtve ili, ponekad, oslobađanjem u poodmaklom stepenu trudnoće”**.

Zločini silovanja i seksualnog zlostavljanja u logorima i drugim zatočeničkim centrima srpski agresor nije (iz)vršio **“kao poseban, izolovan slučaj, kao što su situacije u kojima je jedna žrtva silovana jedanput i od strane jednog počinitelja”**, nego je riječ o višestrukim zajedničkim masovnim silovanjima bošnjačkih žena i djevojaka, **“u pravilu silovanih od strane više lica”** i **“kroz duži vremenski period”**. Djevojke su i prije dovođenja u zatočeničke centre za žene, što je, pored ostalog, posebno karakteristično za žene i djevojke u Karamanovoj kući u Miljevini, **“već bile izložene različitim fizičkim i psihičkim torturama, uključujući i višestruka seksualna zlostavljanja i silovanja, koja za žene - žrtve imaju posebnu specifičnost i težinu i izazivaju posebnu vrstu trauma, psihičke boli i povrede ljudskog dostojanstva”**.

Bošnjačke žene i djevojke hapšene su i pritvarane **“u okrutnim uslovima na duge vremenske periode”**, gdje su, upotrebom sile ili prijetnje direktnim napadom na život i tijelo, prisiljavane na silovanje i seksualno zlostavljanje (**“na seksualni odnos, seksualno ropstvo i teške oblike seksualnog nasilja”**). **“Bile su nenaoružane i nisu se mogle braniti”** niti su imale bilo kakvu zaštitu. Mnoge su bile djevojčice. Žrtve su bile posebno ranjive u vrijeme kada su nad njima izvršeni zločini silovanja i seksualnog zlostavljanja, čega su zločinci bili svjesni i to su koristili.

Žene i djevojke, među kojima i djevojčice od 12 do 16 godina prisilno su odvođene u (seksualno) ropstvo - tretirane su kao roblje (žrtve nisu imale osjećaj da su ljudska bića), gdje su zatvarane, mučene, silovane i seksualno zlostavljane, te kupovane, prodavane, davane i poklanjane kao roba i stvari.

Zločinci su žene i djevojke, uključujući i djevojčice, **“držali u raznim zatočeničkim centrima, gdje su morale živjeti u nepodnošljivim higijenskim uslovima, gdje su zlostavljane na razne načine, što je za mnoge od njih uključivalo stalna silovanja. Srpski vojnici ili policajci dolazili bi u te zatočeničke centre, birali jednu ili više žena, izvodili ih i silovali”**. Mnoge žene i djevojke **“silovane su na taj način. Neke od njih su iz tih zatočeničkih centara odvodili u privatne stanove i kuće, gdje su morale kuhati, čistiti i služiti srpske vojnike koji su tamo stanovali. Podvrgavane su i seksualnim zlostavljanjima”**.

Mnoge žene su sistematski silovane u više navrata (više puta). Neke žene silovane su i preko 150 puta; **“starica je silovana pred mještanima koji su bili prisiljeni da gledaju taj grozni čin; djevojčicu je tokom jedne noći silovalo 16 ljudi, od kojih je posljednji bio pripadnik UNPROFOR-a; otac je pod prijetnjom nožem bio prisiljen da siluje vlastitu kćer; cijev automatske puške AK 47 gurnuli su u žrtvinu vaginu, a potom ispalili metak”**.

Zločinci su gasili cigarete **“na grudima i vaginama silovanih bespomoćnih žena i djevojčica”**, izživljavali se nad nemoćnicama, pokazivali bezobzirnost prema žrtvama, obraćali im se pogrdno, nazivajući ih **“balijama”**, istovremeno silovali kćerke i majke, te silovali u grupama, intenzivno silovali **“po 10-20 puta dnevno uz beskrajno izmjenjivanje i po nekoliko desetina silovatelja na jednoj ženi”**, gurali pivske flaše **“u vaginalno grlo, te potom razbijanje flaše u vagini ... Živim ženama u dimije su trpali sijeno i palili ga”**. Žene su prisiljavali **“da sjedaju na posudu sa žeravicom”**.

Silovanja su vršena pojedinačno i/ili grupno. **“Često su jednu djevojku silovale grupe muškaraca. Po instrukcijama komandanta jednog od logora, vojnici bi žene poslije silovanja zaklali.”** Nad **“jednom žrtvom u jednom danu ili noći vršeno je 5, 6, pa čak i 20 silovanja od različitih počinitelja”**.

Zločinci su, prije, za vrijeme i poslije silovanja i drugih oblika seksualnog nasilja, psovali žrtve, **“služeći se pogrđnim izrazima”**, govoreći im **“da ih sve treba pobiti”** - **“sve balinke treba ukloniti, eliminisati i da sve Muslimane treba uništiti, posebno muškarce”**.

Posebna specifičnost u (iz)vršenju zločina silovanja i seksualnih zlostavljanja jeste formiranje logora, improvizovanih zatvora, škola, sportskih dvorana, fabrika, hangara, posebnih motela, kao i privatnih kuća, stanova, podruma, avlija, radničkih (šumarskih) baraka određenih gradilišta i drugih objekata, posebno namijenjenih za silovanja, kao što su to, pored ostalog, primjera radi, barake Buk-Bijela, motel i Karamanova kuća u Miljevini, ženski zatvor Velečevo (Foča), restoran “Westphalija” u Brčkom, restoran “Kon-tiki” u Vogošći i mnogi drugi, pri čemu je žrtve silovalo više zločinaca. Majke su silovane pred maloljetnom djecom, zajedno su silovane majke i kćerke i majke su bile **“prisiljene gledati silovanje svojih kćerki, od kojih su najveći broj njih bile maloljetnice”**, nakon čega je jedan broj ubijen. Žene, djevojke i djevojčice su, uz najperverzija izživljavanja, silovane u prisustvu muževa, sestre u prisustvu braće i sestara te sestre istovremeno. Zločinci su prije i za vrijeme silovanja ucjenjivali žrtve i prijetili im da će im pobiti i poklati djecu (**“da će im ubiti djecu, odvesti djecu od njih, da će im silovati kćerku i da moraju raditi što god im kažu”**), te prisiljavali zatočene Bošnjake da siluju zatočenice. Zatočenice su **“tjerali da, nakon što su primorali zatočenike da se skinu”**, stavljaju **“njihove genitalije u usta”**. Pored toga, zatočenice su bile izložene i drugim oblicima seksualnog nasilja.

Srpski agresor formirao je posebne, specijalne koncentracione logore i bordele za silovanje i seksualno nasilje po selima, kućama i stanovima, u kojima je držao (zatočene) djevojčice (mlađe i od deset godina), djevojke i mlađe žene, u kojima su vršeni seksualni zločini-silovanja i druge perverzne radnje i ubijanja, gdje je veliki broj Bošnjakinja ostao trudan i **“gdje im je u tim logorima rečeno, prilikom takvog nečovječnog postupanja 'da moraju roditi četnike’”**. Takva strašna mučilišta postojala su u Prijedoru, Sanskom Mostu, Banjoj Luci, Kotor-Varošu, Brčkom, Bijeljini, Foči, Višegradu, Rogatici, Kalinoviku, Vogošći, Ilidži, Grbavici, Doboju, Šekovićima i drugim mjestima.

Masovna sistematska silovanja Bošnjakinja vršena su organizovano i ciljno. Agresorski vojnici **“su nas okupili u nekom dvorištu. Ispred nas su četvorica četnika silovala neku mladu djevojku. Njeni roditelji su to gledali. Kad su završili, počeli su tjerati njenog oca da to uradi. Jadni čovjek je preklinjao da ga ubiju. Uz jeziv smijeh svukli su mu pantalone ... Uspio se oteti. Bio je mrtav nakon nekoliko koraka”**.

Srpski agresor je zločine silovanja i seksualnog zlostavljanja (iz) vršio **“nad ženama svih starosnih dobi, od djevojčica do starica. I tu se nije radilo o klasičnom silovanju iz požude, nego o velikosrpskoj ‘proizvodnji’ potrebe za obeščaćivanjem jednog naroda, ponižavanjem njegovog ženskog roda, računajući i na proizvođenje duboke i trajne kolektivne traume zbog osjetljivosti muslimanske porodične etike spram ovog oblika poniženja ...”**.

Žene, posebno mlađe, naročito intelektualke (ljekari, profesori, pravnici), kao i djevojke, pa i djevojčice, bile su žrtve silovanja i seksualnog zlostavljanja, kao i žene starije dobi, pa čak i starice. I **“djevojčice su silovane i prisustvovala su silovanju ili povređivanju majki”**.

U logorima i zatočeničkim centrima jedan broj žena bio je u stanju prisilne trudnoće (**“žene su silovane dok ne bi ostale u drugom stanju”**), pri čemu su im zločinci govorili da Muslimanke treba da rađaju srpsku djecu (**“... da Muslimanka ‘rodi malog Srbina’”**). **“Nakon znakova trudnoće držane su do visokog stadija trudnoće u logoru ili pritvoru, kada su razmjenjivane ili puštane.”** Nekoliko žrtava se porodilo, pri čemu su neke majke odbacile djecu (neka djeca su usvojena), a više ih je abortiralo.

Žrtvama su, prilikom silovanja i seksualnog zlostavljanja, nanošene teške povrede noževima, udarcima kundakom pušaka ili pesnicama, te pištoljima, pendrecima i razbijenim flašama. Zločinci su žrtve, teškim udarcima rukama ili kundakom puške i uz prijetnju pištoljem (**“... uzeo je pištolj i stavio u usta ...”**), služeći se raznim pogrđnim riječima i psovkama, prisiljavali na seksualne radnje i sa životinjama (teladima), što predstavlja sknavljenje ljudskog roda.

Djeca, uključujući i bebe, veoma često su prisustvovala i bila svjedoci i žrtve zločina sistematskog silovanja i seksualnog zlostavljanja.

Polazeći od namjere, ciljeva, bitnih odredbi i značajnih obilježja, razmjera, intenziteta, obima i posljedica silovanja i seksualnog zlostavljanja, politika i praksa silovanja i seksualnih zlostavljanja Bošnjakinja, koje je (iz)vršio srpski agresor u Republici Bosni i Hercegovini, samo **“zato što su Muslimanke”**, čime je **“kolektivno silovanje bilo sastavni dio politike genocida”**, osnovano se kvalifikuju zločinom genocida, odnosno genocidnim djelom. Za vrijeme tih zločina evidentna su oba elementa zločina

genocida (*mens rea* i *actus reus*), definirana *Konvencijom o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, pri čemu su dominantni (s namjerom) sljedeći akti zločina genocida: ubistva, teške tjelesne (fizičke) i psihičke povrede i velike boli, teške povrede integriteta ličnosti, što, pored ostalog, uključuje i silovanje i druge oblike seksualnog nasilja, “**putem prinude, prijetnje, sile ili zastrašivanja, na način koji ponižava i degradira dostojanstvo žrtve**”, i smišljeno naturanje teških životnih uslova koji su imali za cilj djelimično ili potpuno fizičko uništenje Bošnjaka, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve.

*

* *

Srpski agresor je planski, organizovano, sistematski i ciljano, u skladu sa genocidnom namjerom o istrebljenju rukovodstva bošnjačkog naroda, ubijao, ranjavao i uništavao bošnjačku političku i intelektualnu elitu - najobrazovanije, najuglednije, najutjecajnije, najbogatije (vodeće privrednike), najuspješnije i istaknute Bošnjake - vodeće pripadnike nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve: profesore, učitelje, ljekare, stomatologe, farmaceute, veterinare, medicinske sestre, zdravstvene tehničare, inženjere, sudije, tužioce, advokate, imame, službenike Islamske zajednice, studente Fakulteta islamskih nauka, učenike medresa, kao i studente i učenike drugih fakulteta i škola, umjetnike, kulturne radnike, visoke službenike, političare, policajce, kao i mnoge druge čelne (ključne) ličnosti, čime je izvršio genocid nad Bošnjacima, pripadnicima nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve.

U svim okupiranim mjestima agresor je ciljano birao i uništavao čelne, odnosno vodeće ličnosti - značajan broj Bošnjaka, pripadnika te nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, posebno u Prijedoru, Sanskom Mostu, Ključu, Bosanskom Novom, Kotor-Varošu, Tesliću, Brčkom, Bijeljini, Zvorniku, Bratuncu, Vlasenici, Rogatici, Višegradu, Srebrenici, Foči i drugim mjestima. Genocidne radnje protiv čelnih ljudi (Bošnjaka) posebno su (bile) izražene u koncentracionim logorima i drugim zatočeničkim objektima.

*

* *

Srpski agresor je, pored masovnih i pojedinačnih ubistava Bošnjaka, civila i civilnog stanovništva, nanošenja teških tjelesnih i psihičkih povreda, razaranja civilnih objekata, posebno Islamske zajednice, zatiranja tragova njihove kulture i civilizacije i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, **prisilno prevodio Bošnjake u pravoslavlje**, što potvrđuje raspoloživa dokumentacija, a posebno preživjele žrtve genocida.

Za prisilno prevođenje Bošnjaka u pravoslavlje, agresor je koristio **“između ostalog, noževe, čijim su sječivima urezivali Bošnjacima krstove na čelo i druge dijelove tijela, utiskujući vreli željezni krst u tijelo, prikivali žrtve i razapinjali ih na drvene krstove, ubijenim Bošnjacima stavljali krstove na prsa, prevodili djevojke u pravoslavlje i silom ih udavali za srpske vojnike, itd”**.

Navedeni zločini (iz)vršeni su na području Brčkog, Zvornika, Doboja, Bijeljine, Vlasenice, Rogatice i u drugim okupiranim mjestima Republike Bosne i Hercegovine. Srpska pravoslavna crkva kumovala je **“ovom obliku genocida nad dušom Bošnjaka”**. Prisilno prevođenje u pravoslavlje posebno je bilo izraženo u brojnim koncentracionim logorima i drugim mjestima zatočenja, gdje su pravoslavni sveštenici krstili logoraše (muškarce i posebno silovane djevojke). Zatočenike Bošnjake Srbi su pokrštavali, mijenjali im imena u srpska, a djevojkama i ženama **“nakon silovanja govorili da će one rađati male četnike”**.

*

* *

Srpski agresor je, uz korištenje teškog naoružanja, artiljerije, tenkova i minobacača, uključujući i granate s hemijskim punjenjem, kasetne, napalm, aerosolne i modifikovane avio bombe, višecijevne bacače raketa s daljinskim navođenjem, te snajpere, kao i dobro obučenu, naoružanu i

opremljenu pješadiju, planski i organizovano i s namjerom izvodio rasprostranjene i sistematske, direktne (vojne) napade na nezaštićena i nebranjena sela, naselja i gradove Republike Bosne i Hercegovine (u kojima nije bilo vojnih ciljeva) - protiv civila i civilnog stanovništva i civilnih objekata, ubijajući i ranjavajući civile i civilno stanovništvo i razarajući i uništavajući civilne objekte, barbarski ih istjerivao iz sela, naselja i gradova, prisiljavajući ih da napuste svoje kuće i stanove i svoju imovinu kako bi **“očistili taj prostor od gamadi”**.

Prilikom napada na sela, naselja i gradove agresor je sistematski tukao, mučio, zarobljavao, fizički i psihički zlostavljao civile i civilno stanovništvo, istjerivao ih iz kuća i stanova, pri čemu su zločinci pljačkali (novac, zlato, satove), **“kuće uništavali, a stoku ubijali”**. Ubijeni su brojni Bošnjaci, civili i civilno stanovništvo, uključujući i žene i djecu. Tijela ubijenih su unakazivali i odsijecali im glave.

Poslije izvođenja napada i nakon zauzimanja gradova i sela, srpske oružane snage, a **“ponekad i srpski civili”**, **“koristili su isti obrazac ponašanja”**: civili i civilno stanovništvo sistematski su hapšeni, premlaćivani, okupljeni (**“sakupljeni su muškarci, žene i djeca”**), a zatim su muškarci razdvajani od žena i djece, hapšeni i zatvarani/zatočavani u koncentracione logore i druge zatočeničke centre. Zločinci su istovremeno sistematski pljačkali i spaljivali bošnjačke kuće i stanove, ubijali, spaljivali i ranjavali civile i civilno stanovništvo, te silovali i seksualno zlostavljali žene, djevojke i djevojčice.

Politika i praksa protjerivanja i deportacije Bošnjaka je planski, masovno, organizovano i sistematski sprovedena raznim sredstvima i na različite načine u svim okupiranim mjestima, sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, kao i gradovima u opsadi. Srpske oružane snage su **“napadale gradove i sela koji nisu bili vojni ciljevi”**, čime su protjerivanje i deportacije civilnog stanovništva bili cilj, radi formiranja etnički, nacionalno i vjerski čistih srpskih teritorija i uništenja Bošnjaka, pripadnika nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve. Nakon izvođenja napada na gradove i sela, muškarci, žene i djeca su sakupljeni, a zatim su često razdvajani, te je većina uhapšena i zatočena u logore i druge zatočeničke centre, u kojima su držani u različitom trajanju. Većinu su, s jasnom namjerom **“da ih trajno rasele”**, protjerali i/ili deportovali. Namjera takve

politike i prakse imala je za cilj da se Bošnjaci, žrtve genocida, trajno protjeraju. Istovremeno i nakon protjerivanja i deportovanja masovno su razarane njihove kuće, radnje, vjerski i kulturni objekti, a imovina konfiskovana ili bez naknade predata u vlasništvo paradržavnoj tvorevini Srpskoj republici Bosni i Hercegovini/ Republici Srpskoj.

Protjerivanje Bošnjaka agresor je vršio po istom modelu i “**po jednom istom obrascu**”, tako što je artiljerijom i drugim oruđima napadao mjesta, gradove, naselja i sela, od čega je ubijen i ranjen određeni broj civila i uništeni brojni civilni objekti, nakon čega je nastupala pješadija koja je istjerivala civile i civilno stanovništvo iz kuća i stanova, pri čemu je određeni broj ubijen i ranjen. Mnoge muškarce (iz grupe preživjelih) agresor je odvajao od žena, djece i starih i odvodio u koncentracione logore i druga mjesta zatočenja, a druge civile - muškarce, žene i djecu, također, odvodio u logore i druga mjesta zatočenja i protjerivao i/ili deportovao. Nakon toga, kada je mjesto, grad, naselje i selo, poslije zauzimanja i okupacije, ostalo ispražnjeno od Bošnjaka (bez Bošnjaka), zločinci su organizovano i na druge načine sistematski pljačkali njihovu pokretnu imovinu i svojinu i spaljivali civilne objekte.

Desetine, hiljade i stotine hiljada civila, uglavnom Bošnjaka, protivzakonito su planski i organizovano protjerani iz svojih domova i/ili deportovani različitim transportnim sredstvima (čak i u stočnim vagonima) u druga mjesta unutar i izvan Republike Bosne i Hercegovine, ostavljajući cjelokupnu imovinu. Protjerivanje i deportacija civila i civilnog stanovništva imali su za cilj eliminaciju Bošnjaka, nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve. Jedan od dokaza politike da se Bošnjacima “**zatre trag**” je, pored ostalog, i (prisilno) protjerivanje i deportacija tog naroda. Meta napada bili su civili i civilno stanovništvo i civilni objekti, posebno vjerski objekti, koji su granatirani, pri čemu su mnogi civili i civilno stanovništvo ubijeni i ranjeni, a civilni objekti uništeni. Takva politika i praksa potvrđuje postojanje ciljane strategije napada na civile i civilno stanovništvo i civilne objekte. Bošnjaci s područja istočne Hercegovine, istočne i sjeverne Bosne, Bosanske krajine i drugih mjesta (sela i gradova) ubijani su, ranjavani i protjerivani i deportovani (silom, zastrašivanjem i sl.). Protjerivanje i deportacija Bošnjaka bili su sastavni dio planskog, masovnog, organizovanog, rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv civila i

civilnog stanovništva, čiji je cilj **“ostvarenje historijskog cilja Velike Srbije”**. Agresor je organizovao **“konvoje autobusa i vozove koji su desetine hiljada muškaraca, žena i djece odvozili ...”**.

Agresor i njegovi kolaboracionisti su planirali reduciranje Bošnjaka na beznačajnu brojku u budućoj srpskoj državi. Svoju pretpostavku o visokom natalitetu nad Bošnjacima **“preveli su u imperativ da se eliminiira većina ne-srba sa teritorije koju smatraju svojom”**.

Srpski nacionalizam **“operira izmišljanjem opasnosti od natalitetne ekspancije Drugih”**. Zločinac Radovan Karadžić je **“izmišljanjem straha od te bombe”** i šireći taj strah izjavljivao kako u paradržavnoj tvorivini Republici Srpskoj može **“ostati da živi oko 5 % muslimana: samo tako neće svojim politički programiranim natalitetom za nekoliko decenija ponovo brojčano nadmašiti Srbe”**.

Dostupna, raspoloživa saznanja i uvjerljivi i nepobitni dokazi potvrđuju plansko, organizovano, sistematsko i masovno protjerivanje i deportaciju Bošnjaka, civila i civilnog stanovništva. Rezultat takve politike i prakse je imao za cilj **“uklanjanje”** Bošnjaka iz, prije svega, okupiranih područja Republike Bosne i Hercegovine, čime je bošnjačko stanovništvo sistematski uništavano.

Plansko, organizovano, sistematsko, masovno, s namjerom protjerivanje i deportacija Bošnjaka je djelo zločina genocida. Tim prije, što su tokom (iz)vršenja zločinačkog djela (operacija protjerivanja) prisutni svi akti genocida, definisani članom II *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, od **ubistava, nanošenja teških tjelesnih i/ili psihičkih povreda, smišljenog nametanja** (Bošnjacima) **životnih uslova koji su sračunati da dovedu do njihovog potpunog ili djelimičnog fizičkog uništenja, do nametanja mjera kojima je namjera spriječiti rađanje unutar grupe i prisilnog pokrštavanja**, koji su imali za cilj uništenje Bošnjaka, što predstavlja genocidno djelo, odnosno zločin genocida, za što je, pored ostalog, postojala genocidna namjera (*mens rea*) da se unište Bošnjaci. Okolnosti u kojima je agresor, uz primjenu sile, ubijanja, ranjavanja i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, vršio protjerivanja i deportacije Bošnjaka imale su za cilj uništenje cjelokupnog stanovništva, što je u suštini zločin genocida. Upravo, takva politika i praksa protjerivanja i de-

portacije praćene su s namjerom da se unište Bošnjaci, pripadnici nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve.

Prisilnim odvajanjem muškaraca i žena (**“odvajanje vojno sposobnih muškaraca od njihovih porodica”**) Bošnjacima su uvedene mjere (fizičke i psihičke) koje su imale za cilj sprečavanje rađanja unutar grupe.

Masovnim i sistematskim protjerivanjem Bošnjacima su smišljeno nametnuti životni uslovi koji su imali za cilj da dovedu do njihovog (potpunog ili djelimičnog) fizičkog uništenja, **“tako što je tom stanovništvu onemogućen normalan život i reprodukcija”**.

Brojne masovne i pojedinačne likvidacije, prije svega muških članova, te protjerivanje i deportacija žena, djece i staraca, dovele su do uništenja porodične strukture Bošnjaka. Zbog toga je **došlo do veoma značajnog pada nataliteta**. Pored toga, preživjele žrtve genocida ne mogu se vratiti u svoje domove (iz kojih su protjerani), jer su im kuće, stanovi, vjerski i drugi objekti razoreni, a imovina uništena. Ono što posebno usložnjava i otežava je ponovno suočavanje s traumom i njeno oživljavanje povratkom na mjesto gdje su ubijeni njihovi najbliži uz nezaobilaznu evidentno prisutnu činjenicu da u tim mjestima žrtva genocida treba nastaviti život sa zločincima - dželatima.

Uništenje socijalne strukture bošnjačke zajednice i njene porodice koja je protjerana i deportovana i kojoj je onemogućeno **“da ponovo vodi normalan život predstavljaju životne uslove koji su smišljeno nametnuti s ciljem da dovedu do fizičkog uništenja grupe”**.

Protjerivanje i deportacija Bošnjaka, pomoću sile i straha, sastavni su dio srpskog političkog genocidnog projekta **“svi Srbi u jednoj državi”** i jedan od dokaza postojanja politike da se Bošnjaci unište. Takva politika i praksa su ciljano i s namjerom provedene primjenom oružane sile, zastrašivanja, ubistava, nanošenja teških tjelesnih i psihičkih povreda, nametanja nepodnošljivih životnih uslova i uvođenjem kaznenih uslova za odlazak. Time su protjerivanja i deportacije Bošnjaka rezultat sistematskog političkog srpskog projekta o uništenju Bošnjaka.

*

* *

Agresor je, pored fizičkog ili biološkog uništavanja Bošnjaka, planski, organizovano, masovno i sistematski uništavao i njihovu kulturu. Riječ je “**o stravičnim razmjerama uništavanja materijalne kulture bošnjačkog muslimanskog naroda**”. Tako je agresor ciljno i s namjerom bezobzirno razarao i uništavao “**arhitektonske spomenike i urbane cjeline od značaja za kulturu Bošnjaka**” – njihovo kulturno naslijeđe “**metodično je spaljivano i dizano u zrak dinamitom**”. Pancirnim granatama, granatama velikog kalibra i zapaljivim projektilima, neselektivnom vatrom, spaljivanjem ili eksplozivom razarani su civilni objekti: bosanskohercegovački gradovi, naselja i sela (privredni, obrazovni, naučni, zdravstveni, sportski, stambeni, vjerski i drugi), “**spaljujući ih i rušeći do temelja po principu ‘spržene zemlje’**”.

Agresor je na okupiranoj teritoriji Republike Bosne i Hercegovine planski, organizovano, masovno i sistematski, s namjerom i jasno postavljenim ciljem, uništavao, razarao i otimao bošnjačku imovinu (kuće, stanove, poslovne objekte, vozila, stoku, novac i druge vrijedne stvari), zaštićenu *Ženevskim konvencijama*. Uništavanje civilne imovine u selima, naseljima i gradovima namjerno je ciljano i nije bilo opravdano vojnom potrebom.

Odluke i uputstva srpskih okupacionih općinskih vlasti u vezi s imovinom bile su sastavni dio prisilnog protjerivanja Bošnjaka s okupiranih teritorija.

Uništavanje, razaranje i pljačkanje imovine bilo je širokih razmjera i sastavni dio rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog protiv bošnjačkog civilnog stanovništva. U praksi je često postojala “**veza između oduzimanja imovine i pljačkanja, s jedne strane, i protivpravnog zatočenja i prisilnog premještanja /protjerivanja - prim. S. Č./, s druge strane**”, pri čemu su, kao što je to očigledno, istovremeno vršeni brojni oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i zločin genocida, nad civilima i civilnim stanovništvom i civilnim objektima.

Smišljeno uništavanje, razaranje i oduzimanje/pljačkanje privatne imovine u vlasništvu Bošnjaka, pripadnika (zaštićene) nacionalne, etničke i vjer-

ske grupe kao takve, **dokaz je namjere njihovog uništenja** (*mens rea*) i, s obzirom na činjenicu postojanja takve namjere, i **dokaz materijalnog uništenja** Bošnjaka, predstavlja **genocidni akt** (*actus reus*) u smislu značenja člana II *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*.

*

* *

Srpske snage su u Republici Bosni i Hercegovini (u svim okupiranim mjestima i gradovima u opsadi, posebno u okupiranim mjestima, sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, te slobodnim područjima), planski, organizovano, sistematski i s namjerom, uništavale i historijska, vjerska i kulturna dobra Bošnjaka i države Republike Bosne i Hercegovine, te namjerno nanosile štetu tim dobrima, s namjerom da izbrišu sve dokaze o kulturi i postojanju tog naroda. Kulturno i vjersko naslijeđe Bošnjaka bilo je **meta uništavanja** - birano je za uništenje kao vjerski simboli društvenog statusa Bošnjaka, etničke, nacionalne i vjerske grupe kao takve, što je, pored ostalog, jedan od očiglednih dokaza postojanja politike i prakse da se Bošnjaci unište – da im se “**zatre trag**” (“... **kako bi zatrli svaki trag muslimanske kulture i religije**”, “**kako bi izbrisali tragove muslimanskog postojanja**”). Razaranja i uništavanja su bila namjerna, ciljno usmjerena i kontrolisana. “**Uništavanje kulturnih spomenika i svetišta**” bilo je sastavni dio rasprostranjenog i sistematskog napada usmjerenog na Bošnjake, civile i civilno stanovništvo. Džamije, od kojih su neke bile remek-djelo evropske i svjetske arhitekture, kao što su banjalučka Ferhadija i fočanska Aladža džamija, i drugi sakralni objekti (mesdžidi, mektebi, turbeta, tekije, abdesthane, gasulhane, haremi džamija, nišani poznatih Bošnjaka, vakufski objekti, sahat-kule i dr.) planski i sistematski su uništavani i skrnavljeni. Riječ je o direktno usmjeravanim napadima - granatiranjem i podmetanjem eksploziva, koji je često postavljan u unutrašnjost džamija ili u stepeništa munara.

Uništavanje kulturnih i vjerskih objekata civilnog karaktera bilo je dio rasprostranjenog i sistematskog srpskog napada protiv bošnjačkog civilnog stanovništva. To uništavanje, kao i namjerno nanošenje štete ustanovama

namijenjenim religiji, dobrotvornim i školskim, te uništavanje historijskih spomenika i umjetničkih i naučnih djela, bilo je “**ciljano, kontrolisano i namjerno**”, izvršeno s namjerom da se unište Bošnjaci, pripadnici nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve, i njihova kultura, proizvelo je teške posljedice za taj narod, žrtve zločina genocida, kojima su ti objekti od izuzetnog značaja za njihov opstanak. Uništavanje vjerskih objekata “**bila je toliko rasprostranjena i provedena na tako sistematski način da su uništila, traumatizirala i dehumanizirala životne aspekte bosanskih Muslimana ...**”.

*

* *

Oružane snage Republike Hrvatske (Hrvatska vojska i njeni kolaboracionisti i petokolonaši - Hrvatsko vijeće obrane, fašistoidni dio HVO, koji su djelovali pod općom - sveukupnom kontrolom Republike Hrvatske i za njene interese, *de facto* i *de iure* organ, instrument Republike Hrvatske, koja je vršila *opću kontrolu* i *efektivno rukovođenje* nad oružanim snagama i civilnim vlastima paradržavne tvorevine Hrvatske zajednice Herceg-Bosne /Hrvatske republike Herceg-Bosne, pri čemu se i zločini HVO-a pripisuju Republici Hrvatskoj) u **srednjoj Bosni, dolini Rame i Neretve, te u zapadnoj Hercegovini**, nad Bošnjacima, civilima i civilnim stanovništvom, izvršile su brojne zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava, kao što su: masovna i pojedinačna ubistva i spaljivanja, te ranjavanja, uključujući žene, djecu i starce; protjerivanje i raseljavanje; masovna i sistematska hapšenja i zatočenja civila u koncentracionim logorima i drugim mjestima zatočenja, napadi na civile i civilne objekte; terorisanje civila; silovanja i seksualna zlostavljanja; vojni napadi na gradove i sela, te njihovo razaranje; uništavanje stambenih, vjerskih, historijskih, obrazovnih, naučnih, kulturnih, zdravstvenih, sportskih, privrednih i drugih civilnih objekata, uključujući i Stari most u Mostaru; pljačkanje i spaljivanje javne imovine; pljačkanje bošnjačkih kuća, stanova i druge bošnjačke imovine, kao i njihovo spaljivanje; masovno otpuštanje s posla; prevođenje u katoličanstvo; prisilni rad na linijama fronta, gdje su logoraši i zatvorenici prisiljavani (prisiljeni) da budu

ljudski štit; namjerno obustavljanje humanitarne pomoći; napadi na humanitarne radnike; uvođenje ogromnih taksi na humanitarnu pomoć i drugi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. To je, u skladu sa hrvatskom nacionalističkom ideologijom i politikom formiranja “**zajedničke hrvatske države u njenim etničkim i povijesnim granicama**”, za čiju je realizaciju na kraju XX stoljeća postojao udruženi zločinački poduhvat, na čijem je čelu bilo državno, političko i vojno rukovodstvo Republike Hrvatske, pod vođstvom predsjednika Franje Tuđmana, dio smišljene i sistematske politike i prakse zločina genocida, koju su hrvatske oružane snage organizovano činile u navedenim područjima Republike Bosne i Hercegovine. Takva genocidna politika i genocidna praksa provedena je u općinama: Stolac, Čapljina, Ljubuški, Tomislav-Grad, Mostar, Jablanica, Prozor, Gornji Vakuf, Bugojno, Kiseljak, Busovača, Vitez, Žepče, Vareš i drugim mjestima, što, pored brojnih dokaza, potvrđuju i masovne grobnice. Najeklatantniji primjeri masovnih zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava je zločin genocida u **Ahmićima, Vrbanji, Stupnom Dolu, Prozoru**, u naseljima Tulica, Grahovci, Radanovići i Han-Ploča (**Kiseljak**), gdje su mnogi civili, uključujući žene i djecu, ubijeni i živi spaljeni, a kuće i drugi civilni objekti zapaljivim mecima, granatama i benzinom zapaljeni.

*

*

*

*

*

*

Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu, zločin genocida nad Bošnjacima i drugi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, kao i neočekivani herojski otpor branilaca antifašista u borbi za očuvanje multietničke, suverene i nezavisne međunarodno priznate države Republike Bosne i Hercegovine, države ravnopravnih građana i naroda, i opstanak - biološki i društveni Bošnjaka, što je iznenadilo, ne samo agresore i njihove kolaboracioniste već i relevantne međunarodne faktore, koji su prepustili Republiku Bosnu i Hercegovinu i Bošnjake na nemilost vojno nadmoćnijim agresorima, uticali su na angažovanje međunarodne zajednice:

- embargom na oružje i vojnu opremu;
- dostavljanjem humanitarne pomoći, a što nije uticalo na dinamiku i tok agresije i zločina genocida, uz prikriivanje i mirno posmatranje masovnih i sistematskih zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i evidentno odsustvo političke volje i nepoštovanja osnovnih univerzalnih ljudskih i moralnih vrijednosti (zapadnih sila) da spriječe i zaustave zločin genocida, a što je obaveza svih država potpisnica *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*;
- razmještanjem snaga Ujedinjenih nacija za održa(va)nje mira – UNPROFOR, koje su djelovale kao “zaštitnici srpskog agresora” i zločincima davale određenu vrstu legaliteta i legitimiteta;
- uspostavljanjem zone zabrane vojnih letova u zračnom prostoru Republike Bosne i Hercegovine;
- političkim mirovnim pregovorima, političkim i vojnim pritiscima na žrtve zločina genocida, koji su potvrđivali srpska teritorijalna osvajanja i zločin genocida, čime je u praksi realizovana politika teritorijalne podjele Republike Bosne i Hercegovine;

- održavanjem pregovora sa agresorima i (ratnim) zločincima;
- stalnim popuštanjem zahtjevima agresora;
- podržavanjem države agresora (Savezne republike Jugoslavije - Srbije i Crne Gore) i lično Slobodana Miloševića;
- podržavanjem fašista, zločinaca i ubica: kolaboracionista i petokolonaša Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) - paradržavne zločinačke tvorevine Republike Srpske;
- brojnim sporazumima o prekidu vatre;
- nepodnošljivim licemjerjem svjetske diplomatije;
- sramotnom politikom (ne)moralnog i političkog izjednačavanja agresora i žrtava zločina genocida;
- okrivljivanjem žrtava agresije i zločina genocida da ubijaju (bombarduju) sami sebe;
- pogrešnom kvalifikacijom oružanog sukoba i prirode zločina, što je doprinijelo izvođenju pogrešnog činjeničnog i vrijednosnog suda o karakteru oružanog sukoba i prirodi zločina, uz permanentno zastupanje teze o građanskom ratu i “etničkom čišćenju”, a zanemarujući i izbjegavajući objektivno i faktičko činjenično stanje: zločin protiv mira - agresiju (međunarodni oružani sukob) i zločin genocida;
- moralnom ravnodušnošću i bezosjećajnošću, lažima, licemjerstvom i cinizmom, te odsustvom solidarnosti prema žrtvama zločina genocida;
- relativiziranjem i negiranjem zločina genocida i kontinuiranim nastojanjem nametanja krivice i odgovornosti žrtvi zločina genocida;
- “sankcijama” Saveznoj republici Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori), koje nisu primjenjivane, čime su rezolucije Vijeća sigurnosti stalno kršene;
- tzv. sigurnim zonama (*safe areas*) Ujedinjenih nacija, faktičkim rezervatima i/ili koncentracionim logorima, u kojima je nad ci-

vilima i civilnim stanovništvom pod zaštitom zapadnih država u kontinuitetu (iz)vršen zločin genocida;

- uspostavljanjem zone isključenja teškog naoružanja (srpskog agresora) oko Sarajeva na udaljenosti od 20 km od centra grada, itd, itd.

Sjedinjene Američke Države i vodeće evropske sile (Velika Britanija, Francuska, Njemačka i Rusija), manipulišući međunarodnom politikom i međunarodnim institucijama, bez odgovarajućeg moralnog autoriteta, nisu prihvatile (odbile su, odbijale su) očigledne činjenice o agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i dokaze o zločinu genocida nad Bošnjacima, što je posljedica odsustva političke volje da, zbog nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti žrtava genocida (bosanskohercegovački, evropski muslimani - Bošnjaci), nisu pravovremeno, adekvatno i efikasno djelovale u sprečavanju, suzbijanju i zaustavljanju agresije i sprečavanju i zaustavljanju zločina genocida; ublažavale su i umanjivale masovnost i obim zločina genocida nad mirnim, nenaoružanim, nemoćnim Bošnjacima, autohtonim evropskim narodom; ohrabrivale su srpskog agresora i njegove kolaboracioniste; ravnodušno su posmatrale (iz)vršenje zločina i nagrađivale srpsku agresiju. Zapad nije postupio u skladu sa obavezama iz *Povelje Ujedinjenih nacija* i *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, jer nije spriječio niti zaustavio zločin genocida u Republici Bosni i Hercegovini, čime nije ništa učinio, a bio je dužan, da (od)brani žrtve genocida i principe i vrijednosti *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*.

Teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava i dokazi o zločinu genocida nisu imali apsolutno nikakvog uticaja na političke stavove i odluke Zapada i tzv. međunarodne zajednice. Lideri svijeta odbijali su da intervenišu u sprečavanju i zaustavljanju zločina genocida. Oni, su suprotno osnovnim principima pravde i međunarodnog prava, dopustili da je zločin genocida nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini – u Evropi na kraju XX stoljeća, pred očima svjetske štampe i televizije, ponovo izvršen. Svijet je, posebno Evropa, pasivno posmatrao uništavanje Bošnjaka, autohtonog evropskog naroda, čime su žrtve zločina genocida ostvljene, napuštene i izdate. Očigledno je sprečavanje zločina genocida doživjelo neuspjeh, što, pored ostalog, dovodi u pitanje i samu ideju humanizma, a obećanje političara dato nakon

strahota holokausta da se takvi zločini “nikad više” neće dogoditi postalo je fraza deklarativnog karaktera.

Mnoge vlade na Zapadu su svjesno i namjerno pogrešno prikazivale faktičku situaciju u Republici Bosni i Hercegovini, prikrivajući osvajački rat protiv Republike Bosne i Hercegovine i zločin genocida nad Bošnjacima, kako ne bi preduzele konkretne mjere na koje su ih obavezivale *Povelja Ujedinjenih nacija* i *Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* i time izbjegle odgovornost u sprečavanju i zaustavljanju zločina genocida. Politiku i praksu uništavanja Bošnjaka Sjedinjene Američke Države, suprotno faktičkom činjeničnom stanju, nisu kvalifikovale zločinom genocida, pri čemu su, pored ostalog, (na početku) odugovlačile i odbijale potvrditi postojanje srpskih koncentracionih logora.

Mnogi na Zapadu podržavali su i opravdavali srpska teritorijalna osvajanja, srpski osvajački, agresorski rat, korištenje oružane sile protiv civila i civilnog stanovništva, insistirajući na tvrdnji da se masovni zločini nad civilima i civilnim stanovništvom i drugi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Republici Bosni i Hercegovini ne mogu tretirati kao zločin genocida. Pored toga, zapadni posmatrači i mirovni posrednici prebacivali su veliki dio odgovornosti na žrtve zločina genocida - Bošnjake, čime su, djelujući sa tih pozicija i držeći se tog stava, prešutno prebacivali dio krivice na žrtve.

Evropa se “kukavički ponašala i tolerirala agresiju na zemlju koju je priznala”, zatvarajući “oči pred genocidom, koncentracionim logorima”, u kojima je klanje obavljano “ručno, zanatski, za razliku od industrijaliziranog ubijanja u nacističkim logorima”, i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava.

Na oblikovanje politike tzv. međunarodne zajednice prema događajima na zapadnom Balkanu na kraju XX stoljeća, posebno prema agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločinu genocida nad Bošnjacima, utjecali su, s tim u vezi, mitovi i velike laži, osmišljeni, planirani i šireni iz Beograda, koje su Zapad, Ujedinjene nacije, a naročito Evropa, bezrezervno podržavali, i koji su bili u osnovi politike ministara za vanjske poslove i ministara za odbranu Sjedinjenih Američkih Država i vodećih evropskih država.

Međunarodni oružani sukob u Republici Bosni i Hercegovini je, kako bi se opravdala agresija, kvalifikovan kao građanski i/ili vjerski rat, odnosno

ratovi, čiji su korijeni traženi u navodnoj višestoljetnoj međunacionalnoj i vjerskoj mržnji, pri čemu su Srbi proglašavani vojno nepobjedivim, Srbija “najboljim garantom opstanka i očuvanja Jugoslavije”, a međunarodno priznanje Republike Hrvatske i Republike Slovenije predstavljano preuranjenim i ključnim događajem, ne samo za pokretanje i vođenje agresije na (i protiv) Republiku Bosnu i Hercegovinu nego i definisanje pogrešne politike prema Republici Bosni i Hercegovini.

Laži o “građanskom ratu”, “etničkom ratu”, “etničkom sukobu”, “unutrašnjem (etničkom) sukobu”, “međuetničkom sukobu” i “zaraćenim stranama” (“sukobljenim stranama”), jednako krivim i podjednako odgovornim (“podjednaka krivica svih strana”) za zločine (“sve strane jednako odgovorne”) “posijali su srpski lobisti”. Te laži, kao “i niz nejasnih stereotipa o muslimanima”, na Zapadu su, posebno za britansku politiku prema Republici Bosni i Hercegovini, bile presudne i, pored ostalog, pomogle “da ubijanje Bošnjaka izgleda kao nešto sasvim prirodno - pomogli su da odbijanje da se spriječe ta ubistva izgleda što neutralnije”. Kada su ministri tražili izbjegavanje vojne intervencije protiv srpskog agresora, oni su često isticali i naglašavali da se u bivšoj Jugoslaviji vodi građanski rat, te se, polazeći od te (lažne) ocjene, ne mogu uključivati u rat takvog karaktera (“građanski rat”). Taj im je izgovor, pored ostalog, služio kako bi prikrili agresiju Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i Republike Hrvatske na Republiku Bosnu i Hercegovinu, te izbjegli osuditi, prije svega, Saveznu republiku Jugoslaviju (Srbiju i Crnu Goru) i njene kolaboracioniste - agresore i izvršioce zločina genocida, čime su opravdavali i podržavali srpsku genocidnu ideologiju, politiku i praksu i štitili zločince koji su (iz)vršili zločin genocida, zaobilazeći i prikrivajući istinu i izražavajući opredjeljenje za srpske fašiste.

Međunarodna zajednica, njeni dominantni dijelovi, je (međunarodni) oružani sukob u Republici Bosni i Hercegovini vrednovala i tretirala kao sukob tri zaraćene strane (“tri strane”, “zaraćene strane”, “sukobljene strane”, “tri sukobljene strane”, “tri suprotstavljene strane”, “strane u sukobu”, “sukob između bosanskih Srba Muslimana i Hrvata”), pri čemu su “smatrali zločince i njihove žrtve kao slične”, a što je bio “tradicionalni diplomatski način izražavanja rezolucija UN-a”. Generalni sekretar Kofi Annan je tu praksu “nazivao ‘nemoralnim izjednačavanjem strana’ /the amoral equivalence of the parties/, gdje su žrtve i agresor doživljavani kao jedno te isto”; svjesno i namjerno

negirala zvanično priznanje Republike Bosne i Hercegovine, izjednačavajući legalnu i legitimnu Vladu Republike Bosne i Hercegovine sa pobunjenicima i zločincima i označavajući je muslimanskom (bošnjačkom) stranom, a Republiku Bosnu i Hercegovinu “muslimanskom državom”, nasuprot srpske i hrvatske strane, odnosno država agresorâ - Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i Republike Hrvatske i njihovih kolaboracionista i petokolonaša, koje su okupirale najveće dijelove (teritorije) Republike Bosne i Hercegovine: prirodu zločina, umjesto pravim imenom - pojmom genocid, kao društvenu, historijsku i objektivnu naučnu činjenicu, kvalifikovala kao *etničko čišćenje*, “nezamisliva zlodjela”, “masakr - masakri”, “divljački masakr”, “najgori masakr”, “tragedija”, “incident - incidenti”, “nasilje”, “zvjerstva”, “zvjerstva bosanskih Srba”, “zločin - zločini”, itd. Na taj način je na djelu - u praksi (na Zapadu) dominirala, pored ostalog, politika negiranja zločina genocida. Cilj je bio da se, upotrebom pojma “etničko čišćenje”, umjesto pojma genocid, opravda i legalizuje zločin genocida i izbjegne, pored moralne i političke, pravna obaveza, dužnost i odgovornost, koje proizlaze iz međunarodnih akata da se napadnutoj zemlji (agresorski rat) obavezno pruži pomoć u odbrani od agresije i, s tim u vezi, preduzmu određene i odgovarajuće mjere za sprečavanje i zaustavljanje zločina genocida.

Navedenu tezu, po kojoj je međunarodni oružani sukob u Republici Bosni i Hercegovini predstavljan kao građanski rat, posebno je uporno zastupao David Owen, falsifikujući historijske činjenice. Naime, riječ je o dobro osmišljenom projektu koji je imao za cilj da onemogući bilo kakve aktivnosti u zaustavljanju agresije i zaustavljanju zločina genocida. Zagovornici teze o građanskom ratu tvrdili su kako bi u tom slučaju odlučna akcija međunarodne zajednice značila svrstavanje na jednu “stranu”, te je, po svaku cijenu, trebalo izbjeći, a što je, zapravo, pored ostalog, bilo u neposrednom interesu srpskog agresora. Stoga su Owen i drugi njemu slični istomišljenici često naglašavali da je intervencija međunarodne zajednice u značajnoj mjeri manje prihvatljiva ako se radi o unutrašnjem sukobu, odnosno građanskom ratu.

Rezultat tvrdnje o građanskom ratu bila je lažna teza o postojanju više (različitih) zaraćenih strana, koje (sve strane) su imale iste osnovne ciljeve, metode i odgovornosti, pri čemu su sve (strane) u manjoj i/ili većoj mjeri vršile zločine. Izjednačavanje ciljeva agresorâ - napadača/zločinaca i žrtava zločina genocida i pripisivanje podjednake krivice svima (svim stranama) po-

stala je prirodna reakcija zvaničnika na Zapadu, koja je odgovarala srpskom agresoru, odnosno zločincima, a što je bilo na štetu žrtava zločina genocida.

Svjesno i namjerno osmišljena strategija Zapada, zapadnih političara da je riječ o građanskom ratu u Republici Bosni i Hercegovini korištena je kao izgovor da se ne djeluje vojno, odnosno da se ne koristi vojna sila, “u ime Muslimana”, žrtava zločina genocida, jer bi, u tom slučaju, vojna intervencija mogla biti protumačena kao “svrstavanje” na jednu stranu.

Moralno izjednačavanje agresorâ i branilaca, zločinaca i žrtava (zločina genocida) “moglo se postići portretiranjem svih strana kao neljudskih divljaka” i “ignoriranjem zvjerstava”, što je, pored ostalog, impliciralo da “niko ustvari nije odgovoran”. Moralno izjednačavanje dovelo je do političkog izjednačavanja, po kome je legalna i legitimna Vlada Republike Bosne i Hercegovine, međunarodno priznate države, tretirana kao jedna od “tri zaraćene strane”.

Insistiranje na “neutralnosti”, dominirajuće stanovište Zapada, impliciralo je izjednačavanje osvajačkih/agresorskih, na jednoj, i odbrambenih ciljeva, na drugoj strani, agresorskih metoda ostvarivanja ciljeva osvajačkog rata, fašističkog i genocidnog karaktera, i biološkog opstanka civila i civilnog stanovništva - Bošnjaka.

Zapadne zemlje, uz podršku Rusije, prema Republici Bosni i Hercegovini, žrtvi agresije i zločina genocida, nisu primijenile pravila i načela međunarodnog prava u zaustavljanju osvajačkog (agresorskog) rata i sprečavanju i zaustavljanju zločina genocida. Takva politika (evropskih i sjevernoameričkih vlada) bila je u skladu sa njihovim političkim ciljevima o uništavanju države Republike Bosne i Hercegovine i uništenju Bošnjaka. Odsustvo vojne intervencije Zapada u sprečavanju i zaustavljanju agresije i sprečavanju i zaustavljanju zločina genocida u Republici Bosni i Hercegovini zasniva se na krucijalnoj društvenoj činjenici nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti žrtava zločina genocida -bosanskohercegovački muslimani-Bošnjaci. To, pored ostalog, najbolje ilustruje i potvrđuje politička instrukcija premijera Velike Britanije Johna Majora (britanskom) zamjeniku ministra za vanjske poslove, Douglasu Hoggu, od 2. maja 1993, u kojoj (John Major), između ostalog, piše: “... neophodno je, da se nastavi sa prevarom ‘Vance-Owenovim’ mirovnim razgovorima da bi se događala kakva takva akcija sve dok Bosna i

Hercegovina ne prestane postojati kao važeća država, a njeno muslimansko stanovništvo ne raseli iz svoje zemlje.

Iako ovo može izgledati tvrda politika, moram da insistiram kod vas i onih koji donose političke odluke u uredu za inostrane poslove Zajednice, kao i vojnim službama da je ovo u stvari 'prava politika' i od najboljeg interesa za stabilnu Evropu u budućnosti, čiji sistem vrijednosti se bazira i mora ostati baziran na 'kršćanskoj civilizaciji' i etici.

Moram vas obavijestiti da ovakav stav ima svaka druga evropska i sjevernoamerička vlada i zato nećemo intervenirati u ovom području da spasimo muslimansko stanovništvo ili da ukinemo embargo na oružje.”

Najveće sile kršćanskog svijeta (Sjedinjene Američke Države, Kanada, Velika Britanija, Francuska, Njemačka i Rusija) odbijale su da intervenišu u sprečavanju i zaustavljanju zločina genocida. U tom projektu nečinjenja Velika Britanija bila je najodgovornija, čije je Ministarstvo za vanjske poslove “vodilo intenzivnu diplomatsku aktivnost da se Francuska i Sjedinjene Američke Države uzdrže od bilo kakve efikasne intervencije”. Republika Bosna i Hercegovina i Bošnjaci su, nažalost, bili prepušteni planskim, sistematskim i dobro organizovanim, s namjerom izvršenim napadima, razaranjima, pustošenjima i uništavanju od strane susjednih država (Savezne republike Jugoslavije/Srbije i Crne Gore i Republike Hrvatske) i njihovih brojnih kolaboracionista, koji su ubijali, ranjavali, mučili, te silovali i seksualno zlostavljali mnoge civile i civilno stanovništvo i uništavali civilne objekte. Umjesto da se, u skladu sa obavezama iz *Povelje Ujedinjenih nacija* i *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, stave u funkciju zaštite svoje članice (Ujedinjenih nacija) od agresije i zločina genocida, navedene svjetske sile to nisu učinile - izbjegavale su da spriječe i zaustave agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i spriječe i zaustave zločin genocida nad Bošnjacima.

NATO, “najjači savez na svijetu”, “zbog nejedinstva svojih članova”, “ostao je nesposoban za djelovanje” - nije zaustavio “najgoru agresiju u Evropi od formiranja Alijanse, skoro prije pola stoljeća”. Umjesto da zaustavi osvajački (agresorski) rat za teritorije - protiv Republike Bosne i Hercegovine, NATO je efikasno ojačavao “rezultate srpskog genocida i agresije”.

NATO je vodio politiku koja je žrtvama zločina genocida - Bošnjacima uskraćivala pravo na samoodbranu i, istovremeno, odbijao primije-

niti rezolucije Ujedinjenih nacija koje su ovlašćivale članice (NATO-a) da zaštite nenaoružane civile i civilno stanovništvo. Države članice NATO-a su “1991. naoružale srpske militante ne prodajom oružja, kao u ratu između Irana i Iraka ili u genocidu u Ruandi, već deklaracijama /rezolucijama - prim. S. Č./ Ujedinjenih nacija”.

Političari država – članica NATO-a imali su moralnu i pravnu obavezu da, u skladu sa *Poveljom Ujedinjenih nacija*, koja svakoj državi - članici garantuje pravo na samoodbranu, i *Konvencijom o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, koja sve države obavezuje da spriječe i kazne zločin genocida, upotrijebe sva raspoloživa sredstva u sprečavanju i zaustavljanju zločina genocida. Međutim, umjesto da ispune tu pravnu (međunarodnu zakonsku) i moralnu obavezu, oni nisu dozvolili žrtvama zločin genocida da se same brane “ili da iskoriste moć NATO-a kako bi ih odbranili”, i stoga su se uključili “u jednu vrstu pasivnog nasilja, uspostavljajući parametre unutar kojih se ubijanje može izvesti i biće izvedeno nekažnjeno”. Tako su države članice NATO-a kršile *Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, “odbijajući da ga spriječe i kazne”, i nagrađivale zločin genocida time “što ustupaju teritorije snagama koje su ga provele”.

Odsustvo odgovarajućeg djelovanja Zapada, pored ostalog, ilustruje, djelovanje mirovnih snaga Ujedinjenih nacija - UNPROFOR-a, posebno visokih oficira Ujedinjenih nacija, komandanata UNPROFOR-a, koji su, umjesto da preduzmu potrebne mjere u zaustavljanju zločina genocida, negirali zločin genocida i prikrivali i odbacivali dokaze o srpskoj politici i praksi uništenja Republike Bosne i Hercegovine i uništenja Bošnjaka.

“Bosanski plavi generali” i njihovi glasnogovornici, slično šefovima vlada i diplomatija članica Evropske zajednice/unije, kopredsjednicima i drugim predstavnicima tzv. međunarodne zajednice, uključujući Ujedinjene nacije, dajući procjene situacije u Republici Bosni i Hercegovini, suprotno *Povelji Ujedinjenih nacija*, stalno su prikrivali teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava i, s tim u vezi, umanjivali potrebu urgentnog djelovanja, dokazujući se “kao srpski propagandisti”.

Kanadski general Lewis MacKenzie (komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu, februar-septembar 1992), prosrpski orijentisan, zastupao je tezu o “zaraćenim stranama” i, s tim u vezi, kako su “sve stra-

ne u balkanskom ratu krive za zločine”, pri čemu je bezočno i besramno izmišljao da su “svi u Bosni međusobno pobili toliko mnogo majki i dece svojih suparnika ...”; umanjivao je razmjere zločina, kako on kaže, zvjerstava u Republici Bosni i Hercegovini, čime je negirao zločin genocida i na taj način i sam učestvovao u tom zločinu; izmišljao i širio laži o tome da su žrtve zločina genocida (Bošnjaci) napadale same sebe, kako bi dobile podršku međunarodne zajednice; u brojnim istupima, koje su finansirali srpski lobisti u Sjedinjenim Američkim Državama, iznosio je stanovište “da je, iako su bosanski Srbi možda ubijali, silovali ili opljačkali više od drugih, slika o bosanskim Muslimanima kao žrtvama lažna”; zalagao se “za stvaranje male muslimanske države u središtu Bosne, dok Hrvatima i Srbima treba omogućiti da ostvare svoje želje - Veliku Srbiju i Veliku Hrvatsku”; (veliko)srpsku oružanu silu - “JNA” prikazivao je žrtvom događaja u Republici Bosni i Hercegovini, zanemarujući ključnu ulogu te vojske u planiranju, pripremanju i (iz)vođenju agresije protiv Republike Bosne i Hercegovine i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava; učestvovao je u zločinu silovanja bošnjačkih djevojaka u srpskom koncentracionom logoru “Kod Sonje” - u Vogošći, kao i u jednoj vikendici na Jahorini; falsifikovao historijske činjenice, posebno u vezi sa vlasništvom nad zemljom (teritorijom), tvrdeći, pored ostalog, kako su “Srbi i Hrvati bili seljaci i farmeri”, što im “daje mnogo teritorije”, za razliku od Bošnjaka, odnosno, po njemu, Muslimana, koji su, kako on tvrdi, “poslovni ljudi koncentrisani u četiri ili pet gradova ili sela ... poslovni ljudi nemaju mnogo teritorija”; podržavao je podjelu Republike Bosne i Hercegovine i opravdavao upotrebu sile, tvrdeći kako je “sila nagrađivana još od trenutka kada je pećinski čovjek uzeo batinu, okupirao komšijinu pećinu i pobjegao sa njegovom ženom”; u kontinuitetu je (dok je bio u Sarajevu) vršio pritisak na predsjednika Izetbegovića da prihvati podjelu države (Republike Bosne i Hercegovine) i prisiljavao ga da prihvati činjenicu da neće biti vojne intervencije, te da, stoga, Vlada Republike Bosne i Hercegovine treba postići sporazum sa Srbima; protivio se podizanju embarga (na oružje i opremu), iznoseći naivne i lažne argumente, i zračnim udarima “po srpskim artiljerijskim položajima na brdima oko Sarajeva”; otvoreno je iznosio stav, po kome bi Bošnjaci, da su dobili oružje, krenuli u osvetu i bili angažovani u zločinima masovnih razmjera; svjesno i namjerno stvarao pogrešan utisak o tome da neravnoteža u naoružanju i drugim materijalno-tehničkim

sredstvima, po kojoj je na jednoj strani četvrta vojna sila u Evropi (država Savezna republika Jugoslavija), koja je vodila vojne (borbene) operacije uz minimalne gubitke, a na drugoj strani nenaoružana, bespomoćna žrtva zločina genocida, nije predstavljala bilo kakav politički i vojno značajan faktor; protivio se uspostavljanju zone zabrane letova (iznad Republike Bosne i Hercegovine), tvrdeći kako bi to rezultiralo direktnom osvetom nad mirovnjacima Ujedinjenih nacija na terenu, itd.

Francuski general Philippe Morillon (komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu, septembar 1992 - juli 1993), je, pored ostalog, 6. marta 1993. (između 8 i 10 sati) na čelu svojih trupa i sa predstavnicima UNHCR-a, WHO i MKCK, te sa svitom novinara u pratnji umarširao u Cersku, koja je od maja 1992. bila u potpunoj opsadi, a koju su početkom marta 1993. srpske snage zauzele i izvršile zločin genocida nad Bošnjacima, i na licu mjesta se uvjerio u zločin genocida. Umjesto da zaustavi osvajačke napade srpskih snaga i zaštiti civile i civilno stanovništvo Kamenice, Cerske i Konjević-Polja, te osudi zločin genocida, za čije zaustavljanje nije preduzeo nikakve mjere, on je usmjerio kretanje civilnog stanovništva u pravcu Srebrenice - u koncentracioni logor za Bošnjake. Morillon je tada (u Cerskoj) izjavio: "Ja poznajem zadah izgorenog ljudskog mesa. Bio sam vojnik u Alžiru. Ovdje niko nije ubijen." Time je komandant UNPROFOR-a, na osnovu ličnog iskustva iz Alžira, pored ostalog, negirao zločin genocida nad civilima Bošnjacima.

General Philippe Morillon je u Potočarima (Srebrenici) 15. marta 1993. (u 15.20 sati) u razgovoru sa oficirima Vojske Jugoslavije (Savezne republike Jugoslavije), odnosno njihovim kolaboracionistima i petokolonashima iz "Vojske Republike Srpske", pored ostalog, podržao srpske osvajačke i genocidne aktivnosti. S tim u vezi, on je tada izjavio: "Znam da hoćete da očistite ovo terorističko gnijezdo /tj. civilno stanovništvo - prim. S. Č./ . Ja ću to uraditi za vas, lišiću vas gubitaka".

Komandant UNPROFOR-a general Philippe Morillon je sredinom marta 1993, u vrijeme i nakon zločina genocida u Cerskoj, Konjević-Polju i Kamenici, koji je (genocid) uporno negirao, stigao u Srebrenicu, gdje se uvjerio u užasne uvjete života i javno dao obećanje da će stanovništvo biti pod zaštitom Ujedinjenih nacija. I pored toga, agresorska ofanziva na Srebrenicu i njeno šire područje je nastavljena, pri čemu su izvršeni brojni

zločini nad civilima i civilnim stanovništvom. Mjesec dana kasnije, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija proglasilo je područje Srebrenice sigurnom zonom Ujedinjenih nacija, koja “mora biti pošteđena svakog oružanog napada ili bilo kojeg neprijateljskog čina”, što je, pored ostalog, podrazumijevalo “obavezu vojnog angažovanja UNPROFOR-a u zaštiti sigurne zone”. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija Boutros Ghali je, suprotno odluci Vijeća sigurnosti, odnosno *Rezoluciji 819* (1993), komandantu UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini dostavio Direktivu, po kojoj odluka Vijeća sigurnosti nije podrazumijevala “obavezu vojnog angažovanja UNPROFOR-a u zaštiti sigurne zone” Ujedinjenih nacija, što je zloupotreba funkcije generalnog sekretara, njegovih ovlaštenja - obaveza, prava i dužnosti. Time su uloga UNPROFOR-a i njegovi zadaci značajno i bitno reducirani na pružanje humanitarne pomoći žrtvama, uz pristanak i saglasnost agresora i zločinaca. Komandant UNPROFOR-a, suprotno *Rezoluciji 819* (1993) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, proglasio je potpunu demilitarizaciju grada, odnosno sporazum o kapitulaciji, kojim je zahtijevao potpuno razoružavanje Bošnjaka.

Britanski general Michael Rose (komandant UNPROFOR-a za Bosnu i Hercegovinu, januar 1994-januar 1995), podržavajući i implemenirajući politiku Velike Britanije u Republici Bosni i Hercegovini i duboko prosrpski orijentisan, svim svojim postupcima išao je naruku Srbima. Tokom svog mandata bio je dobro upoznat sa stanjem na terenu, posebno sa karakterom oružanog sukoba i prirodom zločina, te je, pored ostalog, odigrao važnu političku i diplomatsku ulogu, posebno u sprečavanju djelovanja zračnih snaga NATO-a u zaštiti triju sigurnih zona Ujedinjenih nacija: Sarajevo, Goražde i Bihać.

General Rose, prijatelj Radovana Karadžića, obmanjivao je i svoje pretpostavljene i svjetsku javnost o stvarnim događajima u Republici Bosni i Hercegovini, iako je bio svjestan činjenice da “... genocid nije bio dio zvanične politike bosanske Vlade, kao što je to jasno kada je riječ o Srbima ...”; stvarao je lažnu sliku prividnog mira i normalnog života u Sarajevu; srpske zločine nad civilima na tržnici Markale (5. februara 1994) pripisao je Armiji Republike Bosne i Hercegovine (“...Bosanci sami sebe granatiraju”); namjerno je javno minimizirao agresorsku ofanzivu - srpske napade (31. marta i u aprilu 1994) na Goražde, stvarajući pogrešnu sliku o stanju u

i oko te sigurne zone Ujedinjenih nacija, odbijajući da zaštiti civile i civilno stanovništvo i civilne objekte; izjednačavao je žrtvu zločina genocida i agresora; protivio se upotrebi zračnih udara; omalovažavao je srpske prijetnje sigurnim zonama Ujedinjenih nacija; umanjivao je razmjere srpskog uništavanja civilnih objekata u Goraždu aprila 1994; lično je učestvovao u zločinu silovanja Bošnjakinja na području Foče; bio je opsjednut “veličinom” i “sposobnostima” Slobodana Miloševića; itd.

General Rupert Smith (komandant UNPROFOR-a, januar-decembar 1995), prije početka srpskog napada (6. jula 1995) na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu, otišao je na odmor, kao i nekoliko visokih oficira Ujedinjenih nacija, te pola Akashijeva osoblja iz Zagreba, dok je Akashi otputovao u Dubrovnik.

General Rupert Smith je 15. jula 1995, u vrijeme kada su srbijansko-crnogorski agresor i njegovi kolaboracionisti i petokolonaši iz Republike Bosne i Hercegovine planski, sistematski i s namjerom vršili zločin genocida nad Bošnjacima, zajedno sa kopredsjedavajućim međunarodne konferencije o Jugoslaviji, Torvaldom Stoltenbergom, mirovnim predstavnikom Evropske unije, Carlom Bildtom i specijalnim predstavnikom generalnog sekretara UN-a Yasushijem Akashijem, prisustvovao tajnom sastanku u Ambasadi Sjedinjenih Američkih Država u Beogradu. Bildt je obavijestio prisutne o “rezultatima” njegovog sastanka sa Miloševićem i Mladićem od 14. jula. O najvažnijem pitanju - “situaciji u Srebrenici”, odnosno o zločinu genocida, nije bilo ni govora. Na tom je sastanku izostala i njihova redovna “duboka” zabrinutost.

General Bernard Janvier (komandant Mirovnih snaga Ujedinjenih nacija u bivšoj Jugoslaviji – UNPF-a, mart 1995-januar 1996) odbio je zahtjev komandanta UNPROFOR-a, generala Ruperta Smitha, o zračnim udarima po položajima srpskog agresora zbog upornog granatiranja civila i civilnog stanovništva i civilnih objekata u Sarajevu 7. i 8. maja 1995, pri čemu su, pored ostalog, mnogi civili ubijeni i ranjeni.

Francuski general Janvier je 12. maja 1995, na sastanku sa generalnim sekretarom Ghalijem, Akashijem i Smithom, i 24. maja 1995. u Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija, objašnjavao da je zračna podrška skoro neupotrebljiva. Njegovom *Direktivom* od 29. maja 1995. zračna podrška je neutralizovana.

General Janvier je, polazeći od “principijelne averzije protiv upotrebe zračnih udara protiv Srba” i ocjene kako je “primarni zadatak UN-PROFOR-a samodbrana”, a “odbrana civilnog stanovništva sekundarna”, 24. maja 1995. u Vijeću sigurnosti iznio mišljenje da se Ujedinjene nacije povuku iz (svojih) “istočnih sigurnih zona (Srebrenica, Žepa, Goražde)” i, s tim u vezi, predložio, “uprkos svečanim rezolucijama Ujedinjenih nacija”, predaju Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija, s obrazloženjem “da i njenoj nedovoljno naoružanoj posadi prijeti opasnost da postanu taoci”, čime je (prvi) najavio zločin genocida, a što je “poslužilo kao zeleno svjetlo srpskim vojnim komandantima”.

U vrijeme kada je srpski agresor kao taoce držao veliki broj vojnika Ujedinjenih nacija, 4. juna 1995, general Janvier je, u hotelu *Vidikovac* u Zvorniku, na sastanku s Ratkom Mladićem, predložio sramni tajni dogovor: za oslobađanje talaca Ujedinjenih nacija ponudio je definitivnu obustavu zračnih udara po agresorskim trupama (“NATO neće ponovo koristiti zračnu silu protiv Srba”), čime je sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini prepustio “na milost i nemilost dželatima”. Taj dogovor je verifikovan sedam dana kasnije javnom izjavom Yasushija Akashija (Janvierovog civilnog šefa i specijalnog predstavnika generalnog sekretara Ujedinjenih nacija Boutrosa Ghalija) da će se “Ujedinjene nacije striktno pridržavati principa očuvanja mira i da nemaju namjeru za zračne udare”. Tako je u zamjenu za puštanje talaca Janvier obećao da više neće biti zračnih udara. Nakon toga, taoci su oslobođeni do 18. juna i Mladić je bio siguran da ni na srpski napad na Srebrenicu, sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, neće biti odgovoreno zračnim udarima.

Navedenim tajnim dogovorom između Ujedinjenih nacija i Vojske Jugoslavije, odnosno komandanta UNPF-a (francuskog generala Bernarda Janviera) i komandanta Glavnog štaba 30. kadrovskog centra Generalštaba Vojske Jugoslavije i Glavnog štaba “Vojske Republike Srpske” (general Ratka Mladića), kada su Ujedinjene nacije kapitulirale pred Srbima, Srebrenica i ostale sigurne zone Ujedinjenih nacija prepuštene su “na milost i nemilost dželatima”, a civili i civilno stanovništvo sigurne zone Ujedinjenih nacija dovedeni u bezizlaznu situaciju, što je kod svjetskih političkih moćnika olakšalo planiranu podjelu Republike Bosne i Hercegovine. Sklapajući “izdajnički dogovor sa Mladićem, general Janvier, koji je predstavljao Ujedinjene nacije, već je gurnuo Srebrenicu pod nož”.

Vodeće velike sile, uključujući i sve članice Evropske unije, raspolagale su sa podacima o napadu na Srebrenicu sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, jula 1995, i, s tim u vezi, planiranom zločinu genocida nad Bošnjacima. Međutim, ništa nisu preduzele da to spriječe - ništa nije učinjeno da se odbrani teritorija Ujedinjenih nacija, niti spriječi zločin genocida, niti je razmatran bilo kakav plan odbrane Srebrenice, sigurne zone Ujedinjenih nacija.

Do 11. jula 1995, zauzimanja sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, više zahtjeva za zračnu podršku odbijeno je na raznim nivoima u sistemu komandovanja Ujedinjenih nacija. General Bernard Janvier se, u pismu generalu Mladiću, 11. jula 1995, uprkos formalnom insistiranju da se prestane s gađanjem civilnog stanovništva i kršenjem sigurne zone Ujedinjenih nacija, "poštujući akcije" koje je general Mladić preduzimao "u području Srebrenice", brinuo za komoditet 30 "zarobljenih" holandskih vojnika.

Na "prijetnju" generala Mladića da će "pobiti" "zarobljene" holandske vojnike, koje je srpski agresor "tretirao dobro", i nasumično granatirati civile i Holandski bataljon, "ako dođe do daljih zračnih udara", najviše civilno i vojno rukovodstvo Ujedinjenih nacija (Akashi i Janvier), na zahtjev holandskog ministra za odbranu Jorisa Voorhoevea, 11. jula 1995. u 16 sati obustavili su blisku zračnu podršku nad Srebrenicom, pošto su "komandanti lokalnih Srba zaprijetili da će ubiti holandski personal i granatirati više sela u džepu ako dođe do daljih zračnih udara". Admiral Smith se, tvrdi Akashi, "složio sa našim zahtjevom koji je predložio ministar odbrane Holandije SRSG-u /tj. Akashiju - prim. S. Č./ da se suspenduje zračno prisustvo i misije zračne podrške nad Srebrenicom". Tako je zračna akcija praktično u suštini prekinuta nakon što je Akashi razgovarao sa admiralom Smithom, za što snose odgovornost: ministar Voorhoev, a time i čitava Vlada Holandije, zatim admiral Smith (NATO), Akashi (Ujedinjene nacije), Janvier (UNPF) i drugi visoki oficiri UNPROFOR-a i UNPF-a, dajući svoju prešutnu saglasnost Janvieru i Akashiju, za razliku od jednog manjeg broja pojedinaca koji su bili protiv takvih odluka i postupaka svojih pretpostavljenih.

Holandski bataljon UNPROFOR-a nije ni pokušao zaustaviti agresorski napad na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu. On je uporno odbijao da reaguje na agresorski napad. On nikada nije uzvratio na srpske snage koje su napadale sigurnu zonu (nije upotrijebio oružje). Drugim riječima, bio je izuzetno pasivan za vrijeme napada na sigurnu zonu Ujedinjenih

nacija (od 6. do 11. jula). Potpukovnik Karremans je, u skladu sa dobijenim instrukcijama, izbjegavao “rizik sukoba sa Srbima” i “bezbjednost njegovog osoblja je bila važnija od provođenja mandata”. Holandski bataljon nije uzvrćao vatrom i u situaciji kada su osmatračka mjesta i njegove trupe bile izložene direktnom napadu. Vojnici Ujedinjenih nacija ni u svojoj samoodbrani nisu ispalili nijedan metak, a kamoli u cilju zaustavljanja srpskog agresora. Nepredavanje (povrat) oružja Bošnjacima, oduzetog demilitarizacijom, UNPROFOR je objašnjavao da je njihova dužnost da brane sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, a ne Armije Republike Bosne i Hercegovine. Takva konstatacija je apsurdna, jer je bilo očigledno da snage Ujedinjenih nacija nisu imale namjeru da brane svoju teritoriju - sigurnu zonu Ujedinjenih nacija. Holandski bataljon nije opalio nijedan metak da spriječi ulazak srpskih snaga u grad Srebrenicu i svoju bazu u njemu, niti je zaštitio civile i civilno stanovništvo koji su zatražili zaklon u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima. On nije pustio sve civile da uđu u bazu Ujedinjenih nacija, koja je bila dovoljno prostrana da primi sve civile i civilno stanovništvo.

I pored kontinuiranog napada na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija, te civile i civilno stanovništvo i civilne objekte, kao i (napada) na UNPROFOR, odnosno Holandski bataljon, Ujedinjene nacije nisu odobravale i odobrile upotrebu zračne sile. Komandant Holandskog bataljona nije prihvatio učešće Armije Republike Bosne i Hercegovine u odbrani sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice. On je sputavao borbenu gotovost Bošnjaka. Odbio je da vrati oružje Armiji Republike Bosne i Hercegovine. Oficiri Holandskog bataljona su u noći 10/11. jula 1995. bošnjačko civilno i vojno rukovodstvo lažno uvjerali i, nažalost, uvjerali u djelovanje NATO aviona ujutro 11. jula, tražeći da se branioci Armije Republike Bosne i Hercegovine povuku sa odbrambenih položaja. Prevareni njihovim (samouvjerenim) obećanjem zračnih udara širokih razmjera, obustavljen je planirani kontranapad u ranim jutarnjim satima i branioci su se povukli sa položaja na ulazu u grad, čime je svjesno onemogućena odbrana sigurne zone Ujedinjenih nacija i civila i civilnog stanovništva, što je bilo tragično za odbranu sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice.

Srpske snage su 11. jula 1995, nakon odsustva zračnih udara NATO snaga i prekida farse oko njihove (ne)upotrebe, zauzele sigurnu zonu Ujedi-

njenih nacija Srebrenicu. Neposredno uoči i nakon njenog zauzimanja civili i civilno stanovništvo su u panici i općem haosu bježali prema Potočarima, tražeći zaštitu i spas od Ujedinjenih nacija. Ni u Potočarima - u bazi Ujedinjenih nacija - za njih nije bilo spasa.

Polazeći od bitnih stanovišta političkog i vojnog rukovodstva Ujedinjenih nacija, te Sekretarijata Ujedinjenih nacija, o ulozi UNPROFOR-a u zaštiti sigurnih zona Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, Ghali-Akashi i Janvier-Smith, posebno prva trojica, bitno su reducirali mandat UNPROFOR-a i njegovu ulogu i zadatke u Republici Bosni i Hercegovini, posebno o upotrebi zračnih snaga u zaštiti sigurnih zona Ujedinjenih nacija - teritorije i civilnog stanovništva na toj teritoriji, svodeći ga isključivo na vlastitu samoodbranu (samoodbranu UNPROFOR-a), samo radi očuvanja mira i omogućavanja nastavka tzv. mirovnih pregovora. To je bio očigledan i tipičan primjer zavjere u odgovornom sprovođenju rezolucija Ujedinjenih nacija i žrtvovanja sigurnih zona UN-a, odnosno žrtvovanja civilnog stanovništva u njima, što je omogućilo najneposrednije (mirne i sigurne) pripreme, organizovanje i izvršenje zločina genocida u sigurnim zonama Ujedinjenih nacija. Istovremeno, to je u direktnoj konfrontaciji i protivrječnosti sa temeljnim odredbama dokumenata međunarodnog prava, posebno *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida* (1948) i *Ženevskim konvencijama* (1949) i *Dodatnim protokolima* (1977).

U Ujedinjenim nacijama i među (državama) zapadnim saveznicama, zaista, nije bilo političke i druge volje da se zaustavi srpski agresor i spriječi zločin genocida, pri čemu posebno nije bilo političke volje da se upotrijebi odlučna zračna sila u odbrani sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice, jula 1995, i zaštiti civila i civilnog stanovništva. To potvrđuju brojne činjenice, a posebno one u vezi sa zahtjevima za zračnu podršku u vrijeme napada i zauzimanja Srebrenice i zločinu genocida nad Bošnjacima, među kojima navodimo bitne:

- najviše civilno i vojno rukovodstvo Ujedinjenih nacija, uključujući posebno Akashija i generala Janviera, te druge komandante Ujedinjenih nacija na terenu, bilo je, u skladu sa svojim prosrpskim raspoloženjem i postignutim sporazumima i dogovorima, u stalnom kontaktu sa Slobodanom Miloševićem i njegovim generalima na terenu, vodeći u kontinuitetu razgovore i sklapajući tajne dogovore sa ideolozima, planerima, organizatorima,

nosiocima i izvršiocima srpske nacionalističke ideologije, politike i prakse, osvajačkog i genocidnog karaktera. U tim kontaktima i permanentnoj komunikaciji konstantno je bio prisutan pomirljiv i inferioran stav vojnog i civilnog rukovodstva Ujedinjenih nacija prema srpskom agresoru. Milošević i general Vojske Jugoslavije Mladić bili su gospodari situacije i diktirali su uslove Akashiju i Janvieru. Dogovori između Janviera i Akashija (odnosno Ghalija) na jednoj, i Mladića i Karadžića (odnosno Miloševića) na drugoj strani, te Holbrookea (odnosno Sjedinjenih Američkih Država) i Miloševića (odnosno Republike Srbije, tj. Savezne republike Jugoslavije), doveli su do žrtvovanja sigurne zone Ujedinjenih nacija - Srebrenice. "Prijetnju" agresorskog generala Vojske Jugoslavije Mladića vojnicima Ujedinjenih nacija na terenu najviše vojno i civilno rukovodstvo Ujedinjenih nacija, kao i Vlada Kraljevine Holandije, dočekali su sa olakšanjem;

- brojne jalove i duge debate u Ujedinjenim nacijama i međunarodnoj zajednici o upotrebi, bolje rečeno neupotrebi, zračne sile, pri čemu su, pored ostalog, nuđena različita "objašnjenja", tendenciozno netačna o (ratnim) ciljevima agresorskih oružanih akcija u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenici;

- pogrešne, odnosno svjesne i namjerno pogrešne, procjene komandanata Ujedinjenih nacija na terenu o srpskim napadima na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Srebrenicu;

- malodušnost, omalovažavanje i "konfuzija" oko zahtjeva za blisku zračnu podršku;

- briga jedino oko sigurnosti snaga Ujedinjenih nacija, a ne i o golorkim, nezaštićenim i bespomoćnim civilima i civilnom stanovništvu, itd.;

- Ujedinjene nacije nisu željele, niti su pružile zračnu podršku u odbrani svoje (vlastite) teritorije (sigurne zone Ujedinjenih nacija), niti u zaštiti i spašavanju civila i civilnog stanovništva na toj teritoriji, za što snose punu odgovornost, jer nisu zaustavile ostvarivanje osvajačkih (ratnih) srpskih ciljeva ni spriječile zločin genocida, postupajući suprotno *Povelji Ujedinjenih nacija* i *Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*.

Nedostatak političke volje bio je presudan faktor da se u zaštiti (životâ) civila i civilnog stanovništva i sprečavanju najtežeg oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava postupi odlučno i onako kako

to nalažu *Povelja Ujedinjenih nacija* i *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, duh i korpus međunarodnog prava.

U vrijeme kada je nad nezaštićenim civilima i civilnim stanovništvom u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima vršen zločin genocida, Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je, umjesto da, u skladu sa *Poveljom Ujedinjenih nacija* i *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, hitno reaguje, kako bi spriječilo i zaustavilo zločin genocida, *Rezolucijom 1004* (1995), 12. jula 1995, deklarativno tražilo ponovnu uspostavu sigurne zone, otvarajući eventualnu mogućnost upotrebe sile. Akashi i Janvier su ponovo bili protiv upotrebe sile, pri čemu je Janvier tvrdio da UNPROFOR nije u stanju da silom ponovo uspostavi status sigurne zone. Iako je znao da postoje *Snage za brzu reakciju (Rapid Reaction Force)*, general Janvier nije ni ukazao na mogućnosti njihovog angažovanja. Annan, Akashi i Janvier su, bez ikakve pomisli na goloruke civile i bilo kakve odgovornosti za njihovu sudbinu, insistirali sa otpočinjanjem dijaloga sa srpskim agresorom. Zaista nevjerovatno - dijalog sa zločincima. Očigledno je da najodgovornije ličnosti Ujedinjenih nacija nisu namjeravale niti su željele preduzeti bilo kakve mjere za spašavanje civila u bazi Ujedinjenih nacija u Potočarima. U suštini je riječ o praznim, deklarativnim i diplomatskim frazama koje nikoga nisu obavezivale.

Mnogi pripadnici mirovnih snaga Ujedinjenih nacija Bošnjake muslimane, žrtve zločina genocida, posebno u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenica, smatrali su nižim bićima, posmatrajući ih “kao bezličnu masu smrdljivih, nezahvalnih, zaostalih stvorova, koji ne oklijevaju da jedni druge opljačkaju i da sklapaju mutne poslove s neprijateljem”, što, pored ostalog, ukazuje na razmjere dehumanizacije žrtava zločina genocida. Takav stav graniči sa nacizmom, što, pored ostalog, potvrđuju natpisi koje su mirovnjaci ispisivali na zidu Holandske baze Ujedinjenih nacija u Potočarima, koji izražavaju prezir prema Bošnjacima, jer navodno smrde (“My ass is like a 'local'. It's got the same smell. Bosnia 1994” - “Moja je guzica kao 'lokalac'. Isto smrdi. Bosna 1994”).

Bošnjačke djevojke, po navedenom nacističkom konceptu, zločinačkog karaktera, “nemaju zube, imaju brkove, smrde kao govno” (“No teeth? Mustache? Smel like shit Bosnian girl!” - “Nema zuba? Ima brkove? Smrdi kao govno? Bosanska djevojka!”).

Ujedinjene nacije, podržavajući politiku koja je nagradila agresiju, a kaznila žrtve zločina genocida, nisu zaštitile Republiku Bosnu i Hercegovinu - svoju članicu, suverenu, nezavisnu i međunarodno priznatu državu, žrtvu oružane agresije i zločina genocida. U pitanju je nedostatak političke volje Vijeća sigurnosti, te neadekvatna i nekozistentna organizacija aparata i organa Ujedinjenih nacija. Znatno broj tih organa, uz to, nije se smatrao obaveznim da sprovodi ni samu *Povelju Organizacije*, ni međunarodno pravo, ni direktive i naređenja pretpostavljenih. Žrtve zločina genocida i međunarodna demokratska javnost očekivali su da Ujedinjene nacije odlučno djeluju i spriječe zločin genocida. Umjesto toga, Ujedinjene nacije su za svo vrijeme obmanjivale svjetsku javnost, ne preduzevši nikakve mjere za zaštitu civila i civilnog stanovništva i sprečavanja zločina genocida. Ujedinjene nacije nisu zaštitile žrtve zločina genocida, niti su spriječile zločin genocida. Ujedinjene nacije su dozvolile (iz)vršenje zločina genocida. One su se “snažno protivile upotrebi zračne sile protiv Srba”. Ujedinjene nacije, jednostavno nisu djelovale, shodno svojoj ulozi. Temeljni dokument Ujedinjenih nacija – *Povelja* nije u praksi primijenjen, njen aparat je bio neracionalan, glomazan i inertan, duboko birokratizovan i neadekvatan postblokovanom i posthladnoratovskom razdoblju.

U vrijeme planiranja, pripremanja i izvođenja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločina genocida nad Bošnjacima u potpunosti su suspendovana i ignorisana temeljna načela međunarodnog javnog prava (zabrana i otpor svakoj agresiji, sprečavanje zločina genocida, osuda prisvajanja tuđih teritorija, garancija teritorijalnog i državnopravnog integriteta države i drugih načela, izraženih u Povelji UN-a i Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida). Jednoj međunarodno priznatoj, nezavisnoj i suverenoj državi i članici Ujedinjenih nacija faktički je oduzeto pravo da brani teritorijalni integritet i sigurnost svojih građana od agresije i zločina genocida, a što je zagwarantovano Poveljom Ujedinjenih nacija.

Vijeće sigurnosti, služeći interesima velikih sila, ne samo što je propustilo da brani Bosnu već joj je uskratilo neotuđivo pravo da se brani od agresije i zločina genocida. Žrtve agresije i zločina genocida kažnjene su *embargom na oružje i vojnu opremu* (25. septembar 1991), čime im je uskraćeno prirodno pravo na samoodbranu. Nametnut (SFR) Jugoslaviji, a ne Republici Bosni i

Hercegovini, embargo je bio nezakonit i bez pravne snage, jer je, uz snažnu podršku Velike Britanije i drugih evropskih zemalja, lišio jednu suverenu zemlju, članicu Ujedinjenih nacija, njenog prirodnog prava na individualnu i kolektivnu samoodbranu, utvrđenu čl. 51. *Povelje Ujedinjenih nacija*.

Donošenjem Rezolucije, sramne i nemoralne odluke, o embargo na uvoz oružja 25. septembra 1991. (*Rezolucija 713*), kojom je Bosni i Hercegovini i njenim (civilnim) žrtvama zločina genocida uskraćeno pravo na samoodbranu, Boutros Ghali i većina članica Vijeća sigurnosti su od žrtava agresije i zločina genocida “očekivali da se predaju bez borbe i da mirno pristanu na nacionalnu podjelu zemlje. Da se bace na zemlju i da se prave da su mrtvi”. Time je Vijeće sigurnosti Republiku Bosnu i Hercegovinu, državu članicu Ujedinjenih nacija, lišilo prava na samoodbranu, zagarantovanu Poveljom Ujedinjenih nacija, pri čemu su nenaoružane žrtve zločina genocida prepuštene agresorskoj vojsci za masovne i pojedinačne likvidacije.

Embargo “na svaku isporuku oružja i vojne opreme” postao je jedan od glavnih poluga politike tzv. međunarodne zajednice prema Republici Bosni i Hercegovini, posebno Velike Britanije. Velika Britanija, na čiju inicijativu je Vijeće sigurnosti uvelo embargo na isporuku oružja i vojne opreme Jugoslaviji, uz pomoć embarga na oružje osiguravala je pomoć Saveznoj republici Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori) u odnosu na druge republike.

Embargo na oružje, nametnut Socijalističkoj federativnoj republici Jugoslaviji, spriječio je Vladu Republike Bosne i Hercegovine da nabavi oružje i municiju i druga materijalno-tehnička sredstva i opremu. Miloševići kolaboracionisti i petokolonaši u Republici Bosni i Hercegovini (nosio-ci, pripadnici i simpatizeri paradržavne tvorevine Srpske republike Bosne i Hercegovine/Republike Srpske) nisu bili pogođeni embargoom zahvaljujući Jugoslavenskoj narodnoj armiji/Vojsci Jugoslavije i kontinuiranom snabdijevanju municijom, oružjem i drugim materijalno-tehničkim sredstvima iz Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), čime su, pored ostalog, bili nadmoćni u vojnoj sili i materijalno-tehničkim sredstvima.

Pokušaji da se u NATO-u postigne konsenzus o ukidanju embarga nisu dali nikakve rezultate i propali su najviše zbog opstrukcije i otpora Velike Britanije i Francuske, ključnih saveznika Sjedinjenih Američkih Država.

Ujedinjene nacije su se *Rezolucijom 752* (1992), od 15. maja 1992, obavezale da svim žrtvama (međunarodnog oružanog) sukoba u Republici Bosni i Hercegovini pruže humanitarnu pomoć. Radi osiguranja “zračnog mosta”, u skladu sa *Rezolucijom 758* (1992) Vijeća sigurnosti, od 8. juna 1992, u Bosni i Hercegovini su stacionirane Zaštitne snage Ujedinjenih nacija (UNPROFOR), čija je “sigurnost pred srpskom odmazdom korištena prilično namjerno kao odlučujući argument protiv zaštite žrtava”. Te jedinice su, u skladu sa *Rezolucijom 770* (1992) od 12. augusta 1992, trebale preuzeti zaštitu isporuka i dostavljanja humanitarne pomoći, sa konvojjima teretnih kamiona u cijeloj Republici Bosni i Hercegovini, uključujući i snabdijevanje žrtava koncentracionih logora.

Srpski agresor i njegovi kolaboracionisti i petokolonaši od početka su namjerno sprečavali, ograničavali i opstruirali dostavljanje humanitarne pomoći (hrane i medicinskog materijala) civilnom stanovništvu, što je Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija više puta osuđivalo. Oni su opstruirali slobodu kretanja i UNPROFOR-a i humanitarnih konvoja, posebno u svim sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, “namećući sistem plaćanja za propuštanje konvoja”. Humanitarni konvoji su podvrgavani teškim postupcima naplata za prelaz i drugim oblicima zlostavljanja, opstrukcija i restrikcije, koje su primjenjivane na drumske konvoje, te u znatnoj mjeri i na sarajevski humanitarni zračni most (Sarajevski aerodrom), na kome je srpski agresor imao kontrolni punkt i time kontrolisao dostavljanje pomoći.

Oružane snage Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i njihovi kolaboracionisti sistematski su u Republici Bosni i Hercegovini ograničavali slobodu kretanja snagama i konvojjima Ujedinjenih nacija i stalno opstruirali dopremu humanitarne pomoći. Navedene snage su humanitarne konvoje UNHCR-a (često) zaustavljale i pretresale, otimalle im robu, rekvirirale benzin i “radile svašta”, što je bio još jedan od razloga donošenja *Rezolucije 859* (1993), od 24. augusta 1993, kojom je, pored ostalog, Vijeće sigurnosti zahtijevalo da se osiguraju nesmetani prolasci humanitarne pomoći, uključujući dopremanje hrane, vode, električne energije, goriva i nesmetanog odvijanja komunikacija, posebno u sigurnim zonama Ujedinjenih nacija.

Identičnu politiku i praksu vodile su i oružane snage Republike Hrvatske - Hrvatsko vijeće obrane, uključujući direktne napade na humanitarne radnike, pri čemu je jedan broj i ubijen.

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je, identifikujući nosioce agresije i zločina genocida i utvrđujući njihovu odgovornost, *Rezolucijom 757* (1992), od 30. maja 1992, u skladu sa Poglavljem VII *Povelje Ujedinjenih nacija*, nametnulo međunarodne ekonomske sankcije (ekonomski embargo) protiv Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), uključujući i trgovinski embargo, osim za hranu i lijekove ("opremu namijenjenu za strogo medicinske ili prehrambene svrhe"), te zabranu zračnog prometa, sportskih i kulturnih veza i odnosa, zamrzavanje finansijskih sredstava u inostranstvu, suspendovanje naučne, tehničke i kulturne saradnje, u cilju ispunjavanja zahtjeva postavljenih *Rezolucijom 752* (1992), od 15. maja 1992.

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je, nametanjem sankcija srpskom agresoru, ostavljalo utisak kako je time preduzelo konkretne mjere, čime je u suštini izbjegavalo sprovođenje konkretnijih mjera. Činjenica je da ekonomske sankcije nisu igrale glavnu ulogu u usporavanju srpskih osvajačkih akcija u i protiv Republike Bosne i Hercegovine i zaustavljanju zločina genocida, jer (sankcije) "nisu 'tvrde', one se probijaju: Savezna republika Jugoslavija je dobijala i gas, koks, naftu i druge sirovine".

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija nije osiguralo poštivanje zone zabrane vojnih letova u zračnom prostoru Republike Bosne i Hercegovine, kako bi omogućilo "sigurnost humanitarnih letova u Bosni i Hercegovini". Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) i njihovi kolaboracionisti i petokolonaši u Republici Bosni i Hercegovini su redovno i rutinski kršili odluku o zoni zabrane vojnih letova.

Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora), nažalost, nastavila je sa bombardovanjem i rušenjem naseljenih mjesta, posebno na području istočne Bosne, naročito grada Srebrenice i okolne teritorije, ubijajući i ranjavajući (nezaštićene) civile i civilno stanovništvo i uništavajući civilne objekte. Borbeni avioni su i dalje polijetali iz Jugoslavije.

Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je ignorisalo *Nalog* - oštro upozorenje Međunarodnog suda pravde od 8. aprila 1993, koje se odnosilo na primjenu *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*.

Umjesto obaveze da se, prema principima i ciljevima *Povelje Ujedinjenih nacija* o individualnoj i kolektivnoj odgovornosti, brani Republika Bosna i Hercegovina od napada druge zemlje članice, i da se, u skladu sa obavezama zemalja potpisnica *Konvencije*, preduzmu neophodne mjere da spriječe akte zločina genocida i “uprkos važnosti koju ima Međunarodni sud pravde u sistemu Ujedinjenih nacija, kao i sadržini privremenih mjera Suda, informacija koju je Sud uputio nije dobila važnost i hitnost koju je zasluživala”. Stalne članice Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija nisu htjele da se suoče sa tom obavezom.

Boutros Ghali je, polazeći od (namjerno) pogrešne ocjene o karakteru oružanog sukoba (“sukobljene strane u bivšoj Jugoslaviji”), prema agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločinu genocidu nad Bošnjacima, pored ostalog, pokazao “moralnu ravnodušnost i bezosjećajnost”, koja, “ne samo da je bila zarazna, već je znatno ojačala Srbe u razmišljanju ‘Ovo je rat bogatih’, kako je generalni sekretar sam definisao bosansku tragediju, i kao takav je od malog interesa za međunarodnu zajednicu”.

Ujedinjene nacije su, *Rezolucijom 824* Vijeća sigurnosti, od 6. maja 1993, evropske muslimane (Bošnjake) - žrtve zločina genocida, umjesto da ih zaštite od zločina genocida, obećanjima koncentrisale u enklavama (Sarajevo, Goražde, Žepa, Srebrenica, Tuzla i Bihać), pri čemu su se (Ujedinjene nacije) usudile nazvati ih “sigurnim zonama” (*safe areas*), “UN ’utočištima’, a to su zapravo bile prave koncentracijske zone na otvorenom. Ovaj put to nisu bile plinske komore, ne, ovo je bilo na otvorenom - na zraku”.

Umjesto principa međunarodnog poretka, Republika Bosna i Hercegovina je tretirana u okvirima tzv. real-politike, sa nametanjem nacionalnih politika i interesa pojedinih država, uključenih, preko Evropske zajednice/unije i Ujedinjenih nacija, u tzv. rješavanje “bosanskohercegovačke krize”, i sa licemjerjem kao pretpostavkom tog radikalnog zaokreta. Međunarodna zajednica, posebno (kršćanska) Evropa, samo, zbog nacionalne, etničke i vjerske pripadnosti žrtava genocida, kao takvih, te pružanja podrške srpskom osvajačkom ratu za teritorije - proširenje *životnog prostora*, nije željela (niti je pokušala) shvatiti srpske ratne ciljeve, niti suštinu i karakter srpskog velikodržavnog projekta - srpsku fašističku ideologiju, politiku i zločinačku (genocidnu) praksu.

Ujedinjene nacije su u vezi sa pitanjem agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločina genocida nad Bošnjacima učinile brojne greške i propuste. Naime, Ujedinjene nacije su pokušale “očuvati mir i primijeniti pravila za očuvanje mira u situaciji u kojoj nije bilo nikakvog mira”. Pošto su znale “da bilo koji drugi način djelovanja može ugroziti živote” njihovih trupa, pokušavale su “stvoriti - ili zamisliti okruženje u kome bi mogla opstati pravila za očuvanje mira - dogovorom strana, pristankom za slanje trupa, nepristrasnošću”, pri čemu su situaciju na terenu pokušale “stabilizovati putem sporazuma o prekidu vatre”. Očigledno je da su u takvim uslovima izjednačeni žrtva zločina genocida i njen egzekutor, što je “išlo na ruku Srbima koji su kontrolirali veći dio teritorija”. Izostala je zaštita žrtve zločina genocida, čime je politika Ujedinjenih nacija “u najboljem slučaju bila polovična”. Ujedinjene nacije su izbjegle “upotrebu sile, osim u svrhu samoodbrane”, što ih je dovelo “u sukob sa interesima branilaca sigurnih zona”, čija je sigurnost zavisila od njihove (tj. UN-a) upotrebe sile.

Ujedinjene nacije su na osvajački rat protiv Republike Bosne i Hercegovine i zločina genocida nad Bošnjacima odgovorile embargom na uvoz oružja, dostavom humanitarne pomoći i razmještajem snaga za očuvanje mira, omogućivši (i dozvolivši) agresorima da (iz)vrše zločina genocida i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Te mjere su bile “loš nadomjestak za odlučniju i silovitiju akciju kojom bi se spriječilo odvijanje užasa”.

Članice Vijeća sigurnosti koje su se protivile prijedlogu rezolucije da se Vlada Republike Bosne i Hercegovine izuzme iz embarga na oružje, uveden “bivšoj Jugoslaviji prema *Rezoluciji 713* (1991) Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija”, navodile su “razloge”, koji su sramotni, nemoralni i bez ikakvih osjećanja i osjećaja za (nevine) žrtve zločina genocida.

Ni snabdijevanje humanitarnom pomoći, najdužom humanitarnom misijom u historiji, nije predstavljalo adekvatan odgovor na (iz)vršenje zločina genocida. Dostava humanitarne pomoći nikada nije predstavljala rješenje problema Republike Bosne i Hercegovine. Suština problema nije bila u humanitarnoj pomoći žrtvi agresije i zločina genocida, već u političko-vojnom rješenju, “što je jedna članica Ujedinjenih nacija ostavljena bez mogućnosti odbrane usljed embarga na oružje koji su joj nametnule Ujedinjene nacije”, čime je Republika Bosna i Hercegovina “čerečena

snagama koje su je željele uništiti”. Navedeni problem nije mogao biti riješen humanitarnom pomoći, a što, pored ostalog, potvrđuje da su Ujedinjene nacije imale prvenstveno humanitarni zadatak. Tako su zapadni političari misiju Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini usmjerili “na snabdijevanje humanitarnom pomoći, a istovremeno odbijajući da spriječe kampanju genocida”. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija “stvorilo je sistem koji je mirovnjake Ujedinjenih nacija kao snabdjevača humanitarnom pomoći izložio kao taoce”.

Ni slanje snaga za očuvanje mira (humanitarna operacija) nije bio adekvatan odgovor na agresiju protiv Bosne i Hercegovine i zločin genocida nad Bošnjacima. Naime, “nije ispunjen nijedan od preduslova za slanje snaga za očuvanje mira: nije bilo mirovnog sporazuma - čak se nije poštovao ni prekid vatre - nije bilo očigledne volje da se uspostavi mir i nije postojala jasna spremnost zaraćenih strana”. I pored toga, “*nemajući bolje rješenje* Vijeće sigurnosti je odlučilo da treba poslati snage Ujedinjenih nacija za očuvanje mira. Lako naoružane, lako vidljive u svojim vozilima, razasute širom zemlje po brojnim neodbranjivim osmatračkim tačkama, one su mogle samo potvrditi ono što je bilo očigledno: nije bilo mira koga treba očuvati”.

Očito je navedena politika i praksa (embargo na oružje, humanitarnu pomoć i snage za očuvanje mira) Vijeća sigurnosti i zemalja članica Ujedinjenih nacija bila u funkciji legalizacije srpskih teritorijalnih osvajanja i legalizacija zločina genocida. U svemu tome neizbježna je odgovornost Ujedinjenih nacija za agresiju i zločin genocida u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća.

Ujedinjenim nacijama je bilo jako dobro poznato da je riječ o agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločinu genocida nad Bošnjacima u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća, kao i da sigurne zone Ujedinjenih nacija u Republici Bosni i Hercegovini, pored ostalog, “nisu istinski ‘sigurne’”, jer “nije bilo ni političke volje da se upotrijebi odlučna zračna sila protiv srpskih napada na sigurne zone, kao ni mogućnosti da ih se na terenu porazi”.

Ni relevantna, pouzdana, adekvatna i dovoljna saznanja o zločinu genocidu nad Bošnjacima, civilima i civilnim stanovništvom, nisu utjecala

na Ujedinjene nacije da odlučno djeluju, odnosno vojno intervišu u cilju zaustavljanja agresije i sprečavanja zločina genocida.

U nastojanju da Ujedinjene nacije izbjegnu odgovornost za sprečavanje zločina genocida u sigurnoj zoni UN-a Srebrenica, jula 1995, generalni sekretar Kofi Annan je 1999. ukazao na “nepotpuno shvatanje srpskih ratnih ciljeva”, što je krajnje neodgovorno i licemjerno. Naime, neuvjerljivo je njegovo objašnjenje o nesposobnosti shvatanja “srpskih ratnih ciljeva”, koji su (“ratni ciljevi bosanskih Srba”), po njemu, “konačno osujećeni na bojnopolju, a ne za pregovaračkim stolom”. U pitanju je izgovor za ponašanje i postupanje UN-a, kojima je, nesumnjivo, izražen najblaže rečeno tolerantan odnos prema velikosrpskom agresoru, s jedne, i odsustvo političke volje da se poduzmu bilo kakve akcije u zaustavljanju srpskih osvajačkih napada i genocidnih akata, s druge strane. Naime, “nepotpunim shvatanjem opsega srpskih ratnih ciljeva može se”, po njemu, “djelomično objasniti zašto Sekretarijat i Misija očuvanja mira nisu reagovali brže i odlučnije kada su Srbi počeli napadati Srebrenicu”. S tim u vezi, on navodi sljedeće: “umjesto da pokušamo pokrenuti međunarodnu zajednicu da potpomogne odbranu Enklave, mi smo više davali Vijeću sigurnosti utisak da je situacija pod kontrolom i mnogi od nas su u to istinski vjerovali. Dan prije pada Srebrenice slali smo izvještaje da Srbi ne napadaju, mada jesu napadali. Obavještavali smo da Bošnjaci pucaju na UNPROFOR i blokiraju ga, a radili su to Srbi. Propustili smo da pošaljemo hitan zahtjev za upotrebu zračnih udara. U izvjesnim prilikama, kada su do Vijeća stizale nepotpune i netačne informacije, to se moglo pripisati problemima izvještavanja sa terena”.

Sekretarijat Ujedinjenih nacija je bio na stanovištu da šira upotreba sile međunarodne zajednice nije u okviru njenog mandata i da nije poželjna, zalažući se za postizanje mira nevojnim metodama.

Ocjenom o “nepotpunom shvatanju srpskih ratnih ciljeva”, generalni sekretar UN-a je u potpunosti r a z o t k r i o politiku i praksu Ujedinjenih nacija, njenih članica i međunarodne zajednice prema Bošnjacima (bosanskim muslimanima), žrtvama zločina genocida. Prema toj politici i praksi, upotreba sile (od međunarodne zajednice) u zaustavljanju agresije protiv Republike Bosne i Hercegovine i sprečavanju i zaustavljanju zločina genocida nad Bošnjacima nije bila u opciji - u okviru mandata UN-a i bila je nepoželjna, što su dobro znali i na terenu još bolje sprovodili srpski

zločinci. Ta politika i praksa zalagala se za postizanje mira “nevojnim metodama”, što je, ustvari, značilo podršku srpskim osvajanjima i legalizaciji zločina genocida. Ta politika i praksa se, pored ostalog, zasnivala i na izmišljenim, nepotpunim i netačnim, lažnim informacijama prema žrtvi zločina genocida, a u korist srpskih zločinaca. Zapanjujuća je i zastrašujuća izjava generalnog sekretara o tome da, i u slučaju da su Vijeću sigurnosti dostavljane “potpuno tačne informacije”, pitanje je (“nije jasno”) “da li bi imali znatno drugačije rezultate”.

Politika vodećih evropskih država u kontinuitetu je podržavala srpska ratna teritorijalna osvajanja, zločin genocida i nasilnu podjelu Republike Bosne i Hercegovine, čime je prihvatila, odobravalala i legalizovala zločinom genocida uspostavljenu novonastalu realnost.

Međunarodna zajednica (Vijeće sigurnosti i zemlje članice UN-a, *Kontakt-grupa* i drugi), slijedeći “politiku ’energične pasivnosti’ (forceful passivity)”, na političkom planu, vodila je kontinuirane pregovore (razgovore) “sa idejnim tvorcima srpske politike, u prvom redu Miloševićem i Karadžićem. Na vojnom planu, rezultirao je procesom pregovaranja i povjerenjem u generala Mladića, čija je neumoljiva predanost da očisti istočnu Bosnu i ako je moguće Sarajevo /i cijelu Republiku Bosnu i Hercegovinu – prim. S. Č./, bila sasvim očigledna i koja je neminovno dovela do Srebrenice”, zločina genocida nad Bošnjacima, juli 1995.

Međunarodna zajednica, prije svega Ujedinjene nacije, Evropska zajednica/unija i NATO, nije spriječila niti zaustavila agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, niti je spriječila ni zaustavila zločin genocida nad Bošnjacima, Tako i pored očiglednih, dovoljnih, valjanih, odgovarajućih, pouzdanih i jasnih dokaza o zločinu genocida, Zapad nije intervenisao u sprečavanju i zaustavljanju tog *zločina nad zločinima*, čime je odobravao, podržavao i pomagao zločinačku politiku i praksu države Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i (njene) paradžavne i petokolonaške tvorevine Republike srpske Bosne i Hercegovine/Republike Srpske.

Međunarodna zajednica je u kontinuitetu odbijala da upotrijebi vojnu silu u sprečavanju i zaustavljanju agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i sprečavanju i zaustavljanju zločina genocida nad Bošnjacima, čime je neposredno u potpunosti odgovorna za zločin protiv

mira i zločin genocida u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća. Generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Vijeće sigurnosti, Sekretarijat Ujedinjenih nacija, *Kontakt-grupa*, vlade država zapadnih saveznika i druge države imaju posebnu odgovornost za nepreduzimanje određenih radnji i postupaka u sprečavanju (iz)vršenja genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, a što su bile u obavezi prema Povelji Ujedinjenih nacija i Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida.

Ugovornim stranama *Konvencije o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, zemljama članicama UN-a i njihovim političkim rukovodstvima, kao i široj javnosti, jako je bilo dobro poznato da je masakr nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, kao i zločini u svim okupiranim mjestima Republike Bosne i Hercegovine, gradovima u opsadi i drugim sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, od početka 1992, pa do kraja 1995, tipična genocidna radnja – djela genocida, izvršena s namjerom i jasno postavljenim ciljem i svrhom. Genocid i drugi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica jula 1995, kao i u svim okupiranim mjestima, gradovima u opsadi i sigurnim zonama Ujedinjenih nacija, bili su isplanirani, dobro organizovani i sistematski i dosljedno s namjerom i s ciljem izvršeni. To, pored ostalog, potvrđuju brojna masovna i pojedinačna ubistva i ranjavanja; određene pravilnosti u (iz)vršenju zločina; međuzavisnost njihovog ishoda i paralelno vođenih pregovora na raznim nivoima sa organima međunarodne zajednice; lokacije masovnih grobnica (primarnih i sekundarnih) i organizacija prevoza žrtava zločina genocida do njih; kvantitet obmana žrtava, obmana vlastite i svjetske javnosti, involviranih pripadnika Ujedinjenih nacija i, također, njihovih organa. Za pozivanje na predaju korišteni su i bijela oklopna kola, uniforme i kacige sa oznakama UN-a. Spaljene stvari žrtava zločina genocida - u Potočarima od Ujedinjenih nacija predatih muškaraca i dječaka, također su imale za cilj prikrivanje dokaza o zločinu genocida. Sve je trebalo ostati bez svjedoka, čak su i vozači kamiona uvučeni u zločin da ne bi smjeli svjedočiti.

Ujedinjene nacije i međunarodna zajednica u cjelini dozvolile su srpskom agresoru zauzimanje teritorije Ujedinjenih nacija - sigurnih zona

Ujedinjenih nacija Srebrenice i Žepe, jula 1995, i izvršenje genocida nad Bošnjacima istočne Bosne i Hercegovine. Ujedinjene nacije nisu htjele niti su pružile zračnu podršku u odbrani svoje (vlastite) teritorije - sigurnih zona (Ujedinjenih nacija) Srebrenice i Žepe, niti u zaštiti i spašavanju ne-naoružanih i nezaštićenih civila i civilnog stanovništva od zločina genocida na toj teritoriji, jer nisu zaustavile ostvarivanje osvajačkih (ratnih) srpskih ciljeva ni spriječile zločin genocida, postupajući suprotno *Povelji Ujedinjenih nacija* i *Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*.

Odgovornost evropske i međunarodne zajednice za neadekvatno reagovanje na zločin genocida u Republici Bosni i Hercegovini je očigledna. Ujedinjene nacije su, nažalost, doživjele najveći fijasko u odnosu na proklamovane principe, vrijednosti i ciljeve ove organizacije. Evropa i svijet su se pretvarali da štite ljudska prava. Zbog Bosne, kako je 27. jula 1995. pisao Tadeusz Mazowiecki, “na kocki su sama stabilnost međunarodnog poretka i principi civilizacije”. Tako je kredibilitet proklamovanih demokratskih vrijednosti, moralnih vrijednosti i principa savremenih zapadnih država zbog zločina genocida nad Bošnjacima krajnje ozbiljno doveden u pitanje.

Politika Sjedinjenih Američkih Država prema agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločinu genocida nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća karakteristična je po kolebanju, ravnodušnošću, neodlučnošću i nedostatku političke volje. Umjesto da zaustave agresiju i spriječe zločin genocida, Sjedinjene Američke Države su “postavile svoju humanitarnu pomoć kao centralnu tačku svoje politike i hvalisale se da su pojedinačno najveći donator pomoći Bosni”. Istovremeno, američki pregovarači vršili su pritisak na Vladu Republike Bosne i Hercegovine da prihvati podjelu međunarodno priznate države.

Sve vodeće ličnosti vanjsko-političkog tima predsjednika Sjedinjenih Američkih Država Georgea Busha “ponavljale su balkanske stereotipe” “o nadljudskom srpskom ratniku” i zagovarale tezu o beskorisnosti zračnih udara i, s tim u vezi, naglašavali mogućnost velikih žrtava u toj operaciji, a što im je služilo kao opravdanje i izgovor za nečinjenje - nepreduzimanje bilo kakvih međunarodnozakonskih mjera i aktivnosti u zaustavljanju zločina genocida.

Bushova administracija u praksi je inaugurisala politiku kontinuiranog nemiješanja i nedjelovanja, te je u skladu sa tim odbijala “da pravo-

vremeno upotrijebi američku moć”. To je, po ocjeni ambasadora Warrena Zimmermana, bila najveća američka pogreška “u cjelokupnoj jugoslovenskoj krizi”, što je, po njemu, “neizbježno dovelo do nepravednog ishoda i propuštene prilike da se spasi više od stotinu hiljada života”.

Amerikanci su skoro četiri godine “gledali na ovo stanje u Jugoslaviji iz velike daljine i u osnovi blokirali napredak”, pri čemu je, u “jednoj od najrigoroznijih izjava”, posebno bio izražen stav državnog sekretara Jamesa Bakera “da mi nemamo psa za borbu”. Pored toga, Amerikanci su i na televiziji gledali “slike ubijenih i ranjenih vojnika UN koji nisu bili u stanju da se brane”.

Bakerov nasljednik Lawrence Eagleburger odlučno se protivio vojnoj intervenciji, kao i sami Evropljani. On je, kao i čitava Administracija, u ljeto 1992. ignorisao i krio informacije o zločinu genocida i umanjivao izvještaje o srpskim zvjerstvima, što je i bio politički cilj Sjedinjenih Američkih Država.

Negiranje genocida od najjačih svjetskih sila, kako u Republici Bosni i Hercegovini tako i u Ruandi, bitna je komponenta ponašanja, djelovanja i djelanja međunarodne zajednice (njenih organa i tijela) na zločin genocida u Republici Bosni i Hercegovini na kraju XX stoljeća. Administracija Sjedinjenih Američkih Država je i iz političkih i iz strateških interesa, iskrivljavala i lažirala podatke o faktičkim događajima u Republici Bosni i Hercegovini, te time, pored ostalog, negirala zločin genocida uporno odbijajući da srpske napade kvalifikuje kao oružanu agresiju i teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava kao zločin genocida, što je za mnoge, uključujući i Marshalla Freemana Harrisa, izvršnog direktora Vijeća akcija za mir na Balkanu, predstavljalo “zabrinjavajući i neprihvatljiv element američke politike. Dok su pravnici Ministarstva vanjskih poslova i zvaničnici od karijere bili uvjereni da je u pitanju genocid, administracija SAD-a je donosila političku odluku, ne samo da se ne poziva na *Konvenciju Ujedinjenih nacija o genocidu*, već, također, da se u opisu srpskih zvjerstava ne upotrebljava riječ ‘genocid’ - bez političke kvalifikacije. U skladu sa tim, čelnici Administracije su navodili, raznoraznim terminima, da se srpski zločini ‘graniče sa genocidom’, da su ‘ravni genocidu’ ili da čine ‘djela genocida’”.

Na zapadu je devedesetih godina XX stoljeća, svjesno, namjerno i ciljno, oživljena i obnovljena teza o “prastarim etničkim mržnjama” (“...

više od 600 godina ...”), “iskonski međusobnoj mržnji” i “osveti”, “mržnji i antagonizmima između etničkih grupa”, “drevnim neprijateljstvi- ma”, “dugogodišnjim antagonizmima”, “vječitom sukobu, nerazrješivih neprijateljstava”, gdje su se ljudi “oduvijek međusobno klali”, pri čemu su “duboko ukorijenjeni i višestoljetni animoziteti između Srba, Hrvata, Muslimana i Albanaca - napokon eksplodirali i srušili Jugoslaviju”.

Teza o “drevnoj mržnji” (“drevnoj balkanskoj mržnji”), “rasnoj mržnji”, “iskonskoj međusobnoj mržnji” i “etničkoj mržnji” “kao stvarnom uzroku rata” postala je “standardni kliše u raspravama o Republici Bosni i Hercegovini” i svojevrsna “doktrina koja je više od ijednog drugog historijskog mita snažno uticala na zapadnjačke stavove”, posebno na vodeće državnike Zapa- da, kao što su Bill Clinton, Francois Mitterand, John Mayor, Douglas Hurd i David Owen, “prema bosanskom konfliktu”. Ta teza, ta doktrina, taj mit namjerno je rasplamsavan.

Američka administracija, uključujući i za vrijeme mandata pred- sjednika Clintona, međunarodni oružani sukob u Republici Bosni i Hercegovini, odnosno agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, kvalifikovala je kao *rat* (“*rat svih protiv svih*”), *međusobnu (etničku) borbu* (“*najkrvaviju borbu*”) i *konflikt (sukob) između “tri strane”*, a zločin genocida nad Boš- njacima kao *nasilje*, u kome su “sve tri strane” činile *zločine*. Clintonova administracija “uporno je i bez oklijevanja odbijala” da koristi riječ genocid.

Clinton je do maja 1993. međunarodni oružani sukob u Republici Bosni i Hercegovini (agresiju) nazivao građanskim ratom, nakon čega je govorio o “sukobu” u Bosni i Hercegovini, koji je, po njemu, “konačno stvar zaraćenih strana i na njima je da ga razriješe”. On je 10. februara 1994. izjavio: “Sve dok onom tamo narodu ne dodije da ubijaju jedni druge, ružne će se stvari i dalje dešavati.”

Clintonova administracija “nije preduzela niti jednu akciju da spriječi ili zaustavi” zločin genocida nad Bošnjacima. Sjedinjene Američke Države bile su obavezne međunarodnim pravom da spriječe i zaustave zločin geno- cid, tim prije što su, pored ostalog, “Sjedinjene Države bile u stanju da to ura- de”. Ta administracija je, također, “aktivno promovirala i ustrajno nastav- ljala *de facto* podjelu države članice Ujedinjenih nacija na dva dijela ...”.

Rusija, čiji su brojni “dobrovoljci”, zajedno sa “dobrovoljcima” iz Grčke “i drugih nacija s brojnom pravoslavnom populacijom”, učestvovali

u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločinu genocida nad Bošnjacima, izražavala je “svoje simpatije prema srpskoj braći” i “sve vrijeme bila na strani Srbije”. Ona se, posebno od kraja 1994, “gotovo otvoreno stavila na stranu napadača na Bosnu i Hercegovinu”, podržavajući, pored ostalog, lažnu tezu o unutrašnjem oružanom sukobu - građanskom ratu (“čudovišni bratoubilački rat u Bosni”).

Rusija je bila protiv bilo kakvog odgovora NATO-vih snaga na srpski zločin genocida nad Bošnjacima. Ruski oficiri u mirovnim snagama UN-a u Republici Bosni i Hercegovini, podržavali su srpske političke i vojne ciljeve i interese. “Pravoslavni pripadnici mirovnih snaga Ujedinjenih nacija” koristili su svoj položaj, pored ostalog, “kako bi omeli sprovođenje rezolucija Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija i pomogli” srpskim oružanim formacijama.

Ruski oficiri u mirovnim snagama Ujedinjenih nacija podržavali su srpski fašistički projekt osvajačkog i genocidnog karaktera, nastojeći, pored ostalog, da prikriju historijske činjenice i dokaze o srpskom genocidu nad Bošnjacima, kako bi zaštitili agresora, obmanuli svjetsku javnost, posebno rusku, i negirali zločin genocida, optužujući, između ostalog, žrtve zločina genocida za zločine nad vlastitim narodom.

Ruska дума je za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločina genocida nad Bošnjacima donijela niz rezolucija o Republici Bosni i Hercegovini, koje su štitele srpskog agresora. Brojni ruski zvaničnici i predstavnici ruskog parlamenta, njegovih komisija, ruske Vlade, predsjednika političkih stranaka, književnici i drugi više puta su posjetili političke i vojne predstavnike paradržavne tvorevine Republike Srpske, dajući im podršku.

Očigledno Zapad nije preduzeo adekvatne mjere, radnje i postupke kako bi zaustavio agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i spriječio zločin genocida nad Bošnjacima na kraju XX stoljeća, kada su, u skladu sa velikosrpskom fašističkom ideologijom, politikom i praksom, osvajačkog i genocidnog karaktera, kao i velikohrvatskom, planski, organizovano i sistematski, te s namjerom, izvršeni svi oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, najsvirepija krivična djela (akti zločina genocida) u Evropi nakon Drugog svjetskog rata. Zbog toga je tzv. međunarodna zajednica – Ujedinjene nacije (Generalni sekretar,

Vijeće sigurnosti, Sekretarijat, sve članice, posebno pet velikih stalnih članica – SAD, Velika Britanija, Francuska, Rusija i Kina), NATO savez, Evropska zajednica/unija, Evropa i svijet s a u č e s n i k u zločinu genocida nad Bošnjacima. Dominantni politički subjekti međunarodne zajednice posebno snose odgovornost za nečinjenje, pomaganje, podržavanje i nesprečavanje zločina genocida, jer su kršili Povelju Ujedinjenih nacija i Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida. Posebnu odgovornost za zločin genocida snosi Evropa, zato što se, pored ostalog, hladnokrvno, kukavički i izdajnički ponašala, jer je ostavila bespomoćnim žrtve zločina genocida i ravnodušno posmatrala njihovo uništavanje. Evropa nije odbranila svoje osnovne, savremene antifašističke vrijednosti, što je poraz evropske civilizacije i kulture. Mnogi zapadni lideri, uključujući i mirovne pregovarače, su, također, saučesnici u zločinu genocida. Ujedinjene nacije, Sjedinjene Američke Države i NATO sramno su kapitulirali pred srpskim osvajačkim pohodom i zločinom genocida posebno u sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija Srebrenici, jula 1995. Većina Evropljana ostala je, skoro potpuno nijema, kada su ponovo u Evropi na kraju XX stoljeća, pred njihovim očima, (iz)vršeni najteži i najstravičniji oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i zločin genocida. Svi oni koji su posmatrali zločin genocida bili su, također, saučesnici u genocidu.

*

* *

Politika Ujedinjenih nacija i vodećih država Zapada, kao i drugih država tzv. međunarodne zajednice, prema agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločinu genocida nad Bošnjacima, naročito je došla do izražaja u njihovim (međunarodnim) “mirovnim” planovima (za Bosnu i Hercegovinu). Međunarodni “mirovni” planovi za Bosnu i Hercegovinu od 1992-1995, od kojih su (mnogi) urađeni u Beogradu (i) pod pokroviteljstvom britanskih diplomata, uz srpsko-hrvatske prijedloge i dogovore (Milošević - Tuđman, Karadžić - Boban), i (kontinuirane) pritiske i ucjene (tzv. međunarodne zajednice) na legalno rukovodstvo Republike Bosne i Hercegovine, te (često) vođeni sa ratnim zločincima, pri čemu su (“mi-

rovni” razgovori i planovi), kao što je, primjera radi, bio Vance-Owenov plan, bili prevara i obmana, kako bi se “događala kakva takva akcija”, sve dok se ne uništi država Republika Bosna i Hercegovina i unište Bošnjaci (muslimani).

“Mirovni” planovi (tzv.) međunarodne zajednice o Republici Bosni i Hercegovini, uključujući i Velike Britanije, slično propalaj politici Društva naroda, bili su najobičnija prevara. Oni su imali za krajnji cilj uništavanje Republike Bosne i Hercegovine i uništenje Bošnjaka. To, pored ostalog potvrđuje i premijer Velike Britanije John Major. Naime, on je u političkoj instrukciji Douglasu Hoggu, 2. maja 1993, pored ostalog, ukazao na taj zločinački projekt, ukazujući na neophodnost “da se nastavi sa prevaram ‘Vance-Owenovim’ mirovnim razgovorima da bi se događala takva akcija sve dok Bosna i Hercegovina ne prestane postojati kao važeća država, a njeno muslimansko stanovništvo ne raseli iz svoje zemlje”.

Svi “mirovni” planovi (tzv.) međunarodne zajednice o Republici Bosni i Hercegovini polazili su od dvije osnovne postavke: ustavno-pravne i teritorijalne razgradnje (podjele) Republike Bosne i Hercegovine, prihvatajući i potvrđujući teritorijalna osvajanja i okupaciju (najvećeg dijela teritorije) Republike Bosne i Hercegovine od strane susjednih država i njihovih kolaboracionista, posebno (od) Savezne republike Jugoslavije, i pogrešne kvalifikacije karaktera oružanog sukoba i prirode zločina, označavajući ih i imenujući terminima *građanski rat* i *etničko čišćenje*, po kojima su postojale tri (etničke) zaraćene strane, (pod)jednako krive i odgovorne za (izvršene) zločine. Pored toga, pristup u konstrukciji mirovnih planova za Republiku Bosnu i Hercegovinu u osnovi se zasnivao na pritiscima na legalno rukovodstvo Republike Bosne i Hercegovine i ustupcima i udovoljavanju srpskom agresoru i njegovim saradnicima i zločincima i sankcionisanju stanja na terenu, prihvatajući – legalizujući rezultate agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločina genocida nad Bošnjacima. U traženju “mirovne formule” bio je prisutan sasvim pogrešan pristup – legalizacija srpske paradržavne tvorevine, koja je bila u funkciji teritorijalne podjele Republike Bosne i Hercegovine uz međunarodni blagoslov licitiranja “etničkih” kriterija (kvazietničko komadanje Republike Bosne i Hercegovine), odnosno kriterija zasnovanih na oružanoj sili i na njoj dobijenim - osvojenim teritorijama - rezultatima (agresiji i zločinu genocidu) kao jedinom rješenju o navodnom postizanju mira, odnosno temeljnoj osnovi iznalaženja mira

u Republici Bosni i Hercegovini. Teritorijalna podjela države Republike Bosne i Hercegovine bila je jedan od ciljeva njenog razbijanja i uništenja, koristeći agresiju i zločin genocida kao sredstva uništenja države Bosne i Hercegovine i uništenja Bošnjaka, a ni u kom slučaju način za postizanje trajnog mirovnog rješenja.

Međunarodni medijatori su često, pored ostalog, podržavajući srpska teritorijalna osvajanja i zločin genocida nad Bošnjacima, pravili i nudili “ne-zdrave prijedloge koje su Muslimane dovodili u situaciju poražene strane”. Takva mirovna rješenja pripadnika škole “realista” po svaku cijenu su podrazumijevala priznavanje situacije (faktičkog stanja) na terenu kao osnove takvih rješenja, na čemu su srpski agresor i njegovi kolaboracionisti stalno insistirali. To je praktično značilo prihvatanje rezultata agresije i zločina genocida i nagrađivanje zločinaca za uspješno izvršeni zločin genocida. Tako je, primjera radi, polazni stav Davida Owena bio: “Bosna nikada ne može biti država u kojoj najveća grupa stanovništva, Muslimani, ima normalnu demokratsku vlast. To, jednostavno, ne bi bilo prihvatljivo.”

(Svi) mirovni planovi, od Cutilleirovog (marta 1992) i Vance-Owenovog (marta 1993), zatim Owen-Stoltenbergovog plana (augusta 1993), koji je polazio od inicijative Beograda i Zagreba za podjelu Republike Bosne i Hercegovine, Washingtonskog sporazuma (marta 1994), Plana *Kontakt-grupe* pet velikih sila (jula 1994), do Dejtonskog mirovnog sporazuma (novembra 1995), u suštini su, po namjerama i ciljevima, bili na identično apsolutno pogrešnom polazištu o unutrašnjem oružanom sukobu - građanskom ratu, na bazi čega su predlagali, podržavali i (ili) prihvatili srpsku genocidnu politiku i praksu, implementirajući je kroz teritorijalnu podjelu Republike Bosne i Hercegovine, kako bi je uništili kao državu, čime su legalizovali agresiju i zločin genocida, a legalnu Vladu međunarodno priznate države (Republike Bosne i Hercegovine) i žrtve zločina genocida (Bošnjake) doveli u izrazito nezavidnu i vrlo kompleksnu situaciju. Svi mirovni planovi potvrđivali su srpska teritorijalna osvajanja i tako nagrađivali srpskog agresora, uvažavajući faktičko stanje na terenu.

Srpski agresor je mirovne pregovore “svaki put” “iskoristio za ostvarivanje svojih ciljeva, za osvajanje novih teritorija”.

Mirovni planovi su donosili jak normativni pritisak i često stavljali Bošnjake (žrtve genocida) u još goru poziciju od one u kojoj su do

tada bili. To je, primjera radi, bilo sadržano i u jednoj sugestiji Davida Owena. Naime, nakon što su Srbi odbili Vance-Owenov plan, “kako bi njihova vojska zauzela više teritorije”, a Vlada Republike Bosne i Hercegovine prihvatila tu prevaru, Owen je u više navrata 1993. predlagao teritorijalnu podjelu, ne samo Republike Bosne i Hercegovine već, također, i (podjelu) grada Sarajeva.

Pregovarači Vance i Owen su, zastupajući srpske osvajačke interese i ciljeve, tvrdili da bosanski Srbi imaju pravo na teritorije koje su osvojili. S tim u vezi, Owen je zastupao lažnu tezu o tome kako su Srbi “imali 60% (teritorije Bosne) prije rata” (“Pre rata, seosko srpsko stanovništvo je držalo više od 60 odsto teritorije (Bosne i Hercegovine”).

Owen je prikrivao i ulogu nekih srpskih institucija u vezi sa zločinom genocida u Republici Bosni i Hercegovini, kao što je to slučaj sa Srpskom pravoslavnom crkvom, oslobađajući je bilo kakve odgovornosti.

Kopredsjednici David Owen i Thorvald Stoltenberg svoju misiju (“novi” pristup u iznalaženju mirovnog plana – *Plan Owen-Stoltenberg*) započeli su bilateralnim razgovorima na relaciji Sarajevo – Beograd – Zagreb, u toku juna, jula i augusta 1993, pokušavajući da prisile Vladu Republike Bosne i Hercegovine da prihvati srpska teritorijalna osvajanja i legalizuje zločin genocida, i završili je višemjesečnim pregovorima u Ženevi. Slobodan Milošević je na sastanku sa Owenom i Stoltenbergom u Beogradu, 11. juna 1993, predložio kartu teritorijalne podjele Republike Bosne i Hercegovine (“Srpski prijedlog za Uniju tri republike”), po kojoj bi “Muslimani dobili manje od 24 posto teritorije Bosne i Hercegovine”.

Srpsko-hrvatski prijedlog “za trodelnu podjelu Bosne” usaglasili su, u skladu sa Miloševićevim prijedlogom, kao rezultatom njegovih dogovora sa Tuđmanom, srpski i hrvatski čelnici (rukovodstvo SDS-a i HDZ-a) u Njivicama kod Herceg–Novog, 20. juna 1993. Dva dana kasnije, 22. juna 1993, srpski agresor i njegovi kolaboracionisti iz Republike Bosne i Hercegovine u Beogradu su održali sastanak, na kome su “jednostavno skratili i preciznije formulisali ustavne principe za novo uređenje Bosne na osnovama potpisanog dokumenta iz Njivica”. Taj dokument (*Ustavni principi za Bosnu i Hercegovinu*) sadržavao je devet principa i 23. juna je predodčen kopredsjednicima Owenu i Stoltenbergu. “Poslednju reviziju tog do-

kumenta napravio je Milošević na sastanku u vili pored Ženeve” (23. juna), gdje su, pored Miloševića, bili prisutni kopredsjednici Owen i Stoltenberg, Karadžić, Krajišnik i Koljević te Tuđman sa svojim savjetnicima. Sastanak je “počeo tako što je Milošević predao Owenu dokument i nije bilo mnogo diskusije, izuzev o prvoj rečenici”, odnosno terminu “konfederacija” (“1. Bosna i Hercegovina će biti konfederacija ...”).

Owen je na sastanku u Ženevi naglasio “da je u pitanju srpsko-hrvatski predlog, da to nije njegov predlog, a on hoće da se taj predlog artikulise i formuliše što jasnije”. Pored toga, on je “rekao da će on pokušati taj predlog da ‘proda’ trećoj strani /odnosno legalnim predstavnicima – pregovaračima Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./, ali da to, u svakom slučaju, ostaje srpsko-hrvatski predlog”. Tako je “srpsko-hrvatski model za Bosnu” (podjela Republike Bosne i Hercegovine) “dobio podršku međunarodne zajednice”, pod nazivom *Plan Owen - Stoltenberg*, što, pored ostalog, potvrđuje sve ranije dogovore između Miloševića i Tuđmana (u Karadževu, Tikvešu i dr.) o podjeli i uništenju Republike Bosne i Hercegovine. Takvu politiku i praksu Milošević je, pored ostalog, potvrdio i krajem 1993. Naime, on je, u Dobanovcima, na sastanku sa predstavnicima Republike Hrvatske, Hrvojem Šarinićem i Miletom Akmadžićem, krajem decembra 1993, “ustvrdio da je između njega i Tuđmana postignut sporazum da će srpsko-hrvatsko pitanje biti rešeno političkim sredstvima”.

Javni i privatni pritisak Evropske zajednice/unije (preko njenog predstavnika Davida Owena) i Ujedinjenih nacija (preko njihovog predstavnika Thorvalda Stoltenberga) na Vladu Republike Bosne i Hercegovine da prihvati srpsko-hrvatski (Milošević - Tuđmanov) prijedlog - plan o podjeli države - Republike Bosne i Hercegovine, bio je izrazito visokog intenziteta. Skoro bez izuzetka, zapadni posrednici su na kraju podržavali srpsku poziciju ne bi li naveli Vladu Republike Bosne i Hercegovine da nađe razlog za prihvatanje plana koji je tada bio na stolu. Owen je, primjera radi, obavijestio Vladu Republike Bosne i Hercegovine da “bi bilo tragično propustiti priliku”. Slično tome, francuski general Jean Cot (komandant UNPF-a, juni 1993-mart 1994) lamentirao je krajem 1993. nad “katastrofom” koja bi nastala ukoliko Bošnjaci, po njemu Muslimani, ne potpišu odmah Owen-Stoltenbergov plan. On je insistirao na tome “da će Muslimani snositi glavnu krivicu ukoliko nastave ’zatezati ko-

nopac' sa ciljem dobivanja velikih teritorijalnih ustupaka od Hrvata i Srba". Stoga nije bilo nikakvo iznenađenje insistiranje Beograda kod evropskih zemalja, a posebno kod Francuske, da izoluju Vladu Republike Bosne i Hercegovine i izvrše na nju pritisak da prihvati Plan.

Pogrešna osnovna premisa za političku akciju koje su se držali međunarodni posrednici bila je da je u Republici Bosni i Hercegovini u osnovi riječ o građanskom ratu, koji je navodno bio odraz dugotrajne ukorijenjene mržnje, u kome "sve strane", navodno, dijele krivicu i sve, navodno, imaju iste osnovne ciljeve. Pored toga, predstavnici Zapada često su okrivljavali Bošnjake da se ne žele saglasiti sa predloženim sporazumima. Pregovarači su često hvalili Srbe zbog fleksibilnosti i želje za zaustavljanjem borbi, što je impliciralo da Bošnjake treba prisiliti na pregovore i prihvatanje onoga što im se nudi.

Vance i Owen su tražili da Vijeće sigurnosti nametne sankcije onoj strani koja odbije njihov plan. Bio je to način da se Vlada Republike Bosne i Hercegovine, koja se tom planu protivila, prisili na popuštanje. Ta aktivnost je, bez ikakve sumnje, navela Srbe da pomisle kako ne dolazi u obzir naoružavanje i druge vrste pomoći Bošnjacima, pa ih je to ohrabrilo da nastave sa agresijom i zločinom genocida i zadrže teritorije koje su zauzeli.

Da bi prisilili Vladu Republike Bosne i Hercegovine da prihvati Owen-Stoltenbergov plan, mirovni posrednici su prijetili da će se Ujedinjene nacije povući ako Bošnjaci ne prihvate plan teritorijalne podjele zemlje. Iako je David Owen izjavio da to "nije pokušaj ucjenjivanja Predsjedništva Bosne i Hercegovine", ipak je taj komentar jasno ciljao Vladu Republike Bosne i Hercegovine, jer bi Bošnjaci bili najviše oštećeni povlačenjem Ujedinjenih nacija. On je tu prijetnju često ponavljao, kao što je to učinio i na sjednici Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine 9. jula 1993, kao i na pregovorima u Ženevi januara 1994, kada je upozorio da bi se UNPROFOR mogao povući u proljeće, iako je embargo na oružje još uvijek bio na snazi.

Na ženevskim razgovorima u ljeto 1993. Owen je javno prijetio predsjedniku Izetbegoviću da, ako nastave da se bore, Bošnjaci neće više biti smatrani žrtvama i da će ih međunarodna zajednica tretirati na isti način kao i Srbe.

Mirovni pregovarači i zapadne vlade smatrali su kako bi svako ozbiljnije istraživanje zločina genocida moglo štetiti pregovorima. Diplomate su raznim gestama otkrivali da im ta tema “ne leži” i da o tome ne žele da vode bilo kakvu raspravu. Umjesto toga, oni su šutjeli. Zapad je Radovana Karadžića, i nakon toga što se njegovo ime našlo na listi ratnih zločinaca, uvažavalo kao jednog od bitnih učesnika u pregovorima.

Međunarodna zajednica je Saveznoj republici Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori) i njenim kolaboracionistima, petokolonašima i marionetskom režimu u Bosni i Hercegovini decembra 1993, u skladu sa ministarskim samitom Evropske unije iz tog mjeseca (kvantitativni odnos o teritorijalnom razgraničenju u okviru Owen-Stoltenbergovog plana), nudila podjelu teritorije Republike Bosne i Hercegovine: 51:49 – “za Republiku Srpsku na teritoriji 49% u vreme kada je 70% teritorije / Republike Bosne i Hercegovine – prim. S. Č./ držala Republika Srpska”, odnosno okupator – Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora).

Vašingtonskim sporazumom (18. mart 1994), postignutim kao rezultat pregovora između rukovodstva bošnjačkog i hrvatskog nacionalnog korpusa, uz odlučujuće američko posredovanje, kada su se Sjedinjene Američke Države prvi put bez “pomoći” evropskih saveznika pozabavile Bosnom i prisilile Bošnjake i Hrvate da prihvate Sporazum, čime je završena agresija Republike Hrvatske na Republiku Bosnu i Hercegovinu i do temelja uzdrman dotadašnji angažman Evropske unije, a ženevski pregovori i zvanično doživjeli fijasko, učvršćena je teritorijalna podjela Republike Bosne i Hercegovine: područje Federacije Bosne i Hercegovine definisano je na način da obuhvata 55 procenata teritorije Republike Bosne i Hercegovine (prema Popisu iz 1991, sa 65 procenata stanovništva Bosne i Hercegovine), a prostor sa većinskim srpskim stanovništvom (obuhvata) 42 procenta površine Bosne i Hercegovine (sa 23,34 procenta stanovništva). Tri procenta teritorije (sa 11,66 procenata stanovništva Republike Bosne i Hercegovine) odnosilo se na distrikt Sarajevo (pod upravom Ujedinjenih nacija), sa statusom i sa teritorijom identično iz Owen-Stoltenbergovog plana. Teritorija općine Mostar (u okviru Federacije) i status koji je podrazumijevao dvogodišnju upravu Evropske unije preuzeti su iz Owen-Stoltenbergovog plana.

Savezna republika Jugoslavija je (početkom) aprila 1994. držala pod okupacijom preko 70 posto teritorije Republike Bosne i Hercegovine.

Taj osvajački uspjeh (srpskog agresora) tada je, po ocjeni Slobodana Miloševića, trebalo, zamrzavanjem dejstava “na celoj teritoriji Bosne i Hercegovine” i priznanjem “linija fronta kao linija razgraničenja”, odnosno faktičkog stanja - legalizacija agresije (osvojenog *lebensrauma*) i zločina genocida, po svaku cijenu održati u odgovarajućim pregovorima, što bi, u uslovima kada su oružane snage Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) držale pod okupacijom preko 70 posto teritorije Republike Bosne i Hercegovine, srpskom agresoru “stvorilo vrlo dobru pregovaračku poziciju za završetak pregovaračkog procesa”. To je bio “prvorazredni cilj” Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore).

Potpisivanje Vašingtonskog sporazuma i formiranje Federacije Bosne i Hercegovine doprinijelo je izradi novog “mirovnog” prijedloga (velikih) svjetskih sila. Ministri za vanjske poslove Evropske unije su, uz podršku Sjedinjenih Američkih Država, 18. aprila 1994. odlučili da podrže formiranje *Kontakt-grupe*, sa ciljem da što bolje koordiniraju posrednička nastojanja i izrade mirovno rješenje za Republiku Bosnu i Hercegovinu. *Kontakt-grupu* su činile pet velikih sila: Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija, Francuska, Njemačka i Rusija.

Kontakt-grupa, sačinjena zvanično na osnovu francusko-ruskog prijedloga, “nastala kao posljedica kompromisa velikih svjetskih sila, u kojem je Velika Britanija odigrala jednu od presudnih uloga”. Pet članica su od početka imale različite političke interese i različita viđenja situacije u Republici Bosni i Hercegovini. Velika Britanija, Francuska i Rusija uporno su nastojale i težile donošenju i usvajanju mirovnog plana, koji bi legalizovao srpska teritorijalna osvajanja, pružajući podršku Miloševiću, jer su polazili od stava kako je Milošević nezaobilazan u mirovnim pregovorima. Za razliku od njih, Sjedinjene Američke Države i Njemačka bile su, “uglavnom, u postupnoj izolaciji bosansko-hercegovačkih Srba i jačanju nove bosansko-hrvatske federacije, političkom i vojnom”.

Kontakt-grupa je 5. jula 1994. na ministarskom sastanku u Ženevi, u okviru (svog) mirovnog plana (Prijedloga o teritorijalno-političkom ustroju Bosne i Hercegovine), usaglasila mapu (kartu) razgraničenja između Federacije i “srpske strane”, na koju su “pregovaračke strane” bile obavezne da dostave odgovore. Taj jedini element koji je *Kontakt-grupa* finalizirala pokazuje, pored ostalog, prisustvo sistema “uzmi ili ostavi”, uz prijetnje koje

su prethodile ozvaničenju mape, a koje su izostale nakon što je “Paljanski parlament” odbio Plan, i ultimativni karakter Plana, koji se uporno odnosio na mape (podjele) Republike Bosne i Hercegovine.

Prema mapi *Kontakt-grupe* Federaciji je trebalo da pripadne 49 odsto teritorije Republike Bosne i Hercegovine, na kojoj je, prema Popisu stanovništva iz 1991, bilo 58,90 odsto stanovništva Bosne i Hercegovine, “bosansko-srpskom entitetu” 48 odsto teritorije, sa 29,44 odsto stanovništva Bosne i Hercegovine, a Distriktu Sarajevo 3 odsto teritorije, sa 11,66 odsto stanovništva Bosne i Hercegovine.

Mapa razgraničenja *Kontakt-grupe* bazirana je na karti razgraničenja Owen-Stoltenbergovog (plana Evropske unije) plana (august 1993), uz “osjetnu korekciju, pogotovo u pogledu operacionalizacije tzv. etničkog principa u ovom domenu”, odnosno principa zasnovanog na prisili, tj. na rezultatima agresije i zločina genocida. Očigledno je Plan *Kontakt-grupe* imao za cilj da nagradi srpska teritorijalna osvajanja i time legalizuje srpsku paradržavnu tvorevinu i zločin genocida.

Planom *Kontakt-grupe* izvršena je teritorijalna podjela Republike Bosne i Hercegovine na dva dijela. Federacija Bosne i Hercegovine je, prema tom planu, “sa srpskim entitetom trebala u uniji formirati državu Bosnu i Hercegovinu, u skladu sa podjelom 51:49 procenata (u početku 58:42)”. Tako je *Kontakt-grupa* “razradila plan kojim je stvorila uslove za priznavanje ‘države’ u državi, tj. ‘Republike Srpske’, čime je ispunila glavni cilj njenog vođe Radovana Karadžića”.

Na zajedničkoj sjednici Skupštine Republike Bosne i Hercegovine i Skupštine Federacije Bosne i Hercegovine, 18. jula 1994, većina poslanika prihvatila je Plan *Kontakt-grupe*, odnosno mapu teritorijalnog razgraničenja, dok su ga Miloševići kolaboracionisti i petokolonaši iz Bosne i Hercegovine, i pored “nagovaranja” iz Beograda, odbili.

Kontakt-grupa je srpskom narodu ponudila “polovinu teritorije” Republike Bosne i Hercegovine. Međunarodna zajednica je, po Slobodanu Miloševiću, “došla do predloga rešenja ‘pola-pola’” Stim u vezi, on je, na 25. sjednici Vrhovnog saveta odbrane, održanoj 30. augusta 1994, pored ostalog, izjavio “da je generalna podela, proporcija ‘pola-pola’ maksimum koji je srpska strana mogla da očekuje”.

Plan *Kontakt-grupe* je, po ocjeni Slobodana Miloševića, “srpskoj strani dao pola Bosne i Hercegovine” i pravo Srbima “na konfederaciju s Jugoslavijom” (Saveznom republikom Jugoslavijom - Srbijom i Crnom Gorom), što je, po njemu, riječ o jednoj državi - “to je onda jedna država”.

Velika Britanija je ponovo pokrenula pitanja o neizbježnoj pobjedi Srba, da se mir može postići jedino tako da se zadovolje zahtjevi Slobodana Miloševića u vezi sa sankcijama, te da se Miloševićem kolaboracionistima u Republici Bosni i Hercegovini ponudi konfederacija sa Srbijom. U tim aktivnostima pomagala im je Rusija i koristila im je neodlučnost (nekih) američkih visokih političara, posebno Perryja i ministra za vanjske poslove Christophera. Predsjednik Clinton se nije oglašavao, a senator Bob Dol je, imenujući Veliku Britaniju kao najveću prepreku, optužio Akashija i generala Rosea da su “pomagali srpskom agresoru”.

Planom Kontakt-grupe (juli 1994), u vrijeme kada je 72% teritorije Republike Bosne i Hercegovine bilo pod okupacijom velikosrpskog agresora i njegovih kolaboracionista, i kada su Britanija i Francuska vršile pritisak na Bošnjake, javno prisiljavajući žrtve zločina genocida - (“bosanske Muslimane ...”) “da moraju priznati vojni poraz”, međunarodna zajednica je, stavljajući agresora i žrtvu u istu ravan, priznala ta teritorijalna osvajanja i Srbima rekla: “evo vam pola teritorije Bosne i Hercegovine”. Tada je, po Slobodanu Miloševiću, Saveznoj republici Jugoslaviji i njihovim kolaboracionistima nuđeno, “u najboljoj pregovaračkoj poziciji”, 49:51% teritorije Bosne i Hercegovine. Taj mirovni genocidni plan - koji su u skladu sa srpskom ideologijom, politikom i praksom velikodržavnog teritorijalnog nacionalizma - borbe za srpske etničke teritorije, dogovorili ministri za vanjske poslove Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije, Francuske, Njemačke i Rusije (“velika petorka”) sa Slobodanom Miloševićem i srpskim političkim i državnim rukovodstvom u Beogradu (po)nuđio je podjelu Republike Bosne i Hercegovine na dva dijela (entiteta) - “51 odsto hrvatsko-bošnjačkoj federaciji i 49 odsto srpskoj strani”.

Međunarodna zajednica je, po Miloševiću, “ponudila rešenje ‘pola-pola’ /tj. podjelu Republike Bosne i Hercegovine na dva dijela - prim. S. Č./ isključivo na bazi činjenice da je postignuta vojna pobjeda u ratu! Da nije postignuta vojna pobjeda, nikada međunarodna zajednica ne bi izašla sa predlogom da se podeli teritorija Bosne i Hercegovine ‘pola-pola’, koja u istoriji nikada nije bila teritorija na kojoj je bilo srpske države”.

Kontakt-grupa je početkom 1995, posebno u toku januara, u Sarajevu i na Palama, vodila intenzivne razgovore i dogovore sa političkim rukovodstvom Republike/Federacije Bosne i Hercegovine i političkim i vojnim rukovodstvom paradržavne tvorevine Republike Srpske. Tako su, primjera radi, ministri *Kontakt-grupe* 21. januara 1995. na Palama razgovarali sa političkim i vojnim rukovodstvom marionetske Republike Srpske o mirovnom planu (*Kontakt-grupe*). Cilj njihovog dolaska bio je da pojasne svoje namjere i poziciju i usmeno prenesu stavove (*Kontakt-grupe*), pri čemu su prezentovali i ostavili - podijelili dokument pod nazivom *POZICIJA KONTAKT-GRUPE*. Ta pozicija se u osnovi, po Charlesu Thomasu (predstavniku SAD-a), svodila na sljedeće: “pregovori što pre, i to na bazi prihvatanja plana Kontakt-grupe kao početne tačke, i poštovanje tog plana u toku samih pregovora. Naš teritorijalni predlog 51% : 49% ostaje i dalje osnova; naša uloga biće isključivo medijatorska, što znači da gotovo sve zavisi od vas; ustavni odnos biće uravnotežen, uz očuvanje integriteta Bosne i Hercegovine. Mi ćemo insistirati na razdvajanju snaga i implementaciji teritorijalnog sporazuma tek na kraju, pošto ceo sporazum bude obezbeđen, a insistiraćemo i na povratku izbeglica. Verujem da je naša pozicija razumna i tvrdim da će obe strane imati jednak tretman.”

Rukovodstvo Republike Bosne i Hercegovine je u svim kontaktima sa predstavnicima *Kontakt-grupe* pružalo podršku njihovom mirovnom planu, pri čemu je odbijalo da prihvati ustavne aranžmane “prema kojima bi Srbi dobili pravo konfederalnog povezivanja sa Srbijom”. Mirovni plan *Kontakt-grupe*, uključujući i teritorijalnu podjelu Republike Bosne i Hercegovine u procentualnom odnosu 51:49, prihvaćen je i na sjednici Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine 10. aprila 1995, kada je srpski agresor držao pod okupacijom 65 posto teritorije Republike Bosne i Hercegovine.

*

* *

Način na koji je Zapad pristupao događajima u Republici Bosni i Hercegovini “**ozbiljno je narušio vjerodostojnost NATO-a i Ujedinjenih nacija**”. “**Neprekidno oklijevanje**” Sjedinjenih Američkih Država da

preuzmu **“vodstvo u naporu da se razriješi vojna kriza u srcu Evrope”** dovelo je u pitanje vodeći položaj Sjedinjenih Američkih Država **“u svijetu poslije Hladnog rata”**. Stalni neuspjesi **“da se okonča sukob u Bosni”** potkopavali su **“vodeću ulogu Clintonove administracije i na domaćoj i međunarodnoj sceni”**.

Polazeći od navedenog stanja i ocjena, Sjedinjene Američke Države su (od maja do početka augusta 1995) radile na koncipiranju “nove” diplomatske inicijative. U tim aktivnostima Amerika je polazila od plana *Kontakt-grupe*, kao svetog slova u koga se nije smjelo dirati, odnosno teritorijalno-političke podjele Republike Bosne i Hercegovine i, s tim u vezi, legalizacije srpskih (agresorskih) osvajanja. U tom smislu, predstavnici američke administracije pridavali su izuzetno veliki značaj Slobodanu Miloševiću, jer su ga smatrali ključnom ličnošću u postizanju bilo kakvog sporazuma.

O **planu Kontakt-grupe** razgovarali su šefovi država i vlada G-7 (godišnji samit - skupina sedam najrazvijenijih zemalja) u Halifaxu, sredinom juna 1995. Članice P-8 (grupi G-7 se pridružila Rusija) su, pored ostalog, **zatražile “od sukobljenih strana”** da podrže plan *Kontakt-grupe*.

Nakon što je u proljeće 1995. pogoršana situacija u Republici Bosni i Hercegovini pokrenuta je rasprava **“unutar Zapadnog saveza”** o tome da li treba ili ne treba **“ostati u Bosni”**. Mnoge zemlje koje su imale trupe u Bosni, uključujući Kanadu i Veliku Britaniju, počele su otvoreno govoriti o povlačenju.

Generalni sekretar Ujedinjenih nacija, Boutros Ghali je **“snažno podržavao UN-ovu operaciju povlačenja i smanjivanja”** iz Republike Bosne i Hercegovine, te je zatražio od generala Janviera i Smitha da taj prijedlog prihvate, tako što će to predložiti NATO-u, a zatim prezentirati Vijeću sigurnosti Ujedinjenih nacija.

Dvadeset i trećeg maja 1995. između Sjedinjenih Američkih Država i Slobodana Miloševića dogovoreno je zauzimanje sigurnih zona Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni. Taj projekt je bio u funkciji postizanja političkog dogovora - mirovnog sporazuma o podjeli Republike Bosne i Hercegovine, čime su sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, Žepa i Goražde žrtvovane, radi realizacije **“srpskih strateških ciljeva u Bosni i Hercegovini”**, odnosno legalizacije zločina genocida.

General Bernard Janvier 24. maja 1995. zatražio je od Ujedinjenih nacija da povuče UNPROFOR s teritorije Ujedinjenih nacija u istočnoj Bosni (sigurne zone Ujedinjenih nacija: Srebrenica, Žepa i Goražde). Takav zahtjev je nesumnjivo bio u suprotnosti sa *Konvencijom o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*. Umjesto da zaštiti teritoriju Ujedinjenih nacija (sigurne zone UN-a u istočnoj Bosni) i spriječi zločin genocida, general Janvier je prvenstveno vodio brigu o snagama UN-a. Tako je on, u skladu sa svojom prosrpskom politikom i praksom i planom *Kontakt-grupe*, podržavao srpsku nacionalističku ideologiju, politiku i praksu osvajačkog i genocidnog karaktera, te time pružao podršku srpskom agresoru i njegovim zločincima.

Neke od zemalja članica Vijeća sigurnosti, među kojima Sjedinjene Američke Države i Holandija, oštro su se usprotivile navedenom prijedlogu, jer bi u tom slučaju, povlačenje UNPROFOR-a iz sigurnih zona Ujedinjenih nacija sigurne zone izložilo još većoj opasnosti.

Pokrećući aktivnosti “nove” diplomatske inicijative, Sjedinjene Američke Države su tražile izradu nacrtu nove strategije, u kome bi se vojnom silom povećale poluge američkog uticaja i obezbijedila fleksibilnost diplomatskog procesa.

Zauzimanjem sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, gdje je u i oko te sigurne zone - teritorije Ujedinjenih nacija - nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine izvršen zločin genocida, a Sjedinjene Američke Države i Evropa nisu ništa preduzele da spriječe **zločin nad zločinima**, ponovo je potvrđena licemjerna i izdajnička politika Zapada prema Bosni – Zapad nije reagovao u sprečavanju zločina genocida.

Kod Sjedinjenih Američkih Država se, “**nakon što je Srebrenica pregažena**”, pojavila naglašena potreba da započnu odlučnije djelovati. Predsjednik Bill Clinton je vršio pritisak na Ujedinjene nacije da odobre formiranje *Snaga za brzu reakciju*, o čemu je bilo govora nekoliko sedmica ranije, na sastanku G-7 u Kanadi. Clintonova administracija je “**razrađivala pojedinosti svojih polazišta o odbrani preostalih sigurnih područja**” Ujedinjenih nacija, a Vijeće za nacionalnu sigurnost preispitivalo i promišljalo politiku prema Balkanu i “**nastavilo razvijati dugoročnu diplomatsku strategiju za pronalaženje izlaza iz balkanskih mora**”.

Vijeće za nacionalnu sigurnost izradilo je dokument o novoj američkoj diplomatskoj inicijativi uspostavljanja mira u Republici Bosni i Hercegovini, o kome je 17. jula 1995. u Bijeloj kući vođena rasprava, na kojoj je, pored ostalih visokih funkcionera, prisustvovao i predsjednik Clinton. Cilj tog dokumenta je, pored **“razmatranja rizika na koje bi SAD morao biti spreman u slučaju neuspjeha diplomatske nagodbe”**, što je bila suština dokumenta **“o završnom činu”**, bio **“uravnotežiti odnose snaga u Bosni, pomoći Bosancima da se snagom oružja izbore za ono (teritorije) što im je obećano zemljovidima *Kontakt grupe* da će dobiti za pregovaračkim stolom”**. S tim u vezi (**“u tu svrhu”**) Amerikanci bi bili spremni **“poduprijeti zračne napade NATO-vih snaga protiv Srba, ali na ograničeno vrijeme”**.

Na Londonskoj konferenciji, 21. jula 1995, gdje su se ministri za vanjske poslove i ministri za odbranu zemalja NATO-a sastali **“u gotovo očajničkom pokušaju da preuzmu inicijativu”**, Sjedinjene Američke Države su se borile **“da se snagama Ujedinjenih nacija u Bosni daju veća ovlaštenja - ustvari, da odvrte povlačenje Ujedinjenih nacija”** i preduzele sve da se postigne sporazum o zračnim udarima i ukidanju **“dvostrukog ključa”**. Tada je postignuta prešutna saglasnost o oduzimanju prava veta na zračne udare (odnosno iz procesa donošenja odluke o zračnim udarima) civilnim funkcionerima Ujedinjenih nacija - generalnom sekretaru Ghaliju i njegovom specijalnom civilnom predstavniku Akashiju.

Sjedinjene Američke Države su početkom augusta 1995, nakon planova o povlačenju snaga Ujedinjenih nacija iz Republike Bosne i Hercegovine, koje je odobrio NATO, te njihove promjene na i u skladu sa zaključcima Londonske konferencije; (srpske) operacije vezivanja (lancima) za telefonske stubove i jarbole za zastave, uz skladišta oružja i municije ili za mostove - uzimanje talaca i zatvaranje pripadnika Ujedinjenih nacija i predstavnika drugih međunarodnih organizacija, uglavnom pripadnika UNPROFOR-a i vojnih posmatrača (preko 400 ljudi), stacioniranih na punktovima za prikupljanje teškog naoružanja oko Sarajeva od strane srpskog agresora (maja-juna 1995); (nekoliko) tajnih dogovora između Ujedinjenih nacija i Vojske Jugoslavije, na kojima je, pored ostalog, dogovoreno **da će Srbi pustiti taoce, a “zauzvrat NATO neće ponovo koristiti zračnu silu protiv Srba”**; srpske ofanzive na teritoriju Ujedinjenih nacija u istoč-

noj Bosni: zauzimanje Srebrenice i Žepe i zločin genocida nad Bošnjacima Republike Bosne i Hercegovine u i oko sigurnih zona Ujedinjenih nacija Srebrenice i Žepe, jula 1995, kada ni Evropa, ni Sjedinjene Američke Države, ni Ujedinjene nacije ni NATO, nisu ni pokušali (od)braniti teritoriju Ujedinjenih nacija, a međunarodna zajednica doživjela poniženja, gdje je **“Mladićevo poistovjećivanje današnjih bosanskih Muslimana sa Turcima od prije 191 godinu otkrivalo njegov opasno iskrivljeni um”**, što (zločin genocida u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica), po ocjeni predsjednika Kongresa Sjedinjenih Američkih Država, Newta Gingricha, predstavlja **“najgore poniženje zapadnih demokratija od '30-ih”** godina XX stoljeća; napada na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija - Goražde; nastavka opsade Sarajeva, također sigurne zone Ujedinjenih nacija; napada na sigurnu zonu Bihać; ostavke Tadeusza Mazowieckog (specijalnog izvjestioca *Komisije za ljudska prava* Ujedinjenih nacija), zbog neaktivnosti Ujedinjenih nacija u sprečavanju zločina genocida u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija - Srebrenice, jula 1995; velike uspješne hrvatske ofanzive (Operacija *Oluja*) u Kninskoj krajini, gdje **“Milošević nije došao u pomoć krajinskim Srbima”**, pri čemu su **“Srbi pretrpjeli vojni poraz”**; uspješne protivofanzive Armije Republike Bosne i Hercegovine, te poraza “autonomaša” Fikreta Abdića i oslobađanja Velike Kladuše, pokrenule novu mirovnu inicijativu - “najnoviju inicijativu” mirovnog rješenja za Republiku Bosnu i Hercegovinu, čime su se **“Sjedinjene Države konačno angažovale u Bosni”**.

Na sastanku sa članovima Vanjskopolitičke grupe (Lake, Albright, William Perry - sekretar odbrane, general John Shalikashvil - predsjedavajući Združenog štaba Oružanih snaga, i Peter Tarnoff - državni podsekretar), održanom 7. augusta 1995. u dvorani Kabineta, na kome je vođena rasprava o strategiji (dokumentima) **“završnog čina”**, Clinton je donio odluku: **“Moramo polomiti vratove da bi došli do dogovora u sljedećih nekoliko dana. Moramo iscrpiti svaku alternativu, iskoristiti svako kotrljanje kocke, moramo riskirati.”** S tim u vezi, Clinton je odlučio da inicijativa (cijela misija) **“obuhvati odlučne i hrabre ciljeve iznesene u prijedlogu Vijeća za nacionalnu sigurnost i Madeleine Albright - Sjedinjene Američke Države će se obavezati na ideju o jedinstvenoj Bosni, a ako se to ne uspije postići za pregovaračkim stolom,**

onda će biti spreman pomoći muslimanskoj strani da se izbori za svoj dio na frontu”.

Tada je (7. augusta) formiran pregovarački tim na čelu sa Richardom Holbrookeom, pomoćnikom američkog državnog sekretara - glavnim američkim pregovaračem (Clinton je potvrdio njegovo imenovanje kao glavnog pregovarača u okviru najnovije diplomatske inicijative). Tim su predvodili predsjednik William Jefferson Clinton, potpredsjednik Albert Gore i državni sekretar Warren Christopher. Jezgro pregovaračkog tima činili su: Richard Holbrooke, Robert Frasure, dr. Joseph Kruzal (visoki zamjenik pomoćnika sekretara odbrane - ključna osoba u Pentagonu), dr. Nelson Drew (vazduhoplovni pukovnik, član kabineta Vijeća za nacionalnu sigurnost, predstavljao je Bijelu kuću), general Wesley Clark (šef planiranja Združenog štaba oružanih snaga), Roberts Owen (advokat, pravni i ustavni ekspert), Chris Hill, general Donald Kerrik, Jim Pardew i Rosemarie Pauli (izvršni pomoćnik Richarda Holbrookea). Clinton, njegov tim, uključujući i generala Clarka, i lično Holbrooke, preduzimajući **“završne, ubrzane pregovore”**, za koje su se **“nadali da će okončati rat”**, vjerovali su **“da se mir na Balkanu može dovesti jedino putem kompleksnog spoja američkog vođstva, agresivne i kreativne diplomatije i, ako je potrebno, spremnosti da se upotrijebi sila”**.

Na sastanku sa članovima Vanjskopoliitičke grupe 8. augusta 1995. Clinton se složio i sa predloženim **“mrkvama i batinama”** (kombinacija diplomatskih “mrkvi” i vojnih “batina”) kojima će se u vezi sa dokumentima o **“završnom činu”**, koja su prerasla u jedinstveni strateški dokument, američki predstavnici koristiti kako bi ojačali svoj pregovarački položaj. U raspravi o teritorijalnim pitanjima Clinton je odlučio **“da će, ako propadne diplomatski napor, svaka vojna obaveza prema Vladi u Sarajevu biti uvjetovana: SAD im neće pomagati da silom vrata teritorij (ali će im pomoći da odbrane teritorij koji drže)”**, što je značilo prizna(va) nje rezultata agresije i zločina genocida.

Na tom je sastanku, pored **“sveobuhvatnog dogovora o trajnom miru unutar Bosne i cijele regije”**, **“trostranog uzajamnog priznanja između Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore)”** i drugih tačaka (**“sedam tačaka”**) koje je sadržavao **“konačni proizvod” “revidirane” američke politike prema Bosni, do**

koje je početkom augusta 1995. došlo u Washingtonu, kada je predsjednik Clinton predjedavao “**na tri sastanka u tri dana o Bosni**”, prihvaćena i “**reafirmacija podrške takozvanom planu Kontakt grupe iz jula 1994, koji su dogovorili ministri spoljnih poslova Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije, Francuske, Njemačke i Rusije - koji Bosnu dijele na dva entiteta, 49 procenata zemlje ide bosanskim Srbima, a 51 procenat Hrvatsko-muslimanskoj Federaciji**”.

Za razliku od prethodnih planova, u ovoj inicijativi novost je bila prijatna batinom, što je Lake držao vrijednom pregovaračkom polugom. “**Mrkve**” su bile nužne - ali, ne i dovoljne - za postizanje sporazuma. *Plan Kontakt-grupe* o teritorijalnoj podjeli Republike Bosne i Hercegovine na “**dva visoko autonomna entiteta**”, odnosno legalizaciji agresije i zločina genocida je bio (i ostao) u osnovi navedene strategije “**završnog čina**”. To je, pored ostalog, za srpskog agresora i njegove petokolonaše i kolaboracioniste predstavljalo nagradu.

Sjedinjene Američke Države su u (toj) svojoj “revidiranoj” politici prema Bosni podržale *Mirovni plan Kontakt-grupe* koja je stalno insistirala na legalizaciji paradržavne, kolaboracionističke, petokolonaške i genocidne tvorevine Republike Srpske prihvatile teritorijalnu podjelu države Republike Bosne i Hercegovine na dva dijela, što je bila i osnova za Dejtonski mirovni sporazum, koji je takvu politiku i praksu samo potvrdio.

Dogovor između Sjedinjenih Američkih Država i ostalih četiriju zemalja iz *Kontakt- grupe* o teritorijalnoj podjeli Republike Bosne i Hercegovine na dva dijela u procentualnom odnosu 51:49 bio je “**bit američke politike**” tokom “**augustovskog putovanja u evropske gradove**” prije početka pregovaračkog shuttlea.

Američki pregovarački tim (mirovna misija predsjednika Clintona) je, nakon sastanka u Zagrebu sa predsjednikom Republike Hrvatske Franjom Tuđmanom (16. augusta) i u Beogradu sa predsjednikom Republike Srbije Slobodanom Miloševićem (17. i 18. augusta), gdje je, pored ostalog, Milošević odbio da garantuje sigurnost njihovog aviona (“**od topništva bosanskih Srba**”) na relaciji Beograd - Sarajevo (na sastanku u Beogradu pregovarački tim se uvjerio u **direktnu vezu između Miloševića i Ratka Mladića**), 19. augusta iz Splita (u kome su prenoćili 18. augusta)

francuskim helikopterom krenuo prema Sarajevu. U helikopteru su bili: Richard Holbrooke, Robert Frasure, Joseph Kruzal, Nelson Drew, general Wesley Clark i potpukovnik Dan Gerstein.

Nakon nekih devedeset minuta pregovarački tim se spustio na fudbalsko igralište na Velikom Polju, na Igmanu, gdje su ih čekala dva vozila. Odatle su prema Sarajevu preko Igmana krenuli s dva vozila: Holbrooke i Clark u terenskom vozilu američke vojske (američki vojni Humvee), a Frasure, Kruzal, Nelson i Gerstein u oklopnom vozilu francuske vojske (teški francuski oklopni nosač) bijele boje s oznakama Ujedinjenih nacija (u tom su vozilu bili: Pete Hargreaves, oficir sigurnosti u Ambasadi Sjedinjenih Američkih Država u Sarajevu, i četiri francuska vojnika - vozač i još trojica).

Otprilike sat vremena nakon polaska kroz **“naizgled mirnu šumu iako je put bio džombast i u lošem stanju”** francuski oklopni transporter, pokušavajući zaobići francuski konvoj koji je išao u suprotnom pravcu, na uskom planinskom putu, prevrnuo se (skliznuo) s puta, survao se niz strmi nagib, zatim se nekoliko stotina metara prevrtao (niz planinsku strminu) i zapalio (eksplozirala je municija). General Clark je hrabro pokušao pomoći. Robert Frasure (53), Joseph Kruzal (50) i Nelson Drew (47) poginuli su, kao i Stefan Reault, francuski vojnik. Peter Hargreaves i potpukovnik Dan Gerstein su teško ranjeni.

Richard Holbrooke, general Wesley Clark i John Menzies, američki ambasador u Republici Bosni i Hercegovini, u Američkoj ambasadi u Sarajevu, u poslijepodnevnom satima 19. augusta 1995. (sa početkom u 18.00 sati), održali su kraći sastanak sa predsjednikom Alijom Izetbegovićem i Muhamedom Šaćirbegovićem, ministrom za vanjske poslove. Iako je **“vidno potresen tragedijom”**, Richard Holbrooke je **“pokušao raditi svoj posao i povesti razgovor”**. S tim u vezi, Alija Izetbegović tvrdi kako je Holbrooke tada rekao **“da kao polaznu tačku treba sasvim jasan odgovor kakvu Bosnu hoćemo. ‘Možete imati cjelovitu decentralizovanu državu ili dio Bosne na kojem ćete isključivo vladati. Šta od tog dvoga želite?’**, obratio se” Izetbegoviću, **“pokazujući mapu na zidu”**. Izetbegović je, tvrdi, odgovorio **“bez predomišljanja”**: **“Ono prvo”** – cjelovitu decentralizovanu državu Bosnu i Hercegovinu.

Nesreća na Igmanu prisilila je (Clintonovu) administraciju **“da dublje promisli o temeljnim ciljevima i izgledima svoje inicijative”**. Ta ne-

sreća je **“samo pojačala odlučnost američkog vođstva da nastavi dalje”**, te ga potaknula da udvostruče napore i povećaju odlučnost da nastave potragu za mirom u regiji. I dok su pregovarači putovali po regiji, funkcioneri u Washingtonu su **“počeli raditi na ustroju i sadržaju budućeg sporazuma”**.

Neposredno nakon tragedije na Igmanu, Sjedinjene Američke Države su nastavile sa aktivnostima kako bi postigle **“pravedan i trajan mir na Balkanu”** i sa **“sukobljenim stranama”** razmatrale različite ideje, **“uključujući i mrkve i batine”**. S tim u vezi, administracija se sve više počela aktivno baviti i mogućim oblicima budućeg sporazuma.

U Washingtonu je 23. augusta održan **“oštar sastanak sa Evropljanima”** (**“sa predstavnicima evropskih nacija koji su došli u Washington da odaju poštu trojici naših drugova”**) i **“emotivan sastanak”** sa predsjednikom Clintonom u Memorijalnoj kapeli Fort Myer, nakon memorijalne službe. Na sastanku u Bijeloj kući sa predsjednikom je vođena rasprava o svakoj **“od sedam tačaka koje su Lake i Tarnoff predstavili na svom putu po Evropi dvije sedmice ranije”**.

Krajem augusta 1995. (23-25. augusta) u Washingtonu su vođeni razgovori između članova Holbrookeovog pregovaračkog tima i pravnih stručnjaka u američkom ministarstvu za vanjske poslove, s jedne, i Muhameda Šaćirbegovića i prof. dr. Kasima Trnke, s druge strane, gdje je postignuta saglasnost u vezi sa **“temeljnim ustavnim koncepcijama”** - **“očuvanja bosanske države sastavljene od dva entiteta. Federacija i bosanski Srbi (Republika Srpska), države s međunarodno priznatim granicama i Vladom koja će imati ovlasti da vodi vanjsku politiku i održava odnose s ostalim državama”**.

Uz američko vođstvo, širu primjenu diplomatskih pritisaka (**“agresivne i kreativne diplomatije”**) i manifestaciju vojne sile (vojni pritisak), donesena je, nakon otpočinjanja američkog **“diplomatskog shuttlea”**, **“pogibije trojice članova pregovaračkog tima na Igmanu (19. augusta 1995) i zločina genocida - minobacačkog napada na civile ispred gradske tržnice Markale (28. augusta 1995), “uočljivo brzo” odluka “o zračnim udarima u Bosni”** - Operacija *Deliberate Force* (*Promišljena snaga - Razborita prisila, Odlučna sila*), **“najopsežnija vojna akcija u historiji NATO-a”**.

Saznavši za zločin genocida nad civilima ispred tržnice Markale, nakon dolaska u Pariz, sa svojim saradnicima, 28. augusta 1995, Holbrooke, koji je dugo zagovarao korištenje NATO-vih zračnih snaga protiv srpskog agresora, odmah je stupio u vezu sa Washingtonom i počeo zagovarati zračne udare. On je vjerovao **“da je ta stravična tragedija pružila mogućnost za potvrdu američke vjerodostojnosti”**. Do večeri 28. augusta **“američki dužnosnici su potvrdili nužnost NATO-vih udara na bosanske Srbe”**.

Richard Holbrooke i njegov pregovarački tim, zatim nekoliko američkih ambasadora i druge vodeće ličnosti na najvišim funkcijama u Ujedinjenim nacijama i NATO-u (Madeleine Albright, William Crowe, Robert Hunter, general George Joulwan, admiral Leighton Smith i drugi) zagovarali su (29. augusta 1995) **“najveću vojnu akciju u četrdesetpetogodišnjoj historiji NATO-a”**.

Ujutru, u dva sata (po srednjoevropskom vremenu) 30. augusta 1995. počela je Operacija *Deliberate Force* - NATO je napao položaje srpskog agresora. Time se, nakon dugog oklijevanja i nespremnosti, NATO sa najvećom vojnom akcijom u historiji Saveza **“uključio u bosanski sukob”**.

Na meti avijacije NATO-a i artiljerije *Snaga za brzu reakciju* bili su radarski uređaji, sistem veza, komandna mjesta, vatreni položaji artiljerije i raketnih sistema, te skladišta i objekti infrastrukture srpskog agresora oko Sarajeva, Tuzle, Goražda i Mostara. Avijacija NATO-a je 30. augusta djelovala po 27 ciljeva u rejonima Foče, Han-Pijeska, Vogošće, Lukavice i Hadžića. *Snaga za brzu reakciju* 30. augusta djelovale su artiljerijom po Ilidži, željezničkom depou u Rajlovcu, Lukavici i artiljerijskim položajima na Vranješju i Pavlovcu, a 31. augusta po Žunovnici, Lukavici i Krivoglavcima. Avijacija NATO-a je 31. augusta/1. septembra nastavila sa djelovanjima po vojnim objektima na Jahorini, Palama, Kalinoviku, Kijevu, Krupcu, Lukavici, Trebeviću, Hadžićima, Žunovnici, okolini Vogošće, Golom brdu, Ilinjači i Gornjim Mladicama u blizini Hrasnice, te po objektima oko Nevesinja i telekomunikacijskom objektu na Kmuru. *Snaga za brzu reakciju* 1. septembra djelovale su artiljerijom po artiljerijskim položajima, radarskim stanicama, centrima veze i komandnim mjestima agresora u okolini Sarajeva.

Avijacija NATO-a nastavila je sa zračnim, a *Snaga za brzu reakciju* s artiljerijskim udarima do 13. septembra. Na udaru su bili vojni objek-

ti na okupiranom dijelu Republike Bosne i Hercegovine i to: radiorelejski objekti, skladišta municije, hangari za vozila i oruđa, mostovi, artiljerijski položaji, kao i aerodrom Zalužani kod Banje Luke.

NATO je 14. septembra, nakon što su predstavnici srpskog agresora i njegovi kolaboracionisti Milošević, Karadžić i Mladić 13. septembra na sastanku u Beogradu prihvatili ultimatum za prestanak djelovanja oko Sarajeva i otpočeli povlačenje teškog naoružanja iz zone isključenja oko Sarajeva, proglasio pauzu od 72 sata u zračnoj operaciji *Deliberate Force*. Nakon što je do 17. septembra agresor izvukao većinu teškog naoružanja iz zone isključenja Sarajevo, general Bernard Janvier (komandant mirovnih snaga UN-a u bivšoj Jugoslaviji) i admiral Leighton Smith (komandant snaga NATO-a za južnu Evropu), produžili su suspenziju zračnih udara za još 72 sata. Nakon što je izvučeno teško naoružanje izvan zone isključenja, te otvoren i Sarajevski aerodrom i humanitarni putevi oko Sarajeva, general Janvier i admiral Smith su 21. septembra donijeli odluku da se obustave zračni udari protiv srpskog agresora.

Vojna operacija (zračni udari) NATO-a na srpske položaje - od 30. augusta do 21. septembra 1995. je (s određenim zastojsima/pauzama početkom septembra), pored ostalog, stvorila uslove u kojima su ministri za vanjske poslove Savezne republike Jugoslavije, Republike Hrvatske i Republike Bosne i Hercegovine, pod pokroviteljstvom Sjedinjenih Američkih Država i uz sudjelovanje i članova međunarodne *Kontakt-grupe*, nakon što je 30. augusta Milošević predložio Holbrookeu da **odmah sazove međunarodnu mirovnu konferenciju**, a što su (sastanak trojice ministara za vanjske poslove) sljedećeg dana u Zagrebu prihvatili Franjo Tuđman i Muhamed Šaćirbegović, dogovorili “**osnovne principe**” u Ženevi 8. septembra i u New Yorku 26. septembra, koji su, na osnovama i u kontekstu ranijih međunarodnih mirovnih ugovora, posebno mirovnog plana *Kontakt-grupe*, predstavljali konkretizaciju američke mirovne inicijative i najšire utvrđeni okvir za najavljene mirovne pregovore, koji su doveli do Mirovnog sporazuma u Daytonu.

*

* *

Plan Kontakt-grupe, kao polazište za pregovore, posebno teritorijalno-političku podjelu Republike Bosne i Hercegovine u odnosu 51:49, (ponovo) podržao je Slobodan Milošević, prilikom duge i teške rasprave sa Holbrookeom i njegovim timom u Beogradu, 30. augusta 1995. Tada je Milošević predložio **da Holbrooke odmah sazove međunarodnu mirovnu konferenciju.**

Analizirajući navedene razloge, njihov sadržaj i karakteristike, hronologiju događaja, veze i odnose i njihove funkcije, očigledno je **kopnena ofanziva Armije RBiH i Hrvatske vojske** vjerovatno je doprinijela da srpski agresor prihvati učešće u mirovnim pregovorima. Zračni udari NATO snaga značajno su utjecali na verifikaciju odluke srpskog agresora da, sa Slobodanom Miloševićem, kao šefom jedinstvene srpske delegacije, učestvuje na mirovnim pregovorima.

Između Savezne republike Jugoslavije i “Republike Srpske” je, na sastanku Vrhovnog saveta odbrane Savezne republike Jugoslavije, 29. augusta 1995. postignut Sporazum, koji je spomenut u preambuli Dejtonsko-pariskog sporazuma, kojim je predviđeno da će, u vezi sa pregovorima **“o celovitom mirovnom procesu za Bosnu i Hercegovinu”**, pregovarati jedinstvena delegacija, koju će činiti šest osoba: tri iz Savezne republike Jugoslavije (**“o članovima delegacije Savezne Republike Jugoslavije odlučiće Vlada SRJ”**) i tri iz “Republike Srpske” (Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik i general Ratko Mladić). Tako je “Republika Srpska” pristala da je **“u svim budućim razgovorima o miru”** zastupa Savezna republika Jugoslavija. Naime, tim sporazumom je predviđeno da će delegaciju voditi predsjednik Republike Srbije Slobodan Milošević. Prema tom sporazumu, rukovodstvo “Republike Srpske” je pristalo da će usvojiti obavezujuće odluke delegacije u vezi sa mirovnim planom koje **“delegacija donosi u plenumu prostom većinom”**. U slučaju **“jednakog broja glasova - odlučuje glas predsjednika Slobodana Miloševića”**. I sam Milošević je u svom pismu od 21. novembra 1995. predsjedniku Izetbegoviću u vezi sa aneksom 9 uz Dejtonsko-pariski sporazum (*Spora-*

zum o osnivanju javnih korporacija Bosne i Hercegovine) potvrdio da je on vodio zajedničku delegaciju (“... šef zajedničke delegacije Savezne republike Jugoslavije i Republike Srpske”). Tako je navedenim sporazumom od 29. augusta 1995. dokazana historijska činjenica da je Savezna republika Jugoslavija vršila stvarnu vlast nad svojim marionetskim režimom u Republici Bosni i Hercegovini - “Republici Srpskoj”.

Richard Holbrooke i njegov tim su početkom septembra odlučili organizovati konferenciju u Ženevi, na kojoj bi okupili bosanske, hrvatske i srpske ministre za vanjske poslove, gdje bi utvrdili “bazične principe mirovnog sporazuma za Bosnu” i “blagoslovali privremeni sporazum”, a što je Slobodan Milošević predložio 30. augusta u razgovoru sa Richardom Holbrookeom i njegovim timom. Roberts Owen je počeo raditi “na nacrtu okvirnih političkih načela”. U njegovom prvom nacrtu Bosna je, polazeći otprilike od “šest tačaka”, o kojima je u Parizu 28. augusta vođena rasprava sa Izetbegovićem, “definirana kao jedinstvena država sastavljena od dva ’konstitutivna entiteta’, Federacije i entiteta bosanskih Srba”.

Američki pregovarači su, na sastanku u Petersburgu (u Bonnu, u državnoj rezidenciji, na brdu iznad Rajne) 2. septembra 1995. upoznali britanske, francuske, njemačke i ruske funkcionere (*Kontakt-grupu*) o svojim razgovorima u Beogradu i Zagrebu. Svi su podržali sazivanje Ženevske konferencije, mada su se “neki Evropljani rasrdili što smo mi /Sjedinjene Američke Države - prim. S. Č./ reagovali prvi, a njih kasnije izvijestili”. Stalne “interne svađe”, neslaganja, prepirke i “mini drame” u *Kontakt-grupi* su, po Holbrookeu, “imale relativno malo veze sa Bosnom, ali su bile manifestacije konfuzije unutar Evropske unije oko toga kako iskovati zajedničku poziciju u spoljnoj politici”.

Američki pregovarački tim, na čelu sa Holbrookeom, 3. septembra 1995. u Beogradu održao je sastanak sa Slobodanom Miloševićem, gdje su “pripremali kratku listu zajednički dogovorenih principa” za Ženevu. Osnovu pregovora (“početna tačka”) predstavljao je *plan Kontakt-grupe iz 1994.* o teritorijalnoj podjeli Republike Bosne i Hercegovine na dva dijela - entiteta, “dajući Hrvatsko-Muslimanskoj Federaciji 51 procenat zemlje, a Srbima 49”. Tada je američka “duga pregovaračka sesija”, završena “sa djelimičnim sporazumom o nacrtu” (“Zajednički dogovorena izjava o političkim principima”). Rasprava je vođena o dva ključna,

suštinska pitanja: **nazivu države i nazivu okupiranog** (od srpskog agresora) **dijela Republike Bosne i Hercegovine**. Milošević se usprotivio da država zadrži ime “**Republika Bosna i Hercegovina**” i insistirao “**da se o srpskom dijelu zemlje govori kao o 'Republici Srpskoj'**”. On je “**naziv 'Republika Srpska' postavio kao cijenu pristanka na dogovor**”. Njegove (ultimativne) zahtjeve (država ne može zadržati ime **Republika Bosna i Hercegovina** i priznanje “Republike Srpske” - okupirani dio Republike Bosne i Hercegovine mora se zvati **Republika Srpska**) **Sjedinjene Američke Države su prihvatile**.

Slobodan Milošević je i 3. septembra 1995. otvoreno pregovarao u ime svojih kolaboracionista, kvislinga i petokolonaša iz Republike Bosne i Hercegovine (“Republika Srpska”), što je, pored ostalog, očigledno da je on politički vođa srpskog političkog projekta - formiranje jedinstvene srpske države na Balkanu, fašističkog i genocidnog karaktera, i ključna ličnost države Savezne republike Jugoslavije, odgovorne za agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločin genocida nad Bošnjacima, te da njegovi kolaboracionisti u i iz Bosne i Hercegovine nisu predstavljali nikakav samostalni politički niti vojni faktor.

Pregovori u Ženevi su, po Holbrooku morali “**biti kompletirani u Ankari**”, gdje se Izetbegović, sa Šaćirbegovićem, nalazio u službenoj posjeti Turskoj. Na sastanku, održanom u kasnu večer 4. septembra 1995, vođena je rasprava o nacrtu teksta pod nazivom *Zajednički dogovorena izjava o političkim principima*, o kome su vođeni pregovori u Beogradu, gdje je s tim u vezi, između Sjedinjenih Američkih Država i Savezne republike Jugoslavije postignut dogovor o teritorijalno-političkoj podjeli Republike Bosne i Hercegovine, čime je paradržavna genocidna tvorevina (“Republika Srpska”) faktički priznata.

“**Nakon velikih pritisaka**” predsjednik Izetbegović se, i pored činjenice što je “**u prvi mah, zbog 'republike srpske', energično odbio ovu ideju**” i što je bio svjestan da je riječ o “**republici**” formiranoj “**na genocidnim osnovama**”, “**napokon složio. Republika Bosna i Hercegovina sastojace se od dva entiteta - Federacije i Republike Srpske**”, čime je prihvatio ultimatum Slobodana Miloševića i “**američki zahtjev**” (“**američku mirovnu inicijativu**”).

Dogovorom *Holbrooke-Milošević* i *Holbrooke-Izetbegović* prihvaćena je podjela Republike Bosne i Hercegovine na dva entiteta, pri čemu je međunarodno priznatoj, državi (Republici Bosni i Hercegovini) oduzet eksplicitni oblik državnog uređenja (oblik političke vladavine) iskazan (imenovan) nazivom *Republika* i dodijeljen paradržavnoj tvorevini, zasnovanoj na agresiji i zločinu genocida, što je značilo legalizaciju srpske paradržavne tvorevine i legalizaciju zločina genocida.

Na sjednici proširenog sastava Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine, 6. septembra 1995, razmatran je prijedlog “**najnovije američke mirovne inicijative**” “**pred narednu**” “**trojnu ministarsku konferenciju u Ženevi**”. S tim u vezi, utvrđena je platforma za razgovore i data instrukcija ministru za vanjske poslove Šaćirbegoviću “**da u izjavi na ženevskom sastanku prihvati naziv Republika Srpska. Bio je to američki zahtjev**”. Tako je Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine, bez prisustva tri člana (prof. dr Tatjana Ljujić-Mijatović, prof. dr Mirko Pejanović i Stjepan Kljuić), prihvatilo podjelu Republike Bosne i Hercegovine na dva entiteta, a time i legalizaciju paradržavne tvorevine Republike Srpske.

Dogovoreni sporazum o teritorijalno-političkoj podjeli Republike Bosne i Hercegovine na dva entiteta potvrđen je na skupu u Ženevi - 8. septembra 1995, na kome su ministri za vanjske poslove Republike Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske i Savezne republike Jugoslavije prihvatili dokument o principima mirovnog procesa.

Dogovoreni elementi u *Ženevskim principima*, usvojenim u Ženevi 8. septembra 1995, izuzev deklarativnog teritorijalnog integriteta i statusa kao međunarodno priznate države, ukazuju na prethodne planove koji su imali za cilj ustavno-pravnu i teritorijalnu razgradnju Republike Bosne i Hercegovine. *Ženevskim principima* promovirana je “Republika Srpska” u zvaničnoj terminologiji i kvantitativnom odnosu (omjeru) o unutrašnjem teritorijalnom razgraničenju (podjeli Republike Bosne i Hercegovine na dva dijela-entiteta), što je značilo potvrdu rezultata agresije i zločina genocida. Republika Srbija i Republika Hrvatska **potvrdile** su svoje neposredno učešće u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu i zločinu genocida nad Bošnjacima.

Na osnovu zajednički dogovorenih principa (*Osnovni principi za Bosnu i Hercegovinu*) formirana su dva entiteta (*Federacija Bosne i Herce-*

govine i Republika Srpska) i izvršeno teritorijalno razgraničenje u omjeru 51:49. Republika Bosna i Hercegovina je tim sporazumom faktički i formalno podijeljena, čime je legalizovana paradržavna tvorevina, fašističkog i genocidnog karaktera - "Republika Srpska".

Na sjednici Skupštine Republike Bosne i Hercegovine, 18. i 19. septembra 1995. vođena je rasprava "**o aktuelnoj političkoj situaciji i novim mirovnim inicijativama**", o čemu je uvodno izlaganje podnio Alija Izetbegović, predsjednik Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. Na Skupštini se "**odvijala burna rasprava o tome je li trebalo prihvatiti Republiku Srpsku. Odbojnost prema tom rješenju je među poslanicima bila gotovo opća**". I pored toga, poslanici su dali podršku pregovaračkom timu "**u budućim mirovnim pregovorima**", čime su prihvatili teritorijalno – političku podjelu Republike Bosne i Hercegovine na dva entiteta, a time i legalizaciju paradržavne tvorevine Republike Srpske.

U New Yorku su 26. septembra, pod predsjedavanjem Richarda Holbrookea i Carla Bildta, uz usvojene principe u Ženevi 8. septembra, usaglašeni *Dodatni dogovoreni osnovni principi (Njujorški dodatni principi)*.

*

* *

Iako je tokom 1993. Armija Republike Bosne i Hercegovine na strateškom planu definitivno uspjela zaustaviti agresore i njihove marionetske režime, kolaboracioniste i petokolonaše, strateški preokret je nastupio u maju-junu 1994. Armija je do tada uspjela formirati odgovarajuće jedinice, koje su se, osim za odbrambene, mogle angažovati i za izvršenje ofanzivnih zadataka. Prvi rezultati ostvareni su u borbama na različitim dijelovima bosanskohercegovačkog ratišta, na Ozrenu, Crnoriječkoj visoravni, Donjoj Brki, u zonama odgovornosti 5. i 7. korpusa i dr. Godina 1994. bila je godina borbe za povoljnije operativne i strateške pozicije, koje su trebale stvoriti uslove za preuzimanje operativne i strateške inicijative na ratištu u Bosni i Hercegovini.

U martu 1995. Armija Republike Bosne i Hercegovine je, u naj-složenijim prostornim (zemljišnim) i vremenskim uslovima, uspješno

izvela jednu od najznačajnijih operacija tokom odbrambenog rata za očuvanje cjelovite i nezavisne Bosne i Hercegovine - oslobađanje Vlašića. Nekoliko mjeseci kasnije Armija Republike Bosne i Hercegovine nije uspjela deblokirati Sarajevo.

Od januara 1995. posebno intenzivni bili su kontinuirani napadi na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Bihać, gdje se 5. korpus Armije Bosne i Hercegovine aktivnom odbranom u žestokim borbama žilavo suprotstavljao nadmoćnijim združenim snagama srpskog agresora, uključujući i specijalne jedinice iz Srbije, odnosno Savezne republike Jugoslavije, nanoseći mu velike gubitke.

Združene (oklopno-mehanizovane i pješadijske, uz upotrebu bojnih otrova) snage Savezne republike Jugoslavije (Srbije i Crne Gore) i njihovi kolaboracionisti (Vojska Jugoslavije i Ministarstva za unutrašnje poslove Republike Srbije, "Srpska vojska Krajine", "Vojska Republike Srpske" i "Narodna odbrana zapadna Bosna") pokrenule su 19. jula 1995. napad na sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Bihać (Operacija *Mač-95* – "Srpska vojska Krajine" i Operacija *Štit-95* – "Vojska Republike Srpske"), radi **“ovladavanja teritorijom zapadne Bosne i konačno razbijanje i uništavanje 5. muslimanskog korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine”**. U toj ofanzivi, u kojoj su teške odbrambene borbe vođene od 19. do 24. jula 1995, a nastavljene sve do 4. augusta 1995, težišno su angažovane snage i borbena sredstva na jugozapadnom, zapadnom i sjevernom dijelu ratišta na granici sa Republikom Hrvatskom, pri čemu su najteže borbe vođene od Pećigradskih brda, pa sve do Bugara i Izačića. Na dijelu ratišta Tržac - Johovica angažovane su glavne agresorske snage i borbena sredstva, a na Bugaru pomoćne (snage). Taj dio odsudne odbrane 5. korpusa **“bio je presudan u slamanju te ofanzive. Na tom dijelu su se lomila koplja združenog agresora”**, koji je imao oklopnu prednost - tenkove, transportere i veoma snažnu artiljerijsko-raketnu podršku. Drugi **“vrući borbeni dio fronta bio je na Plješevici, a zatim i na Grmeču od Hrgara pa do Grmuše”**.

Iako su **“dosta teritorije zaposjeli na zapadu prema Republici Hrvatskoj”**, agresorske snage, zahvaljujući čvrstoj i odsudnoj odbrani kombinovanih snaga 5. korpusa, nisu ostvarile (postavljene) ciljeve napada: nisu razbile i uništile 5. korpus niti su izbile u dolinu rijeke Une. Borbena dejstva nastavljena su i od 1. do 3. augusta izvođena sa smanjenim intenzitetom.

Hrvatska vojska i Hrvatsko vijeće obrane su, u skladu sa ciljevima konkretizacije zadataka iz *Splitske deklaracije* i sastanka delegacije Armije Republike Bosne i Hercegovine i Ministarstva za odbranu Hrvatske 1. augusta 1995. u Livnu, gdje je dogovoreno sadejstvo 5. i 7. korpusa Armije s Hrvatskom vojskom i Hrvatskim vijećem obrane u borbenim djelovanjima na kupreškom i komarsko-vrbaskom pravcu, kao i u zapadnoj Bosni, 25. jula pokrenuli ofanzivu na glamočko-grahovskom pravcu (operacija *Ljeto-95*), kako bi na taj način Republika Hrvatska lakše oslobodila Knin i time zadala odlučujući udarac “Srpskoj vojsci Krajine” u završnoj operaciji oslobađanja svoje zemlje. Naime, cilj Operacije bio je razbiti snage “Vojske Republike Srpske” na istočnom i sjeveroistočnom dijelu Livanjskog polja, osvojiti Bosansko Grahovo i Glamoč i otvoriti put prema Kninu, stvarajući uslove za oslobađanje Knina i sjeverne Dalmacije. Snage Republike Hrvatske (Hrvatska vojska i Hrvatsko vijeće obrane) u toku te operacije (25-29. jula 1995) zauzele su Glamoč i Bosansko Grahovo i presjekle, za kolaboracionističku Republiku srpsku krajinu, vitalnu komunikaciju Knin – Drvar, čime je put za Knin bio otvoren, te ovladale značajnim objektima na planini Vitorog, stvorivši povoljne uslove za daljnje napredovanje prema Šipovu i Jajcu. Istovremeno je 7. korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine otpočeo s napadnim djelovanjima u rejonu Košćanskog platoa na kupreško-donjovakufskom bojištu, s ciljem oslobađanja Donjeg Vakufa i po mogućnosti Jajca. Komandant Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine i zapovjednik Glavnog stožera Hrvatskog vijeća obrane dogovorili su se da sadejstvo na komarsko-vrbaskom i kupreškom pravcu konkretno dogovore i preciziraju komandanti 7. korpusa i Zbornog područja Tomislav-Grad, što su oni i učinili na sastanku 2. septembra.

Nakon intenzivnih priprema, Hrvatska vojska i Ministarstvo za unutarnje poslove Hrvatske su 4. augusta 1995. pokrenuli operaciju pod nazivom *Oluja*. Tada je glavnina Hrvatske vojske ojačana specijalnim snagama policije krenula u napad na frontu od oko 700 km i na trideset taktičkih pravaca. Hrvatske snage su drugog dana Operacije ostvarile preko sedamdeset, a 6. augusta preko osamdeset pet posto planiranih ciljeva. Do 8. augusta, kada se Hrvatskoj vojsci prvo predao 21. kordunski, a zatim 39. banijski korpus “Srpske vojske krajine”, oslobođeni su Vrlika, Drniš, Kijevo, Knin, Benkovac, Obrovac, Gračac, Plaški, Petrinja, Kostajnica, Glina, Korenica

i druga mjesta. Toga dana završena je operacija *Oluja*, uz potpuni uspjeh Hrvatske vojske.

Republika Hrvatska je (vojno-policijsku) operaciju *Oluja*, u cilju oslobađanja okupiranih teritorija (“**da okupirani teritorij vrati u svoj ustavno-pravni poredak**”) i poraza srpskog agresora, opravdavala (objašnjavala) namjerom pružanja “**pomoći ARBiH da deblokira opkoljeni Bihać i spriječi novu humanitarnu katastrofu**” - “**spašavanja od sigurne smrti tisuće ljudi u Bihaću**”.

U nastojanju da oslobodi (jednu trećinu) okupirane teritorije, a “bojeći” se intervencije tzv. međunarodne zajednice, Republika Hrvatska je, polazeći od hrvatskih državnih interesa, neposredno uoči *Oluje* izjavljivala da treba spasiti Bihać. Stoga je njeno političko i vojno rukovodstvo smatralo “**da međunarodna zajednica neće kazniti Hrvatsku ako ona preduzme nešto što bi, u suštini spasilo Bihać**”.

Srpski napad na Bihać je, tvrdi Carl Bildt, “**u formalnom smislu**” bio “**faktor koji će ponukati Hrvatsku da se umeša u rat. Namera da se ukine blokada Bihaća navodila se kao važan motiv za početak operacije 'Oluja'**”. “**Ironično je bilo**”, tvrdi David Owen, “**što je hrvatska Vlada bila u stanju da se pozove na patnju bosanskih Muslimana u Bihaću /sigurnoj zoni Ujedinjenih nacija - prim. S. Č./ kako bi opravdala svoj napad na Krajinu ...**”

Državno rukovodstvo Republike Hrvatske, na čelu sa predsjednikom Franjom Tuđmanom, prikrivalo je faktičku osnovu za operaciju *Oluja* i faktičku namjeru i cilj operacije *Oluja*. Uporedo sa tim, to rukovodstvo je i tada manifestovalo nepromijenjene osvajačko-teritorijalne pretenzije prema Republici Bosni i Hercegovini. Tako je rukovodstvo Republike Hrvatske, po ocjeni generala Rasima Delića, komandanta Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine, “**izvođenjem 'Oluje', osim reintegracije okupiranog dijela Hrvatske, željelo zauzeti Ključ i Bosanski Petrovac, 'ostaviti' Abdića u Kladuši i time ozvaničiti 'AP Zapadna Bosna', odnosno potpuno relativizirati postojanje slobodne teritorije i 5. korpusa u Krajini. Realizacijom takve zamisli hrvatsko rukovodstvo bi stvorilo potpunu zavisnost slobodne teritorije Krajine od Hrvatske, čime bi se uvećale šanse za priključenje teritorija**

BiH pod kontrolom HV-a i HVO-a Hrvatskoj". Takvo opredjeljenje i ciljevi bili su u skladu sa hrvatskom nacionalističkom ideologijom, politikom i praksom, osvajačkog i genocidnog karaktera, prema Republici Bosni i Hercegovini i Bošnjacima. Očigledno je da operacija *Oluja* nije imala za cilj spašavanje Bihaća, niti je preduzeta zbog **"dramatičnog stanja odbrane Bihaća"**. Imajući u vidu prethodno navedeno, činjenice potvrđuju da Hrvatska vojska u operaciji *Oluja* nije učestvovala u spašavanju Bihaća (**"... spašavanja od sigurne smrti tisuće ljudi u Bihaću"**), već je 5. korpus učestvovao i u oslobađanju Republike Hrvatske. **"Svojim postojanjem"** 5. korpus je, tvrdi dr. Davor Marijan, ocjenjujući njegovu ulogu u *Oluji*, **"otežavao odbranu RSK i olakšavao provedbu hrvatskih strategijskih zamisli ..."**.

Hrvatski istraživači tvrde da je i operacijom hrvatskih snaga (Hrvatske vojske i HVO-a) *Zima '94*, slično *Oluji*, **"Bihać bio spašen"**. **"Srpski napadi na Bihać"** (novembra-decembra 1994) **"uzbunili su"**, tvrdi dr. Davor Marijan, **"hrvatsko vrhovništvo koje nije moglo mirno promatrati srpske uspjehe"**.

"Srpski napadi na Bihać" nisu **"uzbunili"** **"hrvatsko vrhovništvo"**, kako to tvrdi dr. Davor Marijan, niti su **"koncentrirani napadi"** Hrvatske vojske **"preko Dinare i Livanjskog polja"** primorali **"pobunjene hrvatske Srbe"** da zaborave na Bihać, niti je njegova opsada prekinuta, niti je operacijom hrvatskih snaga **"Bihać bio spašen"**, kako to tvrdi general i profesor Krešimir Ćosić. **"Pobunjeni Srbi"** iz paradržavne tvorevine Republike srpske krajine, kao i iz Republike Srpske i Savezne republike Jugoslavije, te kolaboracionisti Fikreta Abdića, i dalje su, krajem novembra i u decembru, te početkom 1995, u kontinuitetu napadali sigurnu zonu Ujedinjenih nacija Bihać, vršeći brojne zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i genocid, pri čemu su, pored ostalog, 17. decembra 1994. zauzeli Veliku Kladašu. Snage 5. korpusa **"vodile su danonoćne odsudne i aktivne borbe"** i organizovano, uporno, žilavo i hrabro se branile. Agresor je upotrijebio maksimalno svu svoju vatrenu moć, uključujući i bojne otrove i rakete "Volhov", ali nije uspio slomiti moral boraca 5. korpusa niti njegovu odbranu. Možemo se složiti sa mišljenjem Krešimira Ćosića koji tvrdi da bi, u slučaju da je Bihać zauzet, **"Hrvatska izuzetno teško uspostavila ozbiljnu vojničku, ali i političku ravnotežu, i bila bi jednostavno prisiljena prihvatiti gotovo sve mjere Martića, Karadžića i**

Mladića". Isključiva zasluga za to što srpske snage nisu mogle zauzeti Bihać pripada 5. korpusu, koji je, pored ostalog, **omogućio** Republici Hrvatskoj da uspostavi "**ozbiljnu vojničku, ali i političku ravnotežu**" i ne prihvati "**gotovo sve uvjete Martića, Karadžića i Mladića**".

Otpočinjanjem i početnim uspjesima *Oluje*, nezavisno od opravdanosti sumnji u njen stvarni karakter i uspjeh, stvorene su mogućnosti za izvođenje ofanzivnih djelovanja 5. korpusa. Komandant korpusa, general Atif Dudaković, 4. augusta 1995, pored izdavanja "**kratkih dopunskih naređenja za napad svim komandantima brigada**" (501. brdskoj brigadi, 502. slavnoj brdskoj brigadi, 503. brdskoj brigadi, 505. viteškoj brdskoj i 517. oslobodilačkoj brigadi), "**u skladu sa novonastalom situacijom, odredio je zadatke i pravce napada**", naredio "**da izdvoje iz svojih sastava 4. bataljon 501. bbr i 4. bataljon iz 502. sbbr i iste upute u napad pravcem: Izačić – Željava – L. P. /Ličko Petrovo - prim. S. Č./ Selo, s tim da jedinice 501. bbr napadaju ka Korenici, a jedinica iz 502. sbbr ka Plitvicama, s ciljem da na svojim pravcima napada razbija ju i uništavaju snage agresora /srpskog agresora - prim. S. Č./ i da što prije izbiju do linije Plitvice – Korenica, vezujući što jače snage SČA /srpsko-četničkog agresora – prim. S. Č./ na svojim pravcima napada do spajanja sa HV-a, koji nadire iz pravca Karlovca, Plaškog i Gospića**".

Ofanzivno djelujući na više pravaca, jedinice 5. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine 5. augusta probile su linije odbrane velikosrpskog agresora, nanijele mu značajne gubitke, razbile mu mnoge jedinice i zaplijenile značajna materijalno-tehnička sredstva, te izbile u rejon Prijeboj, Čelopek, Drežnik Grad i Grabovac Drežnički na pravcu ka Hrvatskoj, te u širi region Majdana i Ljubina ka Dvoru na Uni. Agresor je 5. augusta napustio i radiorelejni objekat na Goloj Plješevici. Tako su jedinice 5. korpusa prvog dana ofanzivnih djelovanja prodrle u dubinu okupiranog dijela Republike Hrvatske i izbile na državnu granicu Bosne i Hercegovine i Hrvatske u rejonu Dvora na Uni. Snage 5. korpusa su u snažnom naletu lomile otpor velikosrpskih snaga na dijelu kordunaškog i ličkog dijela ratišta, nanoseći im gubitke.

Do kraja dana (6. augusta 1995) 5. korpus je oslobodio još neka mjesta i izbio na liniju Nebljusi – Poljana – Frkašić – Bijelo Polje – Korenica – Plitvička jezera – Selište – Brajdići – Rakića brdo, gdje je došlo do susreta

sa Hrvatskom vojskom. Dvije vojske spojile su se na raskrsnici komunikacije Slunj – Ličko Petrovo Selo i Slunj – Plitvice (motel MG) i kod sela Prijeboj. Do susreta generala Atifa Dudakovića, komandanta 5. korpusa, i generala Hrvatske vojske Marijana Marekovića došlo je 6. augusta u motelu MG u Rakovici (na raskrsnici komunikacije Slunj – Ličko Petrovo Selo i Slunj – Plitvice) u dubini teritorije Republike Hrvatske (na dostignutoj liniji na ulazu u Rakovicu).

Komandant Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine je, imajući u vidu činjenicu da je za 6. august (bio) najavljen dolazak delegacije Republike Hrvatske i Krešimira Zubaka (predsjednika Federacije Bosne i Hercegovine) u Veliku Kladašu, pri čemu je postojala sumnja kako će oni pokušati osigurati ostanak Fikreta Abdića u Velikoj Kladaši i očuvanje njegove paradržavne tvorevine, koju je (u Velikoj Kladaši) 26. jula 1995. inaugurirao u “Republiku zapadnu Bosnu”, naredio komandantu 5. korpusa da prekine djelovanje na teritoriji Hrvatske i oslobodi Veliku Kladašu. Jedinice 5. korpusa su, u skladu sa tom naredbom, 8. augusta oslobodile Veliku Kladašu i izašle na granicu Bosne i Hercegovine i Hrvatske kod Željeznog Polja (južno od Bihaća) do Gornjeg Dobratina (sjeverozapadno od Bosanskog Novog).

Armija Republike Bosne i Hercegovine je 12. septembra krenula u ofanzivna djelovanja na komarsko-vrbaskom pravcu. Jedinice 7. korpusa su u noćnim satima 13. septembra oslobodile Donji Vakuf, jedno od najvećih uporišta srpskog agresora u srednjoj Bosni. Nastavljajući ofanzivna djelovanja na komarskom pravcu, jedinice 7. korpusa oslobodile su travnička sela Voćnjak, Gradinu, Skočaj, Dželilovac, Šešiće i Karaulu te ovladale prevojem Komar. U borbenim djelovanjima vođenim 15. septembra jedinice 7. korpusa su na Vlašićkom platou ovladale Babanovcem. Nakon oslobađanja Donjeg Vakufa 7. korpus je nastavio uspješan pohod niz Vrbas prema Jajcu, oslobađajući 14. septembra 1995. na tom putu, Vinac i okolna sela, došavši četiri kilometra nadomak Jajca (Bravnice - Zelenkovic). S vlašićkog pravca također su put Jajca krenule znatnije snage 7. korpusa koje su se spojile sa svojim snagama iz doline Vrbasa, oslobodivši tako znatan dio teritorije općine Jajce. U Jajce su 13. septembra 1995. ušle jedinice Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane, koje su u Operaciji *Maestral* (8-15. septembra 1995) zauzele Drvar, Šipovo i Jajce, te dva

važna prijevoja: Oštrej i Mlinište, čime se ispred hrvatskih snaga **do Banje Luke** nalazio samo Mrkonjić-Grad. Ulazak hrvatskih snaga u Jajce izazvao je nezadovoljstvo boraca Armije Republike Bosne i Hercegovine, posebno onih s područja općine Jajce. Tretirajući zauzeta područja i sam grad ekskluzivno hrvatskim teritorijama, na primjeru Jajca do kraja su razotkriveni politički i vojni motivi učešća HV i HVO-a u ofanzivnim operacijama protiv srpskog agresora u Bosni i Hercegovini.

Jedinice 5. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine su, nakon sastanka u Zagrebu 1. septembra 1995. između komandanta Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine i načelnika Glavnog stožera Hrvatske vojske, gdje su vođeni razgovori i dogovori o zajedničkim djelovanjima i drugim aktivnostima, te nakon izvršenih priprema, 13. septembra pokrenule ofanzivna djelovanja (operacija *Sana 95*) na dva pravca: prema Bosanskom Novom i Sanskom Mostu i ka Kulen-Vakufu i Bosanskom Petrovcu. Već drugog dana djelovanja, 14. septembra, jedinice 5. korpusa oslobodile su Dubovsko, Lipu, Bjelaj, Orašac i Kulen-Vakuf, čime je definitivno oslobođena teritorija općine Bihać. Tokom 15. septembra pripadnici 5. korpusa oslobodili su Bosanski Petrovac i Ključ. Do susreta jedinica 5. korpusa, s jedne, te Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane, s druge strane, došlo je na prijevoju Oštrej, između Drvara (koga su augusta 1995. zauzele snage HV i HVO) i Bosanskog Petrovca. Zbog nedovoljne koordinacije i međusobno neusaglašene veze, na Oštreju su se sukobile prethodnice Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatske vojske, pri čemu je sukob trajao kratko i bez većih posljedica.

Jedinice 5. korpusa su i u borbenim djelovanjima ka Bosanskom Novom i Sanskom Mostu postigle uspjeh: 17. septembra oslobodile su Bosansku Krupu, Veliki i Mali Badić, te Gornji i Srednji Bušević, a jedinice Operativne grupe Centar prema Sanskom Mostu oslobodile su Hrustovo i Vrhpolje. Naredna dva dana (18. i 19. septembra) oslobođena su naselja Otoka, Arapuša, Veliki Dubovik, Lušci Palanka i Korčanica.

Jedinice 2. korpusa su 10. septembra 1995. u jutarnjim satima pokrenule Operaciju za oslobađanje Vozuće (*Vozučka operacija*). Agresor je na pravcima napada 2. korpusa pružio snažan otpor. Jedinice 21. divizije kopnene vojske su poslije uspješne artiljerijske pripreme, probile linije odbrane agresora i do 11.00 sati oslobodile naselja Mrahorovići,

Klempići, Delići, Seona i Ikanovići. Jedinice 22. i 25. divizije kopnene vojske oslobodile su objekte Greben, Klupe i Zečevo brdo, a 120. brdska brigada “*Crni labudovi*” objekat Kablovac. Oslobođen je ključni objekat Paljenik, čime su stvorene povoljne pretpostavke za oslobađanje Vozuće i puta koji dolinom Krivaje spaja Zavidoviće s Olovom i Banovićima. Jedinice 3. korpusa nastavile su napad potiskujući snage agresora sa Stoga, Ljeskovca i Lokava. Jedinice 2. i 3. korpusa su se u 18.00 sati 10. septembra spojile u Vozućoj, čime je definitivno razbijen plan agresora o rezervnom južnom koridoru dolinom Krivaje. Nakon tri i po godine, asfaltnom komunikacijom spojeni su tuzlanski i zenički region. Nakon oslobađanja Vozuće, uspostavljanja komunikacije dolinom Krivaje i južnih padina Ozrena, te spajanja jedinica 2. i 3. korpusa, stvoreni su povoljni uslovi za nastavak koordiniranih djelovanja oba korpusa ka Doboju.

Nakon početnog uspjeha i oslobađanja Vozuće, jedinice 2. i 3. korpusa nastavile su s oslobađanjem teritorije i objekata na Ozrenu. Tako su 15. septembra jedinice 3. korpusa oslobodile objekat Blizna, s kojeg je agresor artiljerijskom vatrom kontrolisao dolinu Bosne od Zavidovića do Maglaja, a jedinice 2. korpusa Tumarsko brdo, s kojeg je srpski agresor artiljerijom granatirao Tuzlu i Lukavac. U daljnjim djelovanjima jedinice 2. i 3. korpusa oslobodile su i više naseljenih mjesta u dolini Spreče i Bosne. U borbenim djelovanjima vođenim 6. oktobra u dolini Ozrena ponovo su se spojile jedinice 2. i 3. korpusa. Operacija je okončana 10. oktobra zbog upućivanja dijela jedinica 2. i 3. korpusa u pomoć 5. korpusu te prekida borbenih djelovanja na ratištu 12. oktobra 1995. godine.

Nakon završetka zračnih udara NATO-a, 21. septembra 1995, stvorena je mogućnost da jedinice 1. i 4. korpusa pokrenu ofanzivna djelovanja u svojim zonama odgovornosti. U napadnim djelovanjima na trnovskom bojištu jedinice 1. korpusa su 3. oktobra oslobodile objekte Kragujevac, Čardak, Čelina i Boljanovac, a jedinicu agresora na Lupoču dovela u okruženje. Nastavljajući borbena djelovanja, jedinice 1. korpusa su 4. oktobra oslobodile Strug, Bosansko vratlo, Kobiljaču, Bukovu glavu, Lupoč i druge zemljišne objekte, čime je Armija oslobodila cjelokupan plato Treskavice i stvorila mogućnost za napredovanje ka prijevoju Rogoj i Kalinoviku. Jedinice 1. korpusa nastavile su napredovanja do 6. oktobra na kojima su se i zadržale zbog potpisivanja sporazuma o prekidu sukoba u Bosni i Hercegovini.

Jedinice 4. korpusa su u ofanzivnim djelovanjima od 20. septembra do 3. oktobra postigle značajne rezultate, oslobodivši širi rejon Glavatičeva, te dominantne kote Krstac, Krupac, Komolje, Orlov luk i druge na prilazima Kalinoviku i Nevesinju.

Pregovori o mapama su se sredinom septembra 1995. odvijali “**na bojnopolju i na način koji je pogodovao mapi**” teritorijalnog razgraničenja (podjeli Republike Bosne i Hercegovine) *Kontakt-grupe* - odnos 51:49.

Sjedinjene Američke Države zastupale su stanovište kako **nije “mu-dro zauzimati Banja Luku**”. Holbrooke je, u skladu sa takvim stavom, tvrdio da se o pregovorima, “**sve dok Muslimani i Hrvati postižu uspjehe i istodobno ostaju unutar određenih okvira (kao što je, na primjer, nezauzimanje Banja Luke)**”, odlučivalo na frontu, što je, po njemu, povećavalo “**izglede za postizanje dogovora**”. S tim u vezi, on je 13. septembra pisao Christopheru “**kako uspjesi i dobici muslimansko-hrvatskih snaga pomažu mirovnom procesu**”.

Milošević je na sastanku u Beogradu sa Holbrookeom i njegovim timom, 13. septembra 1995, predložio **obustavu vatre u cijeloj zemlji** (Republici Bosni i Hercegovini), polazeći od ocjene “**da može navesti bosanske Srbe da pristanu na obustavu vatre u cijeloj zemlji ako se, zauzvrat, obustavi bombardovanje**”. Međutim, Holbrooke to nije prihvatio. “**Opšta obustava vatre**”, po njemu, tada nije dolazila u obzir. S tim u vezi, on je izrazio spremnost da se može razgovarati o obustavi vatre samo “**za područje Sarajeva**”.

U 2.15 ujutro 14. septembra, Srbi su, “**poslije više od deset sati pregovora**”, prihvatili američki plan - “**potpisali su dokument koji smo sročili**”, navodi Holbrooke. “**Obavezali su se da će prekinuti sva ofanzivna djelovanja oko Sarajeva i odmah početi sa izvlačenjem teškog naoružanja, te dozvoliti nesmetan pristup Sarajevu kopnenim putem i u roku od 24 sata otvoriti Sarajevski aerodrom za humanitarni promet. Zauzvrat, NATO će prekinuti napade na 72 sata, a zatim će opet ocijeniti njihovo pridržavanje i poštovanje postavljenih uslova**”.

Sjedinjene Američke Države su nastojale promijeniti “**vojnu situaciju na terenu**”, pri čemu su “**hrvatsko-muslimanska ofanziva**

na zapadu i bombardovanje imali veliki efekat na bosanske Srbe”, odnosno Slobodana Miloševića i Saveznu republiku Jugoslaviju, državu agresora na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Holbrooke, odnosno Sjedinjene Američke Države su podsticale **“vojnu akciju u tri specifična područja”** (Sanski Most, Prijedor i Bosanski Novi), **“a protivili se akciji u Banja Luci”**. S tim u vezi, on navodi da je bio **“naravno, svjestan da možemo biti optuženi da primjenjujemo dvostruki aršin”**. Međutim, **“ta tri grada”** su, po njemu, **“bila i manje opterećena emotivnim i historijskim bremenom, a mogla bi se zadržati u pregovorima. A broj izbjeglica koji bi se stvorio opterećivao mi je mozak”**.

Sjedinjene Američke Države su dozvoljavale vođenje vojnih operacija koje **“pogoduju mapi”** *Kontakt-grupe*. Uspješne vojne operacije Armije Republike Bosne i Hercegovine i Hrvatske vojske do sredine septembra 1995. promijenile su dotadašnju teritorijalnu podjelu Bosne i Hercegovine osvojenu ratom i genocidom u korist branilaca Bosne i Hercegovine - 50:50. Svaku dalju vojnu aktivnost koja bi poremetila taj odnos na štetu mape *Kontakt-grupe* Sjedinjene Američke Države nisu dozvoljavale, jer to, po Holbrookeu, ne bi prihvatio Slobodan Milošević. Najočigledniji primjer za to je Banja Luka.

Sredinom septembra 1995. **“ponovo su narastale tenzije između Hrvata i Muslimana”**. Naime, Holbrooke je 17. septembra primio **“alarmantne vijesti: nakon preuzimanja Bosanskog Petrovca dvije strane su se okrenule jedna protiv druge i muslimanski vojnici su ubili trojicu Hrvata”**. Moguće borbe između hrvatskih snaga i ARBiH u Bosanskom Petrovcu i **“tenzije oko toga ko će preuzeti kontrolu nad novoosvojenim područjima išle su”**, po Holbrookeu, **“u korist Srba”**.

Zbog problema nastalih u izvođenju zajedničkih djelovanja Armije Republike Bosne i Hercegovine i oružanih snaga Republike Hrvatske (Hrvatske vojske i Hrvatskog vijeća obrane), **“naročito u vezi sa svojatanjem oslobođenih /odnosno zauzetih - prim. S. Č./ bosanskohercegovačkih teritorija od strane HV i HVO-a kao ekskluzivno nacionalnih”**, tj. hrvatskih, 18. i 19. septembra u Zagrebu su, uz prisustvo visokih američkih političkih i vojnih dužnosnika, održani sastanci delegacija Republike/Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske. Na sastanku u Američkoj

ambasadi 18. septembra general Rasim Delić, komandant Generalštaba Armije Republike Bosne i Hercegovine, **“apostrofirao je ključne probleme u dotadašnjim zajedničkim djelovanjima, naglašavajući naročito pokušaj HV-a i HVO-a da oslobođene teritorije tretiraju ‘hrvatskim’ i ne dozvole povratak Bošnjaka na te prostore”**. Richard Holbrooke je **“izričito zahtijevao da Armija Republike Bosne i Hercegovine ne djeluje ka Banjoj Luci, jer bi to moglo izazvati novi val od više stotina hiljada izbjeglica, te ponovo uvlačenje Srbije i SRJ sa svim potencijalima u rat. U slučaju da Armija, ipak, pokrene ofanzivu ka Banjoj Luci, Holbruk je zaprijetio udarima NATO-a po Armiji i pri tome upozorio da bi ta djelovanja /Armije Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./ bila uzaludna, jer je već dogovoreno i prihvaćeno unutrašnje razgraničenje BiH i sve preko 51 posto teritorije bi Federacija morala vratiti srpskom entitetu.”**

Sredinom septembra 1995. dolazili su jasni signali da se oslobodilačke akcije Armije Republike Bosne i Hercegovine zaustave. Tako je 19. septembra W. Christopher, uz upozorenje Miloševiću da svoje snage drži dalje od Bosne, iznio **“razumijevanje prirodne težnje Muslimana i Hrvata da vrate oduzete svoje teritorije”**, ali i nadu **“da će ofanziva na banjalučku regiju biti ubrzo obustavljena”**. Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija je, u *Izjavi* na prijedlog Ruske Federacije, 19. septembra uputilo zahtjev od **“svih strana umiješanih u vojne operacije na terenu u Bosni da prekinu svoja dejstva u zapadnoj Bosni”**. Portparol Bijele kuće Nicholas Burns je 19. septembra izjavio **“kako je Richard Holbrooke dobio uvjeravanja Izetbegovića i Tuđmana da neće pokušati da zauzmu Banja Luku”**. Sljedećeg dana (20. septembra) slijedila je zajednička izjava Bernarda Janviera i Leightona Smitha **“u kojoj je stajalo kako je nastavljanje zračnih udara na srpske položaje oko Sarajeva zasad nepotrebno”**. Warren Christopher je 22. septembra ponovio poziv za prestanak neprijateljstava, ističući da **“dalje borbe ugrožavaju mirovni proces”**.

Sjedinjene Američke Države su tražile da Tuđman i Izetbegović **“ne uzimaju Banja Luku”** (**“tražili smo da ne uzimaju Banja Luku”**). Naime, Holbrooke je na sastanku u Zagrebu, 19. septembra 1995, Izetbegoviću i Tuđmanu izdao **“naredbu”** da **“ofanziva neće biti usmjerena na Banja Luku”**, odnosno da ne smiju zauzeti Banju Luku. Time su Sjedinjene Ame-

ričke Države zaustavile **“pobjedničku vojnu kroz zapadnu i centralnu Bosnu”**. S tim u vezi, Holbrooke tvrdi da je riječ **samo** o zaustavljanju ofanzive na Banju Luku.

Osujećivanje napada na Banju Luku bio je, po ocjeni novinara Rogera Cohena, **“čin potpune realpolitike”** s američke strane, jer bi to, da su dopustili Federaciji da zauzme Banju Luku, **“iz šina izbacilo”** mirovni proces. Holbrooke navodi da je Cohen **“pogrešno razumio naše motive protivljenja napada na Banja Luku”**, jer bi **“istinski realizator realpolitike ohrabrio napad, bez obzira na posljedice”**. S tim u vezi, Holbrooke tvrdi da je **“briga o ljudima odlučila ovu stvar”** za njega, jer je **“s obzirom na grubo ponašanje trupa Federacije tokom ofanzive, izgledalo izvjesno da će pad Banja Luke dovesti do prisilnih protjerivanja i ubijanja nasumice”**. Zbog toga on nije **“mislio da Sjedinjene Američke Države treba da doprinesu stvaranju novih izbjeglica i većih ljudskih patnji da bi se uzeo grad koji će se kasnije morati vratiti”**.

Nakon što su (19. septembra u Zagrebu) američki pregovarači uspjeli postići da Tuđman i Izetbegović **“istovremeno kažu da neće ići na Banja Luku”**, čime su **“iskoristili ’američki mirovni plan’ kao izgovor za ovo iznenadno odustajanje, iako se čini vjerovatnim da ni inače nisu željeli ići dalje ...”**, pri čemu je **“otklonjena prijetnja Banja Luci”**, Holbrooke je **“i dalje vjerovao kako bi daljnji vojni uspjesi Federacije u zapadnoj Bosni mogli donijeti znatne diplomatske koristi”**. Stoga on nije bio **“posve sretan zbog okvirnog naputka iz Washingtona kojim je zahtijevano da se Tuđman i Izetbegović privole da potpuno stanu i prekinu ofanzivu”**. S tim u vezi, on je (20. septembra) državnom sekretaru Christopheru uputio pisanu poruku, u kojoj je konstatovao kako je, **“nasuprot mnogim novinskim izvještajima i drugim utiscima, vojna ofanziva Federacije do sada pomogla u mirovnom procesu”** i da se **“teški i tvrdi pregovori o mapama”**, pregovori o teritoriji, **“upravo odvijaju na bojnopolju i do sada na način koji pogoduje mapi (“s omjerom 51:49”)**. Za samo nekoliko sedmica, poznata podjela zemlje u omjeru 70-30 posto pala je na 50-50, očito olakšavajući nam zadaću”. Tom je prilikom Holbrooke priznao **“(Priznajemo) da bi trebalo isključiti dvije potencijalne mete: Banja Luku i istočnu Slavoniju”**.

Holbrooke i njegov pregovarački tim su **“odmah nakon burnog sastanka”** između Tuđmana i Izetbegovića, u Zagrebu (19. septembra)

“odletjeli u Beograd na večeru i još jednu sesiju s Miloševićem prije povratka u Washington”. Holbrooke je “želio lično reći Miloševiću kako je upravo SAD prinudio Tuđmana i Izetbegovića da se okane Banja Luke”. Želeći “da se priznanje za to postignuće nedvojbeno pripiše njegovu timu”, Holbrooke je “rekao Miloševiću kako je, premda su Tuđman i Izetbegović shvaćali sve vojne i strategijske razloge zašto ne ići na Banja Luku, to što im je ’SAD kazao da se to ne čini’, glavni razlog zbog kojeg su se dva predsjednika obvezali da neće napasti”.

Pored toga, Holbrooke je rekao: “Tražili smo da ne uzimaju Banja Luku, ali Hrvatima i Bosancima nismo dali nikakvo drugo ’crveno svjetlo’ izvan područja Banja Luke”, te naveo: “Naš se tim nije trudio da ih odvrati od zauzimanja Prijedora i Sanskog Mosta i drugih terena koji im pripadaju po mapi *Kontakt grupe*”, jer su se, po Holbrookeu, pregovori o mapi odvijali “na bojnopolju upravo sada”, tj. u drugoj polovini septembra 1995.

Uspješna borbena dejstva Armije RBiH, HV-a i HVO-a dovela su “Vojsku Republike Srpske”, čije su pojedine jedinice, kao što je to, primjera radi, 2. krajiški korpus, koga su snage Armije RBiH, HV i HVO do 19. septembra uspjele za desetak dana intenzivnih borbi razbiti na pravcima: Bihać – Petrovac – Ključ – Sanski Most – Banja Luka i Jajce – Mrkonjić-Grad – Banja Luka, u tešku situaciju, od čega je (od čijeg ishoda je) zavisila sudbina kolaboracionističke i paradržavne tvorevine Savezne republike Jugoslavije - Republike Srpske. Tada je “Armija bosanskih Srba bila u pometnji, a bilo je izvještaja da su neki srpski vojnici pucali u svoje oficire”. U takvom haosu “najmanje stotinu hiljada srpskih izbjeglica slijevalo se prema Banja Luci ili dalje ka istoku, u bijegu pred napredovanjem Federacije”.

Operativna grupa Jug Armije Republike Bosne i Hercegovine (17. viteška krajiška brigada, 7. bošnjački bataljon Vojne policije i protuteroristička četa bataljona Vojne policije - iz 7. korpusa, te 501. brdska brigada i 510. brdska brigada - iz 5. korpusa) 27. septembra napredovala je prema platou Manjače. Armija Republike Bosne i Hercegovine oslobodila je Podrašničko polje, stigla do ograde kasarne Kula kod Mrkonjić-Grada i Istureno komandno mjesto 1. krajiškog korpusa “Vojske Republike Srpske” u Bunarevima. Komanda 1. krajiškog korpusa nije bila u stanju zaustaviti napredovanje Armije Republike Bosne i Hercegovine.

Sedamnaesta viteška krajiška brdska brigada je, nakon što je 2. bataljon u žestokoj borbi 27. septembra u pokušaju zauzimanja Skraduša pretrpio gubitke, zbog čega se morao povući na polazne položaje, a 28. septembra 501. brdska brigada se povukla s Rajkovog brda, došla u tešku situaciju. Od tada ona nije mogla sama braniti preko 500 km² teritorije koje je oslobodila za samo tri dana. Uspostavljene linije odbrane bile su razvučene na oko 30 km. Nije bilo ni potrebne dubine. Brigada je ostala sama u ogromnoj zoni koju je oslobodila. Zbog pretrpljenih gubitaka i zamora izvršena je smjena 17. brigade.

U međuvremenu se “Vojska Republike Srpske” stabilizovala i polahko preuzimala inicijativu. Jedinice 7. korpusa, pritisnute žestokim napadima “Vojske Republike Srpske”, povlačile su se s područja Manjače, Sitnice i Čadavice prema Ključu, napuštajući linije i bježeći prema Ključu. Do 4. oktobra 1995. “Vojska Republike Srpske” ponovo je bila nadomak Ključa. Izgubljena je sva teritorija koju je 5. korpus prije dolaska 17. viteške krajiške brdske brigade oslobodio od Ključa prema Mrkonjić-Gradu i svih 500 km² koje je oslobodila 17. viteška za tri dana. Pristigle jedinice 7. korpusa nažalost, **“ne samo da nisu mogle zadržati stečene linije, nego su svojim ponašanjem dovele u pitanje odbranu Ključa”**.

Jedinice 5. korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine su, nakon zagrebačkog sastanka (19. septembra 1995), nastavile borbena djelovanja. One su u periodu od 20. do 29. septembra ostvarile uspjeh i oslobodile dijelove teritorije na pravcima prema Bosanskom Novom i Sanskom Mostu.

Sjedinjene Američke Države su početkom oktobra 1995. osjećale **“da je na bojnopolju”** (na frontu) **“ravnoteža uspostavljena”**. Između Zagreba i Sarajeva je trvenje sve više raslo. Tuđman je zaustavio dalje napredovanje i zaprijetio onim što je već postignuto. **“Hrvatske snage su obustavile borbu, omogućavajući Srbima da svoju strašnu vatru ospu po Bosanskoj armiji.”**

Sjedinjene Američke Države su tada, imajući, pored ostalog, u vidu činjenicu da su Tuđman i Milošević saglasni za prekid borbi, smatrale **“da je Federacija vjerovatno dostigla vrhunac osvajanja”**, a Tuđman nije želio podržati **“dalja teritorijalna osvajanja”**. Taj stav Sjedinjenih Američkih Država prenijeli su predsjedniku Predsjedništva Republike Bosne i Herce-

govine Aliji Izetbegoviću i Muhamedu Šaćirbegoviću Richard Holbrooke i general Donald Kerrick, 4. oktobra 1995, u Sarajevu, u Konaku, prilikom održavanja ceremonije naimenovanja Johna Menziesa za ambasadora Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini. Kerrick je izrazio **“zabrinutost ’da Tuđman neće podržavati dalja teritorijalna osvajanja da ne bi većinom pripala Bosancima”**”, te podsjetio Izetbegovića **“da u svim ratovima postoji vrijeme za napredovanje i vrijeme za konsolidaciju”**, pri čemu je naglasio da je, po mišljenju SAD-a, ovo **“vrijeme za konsolidaciju”**.

Nakon toga je brzo napravljen **“nacrt sporazuma o obustavi vatre”**, u koji su ugrađeni Izetbegovićevi uslovi. Američki (pregovarački) tim je nakon toga (istoga dana) oputovao u Beograd, gdje je Milošević **“potpisao dokument blistajući”**. Sljedećeg dana (5. oktobra) dokument su u Beogradu potpisali **“bosanski Srbi”**, te u Sarajevu i Izetbegović, koji je imao **“duboki strah od obustave vatre”**, pri čemu je **“još oklijevao”**. Holbrooke je gurnuo pero **“prema njemu”**, govoreći: **“Gospodine predsjedniče, sa jednim potpisom možete okončati četiri godine borbe u vašoj zemlji”** i **“prema Vašim uslovima ... Ako sada ne potpišete, rat će se nastaviti.”** Izetbegović je **“uzeo papir. Ruke su mu drhtale dok ga je držao. Napokon, polako i nevoljno, potpisao je dokument”**.

Alija Izetbegović je, po Christianu Schwarzu Schillingu, **“tvrdio da je NATO zaprijetio bombardovanjem ako se ne zaustavi protuofanziva u Prijedoru”**. S tim u vezi, Schilling tvrdi kako su **“uticajne snage koje nisu dopustile da Operacija Oluja (protunapad Hrvata u avgustu ’Oluja’, a potom bosanske Armije i bosanskih Hrvata u septembru pod nazivom ’Maestral/Zapadni vjetar’ 1995) postane uspješna na obuhvatnom prostoru, dolazile, kako iz NATO-a, tako i iz direktnog kontakta sa Izetbegovićem iz Londona, Pariza i Moskve”**. Utjecajne svjetske sile (Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija, Francuska, Rusija i druge) su, po njemu, **“htjele spriječiti potpuno razbijanje Republike Srpske (vojno je bilo moguće) da bi tako osigurale srpske (i vlastite) interese”**. To se, tvrdi Schilling, **“zacijelo, nažalost, izrazilo i u Dejtonskom sporazumu, koji je nepovoljan za Bosnu i Hercegovinu, od kojeg zemlja trpi do danas”**.

Pregovarači Sjedinjenih Američkih Država su se, nakon što je **“vojna ofanziva Federacije do sada pomogla u mirovnom procesu”**, a **“teritorijalna pitanja”**, po njima, odnosno po planu *Kontakt-grupe*, **“bila većim**

dijelom riješena na bojnopolju”, pozabavili pitanjem prestanka neprijateljstava. *Sporazum o prekidu vatre*, postignut 5. oktobra, koji je trebao stupiti na snagu 10. oktobra poslije orkestriranog pritiska iz svijeta, tačnije iz Sjedinjenih Američkih Država, uključivao je **“obustavu svih neprijateljskih djelovanja na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, ukoliko u to vrijeme u potpunosti bude uspostavljen dovod gasa i električne energije u grad Sarajevo ...”**.

Petodnevnim rokom stupanja na snagu - 10. oktobra i postavljanjem uslova o napajanju Sarajeva električnom energijom, Armija Republike Bosne i Hercegovine i **“hrvatske snage su dobile na vremenu tokom kojeg bi mogle zauzeti” Sanski Most, Prijedor i Bosanski Novi.** Kako se bližio 10. oktobar - rok stupanja na snagu *Sporazuma o obustavi vatre*, Armija Republike Bosne i Hercegovine je krenula u napad radi oslobađanja Sanskog Mosta, dok su se hrvatske snage pripremale da zauzmu Mrkonjić-Grad. Nastojeći dobiti na vremenu i tako omogućiti oslobađanje Sanskog Mosta i kretanje prema Prijedoru, prof. dr. Hasan Muratović, predsjednik Komiteta (Vlade Republike Bosne i Hercegovine) za odnose sa UNPROFOR-om i međunarodnim organizacijama, naveo je **“da u okviru prvobitnog roka nije uspostavljeno potpuno funkcionisanje napajanja Sarajeva”**. Na taj način je, prema *Izveštaju* generalnog sekretara *o Srebrenici*, od 15. novembra 1999, **“dobivena odgoda, tokom koje je Armija Republike Bosne i Hercegovine mogla zauzeti Sanski Most, a Hrvati su zauzeli Mrkonjić-Grad i krenuli dalje prema sjeveru”**.

Jedinice Armije RBiH, HV-a i HVO-a su, u skladu sa dogovorom od 5. oktobra, 8. oktobra krenule u napad. Jedinice Armije u zoni 5. korpusa su tokom dana oslobodile naselja Slatina, Lisac i Mitrovići, a narednog dana Sanicu. Jedinice Armije, Gardijska brigada i dio jedinica 5. korpusa su preko Grmeča i Sanice izbile na područje Sanskog Mosta i 10. oktobra ga oslobodile, čime su **ugrozile Banju Luku.** Istog dana jedinice HV-a i HVO-a oslobodile su Mrkonjić-Grad, nakon čega su nastavile sa napredovanjem niz Crnu Rijeku ka **Banjoj Luci** i preko Balkane i Čadavice prema Manjači, čime je bio **“u potpunosti ugrožen zapadni deo RS između r. Vrbas i r. Una”**. U djelovanjima jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine 11. oktobra oslobodeni su Kamengrad, zatim naselja Demiševci, Bojanići i Pejići, jugozapadno od Prijedora.

Srpski agresor je do 11. oktobra ispunio sve postavljene uslove u vezi sa potpisanim dogovorom o prekidu vatre od 5. oktobra 1995, što se posebno odnosilo na poboljšanje situacije u Sarajevu - isporuku plina i struje, za što se predsjednik Ruske Federacije Boris Jeljcin lično zauzeo. To je predsjednika Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Izetbegovića opredijelilo da naredi prekid vatre.

Kratkom depešom upućenom komandantu Generalštaba Armije RBiH Rasimu Deliću, “**sa važnošću večeras od ponoći (12. oktobra u 00,01 sati)**”, 11. oktobra 1995. (u 17.00 sati) predsjednik Predsjedništva Alija Izetbegović naredio je Oružanim snagama Republike Bosne i Hercegovine Opću i potpunu obustavu vatre na cijelom bosanskohercegovačkom ratištu (“... **prekid vatre duž čitavog fronta ...**”). Međutim, “**borbe u Krajinu nisu prestajale. Pronosile su se vijesti – uglavnom neosnovane – da prijete pad Banja Luke. Kolone srpskih izbjeglica zakrčile su puteve kroz posavski koridor prema Srbiji ...**”. Zbog toga je američki ambasador u Republici Bosni i Hercegovini, John Menzies, 12. oktobra 1995. ponovo posjetio Aliju Izetbegovića i prenio mu američko upozorenje “**da se dogovor o prekidu vatre mora ispoštovati**” i “**sasvim ozbiljnim tonom**” “**poruku da će avijacija NATO-a, ako ne zaustavimo borbe, djelovati po našim jedinicama. Rekao je da je prijetnja ozbiljna i da će biti realizirana**”. I Komanda UNPROFOR-a i Komanda NATO-saveza ultimativno su, tvrdi predsjednik Izetbegović, zahtijevale da Armija Republike Bosne i Hercegovine zaustavi borbena dejstva.

Ofanzivna dejstva Armije Republike Bosne i Hercegovine u Bosanskoj krajini nastavljena su 12, 13. i 14. oktobra 1995, nakon čega su sva borbena dejstva obustavljena u ranim poslijepodnevrim satima 14. oktobra 1995, što je značilo i kraj odbrambenog rata Armije Republike Bosne i Hercegovine.

U Republici Bosni i Hercegovini je, nakon krupnih i značajnih događaja u drugoj polovini 1995, uz snažan pritisak Sjedinjenih Američkih Država na bitne učesnike rata, 12. oktobra stupio na snagu *Sporazum o prekidu vatre u Bosni i Hercegovini* (potpisan 5. oktobra). Iako srpski agresor nije u potpunosti ostvario “**strateške ciljeve srpskog naroda u Bosni i Hercegovini**”, on je 12. oktobra 1995, bez oklijevanja prihvatio prekid vatre. Tada je stanje u “Vojsci Republike Srpske”, posebno u 1. i 2. krajiškom korpusu, bilo izuzetno teško. Borci “Vojske Republike Srpske”, “**iscrpljeni**

dugotrajnim vođenjem borbi, s velikim gubicima ljudstva i teritorije”, “sve više su gubili borbeni moral. Posebno teško stanje bilo je u jedinicama koje su izgubile domicilne teritorije /od Mrkonjić-Grada do Prijedora - prim. S. Č./. **Borci tih jedinica nisu znali kuda su otišle njihove porodice, da li su našle smještaj, imaju li hrane. Zbog toga ih je sve više dezertiralo i krenulo u potragu za svojim porodicama, kako bi se pobrinuli za njih. Čak i cijele jedinice”.**

I pored toga što je do završetka rata održao apsolutnu tehničku nadmoćnost, srpskom agresoru je odgovarao trajni prekid vatre. Prekid vatre je bio uslov za otpočinjanje mirovnih pregovora na osnovu dogovora o budućem ustrojstvu i unutrašnjem razgraničenju u Bosni i Hercegovini od 8. septembra 1995. (*Ženevski principi*). Agresor je mirovnim pregovorima nastojao realizovati taj dogovor, jer je njime obezbijedio dobijanje polovine teritorije Republike Bosne i Hercegovine, na kojoj je, agresijom i genocidom, formiran nacionalno ekskluzivan - srpski entitet – Republika Srpska.

S potpunim prekidom vatre, 12. oktobra 1995, u vrijeme kada je Armija Republike Bosne i Hercegovine predstavljala organizovanu, snažnu i moćnu oružanu silu, uz dogovorene *principe* uređenja Bosne i Hercegovine u Ženevi i New Yorku, obezbijedeni su osnovni uslovi za otpočinjanje mirovnih pregovora o Bosni i Hercegovini.

Potpisivanjem *Sporazuma o potpunom prekidu vatre*, koji je stupio na snagu 12. oktobra 1995, **zaustavljene** su oslobodilačko-pobjedonosne akcije Armije Republike Bosne i Hercegovine započete 1994, završene oslobađanjem određenih gradova i naseljenih mjesta.

U vrijeme kada je Armija Republike Bosne i Hercegovine bila **“jaka i sposobna da i sama izbori pravednu slobodu na prostorima Bosne i Hercegovine”**, Sjedinjene Američke Države su, nažalost, zaustavile njene oslobodilačke akcije. Sjedinjene Američke Države izvršile su **pritisak** za potpisivanje *Sporazuma o primirju* od 12. oktobra 1995. i zaprijetile bombardovanjem snaga Armije Republike Bosne i Hercegovine ukoliko ne zaustave oslobodilačke akcije, čime je prekinuta ofanziva Armije RBiH.

U septembru i oktobru 1995. američki pregovarački tim, na čelu sa Richardom Holbrookeom, više puta se sastajao sa političkim i vojnim rukovodstvom Republike Bosne i Hercegovine. Bili su potpuno jasni i

precizni u zahtjevu za okončanje rata i početak mirovnih pregovora na *Osnovnim principima za Bosnu i Hercegovinu* iz Ženeve 8. septembra 1995. (*Ženevski principi*) i New Yorka 26. septembra (*Njujorški dodatni principi*). Tražili su zaustavljanje napredovanja Armije RBiH, HV-a i HVO-a, a posebno Armije Republike Bosne i Hercegovine, kada je pod kontrolom Federacije Bosne i Hercegovine bilo iznad 51 posto teritorije Republike Bosne i Hercegovine. Koristili su se i prijetnjama NATO-vim udarima po Armiji RBiH ukoliko njene jedinice nastave borbena djelovanja. Izričiti su bili da se to ne smije činiti **ka Banjoj Luci**. Holbrooke je ohrabrivao političko i vojno rukovodstvo Republike Bosne i Hercegovine da oslobode Prijedor i Bosanski Novi, **“ali je bio odlučno protiv nastavka operacija prema Banjoj Luci”**.

Sjedinjene Američke Države su, tvrdi Slobodan Milošević, **“spasile Banja Luku”** - one su **“zabranile Tuđmanu i Izetbegoviću da idu dalje i naredili im da stanu, i to su bukvalno naredili da stanu, pod prijetnjom da će ih bombardovati”**. Amerikanci su **“zaustavili Muslimane i Hrvate i to kada su mogli autobusima da ušetaju u Banja Luku, jer nisu mogli da stignu tako brzo kako su ovi /Srbi - prim. S. Č./ bežali”**.

Kada je Armija Republike Bosne i Hercegovine **“organizacijski i tehnički ojačala u tolikoj mjeri da je zaustavila daljnje osvajanje teritorije / Republike Bosne i Hercegovine – prim. S. Č./ i preuzela strategijsku inicijativu na bosanskohercegovačkom ratištu”**, tzv. međunarodna zajednica, posebno Sjedinjene Američke Države, te ostale članice *Kontakt-grupe*, dovela je političke vođe državâ agresorâ **“za mirovni pregovarački sto”**.

Armija Republike Bosne i Hercegovine, ostvarenim borbenim rezultatima 1994. i 1995, doprinijela je da tzv. međunarodna zajednica i političke vođe agresorâ prihvate ozbiljnije i odgovornije mirovne razgovore. Tzv. međunarodna zajednica je ostala dosljedna koncepciji i politici teritorijalno-političke podjele Republike Bosne i Hercegovine, čime je nagradila zločince, a kaznila žrtvu genocida i time spasila srpskog agresora od potpunog vojnog poraza, kao što je to učinila Vašingtonskim sporazumom, spašavajući hrvatskog agresora od potpunog vojnog poraza.

*

* *

Mirovni pregovori su otpočeli 1. novembra 1995. u zračnoj bazi Sjedinjenih Američkih Država Wright - Patterson u Daytonu, Ohio. Pregovore su (pred)vodile Sjedinjene Američke Države - one su imale izuzetnu, specijalnu i dominantnu ulogu u kompletnom mirovnom procesu, mada su bili uključeni i predstavnici *Kontakt-grupe*, kao i Evropske unije. Evropa je u Daytonu, uglavnom, bila u sjeni. Ujedinjene nacije, nažalost, nisu imale niti su odigrale bilo kakvu značajniju ulogu u tom procesu, iako su njihovi predstavnici učestvovali u paralelnim pregovorima za istočnu Slavoniju (u Hrvatskoj).

U Daytonu su, **“u atmosferi nepoštenja, propagande i varki”**, vođeni teški, složeni, mučni, dugi i iscrpljujući pregovori za teritorije, odnosno otvorena bitka za teritorije, uz potpunu izolaciju, (ogromne i užasne **pritiske**, prijetnje, ucjene, prepirke, viku, ljutnju, apele, obećanja, pozive, korištenje specifičnih i ponekad neobičnih diplomatskih metoda i tehnika, te kombinacije pritisaka, retorike i direktnog uključivanja Sjedinjenih Američkih Država, a posebno uz **pritiske** (**“najveće svjetske sile”**) i **ultimatume** bosanskohercegovačkoj delegaciji (delegacija Republike/Federacije Bosne i Hercegovine), prije svega, Izetbegoviću, Silajdžiću i Šaćirbegoviću, posebno oko Sarajeva (po Holbrookeu - bosanskog Jerusalema), Goražda, te Brčkog i posavskog koridora, Posavine, Srebrenice i Žepe, kao i drugih spornih područja, od kojih su najosjetljivija i najkritičnija bila Sarajevo, Goražde, Brčko, Posavski koridor i Posavina. To **“najkrupnije pitanje” - podjela (teritorije) države Republike Bosne i Hercegovine** od Ženeve (8. septembra) i New Yorka (26. septembra), pa sve do Daytona, **“uopšte nije doticano”**. Holbrooke je **“tokom pripremnih turneja po regiji” “donio strategijsku odluku da se najprije pozabavi ’lakšim’ pitanjima”**, nadajući se **“da će time ojačati povjerenje između sukobljenih strana, ali i potvrditi vjerodostojnost grupe kao posrednika”**.

Mape unutrašnjeg razgraničenja su, uz Ustav Bosne i Hercegovine, bile predmet **“najintenzivnijih rasprava koje su vođene već od prvog dana”**, pri čemu su najteže rasprave vođene o Sarajevu, Goraždu i Posavskom koridoru.

Bosanskohercegovačka delegacija je na pregovorima u Daytonu, u skladu sa ženevskim i njujorškim *Osnovnim principima za Bosnu i Hercegovinu*, insistirala na planu *Kontakt-grupe*, s određenim varijantama. Međutim, Sjedinjene Američke Države su na (našu) delegaciju vršile pritisak da odustane i od tog plana na vlastitu štetu.

Slobodan Milošević je (stalno) insistirao na teritorijalnoj podjeli u odnosu 51:49 posto. Takav stav je zastupao i Franjo Tuđman. On je 5. septembra 1995, nakon *Oluje*, u vrijeme političko-diplomatskih priprema Sjedinjenih Američkih Država za mirovnu konferenciju, sačinio jednu kartu, koja je, po njemu, predstavljala grafičko rješenje “**krize u Bosni i Hercegovini**”, kako je Tuđman kvalifikovao agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Tuđmanova karta je odudarala od plana *Kontakt-grupe*, koja je predlagala objedinjavanje Bosanske posavine u jedan kanton koji bi bio priključen Federaciji Bosne i Hercegovine, kao i od kantonalnog uređenja Federacije, jer je “**u tzv. hrvatske krajeve uključivala Cazinsku krajinu u kojoj Hrvata uopće nije bilo**”, kao i “**jedan dio zaleđa Dubrovnika koji je vojno držala Karadžićeva vojska**”. Pored toga, ta karta je “**drastično odstupala od stanja koje je uspostavljeno vojnom akcijom 'Oluja'**”.

Pritisci i neprihvatljivi ultimatumima Sjedinjenih Američkih Država na Bošnjake (Izetbegovića, Silajdžića i Šaćirbegovića) posebno su došli do izražaja 19, 20. i 21. novembra 1995, u finalnim pregovorima, a koje je, pored ostalih, snažno i uporno podržavao Tuđman. Da bi Konferencija uspjela (“**doveli je do kraja**”), američki pregovarači su smatrali da je **trebalo “mnogo više od teatarskog lukavstva”** i blefova koji nikog nisu zavaravali.

Delegacija Bosne i Hercegovine je na suptilne načine prisiljavana da popušta Miloševiću, čak i uz “**posredničku diplomaciju uz pomoć salvete**” (“**salveta shuttle**”). “**Dok je Holbrooke, uz pomoć Miloševića, navlačio mantije svojih prethodnika Carringtona, Vancea, Owena, Hurda, Stoltenberga, Bildta i ostalih aktera na međunarodnoj sceni, koji su se svih tih ratnih godina dodvoravali srbijanskom vođi, mape su dobivale prednost nad načelima.**”

U pokušaju da uvjere Izetbegovića “**da je sada odlučujući trenutak**”, američki pregovarači su tražili načina da ga uvjere “**da skokne za mirom**”.

S tim u vezi, oni su (19. novembra) preko Neville - Jonesove i Jacques Blota zamolili premijera Majora i predsjednika Chiraca da nazovu Izetbegovića. **“Obojica su to odmah učinili, kazavši bosanskom predsjedniku da se prilika neće ponovo ukazati ako sada propusti ovaj trenutak. Izetbegović je priznao Majoru da ima napretka, ali je dodao da mu je potrebno još zemlje kako bi nadoknadio dva izgubljena grada, Srebrenicu i Žepu.”** Pored toga, u Ankari je američki ambasador Marc Grossman, **“također, dogovorio telefonski razgovor između Izetbegovića i turskog predsjednika Suleymana Demirela, lidera kojeg je Izetbegović vjerovatno najviše poštovao”**.

U toku Dejtonskih mirovnih pregovora na djelu (u praksi) bila je otvorena trgovina teritorije Republike Bosne i Hercegovine. Tu praksu Amerikanci su uporedili sa trgovinom **“konjima na sajmu”**. Nažalost, i Amerikanci su podsticali tu trgovinu u obliku trampe teritorija, a Bošnjaci je, što je tragično, prihvatili, a neki članovi *Kontakt-grupe* (**“Britanci, Francuzi i Rusi”**) zagovarali (**“pristajali”**) su teritorijalna rješenja koja su imala za cilj realizaciju (veliko)srpske genocidne ideologije, politike i prakse - **“(nastajanja) ’velike Srbije”**.

Pregovore o mapama, teritorijalnom razgraničenju i podjeli teritorije Republike Bosne i Hercegovine pratila su i posebna psihička stanja kod srpskog i bosanskog rukovodstva, odnosno Miloševića i Izetbegovića i njihovih najbližih saradnika, koja su Amerikanci nazvali psihička stanja raspamećenosti.

Milošević i Silajdžić su se (20. novembra, od 2.30 ujutro) više od dva sata **“prepirali, vikali i povlačili široke linije po mapama”**. Milošević je **“sve vrijeme insistirao na 51-49”**. Silajdžić je, **“iza 3:30”**, **“došao do rješenja po kome je Federacija zadržavala sve ključne dobiti u Daytonu”**, pri čemu se **“vratio na sveti procenat”** i “Republici Srpskoj” ponudio **“planinsko, rijetko naseljeno srpsko područje južno od Ključa”**. Milošević je, imajući u vidu činjenicu da su se on i Silajdžić **“složili da odmjere tačnu veličinu kako bi dostigli 51-49 za cijelu zemlju”**, prihvatio Silajdžićev prijedlog, čime je u 4.00 ujutro (20. novembra) **“dogovor napravljen”**.

Predsjednik Clinton je 20. novembra 1995. (**“oko tri poslije podne”**), u trenutku kada su u Daytonu vođeni teški razgovori, bolje rečeno tr-

govina u iznalaženju rješenja mape - teritorijalne podjele Republike Bosne i Hercegovine, u telefonskom razgovoru, zahtijevao od Franje Tuđmana da prihvati mapu podjele koja bi bila usaglašena **“sa teritorijalnim konceptom 51-49 plana *Kontakt grupe*”**. Tuđman je taj zahtjev prihvatio, što je, nakon toga to potvrdio i u razgovoru sa Christopherom i Holbrookeom, pri čemu je postavio dva uslova: **“Muslimani se moraju odreći dijela svoje zemlje, a ja moram vratiti barem dio Posavine.”** Međutim, Izetbegović je **“odbio da se pomakne”**, pri čemu je govorio (Christopheru i Holbrookeu) o Brčkom, Srebrenici i Žepi.

Sjedinjene Američke Države su 20. novembra 1995, kasno u noć (u 22.30), Izetbegoviću, Silajdžiću i Šaćirbegoviću, **uz “pritiske na Muslimane”**, kako bi ih prisilili da potpišu, **postavili** (uz saglasnost predsjednika Clintona) **neprihvatljiv ultimatum**, sa zahtjevom da vrate Brčko i preko jedan procenat teritorije, pri čemu im je dat rok od jednog sata da pruže odgovor. Izetbegović, Silajdžić i Šaćirbegović nisu pristali na ultimatum, pri čemu je Silajdžić oštro reagovao. Šaćirbegović je (tačno u 23.30) najavio da će se **“Bosanci složiti”** sa teritorijalnim razgraničenjem, odnosno podjelom Republike Bosne i Hercegovine u odnosu 51:49 posto, pod uslovom da dobiju Brčko. Holbrooke je pozvao Christophera **da mu kaže novosti**, rekavši mu **“Gotovo je - ali možda i nije. Možda će se sada kada su suočeni sa ambisom malo razbistriti glave preko noći”**. Tuđman je, imajući u vidu da **“već ima glavninu onoga što je tražio”**, insistirao da Sjedinjene Američke Države ne odustanu, a Milošević je, pored ostalog, **“preklinjao: ‘Pokušajte malo više, ne odustajte’”**.

U završnoj (zadnjoj) fazi pregovora rješavano je pitanje **Brčkog**. Poslije brojnih teškoća i prepreka, dugih otezanja, užasnih pritisaka i (dugih) pregovora, te nakon što je **“više od 99 posto posla završeno”**, Brčko je ostalo neriješeno. Pregovarači su se našli u slijepoj ulici - Konferencija je bila pred raspadom na pitanju Brčkog.

Ujutro 21. novembra 1995. Milošević je otišao kod Tuđmana i predložio mu **“da njih dvojica potpišu sporazum čak i ako Izetbegović odbije”**. Nakon toga, Milošević je otišao kod Christophera i Holbrookea, gdje je izjavio da se **“nešto mora učiniti da bi se spriječila propast”** i **predložio da Tuđman i on potpišu sporazum i ostave “otvoreno Izetbegoviću da ga potpiše kasnije”**. Međutim, Christopher je to kategorički odbio

(“To je potpuno nemoguće. Ne možemo imati sporazum koji nisu svi potpisali. To nije valjan ugovor”). “Osjećajući se stjeranim u kut, Milošević je izašao sa posljednjom ponudom: da se rješenje statusa Brčkog odgodi, dok se ne donese odluka o imenovanju posebnog međunarodnog arbitra.”

Warren Christopher je, nakon te Miloševićeve **“posljednje ponude”**, smatrao **“kako će to biti dovoljno da Bosance ponovo dovede za sto. ’Odjednom je Milošević bio spreman pristati na arbitražu i nije više insistirao da se pokuša definirati koridor (do Brčkog), (a to bi nas moglo) dovesti do sporazuma”**.

Tuđman je sa zadovoljstvom prihvatio Miloševićev prijedlog. Christopher i Holbrooke su, nakon toga, otišli na sastanak sa Izetbegovićem, Silajdžićem i Šaćirbegovićem i predstavili im Miloševićevu ponudu - **arbitražu za Brčko**. Christopher i Holbrooke su **nastojali “nagovoriti Izetbegovića da je prihvati ...”**, jer će se o budućnosti Brčkog **“odlučivati arbitražom. Ako odbiju ponudu, u roku od dva sata objavit će se da je Dayton završio. Christopher je kazao kako više nema vremena za određivanje novih rokova. Valja smjesta odgovoriti”**.

Imajući u vidu američki ultimatum, Izetbegović je, nakon **“duge, mučne pauze”**, gdje **“niko nije govorio”**, **“polako govoreći rekao: ‘Ovo nije pravedan mir’**.” Zatim je **“kao da sam sebe sili da progovori, jedva čujno promrljao odgovor: ‘Ali, mom narodu je potreban mir.’”** Tako su **“Bosanci pristali”** - prihvatili su arbitražu za Brčko, nakon čega je predsjednik Clinton (21. novembra) u 11.40 sati (iz Rose Gardena) izdao saopćenje, u kome je, pored ostalog, rekao: **“Poslije skoro četiri godine, dvije stotine i pedeset hiljada ubijenih, dva miliona izbjeglih i grozota koje su užasale ljude širom svijeta, narod u Bosni konačno ima šansu da iz užasa rata uđe u obećanje mira.”**

Pregovarački tim je upoznao *Kontakt-grupu* o razvoju situacije, a zatim pozvao Miloševića, Tuđmana i Izetbegovića u Christopherov apartman u Hope Centru na ručak i razgovor o preostalim detaljima. Odmah poslije ručka, predsjednik Clinton je nazvao Christopherov apartman i trojici predsjednika, koji su se **“okupili oko zvučnika”**, čestitao **“na postignuću”**.

Ceremonija parafiranja Sporazuma počela je u 15.00 sati, **“dok je na sve strane vladao haos”**. Neposredno prije početka ceremonije Mi-

loševići kolaboracionisti i petokolonaši - “bosanski Srbi” su odbili da potpišu Sporazum i učestvuju u bilo kojem dijelu ceremonije zatvaranja. Nakon što su ga podsjetili kako ga Sjedinjene Američke Države drže odgovornim za postupke njegovih (bosanskih) Srba, Milošević je garantovao da će imati te potpise “**za dvadeset četiri sata**” poslije njegovog povratka u Beograd.

Za vrijeme mirovnih pregovora o Bosni i Hercegovini od 1. do 21. novembra 1995. delegacije Republike Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske i Savezne republike Jugoslavije su se “**angažovale u višerasovnim diskusijama sa ciljem dostizanja mirovnog rješenja sukoba u Bosni i Hercegovini**”. Kao rezultat tih “**konstruktivnih i teških pregovora**”, navedene države su postigle dogovor “**o uslovima Opšteg okvirnog sporazuma**” i sljedećih aneksa uz to: vojni aspekti mirovnog dogovora; regionalna stabilizacija; međuentitetska linija razgraničenja; izbori; Ustav Bosne i Hercegovine; arbitraž; ljudska prava; izbjeglice i raseljena lica; Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika; javne korporacije Bosne i Hercegovine; civilna implementacija i međunarodne policijske snage.

Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini i njegovi aneksi prihvaćeni su i parafirani 21. novembra 1995. Tada su se Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna republika Jugoslavija usaglasile da se ponovo sastanu u Parizu i potpišu Sporazum i njegove anekse.

U Parizu je 14. decembra 1995, uz “**mali diplomatski teatar s kojim počinje mir**” i svjedočenje i potvrdu (potpisima) predstavnika Evropske unije i članica *Kontakt-grupe* (Republika Francuska, Velika Britanija, Savezna Republika Njemačka, Ruska Federacija i Sjedinjene Američke Države), u Jelisejskoj palati održana formalna ceremonija potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma. *Opšti okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*, trilateralni međunarodni ugovor, potpisale su tri države: Savezna republika Jugoslavija, Republika Hrvatska i Republika Bosna i Hercegovina.

“**Bosanski mirovni plan**” je, po ocjeni predsjednika Clintona, “**postignut s mukom i sadržavao je nekoliko gorkih pilula za obje strane**”, pri čemu je, po njemu, “**donio kraj četverogodišnjem krvavom ratu koji je odnio više od 250.000 života i istjerao više od 2 miliona ljudi iz njihovih domova**”. “**Američko vođstvo**” je, po njemu, “**bilo odlučno da NATO preduzme agresivnije korake i preuzme konačnu diplomatsku inicijativu**”.

Naporima Sjedinjenih Američkih Država “**beskrajno su**”, tvrdi Clinton, “**po- mogli uspjesi hrvatske i muslimanske vojske /odnosno Armije Republike Bosne i Hercegovine - prim. S. Č./, te hrabro i tvrdoglavo odbijanje Izetbe- govića i njegovih saradnika da se predaju pred srpskom agresijom**”.

*

* *

U Daytonu je 21. novembra 1995. prihvaćen i parafiran *Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini (Dejtonski mirovni sporazum)*. U Parizu su 14. decembra, na ceremoniji potpisivanja u Jelisejskoj palati, u neizmijenjenom obliku, potpisani Opći okvirni sporazum za **mir** u Bosni i Hercegovini i aneksi tog sporazuma. Ugovorne strane *Sporazuma*, kojim je uspostavljen mir u Bosni i Hercegovini i u širem regionu, jesu države Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna republika Jugoslavija, sa punim međunarodnopravnim subjektivitetom, koje su, zaključnim sporazumom, uobičajeno praksi međunarodnopravnih odnosa, utvrdile međusobna prava i obaveze, **uz potpuno poštovanje suverene jednakosti jedne druge** (čl. 1. *Sporazuma*), kako u odnosu na aranžmane u pojedinim aneksima *Sporazuma*, tako i u pogledu saradnje na implementaciji mirovnog sporazuma. Savezna republika Jugoslavija i Republika Hrvatska su se obavezale (član 1. i član 10. *Sporazuma*) da će poštovati teritorijalni integritet i političku nezavisnost Bosne i Hercegovine u njenim međunarodno priznatim granicama. S jedanaest aneksa, kompleksnih, nekonzistentnih i nekoherentnih i nekorespondentnih i teško praktikabilnih u društvenoj i političkoj praksi, a koji su sastavni dio *Općeg okvirnog sporazuma*, regulisani svi su aspekti mirovnog procesa (vojni aspekti mirovnog dogovora, regionalna stabilizacija, granice između entiteta - međuentitetska granica, izbori, Ustav, arbitraža, ljudska prava, izbjeglice i raseljena lica, Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, javne korporacije Bosne i Hercegovine, civilna implementacija i međunarodne policijske snage) koji se odnose na ustavno-pravno ustrojstvo Bosne i Hercegovine, uređenje različitih oblasti socijalnog i ekonomskog razvoja koji su u funkciji uspostave i konsolidacije mira.

Osnova Dejtonskog sporazuma bio je *plan Kontakt-grupe* iz jula 1994. i dogovoreni *principi* u Ženevi (8. septembar 1995) i New Yorku (26. septembar 1995) o podjeli Republike Bosne i Hercegovine na dva dijela – entiteta (Federaciju Bosne i Hercegovine i “Republiku Srpsku”) i, s tim u vezi, legalizaciji kolaboracionističke, paradržavne i petokolonaške tvorevine Savezne republike Jugoslavije Srbije i Crne Gore (“Republike Srpske”) - srpski agresor i njegovi saradnici su dobili (svoju) republiku. Tako je Dejtonskim sporazumom pola teritorije Republike Bosne i Hercegovine, osvojene agresorskim (osvajачkim) ratom i zločinom genocida (od strane Savezne republike Jugoslavije - Srbije i Crne Gore i njihovih kolaboracionista, petokolonaša i zločinaca iz Bosne i Hercegovine), dodijeljeno srpskom agresoru i njegovim zločincima.

Sporazumom o međuentitetskoj liniji razgraničenja i relevantnim pitanjima (Aneks 2 Općeg okvirnog sporazuma) utvrđeno je, u skladu sa ustavnim određenjem, da će Bosna i Hercegovina **“nastaviti svoje pravno postojanje po međunarodnom pravu kao država”, “sa postojećim međunarodno priznatim granicama”** i da će se sastojati od dva entiteta: Federacije Bosne i Hercegovine i “Republike Srpske”, pri čemu entiteti **“imaju pravo da uspostave posebne paralelne odnose sa susjednim državama u skladu sa suverenitetom i teritorijalnim integritetom Bosne i Hercegovine”** (član I, stav 1-3 i član III, stav 2a *Aneksa 4: USTAV*). Unutrašnje granice između (dva) entiteta (međuentitetska granična linija) povučene su na karti razmjera 1 : 50.000, **“koja će biti priložena”** u *Dodatku* kao integralnom dijelu *Sporazuma*, **“označavajući međuentitetsku liniju razgraničenja i linije na karti razmjera 1 : 50.000, koja će biti priložena u Dodatku A na Aneks 1-A, označavajući međuentitetsku zonu razdvajanja i dogovorenu liniju prekida vatre i njegovih zona razdvajanja, koje su prihvaćene od strana kao kontrolirajuće i definitivne, su tačke do približno 50 metara”**. Za područje Brčkog je, prema *Sporazumu*, predviđena obavezujuća arbitraža međuentitetske linije razgraničenja.

U *Sporazumu o međuentitetskoj liniji razgraničenja i relevantnim pitanjima*, kao i u *Dodatku na Aneks 2*, nije posebno opisno izražen kvantitativni odnos između entiteta. Umjesto toga, upućuje se na kartu priloženu u *Dodatku*. Naime, u članu 1. *Sporazuma* ..., s tim u vezi, stoji sljedeća konstatacija: **“Unutrašnje granice Federacije Bosne i Hercegovine i**

Republike Srpske (međuentitetska linija razgraničenja) će biti kao što je povučeno na karti u Dodatku.”

Prema toj karti Federacija Bosne i Hercegovine obuhvata 51,47 odsto ukupnog teritorija Bosne i Hercegovine, odnosno 26.351 kilometar kvadratni, a “Republika Srpska” 48,51 odsto, odnosno 24.834 kilometra kvadratna, uz izdvajanje područja Brčkog koje će biti predmet posebne arbitraže.

Polazni osnov pri utvrđivanju međuentitetske linije razgraničenja, pored ranije utvrđenih kvantitativnih odnosa, koji su općim okvirima sankcionisani od međunarodne zajednice još u decembru 1993, bila je *mapa* (plana) *Kontakt-grupe*. Međutim, presudnu ulogu u finaliziranju međuentitetske linije razgraničenja imalo je **faktičko stanje** (vojno stanje) **na terenu** i linije prekida vatre (linije fronta), uz neke izuzetke.

U Daytonu je zadržan i usvojen procentualno teritorijalni odnos podjele Republike Bosne i Hercegovine između Federacije Bosne i Hercegovine i “Republike Srpske”, utvrđen planom *Kontakt-grupe* 51 : 49, odnosno 51,47 : 48,51. Međutim, teritorijalno razgraničenje iz plana (mape) *Kontakt-grupe*, za razliku od procentualnog teritorijalnog odnosa, **nije prihvaćeno**. Tako je zadržan teritorijalni procenat *Kontakt-grupe*, ali ne i teritorije. Očigledno su faktičko stanje (vojno stanje) na terenu (frontu) i linije prekida vatre od 12. oktobra 1995. imali presudnu ulogu u unutrašnjem razgraničenju (međuentitetska linija), odnosno podjeli Republike Bosne i Hercegovine.

Dayton je, po Holbrookeu, “**na papiru**” “**bio dobar sporazum**”, jer je “**zaustavio rat**”, što je i bio cilj (“... **okončati rat**”) američkog pregovaračkog tima, odnosno Sjedinjenih Američkih Država, i “**uspostavio jedinstvenu, multietničku zemlju**”. Holbrookeova ocjena o tome da je Dejtonski sporazum “**uspostavio jedinstvenu, multietničku zemlju**” u suprotnosti je sa njegovom konstatacijom da “**nebrojeni mirovni sporazumi žive samo u historijskim knjigama kao slučajevi za proučavanje iznevjerenih očekivanja**”. I ta Holbrookeova konstatacija potvrđuje njegovu ocjenu da je riječ o sporazumu koji je samo “**na papiru**”, tj. u teoriji, “**dobar sporazum**”, što implicira brojne probleme njegove primjenjivosti u praksi, čega je bio duboko svjestan i sam Holbrooke.

Dejtonskim mirovnim sporazumom je, pod pritiskom i ultimatumom dominantnih dijelova tzv. međunarodne zajednice, odnosno velikih sila,

uglavnom Sjedinjenih Američkih Država, zaustavljen (prekinut, okončan) rat i uspostavljen **nepravedan, gorak, “nepravičan i neprincipijelan”** mir, “**s mnogim unutarnjim protivuriječnostima**”, a što je (mir u Bosni i Hercegovini) najveći uspjeh američke vanjske politike. On je “**uspješan sporazum o obustavi vatre**”. Tim sporazumom je zaustavljen rat i potvrđen višestoljetni državni identitet Bosne i Hercegovine i vrijednosti multietničke zajednice, sa ravnopravnim (**konstituentnim**) statusom Bošnjaka, Srba i Hrvata, kao i drugih građana Bosne i Hercegovine, i očuvan teritorijalni integritet i suverenitet Bosne i Hercegovine kao složene državne zajednice, na čemu su (u Daytonu) insistirale Sjedinjene Američke Države. Međutim, u suštini je riječ o sporazumu koji su nametnule Sjedinjene Američke Države, nepravednom mirovnom rješenju, sporazumu o podjeli Republike Bosne i Hercegovine na dva entiteta, sporazumu koji je uveo praksu nacionalne, ekonomske, obrazovne i svake druge diskriminacije, političkom rješenju utemeljenom na genocidu i drugim oblicima zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, pri čemu su agresori, fašisti i zločinci dobronamjerno tretirani i dat im je status mirotvoraca i, sa žrtvom agresije i genocida, postali subjekti u izradi Dejtonskog sporazuma, a žrtva genocida prisiljena da ga potpiše.

Dejtonski mirovni sporazum je ukinuo Republiku Bosnu i Hercegovinu i legalizovao “Republiku Srpsku” i njene paradržavne organe, te ozakonio srpsku agresiju i zločin genocida, legalizovao nasilno (uz upotrebu oružane sile) izvršenu podjelu Bosne i Hercegovine i (poslije Daytonu) omogućio realizaciju (političkim sredstvima) srpske fašističke i zločinačke ideologije, politike i prakse. Time je Dejtonski sporazum paradržavnoj tvorini (Republici Srpskoj), nastaloj na genocidu, priznao (pravni) legitimitet zasebnog entiteta u državnom uređenju Bosne i Hercegovine, što je u suprotnosti sa međunarodnim pravom. Tako je Dayton, “**posvećujući prevelik prostor brizi za (sad poražene) Srbe, koji su prouzročili taj problem**”, i koje je “**ujedinjavala njihova fanatična privrženost doktrini etničke čistote**”, koju su postigli terorom, nasiljem, genocidom, nagradio (srpsku) genocidnu politiku i praksu (zločince), poklanjajući im pola zemlje prekrivene masovnim grobnicama, i kaznio žrtve genocida, što je, pored ostalog, moralno pogrešno.

Dejtonskim mirovnim sporazumom entitetima je data “**izvorna konstitucionalnost, država je dobila vlasti onoliko koliko su entiteti na**

nju prenijeli”, pri čemu je **“zadržana asimetričnost entiteta i po njihovoj ustavnoj i po etničkoj strukturi - Federacija je složena od kantona, sa suverenitetom dva naroda, Republika Srpska je unitarna tvorevina sa suverenitetom jednog naroda ...”**.

Dejtonski mirovni sporazum je, pored ostalog, potvrdio historijsku činjenicu da je Savezna republika Jugoslavija **“od samog početka i cijelim tokom oružanog sukoba”** u Republici Bosni i Hercegovini **“vršila vlast nad Republikom Srpskom”** - **“opću političku i vojnu kontrolu nad Republikom Srpskom”**, čime je nedvosmisleno da je ta država planirala, pripremala, organizovala, vršila i izvršavala sve oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Republici Bosni i Hercegovini, uključujući agresiju protiv međunarodno priznate, suverene i nezavisne države (Bosne i Hercegovine) i genocid nad Bošnjacima, pripadnicima nacionalne, etničke i vjerske grupe kao takve. Pored toga, kada je trebalo potpisati razne sporazume sklopljene u Daytonu, **“ponovo se ispostavilo da je SRJ bila ta koja je umnogome djelovala kao međunarodni subjekt koji vrši vlast nad Republikom Srpskom”**. *Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*, kojim su Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna republika Jugoslavija pristupile različitim sporazumima (u aneksima) i obavezale se **“da će poštivati i aktivno podržati ispunjenje obaveza koje iz njih proizilaze”**, potpisao je (za Saveznu republiku Jugoslaviju) predsjednik Milošević, što, pored ostalog, govori o njegovom autoritetu i potvrđuje činjenicu da je (bio) ključna ličnost, a ne njegovi kolaboracionisti i petokolonaši iz Republike Bosne i Hercegovine (Karadžić, Mladić i drugi članovi udruženog zločinačkog poduhvata, kao i njegova – Miloševićeva – paradržavna nacistička tvorevina - Republika Srpska). Taj potpis **“imao je efekat garancije da će Republika Srpska poštivati te obaveze”**. Pored toga, *Pismom* od 21. novembra 1995. upućenim vodećim državama, članicama *Kontakt-grupe* (Sjedinjenim Američkim Državama, Rusiji, Njemačkoj, Francuskoj i Velikoj Britaniji), Savezna republika Jugoslavija se obavezala da će **“preduzeti sve potrebne korake, u skladu sa suverenitetom, teritorijalnim integritetom i političkom nezavisnošću Bosne i Hercegovine, da osigura da Republika Srpska u potpunosti poštuje i pridržava se svih odredbi”** *Sporazuma o vojnim aspektima mirovnog dogovora* (Aneks 1-A) i *Sporazuma o međuentitetskoj liniji razgraničenja i relevantnim pitanjima* (Aneks 2) Dejtonsko-pariskog sporazuma).

Taj međunarodnopravni ugovor (Ustav) priznao je osvajački rat i, s tim u vezi, nagradio upotrebu sile – legalizovao srpsku paradržavnu tvorevinu i zločin genocida, te učvrstio takvu praksu u javnopravni odnos.

Neprihvatljiva je i krajnje nemoralna legalizacija rezultata zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući agresiju i zločin genocida, čime su prekršeni osnovni principi međunarodnog prava i ljudskih prava, a što je moralno, politički i pravno u suprotnosti sa *Evropskom konvencijom o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda sa pripadajućim Protokolima* i odudara od svih demokratskih standarda.

Dejtonski sporazum predstavlja ustavni model sačinjen u formi međunarodnopravnog ugovora. Donošenju Dejtonskog sporazuma 1995. prethodilo je posljednje legitimno uređenje - ustavni sistem Republike Bosne i Hercegovine, koje je, nažalost, Ustavom Federacije Bosne i Hercegovine, razgradilo republičko ustavno uređenje kao što su to uradila ustavna uređenja uspostavljena poslije 1994. Proces transformacije republičkog ustavnog uređenja Bosne i Hercegovine u sistem ustavnog uređenja Dejtonskim sporazumom opečaćen je srpskim velikodržavnim projektom, u čijoj su osnovi velikosrpska ideologija i politika, čiji su rezultat agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima, teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava. Naime, srpska nacionalistička ideologija i politika i srpski fašistički pokret započeli su deinstitucionalizacijom ustavnog uređenja i proglašavanjem (nelegalne) paradržavne tvorevine Republike Srpske na teritoriji države Bosne i Hercegovine, a rezultirali su izvršenjem svih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava nad Bošnjacima koje međunarodno pravo poznaje, uključujući i zločin genocida.

U ovom kontekstu neophodno je ukazati na nastanak paradržavne (nelegitimne) tvorevine Republike Srpske. Na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine su 1991, u skladu sa srpskim velikodržavnim projektom “svi Srbi u jednoj državi”, uspostavljeni nelegalni srpski organi vlasti i formirane srpske teritorijalne cjeline, zatim ilegalna “Skupština srpskog naroda u BiH”, koja je do donošenja Dejtonskog ustava donosila i usvajala odluke fašističkog i genocidnog karaktera kojima su nacionalističke velikosrpske ideje uobličavane u normativnim odredbama. Na taj način došlo je do ustavnog razvoja paradržavne tvorevine Republike Srpske, unitarne tvorevine sa suverenitetom jednog naroda. Ozakonjena je vla-

davina srpskog naroda u Bosni i Hercegovini i stvoren pravni okvir za nacionalnu državu Srba, što je u skladu sa velikosrpskom ideologijom i politikom “svi Srbi u jednoj državi”. Praktično, došlo je do uništavanja svega što nije imalo obilježje srpskog i istovremeno osnivanja srpske paradržavne tvorevine. Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora) 9. januara 1992. formirala je tzv. Srpsku republiku Bosnu i Hercegovinu, koja je 12. augusta iste godine preimenovana u “Republiku Srpsku”.

Zapadne sile su Dejtonskim sporazumom nagradile i etablirale **“nacionalističke teritorijalne politike, politike koje neprestano, i u postratnom dobu, reproduciraju maligne konflikte oko etničkih teritorija”**, te priznale srpska teritorijalna osvajanja (**“legitimnost ratnih ideologija i politika”**), poklanjajući **“krvnicima zemlju prekrivenu masovnim grobnicama”**, **institucionalizirale genocid** i legalizovale postojanje entiteta Republika Srpska, čime je jedan *de facto* ilegalni režim transformisan u legalni element ustavne “države” pod imenom “Republika Srpska”. Riječ je o pravnom nasljedniku fašističkog režima, pod čijim okriljem su počinjeni najteži oblici zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, uključujući i genocid nad Bošnjacima. Na taj način je *Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini* (Dejtonski sporazum), odnosno njegov **Aneks 4**, koji predstavlja Ustav Bosne i Hercegovine, postao, pored brojnih nedostataka, ugovor koji je sam sebi kontradiktoran, jer osnovna načela koja propagira su, između ostalog, teritorijalni integritet, zaštita ljudskih prava i sloboda, sprečavanje genocida i drugih oblika zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. S tim u vezi, postavlja se pitanje kako je moguće da Dejtonski sporazum zabranjuje genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, ako je upravo taj sporazum legalizovao paradržavnu tvorevinu Republiku Srpsku koja je nastala na osnovama agresorskog rata i zločina genocida?

Usvajanjem i verifikacijom Dejtonskog mirovnog sporazuma došlo je do nestanka Republike Bosne i Hercegovine i njenog teritorijalnog integriteta. Dejtonskim sporazumom je, nažalost, i žrtva agresije i zločina genocida prihvatila podjelu Republike Bosne i Hercegovine i legalizovala i faktički legitimirala rezultate zločina protiv mira i zločina genocida. Naravno, ovo se nije moglo ostvariti pravnim putem, koji razlikuje zločinca i žrtvu genocida, nego u domenu dogovora - u kojem su automatski zločinac

i žrtva genocida pravno izjednačeni i u kojem žrtva genocida, i samim pristajanjem na dogovor, amnestira zločinca.

Sa aspekta međunarodnog humanitarnog prava, Dejtonski sporazum nije nikad ni mogao biti usvojen niti potpisan. *Opći okvirni sporazum se, “zbog nedostatka međunarodnog subjektiviteta jedne ugovorne strane” i “osnovane sumnje da je povrijeđen princip dobrovoljnosti ugovaranja”, “ne može smatrati pravno valjanim niti se njegova valjanost protokom vremena može nadoknaditi”.* *Bečka konvencija*, koja pravno reguliše međunarodne ugovore (kakav je i sam Dejtonski sporazum), isključuje mogućnost da atributi suverenosti budu predmet međudržavnih ugovora (član 46); ugovore donesene pod pritiskom smatra ništavnim (članovi 51 i 52), pa i one naizgled dobrovoljne ako su rezultat nelegitimne volje pregovarača ukoliko su pregovarali o onome za što po vlastitom ustavu nemaju mandat (član 49).

Očigledno je da je pravna osnova zanemarena kada je u pitanju Dejtonski sporazum, jer se radi o političkom dogovoru, odustajanjem od pravnog u korist dogovornog pristupa.

Kao suverena i nezavisna država, Bosna i Hercegovina je jedino imala pravo na državni ustav usvojen u propisnoj zakonskoj proceduri od strane njenih legitimnih organa. Takav primjer je Ustav Republike Bosne i Hercegovine koji je, sa svojim izmjenama i dopunama, bio na snazi sve do donošenja *Općeg okvirnog sporazuma*. Naime, ukoliko su Ujedinjene nacije i međunarodna zajednica priznale Bosnu i Hercegovinu kao nezavisnu i suverenu državu, ukoliko bi to podrazumijevalo da joj priznaju i pravo na donošenje vlastitog ustava, što predstavlja osnov nezavisnosti jedne države, jer ako jedna država nije u stanju donijeti i usvojiti svoj vlastiti ustav, onda se dovodi u pitanje i njeno postojanje. Umjesto toga, Bosni i Hercegovini je nametnut međunarodni ugovor (Dejtonski sporazum), kojim je poništen Ustav Republike Bosne i Hercegovine koji je bio jedini ustav usvojen legitimnim putem od strane jedne suverene države. Bosni i Hercegovini je nametnut međunarodni sporazum kojim su legalizovane tvorevine i politika ostvarene agresijom i genocidom. Dakle, jedan od nedostataka Dejtonskog sporazuma kao međunarodnog ugovora je i u tome što je njegovim potpisivanjem u praksi napravljen presedan prema kojem se državni ustavi mogu stvarati agresijom i genocidom.

Dejtonski sporazum je zaustavio odbrambene oružane aktivnosti antifašističke Armije Republike Bosne i Hercegovine u oslobađanju Republike Bosne i Hercegovine. On je srpski fašistički pokret sačuvao od vojnog i političkog poraza. U vrijeme kada je Armija Republike Bosne i Hercegovine vojno ojačala, stekla nadmoć na ratištu i mogla se uspješno nositi sa velikosrpskim agresorom i njihovim kolaboracionistima, Sjedinjene Američke Države i Savezna republika Jugoslavija to su onemogućile.

Dejtonski sporazum je **spasio Republiku Srpsku**, što potvrđuje i Slobodan Milošević. **“Kada je pretilo da će Republika Srpska biti izbrisana, kada su snage krenule prema Banjaluci, mi smo”**, tvrdi Milošević, **“političkom akcijom to zaustavili.”** Ustvari, **“Amerika je”**, tvrdi Milošević, **“spasila Banja Luku”**. Iznoseći tu ocjenu, Milošević navodi sljedeće: **“politički smo zaustavili ofanzivu na Banjaluku, a nismo to zaustavili vojnički.”** S tim u vezi, Milošević, navodi da je Savezna republika Jugoslavija na tome insistirala (**“mi smo na tome insistirali”**). Amerikanci su, po njemu, **“zabranili Tuđmanu i Izetbegoviću da idu dalje i naredili im da stanu, i to su bukvalno naredili da stanu, pod prijetnjom da će ih bombardovati. To nisu javno učinili, ali su im to naredili i o tome obavestili - nas!”**. To je, po Miloševiću, značilo da su Amerikanci **“prihvatili našu argumentaciju i zaustavili Muslimane i Hrvate i to kada su mogli autobusima da ušetaju u Banja Luku, jer nisu mogli da stignu tako brzo kako su ovi brzo bežali”**.

Dejtonski sporazum je velikosrpsku nacističku ideologiju, politiku i praksu, genocidnog karaktera legalizovao. On je, pored ostalog, promijenio i ime države (Republika Bosna i Hercegovina), isključivši iz naziva riječ *Republika*, dodjeljujući ga zločincima kao nagradu za izvršeni genocid, čime je ukinuta Republika Bosna i Hercegovina, a formirana Republika Srpska. Entitet Republika Srpska je naslijeđe genocida - ona je nacional-socijalistička (nacistička) genocidna tvorevina. Iz struktura vlasti u Bosni i Hercegovini na svim nivoima nisu isključene snage koje su učestvovala u agresiji i genocidu, uključujući i u genocidu nad Bošnjacima Bosne i Hercegovine u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenica, jula 1995, kao što je to bio slučaj sa izvršenom denacifikacijom u Njemačkoj nakon Drugog svjetskog rata, pa su one ostale politički aktivne i danas otvoreno uništavaju državu Bosnu i Hercegovinu. Stoga je Republika

Srpska moralno neprihvatljiva za žrtve genocida. To svakako nije samo trn u oku žrtava genocida, nego i svima kojima pravo, pravda i pravednost u ovom svijetu nešto znače. Dejtonski sporazum, međunarodni sporazum, izdao je duh međunarodnog prava.

Nažalost, **subjektivni** (ili mentalni, psihički) **element genocida** (*mens rea*) - **genocidna namjera** i **objektivni** (ili materijalni) **element genocida** (*actus reus*) - **akti genocida**, koji su doveli do uspostavljanja “Republike Srpske”, duboko su ugrađeni u njen društveni i politički ambijent.

Mnogi političari i diplomate (domaći i međunarodni), kao i brojni istraživači zastupaju tezu da je Dejtonskim sporazumom zaustavljen rat u Bosni i Hercegovini. Ta činjenica se cijeni kao pozitivno dostignuće. Nažalost, sva kasnija događanja pokazala su da je zaustavljanje ratnih operacija isključivo i jedino “dostignuće” tog sporazuma u odnosu na ponovnu uspostavu Bosne i Hercegovine kao funkcionalne demokratske države. Neka od rješenja Dejtonskog sporazuma, iznuđena imperativom zaustavljanja oružanog sukoba, nisu u skladu sa međunarodnim demokratskim standardima i pokazala su se kao nepremostiva prepreka u svim aspektima reintegracije Bosne i Hercegovine kao jedinstvene države ravnopravnih građana i naroda. Legalizovano je stanje uspostavljeno silom i genocidnom politikom i praksom (veliko)srpskih snaga (države Savezne republike Jugoslavije - Srbije i Crne Gore i njenih kolaboracionista i petokolonaša iz Bosne i Hercegovine) koje su planirale, pripremale, osmislile, otpočele i vodile osvajački rat protiv Republike Bosne i Hercegovine, te (iz)vršile genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava. Formirane su administrativne strukture kakve nemaju uporišta u bosanskohercegovačkoj tradiciji i koje nisu uobičajene u odnosu na standarde drugih višenacionalnih država. Tako se, primjera radi, zloupotrebljava enitetsko glasanje, pri čemu je pozicija dezintegracionih nacionalističkih snaga dominantna, dok se uloga demokratskih integrativnih elemenata bosansko-hercegovačkog društva u potpunosti degradira i marginalizuje. Na taj se način blokira svaka inicijativa da se, poboljšavanjem ustavnih rješenja ili na druge načine, tako neodrživo stanje promijeni u pravcu uspostavljanja istinskog, demokratskog, multietničkog i multikulturalnog društva, lišenog diskriminacije i aparthejda po nacionalnoj, etničkoj, vjerskoj, političkoj ili drugoj osnovi.

Činjenica je da je Dejtonski mirovni sporazum zaustavio rat u Bosni i Hercegovini, što se ocjenjuje kao značajno i pozitivno dostignuće. Tačna je ocjena da je Dejtonski sporazum zaustavio rat, ali je veoma diskutabilno da li je riječ o pojavi koja se baš može karakterisati kao pozitivno i/ili značajno dostignuće. Ako je to tako, onda je pitanje za koga je to pozitivno i značajno dostignuće? Naime, nije dovoljno samo reći da je Dejtonski sporazum zaustavio rat, već treba pružiti odgovor na nekoliko pitanja kao što su: prvo, **koji je i kakav rat tada zaustavljen**; drugo, **zašto je upravo tada zaustavljen taj i takav rat**; treće, **zašto se tada, kada, zbog promjene odnosa snaga na frontu u korist Armije Republike Bosne i Hercegovine, više nije bilo moguće vršiti genocid u onoj mjeri kao do tada, toliko žurilo SAD i zapadno-evropskim državama da zaustave rat u Bosni i Hercegovini, itd, itd.?**

Odgovor na navedena i slična pitanja treba tražiti u činjenici promjene odnosa snaga na frontu u Bosni i Hercegovini. Na ratištu je, od augusta 1995, zbog teške ekonomske situacije u Saveznoj republici Jugoslaviji, gdje su “**vojnički resursi**” bili “**prilično iscrpljeni, a neki skoro pri kraju**”, a u “**Republici Srpskoj**” **vojska nije imala “snage da izdrži više od 20 dana**”, postojao “**nepovoljan odnos snaga**” za (veliko)srpskog agresora. Tada je Armija Republike Bosne i Hercegovine postigla nadmoć na ratištu i mogla se uspješno nositi sa (veliko)srpskim agresorom i njegovim kolaboracionistima i bila u stanju da uspješno vodi odbrambeno-oslobodilački rat za cjelovitu, višenacionalnu i multietničku Bosnu i Hercegovinu. Stoga je trebalo zaustaviti njene aktivnosti i uništiti takvu armiju, što je, nakon Dejtonskog mirovnog sporazuma, nažalost, i ostvareno.

Dejtonski mirovni sporazum **ratificirala** je samo Savezna republika Jugoslavija. Republika Hrvatska i (Republika) Bosna i Hercegovina to još uvijek nisu učinile, što je njihova obaveza utemeljena na međunarodnom pravu (*Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora*) i primjenjivom nacionalnom zakonodavstvu. Zbog toga i po tome ovaj ugovor nema formalno-pravnu snagu i obavezujući karakter za političke subjekte i njegovo sprovođenje u političkoj praksi.

Dejtonski mirovni sporazum je u Bosni i Hercegovini proizveo nekoliko inkonzistentnih pravnih sistema kojima se razbija država Bosna i Hercegovina (pravni sistem SFRJ, Socijalističke republike Bosne i Herce-

govine, Republike Bosne i Hercegovine, paradržavne tvorevine Hrvatske zajednice/republike Herceg-Bosne, Federacije Bosne i Hercegovine, Republike Srpske, uspostavljen na osnovu Dejtonskog mirovnog sporazuma, Brčko distrikta i pravni sistem (dejtonske) Bosne i Hercegovine).

Bosna i Hercegovina je, nakon potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma, postala svjetska prijestonica “međunarodnog intervencionizma”, kroz uspostavljeni široki spektar međunarodnih institucija na osnovu Dejtonskog sporazuma, primjenjivih međunarodnih ugovora, ili na osnovu akata Ujedinjenih nacija ili (kasnije, nakon 2002) Vijeća Evrope.

*

* *

Za vrijeme mirovnih pregovora u Daytonu, od 1. do 21. novembra 1995, pitanje ratnih zločinaca i njihovog hapšenja nije (naj)neposrednije bilo na dnevnom redu. To su pitanje američki, evropski i ruski diplomati (na pregovorima u Daytonu), okarakterisali kao *deal-braker*, pitanje koje može dovesti u pitanje njihove napore i uništiti pregovore, jer bi “**rad na ovoj vrsti pravde omeo mirovno djelovanje u budućnosti**”. Nažalost, države članice Ujedinjenih nacija nisu iskazale spremnost da uhapsu Radovana Karadžića i Ratka Mladića, političkog i vojnog vođu Miloševićevih kolaboracionista u Republici Bosni i Hercegovini, protiv kojih je ICTY 24. jula 1995. podigao Optužnicu “**za zločin genocida, zločine protiv čovječnosti i zločine koji su počinjeni nad civilnim stanovništvom i vjerskim objektima na čitavom području Republike Bosne i Hercegovine**”, zatim “**za zločine koji se odnose na snajpersko djelovanje nad civilima u Sarajevu**” i “**za zločine vezane za uzimanje mirovnih snaga Ujedinjenih nacija za taoce**”.

Optužnica protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića veoma je uznemirila i zabrinula međunarodne posrednike (pregovarače), koji su vodili pregovore o mirovnim planovima “**za okončanje rata u Bosni i Hercegovini**”. Tada su, po ocjeni Richarda Goldstonea (glavnog tužioca ICTY-a 1994-1996), “**mnogi političari u više zemalja smatrali da je posebno neodgovorno optužiti Karadžića, ali i Mladića, kad su pri-**

premani pregovori”. Međutim, tužilac Goldstone je smatrao da je to njegov posao (“**Moj je posao da kada imamo dokaze da podignem optužnicu, a ne da čekam sa optužnicama ili da ih tempiram tako da se poklope sa političkim zbivanjima na terenu**”).

Ni generalni sekretar Ujedinjenih nacija Boutros Boutros Ghalinije nije bio za to da ICTY optuži Radovana Karadžića prije nego se postigne mirovni dogovor o Bosni i Hercegovini.

Strahujući da rad ICTY-a mogu kompromitovati (međunarodni) mirovni pregovarači, spremni da ponude amnestiju kao dio mirovnog paketa, predsjednik ICTY-a (Antonio Cassese) je, na samom početku pregovora u Daytonu, Madeleine Albright (ambasador Sjedinjenih Američkih Država pri Ujedinjenim nacijama) poslao pismo, kojim je traženo da mirovni sporazum bude uslovljen saradnjom sa ICTY-em u istragama i da se u mirovni sporazum uključi uslov “**da se optuženi ratni zločinci predaju Tribunalu**”.

Glavni tužilac ICTY-a Richard Goldstone je, usred mirovnih pregovora, 14. novembra 1995, “**kada je obaviješten o tome da američki pregovarači razmišljaju o mogućnosti amnestije u sklopu pregovora u Dejtonu**”, podigao novu optužnicu protiv Karadžića i Mladića za **genocid, zločine protiv čovječnosti i kršenja zakona ili običaja ratovanja u i oko sigurne zone Ujedinjenih nacija Srebrenice (“SREBRENICA”), jula 1995.**

ICTY nije **izričito**, *eksplicitno* naveden u osnovnom tekstu Dejtonskog mirovnog sporazuma - *Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini*. Tribunal se navodi samo u aneksima Sporazuma, što se može razumjeti kao propust i njegova očigledna marginalizacija (u Dejtonskom mirovnom sporazumu). Nekoliko članova u aneksima referira na ICTY, u kojima je potvrđena obaveza strana da saraduju s njim i poštuju njegove odredbe.

Republika Bosna i Hercegovina, Republika Hrvatska i Savezna republika Jugoslavija (u daljem tekstu: Strane) *Općim okvirnim sporazumom za mir u Bosni i Hercegovini* prihvatile su obavezu da saraduju sa ICTY-em na tri načina:

- prvo, član IX propisuje da će “**Strane u potpunosti saradivati sa svim entitetima koji su uključeni u provedbu ovog mirovnog rješenja, kako je izloženo u aneksima ovog Sporazuma ili**

kao što je na drugi način određeno od strane Vijeća sigurnosti Ujedinjenih nacija, u skladu sa obavezom svih Strana da sarađuju u istrazi i krivičnom procesuiranju ratnih zločina i drugih kršenja međunarodnog humanitarnog prava”;

- drugo, Strane su se složile da **“u potpunosti poštuju i promoviraju ispunjenje preuzetih obaveza”** iz aneksâ Sporazuma, koji sadrže odredbe u kojima je jasno ukazano na saradnju sa ICTY-em;
- treće, Savezna republika Jugoslavija kao potpisnik aneksa preuzela je obavezu da **“Republika Srpska”** poštuje obaveze Mirovnog sporazuma. Stoga je, potpisivanjem *Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini*, Savezna republika Jugoslavija, djelujući u vlastito ime i u ime **“Republike Srpske”**, prihvatila i preuzela obavezu da sarađuje sa ICTY-em.

Određene odredbe u aneksima (Dejtonskog mirovnog sporazuma) **eksplicitno** se odnose na ICTY, dok ostale **implicitno** govore o Tribunalu, bez navođenja njegovog naziva. One odredbe koje spominju ICTY obrađuju sljedeća pitanja: opće odredbe o saradnji, slobodu kretanja i neograničeni pristup, repatrijaciju ratnih zarobljenika, zabranu obavljanja javnih funkcija i amnestiju.

Republika Bosna i Hercegovina, Federacija Bosne i Hercegovine i **“Republika Srpska”** su, prema članu X *Sporazuma o vojnim aspektima mirovnog dogovora* (Aneks 1-A), bile dužne da u **potpunosti sarađuju “sa svim entitetima uključenim u implementaciju ovog mirovnog sporazuma, kako je opisano u Opštem okvirnom sporazumu ili kako je na bilo koji drugi način ovlastio Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda, uključujući Međunarodni tribunal za bivšu Jugoslaviju”**.

Multinacionalne vojne snage za implementaciju *Sporazuma o vojnim aspektima mirovnog dogovora* (IFOR) su, u skladu sa Poglavljem VII *Povelje Ujedinjenih nacija*, imale mandat traganja za licima optuženim od ICTY-a, koja su se nalazila na teritoriji Bosne i Hercegovine, a koja su se odbijala dobrovoljno predati tom međunarodnom tribunalu. One su mogle sasvim legitimno i legalno preduzimati neophodno i strogo kontrolisanu

silu u procesu njihovog hapšenja i sprovođenja do Den Haaga. Tako je član I, stav 2 (b) *Sporazuma o vojnim aspektima mirovnog dogovora* IFOR-u dao ovlaštenja “**da preduzme potrebne mjere, uključujući i upotrebu sile, kako bi osigurao poštivanje obaveza iz ovog aneksa**”.

Očigledno je da je Dejtonskim mirovnim sporazumom (Stranama) potpisnicama utvrđena međunarodna obaveza potpune saradnje sa ICTY-em. Ukoliko (Strane) potpisnice ne ispunjavaju naloge ICTY-a za hapšenje optuženih lica, u tom slučaju dolazi do kršenja te međunarodne obaveze. Taj čin kršenja međunarodne obaveze predstavlja pravni osnov da međunarodne snage (IFOR/SFOR) reaguju, radi izvršenja naloga ICTY-a za hapšenje optuženih lica, pri čemu su, za razliku od UNPROFOR-a, imale ovlaštenja da upotrijebe silu, odnosno neophodne mjere radi osiguranja poštivanja i izvršenja *Sporazuma o vojnim aspektima mirovnog dogovora*.

Tekst Dejtonskog mirovnog sporazuma naglašava obavezu Strana da saraduju sa ICTY-em i da poštuju njegove naredbe. U tom je cilju Vijeće sigurnosti Ujedinjenih nacija, *Rezolucijom 1022* (1995) od 22. novembra 1995, uspostavilo snažan provedbeni mehanizam, kojim je omogućeno da Vijeće sigurnosti ponovo nametne sankcije, ukinute tom rezolucijom Saveznoj Republici Jugoslaviji (Srbiji i Crnoj Gori) i “Republici Srpskoj”, u slučaju njihovog težeg nepoštivanja Sporazuma. Tako se prijetnja sankcijama mogla pojaviti kao snažno oružje za osiguranje saradnje Savezne republike Jugoslavije i “Republike Srpske” sa ICTY-em.

Državnici i zvanični predstavnici IFOR-a su u više navrata izjavljivali da nemaju ovlaštenja u određenim okolnostima da hapse optužena lica, što nije tačno. IFOR nije imao samo **pravo**, već i **obavezu** da, u skladu sa *Pravilnikom* i *Statutom* ICTY-a, izvrši naloge za hapšenje optuženih lica izdate od ICTY-a.

Evidentno je da su države koje su sa svojim vojnim kontingentima učestvovala u međunarodnim snagama u Bosni i Hercegovini imale međunarodnu obavezu hapšenja svih lica protiv kojih je ICTY podigao optužnicu. S tim u vezi, međunarodne snage u Bosni i Hercegovini, prije svega, prema *Pravilniku o postupku i dokazima* ICTY-a, tačnije shodno *Pravilu 55* (G), imaju (pravno) ovlaštenje, ali i (pravnu) obavezu da izvršavaju naloge za hapšenja (optuženih lica) koje izdaje međunarodno tijelo - ICTY.

Karadžić i Mladić nisu uhapšeni do 2008, odnosno 2011, “**jer to američke vlasti nisu htjele zbog političkih razloga**”, a za što su imali podršku Pariza i Londona.

Velike sile, čije su snage bile raspoređene u Bosni i Hercegovini, istrajno su odbijale da uhapsu Karadžića i Mladića.

Politika NATO-a nije bila usmjerena na hapšenje ratnih zločinaca. To je omogućilo ratnim zločincima da (i dalje) utječu na politički život u Bosni i Hercegovini.

I pored toga što su Sjedinjene Američke Države Radovanu Karadžiću “zabranile” obavljanje političkih dužnosti, on je (dugo) nakon Daytonu kontrolisao “Republiku Srpsku”, prije svega, preko svoje stranke (Srpska demokratska stranka), koja je u tom entitetu upravljala i kontrolisala policiju, pravosuđe, medije, glavna preduzeća i lokalne nevladine organizacije. Tim prije, jer je u mnogim gradovima “Republike Srpske” struktura vlasti bila odraz strukture koja je djelovala za vrijeme agresije i zločina genocida.

IFOR je (stalno) odbijao provoditi hapšenja optuženih za zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava, pa čak i kada su im se optuženi našli na putu.

Međunarodna zajednica je dugo tolerisala “balkanskim gospodarima” da nekažnjeno ignorišu ICTY. Tokom 1998. Lousie Arbour je bezuspješno pokušavala započeti istrage na licu mjesta. Beograd je uporno uskraćivao pristup istražiteljima ICTY-a.

Velike sile, nažalost, ICTY-u nisu pružile neophodne dokaze “**da bi omogućili pravdi da radi svoj posao**”.

Vlasti u entitetu “Republika Srpska” i u Beogradu nisu htjele provoditi naloge ICTY-a za hapšenje optuženih lica za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava.

Optuženi za ratne zločine su se nekažnjeno vozilima kretali kroz “Republiku Srpsku”, klimajući glavom francuskim vojnicima na kontrolnom punktu. Među njima je bio i Radovan Karadžić, koji je putovao od svoje kuće do svog ureda blizu Pala.

NATO-ve snage su znale da Karadžić na Palama još uvijek upravlja situacijom. Neki NATO-vi vojnici, uglavnom francuski, povremeno su ga upozoravali da se ne pojavljuje mnogo kada su postojali izgledi da će doći do problema. Drugi vojnici NATO-a (IFOR) pili su u istim barovima ili su posjećivali iste klubove kao i optuženi.

U ljeto 1996. NATO je još uvijek tvrdio da mu nisu poznata imena ratnih zločinaca, niti su imali dovoljno informacija o njima da bi ih uhapsili. Iz ICTY-a su im slali velike postere s traženim osobama - uz puno ime i prezime i detaljne fotografije optuženih. Oficirima NATO-a je odgovaralo da namjerno budu držani u neznanju.

NATO je stalno obećavao da će započeti s hapšenjima optuženih, ali samo pod uslovom ako ih njihovi vojnici primijete i budu u prilici da bezbjedno provedu hapšenje. Međutim, oni navodno nikada nisu primijetili niti vidjeli ta lica.

Radovan Karadžić i general Ratko Mladić, kao i mnogi drugi optuženi za zločine protiv čovječnosti i međunarodnog prava, imali su stvarnu moć iako nisu zauzimali službene položaje u vlasti. Međunarodna zajednica, prije svega, velike sile, znale su njihovo mjesto boravka.

Iako su bile u obavezi da sa njim sarađuju i izvršavaju sve njegove naloge, države bivše Jugoslavije, izuzev Republike Bosne i Hercegovine, uporno su ignorisale ICTY, odbijale su da sarađuju - da hapse i predaju optužene, onemogućavale su istrage, uskraćivale pristup dokumentima i svjedocima, itd.

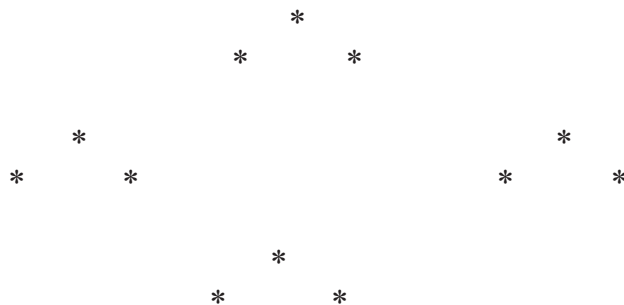
Pravosudni organi Republike Bosne i Hercegovine u potpunosti su postupali u skladu sa potpisanim *Memorandumom o razumijevanju* i saradnji između Vlade Republike Bosne i Hercegovine i ICTY-a (3. decembra 1994), zatim *Statutom* Međunarodnog tribunala, kao i *Rimskim sporazumom - Pravilima puta*.

Genocidna tvorevina "Republika Srpska" i Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora), odnosno Republika Srbija, dugo nisu sarađivale sa ICTY-em, pri čemu, pored ostalog, nisu uhapsile najtraženije optuženike - Radovana Karadžića i Ratka Mladića, kao i druga lica koja je ICTY optužio za genocid i druge oblike zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, jer je hapšenje optuženih smatrano činom izdaje. "Republika Srpska" dugu

vremenski period - sve do 2005. - nije priznavala nadležnost ICTY-a niti je izvršavala njegove naloge. S tim u vezi, neophodno je ukazati na činjenicu da je Savezna republika Jugoslavija (Srbija i Crna Gora), odnosno Republika Srbija, direktno kršila *Konvenciju o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida*, odnosno međunarodnopravnu obavezu, jer, pored ostalog (od 25. jula 1995. do 21. jula 2008), nije uhapsila ni izručila Radovana Karadžića niti (od 25. jula 1995. do 26. maja 2011) Ratka Mladića, koje je ICTY optužio i za zločin genocida.

Nakon što su optužnice protiv Radovana Karadžića i Ratka Mladića potvrđene 24. jula, odnosno 16. novembra 1995, nalozi za hapšenje dostavljeni su Saveznoj republici Jugoslaviji, (Republici) Bosni i Hercegovini i entitetu "Republici Srpskoj". S obzirom na to da optuženi nisu uhapšeni u razumnom roku, ICTY je smatrao da države nisu, shodno *Pravilu 59. Pravilnika o postupku i dokazima ICTY-a*, izvršile nalog za hapšenje ili izručenje.

U dijelu Federacije Bosne i Hercegovine, gdje je djelovala paradržavna tvorevina Republike Hrvatske (Hrvatska zajednica Herceg-Bosna/ Hrvatska republika Herceg-Bosna), u kojoj su izvršeni brojni međunarodni zločini, uključujući i zločin genocida nad Bošnjacima, pri čemu su, i nakon Vašingtonskog i Dejtonskog mirovnog sporazuma, još uvijek prisutne ideje, nosioci i sljedbenici te tvorevine, načelno je priznata nadležnost ICTY-a, ali njegovi nalozi često nisu provođeni. Najveći broj osumnjičenih i optuženih "dobrovoljno" se predao posredstvom Republike Hrvatske, pri čemu su neka hapšenja obavile i međunarodne snage.

REZULTATI DOSADAŠNJIH RELEVANTNIH NAUČNIH ISTRAŽIVANJA O DOGAĐAJIMA I DOGAĐANJIMA U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI NA KRAJU XX STOLJEĆA, UKLJUČUJUĆI I AKTUELNO PREDMETNO NAUČNO ISTRAŽIVANJE, POTVRĐUJU OSNOVNE, BITNE, KRUCIJALNE ČINJENICE:

- NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU IZVRŠENA JE KLASIČNA ORUŽANA AGRESIJA;

- NA OKUPIRANIM TERITORIJAMA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE, GRADOVIMA U OPSADI I SIGURNIM ZONAMA UJEDINJENIH NACIJA, KAO I NA SLOBODNIM PODRUČJIMA, NAD BOŠNJACIMA – AUTOHTONIM I DOMICILNIM EVROPSKIM NARODOM IZVRŠEN JE ZLOČIN GENOCIDA;

- ZLOČIN PROTIV MIRA I ZLOČIN GENOCIDA IZVRŠILE SU DRŽAVE SRBIJA I CRNA GORA - SAVEZNA REPUBLIKA JUGOSLAVIJA I REPUBLIKA HRVATSKA I NJIHOVE PARADRŽAVNE TVOREVINE I (NJIHOVI) SUBJEKTI U SVOJSTVU ORGANA TIH DRŽAVA I NJIHOVIH KOLABORACIONISTA.

- AGRESORSKI, OSVAJAČKI RAT PROTIV REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE, RAT ZA TERITORIJE, ZA OTIMANJE BOSANSKOHERCEGOVAČKE ZEMLJE, ZA “ŽIVOTNI PROSTOR”, KAKVA JE BILA NACISTIČKA IDEOLOGIJA, POLITIKA I PRAKSA, OSVAJAČKI RAT ZA UNIŠTENJE BOŠNJAKA, SVIH ANTIFAŠISTA I SVIH BRANILACA (REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE), (IZ)VOĐEN JE U SLOŽENIM I TEŠKIM DRUŠTVENIM, POLITIČKIM, VOJNIM I DRUGIM USLOVIMA. U SUŠTINI, TO JE BIO RAT PROTIV NENAORUŽANOG, GOLORUKOG, MIROLJUBIVOG NARODA - UPOTREBA DOBRO ORGANIZOVANE, OBUČENE, OPREMLJENE I NAORUŽANE ORUŽANE SILE (POSEBNO SRBIJE I CRNE GORE – SAVEZNE

REPUBLIKE JUGOSLAVIJE - JUGOSLAVENSKA NARODNA ARMIIJA I VOJSKA JUGOSLAVIJE) PROTIV CIVILA I CIVILNOG STANOVNIŠTVA;

- UJEDINJENE NACIJE, VODEĆE ZAPADNE DRŽAVE, NATO-SAVEZ I RUSIJA- DOMINANTNI DIO TZV. MEĐUNARODNE ZAJEDNICE, UVOĐENJEM EMBARGA NA ORUŽJE I VOJNU OPREMU, MEĐUNARODNO PRIZNATOJ DRŽAVI I ČLANICI UJEDINJENIH NACIJA (REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI) ONEMOGUĆILI SU (LIŠILI SU) OSTVARIVANJE PRAVA NA INDIVIDUALNU I/ILI KOLEKTIVNU (SAMO) ODBRANU;

- UJEDINJENE NACIJE, VODEĆE ZAPADNE DRŽAVE, NATO-SAVEZ, RUSIJA- DOMINANTAN DIO TZV. MEĐUNARODNE ZAJEDNICE NISU SPRIJEČILI NI ZAUSTAVILI AGRESIJU NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU NITI SU SPRIJEČILI NI ZAUSTAVILI ZLOČIN GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA;

- SVI "MIROVNI" PLANovi TZV. MEĐUNARODNE ZAJEDNICE O REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI POLAZILI SU OD DVIJE OSNOVNE POSTAVKE: USTAVNO-PRAVNE I TERITORIJALNE RAZGRADNJE (PODJELE) REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE, PRIHVATAJUĆI I POTVRĐUJUĆI SRPSKA TERITORIJALNA OSVAJANJA I LEGALIZACIJU SRPSKE PARADRŽAVNE TVOREVINE REPUBLIKE SRPSKE, I NAMJERNO POGREŠNE KVALIFIKACIJE KARAKTERA ORUŽANOG SUKOB I PRIRODE ZLOČINA, OZNAČAVAJUĆI IH I IMENUJUĆI TERMINIMA GRAĐANSKI RAT I ETNIČKO ČIŠĆENJE;

- LEGALNO RUKOVODSTVO REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE, U VEOMA SLOŽENIM I TEŠKIM USLOVIMA AGRESIJE I ZLOČINA GENOCIDA, A POD STALNIM PRITISCIMA, UCJENAMA I ULTIMATUMIMA DOMINANTNOG DIJELA TZV. MEĐUNARODNE ZAJEDNICE, PRIHVATALO JE RAZGOVORE, PRIJEDLOGE, PLANOVE I DOGOVORE O PODJELI REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE;

- NEDOVOLJNO NAORUŽANA, OPREMLJENA I OBUČENA ARMIIJA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE, NASTALA, FORMIRANA I IZRASLA U IZRAZITO SLOŽENIM I TEŠKIM USLOVIMA ZLOČINA PROTIV MIRA, ZLOČINA GENOCIDA I DRUGIH OBLIKA ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA, UKLUČUJUĆI I ODBRANU NA DVA, PA ČAK I TRI FRONTA, SAČUVALA JE DRŽAVU BOSNU I HERCEGOVINU OD UNIŠTENJA I BOŠNJAKE OD UNIŠTENJA.

GENOCID I DRUGI OBLICI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA IZVRŠENI SU S NAMJEROM (*MENS REA*), PLANSKI, ORGANIZOVANO I SISTEMATSKI S CILJEM:

- PRVO, UNIŠTENJA DRŽAVE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE;
- DRUGO, UNIŠTENJA BOŠNJAKA, NAJBROJNIJEG NARODA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE;
- TREĆE, FORMIRANJE VELIKE ETNIČKI ČISTE SRPSKE DRŽAVE I FORMIRANJE VELIKE ETNIČKI ČISTE HRVATSKE DRŽAVE.

BROJNI, OBIMNI I RAZNOVRNI OBLICI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA, IZRAZITO VELIKOG INTENZITETA, REZULTIRALI SU MASOVNIM I POJEDINAČNIM UBISTVIMA I RANJAVANJIMA, MASOVNIM I SISTEMATSKIM SILOVANJIMA I DRUGIM OBLICIMA SEKSUALNOG NASILJA, CILJANIM UNIŠTENJEM BOŠNJAČKE ELITE, MASOVNIM PROTJERIVANJEM I DEPORTACIJOM CIVILA I CIVILNOG STANOVNIŠTVA, UNIŠTAVANJEM KULTURNIH DOBARA I VJERSKIH OBJEKATA, ODUZIMANJEM (OTIMANJEM) IMOVINE I DRUGIM AKTIMA ZLOČINA GENOCIDA (*ACTUS REUS*). KONCENTRACIONI LOGORI ZA BOŠNJAKE I MASOVNE GROBNICE SU KRUCIJALNI INDIKATORI SPECIFIČNOSTI IZVRŠENOG ZLOČINA GENOCIDA.

SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE I VODEĆE EVROPSKE SILE NISU PREDUZELE BLAGOVREMENE I ADEKVATNE MJERE KAKO BI SPRIJEČILE I ZAUSTAVILE AGRESIJU NA MEĐUNARODNO PRIZNATU DRŽAVU REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU, ČLANICU UJEDINJENIH NACIJA, NITI SU SPRIJEČILE NI ZAUSTAVILE ZLOČIN GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA, ČIME SU NAJNEPOSREDNIJE KRŠILE POVELJU UJEDINJENIH NACIJA I KONVENCIJU O SPREČAVANJU I KAŽNJAVANJU ZLOČINA GENOCIDA. SVE BITNE EMPIRIJSKE ČINJENICE DRUŠTVENE STVARNOSTI I NAUČNE ČINJENICE POTVRĐUJU I DOKAZUJU DA JE OSNOVNI, KRUCIJALNI RAZLOG ŠTO ZAPAD NIJE VOJNO INTERVENIRAO U SPREČAVANJU I ZAUSTAVLJANJU AGRESIJE I SPREČAVANJU I ZAUSTAVLJANJU ZLOČINA GENOCIDA U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI U TOME ŠTO SU ŽRTVE ZLOČINA GENOCIDA MUSLIMANI – BOŠNJACI, PRIPADNICI NACIONALNE, ETNIČKE I VJERSKE GRUPE KAO TAKVE.

REZULTATI NAUČNOG ISTRAŽIVANJA DECIDNO, ISTINITO I TAČNO, JASNO I PRECIZNO, NAUČNO ARGUMENTOVANO POTVRĐUJU DA JE DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM ZASNOVAN NA SRPSKIM TERITORIJALNIM OSVAJANJIMA I ZLOČINU GENOCIDA. SRPSKA TERITORIJALNA OSVAJANJA I ZLOČIN GENOCIDA SU U OSNOVI DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA, KOJI JE LEGALIZOVAO NACISTIČKU PARADRŽAVNU TVOREVINU REPUBLIKU SRPSKU I LEGALIZOVAO ZLOČIN GENOCIDA. ENTITET REPUBLIKA SRPSKA JE NASTAO NA OKUPIRANOJ TERITORIJI REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE, GDJE SU IZVRŠENI BROJNI OBLICI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA, UKLJUČUJUĆI I ZLOČIN GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA. RIJEČ JE O TVOREVINI ZLOČINA GENOCIDA, KOJA JE UTEMELJENA NA SILI I TEŠKIM KRŠENJIMA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA.

BITNE POZITIVNE ODREDBE DEJTONSKOM MIROVNOG SPORAZUMA SU:

- PREKID RATA U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI I
- ODRŽAVANJE KONTINUITETA DRŽAVE BOSNE I HERCEGOVINE KAO POLITIČKOG SUBJEKTA U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA.

BITNE NEGATIVNE ODREDBE DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA SU:

- NAMETNUT JE NEPRAVEDNI MIR KOJI DISKRIMINIRA NESRPSKO STANOVNIŠTVO, A POSEBNO BOŠNJAKE, ZBOG NJIHOVE PRIPADNOSTI NACIONALNOJ, ETNIČKOJ I VJERSKOJ GRUPI KAO TAKVOJ;
- REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI, KAO MEĐUNARODNO PRIZNATOJ DRŽAVI, SUVERENOJ, NEZAVISNOJ I TERITORIJALNO CJELOVITOJ, KAO TAKVOJ ODUZET JE NAZIV REPUBLIKA I DODIJELJEN – DAT SRPSKOJ PARADRŽAVNOJ TVOREVINI - REPUBLICI SRPSKOJ;
- IZVRŠENA JE TERITORIJALNO-POLITIČKA PODJELA CJELOVITE I JEDINSTVENE DRŽAVE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE NA DVA ENTITETA (FEDERACIJA BOSNA I HERCEGOVINA I REPUBLIKA SRPSKA), SA IZRAZITO VISOKIM STEPENOM AUTONOMIJE, KOJA IMPLICIRA SASVIM SUPROTNE OBLIKE, PA ČAK I PROTIVRJEČNE OBLIKE POLITIČKE VLADAVINE U OKVIRU BOSNE I HERCEGOVINE;

- IZVRŠENA JE LEGALIZACIJA ZLOČINA SRPSKIH TERITORIJALNIH OSVAJANJA – SRPSKE PARADRŽAVNE TVOREVINE I LEGALIZACIJA ZLOČINA GENOCIDA;
- BOSNA I HERCEGOVINA SA DVA ENTITETA, U KOJOJ JE JEDAN ENTITET REZULTAT ZLOČINA PROTIV MIRA (AGRESIJE) I ZLOČINA GENOCIDA – REPUBLIKA SRPSKA, A DRUGI ENTITET – FEDERACIJA BOSNA I HERCEGOVINA, U KOJEM JE NA ZNAČAJNOM DIJELU TERITORIJE TOG ENTITETA, TAKOĐER, IZVRŠEN ZLOČIN PROTIV MIRA I ZLOČIN GENOCIDA, DRŽAVA JE SA POLITIČKIM OBLICIMA VLADAVINE, NA JEDNOM MALOM PROSTORU, NEPOZNATA U POLITIČKOJ TERITORIJI I PRAKSI U SVIJETU. SHODNO TOME, KONSTITUISANA JE DRŽAVA KOJA JE NEFUNKCIONALNA I TEŠKO ODRŽIVA I SA KRAJNJE NEIZVJESNOM POLITIČKOM PERSPEKTIVOM U MEĐUNARODNIM ODNOSIMA KAO POSEBNOG I JEDINSTVENOG POLITIČKOG SUBJEKTA;
- ZAUSTAVLJENE SU ODBRAMBENO-OSLOBODILAČKE AKTIVNOSTI ANTIFAŠISTIČKE ARMIJE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE U OSLOBAĐANJU OKUPIRANIH TERITORIJA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE;
- U ENTITETU REPUBLIKA SRPSKA ZADRŽAN JE I ODRŽAN KONTINUITET POLITIČKE (CIVILNE) I VOJNE VLASTI PARADRŽAVNE TVOREVINE REPUBLIKE SRPSKE, OD LOKALNE ZAJEDNICE, ENTITETA I NIVOVA DRŽAVE.

DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM JE OD STRANE, PRVENSTVO, SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA NAMETNUT ŽRTVI ZLOČINA GENOCIDA I KAO TAKAV ON PREDSTAVLJA KAZNU ZA ŽRTVE ZLOČINA GENOCIDA, A ISTOVREMENO JE LEGALIZOVAO SRPSKA TERITORIJALNA OSVAJANJA I ZLOČIN GENOCIDA I TIME NAGRADIO NOSIOCE I IZVRŠIOCE ZLOČINA GENOCIDA I IMENOVAO GA ENTITETOM REPUBLIKA SRPSKA.

REZULTATI NAUČNIH ISTRAŽIVANJA INDICIRAJU ZNAČAJAN UTJECAJ DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA NA AKTIVNOSTI, FUNKCIJE I EFEKTE RADA MEĐUNARODNIH I NACIONALNIH SUDOVA KOJI SE BAVE KRIVIČNIM PROCESUIRANJEM ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA U BO-

SNI I HERCEGOVINI I U DRUGIM DRŽAVAMA BIVŠE JUGOSLAVIJE. DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM JE LEGALIZOVAO SRPSKA TERITORIJALNA OSVAJANJA I ZLOČIN GENOCIDA, A SUDOVI – MEĐUNARODNI I NACIONALNI - SVOJIM PRESUDAMA DOKAZUJU I POTVRĐUJU LEGALITET I LEGITIMITET ODREDBI MEĐUNARODNO-POLITIČKOG SPORAZUMA - DEJTONSKOG MIROVNOG SPORAZUMA O TERITORIJALNO-POLITIČKOJ PODJELI REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE NA DVA ENTITETA I LEGALIZACIJI PARADRŽAVNE TVOREVINE REPUBLIKE SRPSKE I LEGALIZACIJI ZLOČINA GENOCIDA. NAJBOLJA ILUSTRACIJA TVRDNJI U PRETHODNO NAVEDENIM ISKAZIMA JE ČINJENICA DA NAVEDENI SUDOVI POTVRĐUJU SAMO DJELIMIČNO REZULTATE RELEVANTNIH NAUČNIH ISTRAŽIVANJA O IZVRŠENOM ZLOČINU GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI, SVODEĆI GA SAMO NA JEDAN MIKROLOKALITET – NA PODRUČJE SIGURNE ZONE UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICA, JULA 1995.

NA OSNOVU NAVEDENOG NAMEĆU SE DVIJE ZNAČAJNE KONSTATACIJE: PRVA, O BITNOJ RAZLICI IZMEĐU NAUČNE I SUDSKE (PRAVOSUDNE) ISTINE I DRUGA, DEMONSTRACIJA MOĆI I UTJECAJA POLITIKE (I SUBJEKATA POLITIKE – POLITIČKIH SUBJEKATA MEĐUNARODNIH I NACIONALNIH) NAD PRAVOM (PRAVDOM I ISTINOM), MEĐUNARODNIM I DOMAĆIM, PRI ČEMU SE U PRAKSI POTVRĐUJE DA JE PRAVO INSTRUMENT POLITIKE.

NAVEDENE KONSTATACIJE SU ZNAČAJNE PREMISE U IZVOĐENJU ZAKLJUČAKA O NEKONZISTENTNOSTI I NEKOHERENTNOSTI NAUČNE, POLITIČKE I PRAVNE (NORMATIVNE) ISTINE I NEKORESPONDENTNOSTI POLITIČKE I NORMATIVNE ISTINE SA ČINJENICAMA DRUŠTVENE STVARNOSTI, DRUŠTVA I DRUŠTVENIH POJAVA – PREDMETA ISTRAŽIVANJA.

ODREĐENIM PRESUDAMA MEĐUNARODNIH I NACIONALNIH SUDOVA IZVRŠENI SU RAZNOVRNI I BROJNI FALSIFIKATI FORMALNO OBLIKOVANI U KVAZIISTINAMA, PREDSTAVLJENI MEĐUNARODNOJ I DOMAĆOJ JAVNOSTI, S CILJEM NEGIRANJA ZLOČINA GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA U SVIM OKUPIRANIM MJESTIMA, GRADOVIMA U OPSADI I SIGURNIM ZONAMA UJEDINJENIH NACIJA, A NE SAMO NA JEDNOM MIKROLOKALITETU, A ŠTO JE U POTPUNOSTI U SKLADU SA DEJTONSKIM MIROVNIM SPORAZUMOM – MEĐUNARODNIM POLITIČKIM SPORAZUMOM, KOJIM SU LEGALIZOVANA SRPSKA TERITORIJALNA OSVAJANJA I LEGALIZOVAN ZLOČIN GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA.

F I N A L
C O N S I D E R A T I O N S

*

* *

The results of up to date scientific research, including results of current scientific research, and other pending studies (fundamental, heuristic, longitudinal and panel studies), of empiric and theoretical character, clearly confirm two initial, basic, relevant, fundamental empiric and scientific facts surrounding contemporary events and situations in the Republic of Bosnia and Herzegovina at the end of the 20th century:

- first, a **classic armed aggression** was carried against the Republic of Bosnia and Herzegovina, that is, crime against peace and safety of humanity, which is, according to basic interpretation, understanding and definition, an international armed conflict, and

- second, the gravest crime of all was committed in the occupied territories of an independent and internationally recognized Republic of Bosnia and Herzegovina, a member of the United Nations, in towns under siege and in the territory of the United Nations – UN Safe Areas, including the free territories, against Bosniacs, members of (protected) national, ethnic, and religious groups as such – a **crime of genocide**.

Serbian nationalistic elite (intellectual, political, military, and clerical), in the nineties of the 20th century, based on a political and genocidal project – Serbian great-state project “**all Serbs in one state**”, whose primary objective is made of setting up a single (great) Serbian state in the Balkans, in which “**the whole Serbian population**” would live – “**uniting all Serbs in the same state structure**”, which (project) along with the Yugoslav program, has lived among the Serbian ideas for more than two centuries, resulted in an internal crisis in the Socialist Federative Republic of Yugoslavia and devastated a common state;

- The Milošević's nationalistic politics and practice of massive meetings and demonstrations (around five million people participated in the 1988-1989 demonstrations) and the methods of coup ("bureaucratic anti-revolution") removed (in late 1988 and early 1989) in Serbia, Vojvodina, Kosovo, and Montenegro, the legitimately elected leadership and "unwanted" personnel;

- The Republic of Serbia, by the revision of the 1974 Constitution, and adoption of the new Constitution on 28 September 1990, annulled the autonomy of Vojvodina and Kosovo, and practically got separated (from SFRY), destroyed the SFRY constitutional order (carried out the coup d'état against the federal Constitution and "**legal aggression against the constitutional system of Yugoslavia**"), assumed functions of "**new independent Serbian state**", thus excluded itself from the SFRY legal system, which was the gravest offense according to the SFRY laws, and finally began with the establishment of Great Serbia even before the (multi-party) elections;

- a collaborator regime was set up in Montenegro;

- the Republic of Serbia attacked the SFRY monetary system (9 January 1991) – Slobodan Milošević seized reserves in gold, kept abroad, worth 1.4 billion USD;

- a process of homogenization of Serbs was expedited, particularly in Bosnia and Herzegovina;

- a political project – unification of all Serbs – **setting up of a great, ethnic (Serbian) state** was massively supported by the Serbian Academy of Science and Arts, Association of writers in Serbia, Serbian Orthodox church, Yugoslav national army ("YNA")/Army of Yugoslavia, political and cultural institutions, along with, unfortunately, massive nonselective support of Serbian people;

Intent (*mens rea*) of this criminal act, based and demonstrated in Serbian, as well as in Croatian, great-state project was to occupy and destroy the Republic of Bosnia and Herzegovina and "**finally resolve**" the **Muslim**

issue – destruction of Bosniacs or their downsizing to insignificant ethnic and religious group. The pseudo-state creations and servile fifth-column from Bosnia and Herzegovina acted obediently and as direct associates and executors in these criminal activities (“Croatian community Herzeg-Bosnia”/“Croatian Republic of Herzeg-Bosnia”, “Republic of Serbians in Bosnia and Herzegovina”/“Republika Srpska” and “Autonomous Province of West Bosnia”) and from the Republic of Croatia (“Republic of Serbian Krajina”). The state aggressors (Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Croatia), applying the Nazi models, designed, planned, prepared, organized, set up, supervised, armed, trained, and issued orders to these collaborators. However, they served as marionette regimes of the aggressor states, which guided and controlled them, as they were dependent of them. In fact, they acted in their name – as the authorities of the Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Croatia.

To achieve this criminal enterprise, the aggressors, particularly Serbia and Montenegro, in line with the strategic plans, executed the planned activities:

- constitutional concept of defense of SFRY was destroyed;
- Republics and Provinces were deprived of their sovereign rights in the area of organization and supervision over the territorial defense, equal component of the SFRY armed forces, so that they were subordinated and placed under the full control of YNA;
- Territorial defense of Bosnia and Herzegovina was downsized and disarmed, including some other constituent elements of SFRY;
- YNA was “transformed” from antifascist, Yugoslav, peoples, and multiethnic army to great-Serbian army;
- Fascistic movements were renewed and the great-Serbian and great-Croatian movements escalated;
- Methods, mechanisms, and acts of planning, organization, and preparation of crimes were defined;

- Principle agreement (March 1991) on destruction of the Republic of Bosnia and Herzegovina was made between the heads of neighboring states (*Pact Milošević - Tuđman*);
- Boundaries of “great Serbia” and “great Croatia” were defined;
- The fifth column (great-Serbian and great-Croatian) of the neighboring states was set up in Bosnia and Herzegovina;
- Initial positions for the aggression and other criminal activities, including the genocide against Bosniacs were taken;
-
- Control and command in the occupied territories were unified in hands of the heads of neighboring states – forces of occupation;
- Responsible function holders for specific activities under certain conditions were identified and appointed; their objectives, methods, means, and effects were identified – results and consequences.

These are the crimes against humanity and international law, grave violations of international humanitarian law, based in fascistic ideology, politics, and practice, which were operationalized through two great-state projects, two genocidal policies, two joint criminal enterprises, two nationalistic movements, two states, two or better to say three collaborators and fifth-column creations, two armed forces, four collaborator armed formations and many more other armed units and groups, including foreign mercenaries (Russians, Greeks, etc.). Such a fascistic ideology, politics, and practice, of aggressive and genocidal character, aimed at **setting up of great-Serbian and great-Croatian state** to the detriment of the independent and sovereign Republic of Bosnia and Herzegovina. **Objective of those ideologies and policies was the aggressive war aimed at expansion of territory (“war for territories”, territorial expansion), war for “living space”, for stealing the Bosnia and Herzegovina land, and destruction of Bosniacs, national, ethnic, and religious group as such.**

Findings of the up to date studies identified and stated scientific facts, which confirm and prove the **scientific truth**, whose important determinants, *inter alia*, are:

- the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and genocide against Bosniacs were **planned** (intellectually, ideologically, politically, militarily, economically, psychologically, by means of media and intelligence, etc.) with clear **objectives, ordered, directed, organized, and pursued from competent political and military positions, executed as per plan, systematically, and organized;**

- the Belgrade and Zagreb regimes, under the leadership of Slobodan Milošević and Franjo Tuđman: **planned, prepared, directed, organized, and pursued aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and genocide against Bosniacs; controlled and commanded the aggression; operationally planned, prepared, directed, and with their own armed forces** (Yugoslav national army/Yugoslav Army, Croatian Army, “Army of the Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina”/“Republika Srpska Army”, “Republic of Serbian Krajina”, “Croatian Defense Council” and “National defense of the Autonomous Province of West Bosnia”) **waged military operations against the Republic of Bosnia and Herzegovina; ensured manpower (commanders and soldiers), full logistic and financial support (tanks, transporters, helicopters, artillery and infantry weapons, radars, explosives, ammunition, fuel, oils, and other strategic raw materials), medical material, healthcare insurance and all other military equipment, salaries and pensions, and in this way directly participated in commission of genocide and other forms of crimes against humanity and international law;**

- armed aggression, the aggressive war against Bosnia and Herzegovina, was an essential component of the Milošević’s and Tuđman’s state policies, in whose names the biggest portions of the Republic of Bosnia and Herzegovina were occupied, and Bosniacs killed, expelled, and taken to concentration camps, just on the ground of their **national, ethnic, or religious background and conquering their living space;**

- Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) while taking part in the aggressive wars in the Republic of Croatia and the Republic of Bosnia and Herzegovina, and genocide against Bosniacs, **SUPPORTED “70,000 SOLDIERS IN REPUBLIC OF SERBIAN KRAJINA ARMY, AROUND 200,000 SOLDIERS IN REPUBLIKA SRPSKA ARMY, AND THE YUGOSLAV ARMY /around 230,000 – remark by S.Č./, WHICH IS NEARLY HALF A MILLION OF SOLDIERS”;**

- Federal Republic of Yugoslavia, has by 30 August 1994 **“SPENT TWO BILLION /AMERICAN – remark by S.Č./ DOLLARS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA”** – for conducting aggressive war against the Republic of Bosnia and Herzegovina and the destruction of Bosniacs, while it, by 8 July 1994 **“SPENT FOR AMMUNITION AND MILITARY EQUIPMENT, NEEDED FOR WAR IN RS AND RSK, AROUND ONE BILLION AMERICAN DOLLARS” (“... AROUND 1,000,000,000 \$”);**

- pseudo-state creations of Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina /Republika Srpska, Croatian community of Herzeg Bosnia /Croatian Republic of Herzeg-Bosnia/, and Autonomous Province of West Bosnia, and their political, military, police, and executive authorities were the authorities of the neighboring states – Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Croatia. These marionette regimes were neither independent nor political entities. Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Croatia pursued, in the capacity of the occupation forces in the Republic of Bosnia and Herzegovina, the general (overall) political and military, including effective control over their pseudo-state, collaborator, and fifth column creations in the Republic of Bosnia and Herzegovina and their political, military, police, and executive authorities;

- the aggressor, in addition to crimes against peace and safety of humanity, committed, in towns under siege and in the territory of the United Nations – UN Safe Areas, numerous forms of crimes against humanity and international law against civilians, civilian population, and civilian facilities, such as: organized targeted killing, more precisely terrible massive and individual execution, slaughtering, burning, mutilation of men, women,

children, and the elderly, mainly Bosniacs, and Muslims – Albanians and Roma (“**deprivation of life during the attack at towns and villages**”), members of protected national, ethnic, and religious group as such, who were systematically selected as a target for destruction; arresting, deportation, and incarceration in the concentration camps, prisons and other places of incarceration; killing and mutilation in the concentration camps and other places of incarceration; intimidation, beating, torture, ill-treatment, persecution, humiliation, and starvation of civilians in camps and prisons, and brutal and inhumane treatment and inhumane conditions in places of incarceration, of which numerous Bosniacs died on daily basis; targeted killing and inflicting injuries on intellectual and political elite (doctors and medical professionals, lawyers, clerical staff, particularly of Islamic community – Imams, professors, students, pupils, and other businessmen and experts, prominent and respectable Bosniacs, particularly political leaders and members of the Party of Democratic Actions); inflicting severe bodily or mental harm; systematic and massive rape, and sexual abuse of women (even elderly women), girls, even young girls in camps, prisons, hotels, garages, private houses, and other places; taking and killing hostages; forced baptizing of Bosniacs; systematic forced persecution, resettlement, expelling, and deportation of civilians and civilian population, mainly Bosniacs, from their homes and places of origin (horrible extent of these crimes is demonstrated in transformation of these occupied territories in mono-ethnic, ethnically cleansed Serbian or Croatian territories); forced separation of women, children, and the elderly from male members of their families; brutal, cruel, and inhumane treatment with the injured and prisoners of war; attacks at the healthcare institutions, inflicting injuries and killing the injured; systematic widespread military attack (with the use of artillery, 105 mm howitzers, T-84 tanks, guided missiles, cluster bombs, and other weapons) directed against civilian targets (civilian population and civilian facilities); attack at the humanitarian convoys, obstruction and restriction of humanitarian aid, attack at the staff of humanitarian organizations; nonselective and excessive use of force (including heavy artillery), siege of civilians and civilian population and civilian facilities; cruel and inhumane treatment with civilians and civilian population, including infliction of great suffering on bodily and mental integrity; physical exhaustion and terrorizing civilian

population; unlawful (massive) dismissal from work; deliberate destruction and demolition of towns, settlements, and villages; permanent shelling of civilians and civilian population and sniper activity at the Bosnia and Herzegovina towns and settlements under siege; use of civilians as a living shield, and for purpose of physical labor at the frontline (digging trenches, carrying ammunition, etc.); forcing people to work overtime; infliction of severe injuries and ill-treatment of civilians; deliberate imposition of living conditions calculated to bring about full or partial physical or biological destruction of Bosniacs (deliberate starvation, deprivation of appropriate medical assistance, food, water, accommodation, clothes, sanitary conditions, electricity, gas, heating material, telephone communications and communal transport); use of prohibited (based on international conventions) methods of warfare, physical exhaustion, etc.); looting homes by means of unjustified military purposes; planned and selective looting, destruction and demolition of residential, education, scientific, healthcare, religious, and industrial facilities; destruction and eradication of cultural and religious monuments, as well as complete infrastructure in Bosnia and Herzegovina (roads, postal installations, radio and TV transmitters, electricity transmission lines, water supply systems and water reservoirs, healthcare institutions, etc.), as well as natural resources (forests, rivers, mines, etc.), and so much more;

- as for the crime of genocide against Bosniacs in the Republic of Bosnia and Herzegovina at the end of the 20th century, about that massacre of the innocent, unarmed, and helpless victims, which the West left to the aggressor and their collaborators and fifth column to be destroyed, especially along the valleys of rivers Drina, Neretva, Sana, Una, Lašva, Sava, particularly the genocide in and around UN Safe Areas Srebrenica and Žepa in July 1995, including other forms of crimes against humanity and international law, there are, in addition to ample relevant, available, and reliable documents, data, information, knowledge, statements and other pieces of evidence, including professional knowledge of the international and national courts, the objective indicators – massive and individual murders and mass graves;

- the operationalization of the great-Serbian ideas, politics, and practice in the Republic of Bosnia and Herzegovina was pursued by the Serb Democratic Party of Bosnia and Herzegovina, under the leadership

of Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, and other criminals, who were accepted and followed by, unfortunately, a great number of Serbs. Leadership of the Serb Democratic Party and Serbian pseudo-state and collaborator creation in the Republic of Bosnia and Herzegovina (Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina/Republika Srpska) was involved in joint criminal enterprise under the direct political and operational leadership of Slobodan Milošević, whose objective and intention was, in line with the political project of setting up a “**single state of Serbian people**” (“**single Serbian state in the Balkans**”) and “**strategic goals of Serbian people in Bosnia and Herzegovina**”, to take over and destroy the Republic of Bosnia and Herzegovina and its people Bosniacs, a national, ethnic, and religious groups as such;

- fascistic and genocidal leadership of the pseudo-state and collaborator creation of Republika Srpska, under the leadership of criminals Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić, and others, generated by the Serbian Nazism, inaugurated on the bones of the killed Bosniacs a genocidal creation titled republic, had **genocidal intent** and **genocidal plan** to destroy Bosniacs, a national, ethnic, and religious group as such, and based on these the genocide was organized, targeted, and systematically executed;

- there was a **genocidal criminal intent** and **genocidal plan** (there are orders to commit genocide, including the setting up of concentration camps) to destroy Bosniacs, a group protected by international humanitarian law (national, ethnic, and religious as such);

- genocide against Bosniacs was committed in continuity by the end of 1995, in line with the (great-)Serbian genocidal ideology, politics, and practice, following the fascist and Nazi models, and it was broadcasted live on television, regardless of the number of killed, wounded, expelled, raped, etc. The intention to destroy Bosniacs was apparent from the beginning, and it is a constant determinant, which was permanently and in continuity obvious throughout the aggression. Perpetrators of genocide, considering that the United Nations and leading Western countries tolerated their actions, were convinced that they would achieve *via facti* the legalization of genocide as a political practice;

- genocide against Bosniacs in the Republic of Bosnia and Herzegovina is the result of a collective great-Serbian Nazi ideology, politics, and practice applicable to the destruction of Bosniacs. Well designed, planned, organized, directed, guided, systematic and targeted genocide against Bosniacs of the Republic of Bosnia and Herzegovina, in and around the UN Safe Area Srebrenica in July 1995, involved, according to the Republika Srpska Government study, over 25,000 people.

*
* *

Serbian-Montenegrin aggressor, in the occupied territories of the Republic of Bosnia and Herzegovina, particularly in the territory of Serbian strategic priorities of **Eastern and Northern Bosnia**, as well as **Bosnian Krajina, towns under siege, UN territory – UN Safe Areas and in free territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina** committed the crime of genocide against Bosniacs. The most massive genocide was carried out in the municipalities with Bosniac majority along the valleys of rivers Drina, Sava, Sana, and Una, in the territory of Sarajevo, especially in Sarajevo under siege and in other places in the Republic of Bosnia and Herzegovina.

The great-Serbian aggressor and its collaborators executed mass and individual killings, slaughtering, and burning of dozens, hundreds, and thousands of civilians and civilian population, including children and women, and the elderly, pregnant women, and (newborn nameless) babies in the territories of: Trebinje, Bileća, Ljubinje, Gacko, Nevesinje, Mostar, Kalinovik, Foča, Goražde, Čajniče, Rudo, Višegrad, Rogatica, Sokolac, Han Pijesak, Vlasenica, Bratunac, Srebrenica, Zvornik, Kalesija, Bijeljina, Brčko, Bosanski Šamac, Modriča, Doboj, Bosanski Brod, Derventa, Teslić, Šipovo, Jajce, Čelinac, Maglaj, Zavidovići, Prnjavor, Kotor Varoš, Skender Vakuf, Banja Luka, Prijedor, Ključ, Bosanski Petrovac, Drvar, Sanski Most, Bosanska Gradiška, Bosanska Dubica, Bosanski Novi, Bosanska Krupa, Bihać, Cazin, Velika Kladuša, Sarajevo (Ilijaš, Vogošća, Hadžići, Ilidža, Trnovo, Centar, Novi Grad, Novo Sarajevo, Stari Grad, Pale, especially in Sarajevo under siege) and other places.

Almost all these areas, from Trebinje in south-east, via Bijeljina in north-east, parts of Sarajevo – capital of the Republic of Bosnia and Herzegovina, Posavina region, to Bihać area in north-west, comprise the present Republika Srpska (entity within Bosnia and Herzegovina), legalized by the Dayton Peace Agreement, which is, as it can be seen from all these data, set up on genocide and other crimes against humanity and international law.

In all the occupied places and towns under siege in the Republic of Bosnia and Herzegovina, including in concentration camps and other places of incarceration, the Bosniacs, civilians and civilian population, unarmed human beings, men, women, children, the elderly and the youth, sick and disabled individuals, were subjected to the planned, organized, systematic, continuous, numerous mass and individual killings, in addition to other forms of crimes against humanity and international law. Bosniacs, **due to their national, ethnic, and religious background**, were selected **with intention** and targeted for physical and biological extermination (killed “**just because they are Muslims**”).

Forms of crimes and ways and means used for killing Bosniacs are different and numerous in form of monstrous pathology, characterized by emphasized barbarism, sadism, and cruelty. Men, women, children, and the elderly were killed (in homes, in front and around their houses, apartments, courtyards, orchards, stables, garages, in the streets, in the fields, in camps and other places of incarceration, schools, hospitals, kindergartens, mosques, and other places; in groups or individually); victims were tortured, mutilated (mainly by firearms – automatic rifles and pistols: they usually shot the victims to their heads, chests or back); killed by mortars, rockets, modified cluster bombs, shelling, with sharp tools (knives, axes, even sabers), blunt items (various bars, batons, chains, cables, and with the use of physical force – hands and feet); they were slaughtered (even by chain saws), burnt alive (the criminals, mainly neighbors, whose identity is known, who knew the victims, burnt alive also the bed-ridden, seriously ill, helpless and exhausted; they killed or slaughtered older men and women); victims were impaled and barbecued, thrown into pits and water wells, mutilated, decapitated, their fingers and ears were cut off, eyes plucked out; victims were buried alive, publicly mutilated, bulldozed with construction machinery or loaders,

nailed to their heads, shoed with nails like animals, their private parts were cut off; the killed genocide victims were burnt (numerous Bosniacs were burnt after they were killed or slaughtered) and executed in so many other ways (the criminals also used trained dogs against civilians and civilian population). The newborns were also killed – those nameless babies, including the unborn babies (still in their mothers' wombs). Bosniacs were killed monstrously, the whole families, so that the mortal remains of the whole families were identified in some of the mass graves. Victims were killed individually or in groups **“in front of numerous witnesses, usually family members or in places where the families could see the act of killing”**. Among other things, criminals used to **“kick Muslim skulls”**.

The Serbian criminals physically and mentally ill-treated the helpless, unprotected, and unarmed civilians; they humiliated, beat up (with batons, sticks, hey-forks), then massively, systematically and in an organized manner raped and sexually abused women, girls, and little girls, carved crosses in the victims' faces (even “made” crosses on the bodies of killed Bosniacs), separated able-bodied civilians – men from the elderly, women, and children, then girls and little girls from women, etc.

*
* *

Although **Srebrenica** and its surrounding were declared *UN territory – UN Safe Area*, throughout the time, until it was captured in July 1995, the isolated Bosniac population was constantly subjected to the genocidal act of destruction. The Serbian aggressor constantly **“made the life miserable”** to Bosniacs and it brutally violated the status of the UN Safe Area, by shelling Srebrenica, whereby many civilians were injured or killed, and civilian facilities destroyed. Srebrenica became a concentration camp, the UN concentration camp, in which the crime of genocide was committed in continuity, publicly – before the entire international community.

In early 1995, the Serbian aggressor, in line with the **political project** (Serbian great-state project) **“all Serbs in one state”** and to that end with the **“strategic objectives of Serbian people in Bosnia and Herzegovina”**,

of the fascistic and genocidal character, began with direct preparations for the military operation against the UN Safe Area Srebrenica. The taking over of the UN Safe Areas in East Bosnia was agreed in late May 1995 between the United States of America and Slobodan Milošević. This is the context in which the secret agreement between the UN and Yugoslav Army officers should be observed, that the airstrikes against Serbian aggressor would not be used, by which the UN Safe Areas were left to the aggressor, and civilians and civilian population were pushed to hopeless situation, which facilitated the world powerful politicians to implement the planned division of the Republic of Bosnia and Herzegovina.

The final end of the *Operation "Krivaja 95"* was the **occupation of the UN Safe Area Srebrenica and the elimination of the "community of Bosnian Muslims who used to live in that territory"**. This is a unique operation that was **"carried out with the purpose to destroy the population of Bosnian Muslims in Srebrenica"**, that is the UN Safe Area, which was confirmed by ample acts of genocide executed by the Serbian forces, and which (*actus reus*) represented **"a part of the single plan to commit genocide against the Bosnian Muslims in Srebrenica, which can be seen in the document 'Operation Krivaja 95'"**.

Following the takeover of the UN Safe Area Srebrenica, on 11 July 1995, the armed forces of the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro), along with their (Serb) collaborator armed units from the Republic of Bosnia and Herzegovina, committed genocide and other forms of crimes against humanity and international law against Bosniacs in the Republic of Bosnia and Herzegovina, on the ground of their national, ethnic, and religious background, and for purpose of taking their living space. In addition to the massive and individual killing, the genocide victims were inflicted permanent severe physical and mental injuries and harm; around 30,000 civilians – women, children, and the elderly were expelled by force, aimed at physical or biological extermination of Bosniacs, a national, ethnic, and religious group as such; difficult living conditions were also imposed; crimes of rape were committed; families were separated by force; Bosniac civilian facilities were looted, destroyed and burnt, particularly the religious ones, etc.

In a single and massive *operation of killing*, mainly in four days, more than 8,000 captured and imprisoned Bosniacs from the Republic

of Bosnia and Herzegovina were killed deliberately, in an organized manner, and in line with the defined plan and pattern, including more than 800 children, which was motivated by their national, ethnic, and religious background, and the desire to occupy their living space, which was marked as strategically important in the great-Serbian plans. Three generations of men were exterminated, causing radical destruction of Bosniac national, ethnic, and religious community. This is the crime of genocide, wanton, deliberate, and targeted extermination of people – civilians and civilian population in Europe after the Second World War.

In addition to military and police forces of the collaborator, fifth column, fascistic, genocidal creation of Republika Srpska, the armed forces of the Federal Republic of Yugoslavia (Yugoslav Army and the special units of the Republic of Serbia Ministry of Interior) took part in capturing the UN Safe Area Srebrenica and genocide against Bosniacs in July 1995.

In July 1995, Bosniacs from the Republic of Bosnia and Herzegovina, living in the territory of UN Safe Area Srebrenica **were killed in various places – in the territory of 14 municipalities of the Republic of Bosnia and Herzegovina:** Srebrenica, Bratunac, Zvornik, Vlasenica, Šekovići, Kalesija, Živinice, Kladanj, Olovo, Bijeljina, Han Pijesak, Rogatica, Višegrad, and Trnovo. The genocide victims were buried in mass graves on the places of execution, deprived of any dignity, and mainly with the use of heavy machinery, or they were transported (from the places of execution) to other locations and buried in primary mass graves, from which they were later on, with the use of heavy machinery, moved again, the whole bodies or body parts, and reburied to secondary mass graves.

The massive extent of crime of genocide is also confirmed by a fact that in July 1995, in the territory of the above mentioned municipalities, with the intent and on genocidal basis, Bosniacs originating from **12 (twelve) municipalities of the Republic of Bosnia and Herzegovina** were killed: Srebrenica, Bratunac, Vlasenica, Zvornik, Bijeljina, Sokolac, Kalesija, Banovići, Han Pijesak, Šekovići, Rogatica, and Višegrad.

Occupation of the UN Safe Area Srebrenica; crimes in Potočari and (forced) expulsion of women, children, and the elderly; capturing,

incarceration, and execution of Bosniacs, then **cover up of crimes** are underlying genocidal acts, well planned, well designed, efficiently organized, widespread, ordered from competent political and military positions, carried out as per plan, systematically and in an organized manner, what was confirmed by the up to date scientific and other researches, including their results, as well as by international (ICTY and International Court of Justice in The Hague) and national criminal courts (Court of Bosnia and Herzegovina), and the results of the Republika Srpska Government study. Number, structure, specialty of the engaged forces in the taking over the UN Safe Area and the crime of genocide, equipment, and facilities used for killing, standardized coded language used by the aggressor forces to transmit information about the mass killing, extent of killing, specific methods of killing, they all confirm the elements of genocide (*mens rea* and *actus reus*). In destroying Bosniacs in the Republic of Bosnia and Herzegovina, the Serbian forces, in and around UN Safe Area Srebrenica, committed the crime of genocide with **intent**. They took all the personal belonging and documents from all the men and boys captured and incarcerated, prior to their killing; and they killed them all deliberately, systematically, and as per plan just because of their identity – a national, ethnic, and religious background.

Killing of men and boys, expulsion of women, children and the elderly aimed only at the physical disappearance of Bosniacs from the Republic of Bosnia and Herzegovina. Systematic, intentional, and planned deliberate looting and destruction of residential, historic, cultural, and religious facilities, particularly mosques and homes is also an obvious evidence of intention aimed at physical destruction of Bosniacs, a national, ethnic, and religious group as such.

The number of killed, and execution in short time, fast setting up of mass (primary) graves, quick burial in mass graves and dislocation of mortal remains from primary to secondary and/or tertiary mass graves, suggest that the process of planning, preparation, execution and cover up of genocide involved in their full capacity the **political, administrative, military, and police potential** of the Serbian forces, including a large number of organized and disciplined perpetrators. Thus, according to the Republika Srpska Government research, the genocide against Bosniacs

in the Republic of Bosnia and Herzegovina in and around the UN Safe Area Srebrenica in July 1995 involved (on various grounds and in various ways) more than 25,000 individuals. Ideological, political, and military holder of the aggression and genocide was the state Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro), and chief perpetrators the Yugoslav Army (Federal Republic), the Republic of Serbia Ministry of Interior, collaborator units of the great-Serbian aggressor in the Republic of Bosnia and Herzegovina (“Republika Srpska Army”, “Republika Srpska Ministry of Interior” and other bodies of executive and administrative authorities of Republika Srpska pseudo-state creation), then mercenaries from Greece, and others.

*

* *

Great-Serbian aggressor and its collaborators committed the crime of genocide in the territory of **Sarajevo** as well, particularly in Sarajevo under siege, one of the “*strategic objectives of Serbian people in Bosnia and Herzegovina*”, and other territories of the United Nations (UN Safe Areas) and all towns under siege, including in the free territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina. The coordinated, long-lasting, widespread, and systematic deliberate shelling campaign (by weapons for nonselective shelling such as mortars, guided missiles, and artillery) was pursued in Sarajevo under siege in water and food queues, markets places, schools, university, hospitals, trams, buses, streets, residential places, at work, during funerals. The civilian areas, facilities, and civilian population were exposed to artillery, mortar and infantry firearms activities. The shelling and sniper activity killed or injured thousands of civilians, both genders and all age groups, particularly children, women, and the elderly people. Only in the territory of Sarajevo under siege, from April 1992 to December 1995, **the total number of killed, murdered, and those who died**, according to the ICTY research, **amounts to 18,889 people**.

In difficult living conditions in Sarajevo under siege and other towns in the Republic of Bosnia and Herzegovina, and the widespread and systematic attack at civilians and civilian population and civilian facilities (by

large caliber shells, armor-piercing shells, multiple rocket launchers, incendiary projectiles, non-selective and sniper fire, and other weapons), including in: Srebrenica, Žepa, Goražde, Tuzla, Maglaj, Zavidovići, Travnik, Bugojno, Tešanj, Žepče, Visoko, Vareš, Zenica, Gradačac, Kladanj, Olovo, Bihać, and Mostar, in addition to everyday permanent killing, injuring, and other forms of crimes against humanity and international law, the physical and psychological state of population deteriorated, which among other things enhanced their suffering and anguish.

*

* *

The Serbian-Montenegrin aggressor, while implementing the generally declared political objective of setting up a “**single state of Serbian people**”, and the fight for “**living space**” (Radovan Karadžić stated in November 1991 “... **this is the fight for living space**”), “liberation” of “Serbian territories” and securing “**bonds between Serbian territories and mother state Serbia**”, committed genocide and other forms of crimes against humanity and international law **against children**, a vital group on which the development of population depends, by killing and injuring them, by intimidating and interrupting their childhood, leaving them (the surviving genocide victims) with the worst – severe physical scars and psychological disorders, which they cannot overcome in the rest of their lives. Criminals were killing even babies, girls and boys, sisters and brothers, regardless of their gender or age. Numerous children were killed and injured, especially in the territory of Sarajevo under siege, then in Goražde, Srebrenica, Bihać, and other towns. The armed forces of the Federal Republic of Yugoslavia – Serbia and Montenegro (YNA/Yugoslav Army, Republic of Serbia Ministry of Interior, especially special forces such as Red berets /*Crvene beretke*/, “Republika Srpska Army” and other Serbian armed units), by conducting direct combat activities in and against the Republic of Bosnia and Herzegovina and civilians and civilian population and civilian facilities, including in the territory of Sarajevo (in the occupied territories and under siege, as well as in free territories), took part in killing, injuring, and inflicting mental harm to children.

*
* *

The Serbian aggressor, while using heavy artillery against the civilian population and civilian facilities, in line with the Serbian political project “**all Serbs in one state**”, with its aggressive and genocidal character, in all the occupied places of the Republic of Bosnia and Herzegovina systematically separated dozens, hundreds and thousands and hundreds of thousands of civilians and civilian population, mainly Bosniacs, as per plan, and in an organized manner, massively and deliberately, then arrested, captured, and incarcerated them in numerous concentration camps and other places of incarceration, in which the captives were subjected to widespread physical and mental ill-treatment, inhumane conditions, everyday torture, starvation, beating up, harassment, massive and individual killing, injuring, raping, and sexual abuse, and other forms of crimes against humanity and international law.

Dozens, hundreds, thousands, and hundreds of thousands of civilians and civilian population, predominantly Bosniacs, including women and children, and the elderly, on the ground of their national, ethnic, and religious background (“**because they are Muslims**”; “**just because they are Muslims**”) were incarcerated in the numerous concentration camps and other places of incarceration (barracks, military installations, factories, hangars, schools, sports, healthcare, recreational and catering facilities, police stations, companies, prisons, concrete bunkers, warehouses, storages, distributive centers, churches, firefighter facilities, cultural centers, railways stations, mines, garages, cellars and other places). Conditions in camps and other places of incarceration were difficult, inhumane, and cruel. Military and police personnel of the Serbian aggressor, responsible for management of these facilities, subjected the prisoners to cruel and inhumane treatment, severe beating up, terror, physical and mental ill-treatment, intimidation, and harassment. They, in the places of incarceration, with the intention to destroy Bosniacs, members of national, ethnic, and religious group as such, killed (massively and individually), severely injured many of them, and deliberately imposed conditions calculated to bring about their physical destruction. Prisoners were either victims or witnesses of inhumane treatment,

including murders, rapes, sexual abuse, torture (even with teasers), beating up (with electric cables, sticks, rifle butts, iron bars, axes, batons, wooden sticks, baseball butts, metal fist “boxers”, chains, hands, boots, etc.), looting, humiliation, including other forms of physical and mental harassment, whereby the criminals were shouting, yelling, screaming at, and cursing Bosnia, Islam, and Muslim mothers. They forced prisoners to sing Serbian nationalistic songs and they “**regularly insulted them on the ground of their national background**”. Victims were severely injured, or they were subjected to mental harm, which among other things violated their “**basic human dignity**”. In numerous cases, the imprisoned women and girls were raped in camps, or they were taken out of the concentration camps and raped or sexually abused elsewhere.

Bosniacs, victims of the concentration camps and other places of incarceration, were selected based on their national, ethnic, and religious background. “**The only personal characteristic present in the decision to imprison men was the fact that they were not Serbs**”, that is “**just because they are Muslims**.” The only reason for all those forms of crimes against humanity and international law, committed against Bosniacs in the concentration camps and other places of incarceration was “**that they were Muslim by their ethnicity**”.

Available, valid, credible, and authentic sources of information, and undisputed pieces of evidence confirm that all forms of crimes against humanity and international law were committed deliberately against Bosniacs in the concentration camps and other places of incarceration. In this way, all the requirements relative to material element of genocide are fulfilled: all acts of genocide (*actus reus*), defined in Article II (a-e) of the *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*. All the crimes were committed in the concentration camps with the intention to destroy Bosniacs, members of national, ethnic, and religious group as such, which verifies and confirms that this is the crime of genocide.

*

* *

Mass graves of the Bosniac genocide victims are crucial, complex, and objective indicator of the genocide, and clear and undisputed physical evidence that it was committed. Their most direct connection with the committed crime of genocide has not yet been noted in the history of mankind.

Mass graves, difficulties, and problems surrounding their disclosure, suggest the process of planning, organization, and perpetration of crime of genocide, being direct indicator of genocide, accompanied by intention and objective to cover up the evidence of genocide.

Mass graves were preceded by mass executions of captured and incarcerated Bosniacs, carried out by the Serbian aggressor (Federal Republic of Yugoslavia – Serbia and Montenegro) and its collaborators (Republika Srpska). Information about the mass graves confirms the facts that the victims were moved from the primary mass graves to various other locations. Criminals, in their attempt to cover up the evidence about the crime of genocide, were hiding mortal remains of genocide victims, from the primary mass graves, once or two times, in a way that they would dig them up, whereby they mutilated the remains, and then bury them again to other mass graves in other even more distanced locations, **“which completely prevented the burial in accordance with religious and ethnic customs of the group, causing a disastrous anxiety among the grieving survivors, who still cannot make inner peace until the death of their closets members is confirmed”**. Such a politics and practice make the process of finding mass graves even more difficult, as well as exhumation and identification of mortal remains. Secondary mass graves are yet another so specific characteristic of genocide against Bosniacs, committed at the end of the 20th century. Namely, this is the crime worst of all, repeated killing of the killed, continuation of genocide, in which the genocide victims were broken again by different machinery and explosives, whose body parts can be located now in various locations, in the vicinity and far away from within other mass graves.

Criminal treatment with the mortal remains of the killed Bosniacs, genocide victims, “**often ruthless**” accompanied by **mutilation of mortal remains**, which criminals “**buried in mass graves**”, and then “**moved to other graves**”, to “**cover up traces of crimes**”, is the worst humiliation, insult for the human dignity, and degradation of (surviving) genocide victims.

Ligatures for hands and feet, the cover for eyes, clothes, found in graves suggest the form of killing (the immediate vicinity) and helplessness of the genocide victims, and they confirm that the victims were civilians. Chopped body parts are apparent evidence that the bodies were moved from one to another grave, and the testimony about the cover up – secretive removal of mortal remains of genocide victims, which is, among other things, one of the forms and ways of planned and systematic denial of genocide, the last stage of crime of genocide. Parts of the same body were found in two, three, four, even five different graves, even more than few kilometers distanced from one another.

Network of primary and secondary mass graves, made by dislocation of mortal remains from initial, primary graves, created after the killing of victims, on which occasion the remains were broken up, is apparent in almost all occupied (by Serbia and Montenegro – Federal Republic of Yugoslavia) places in the Republic of Bosnia and Herzegovina, especially in the territory of Bosnian Krajina and East Bosnia, predominantly populated by Bosniacs (genocide victims) prior to the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina. These are mainly parts of the territory of Bosnia and Herzegovina, which were unfortunately, given to the entity Republika Srpska by Dayton Peace Agreement, the entity set up by aggression and genocide. Identified mass graves are important and relevant indicator and evidence of crime of genocide, and also obvious proof of intention by perpetrators (of the crime); they confirm both elements of genocide against Bosniacs: **genocidal intent** and **genocidal acts** (*mens rea* and *actus reus*).

Thus, this is the organized, planned, systematic, and targeted crime. This is a joint criminal enterprise, which involved political, military, police, and civilian structures of the Serbian aggressor (Federal Republic of Yugoslavia – Serbia and Montenegro) and its collaborators (genocidal creation Republika Srpska).

Mass graves of Bosniac genocide victims in the Republic of Bosnia and Herzegovina make an integral part of planned and organized system of crimes, which resulted in genocide – worst of all forms of crimes against humanity and international law, aimed at expansion of Serbian living space. Expansion of this living space, harmonized with the Serbian fascistic ideology and politics, was possible only with the extermination of the domicile Bosniac population, majority population in major part of the occupied territory.

The biggest number of mass graves was created in spring – autumn 1992, when, in difficult conditions of the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina, the worst forms of crimes against humanity and international law were committed, and in the second half of 1995, following the takeover of the UN Safe Areas Srebrenica and Žepa (July – November 1995), **“which was the clear indicator of the planned, well organized, and systematically implemented plan of a complete elimination of a certain ethnic group (Bosniacs) from the space, reserved for fulfillment of great-Serbian project”**.

The biggest number of mass graves, disclosed and identified, were in the territory of Bosnian Krajina (Prijeđor, Sanski Most, Bihać, Bosanska Krupa, Ključ), East Bosnia (Foča, Višegrad, Rogatica, Sokolac, Vlasenica, Zvornik, Bratunac, Srebrenica, Rudo, Čajniče, Kalinovik), along the valley of Sava river (Brčko, Bosanski Šamac), East Herzegovina (Nevesinje), and in the occupied parts of Sarajevo.

The biggest number of mass graves is in the area where **“the biggest number of forcible disappeared persons”** is identified and registered **“which clearly suggests that the forcible disappearance is closely related to the existence of mass graves. Massive disappearance takes place where it was logical it could take place: along the lines of confrontation in time of active fighting. The biggest number of disappearances, including mass graves, is located deep in the territory under the control of the aggressor, and at time when there were no combat operations, or when the fighting was sporadic (i.e. Prijeđor, Ključ, Sanski Most, Foča, Višegrad, Zvornik, Rogatica, Vlasenica, Brčko, Bosanski Šamac, Bratunac, Teslić, Nevesinje, Sokolac, Srebrenica, Ilijaš, Vogošća, Gacko, etc.)”**.

The identified victims, in more than 90% of exhumed mass graves, are Bosniacs, **“while the remaining mass graves contain the victims identified as Bosniacs and Croats together, Serbs, as well as members of some minorities (Roma, Albanians, others)”**.

There is a direct link between camps and mass graves in the process of committing genocide – **“mass graves are where the places of incarcerations were”**. Camp in Ripač (Bihać) – mass grave “Bezdana”, pit at Hrgar; camps Račić and Ripač (Bihać) – pit Tihotina; camps Keraterm, Omarska, and Trnopolje in Prijedor – mass graves Tomašica, pits Hrastova glavica, Jakarina kosa, Stari Kevljani, Kevljani, Redak, Pašinar, Korićanske stijene; camp Manjača (Banja Luka) – mass grave, pit Bunarevi; camp Sušica in Vlasenica – mass graves Sušica and Ogradice (Debelo Brdo); camp Prison Foča – mass graves Miljevina I, Miljevina II, Suhi potok, Previla, Buk Bijela, and pit Piljak; camp Prison “Kula” – mass grave Veliki vrh in Sokolac; camp Crkvine in Bosanski Šamac – mass grave Zasavica; camp Luka Brčko – mass grave Gorice; camp Rasadnik in Rogatica – mass grave Vragolovi; camp Novi izvor (Zvornik) – mass graves in Kazanbašča; camp Elementary School “Vuk Karadžić” in Bratunac – mass grave Redžići; camp ‘Barutni magacin’ (Kalinovik) – mass grave Ratina, and so many others.

Several thousand mortal remains or body parts of genocide victims were exhumed from ample mass graves, of which some were identified and buried. In the area of Bosnian Krajina, more than 1,000 mass and individual graves were exhumed, around 5,000 mortal remains, and more than 4,000 genocide victims were identified. By 31 December 2015 in the area of East Bosnia, 160 mass graves of genocide victims from the UN Safe Area Srebrenica, July 1995 were exhumed, and 6,705 genocide victims were identified.

Primary mass grave **Tomašica** (20 km from the Prijedor town – in the area of mine Tomašica, at the height above the surrounding settlement Tomašica), made in the period May – August 1992, is the biggest identified mass grave in Bosnia and Herzegovina, from which 1,464 genocide victims were exhumed, of whom 604 were identified. These are genocide victims (children, women, and men), of different age group and gender, coming from the territory of Kozarac, Rizvanovići, Sredice, Zecovi, Bišćani, Čarakovo, camps Omarska, Keraterm, and Trnopolje,

town of Prijedor and other places in this municipality), which were killed in summer 1992. The criminals were “**for more than three months, almost every day**” transporting mortal remains of the genocide victims.

The biggest secondary mass grave, exhumed in the territory of Prijedor is **Jakarina kosa**, with 995 exhumed genocide victims, of whom 305 were identified (until now). The biggest exhumed mass graves in East Bosnia, in the area of Kamenica, Zvornik municipality, are: Kamenica – KAM-06 with 1,179 cases (mortal remains, body parts, parts of skeleton) and Kamenica-KAM-10 with 1,153 cases. Given that these are secondary mass graves and cover up of victims, that is, the genocide victims, which is also the characteristic of primary mass graves, the process of identification of genocide victims is extremely difficult. Mass grave Crni vrh (Zvornik, or better to say Osmaci) is at the same time the biggest primary and secondary mass grave, where 629 genocide victims were exhumed, of whom 525 were identified.

Almost only the civilian structure of exhumed and identified victims, including their national, ethnic, and religious backgrounds clearly suggest the **genocidal intent** (*mens rea*) and confirm the **genocidal politics and practice** (*actus reus*) of the Serbian aggressor and its collaborators to destroy Bosniacs.

A large number of mass graves were upset, that is, they were dug up, on which occasion the mortal remains were moved to other locations to cover up the crime of genocide. Secondary mass graves were the attempt to cover the crime of genocide. Mortal remains were ruthlessly broken in several pieces during their dislocation, just to disable their completing and identification. Concealing mortal remains of the killed Bosniacs confirm this statement, as it is often not possible to complete the whole body, required for the process of identification. It is now often the case that the newly identified body parts are buried to the already buried graves. Up to date results of scientific research of mass graves of the Bosniac genocide victims in the area of East Bosnia, including the UN Safe Area Srebrenica, July 1995, conclusive with 31 December 2015 suggest that in the total number (160) of exhumed mass graves 12,971 body parts – cases were found, divided per municipality: Zvornik – 8,876; Bratunac – 2,298; Srebrenica – 1,334; Vlasenica – 79; Vlasenica (Milići) – 269; Šekovići – 73; Kalesija – 11;

Kalesija (Osmaci) – 9; Trnovo – Sarajevo – 6; valleys of the rivers Drina and Sava – 16.

The analysis of secondary mass graves identified that they are connected with one or more primary mass graves. In some cases, one secondary mass grave is connected with several primary mass graves, which suggests that one secondary mass grave was made of mortal remains originating from one or more primary mass graves or vice versa – one primary mass grave resulted in several secondary mass graves, for which reason the process of identification is made difficult, slowed down or completely disabled.

Mass graves of Bosniac genocide victims in all the occupied places, including in and around UN Safe Area Srebrenica, July 1995, among other things, confirm that the crime of genocide was committed in a continuity (1992-1995), starting with setting up of primary mass graves until the setting up of secondary mass graves, which all together makes the process of identification of genocide victims more difficult. This, among other things, illustrates the spread of mass graves per number of cases of genocide victims in mass graves, especially in the territory of East Bosnia in July 1995, including in and around the UN Safe Area Srebrenica. In the sample of up to 100 cases there were 122 mass graves; from 100 to 200 in 17; from 200 to 300 in 12; from 300 to 500 in 5; from 500 to 600 in one; from 600 to 1,000 in one; and over 1,000 in two mass graves. It is obvious that there is a large number of mass graves (17) with 100 to 200 cases, and 17 mass graves with 200-300 cases, whereas in two mass graves there are more than 1,000 cases (these are the biggest exhumed mass graves, until 31 December 2015, in the municipalities of Zvornik: Kamenica – KAM-06 with 1,179 cases and Kamenica – KAM-10 with 1,153 cases).

Based on available data, it may also be concluded that despite the allegations of the Serbian criminals and deniers of genocide who claim that only able-bodied men were killed (age 18-65) in and around UN Safe Area Srebrenica in July 1995, a large number of children was also killed (434 or 6.47% of the total number of identified victims by 31 December 2015) and those above 65 years of age (326 or 4.86%), which yet again is the proof that this is the crime of genocide. Moreover,

women were also genocide victims, given that 19 of them or 0.28% were identified in the total population of victims.

The genocide victims, prior to their killing, were subjected to numerous forms of crimes against humanity and international law. These are the examples of injuring, capturing, incarceration, imprisonment, rape, deportation, expulsion, mutilation, forced disappearance, kidnapping, starvation, use of prohibited methods of warfare, etc.

*

* *

In the concentration camps and other places of the incarceration in the occupied territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina, the Serbian aggressor committed as well, in addition to other forms of crimes against humanity and international law, **mass systematic rapes** and other numerous forms of barbarian acts (characterized by horror scenes) of sexual violence, torture, and humiliation of the Bosniac women (“**the Muslim women and children**“), including: women, young girls, little girls, as well as old women. Essential determinants of this phenomenon are ideology and politics (of genocide), intent, planning (“**well-planned systematic politics...**“), preparation, orders, organization, targeting and purposiveness, while its crucial features are massiveness (“**collective phenomenon**“, “**collective nature**“), systematics, wide-spread nature, selectivity, extreme brutality, severe physical and psychological pains and sufferings, humiliation of people, sadistic abuse and violence of human dignity. The members of Serbian armed forces (army and police) and civilians participated in those crimes, that is, barbarian acts, whereby the criminals, in the most cases, knew the victims.

The crimes of mass and collective rape and sexual violence are the result of the Serbian genocidal ideology and politics, whereby the “**way of desecration, passion in crime the commitment of which cannot be resisted in front of a 102-year-old woman or the belly of a pregnant woman**”, had not been ever before, in such manner and to such extent,

practiced as they were during the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and the genocide committed against the Bosniacs within the context of “an incredible freedom of killing”. The rapes were **“repeated and systematic, ended in killing of a victim or, sometimes, in the victim’s liberation in the advanced stage of pregnancy”**.

The Serbian aggressor committed the crimes of rape and sexual abuse in the concentration camps and other places of incarceration not as **“individual, isolated cases, as in the situations when one victim is raped once by one perpetrator”** but rather those crimes include multiple gang mass rapes of the Bosniac women and girls, **“typically raped by more persons”** and **“over long time period”**. Prior to their bringing into the detention camps for women, which is, inter alia, defining feature when it comes to the women and girls in Karaman’s house in Miljevin, the women and girls **“had already been subjected to the various physical and psychological tortures including multiple sexual assaults and rapes which for those women-victims constitute particular specificity and gravity and cause specific kind of trauma, psychological pain and violence of human dignity”**.

The Bosniac women and girls were arrested and detained **“in cruel living conditions over long time periods”** where they were by force or by threat of attack on their life or limb, coerced to rape and sexual abuse (**“forced to sexual intercourse, sexual enslavement and severe forms of sexual violence”**). **“They were neither armed nor were able to defend themselves”**, nor did they have any protection. Many of them were little girls. The victims were particularly vulnerable at the time when the crimes of rape and sexual abuse were committed against them of which the criminals were aware of and used it.

Women and young girls, including 12-to-16-year-old girls, forcibly taken to (sexual) enslavement, were treated as slaves (the victims did not feel as humans), whereby they were detained, tortured, raped and sexually abused, as well as subjected to buying, selling, giving and gifting just like goods and things.

The women and young girls, including little girls, were taken by the criminals to **“various places of incarcerations where they had**

to live in unbearable hygienic conditions, where they were mistreated in various ways including, for many of them, the constant rapes. The Serbian soldiers or police officers came to the places of incarcerations, picked up one or several women, took them out, and raped.” Many women and young girls were “raped in that way”. Some of them were than taken from the places of incarcerations to the private apartments and houses where they had to cook, clean for and serve the Serbian soldiers who were residing there. They were also subjected to sexual abuse”.

Numerous women were systematically raped on more than one occasion (many times). Some of women were raped over 150 times; **“the old woman was raped in front of the local citizens who were forced to watch that horrible act; a little girl was raped, over only one night, by 16 persons of which the last one to rape her was the UNPROFOR member; father was at knife-point forced to watch the rape of his own daughter; a barrel of the automatic rifle AK47 was pushed into a victims’ vagina, and thereupon a bullet was fired”.**

The criminals burned with cigarettes **“the breasts and vaginas of the helpless rape-victims women and young girls”**, brutalizing the helpless, demonstrating recklessness towards the victims, addressing them in abusive way, calling them “balija” (pejorative for Muslim), raping mothers and daughters at the same time, gang-raping them, intensively **“for 10-20 times a day by endless exchange, even several dozens of perpetrators on one woman”**, pushing beer bottles into the vaginal openings and then breaking them inside the vagina... **They put, to live women, hay in Turkish style pantaloons and burnt it.** They forced women to **“sit on the dish with ember”**.

The rapes were committed individually and/or in groups. **“Frequently, one girl was raped by groups of men.” Upon the instructions of the commander of one of the camps, the soldiers would cut the women’s throats after rape. Only in one day or night, one victim used to be raped 5, 6 and even 20 times by different perpetrators.”**

Before, during and after rape, the criminals cursed them **“using abusive words”**, telling them **“that all of them should be killed”** – that **“all balija women should be taken away, eliminated and that all Muslims must be destroyed, particularly the men.”**

One of the defining features in committing the crime of rape and sexual abuse is the establishment of the concentration camps, improvised prisons, schools, sport halls, factories, hangars, certain motels, as well as private houses, apartments, cellars, courtyards, workers' (forestry) barracks, some construction sites and other facilities specifically intended for the acts of rape, such as, inter alia, the Buk-Bijela barracks, motel and Karaman's house in Miljevina, women's prison Velečevo (Foča), restaurant "Westphalija" in Brčko, restaurant "Kon-tiki" in Vogošća and many others, whereby the victims were raped by multiple perpetrators. Mothers were raped in front of their minor children, mothers and daughters were raped together and mothers were **"forced to watch their daughters being raped of whom the majority of them were minors"**, whereas a number of them were subsequently killed. Women, young girls and little girls were raped, in the most perverted and brutal ways, in the presence of their husbands, brothers and sisters, and their sisters as well as were raped at the same time. Before and during the rape, criminals blackmailed and threatened victims that they would kill and slaughter their children (**"they had to do what they told them, otherwise they would kill their children, take them away from them, rape their daughters"**), and they compelled the Bosniac inmates to rape the female inmates. The female inmates were **"forced to put genitals of the male inmates in their mouths after they had been forced to put off their clothes"**. Also, the female inmates were subjected to other forms of sexual violence.

The Serbian aggressor formed special concentration camps and brothels for rape and sexual violence in villages, houses and apartments where the little girls (younger than ten years of age), young girls and women were kept detained, and the aggressor committed there the crimes-rapes and other perverted acts, including murders. A large number of Bosniac women got pregnant there and **"were told in those concentration camps, having been brutalized and treated in inhuman way, that they had to give birth to Chetnics."** Such horrible places of torture existed in Prijedor, Sanski Most, Banja Luka, Kotor Varoš, Brčko, Bijeljina, Foča, Višegrad, Rogatica, Kalinovik, Vogošća, Ilidža, Grbavica, Doboj, Šekovići and other places.

The mass systematic rapes of Bosniac women were organized and targeted. The aggressor's soldiers **"gathered us in a courtyard. In full**

view of us, four Chetnics raped a young girl. Her parents watched it. When Chetnics finished, they started to force her father to do the same. A poor man begged them to kill him. Laughing dreadfully, they pulled down his trousers... He managed to break free. He was dead after a few steps”.

The Serbian aggressor committed the crimes of rapes and sexual abuse **“against the women of all ages, from little girls to old women”**. That was not a classic rape as an act of passion, but rather a great Serbian **“production” of a need to disgrace one nation through humiliation of its females, counting also on producing a deep and permanent collective trauma due to sensitiveness of the Muslim family ethics to such a form of humiliation...”**

Women, especially younger ones, and in particular the high-educated ones (doctors, professors, lawyers), were victims of rape and sexual abuse, as well as the women of a certain age and elderly females. Even **“the little girls were raped and they also eye-witnessed the raping and injuring of their mothers”**.

In the concentrations camps and places of incarceration there were a number of women forcibly kept pregnant (**“women were repeatedly raped until they got pregnant”**), whereas the criminals were telling them that the Muslim women should give births to Serb children (**“...that a Muslim woman will give birth to Serb baby”**). **“After the first signs of pregnancy, they were held in the concentration camp or detention facility up to the advanced stage of their pregnancy, when they would be exchanged or released”**. Several rape-victims gave births whereby some mothers abandoned the children (some children have been adopted), and many of them had abortions.

While being subjected to rape and sexual abuse, the victims were severely injured by knives; they were hit with rifle butts or fists, as well as guns, batons and broken bottles. Criminals forced the victims, while severely beating them with hands or rifle butt and placing them under threat of being shot (**“... he took a gun and put in my mouth...”**), using various abusive and swear words, to the sexual intercourses even with the animals (calves), which constitutes dishonoring of humankind. Children, including little

ones, were often present, being both witnesses and victims of the crime of systematic rape and sexual abuse.

Considering the intent, objectives, essential determinants and significant features, scale, intensity, volume and the consequences of rape and sexual abuse, the policies and practices of rape and sexual abuse against the Bosniac women committed by the Serbian aggressor **in the Republic of Bosnia and Herzegovina for “the only reason they were Muslim women”**, whereby the **“collective rape was an integral part of the policy of genocide”**, are reasonably qualified as the crime of genocide, that is, genocidal acts. In committing those crimes, both elements of the crime of genocide are evident (*mens rea* and *actus reus*), as defined in the *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, whereas dominating are (intentionally) the following acts of the crime of genocide: murders, serious bodily (physical) and mental injuries and severe harm, serious injury of personal integrity, including, inter alia, rape and other forms of sexual violence **“by way of coercion, threat, force, or intimidation, in the way that humiliates and degrades dignity of a victim”**, as well as deliberate infliction of living conditions that brings about physical destruction of Bosniacs, in whole or in part, a national, ethnic, and religious group as such.

*

* *

The Serbian aggressor was killing, injuring and destroying Bosniac political and intellectual elite in a planned, organized, systematic, and targeted way – the best educated, the most prominent, influential, the richest (leading businessmen), the most successful Bosniacs – leading members of the national, ethnic and religious group including: professors, teachers, medical doctors, dentists, pharmacists, veterinarians, nurses, medical technicians, engineers, judges, prosecutors, attorneys, Imams, Islamic community officials, students of the Faculty of Islamic studies, pupils of madrasahs, as well as students and pupils of other faculties and schools, artists, cultural officials, senior officials, politicians, policemen, as well as other leading (key) persons, whereby the Serbian aggressor committed the crime of genocide against Bosniacs, members of a national, ethnic, and religious group as such.

In all occupied places, the aggressor was targeting and destroying the top, that is, the leading persons – significant number of Bosniacs, members of that national, ethnic, and religious group as such, especially in Prijedor, Sanski Most, Ključ, Bosanski Novi, Kotor Varoš, Teslić, Brčko, Bijeljina, Zvornik, Bratunac, Vlasenica, Rogatica, Višegrad, Srebrenica, Foča and other places. Genocidal acts against the leading people (Bosniacs) were expressed in the concentration camps and other places of incarceration.

*
* *

Apart from the mass and individual murders of Bosniacs, civilians and civilian population, infliction of serious bodily and mental harms, destruction of civilian facilities, in particular those belonging to the Islamic community, eradication of traces of their culture and civilization and other forms of crimes against humanity and international law, the Serbian aggressor **forcibly converted the Bosniacs into Orthodox religion**, as supported by the available documentary evidence, in particular the genocide victims who survived.

For the forcible conversion of Bosniacs into the Orthodox, the aggressor used **“among other things, knives with which blades they carved the crosses into the Bosniacs’ foreheads and other parts of body, imprinted hot iron cross into a body, nailed the victims and crucified them on the wooden crosses, converted the girls to the Orthodox and forcibly married them to the Serb soldiers, etc.”**

The said crimes were committed in the territory of Brčko, Zvornik, Doboj, Bijeljina, Vlasenica, Rogatica, and in other occupied places of the Republic of Bosnia and Herzegovina. The Serb Orthodox Church was behind **“that form of genocide against the souls of Bosniacs”**. Forced conversion to the Orthodox was particularly expressed in the numerous concentration camps and other places of incarceration where the Orthodox priests baptized the inmates (men and particularly female rape-victims). Serbs baptized the Bosniac detainees, changed their names to the Serb names, and were telling the girls and women **“after the rape that they would give births to little Chetnics”**.

*
* *

By using heavy weapons, artillery, tanks and mortars, including chemical (chemical-filled) grenades, cluster, napalm, fuel air explosive and modified aerial bombs, remote control guided multiple rocket launchers and snipers, as well as the well trained, armed, and equipped infantry, the Serbian aggressor carried out, with an intent and in the planned and organized way, the wide-spread and systematic, direct (military) attacks against the unprotected and undefended villages, settlements and towns of the Republic of Bosnia and Herzegovina (where no military targets existed) – against the civilians, civilian population, and civilian facilities, killing and injuring the civilians and civilian population and destroying and devastating the civilian facilities, compelling them to flee from their villages, settlements and towns and forcing them to abandon their houses and apartments as well as their property, with a view to **“clean that territory of vermin”**.

While attacking the villages, settlements and towns, the aggressor systematically beat, tortured, captured, physically and mentally abused the civilians and civilian population, and expelling them from their houses and apartments, on which occasion the criminals were looting (money, gold, watches), **“destroyed the houses and killed the cattle.”** A large number of Bosniacs, civilians and civilian population, including women and children, were killed. The bodies of the killed were mutilated and they were decapitated.

After the attacks and occupation of the towns and villages, the Serbian armed forces and **“sometimes the Serb civilians”**, **“used the same pattern of conduct”**: civilians and civilian population were systematically arrested, beaten up, gathered (**“men, women and children were gathered”**), thereupon the men were often separated from women and children, arrested and detained in the concentrations camps and other places of incarceration. At the same time, the criminals were systematically looting and setting on fire the Bosniac houses and apartments, killing, burning down and injuring the civilians and civilian population, and raping and sexually abusing women, young and little girls.

The policy and practice of expulsion and deportation of the Bosniacs was carried out in a planned, organized and systematic way by various

means and in various manners in all occupied places, the United Nations Safe Areas, as well as in towns under siege. The Serbian armed forces attacked **“the towns and villages that were not military targets”**, meaning that the objective was to forcibly transfer and deport the civilian population for the purpose of creation of ethnically, nationally and religiously clean Serb territories and destruction of Bosniacs, members of a national, ethnic and religious group as such. After the attacks against the towns and villages, the men, women and children would be gathered and then very frequently separated, and majority of them arrested and imprisoned in the concentration camps and other places of incarceration where they were held for different periods of duration. The majority of them, with clear intent **“to be permanently resettled”**, were expelled and/or deported. Such policy and practice were aimed at permanent deportation of the Bosniacs, the genocide victims. At the same time, even after deportation and expulsion, their houses, stores, religious and other facilities were subjected to a mass destruction while their property was confiscated or handed out without any remuneration in the ownership of the pseudo-state creation of the Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina/Republika Srpska.

The aggressor made the expulsion of the Bosniacs by using **“same pattern”** in a way that they firstly attacked with artillery and other weapons the places, towns, settlements and villages, whereby a number of civilians were killed and injured and numerous civilian facilities destroyed, and thereupon came the infantry that expelled the civilians and civilian population from their houses and apartments, killing and injuring some of them. The aggressor separated a lot of men (from the group of survivors) from women, children and the elderly and took them to the concentration camps and other detention centers, while other civilians – men, women and children were also taken to the concentration camps and other detention centers, forcibly transferred, and deported them. Afterwards, when the place, town, settlement or village were free from Bosniacs (without Bosniacs), the criminals systematically looted, in an organized and other ways, Bosniac estates and property and destroyed the civilian objects by fire.

Dozens, thousands and hundred thousands of civilians, mainly Bosniacs, were unlawfully expelled from their homes and deported by various means of transport (even in the cattle wagons) to other places

within and outside the Republic of Bosnia and Herzegovina, abandoning their entire property. The expulsion and deportation of the civilians and civilian population were aiming at the elimination of the Bosniacs, a national, ethnic, and religious group as such. The (forcible) expulsion and deportation of Bosniacs is also the evidence in support to the policy aiming at **“eradication of Bosniacs”**. The attacks were directed against the civilians, civilian population and civilian facilities, in particular sacral objects that were shelled, whereby a large number of civilians and civilian populations were killed. Such policy and practice confirm the existence of a targeted strategy of attacks against the civilians and civilian population and civilian facilities. The Bosniacs from the territory of the East Herzegovina, East and North Bosnia, Bosnian Krajina and other places (villages and towns) were killed, injured and transferred and deported (by way of force, intimidation and the like). Expulsion and deportation of Bosniacs were an integral part of a planned, mass, organized, and systematic attack directed against civilians and civilian population, carried out with purpose of **“achievement of the historical objective of the great Serbia”**. The aggressor was organizing the **“convoys of buses and trains that transported dozens of men, women and children away...”**.

The aggressor and its collaborators planned to reduce the Bosniacs to an insignificant number in the future Serbian state. Their assumption of high birth rate exceeding the Bosniacs they **“translated to an imperative to remove the majority of the non-Serbs from the territory they considered to be theirs”**.

Serbian nationalism **“operates by imagining threat from birth rate expansion of the Others”**. The criminal, Radovan Karadžić, by “fabricating a threat of that bomb” and by spreading fear, stated that in the pseudo-state of Republika Srpska **“only about 5% of Muslims might continue to live: only then they could not, by their politically programmed birth rate, outnumber the Serbs after a few years.**

The available and accessible information and uncontested and conclusive evidence confirm the planned, organized, systematic and mass expulsion and deportation of the Bosniacs, civilians and civilian population. That policy and practice aimed at “removal” of the Bosniacs primarily from the occupied territories of the Republic of Bosnia and Herzegovina, according to which the Bosniac population was systematically destroyed.

Planned, organized, systematic, mass, deliberate expulsion and deportation of the Bosniacs constitute the crime of genocide. It is corroborated by the fact that during the commission of the crime (operations of expulsion) all underlying acts of genocide were present, as defined in Article II of *the Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, from **killing, causing serious bodily or mental harm, deliberate inflicting on the group (Bosniacs) conditions of life calculated to bring about its physical destruction in whole or in part, imposing measures intended to prevent births within the group and forcible baptizing**, with the intent to destroy Bosniacs, which constitutes the act of genocide, that is, the crime of genocide with a genocidal intent (*mens rea*) to destroy the Bosniacs. The circumstances under which the aggressor, by way of force, killing, injuring and other forms of crimes against humanity and international law, carried out the expulsion and deportation of Bosniacs aimed at destruction of the whole population, which in essence constitutes the crime of genocide. The very policy and practice of expulsion and deportation went along with the intent to destroy Bosniacs, members of a national, ethnical and religious group as such.

By forcible separation of men from women (“**separation of the military able-bodied men from their families**”), the Bosniacs were imposed measures (physical and mental) intended to prevent births within the group.

By mass and systematic expulsion, Bosniacs were deliberately inflicted the conditions of life calculated to bring about their physical destruction (in whole or in part), whereas “that population was deprived of normal life and reproduction”.

Numerous mass and individual executions, primarily of male family members, and expulsion and deportation of women, children and the elderly, have resulted in the destruction of the Bosniac family structure. Due to the foregoing, **birth rate significantly dropped**. Apart from that, the surviving genocide victims cannot return to their homes (they had been expelled from), because their houses, apartments, sacral and other objects were destroyed, and their property devastated. Repeated facing of trauma and revisiting the places of killing of their closest family members, along with inevitably evident existing fact that the genocide victims should continue to live with the criminals – executioners, are the facts that additionally aggravated that repeated trauma.

Destruction of social structure of the Bosniac community and its family that was expelled and deported and thus unable to **“live again normal life constitute deliberate infliction of living conditions calculated to bring about the physical destruction of the group.”**

Expulsion and deportation of Bosniacs, by way of force and terror, are the integral part of the Serbian political genocidal project – **“all Serbs in one state”** and the evidence in support to existence of the policy of destruction of Bosniacs. Such policy and practice were deliberately conducted by way of the armed force, intimidation, murders, inflicting bodily and mental harms, inflicting unbearable living and introducing penalty conditions which will force population to leave their homes. The expulsion and deportation of the Bosniacs thus are the result of systematic and political Serbian project on destruction of Bosniacs.

*
* *

Apart from the physical or biological destruction of Bosniacs, the aggressor was also destroying their culture, in a planned, organized, mass and systematic way. It concerns **“staggering scale of destruction of the Muslim population material culture.”** As regard to that, the aggressor, deliberately and intentionally, was devastating and destroying in a reckless way **“the architectural monuments and urban sites of great importance for the Bosniac culture”** – their cultural heritage that was **“methodically set on fire and blew up with dynamite.”** Using armor-piercing grenades, large caliber grenades, and incendiary projectiles, by way of unselected fire, by setting on fire or by explosive, the aggressor was destroying the civilian facilities of Bosnia and Herzegovina towns, settlements and villages (economic, educational, scientific, health, sport, housing, sacral, and other objects), **“burning and throwing down them to the ground under the “scorched earth tactics”.**

The aggressor was destroying and taking away, in the occupied territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina, in a planned, organized, mass and systematic way, with an intent and clearly set objective, the Bosniac

property (houses, apartments, business facilities, vehicles, livestock, money and other valuable things), protected under the *Geneva Conventions*. Destruction of the civilian property in the villages, settlements and towns were deliberate and intentional and not justified by any military need.

The decisions and instructions, pertaining to the property, issued by the Serb occupational municipal authorities constitute the integral part of the forcible expulsion of the Bosniacs from the occupied territory.

Destruction, devastation, and looting of property were extensive and constitute an integral part of a widespread and systematic attack against the Bosniac civilian population. In practice, there was a frequent “**connection between the confiscation of property and looting, on one hand, and unlawful imprisonment and forcible transfer/deportation** /note by S.Č./, **on the other**”, whereby at the same time, numerous crimes against humanity and international law were evidently committed, including the crime of genocide, against the civilians and civilian population and civilian objects as well.

Willful destruction, demolishing, and confiscation of the property owned by the Bosniacs, members of (protected) national, ethnic and religious group as such, is the **evidence of the intent for their destruction** (*mens rea*) and considering the factual existence of that intent and the **evidence of material destruction** of the Bosniacs, it constitutes a **genocidal act** (*actus reus*) as provided for in the Article II of *the Convention on prevention and punishment of crime of genocide*.

*

* *

The Serbian forces were destroying in the Republic of Bosnia and Herzegovina (in all occupied places and towns under siege, particularly in occupied places, the United Nations Safe Areas, as well as in the free territory) historical, sacral and cultural assets of the Bosniacs and the state of the Republic of Bosnia and Herzegovina, intentionally and in a planned, organized, systematic way; they deliberately inflicted damage to those assets, with a view to erase all evidence of the culture and the existence

of that nation. The cultural and religious heritage of the Bosniacs **was a target** for destruction – it was selected to be destroyed as religious symbols of the social status of Bosniacs, an ethnic, national and religious group as such, which presents, inter alia, an obvious piece of evidence corroborating the existence of the policy and practice of destruction of Bosniacs – **“to eradicate all traces of them (“... in order to eradicate every trace of the Muslim culture and religion”, “in order to eradicate the traces of the Muslims’ existence”)**. Destruction and demolitions were deliberate, targeted, and controlled. **“Destruction of cultural monuments and sacred sites”** constituted the integral part of the widespread and systematic attacks against the Bosniacs, civilians and civilian population. Mosques, some of which were the masterpieces of the European and the world architecture, including the Ferhadija Mosque in Banja Luka and Aladža Mosque in Foča, and other sacral objects (masjids, Muslim elementary schools, turbeths, Tekkes, ablution sites, quarters for ritual bathing of the dead, mosque harems, prominent Muslims tombstones, wakf institutions, clock-towers, and the like) were destroyed and desecrated, in a planned and systematic way. It concerns directly aimed attacks, shelling and planting of explosive devices, which were often placed inside the mosques or on the minarets’ stairways.

Destruction of the cultural and religious objects of civil nature was a part of the widespread and systematic Serbian attack against the Bosniac civilian population. That destruction, as well as the intentional infliction of damage to the institutions intended for religious, charity and educational activities and the destruction of historical monuments and art and scientific works was **“targeted, controlled and deliberate”**, committed with a view to destroy the Bosniacs, members of a national, ethnic and religious group as such, along with their culture, and it has produced the severe consequences for that nation, genocide victims, to whom the mentioned objects were of great importance for their survival. The destruction of the religious objects **“was widespread and it was committed in a systematic manner to such an extent that it has destroyed, traumatized and dehumanized the aspects of life of the Bosnian Muslims ...”**.

*

* *

The Armed forces of the Republic of Croatia (Croatian Army and its collaborators and the fifth column – The Croatian Defense Council, a fascistic part of the Croatian Defense Council that operated under the general – overall control of the Republic of Croatia and for its interests, *de facto* and *de iure* body, an instrument of the Republic of Croatia that conducted general control and effective command over the armed forces and civil authorities of the pseudo-state of the Croatian Community of Herzeg Bosnia/ Croatian Republic of Herzeg-Bosnia, whereby the crimes committed by the Croatian Defense Council are attributed to the Republic of Croatia), in **Central Bosnia, valleys of the rivers Rama and Neretva**, as well as in the **West Herzegovina**, committed a large number of crimes against humanity and international law against the Bosniacs, civilians and civil population, including; mass and individual murders and torching, injuring the victims including women, children and the elderly; expulsion and forcible transfer; mass and systematic capturing of civilians and their imprisonment in the concentration camps and other places of incarceration, attacks against the civilians and civilian facilities; terrorizing the civilians; rapes and sexual abuse acts; military attacks against towns and villages and their destruction; destruction of houses, religious, historical, educational, scientific, cultural, health, sport, economic and other civil objects, including the Old Bridge in Mostar; plundering and setting on fire the public property; looting Bosniac houses, apartments and other Bosniac property and their burning down; massive dismissal from work; conversion into the Christianity; forced labor at the frontlines where the inmates and prisoners were forced to be human shield; deliberate blocking of humanitarian aid; assaults on the humanitarian workers; imposing the huge charges on humanitarian aid as well as other forms of crimes against humanity and international law. In line with the Croatian nationalistic ideology and policy aimed at setting up “**a common Croatian state in its ethnical and historical borders**”, for which realization there existed, at the end of 20th century, a joint criminal enterprise headed by the state, political and military leadership of the Republic of Croatia, under the leadership of President Franjo Tuđman,

the foregoing constitutes a part of the premeditated and systematic policy and practice of crime of genocide committed by the Croatian armed forces in an organized way in the above stated areas of the Republic of Bosnia and Herzegovina. That genocidal policy and practice were carried out in the municipalities, including: Stolac, Čapljina, Ljubuški, Tomislav Grad, Mostar, Jablanica, Prozor, Gornji Vakuf, Bugojno, Kiseljak, Busovača, Vitez, Žepče, Vareš, and many other places, which was corroborated, among many other pieces of evidence, by the existence of mass graves. The most striking examples of the mass crimes against the humanity and international law include the crimes of genocide committed in **Ahmići, Vrbanja, Stupni Do, Prozor**, in the settlements of Tulica, Grahovci, Radanovići, and Han-Ploča (**Kiseljak**), where many civilians, including women and children, were killed and burned alive, while their houses and other civilian objects were torched with incendiary bullets, shells and petrol.

- Supporting the aggressor state (Federal Republic of Yugoslavia – Serbia and Montenegro) and Slobodan Milošević personally;
- Supporting fascists, criminals, and murderers: collaborators and fifth column of the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) – pseudo state criminal creation Republika Srpska;
- Ample ceasefire agreements;
- Intolerable hypocrisy of the world diplomacy;
- Shameful policy of (im)moral and political equivalence of the aggressor and the genocide victims;
- Blaming aggressor’s victims and genocide victims that they kill (bombard) themselves;
- Erroneous qualification of the armed conflict and the nature of crimes, which contributed to the erroneous establishment of facts and judgment on the character of the armed conflict and the nature of crimes, along with the permanent advocating of the thesis on civil war and “ethnic cleansing”, while disregarding and avoiding objective and real state of facts: crime against peace – aggression (international armed conflict) and crime of genocide;
- Moral indifference and lack of consciousness, lies, hypocrisy and cynicism, lack of solidarity towards genocide victims;
- Relativization and denial of crime of genocide and permanent attempt to impose the guilt and responsibility on the genocide victim;
- “sanctions” against Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro), which were not enforced, by which the SC Resolutions were always violated;
- so-called United Nations Safe Areas, real true reservations and/or concentration camps, in which the civilians and civilian population, under the protection of Western states, were continuously subjected to the crime of genocide;
- setting up of the area of withdrawal of heavy artillery (of the Serbian aggressor) around Sarajevo to the distance of 20 km from the city center, etc., etc.

United States of America and leading European powers (Great Britain, France, Germany, and Russia), through the manipulation of the international politics and institutions, without a true moral authority, failed to accept (refused, kept refusing) obvious facts about the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and evidence related to the crime of genocide against Bosniacs, which is the outcome of lack of political will, due to the national, ethnic, and religious background of genocide victims (Bosnia and Herzegovina, European Muslims – Bosniacs), to act in a timely manner, adequately, and efficiently and prevent, suppress, and stop the aggression, and prevent and stop the crime of genocide; they alleviated and diminished the massive character and extent of genocide against the peaceful, unarmed, helpless Bosniacs, autochthone European nation; they encouraged the Serbian aggressor and its collaborators; they indifferently observed commission of crimes and rewarded the Serbian aggression. The West did not act in line with the commitments from the *UN Charter* and *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, as it did not prevent or stop the crime of genocide in the Republic of Bosnia and Herzegovina, by which it did nothing, and was bound to defend the genocide victims and principles and values of the *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*.

Grave violations of international humanitarian law and evidence on the crime of genocide did not have absolutely any effect on political views and decisions of the West and the so-called international community. World leaders kept refusing to intervene, thus prevent and stop the genocide. Contrary to the basic principles of justice and international law, they allowed the genocide against Bosniacs in the Republic of Bosnia and Herzegovina to be committed again in Europe at the end of the 20th century, right before eyes of the world press and television. The world, particularly Europe, passively observed the destruction of Bosniacs, an autochthone European nation, by which the genocide victims were left alone, abandoned, and betrayed. It is apparent that the prevention of genocide failed, which also raises an issue of a mere idea of humanism, while the promise made by politicians after the horrendous Holocaust that such crimes would “never” repeat turned into a statement of a declarative character.

Numerous Western governments, knowingly and deliberately misrepresented the state of facts in the Republic of Bosnia and Herzegovina,

concealing the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and crime of genocide against Bosniacs, so that they do not have to undertake any specific actions, to which they are obligated in line with the *UN Charter* and *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, and therefore avoid the responsibility for prevention and stopping the crime of genocide. The United States of America, contrary to the state of facts, did not qualify the policy and practice of destruction of Bosniacs as the crime of genocide, whereby they, among other things (at the beginning), delayed and refused to confirm the Serbian concentration camps.

There were so many of those in the West who supported and justified the Serbian territorial expansion, the Serbian aggressive and war for territory, use of armed force against civilians and civilian population, insisting on the argument that the massive crimes against civilians and civilian population and other forms of crimes against humanity and international law in the Republic of Bosnia and Herzegovina cannot be treated as the crime of genocide. Moreover, the Western observers and their mediators moved a large portion of responsibility to the genocide victims – Bosniacs, by which, acting in this way and maintaining their views, they silently transferred a part of guilt on victims.

Europe, “behaved cowardly and tolerated the aggression against the state, it already recognized”, by closing their “eyes before genocide, concentration camps”, where the slaughters were performed “manually, professionally, compared to the industrialized killing in the Nazi camps”, and other forms of crimes against humanity and international law.

The shaping of policy by the so-called international community towards the events in the Western Balkan at the end of the 20th century, especially the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and crime of genocide against Bosniacs were influenced, to that end, by the myths and great lies, designed, planned and spread from Belgrade, which the West, United Nations, particularly Europe, fully supported, and which were basically the policy pursued by the foreign ministers and defense ministers of the USA and the leading European states.

International armed conflict in the Republic of Bosnia and Herzegovina, for purpose of justifying the aggression, was qualified ad civil and/or religious

war, that is, wars whose roots were sought in alleged several century long interethnic and religious hatred, in which the Serbians were declared militarily undefeatable, Serbia as “the best guarantor of survival and preservation of Yugoslavia”, whereas the international recognition of the Republic of Croatia and the Republic of Slovenia was presented as premature and crucial event not only for the beginning and conducting the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina, but also for shaping erroneous policy towards the Republic of Bosnia and Herzegovina.

Lies about “civil war”, “ethnic war”, “ethnic conflict”, “internal (ethnic) conflict”, “interethnic conflict” and “warring parties” (“confronted parties”), equally guilty and responsible (“equal guilt of all sides”) for crimes (“all parties equally responsible”) “were spread by the Serbian lobbyists”. Those lies, as well as “a series of unclear stereotypes on Muslims” in the West, particularly the British policy towards the Republic of Bosnia and Herzegovina, were crucial, and they, among other things, helped “that the killing of Bosniacs look like something so natural – they helped in refusing to prevent those killings look as natural as possible”. When the ministers sought to avoid military intervention against Serbian aggressor, they would usually emphasize and point out that the civil war is in former Yugoslavia, and starting from that (false) assessment, they cannot engage in the war of such a character (“civil war”). This excuse also served them to conceal the aggression carried out by the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) and the Republic of Croatia against the Republic of Bosnia and Herzegovina, and escape from condemning, primarily Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) and its collaborators – aggressors and those who committed the crime of genocide, by which they justified and supported the Serbian genocidal ideology, policy and practice, protected criminals who committed the crime of genocide, while bypassing and covering the truth and showing bias towards the Serbian fascists.

International community, its dominant parts, treated and valued the (international) armed conflict in the Republic of Bosnia and Herzegovina as a conflict between three warring sides (“three sides”, “warring parties”, “confronted parties”, “three confronted parties”, “three warring parties”, “parties in conflict, “conflict between Bosnians Serbs, Muslims, and Croats”), whereby they “considered criminals and their victims as alike”,

which was a “traditional diplomatic way of wording in the UN Resolutions”. Secretary General Kofi Annan “called this practice ‘the amoral equivalence of the parties’, in which the victim and aggressor were seen as the same thing”; they deliberately and knowingly denied the official recognition of the Republic of Bosnia and Herzegovina, by matching the legal and legitimate Republic of Bosnia and Herzegovina Government with the rebels and criminals, and by marking it as a Muslim (Bosniac) side, and the Republic of Bosnia and Herzegovina as a “Muslim state”, while the other two sides were the Croat and Serb sides, that is, the aggressor states – Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) and the Republic of Croatia along with their collaborators and fifth column, which occupied the largest parts (territories) of the Republic of Bosnia and Herzegovina; the nature of crimes, instead of its true name – genocide, a social, historic, and objective fact, they qualified as *ethnic cleansing*, “unimaginable atrocities”, “massacre – massacres”, “savaged massacre”, “the worst massacre”, “tragedy”, “incident - incidents”, “violence”, “atrocities”, “atrocities carried out by the Bosnian Serbs”, “crime - crimes”, etc. In this way, the policy of denial of crime of genocide also dominated the reality (in the West). The goal was, by use of the notion “ethnic cleansing” instead of genocide, to justify and legalize the crime of genocide and avoid, in addition to moral and political, the legal obligation, duty, and responsibility, stemming from the international instruments to provide that attacked country (during the aggression) with the assistance in form of defense from the aggression, and to that end, take certain and appropriate actions to prevent and stop the crime of genocide.

This thesis, according to which the international armed conflict in the Republic of Bosnia and Herzegovina was presented as a civil war, was particularly advocated by David Owen, who falsified the historic facts. Namely, this was a well-designed project aimed at preventing any activities directed towards the stopping of aggression and crime of genocide. The advocates of the thesis on civil war argued that the decisive action of the international community would mean aligning with one “side”, so that it had to be, by all means, avoided, which in fact was the direct interest of the Serbian aggressor. Thus, Owen and those alike often emphasized that the international community intervention was significantly less acceptable in case of the internal conflict, that is, the civil war.

The outcome of the allegation on civil war was a false assumption on the fight between several (different) warring parties, which (all the parties) shared the same basic principles, methods, and responsibilities, whereby all the (parties), more or less, committed crimes. By equalizing the objectives of the aggressor – attacker/criminals and the genocide victims, and accrediting equal guilt to all (the parties) became a natural reaction of the officials in the West, which suited the interests of the Serbian aggressors, that is, criminals, and which was to the detriment of the genocide victims.

Knowingly and deliberately designed strategy of the West, western politicians on the civil war in the Republic of Bosnia and Herzegovina was used as an excuse not to act militarily, that is not to use the military force “on behalf of Muslims”, genocide victims, given that in such a situation, this military intervention could be interpreted as “alignment” with one of the sides.

Moral equivalence of the aggressors and defenders, criminals and victims (genocide victims) “could be achieved by portraying all the parties as inhuman savages” and “by ignoring the atrocities”, which among other things implied that “no one was in fact responsible”. Moral equivalence results in political equivalence, based on which the legal and legitimate Republic of Bosnia and Herzegovina Government, of an internationally recognized state, was treated as one of the “three warring sides”.

This insisting on “neutrality”, as the dominant Western position, implied the equivalence between the conquering/aggressive objectives on one hand and the defensive on the other, the aggressor’s methods of achieving goals of the aggressive war, of fascistic and genocidal character and the biological survival of civilians and civilian population – Bosniacs.

The western countries, supported by Russia, did not apply rules and principles of the international law in the Republic of Bosnia and Herzegovina, on the victim of aggression and crime of genocide, related to stopping the aggressive war and preventing and stopping the crime of genocide. Such a politics (of the European and North American governments) was in line with their political objectives of the destruction of the state Republic of Bosnia and Herzegovina and Bosniacs. Lack of military intervention by the West in preventing and stopping the crime of genocide in the Republic of Bosnia

and Herzegovina is based on a crucial social fact surrounding the national, ethnic, and religious background of the genocide victims – Bosnia and Herzegovina Muslims – Bosniacs. This is, among other things, illustrated the best in the political instruction of the Great Britain Prime minister John Major to the (British) Deputy Foreign Affairs minister, Douglas Hogg, dated 2 May 1993, in which John Major also wrote: “... it is necessary to continue with the fraudulent ‘Vance-Owen’ peace talks, so as to have just any kind of actions until Bosnia and Herzegovina stops existing as a valid state, and its Muslim population is displaced out of its state.

Although this may appear as a hard politics, I have to insist with you and those who make political decisions in the Community Foreign Office, as well as military services that this is in fact a ‘right politics’ and it is of the best interest for the stable Europe in the future, whose system of values is based and has to remain based on ‘Christian civilization’ and ethics.

I have to inform you that such a view is shared by every European and North American government, and therefore we shall not intervene in this area to save Muslim population or to lift the arms embargo.”

The biggest powers of the Christian world (United States of America, Canada, Great Britain, France, Germany, and Russia) kept refusing to intervene and prevent and stop the crime of genocide. In this project of failure to act, Great Britain was the most responsible, whose Foreign Office “pursued an intensive diplomatic activity to have France and United States of America abstained from any efficient intervention”. The Republic of Bosnia and Herzegovina and Bosniacs, unfortunately, were left to the planned, systematic, and well organized, deliberate attacks, destruction, devastation by the neighboring countries (Federal Republic of Yugoslavia/Serbia and Montenegro and the Republic of Croatia) and their collaborators, who killed, injured, tortured, and raped and sexually abused many civilians and civilian population, and destroyed the civilian facilities. Instead of serving the function of protection of its member (United Nations), in line with the commitments arising from the *UN Charter* and *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, from the aggression and crime of genocide, these world powers failed to do so – they avoided to prevent and stop the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and genocide against Bosniacs.

NATO, “the strongest alliance in the world”, “due to the disunity of its members”, “was unable to react” – it did not stop “the worst aggression in Europe since the establishment of the Alliance, almost a half of century ago”. Instead of stopping the aggressive war for the territory – against the Republic of Bosnia and Herzegovina, NATO efficiently strengthened “the results of the Serbian genocide and aggression”.

NATO pursued the policy, which deprived the genocide victims – Bosniacs of their right to defense and at the same time, it refused to implement the UN resolutions, which empowered the NATO members to protect unarmed civilians and civilian population. NATO Member states “armed in 1991 the Serbian militants, not by sale of weapons, as in the war between Iran and Iraq, or genocide in Rwanda, but by the declarations/resolutions – /note by S.Č./ of the United Nations”.

Politicians from the NATO member states had a moral and legal obligation, in line with the *UN Charter*, which guarantees every signatory the right to self-defense, and the *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, to use all available tools to prevent and stop the crime of genocide. But, instead of meeting that legal (international) and moral obligation, they did not allow the genocide victims to defend themselves “or to use the NATO power to be defended”, and thus they engaged in “a form of passive violence, by setting up parameters within which the killing may be carried out without been punished”. In this way, the NATO member states violated the *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, by “refusing to prevent and punish the genocide”, and by rewarding the genocide by way of “giving the territory to the force that committed the genocide”.

Lack of appropriate reaction of the West, among other things, is illustrated by the actions of the UN peacekeeping forces – UNPROFOR, particularly the UN high-ranking officers, UNPROFOR commanders, who instead of undertaking necessary measures aimed at stopping the crime of genocide, denied the genocide and concealed and rejected evidence corroborating the Serbian policy and practice of destruction of the Republic of Bosnia and Herzegovina and Bosniacs.

“Bosnian blue generals” and their spokespersons, just like heads of states and diplomats of the European Community/Union members states,

Chairs and other representatives of the so-called international community, including the United Nations, in their assessments of the situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina, contrary to the *UN Charter*, constantly concealed the grave violations of the international humanitarian law, and to that end, diminished the need for urgent reaction, and portrayed themselves as “Serbian propagandists”.

Canadian General Lewis MacKenzie (UNPROFOR Commander for Bosnia and Herzegovina, February-September 1992), with pro-Serbian orientation, advocated for the thesis on “warring parties” and to that end, how “all the sides in the Balkan wars are guilty of crimes”, and at the same time he bluntly and without any shame fabricated that “people in Bosnia mutually killed so many mothers and children of their opponents...”; he diminished the extent of crimes, or as he said atrocities in the Republic of Bosnia and Herzegovina, by which he denied genocide and thus personally participated in that crime; he fabricated and spread lies that the genocide victims (Bosniacs) were attacking themselves just to get the support of the international community; in so many public statements, funded by the Serbian lobbyists in the United States of America, he presented the view that “although Bosnian Serbs might have killed, raped or looted more than the others, the image of Bosnian Muslims as victims is a false image”; he was in favor of “creating a small Muslim state in the middle of Bosnia, while Serbs and Croats were to be allowed to achieve their goals – great Serbia and great Croatia”; (great)Serbian armed force – “YNA” was presented as victim in the events in the Republic of Bosnia and Herzegovina, while disregarding the key role of that Army in planning, preparation, and execution of the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and other forms of crimes against humanity and international law; he participated in the act of rape of Bosnian girls in the concentration camp “Kod Sonje” – in Vogošća, and in a cottage at Jahorina mountain; he forged historic facts, particularly in relation to the ownership over the land (territory), arguing also that the “Serbs and Croats are villagers and farmers”, which “gives them a lot of territory”, unlike Bosniacs, that is Muslims in his vocabulary, who were, as he argued “businessmen concentrated in four or five cities and villages ... businessmen who do not have a lot of territory”; he supported the

division of the Republic of Bosnia and Herzegovina and justified the use of force, arguing that the “force was rewarded ever since the cavemen took the bat, occupied the neighbor’s cave and ran away with his wife”; while serving in Sarajevo, he kept exerting pressure on the President Izetbegović to accept the division of the state (Republic of Bosnia and Herzegovina) and forced him to accept that there would be no military intervention, so that, after all, the Republic of Bosnia and Herzegovina Government should reach an agreement with Serbs; he opposed to lifting embargo (arms and equipment), while presenting naïve and false arguments, and to airstrikes “on the Serbian artillery positions in the hills surrounding Sarajevo”; he openly advocated the idea, in accordance with which, had the Bosniacs received the weapons, they would have started with revenge and engaged in massive crimes; he knowingly and deliberately created a wrong impression that the misbalance in arms and other military equipment, where the fourth military force in Europe (Federal Republic of Yugoslavia) that waged military operations with minimal losses was on side, and the unarmed, helpless genocide victim on the other, was not a politically or militarily significant factor; he opposed to setting up no-fly zone (above the Republic of Bosnia and Herzegovina), arguing that this would result in direct revenge against the UN peacekeeping forces in the field, etc.

French General Philippe Morillon (UNPROFOR Commander for Bosnia and Herzegovina, September 1992 – July 1993) marched, among other things, on 6 March 1993 (between 08:00 and 10:00 hours), along with his troops and with the representatives of UNHCR, WHO, and ICRC, as well as numerous journalists, into Cerska, which was since May 1992 under the full siege, and then occupied in early March 1993 by the Serbian forces, who committed the crime of genocide against Bosniacs. He had a chance then to see for himself that the genocide was committed. Instead of stopping aggressive attacks of the Serbian forces, and protect the civilians and civilian population of Kamenica, Cerska, and Konjević Polje, and condemn the crime of genocide, in reference to which he did nothing to prevent it, he directed the civilian population towards Srebrenica – a concentration camp for Bosniacs. Morillon stated (in Cerska) on that occasion: “I know the scent of the burnt human flesh. I was a soldier in Algiers. No one

was killed here.” In this way the UNPROFOR Commander, based on personal experience from Algiers, among other things, denied the crime of genocide committed against the civilian Bosniacs.

General Philippe Morillon, in Potočari (Srebrenica), on 15 March 1993 (at 15:20 hours) while talking to the Yugoslav Army officers (Federal Republic of Yugoslavia), that is, their collaborators and fifth column from the “Republika Srpska Army”, among other things, supported the Serbian conquering and genocidal activities. To that end, he stated: “I know you want to cleanse this terrorist nest /i.e. civilian population – note by S.Č./ . I will do it for you, I will save you from the losses”.

UNPROFOR Commander, General Philippe Morillon, in mid March 1993, around and after the time of genocide in Cerska, Konjević Polje, and Kamenica, which (genocide) he persistently denied, came to Srebrenica, where he could see for himself the horrible living conditions and publicly promised that the population would be under the protection of the United Nations. And yet, the aggressor’s offensive against Srebrenica and its broader region continued, on which occasion numerous crimes were committed against civilians and civilian population. A month later, UN Security Council declared the area of Srebrenica the UN Safe Area, which “has to be spared from any armed attack or any hostility”, which also meant “the obligation of the UNPROFOR military engagement to protect the Safe Area”. UN Secretary General, Boutros Ghali, in contravention to the Security Council decision, that is, *Resolution 819* (1993), provided the UNPROFOR Commander in Bosnia and Herzegovina with a Directive, according to which the Security Council decision did not include any “obligation of the UNPROFOR military engagement to protect the UN Safe Area”, which is an abuse of office by the Secretary General, his powers – duties, rights, and responsibilities. In this way, the role of UNPROFOR, and its tasks were significantly reduced to providing humanitarian aid to victims, provided the aggressor and criminals agreed with that. UNPROFOR Commander, contrary to the UNSC *Resolution 819* (1993) declared a full demilitarization of the town, that is, an agreement of capitulation, by which he demanded full disarmament of Bosniacs.

British General, Michael Rose (UNPROFOR Commander for Bosnia and Herzegovina, January 1994 – January 1995), having supported

and implemented the British policy towards the Republic of Bosnia and Herzegovina, and having deep pro-Serbian orientation, with all his actions went in favor of Serbs. During his mandate, he was well aware of the situation in the field, particularly the character of the armed conflict and nature of crimes, and at the same time he played an important political and diplomatic role, especially in preventing the NATO airstrikes to protect the three UN Safe Areas: Sarajevo, Goražde, and Bihać.

General Rose, a friend to Radovan Karadžić, deceived also his superiors and the world public in relation to the events in the Republic of Bosnia and Herzegovina, although he was aware of the fact that "... genocide was not a part of official policy pursued by the Bosnian government, as it is so clear when we talk about Serbs..."; he created a false image of the seemingly peaceful and normal life in Sarajevo; the Serbian crimes against civilians at the market Markale (5 February 1994) he credited to the Republic of Bosnia and Herzegovina Army ("...Bosnians shell themselves"); he knowingly minimized the aggressor's offensive – Serbian attacks (31 March and April 1994) at Goražde, creating a wrong picture about the situation in and around that UN Safe Area, while refusing to protect civilians and civilian population and civilian facilities; he equalized the genocide victim and aggressor; he objected against the air strikes; he showed disrespect towards the Serbian threats against the UN Safe Areas; he diminished the extent of Serbian destruction of civilian facilities in Goražde in April 1994; he personally participated in the crime of raping female Bosniacs in the territory of Foča; he was obsessed with the "glory" and "abilities" of Slobodan Milošević; etc.

General Rupert Smith (UNPROFOR Commander, January-December 1995), just before the Serbian attack (6 July 1995) at the UN Safe Area Srebrenica, took his leave, just like some other high-ranking UN officers, including a half of the Akashi's staff from Zagreb, while Akashi went to Dubrovnik.

On 15 July 1995, at the time when the Serbian-Montenegrin aggressor and their collaborators and fifth column from the Republic of Bosnia and Herzegovina, in a planned, systematic, and deliberate manner carried out the crime of genocide against Bosniacs, General Rupert Smith, together with the Chairman of the International Conference on Yugoslavia, Thorvald Stoltenberg, EU peace negotiator, Carl Bildt and the UN Secretary General

Special Envoy Yasushi Akashi, attended a secret meeting in the Embassy of the United States of America in Belgrade. Bildt informed the participants on the “results” of his meeting with Milošević and Mladić, held on 14 July. There was no mentioning about the most important issue – “situation in Srebrenica”, that is, the crime of genocide. This meeting also missed their regular and “deep” concerns.

General Bernard Janvier (UN Peace-keeping Force Commander in former Yugoslavia – UNPF, March 1995-January 1996) rejected the request of the UNPROFOR Commander, General Rupert Smith, for airstrikes against the Serbian positions due to their persistent shelling of civilians and civilian population and civilian objects in Sarajevo on 7 and 8 May 1995, on which occasions many civilians were killed and injured.

French General Janvier, on 12 May 1995, in his meeting with the Secretary General Ghali, Akashi, and Smith, and on 24 May 1995 in the UN Security Council, clarified that the air support is almost without any effect. His *Directive* dated 29 May 1995 neutralized the air support.

Starting from “the principle aversion towards the used of airstrikes against Serbs” and the assessment that the “primary task of UNPROFOR is self-defense”, whereas “the defense of civilian population is a secondary task”, General Janvier, on 24 May 1995, in the Security Council, presented the view that the UN should withdraw from (their) “eastern Safe Areas (Srebrenica, Žepa, Goražde)” and to that end he proposed “despite the solemn UN resolutions” to surrender Srebrenica, UN Safe Area, with an explanation “that the insufficiently armed troops might become hostages”, by which he was the first to announce the crime of genocide, which also “served as green light to the Serbian military commanders”.

At the time when the Serbian aggressor kept a large number of UN soldiers hostages, General Janvier, on 4 June 1995, in the hotel *Vidikovac* in Zvornik, at a meeting with Ratko Mladić, proposed a shameful secret arrangement: he offered in exchange for the liberation of the UN hostages a definitive suspension of airstrikes at the aggressor troops (“NATO will not use again the air force against Serbs”), by which he left the UN Safe Areas in the Republic of Bosnia and Herzegovina “to the mercy of executioners”. This arrangement was verified seven days later in a public statement of

Yasushi Akashi (Janvier's civilian chief and the Special Envoy of the UN Secretary General, Boutros Ghali) that "the United Nations will strictly stick to the principle of peacekeeping and that they do not intend to use airstrikes". So, in the exchange for the hostages, Janvier promised that there would be no more airstrikes. After that, the hostages were freed by 18 June, and Mladić was sure that there would be no airstrikes in response to the Serbian attack at Srebrenica, UN Safe Area.

With this secret arrangement between the UN and Army of Yugoslavia, that is the UNPF commander (French General Bernard Janvier) and the Commander of the Supreme Headquarters of the 30th Staff Center of the Army of Yugoslavia General Headquarters "Republika Srpska Army" (General Ratko Mladić), when the UN capitulated before Serbs, Srebrenica and other UN Safe Areas were left "to mercy of the executioners", and the civilians and civilian population of the UN Safe Area pushed to a hopeless situation, which facilitated the world politicians to proceed with the planned division of the Republic of Bosnia and Herzegovina. Making this "treacherous arrangement with Mladić, General Janvier, who represented the UN, pushed Srebrenica down the abyss".

Leading big powers, including all EU member states, had at their disposal information about the attack at Srebrenica, UN Safe Area in July 1995, and, to that end the planned crime of genocide against Bosniacs. But, they did nothing to prevent it – nothing was done to defend the territory of the UN, or to prevent the crime of genocide, and they did not consider any plan how to defend Srebrenica, UN Safe Area.

By 11 July 1995, when the UN Safe Area Srebrenica was taken over, several requests for air support were rejected at various levels of the UN chain of command. General Bernard Janvier, in his letter to General Mladić, dated 11 July 1995, despite formal insisting to stop shelling civilian population and violating UN Safe Area, while "respecting the actions" undertaken by General Mladić "in the territory of Srebrenica", was looking after the wellbeing of 30 "captured" Dutch soldiers.

To the "threat" of General Mladić that he would "kill" "captured" Dutch soldiers, which the Serbian aggressor "treated well", and randomly shell civilians and Dutch battalion "in case of further airstrikes", the highest

UN civilian and military leadership (Akashi and Janvier), at the request of the Dutch Defense minister Joris Voorhoeve, suspended the close air support in Srebrenica on 11 July 1995 at 16:00 hours, given that the “commanders of local Serbs threatened to kill Dutch personnel and shell several pockets in case of further airstrikes”. Admiral Smith, as Akashi argues, “agreed with our request, proposed by the Dutch Defense minister to the SRS /Akashi – note by S.Č./ to suspend air presence and air support mission in Srebrenica”. So, the air support was practically suspended after Akashi talked to Admiral Smith, and responsible for that were: minister Voorhoeve, including the entire Dutch Government, Admiral Smith (NATO), Akashi (United Nations), Janvier (UNPF), and other UNPROFOR and UNPF high-ranking officers, as they gave their silent approval to Janvier and Akashi for that, unlike a smaller number of individuals who were against such decision and actions taken by their superiors.

UNPROFOR Dutch battalion did not even try to stop the aggressor’s attack at UN Safe Area Srebrenica. They persistently refused to react to the aggressive attack. They never responded to the Serbian forces that attacked the Safe Area (did not use weapons). In other words, they were very passive during the attack at the UN Safe Area (6 – 11 July). Lieutenant Colonel Karremans, in line with the instructions, avoided “a risk of conflict with Serbs” and “the safety of his staff was more important than the mandate”. Dutch battalion did not fire back, even in situations when the observation posts and his troops were exposed to direct attack. UN soldiers did not even fire a single bullet to defend themselves, let alone to stop the Serbian aggressor. UNPROFOR justified the failure to return the weapons to Bosniacs, taken during the demilitarization, as their duty to defend that UN Safe Area, arguing that it was not supposed to be done by the Republic of Bosnia and Herzegovina Army. Such a statement is absurd, given that it was obvious that the UN did not intend to defend their territory – UN Safe Area. Dutch battalion did not fire a single bullet to prevent the Serbian forces from entering Srebrenica and its UN base, and they did not protect civilians and civilian population who sought refuge in the UN base in Potočari. They let all civilians in the UN base, which was spacious enough to accommodate all civilians and civilian population.

Despite the continuous attack at the UN Safe Area, civilians, and civilian population, and civilian facilities, UNPROFOR – Dutch battalion,

UN did not approve the air support. Dutch battalion commander did not accept the engagement of the Republic of Bosnia and Herzegovina Army in the defense of the UN Safe Area Srebrenica. He was impeding the combat readiness of Bosniacs. He refused to return the weapons to the Republic of Bosnia and Herzegovina Army. Dutch battalion officers, in the night of 10/11 July 1995, falsely convinced Bosniac civilian and military leadership, and unfortunately convinced them that the NATO airplanes would react in the morning of 11 July, asking the defenders of the Republic of Bosnia and Herzegovina Army to return to their defense positions. Tricked by their (convincing) promises related to extensive air support, the planned counterattack was stopped in early morning hours, and defenders returned to their positions at the entrance to the town, by which the defense of UN Safe Area, civilians, and civilian population was deliberately prevented, which was tragic for the defense of the UN Safe Area Srebrenica.

On 11 July 1995, the Serbian forces, aware of the farce and that there would be no NATO airstrikes, occupied the UN Safe Area Srebrenica. In the eve and after the takeover of the UN Safe Area, civilians and civilian population, in panic, ran towards Potočari, seeking refuge and protection of the United Nations. There was no salvation for them in Potočari – in the UN base.

Starting from important views of the UN political and military leadership and UN Secretariat on the role of UNPROFOR in protection of the UN Safe Areas in the Republic of Bosnia and Herzegovina, Ghali-Akashi and Janvier-Smith, especially the former three, significantly reduced the UNPROFOR mandate and its role and tasks in the Republic of Bosnia and Herzegovina related to use of air forces for the protection of UN Safe Areas – territory and civilian population in that territory, limiting them only to their self-defense (self-defense of UNPROFOR), only to keep peace and allow the continuation of the so-called peace talks. This was an apparent and typical example of conspiracy related to responsible enforcement of the UN resolutions and sacrificing of the UN Safe Areas, and/or sacrificing the civilian population in them, which facilitated the most direct (quiet and safe) preparation, organization, and execution of crime of genocide in the UN Safe Areas. At the same time, this was in direct confrontation and contradiction with the fundamental provisions of the international law

instruments, particularly *Convention on prevention and punishment of crime of genocide* (1948) and *Geneva Convention (1949) and Additional Protocols* (1977).

Indeed, there was no political or any other will in the United Nations or their member states to stop the Serbian aggressor and prevent the crime of genocide, and also there was no political will to use the decisive air support to defend the UN Safe Area Srebrenica in July 1995 and protect the civilians and civilian population. Ample facts confirm this argument, especially those related to requests for the air support during the attack and occupation of the town and crime of genocide, among which we emphasize the important ones:

- the UN highest civilian and military leaderships, particularly including Akashi and General Janvier, and other UN commanders in the field were, in line with their pro-Serbian attitude and achieved agreements and arrangements, in permanent contact with Slobodan Milošević and his generals in the field, and they constantly talked and secretly agreed with the ideologists, planners, organizers, those in charge and executioners of the Serbian nationalistic ideology, politics, and practice, of conquering and genocidal character. All of those permanent contacts were characteristic by the conceding and inferior position of the UN military and civilian leaderships towards the Serbian aggressor. Milošević and Yugoslav Army General Mladić were the lords of the situation and they were setting up conditions for Akashi and Janvier. Agreements between Janvier and Akashi (i.e. Ghali) on one hand and Mladić and Karadžić (i.e. Milošević) on the other, and Holbrooke (i.e. USA) and Milošević (i.e. Republic of Serbia, that is Federal Republic of Yugoslavia) resulted in sacrificing the UN Safe Area – Srebrenica. The highest UN civilian and military leadership, including the Kingdom of Netherlands Government, took the “threat” of the Yugoslav Army aggressor General Mladić to the UN soldiers in the field as a relief;

- ample empty and long debates in the United Nations and the international community about the use or better to say non use of air support, whereby they offered various “explanations”, intentionally erroneous, about the (war) goals of the aggressor’s armed operations in the UN Safe Area Srebrenica;

- erroneous, that is deliberate and intentionally erroneous assessments by the UN commanders in the field about the Serb attacks at the UN Safe Area Srebrenica;

- dispiritedness, disrespect, and “confusion” on the requests for close air support;

- care only about the safety of the UN forces, not the barehanded, unprotected, and helpless civilians and civilian population, etc.;

- United Nations did not want and they did not offer air support to defend their (own) territories (UN Safe Areas), or to protect and save civilians and civilian population in that territory, for which they are fully liable, as they did not stop the fulfillment of Serbian aggressive (war) objectives nor they prevented the crime of genocide, as they only acted in contravention of the *UN Charter* and *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*.

Lack of political will was crucial factor to act decisively in attempts to protect lives of civilians and civilian population and to prevent the worst form of crime against humanity and international law, just as it is imposed by the *UN Charter* and *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, a spirit and a core of the international law.

At the time when the unprotected civilians and civilian population, in the UN base in Potočari, were subjected to genocide, UN Security Council, instead of reacting swiftly, in line with the *UN Charter* and *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, to prevent and stop the crime of genocide, adopted *Resolution 1004* (1995) on 12 July 1995, and declaratively asked for the reenactment of the Safe Area, by which it opened a window for potential use of force. Akashi and Janvier were again against the force, whereas Janvier argued that UNPROFOR is not in a situation to use the force aimed at reenactment of Safe Area. Although he was aware of the *Rapid Reaction Force*, General Janvier did not even suggest the possibility of their use. Annan, Akashi, and Janvier, without even thinking about the barehanded civilians or responsibility for their faith, insisted on a dialogue with the Serbian aggressor. Incredible indeed – a dialogue with criminals. It is apparent that the most responsible UN figures did not want to take any steps to save civilians in the UN base in Potočari.

Basically, those were empty, declarative, and diplomatic phrases free of any obligations.

So many members of the UN peacekeeping forces considered Bosniacs, Muslims, genocide victims, especially in the UN Safe Area Srebrenica, inferior creatures, seeing them as “empty mass of stinky, ungrateful, undeveloped creatures, who do not hesitate to rob each other and to enter with shaky business with the enemy”, which also suggests the extent of dehumanization of genocide victims. Such a view is so close to Nazism, which is also confirmed by ample graffiti written by the peacekeepers on the walls of the UN Dutch base in Potočari, which indicate the contempt towards Bosniacs, as they allegedly stink (“*My ass is like a 'local'. It's got the same smell. Bosnia 1994*”).

Bosniac girls, based on this Nazi concept, of criminal character “have not teeth but have moustache, and smell like shit” (“*No teeth? Mustache. Smells like shit, Bosnian girl!*”).

United Nations, having supported the policy of rewarding aggression and punishment of genocide victims, did not protect the Republic of Bosnia and Herzegovina – its member, a sovereign and internationally recognized state, a victim of the armed aggression and a genocide victim. This is a matter of lack of political will in the Security Council, and inadequate and inconsistent structure of the apparatus and the UN organs. A significant number of those organs did not consider itself responsible for the enforcement of the *UN Charter*, or international law, or directives or the orders of the superiors. Genocide victims and international democratic public expected United Nations to act decisively and prevent the crime of genocide. And it is the fact that the United Nations deceived all that time the world public, and failed to take any step to protect civilians and civilian population and prevent the crime of genocide. United Nations did not protect the genocide victims, and they did not prevent the crime of genocide. United Nations facilitated the crime of genocide. They “strongly opposed to the use of air support against Serbs”. In simple words, United Nations did not act in line with their role. Fundamental UN document – *Charter* was not enforced, the UN apparatus was irrational, huge, and inert, deeply bureaucratized, and so inadequate in the post-block and post cold war era.

At the time of planning, preparation, and execution of the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and the crime of genocide against Bosniacs, fundamental principles of international public law (prohibition and resistance to any aggression, prevention of crime of genocide, conviction of conquering territory of another state, guarantee of territorial and the integrity of a state, and other principles as expressed in UN Charter and Convention on prevention and punishment of crime of genocide) were completely suspended and ignored. An internationally recognized, independent, and sovereign state and UN member state was practically deprived of any right to defend its territorial integrity and safety of its citizens from the aggression and the crime of genocide, which is guaranteed in the UN Charter.

Security Council, serving the interests of big powers, not only failed to defend Bosnia, but it also deprived Bosnia of its inherent right to defend itself from the aggression and crime of genocide. Victims of the aggression and the genocide were punished with the *embargo on weapons and military equipment* (25 September 1991), and thus they were deprived of the right to self-defense. Embargo, imposed on (SFR) Yugoslavia, not the Republic of Bosnia and Herzegovina, was illegal and without any legal effect, as it, supported strongly by Great Britain and other European countries, deprived a sovereign state and a member of the United Nations from its natural right to individual and collective self-defense, established in Article 51 of the *United Nations Charter*.

With the Resolution, a shameful and immoral decision, on arms embargo dated 25 September 1991 (*Resolution 713*), by which Bosnia and Herzegovina and its (civilian) genocide victims were deprived of their right to self-defense, Boutros Ghali and majority of the Security Council members “expected the victims of aggression and genocide to surrender without fight and to quietly accept the national division of the country; to throw down on the ground and pretend to be dead”. In this way, the Security Council deprived the Republic of Bosnia and Herzegovina, UN member state, of the right to self-defense, guaranteed in the UN Charter, whereby the unarmed genocide victims were left to the aggressor’s army to be killed, individually or massively.

Embargo “on every delivery of arms and military equipment” became one of the leverages of the policy pursued by the so-called international

community, particularly Great Britain, towards the Republic of Bosnia and Herzegovina. Great Britain, on whose initiative Security Council imposed arms embargo on Yugoslavia, used this arms embargo to secure privileges to the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro), compared to the other republics.

Arms embargo, imposed on the SFR Yugoslavia, prevented the Republic of Bosnia and Herzegovina Government to procure weapons and ammunition and other equipment. The Milošević's collaborators and fifth column in the Republic of Bosnia and Herzegovina (function holders, members, supporters of the pseudo-state creation of the Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina/Republika Srpska) were not affected by the arms embargo thanks to the Yugoslav national army/Yugoslav Army, and the interrupted supplies in ammunition, weapons and other equipment coming from the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro), by which they were superior in terms of military power and equipment.

Attempts to reach consensus in NATO on lifting arms embargo failed mainly because of the obstruction and resistance coming from Great Britain and France, the USA key allies.

United Nations, with the *Resolution 752* (1992) dated 15 May 1992 committed themselves to provide all the victims of the (international armed) conflict in the Republic of Bosnia and Herzegovina with the humanitarian aid. To secure "air bridge" in line with the Security Council *Resolution 758* (1992) dated 8 June 1992, UN protection forces (UNPROFOR) were deployed in Bosnia and Herzegovina, whose "safety in relation to the Serb revenge was used intentionally as a conclusive argument not to protect of victims". Those units, in line with the *Resolution 770* (1992) dated 12 August 1992 should have protected supplies of humanitarian aid, delivered on convoys of trucks, throughout the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina, including to the victims of concentration camps.

Serbian aggressor and its collaborators and fifth column deliberately prevented, impeded, and obstructed the delivery of humanitarian aid (food and medicinal material) to civilian population, condemned by the Security Council on several occasions. They impeded the freedom of movement of both UNPROFOR and humanitarian convoys, especially

in all UN Safe Areas “imposing the system of payment charges to let the convoy through”. Humanitarian convoys were subjected to difficult conditions in terms of charges for crossing checkpoints, as well as other forms of obstructions and restrictions, which were applied on road convoys, but also to a large extent on the Sarajevo humanitarian air bridge (Sarajevo airport), where the Serbian aggressor had a checkpoint on which they controlled the delivery.

Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) armed forces and their collaborators systematically limited the freedom of movement to the UN forces and their convoys in the Republic of Bosnia and Herzegovina, and they permanently obstructed the delivery of humanitarian aid. These forces (often) stopped and searched the UNHCR humanitarian convoys, stole their goods, gasoline, and “so much more” which was another reason for the adoption of the *Resolution 859* (1993) on 24 August 1993, by which, among other things, Security Council requested unimpeded traveling of the humanitarian aid, including the delivery of food, water, electricity, fuel, normal flow of communications particularly in the UN Safe Areas.

The Republic of Croatia armed forces – Croatian Defense Council acted in the identical manner, including that they also attacked humanitarian workers, some of who were killed.

UN Security Council, identifying the holders of the aggression and crime of genocide, and establishing their responsibility, adopted *Resolution 757* (1992) on 30 May 1992, in line with the Chapter VII of the *UN Charter*, and imposed international economic sanctions (economic embargo) on the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro), including the trading embargo, except for food and medicines (“equipment intended exclusively for medicinal or dietary purposes”), ban on air traffic, sports and cultural links and relations, freezing financial resources abroad, suspension of scientific, technical and cultural cooperation, all aimed at meeting requirements under the *Resolution 752* (1992) dated 15 May 1992.

UN Security Council, by imposing sanctions on the Serbian aggressor, left the impression as it made some concrete steps, by which it essentially avoided to enforce specific measures. It is the fact that the economic sanctions did not play an important role in slowing the Serbian aggressive goals

in and against the Republic of Bosnia and Herzegovina or stopping the crime of genocide, given that those sanctions “were not ’hard’, they were bent: Federal Republic of Yugoslavia received gas, coke, oil and other raw-materials”.

UN Security council did not ensure the respect for the no fly zone for the military flights in the air space of the Republic of Bosnia and Herzegovina, to secure “the safety of humanitarian flights in Bosnia and Herzegovina”. Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) and its collaborators and fifth column in the Republic of Bosnia and Herzegovina regularly and routinely violated the decision on no-fly zone for military flights.

Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro), unfortunately, continued with the bombardment and destruction of settlements, especially in the area of East Bosnia, particularly the town of Srebrenica and its broader area, killing and injuring (unprotected) civilians and civilian population, and destroying the civilian facilities. Combat flights were taking off from Yugoslavia.

UN Security Council ignored the *Order* – serious warning by the International Court of Justice dated 8 April 1993, related to the application of *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*. Instead of defending the Republic of Bosnia and Herzegovina from the attack coming from another member state, based on principles and objectives of the *UN Charter* on individual and collective responsibility, and undertaking necessary steps, in line with the commitments of the signatories to the *Convention*, to prevent the acts of genocide, and “despite the relevance of the International Court of Justice in the system of the United Nations, as well as contents of the Court injunctions, information provided by the Court did not receive the relevance, as it should have”. Permanent members in the UN Security Council did not want to face that responsibility.

Boutros Ghali je, starting from the (deliberately) erroneous assessment on the character of the armed conflict (“confronted parties in the former Yugoslavia”), the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina, and crime of genocide against Bosniacs, also displayed his “moral indifference

and lack of emotions”, which “were not only contagious, but they also strengthened Serbs in their thinking ‘This is the war of the rich’, as described by Secretary General when he talked about the Bosnian tragedy, and as such it was of a small interest for the international community”.

United Nations with the Security Council *Resolution 824* dated 6 May 1993, concentrated European Muslims (Bosniacs) – genocide victims, instead of protecting them, to the enclaves (Sarajevo, Goražde, Žepa, Srebrenica, Tuzla, and Bihać), whereby the United Nations dared to name them Safe Areas, “UN ‘shelters’, and they were in fact the concentration areas in the open. This time, they were not gas chambers, no, they were in the open”.

Instead of principle of international legal order, the Republic of Bosnia and Herzegovina was considered within the framework of the so-called real policies, with the imposition of national policies and interests of individual countries, involved through European Community/Union in finding solution for the so-called “Bosnia and Herzegovina crisis”, accompanied by hypocrisy as the assumption for that radical change. International community, particularly (Christian) Europe, just because of the national, ethnic, and religious background of genocide victims, then providing support to the Serbian aggressive war for territories – expansion of *living space*, did not want (or try) to understand the Serbian war goals, or the essence or the character of the Serbian great-state project – Serbian fascistic ideology, policy and criminal (genocidal) practice.

In reference to the matter of aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and the crime of genocide against Bosniacs, the United Nations made numerous errors and mistakes. Namely, the United Nations tried to “keep peace and apply rules valid for keeping peace in situation in which there was no peace”. Aware “that any other form of engagement might endanger the lives” of their troops, they tried to “create – or imagine environment in which the rules applicable to peacekeeping might survive – an agreement between the parties, acceptance to send troops, unbiased attitude”, whereby they tried to stabilize the situation in the field through ceasefire agreements”. It is obvious that the genocide victim and the genocide executioner were equalized in such conditions, which “supported the Serbs who controlled a major part of

the territories”. There was not protection for the genocide victims, by which the policy of the United Nations was “at best at half of its objectives”. United Nations escaped from “using the force, except for the self-defense”, which pushed them to “conflict of interests with the defenders of Safe Areas”, whose safety depended on their (i.e. UN) use of force.

United Nations responded to the aggressive war against the Republic of Bosnia and Herzegovina and crime of genocide with arms embargo, delivery of humanitarian aid, and deployment of peacekeeping forces, facilitating thus (and allowing) the aggressors to commit the crime of genocide and other forms of crimes against humanity and international law. These measures were “poor replacement for a decisive and strong action aimed at prevention of the horror”.

Members of the Security Council that opposed to the proposed resolution to exempt the Republic of Bosnia and Herzegovina Government from the arms embargo, imposed on “former Yugoslavia by the UN Security Council *Resolution 713* (1991)”, listed “reasons” that are shameful, immoral, free of any emotions towards the (innocent) genocide victims.

Not even the supplying of the humanitarian aid, the longest humanitarian mission in the world, was an adequate response to the commission of the crime of genocide. Delivery of the humanitarian aid was never a solution to the problem of the Republic of Bosnia and Herzegovina. The solution was not the delivery of the humanitarian aid to the victim of aggression and genocide, but rather a political and military option “since one of the UN member states was left without a possibility of defense, due to the arms embargo, imposed by the United Nations”, by which the Republic of Bosnia and Herzegovina was “mutilated by those forces that wanted to destroy it”. This problem could not be solved by humanitarian aid, which is also a proof that the primary mission of the United Nations was humanitarian mission. In this way, the western politicians directed the UN mission in the Republic of Bosnia and Herzegovina “towards the delivery of the humanitarian aid, while preventing the genocide campaign”. UN Security Council “created the system which exposed the UN peacekeepers, suppliers of the humanitarian aid, as hostages”.

Even the deployment of the peacekeeping forces (for the humanitarian operation) was not an adequate response to the aggression against Bosnia

and Herzegovina and crime of genocide against Bosniacs. Namely, “not a single prerequisite for deploying the peacekeeping forces was met: there was no peace agreement – even ceasefire agreements were not respected – there was no will to make peace and there was no readiness of the warring parties”. And still, “*having no better solution* Security Council decided to deploy the UN peacekeeping forces. Light armament, easily visible in their vehicles, spread throughout the country at undefended observation posts, they could only confirm the obvious: there was no peace to keep”.

It is obvious that this policy and practice (arms embargo, humanitarian aid, and peacekeeping forces) of the Security Council and UN member states were in the function of legalization of Serbian territorial expansion and legalization of crime of genocide. Thus, the responsibility of the UN cannot be avoided in terms of the aggression and crime of genocide in the Republic of Bosnia and Herzegovina at the end of the 20th century.

The United Nations were well aware of the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and crime of genocide against Bosniacs in the Republic of Bosnia and Herzegovina at the end of the 20th century, and also that the UN Safe Areas in the Republic of Bosnia and Herzegovina “were not truly ‘safe’”, as “there was no political will to use the air support against the Serbian attack at the Safe Areas, nor a possibility to defeat them in the field”.

Not even the relevant, reliable, adequate, sufficient information about the crime of genocide against Bosniacs, civilians and civilian population did not influence the United Nations to act decisively, or to intervene militarily to stop the aggression and prevent the crime of genocide.

In the attempt to have the United Nations avoid responsibility over the prevention of the crime of genocide in the UN Safe Area Srebrenica in July 1995, the Secretary General Kofi Annan, in 1999, pointed out at “incomplete understanding of the Serbian war goals”, which is utterly irresponsible and hypocritical. Namely, his explanation on the inability to understand “Serbian war goals” is not convincing, given that they were, in his opinion, “finally stopped at the battlefield, not during the negotiations”. This is just an excuse for the attitude and actions of the UN, which clearly expressed, least to say, a rather tolerant attitude towards the great-Serbian

aggressor on one hand, and lack of political will to undertake any step to stop the Serbian aggressive attacks or genocide on the other. Namely, “the incomplete understanding of the extent of Serbian war goals can”, in his view “partly justify why the Secretariat and the Peacekeeping mission did not act faster and more decisively when the Serbs attacked Srebrenica”. To that end, he added: “instead of trying to move the international community to support the defense of the Enclave, we rather gave the Security Council the impression that the situation was under the control, and many of us truly believed in that. A day before the fall of Srebrenica, we were sending reports that the Serbs were not attacking, although they did. We informed that the Bosniacs were shooting at UNPROFOR, and that they block the forces, although Serbs did that. We failed to send an urgent request for air support. In certain situations, while the Council was receiving incomplete and incorrect information, this could have been credited to the problems of reporting from the field”.

UN Secretariat took a position that the broader use of force by the international community was not within their mandate, and that the force was not desirable, trying to make peace by use of non-military methods.

With the assessment on “incomplete understanding of the Serbian war goals”, the UN Secretary General completely revealed the policy and practice of the United Nations, their members and international community towards Bosniacs (Bosnian Muslims), genocide victims. In line with that policy and practice, the use of force (by the international community) in stopping the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and preventing and stopping the crime of genocide against Bosniacs was not an option – it was not desirable within the UN mandate, which was well known and well implemented by the Serbian criminals. That policy and practice was in favor of making peace by “non-military methods”, which in fact meant support to the Serbian conquest and legalization of the crime of genocide. This policy and practice, among other things, were based on fabricated, incomplete, incorrect, and false information about the genocide victim, all in favor of Serbian criminals. It is stunning and horrifying statement by the Secretary General that even if the Security Council had “completely correct information”, whether “they would produce different outcomes”.

The policy pursued by leading European states supported in continuity the Serbian war and territorial expansion, crime of genocide and violent division of the Republic of Bosnia and Herzegovina, and thus they accepted, approved, and legalized the newly established reality based on crime of genocide.

International community (Security Council and UN member states, *Contact group* and others), following “the policy of forceful passivity”, at a political level, constantly conducted talks “with the designers of Serbian policy, on the first place with Milošević and Karadžić. This policy, at the military level, resulting in the process of negotiation and trust towards General Mladić, with his undivided commitment to cleans East Bosnia, and preferably Sarajevo /including the entire Republic of Bosnia and Herzegovina – note by S.Č./, was so obvious that it inevitably resulted in Srebrenica”, crime of genocide against Bosniacs in July 1995.

International community, primarily United Nations, European Community/Union and NATO, did not prevent the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina, or stop crime of genocide against Bosniacs. And so, despite obvious, sufficient, valid, appropriate, reliable, and clear evidence of the crime of genocide, the West did not intervene and prevent and stop that *crime of all crimes*, by which it approved and supported the criminal policy and practice of the state Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) and (its) pseudo-state and fifth column creations Republic of Serbian Bosnia and Herzegovina/Republika Srpska.

International community continuously refused the use the military force and prevent and stop the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina, and prevent and stop the crime of genocide against Bosniacs, by which it is directly responsible for the crime against peace and the crime of genocide in the Republic of Bosnia and Herzegovina at the end of the 20th century. UN Secretary General, Security Council, UN Secretariat, *Contact group*, governments of the Western allies and other countries have special responsibility for failure to take certain steps and actions aimed at prevention of genocide and other forms of crimes against humanity and international law, which were their obligations in line with the UN Charter and the Convention on prevention and punishment of crime of genocide.

Signatories to the *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*, UN member states and their political leaderships, and general public, were well aware that the massacre against Bosniacs in the Republic of Bosnia and Herzegovina, in and around UN Safe Area Srebrenica, in July 1995, as well as crime in all the occupied places of the Republic of Bosnia and Herzegovina, towns under siege, and other UN Safe Areas, as of beginning of 1992 until late 1995, typical genocidal act – underlying acts of genocide, were committed with intent, clear objectives and purpose. Genocide and other forms of crimes against humanity and international law committed in and around UN Safe Area Srebrenica, in July 1995, as well as in other occupied places, towns under siege, and UN Safe Areas, were planned, well organized, and systematically and meticulously executed. The proof is also in a number of massive and individual murders and injuring; in certain regularities in commission of crimes; interdependence of their outcome and the parallel talks at various levels with the bodies of the international community; locations of mass graves (primary and secondary) and the organization of transport of genocide victims to those graves; quantity of deceptions towards victims, their own and world public, involved UN members, including their authorities as well. White armored vehicles were also used as an invitation to surrender, then uniforms and helmets with UN insignia. Burnt belongings of the genocide victims – in Potočari, surrendered men and boys by UN, also aimed at covering of evidence surrounding crime of genocide. Everything was supposed to take place without any witnesses, and even the truck drivers were engaged only not to dare to testify about crimes.

The United Nations and international community as a whole allowed the Serbian aggressor to occupy the territory of the United Nations – UN Safe Areas Srebrenica and Žepa, in July 1995, and to commit the crime of genocide against the Bosniacs of the East Bosnia and Herzegovina. The United Nations did not want to and they failed to offer air support in defending their (own) territory – Safe Areas (of the United Nations) of Srebrenica and Žepa, and they did not provide their assistance in protecting and saving the unarmed and unprotected civilians and civilian population against whom the genocide was committed in that territory, because they neither stopped the realization of the conquering (war) Serbian goals nor did they prevent the crime of genocide, acting contrary to the *United Nations Charter* and the *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*.

Responsibility of the European and international community for inadequate reaction to the crime of genocide in the Republic of Bosnia and Herzegovina is apparent. United Nations have unfortunately experienced the worst fiasco in relation to the proclaimed principles, values, and objectives of this organization. Europe and the world have just pretended to protect human rights. Bosnia was the reason why on 27 July 1995 Tadeusz Mazowiecki wrote, “stability of an international order and principles of civilization are at stake”. The credibility of proclaimed democratic values, moral values, and the principles of the developed Western states were seriously endangered because of the crime of genocide committed against Bosniacs.

The US policy towards the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and the crime of genocide against Bosniacs at the end of the 20th century is characteristic by hesitation, indecisiveness, and lack of political will. In lieu of stopping the aggression and prevent crime of genocide, United States of America “set their humanitarian aid as a focal point of its policy and they bragged that they are the biggest individual donor of the aid for Bosnia”. At the same time, American negotiators exerted pressure on the Republic of Bosnia and Herzegovina Government to accept the division of the internationally recognized state.

All the leading figures in the foreign-policy team of the US president George Bush “repeated the Balkan stereotypes” “about superhuman Serbian warrior” and advocated the thesis on the uselessness of the airstrikes, and to that end, emphasized a possibility of huge losses in such an operation, which served them as an excuse not to initiate any international and legal steps to stop the crime of genocide.

The Bush administration inaugurated the policy of continuous noninterference and non-action, and in line with that it refused to “duly use the American power”. According to the Ambassador Warren Zimmerman, this was the biggest American mistake “in the entire Yugoslav crisis”, which “inevitably resulted in unfair outcome and missed opportunity to save more than a hundred thousand of lives”.

Almost four years, Americans “looked at the situation in Yugoslavia from a distance and practically blocked the progress”, whereby in “one of the strongest statements”, the State Secretary James Baker expressed

his views “that we do not have the dog for fight”. Moreover, Americans watched on television “images of the killed and injured UN soldiers, who were unable to defend themselves”.

Baker’s successor, Lawrence Eagleburger strongly opposed to the military intervention, just like the Europeans. He, just like the rest of the Administration, in the summer of 1992, ignored and hid the information about the crime of genocide and diminished the reports on Serbian atrocities, which was a political goal of the United States of America.

Denial of genocide by the strongest world powers, both in the Republic of Bosnia and Herzegovina and Rwanda, is an important component of the attitude, conduct, and activities of the international community (its authorities and organs) towards the crime of genocide in the Republic of Bosnia and Herzegovina at the end of the 20th century. US Administration, due to political and strategic interests, altered and falsified data on the events in the Republic of Bosnia and Herzegovina, and in this way it also denied the crime of genocide by persistent refusal to qualify Serbian attacks as an armed aggression and grave violation of international humanitarian law, the crime of genocide, which was for many, including Marshall Freeman Harris, Executive Director of the Action Council for Peace in the Balkans, “a worrying and unacceptable element of the American policy. While the lawyers in the State Department and the career officials were convinced that this was genocide, US Administration made political decisions not only to not invoke the *UN Convention on genocide*, but also not to use the word ‘genocide’ when describing Serbian atrocities – without a political qualification. To that end, the Administration leaders used various terms, that the Serbian crimes ‘border with genocide’, that they are ‘equal to genocide’ or that they commit ‘the acts of genocide’”.

As for the West in the 90s of the 20th century, it was the intentional, deliberate and targeted campaign to restore and renew the thesis on “ancient ethnic hatred” (“... more than 600 years ...”), “genuine mutual hatred” and “revenge”, “hatred and antagonism between ethnic groups”, “ancient hostilities”, “centuries long antagonism”, “everlasting conflict, unresolved hostilities”, where people “always slaughtered each other”, where “the deeply rooted and centuries long animosities between Serbs, Croats, Muslims, and Albanians – finally exploded and destroyed Yugoslavia”.

The thesis about “ancient hatred” (“ancient Balkans hatred”), “racial hatred”, “genuine mutual hatred” and “ethnic hatred” “as a real cause of war” became a “standard cliché in discussions about the Republic of Bosnia and Herzegovina” and a sort of “doctrine which affected the Western views more than any other historic myth on the Bosnian conflict”, particularly leading Western statesmen, such as Bill Clinton, Francois Mitterrand, John Mayor, Douglas Hurd, and David Owen. This thesis, that doctrine, that myth was deliberately flamed.

US Administration, even during the mandate of the President Clinton, qualified the international armed conflict in the Republic of Bosnia and Herzegovina, that is, the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina as *war* (“*war of everyone against everyone*”), *mutual (ethnic) fight* (“*the bloodiest fight*”) and *conflict between “three sides”*, and the crime of genocide against Bosniacs as *violence*, in which “all three sides” committed *crimes*. Clinton’s Administration “persistently and without hesitation refused” to use the word genocide.

By May 1993, Clinton called international armed conflict in the Republic of Bosnia and Herzegovina (aggression) a civil war, and then talked about “conflict” in Bosnia and Herzegovina, which in his view was “finally the matter of the warring parties and it was up to them to find a solution”. On 10 February 1994, he stated: “Until the people there is not tired of killing each other, ugly things will continue happening.”

The Clinton’s Administration “did not take a single action to prevent or stop” the crime of genocide against Bosniacs. In line with the international law, the United States of America had an obligation to prevent and stop the crime of genocide, even more so because “the United States could have done that”. That Administration also “actively promoted and persevered in *de facto* division of the UN member state in two parts...”.

Russia, whose numerous “volunteers”, along with the “volunteers” from Greece and “other states with numerous eastern orthodox population”, took part in the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and the crime of genocide against Bosniacs, expressed “their sympathies towards the Serbian brothers” and “was all the time on the side of Serbia”. Russia, particularly as of late 1994, “almost openly put itself at the side

of the attacker at Bosnia and Herzegovina” supporting, among other things, false thesis on the internal armed conflict – civil war (“terrible fratricidal war in Bosnia”).

Russia was against any NATO response to the Serbian crime of genocide against Bosniacs. Russian officers within the UN peacekeeping forces in the Republic of Bosnia and Herzegovina supported the Serbian political and military goals and interests. “UN peacekeepers of the eastern orthodox religion” used their position also to “obstruct the enforcement of the UN Security Council resolutions and help” Serbian armed units.

Russian officers in the UN peacekeeping forces supported the Serbian fascistic project of the aggressive and genocidal character, trying also to conceal historic facts and evidence surrounding the Serbian genocide against Bosniacs, and to protect the aggressor, deceive the world public, particularly Russian, deny the crime of genocide, by accusing, among other things, the genocide victims that they commit crimes against their own people.

Russian Parliament, during the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and crime of genocide against Bosniacs, adopted a series of resolution on the Republic of Bosnia and Herzegovina, which protected the Serbian aggressor. Numerous Russian officials and representatives of the Russian Parliament, their committees, Government, political parties’ presidents, writers and others visited so many times the political and military representatives of the pseudo-state creation Republika Srpska, expressing thus their support.

It is obvious that the West did not take any adequate actions, steps, or activities to stop the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and prevent the crime of genocide against Bosniacs at the end of the 20th century, when, in line with the great-Serbian fascistic ideology, policy, and practice of aggressive and genocidal character, as well as the great-Croatian, all forms of crimes against humanity and international law were committed as per plan, in an organized and systematic manner, and with intent, including the gravest crimes (acts of the crime of genocide), in Europe after the WWII. For that reason, the so-called international community – United Nations (Secretary General, Security Council, Secretariat, member states, particularly five permanent members – USA, Great Britain, France,

Russia, and China), NATO, European community/Union and the rest of the world were a c c o m p l i c e s in the crime of genocide against Bosniacs. Dominant political holders of the international community bear special responsibility for failure to act, assisting, supporting, and failure to prevent the crime of genocide, as they violated provisions of the UN Charter and Convention on prevention and punishment of crime of genocide. Europe bears a special responsibility for this crime of genocide, because it, among other things, acted uninterested, cowardly, and treacherously, because it abandoned helpless genocide victims and indifferently observed their destruction. Europe did not defend its basic, contemporary antifascist values, which is the defeat of the European civilization and culture. Ample western leaders, including peace negotiators, are also accomplices to this crime of genocide. United Nations, USA, and NATO shamefully capitulated before the Serbian conquest and crime of genocide, especially in the UN Safe Area Srebrenica in July 1995. Majority of Europeans remained completely silent, when, in Europe at the end of the 20th century, the worst and most horrific forms of crimes against humanity and international law were committed once again before their eyes, including the crime of genocide. All those who observed the crime of genocide were also accomplices to this genocide.

*
* *

The policy of the United Nations and leading states in the West, as well as other states of the so-called international community in reference to the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina, and the crime of genocide against Bosniacs, was particularly expressive in course of their (international) “peace” plans for Bosnia and Herzegovina. International “peace” plans for Bosnia and Herzegovina in the period 1992-1995, many of which were prepared in Belgrade (i) under the auspices of the British diplomats, along with the Serbian-Croatian proposals and agreements (Milošević – Tuđman, Karadžić – Boban), and (continued) pressures and blackmails (of the so-called international community) on the legitimate leadership of the Republic of Bosnia and Herzegovina, and often conducted with war criminals, whereby the “peace” talks and plans, such

as, only as an illustration, the Vance-Owen plan, were frauds and deceits just to “have some actions”, until the state of the Republic of Bosnia and Herzegovina and Bosniacs (Muslims) are destroyed.

“Peace” plans of the (so-called) international community for the Republic of Bosnia and Herzegovina, including of the Great Britain, similar to the failed League of Nations, were a simple fraud. Their aim was the final destruction of the Republic of Bosnia and Herzegovina and the destruction of Bosniacs. Among others, Prime Minister of Great Britain John Major also confirms this. Namely, in the political instruction to Douglas Hogg dated 2 May 1993 he also pointed at this criminal enterprise, suggesting the need to “continue with the fraudulent ‘Vance-Owen’ peace talks just to have any kind of actions until Bosnia and Herzegovina stops to function as a valid state, and its Muslim population is resettled out of the country”.

All “peace” plans of the (so-called.) international community for the Republic of Bosnia and Herzegovina began with two basic assumptions: constitutional and legal, and territorial disintegration (division) of the Republic of Bosnia and Herzegovina, by accepting and verifying the territorial occupation (of the biggest portion of the territory) of the Republic of Bosnia and Herzegovina by the neighboring states and their collaborators, especially Federal Republic of Yugoslavia, and the erroneous qualification of the character of armed conflict and nature of crimes, marking them and naming them *civil war* and *ethnic cleansing*, based on which there were three (ethnic) parties to the conflict, equally guilty and responsible for crimes. Moreover, the approach to peace plans for the Republic of Bosnia and Herzegovina was essentially based on pressures exerted on the legitimate leadership of the Republic of Bosnia and Herzegovina, concessions and meeting demands of the Serbian aggressor, its collaborators and criminals, and sanctioning the situation in the field, and accepting – legalizing results of the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and crime of genocide against Bosniacs. The search for “peace formula” was marked by a wrong approach – legalization of Serbian pseudo-state creation, which served the function of territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina, accompanied by the blessing of “ethnic” criteria (quasi-technical fragmentation of the Republic of Bosnia and Herzegovina), that is criteria based on armed force, and the

territory occupied by force – results of aggression and crime of genocide as the only solution applicable to alleged peace, that is fundamental basis for peace in the Republic of Bosnia and Herzegovina. Territorial division of the state of Republic of Bosnia and Herzegovina was one of the objectives of its destruction, where the aggression and crime of genocide were used as a way to destroy the state of Bosnia and Herzegovina and to destroy Bosniacs, not at all to make a permanent peace.

International mediators, while supporting Serbian territorial expansion and crime of genocide against Bosniacs, often offered and designed “unhealthy proposals that pushed Muslims to a situation of a defeated party”. Such peace solutions of the students of “realism” schools by all means included acknowledgment of the situation in the field as a basis for those solutions, on which the Serbian aggressor and its collaborators always insisted. This practically meant the acknowledgment of the results of aggression and crime of genocide and rewarding criminal for successfully completed crime of genocide. As an illustration such was starting point of David Owen: “Bosnia can never be a state in which the biggest population, Muslims, has normal democratic government. This simply could not be acceptable.”

All peace plans, from Cutilleiro (March 1992) and Vance-Owen (March 1993), then Owen-Stoltenberg (August 1993), which started from the initiative Belgrade-Zagreb to divide the Republic of Bosnia and Herzegovina, Washington Agreement (March 1994), *Contact group plan* by five big powers (July 1994), to Dayton Peace Agreement (November 1995), basically, in line with the intentions and goals, started from absolutely erroneous position on the internal armed conflict – civil war, based on which they proposed, supported and/or accepted Serbian genocidal policy and practice, and then implemented everything through the territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina, just to destroy it as a state, by which they legalized the aggression and crime of genocide; at the same time, these plans put a legitimate Government of the internationally recognized state (Republic of Bosnia and Herzegovina) and genocide victim (Bosniacs) to extremely difficult and complex situation. All the peace plans verified the Serbian territorial expansion and thus rewarded Serbian aggressor, by accepting the situation in the field.

Serbian aggressor “always used the peace talks to achieve its goals and conquer new territories”.

Peace talks exerted a huge normative pressure and often pushed Bosniacs (genocide victims) to even worse position than before. As an illustration, this was also included in a suggestion by David Owen. Namely, after the Serbs refused Vance-Owen plan, “so that their army could capture more territory”, and the Republic of Bosnia and Herzegovina Government accepted that fraud, Owen on several occasions in 1993 proposed territorial division of not only the Republic of Bosnia and Herzegovina, but also the city of Sarajevo.

Mediators Vance and Owen, advocating for the Serbian aggressive interests and objectives argued that the Bosnian Serbs were entitled to territories, which they captured. To that end Owen advocated the false thesis that Serbs “had 60% of the Bosnian territory before the war” (“Before the war, rural Serbian population kept more than 60% of the territory (of Bosnia and Herzegovina”).

Owen was also hiding the role of Serbian institutions in reference to the crime of genocide in the Republic of Bosnia and Herzegovina, such as Serbian Orthodox Church, exonerating them from many responsibility.

Co-chairs David Owen and Thorvald Stoltenberg began their mission (“new” approach to peace plan – *Owen-Stoltenberg Plan*) with bilateral talks between Sarajevo – Beograd – Zagreb, in June, July, and August 1993, trying to force the Republic of Bosnia and Herzegovina Government to accept the Serbian territorial expansion and legalize the crime of genocide, and they finished it with several months long talks in Geneva. Slobodan Milošević, at his meeting with Owen and Stoltenberg in Belgrade on 11 June 1993, proposed a map of territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina (“Serbian proposal for the Union of three Republics”), by which “Muslims would get less than 24% of the territory of Bosnia and Herzegovina”.

Serbian-Croatian proposal for “division of Bosnia in three parts” was harmonized on 20 June 1993, in line with the proposal of Milošević and his agreement with Tuđman, by Serbian and Croatian leaders (leadership of SDS and HDZ) in Njivice near Hercegovina. Two days later, on 22 June 1993, the Serbian aggressor and its collaborators from the Republic of Bosnia and Herzegovina held a meeting in Belgrade, in which they “simply shortened and precisely formulated the constitutional principles for the

new constitutional order of Bosnia on basis of the Njivice document”. That document (*Constitutional principles for Bosnia and Herzegovina*) had nine principles, and on 23 June it was presented to the Co-chairs Owen and Stoltenberg. “The last revision of the document was made by Milošević at a meeting in a villa near Geneva” (23 June), attended by, in addition to Milošević, Co-chairs Owen and Stoltenberg, Karadžić, Krajišnik, Koljević, and Tuđman with his advisors. The meeting began “when Milošević gave the document to Owen, and there was no much of a discussion about it, except for the first sentence”, that is, the term “confederation” (“1. Bosnia and Herzegovina shall be confederation ...”).

During the meeting, Owen pointed out “that this was a Serbian-Croatian proposal, not his, and that he wants this proposal to be articulated in a clear manner”. Moreover, he “added that he would try to ‘sell’ the proposal to the third party /legitimate representatives – negotiators of the Republic of Bosnia and Herzegovina – note by S.Č./, but that this was in any case the Serbian-Croatian proposal”. Thus, “the Serbian-Croatian model for Bosnia” (division of the Republic of Bosnia and Herzegovina) “received the support of the international community”, known as *Owen – Stoltenberg Plan*, which also confirms all the previous agreements between Milošević and Tuđman (in Karadorđevo, Tikveš, etc.) on division and destruction of the Republic of Bosnia and Herzegovina. Milošević also confirmed this policy and practice in late 1993. In Dobanovci, at the meeting with the representatives of the Republic of Croatia, Hrvoje Šarinić and Mile Akmadžić, held in late December 1993, “he stated that he had reached an agreement with Tuđman and that the Serbian-Croatian relations will be resolved by political means”.

Public and private pressures exerted by the European community/ Union (through their representative David Owen) and the United Nations (through their representative Thorvald Stoltenberg) on the Republic of Bosnia and Herzegovina Government to accept the Serbian-Croatian (Milošević – Tuđman) proposal – plan to divide the state – Republic of Bosnia and Herzegovina, were extremely intensive. Almost without an exception, the Western mediators began supporting the Serbian position and tried to force the Republic of Bosnia and Herzegovina Government to accept the offered plan. As an illustration, Owen notified the Republic of Bosnia and Herzegovina that “it would be tragic to miss the opportunity”. Similarly, French General

Jean Cot (UNPF Commander, June 1993 – March 1994) lamented in late 1993 over the possible “disaster” should Bosniacs, in his view Muslims, failed to sign immediately the Owen-Stoltenberg plan. He insisted “that the Muslims would be responsible if they continue to ‘tighten the rope’ aimed at getting bigger territory concessions from Croats and Serbs”. It therefore does not surprise that Belgrade insisted with the European countries, particularly France, to isolate the Republic of Bosnia and Herzegovina Government and exert pressure on them to accept the Plan.

Erroneous basic premise for political action, maintained by the international mediators was that the Republic of Bosnia and Herzegovina was caught in the civil war, which was allegedly a reflection of the century long rooted hatred, in which “all sides”, allegedly share guilt and allegedly have the same basic objectives. Moreover, representatives of the West often blamed Bosniacs that they did not want to accept the proposed agreements. Negotiators often commended Serbs for their flexibility and the desire to stop the fight, which implied that the Bosniacs were to be forced to negotiate and accept what was offered to them.

Vance and Owen asked the Security Council to impose sanctions on the side that refuses their plan. That was the way to force the Republic of Bosnia and Herzegovina Government, which objected to that plan, to surrender. That activity, no doubt, made Serbs think that Bosniacs would not receive any weapons or other assistance, and encouraged them to continue with the aggression and crime of genocide, and keep the occupied territories.

To force the Republic of Bosnia and Herzegovina Government to accept the Owen-Stoltenberg plan, peace mediators threatened that the United Nations would withdraw if Bosniacs do not accept the plan of territorial division of the country. Although David Owen stated that this “was not attempt to blackmail the Presidency of Bosnia and Herzegovina”, this comment was clearly addressed to the Republic of Bosnia and Herzegovina Government, given that the Bosniacs would suffer the most if the United Nations withdrew. He often repeated this threat, as he did in the session of the Presidency of the Republic of Bosnia and Herzegovina on 9 July 1993, as well as during the talks in Geneva in January 1994, when he warned that UNPROFOR might withdraw in spring, although the arms embargo was still in effect.

During the Geneva talks in summer 1993, Owen publicly threatened President Izetbegović that the Bosniacs, if they continue to fight, would no longer be treated as victims, and that the international community would treat them in the same way as Serbs.

Peace negotiators and Western governments believed that any serious study of genocide would endanger talks. Diplomats disclosed, using different gestures, that this topic “was not on their agenda” and that they did not want to talk about it. So, they kept quiet. The West, after the name of Radovan Karadžić was found on the list of war criminals, recognized him as one of the important actor in the talks.

The international community offered, in December 1993, the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) and its collaborators, fifth column and the marionette regime in Bosnia and Herzegovina, in line with the Ministerial Summit of the European Union for that month (quantitative ratio on the territorial division within the Owen-Stoltenberg plan), the division of the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina: 51:49 – “49% of the territory for Republika Srpska at the time when Republika Srpska kept 70% of the territory”/of the Republic of Bosnia and Herzegovina – note by S. Č./, that is the aggressor – Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro).

Washington Agreement (18 March 1994), a result of the negotiation between leaderships of the Bosniac and Croatian national corps, along with the American decisive mediation, when the United States for the first time without “assistance” of the European allies engaged to deal with Bosnia and forced Bosniacs and Croats to accept the agreement, stopped the aggression of the Republic of Croatia against the Republic of Bosnia and Herzegovina. This agreement completely shook the engagement of European Union, Geneva talks officially failed, and it fostered the territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina: territory of the Federation of Bosnia and Herzegovina was defined in a way that it encompasses 55% of the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina (based on 1991 Census, with 65% of the population of Bosnia and Herzegovina), while the territory with the majority Serbian population encompassed 42% of the territory of Bosnia and Herzegovina (with 23.34% of the population). Three percentages of the territory (with 11.66% of the population of the

Republic of Bosnia and Herzegovina) applied to the District Sarajevo (under the administration of the United Nations), with the status and territory, which is identical to the one proposed in the Owen-Stoltenberg plan. Territory of the municipality Mostar (within the Federation of BiH) and the status that included two-year administration of the European Union were taken over from the Owen-Stoltenberg plan.

Federal Republic of Yugoslavia, in early April 1994, kept under occupation more than 70% of the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina. This invasive success (of the Serbian aggressor), in view of Slobodan Milošević, was supposed to be maintained in all the negotiations, by freezing activities “in the entire territory of the Bosnia and Herzegovina” and recognizing “frontlines as lines of separation”, that is the situation in the field – legalization of the aggression (conquered *lebensraum*) and the crime of genocide, which would in conditions when the forces of the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) kept under occupation more than 70% of the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina “secure to the Serbian aggressor a good negotiating position for the completion of the negotiations”. That was the “primary objective” of the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro).

Affixing signature on the Washington Agreement and setting up of the Federation of Bosnia and Herzegovina contributed to the design of new “peace” proposal by the (big) world forces. EU Foreign Ministers, with the support of the USA, decided on 18 April 1994 to support the setting up of the *Contact group*, whose purpose is better coordination of mediation and design of peace solution for the Republic of Bosnia and Herzegovina. *Contact group* was made of five big powers: United States of America, Great Britain, France, Germany, and Russia.

Contact group, officially composed based on the French-Russian proposal “emerged as the result of compromise between five big world powers, in which Great Britain played one of the crucial roles”. As of the beginning, five members had different political interests and different positions on the situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina. Great Britain, France, and Russia constantly tried to make a peace plan, which will be adopted, so that it could legalize the Serbian territorial extension, while offering the support to Milošević, given that their initial position

was that Milošević cannot be avoided in peace talks. On the other side, United States and Germany were “mainly in favor of gradual isolation of Bosnian Serbs, and strengthening of the new, political and military, Bosnian-Croatian Federation”.

The Contact group, on 5 July 1994, at the ministerial meeting in Geneva, within (their) peace plan (Proposal on territorial and political constitutional order of Bosnia and Herzegovina), harmonized a map of separation line between Federation and the “Serbian side”, to which “the negotiating parties” had to respond. That only element which the *Contact group* finalized suggests, among other things, the presence of system “take it or leave it”, along with the threats that preceded the mapping, which were left out once the “Pale Parliament” refused the Plan, and ultimate character of the Plan, which persistently applied to maps of division of the Republic of Bosnia and Herzegovina.

According to the *Contact group* map, Federation was supposed to include 49% of the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina, where, according to 1991 Census, 58.9% of population of Bosnia and Herzegovina lived, “Bosnian Serb entity” 48% of the territory with 29.44% of population of Bosnia and Herzegovina, and District Sarajevo 3% with 11.66% of the population of Bosnia and Herzegovina.

The *Contact group* map was based on the map of division from Owen-Stoltenberg plan (EU plan, August 1993), though it had “significant correction in terms of operationalization of the so-called ethnic principle in this area”, that is the coercion-based principle – results of aggression and crime of genocide. It is obvious that the *Contact group* plan aimed at rewarding Serbian aggression, and thus legalization of the Serbian pseudo-state creation and the crime of genocide.

The *Contact group* plan resulted in territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina to two parts. Federation of Bosnia and Herzegovina, based on this plan, “was supposed to create the state of Bosnia and Herzegovina in form of union with the Serbian entity, in ratio 51:49 percent (at the beginning it was 58:42)”. In this way the *Contact group* “developed a plan in which it created conditions for recognition of ‘state’ within state, i.e. ‘Republika Srpska’, and thus it met the primary objective of its leader Radovan Karadžić”.

At the joint session of the Parliament of the Republic of Bosnia and Herzegovina and the Parliament of the Federation of Bosnia and Herzegovina, held on 18 July 1994, majority of MPs accepted the *Contact group* plan, that is the map of territorial division, while the Milošević's collaborators and fifth column from Bosnia and Herzegovina refused it, despite the Belgrade "insisting that they accept it".

Contact group offered "half of the territory" of the Republic of Bosnia and Herzegovina to Serbian people. International community, in view of Slobodan Milošević, "found a 'half-half' solution". To that end, at the 25th session of the Supreme Defense Council, held on 30 August 1994, he also stated "that the general division 'half-half' was a maximum that the Serbian side could expect".

The Plan of *Contact group*, in view of Slobodan Milošević, "gave a half of Bosnia and Herzegovina to the Serbian side" and the right to Serbs "to confederation with Yugoslavia" (Federal Republic of Yugoslavia – Serbia and Montenegro), which is, in his opinion a state – "that is then one state".

Great Britain, again, initiated the issue of inevitable invincibility of Serbs, and that the peace was possible only if the demands of Slobodan Milošević related to sanctions were met, and if the Milošević's collaborators in the Republic of Bosnia and Herzegovina were offered a confederation with Serbia. Russia helped them in that campaign, and they also used the indecisiveness of (some) high-ranking American politicians, especially Perry and Foreign Minister Christopher. President Clinton was quiet, and Senator Bob Dole, naming Great Britain as the biggest obstacle, accused Akashi and General Rose that they "helped the Serbian aggressor".

The Contact group plan (July 1994), at the time when 72% of the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina was occupied by the great-Serbian aggressor and its collaborators, when Britain and France exerted pressure on Bosniacs and openly forced genocide victims – ("Bosnian Muslims...") "to accept the military defeat", when the international community equalized aggressor and the victim, verified the territorial expansion of Serbs, and they said: "you may have a half of the territory of Bosnia and Herzegovina". In view of Slobodan Milošević, Federal Republic of Yugoslavia and its collaborators were offered at

that time, “at the best negotiating position”, the ratio of 49:51% territory of Bosnia and Herzegovina. That peace genocidal plan – in line with the Serbian ideology, politics, and practice of the great-state territorial nationalism – fight for Serbian ethnically cleansed territories, agreed between the Foreign Ministers of the USA, Great Britain, France, Germany, and Russia (“big five”) and Slobodan Milošević, along with the Serbian political and state leadership in Belgrade, offered the division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two parts (entities) – “51% to Croatian-Bosniac federation and 49% to Serbian side”.

International community, according to Milošević, “offered a ‘half-half’ solution /i.e. division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two parts – note by S.Č./ only based on a fact that the military victory was achieved in war! If there was no military victory, international community would have never proposed a division of Bosnia and Herzegovina, which was never in history a part of any Serbian state”.

In early 1995, particularly in January 1995, the *Contact group* conducted intensive talks in Sarajevo and Pale with the political leadership of the Republic/Federation of Bosnia and Herzegovina, and the political and military leadership of the pseudo-state creation Republika Srpska. As in illustration, on 21 January 1995, the *Contact group* ministers talked in Pale with the political and military leadership of marionette Republika Srpska on the peace plan (of the *Contact group*). Their aim was to clarify their intentions and present verbally the views of *Contact group*, when they presented and handed over the document known as *POSITION OF CONTACT GROUP*. This position, essentially, according to Charles Thomas (US representative), was reduced to the following: “negotiations as soon as possible, based on accepting the *Contact group* plan, as the starting point, and abiding by that plan in course of negotiations. Our territorial proposal, 51%:49% remains the basis; our role will be only to mediate, which means that almost everything depends on you; constitutional relations will be balanced, while maintaining the integrity of Bosnia and Herzegovina. We shall insist on separation of forces and implementation of territorial agreement only in the end, as the entire agreement is reached, and we shall insist on return of refugees. I believe that our position is reasonable, and I argue that both sides will enjoy the same treatment.”

The Republic of Bosnia and Herzegovina leadership, in all the contacts with the *Contact group*, gave their support to their peace plan, but they refused to accept the constitutional arrangement according to which “the Serbs would have the right to confederation with Serbia”. *Contact group* peace plan, including the territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in ratio 51:49, was verified at the session of the Republic of Bosnia and Herzegovina Presidency, held on 10 April 1995, when the Serbian aggressor had under its occupation around 65% of the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina.

*
* *

The approach by the West to the events in the Republic of Bosnia and Herzegovina “**Seriously violated the credibility of NATO and UN**”. “**Constant hesitation**” of the United States to assume “**the leadership in efforts to resolve the military crisis in the heart of Europe**” endangered the leading position of the United States “**in the world after the Cold War**”. Constant failures “**to finish the conflict in Bosnia**” undermined “**the lead role of Clinton’s Administration, both at national and international stage**”.

Starting from such a situation and assessment, United States (from May to early August 1995) worked on the concept of “new” diplomatic initiative. In these activities, America’s starting point was the *Contact group* plan, as the sacred document which was not to be touched – the territorial and political division of the Republic of Bosnia and Herzegovina, and to that end, legalization of Serbian (aggressive) conquests. In that sense, representatives of the American administration gave huge importance to Slobodan Milošević, as they found him a key figure in making just any agreement.

Heads of states and governments of G7 (annual Summit) talked about the *Contact group* **plan** in Halifax, in mid June 1995. Members of P-8 (Russia joined G-7) among other things, **asked “the parties to conflict”** to support the *Contact group* plan.

After the situation in the Republic of Bosnia and Herzegovina deteriorated in spring 1995, the “**Western allies**” began talking about

whether “**to stay in Bosnia**” or not. Different countries, which had troops in Bosnia, including Canada and Great Britain, openly considered the possible withdrawal of troops.

UN Secretary General, Boutros Ghali “**strongly supported the UN operation of withdrawal and downsizing**” from the Republic of Bosnia and Herzegovina, and asked the Generals Janvier and Smith to accept that proposal, by way of proposing it to NATO, and then to UN Security Council.

On 23 May 1995, United States and Slobodan Milošević agreed on the takeover of the UN Safe Areas in East Bosnia. That project served the function of political agreement – peace agreement on division of the Republic of Bosnia and Herzegovina, by which the UN Safe Areas Srebrenica, Žepa, and Goražde were sacrificed for the sake of realization of “**Serbian strategic objectives in Bosnia and Herzegovina**”, that is the legalization of crime of genocide.

On 24 May 1995, General Bernard Janvier asked the UN to withdraw UNPROFOR from UN territories in East Bosnia (UN Safe Areas: Srebrenica, Žepa, and Goražde). This request was clearly in contravention of the *Convention on prevention and punishment of crime of genocide*. Instead of protecting UN territory (UN Safe Areas in East Bosnia) and preventing the crime of genocide, General Janvier looked primarily at the safety of UN forces. Thus, he, in line with his pro-Serbian orientation, practice and the plan of *Contact group*, supported the Serbian nationalistic ideology, policy, and practice of aggressive and genocidal character, and provided support to the Serbian aggressor and its crimes.

Some of the Security Council member states, including USA and the Netherlands, strongly objected to such a proposal, given that the withdrawal of UNPROFOR from the UN Safe Areas would endanger Safe Areas even more.

By initiating “new” diplomatic activities, United States wanted to design a new strategy, by which the military force would enhance the leverage of the American influence and ensure flexibility in the diplomatic process.

The takeover of the UN Safe Area Srebrenica in July 1995, where the crime of genocide was committed in and around that UN Safe Area

against the Bosniacs of the Republic of Bosnia and Herzegovina, when United States and Europe did nothing to prevent **the crime of all crimes**, reaffirmed the hypocritical and treacherous policy of the West towards Bosnia – West did not react and prevent the crime of genocide.

United States “**following the stamping over Srebrenica**”, expressed an emphatic need to start acting more decisively. President Bill Clinton exerted pressure on the United Nations to approve the setting up of *Rapid Reaction Force*, already discussed some weeks ago at the G-7 Summit in Canada. Clinton’s Administration “**worked on details of their views related to the defense of remaining UN Safe Areas**”, and the National Security Council reconsidered its policy towards Balkans and “**continued with the development of long-term diplomatic strategy aimed at finding a way out of the Balkan nightmares**”.

National Security Council designed the document on new American diplomatic initiative related to making peace in the Republic of Bosnia and Herzegovina, discussed in the White House on 17 July 1995, in the presence of numerous high-ranking officials, including President Clinton. Purpose of that document was also “**the consideration of risk, that the USA would have to undertake in the event of failure of diplomatic bargaining**”, which was essence of the document “**on final act**”, as well as to “**balance the forces in Bosnia, help Bosnians to achieve, by the power of weapons, what was (territories) promised to them in the *Contact group* maps during the negotiations**”. To than end, Americans were ready to “**support NATO airstrikes against Serbs, for a limited duration**”.

At the London conference, 21 July 1995, held between the NATO Foreign and Defense Ministers “**in nearly desperate attempt to take the initiative**”, United States tried to “**achieve more powers for the UN forces in Bosnia – in fact, to prevent the withdrawal of UN forces**” and did everything possible to get the agreement on airstrikes and revocation of “**double key**”. The conference achieved a silent approval on revocation of the right to veto on airstrikes (i.e. from the decision making process of airstrikes) from the UN civil officials – Secretary General Ghali and his Special civil envoy Akashi.

In early August 1995, United States began with a new peace initiative – “latest initiative” for peace solution in the Republic of Bosnia and

Herzegovina, by which the **“United States finally engaged in Bosnia”** following the discussion on plans to withdraw UN forces from the Republic of Bosnia and Herzegovina, approved by NATO, and the amendments to the plan in line with the London conference conclusions; (Serbian) operation of chaining mainly UNPROFOR soldiers and UN Military Observers to telephone and flag poles, next to the warehouses of weapons and ammunition or bridges – hostage situation of the UN personnel and representatives of some other international organizations (more than 400 individuals), stationed at the checkpoints for collecting heavy armament from the Serbian aggressor around Sarajevo (May – June 1995); (several) secret arrangements between UN and the Army of Yugoslavia, in which it was agreed that **“the Serbs would release hostages, and that NATO in return would not use air support against Serbs”**; Serbian operation against the UN territory in East Bosnia: occupation of Srebrenica and Žepa, and crime of genocide against the Bosniacs of the Republic of Bosnia and Herzegovina in and around the UN Safe Areas Srebrenica and Žepa in July 1995, when Europe, United States or United Nations, or NATO, did not even try to defend the UN territory, and international community experienced humiliation, where **“Mladić’s comparison of the then Bosnian Muslims with Turks from 191 years before revealed his dangerously infected mind”**, which (crime of genocide in and around UN Safe Area Srebrenica), in view of the Speaker of the US Congress, Newt Gingrich, was **“the worst humiliation of the Western democracy since the 30s”** of the 20th century; attack at the UN Safe Area – Goražde; continued siege of Sarajevo, another UN Safe Area; attack at the Safe Area Bihać; letter of resignation of Tadeusz Mazowiecki (Special rapporteur of the UN *Commission for Human Rights*) due to inertness of the UN in preventing the crime of genocide in and around UN Safe Area Srebrenica in July 1995; a big successful Croatian operation Oluja (operation *Storm*) in Knin Krajina, when **“Milošević did not come to help the Krajina Serbs”**, and **“Serbs suffered a military loss”**; successful counter-operation of the Republic of Bosnia and Herzegovina Army, the defeat of the Fikret Abdić “autonomy supporters” and liberation of Velika Kladuša.

At the meeting with Foreign Policy Group (Lake, Albright, William Perry – Defense Secretary, General John Shalikashvili – Chairman of

the Armed Forces Joint Chiefs of Staffs, and Peter Tarnoff – Undersecretary of State), held on 7 August 1995 in the Cabinet, the discussion pertained to the **strategy (documents)** of “**final act**”, Clinton made a decision: “**We have to break necks to reach an agreement in coming few days. We have to exhaust every single opportunity, use every throwing of dice, we have to take risk.**” Thus, Clinton decided that the initiative (mission) should “**include decisive and brave objectives presented in the proposal of National Security Council and Madeleine Albright – United States will commit to the idea of single Bosnia, and it this fails at the negotiating table, then we shall be ready to help Muslim side to get its share in the frontline**”.

A negotiating team was set up on 7 August, under the leadership of Richard Holbrooke, an Assistant Secretary of State – principle American negotiator (Clinton verified his appointment of principle negotiator within the latest diplomatic initiative). Team was led by President William Jefferson Clinton, Vice-president Albert Gore, and Secretary of State Warren Christopher. Core negotiating team consisted of: Richard Holbrooke, Robert Frasure, dr. Joseph Kruzal (High Deputy of the Assistant Defense Secretary – a key figure in Pentagon), dr. Nelson Drew (Air-force Colonel, a member of the Cabinet of National Security Council, represented White House), General Wesley Clark (Head of Planning in the Joint Chiefs of Staffs), Roberts Owen (an attorney, lawyer and a constitutional expert), Chris Hill, General Donald Kerrik, Jim Pardew, and Rosemarie Pauli (Executive Assistant to Richard Holbrooke). Clinton, and his team, including General Clark, and Holbrooke, undertaking “**final, expedited negotiation**”, for which they “**hoped to end the war**”, believed that “**the peace in the Balkans may be achieved only through a complex combination of American leadership, aggressive and creative diplomacy, and if necessary, readiness to use force**”.

At the meeting of the Foreign Policy Group, held on 8 August 1995, Clinton agreed with the proposed “**carrots and sticks**” (a combination of diplomatic “carrots” and military “sticks”) which will be used in relation to documents on “**final act**”, that turned into a single strategic document, by the American representatives to strengthen their negotiating position. In the discussion on territorial matters, Clinton decided “**that, in case of failure of diplomatic efforts, any military commitment towards the Government in Sarajevo be conditioned: USA will not help them to regain territory by**

force (but will help them to defend the territory they have)”, which meant the recognition of the results of the aggression and the crime of genocide.

In that meeting, in addition to **“comprehensive agreement on permanent peace in Bosnia and the entire region”**, **“mutual recognition of Bosnia and Herzegovina, Croatia, and Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro)”** and other points (*“seven points”*) contained in **“final product”** of the **“revised” American policy towards Bosnia**, finalized in Washington in early August 1995, and chaired by President Clinton **“in three meetings in three days on Bosnia”**, they accepted and **“reaffirmed the support to the so-called *Contact group* plan from July 1994, agreed by the Foreign Ministers from United States, Great Britain, France, Germany, and Russia – that divides Bosnia in two entities, where 49% of the territory goes to Bosnian Serbs, and 51% to Croat-Muslim Federation”**.

Unlike previous plans, the novelty in this initiative was the threat related to the use of stick, which Lake considered a valuable negotiating leverage. **“Carrots”** were necessary – but they were not enough to get an agreement. *Contact group* plan on the territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in **“two highly autonomous entities”**, that is, the legalization of aggression and crime of genocide was the basis of this strategy of **“final act”**. This also meant a reward for the Serbian aggressor and its collaborators and fifth column.

In its **“revised”** policy towards Bosnia, United States supported the *Contact group* Peace plan, which permanently insisted on the legalization of pseudo-state, collaborationist, fifth column, and genocidal creation Republika Srpska and accepted territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina to two parts, which was also the basis for Dayton Peace Agreement, which only verified such a policy and practice.

The agreement between United States and other four members of the *Contact group* on the territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two parts, using the ratio 51:49 was the **“essence of American policy”** during the **“August travels to the European cities”** before the commencement of the negotiating shuttle.

American negotiating team (peace mission of President Clinton), following the meeting in Zagreb with the President of the Republic of Croatia, Franjo Tuđman (16 August) and in Belgrade with the President of the Republic of Serbia, Slobodan Milošević (17 and 18 August), on which occasion Milošević refused to guarantee the safety of their flight (“**from the artillery of Bosnian Serbs**”) en route Belgrade – Sarajevo (the negotiating team, during the meeting in Belgrade, could acknowledge the **direct link between Milošević and Ratko Mladić**), flew on 19 August from Split (where they stayed overnight on 18 August) on a French helicopter to Sarajevo. The passengers were: Richard Holbrooke, Robert Frasure, Joseph Kruzal, Nelson Drew, General Wesley Clark, and Lieutenant Colonel Dan Gerstein.

After some 90 minutes, the negotiating team landed at a football pitch on Veliko Polje, mountain Igman, where two vehicles waited for them. They departed from there to Sarajevo in two vehicles: Holbrooke and Clark were in American Humvee vehicle, and Frasure, Kruzal, Nelson, and Gerstein in French Armored Personnel Carrier, white color and with UN insignia (passengers in the APC were: Pete Hargreaves, Security officer in the US Embassy in Sarajevo, and four French soldiers – a driver and three soldiers).

An hour later following the way through “**seemingly peaceful forest, although the road was bumpy and in poor condition**” the French armored transporter, trying to bypass the French convoy coming from the opposite direction, at a narrow mountain path, turned over and skid down the steep slope, continued rolling over for several hundred meters and then started burning (ammunition exploded). General Clark tried to help bravely. Robert Frasure (53), Joseph Kruzal (50), and Nelson Drew (47) died, just like Stefan Reault, French soldier. Peter Hargreaves and Lieutenant Colonel Dan Gerstein were seriously injured.

Richard Holbrooke, General Wesley Clark, and John Menzies, American Ambassador to the Republic of Bosnia and Herzegovina, on 19 August 1995, in the afternoon hours (beginning at 18:00 hours) in the American Embassy in Sarajevo, held a brief meeting with the President Alija Izetbegović and Foreign Minister Muhamed Šaćirbegović. Although “**visibly shaken by the tragedy**”, Richard Holbrooke “**tried to do his job and keep the conversation**”. To that end, Alija Izetbegović argued that Holbrooke said “**that he needed**

a clear answer as to what kind of Bosnia we wanted as the starting point. 'You may have the whole decentralized state or a part of Bosnia where you would rule. Which of the two do you want?' he asked" Izetbegović, "pointing at the map on the wall". Izetbegović stated that he responded "without hesitation": "The former" – the whole decentralized state of Bosnia and Herzegovina.

Accident at Igman forced (Clinton's) administration "to think deeper on fundamental objectives and perspectives of their initiative". That accident "only enhanced the decisiveness of the American leadership to continue", and moved him to double the efforts and decisiveness to continue searching for peace in the region. While the negotiators toured the region, officials in Washington "began working on the structure and contents of the future agreement".

Immediately after the Igman accident, United States continue with their activities to achieve "a fair and permanent peace in the Balkans" and considered various options with the "warring parties", "including carrots and sticks". So, the Administration became more active in looking for other forms of future agreement.

On 23 August, "a serious meeting with Europeans" ("representatives of European nations that came to Washington to pay tribute to three of our colleagues") and "emotional meetings" were held in Washington with the President Clinton, in the Memorial Chapel Fort Myer, after the memorial service. A discussion was held with the President in White House on every of "seven points that Lake and Tarnoff presented on their tour around Europe two weeks earlier".

In late August 1995 (23-25 August) talks were carried out in Washington between the Holbrooke negotiating team and legal experts in the State Department, on one hand, and Muhamed Šaćirbegović and Prof. dr. Kasim Trnka, on the other, when they reached a consensus on "*fundamental constitutional concepts*" – "preservation of the Bosnian state made of two entities, Federation and Bosnian Serbs (Republika Srpska), a state with the internationally recognized borders, and the Government in charge of foreign policy and relations with other states".

With the American leadership, broader enforcement of diplomatic pressures ("aggressive and creative diplomacy"), and the manifestation

of military force (military pressure), following the commencement of the “**American diplomatic shuttle**”, **death of three members of the negotiating team** (19 August 1995) and the crime of genocide – a mortar attack at civilians in front of the city market place Markale (28 August 1995), a decision was made “**visibly quickly**” “**on the airstrikes in Bosnia**” – Operation *Deliberate Force*, “**the most extensive military operation in the history of NATO**”.

Having learned of the crime of genocide against civilians in front the market place Markale, and following his arrival to Paris with his associates on 28 August 1995, Holbrooke, who has advocated for long the use of NATO air support against the Serbian aggressor, contacted immediately Washington and began asking for the airstrikes. He believed “**that the horrible tragedy offered a possibility to confirm the American credibility**”. Until the evening hours of 28 August “**American officials confirmed the necessity of NATO airstrikes at Bosnian Serbs**”.

Richard Holbrooke and his team, then several American Ambassadors and other leading UN and NATO officials (Madeleine Albright, William Crowe, Robert Hunter, General George Joulwan, Admiral Leighton Smith, and others) advocated (29 August 1995) for “**the biggest military operation in 45-year-long history of NATO**”.

On 30 August 1995, at 02:00 hours in the morning (CET), NATO Operation *Deliberate Force* began. So, following a long hesitation and unpreparedness, NATO with the biggest military operation in the history of Alliance “**engaged in the Bosnian conflict**”.

NATO aviation and *Rapid Reaction Force* targets were radar systems, communications, command posts, artillery positions, rocket systems, warehouses and infrastructure installations of the Serbian aggressor around Sarajevo, Tuzla, Goražde, and Mostar. On 30 August, NATO planes targeted 27 positions in the area of Foča, Han Pijesak, Vogošća, Lukavica, and Hadžići. On 30 August, *Rapid Reaction Force* attacked artillery positions in Ilidža, railways depot in Rajlovac, Lukavica, then positions in Vranješ and Pavlovac, and on 31 August, they attacked Žunovnica, Lukavica, and Krivoglavci. NATO planes, on 31 August/1 September continued the operation against military installations in Jahorina, Pale, Kalinovik, Kijevo, Krupac, Lukavica, Trebević, Hadžići,

Žunovnica, area of Vogošća, Golo brdo, Ilinjača, and Gornje Mladice near Hrasnica, facilities around Nevesinje and telecommunication object at Kmur. On 1 September, *Rapid Reaction Force* targeted artillery positions, radar stations, communication centers, and command posts of the aggressor in the area of Sarajevo.

NATO air force continued with the air support, and the *Rapid Reaction Force* with the artillery engagement until 13 September. Military installations in the occupied territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina were targeted, such as: radio-relay objects, ammunitions storages, hangars for vehicles and equipment, bridges, artillery positions, as well as airport Zalužani near Banja Luka.

On 14 September, after the representatives of the Serbian aggressor and its collaborators Milošević, Karadžić, and Mladić accepted the ultimatum for cessation of engagement around Sarajevo on 13 September at the meeting in Belgrade, and began withdrawing heavy artillery from the area of exclusion, NATO announced a 72-hour break in the air operation *Deliberate Force*. After the aggressor withdrew majority of heavy artillery from the area of exclusion around Sarajevo by the 17th September, General Bernard Janvier (UNPF Commander) and Admiral Leighton Smith (NATO Commander for Southern Europe), extended the suspension of airstrikes for addition 72 hours. After the heavy artillery was withdrawn from the exclusion zone, and Sarajevo airport and humanitarian corridors around Sarajevo were reopened, General Janvier and Admiral Smith made a decision on 21 September to suspend the air support against the Serbian aggressor.

NATO military operation (air support) at the Serbian positions – 30 August to 21 September 1995 (with certain breaks in early September), among other things, created conditions in which Foreign Ministers of the Federal Republic of Yugoslavia, Republic of Croatia, and the Republic of Bosnia and Herzegovina, under the auspices of United States, and with participation of the *Contact group* members, after on 30 August Milošević proposed to Holbrooke to **convene immediately international peace conference**, which (the meeting of the three Foreign Ministers) was accepted the following day in Zagreb by Franjo Tuđman and Muhamed Šaćirbegović; they agreed on the “**basic principles**” in Geneva on 8 September and in New York on 26 September, which represented, on the basis and within

context of prior international peace agreements, especially the *Contact group* peace plan, the concretization of American peace initiative and the broadest framework for the announce peace talks, which will result in the Dayton Peace Agreement.

*
* *

Contact group plan, the basis for talks, especially the territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina, in ratio 51:49, was again upheld by Slobodan Milošević, during the long and difficult discussions with Holbrooke and his team in Belgrade on 30 August 1995. Milošević proposed on that occasion to **Holbrooke to immediately convene the international peace conference.**

Analyzing these reasons, their contents and features, chronology of events, links, relations and their functions, it seems that the **land operation of the RBiH Army and Croatian Army** probably contributed that the Serbian aggressor accepts to take part in the peace talks. NATO airstrikes significantly influenced the verification of the decision by the Serbian aggressor to, along with Slobodan Milošević as the head of a single Serbian delegation, take part in the peace talks.

On 29 August 1995, Federal Republic of Yugoslavia and “Republika Srpska” reached an agreement in the meeting of the Federal Republic of Yugoslavia Supreme Defense Council, specified in the preamble to the Dayton-Paris Agreement, which defined that a single delegation will participate in negotiation on the “**comprehensive peace process for Bosnia and Herzegovina**”, composed of six persons: three from the Federal Republic of Yugoslavia (“**FRY Government decides on the members of the Federal Republic of Yugoslavia delegation**”) and three from “Republika Srpska” (Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, and General Ratko Mladić). In this way “Republika Srpska” accepted to be represented by Federal Republic of Yugoslavia “**in all future talks about the peace**”. Namely, this agreement provided that the leader of the delegation would be President of the Republic of Serbia Slobodan Milošević. According

to that agreement, “Republika Srpska” leadership accepted that they would adopt binding decisions related to peace plan, which “**the delegation would make in plenum by majority vote**”. In the event of “**tie in number of votes – voice of President Slobodan Milošević will prevail**”. Even Milošević, in his letter dated 21 November 1995 to President Izetbegović related to Annex 9 of the Dayton-Paris Agreement (*Agreement on establishment of Bosnia and Herzegovina public corporations*) confirmed that he led the joint delegation (“... **head of joint delegation of the Federal Republic of Yugoslavia and Republika Srpska**”). Thus, this Agreement dated 29 August 1995 proved a historic fact that the Federal Republic of Yugoslavia exerted a true authority over its marionette regime in the Republic of Bosnia and Herzegovina – “Republika Srpska”.

Richard Holbrooke and his team decided to organize a conference in Geneva in early September and gather Bosnian, Croatian and Serbian Foreign Ministers to **define “baseline principles of the peace agreement for Bosnia”** and “**uphold the interim agreement**”, which Slobodan Milošević proposed on 30 August during his discussion with Richard Holbrooke and his team. Roberts Owen started working on “**draft of the framework political principles**”. In his first draft, Bosnia was, starting from approximately “**six point**”, discussed in 28 August in Paris with Izetbegović, “**defined as a single state composed of two ‘constituent entities’, Federation and entity of Bosnian Serbs**”.

American negotiators, in their meeting in Petersburg (Bonn, state residency on the hill above Rheine) held on 2 September 1995 informed the British, French, German, and Russian officials (*Contact group*) about their talks in Belgrade and Zagreb. They all agreed with the convening of the Geneva conference, although “**some Europeans were angry that we /United States – note by S.Č./ were first to react and then to inform them**”. Constant “**internal arguments**”, disagreements, disputes, and “**mini dramas**” in *Contact group*, in view of Holbrooke, “**had almost nothing to do with Bosnia, and they were rather the manifestation of the confusion within European Union about their common position related to foreign policy**”.

On 3 October 1995, the American negotiating team, together with Holbrooke, held a meeting in Belgrade with Slobodan Milošević, where

“they prepared a short list of agreed baseline principles” for Geneva. The foundation of talks (**“starting point”**) was the *Contact group* plan from 1994 on the territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two parts – entities **“where Croatian-Muslim Federation got 51% and Serbs 49% of the state”**. The American **“long negotiating session”**, ended **“with partial agreement on the draft”** (*“joint agreed statement of political principles”*). The discussion was held on two crucial and essential matters: **name of the state and the name of the occupied** (by the Serbian aggressor) **part of the Republic of Bosnia and Herzegovina**. Milošević objected to the idea that the state retains the name **“Republic of Bosnia and Herzegovina”** and insisted **“that the Serbian part of the state be treated as ‘Republika Srpska’”**. He **“set the name ‘Republika Srpska’ as the price for agreement”**. His (ultimate) requests (state cannot retain the name **Republic of Bosnia and Herzegovina** and recognition of **“Republika Srpska”** – occupied part of the Republic of Bosnia and Herzegovina has to be named **Republika Srpska**) **were granted by the United States**.

Even on 3 September 1995, Slobodan Milošević openly negotiated on behalf of his collaborators and fifth column from the Republic of Bosnia and Herzegovina (**“Republika Srpska”**), which is another proof that he was the political leader of the Serbian political project – setting up of a single Serbian state in the Balkans, of fascistic and genocidal character, and a key figure of the Federal Republic of Yugoslavia, responsible for the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and the crime of genocide against Bosniacs, and that his collaborators in Bosnia and Herzegovina did not constitute any independent political or military factor.

Talks in Geneva, according to Holbrook had to be **“completed in Ankara”**, where Izetbegović, together with Šaćirbegović, were in the official visit to Turkey. In the meeting, held in late evening hours on 4 September 1995, they discussed the draft of the text known as *Joint agreed statement of political principles*, earlier negotiated in Belgrade, when the United States and Federal Republic of Yugoslavia agreed on the territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina, by which the pseudo-state genocidal creation (**“Republika Srpska”**) was practically recognized.

“Following the big pressures” President Izetbegović, despite the fact that he **“at first, vigilantly refused this idea because of**

'**Republika Srpska**',' and that he was aware that it was a "**Republic**" established on "**genocidal basis**", "**finally agreed. Republic of Bosnia and Herzegovina shall have two entities – Federation and Republika Srpska**", by which he accepted the ultimatum of Slobodan Milošević and an "**American request**" ("**American peace initiative**").

The division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two entities was accepted by the agreements *Holbrooke-Milošević* and *Holbrooke-Izetbegović*, by which the internationally recognized state (Republic of Bosnia and Herzegovina) was deprived of explicit form of constitutional order (form of political rule) expressed in the title *Republic*, which was granted to the pseudo-state creation, based on the aggression and crime of genocide, which meant the legalization of the Serbian pseudo-state creation and legalization of crime of genocide.

The session of extended Presidency of the Republic of Bosnia and Herzegovina, held on 6 September 1995, considered the proposal of the "**latest American initiative**" "**in the eve**" of "**three party ministerial conference in Geneva**". To that end, the platform for discussion was discussed, and the instructions were given to the Foreign Minister Šaćirbegović "**to accept in the statement from the Geneva meeting the name Republika Srpska. That was an American request**". In this way, the Presidency of the Republic of Bosnia and Herzegovina, in absence of its three members (prof. dr. Tatjana Ljujić-Mijatović, prof. dr. Mirko Pejanović, and Stjepan Kljuić), accepted the division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two entities, thus legalization of the pseudo-state creation Republika Srpska.

The harmonized agreement on the territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two entities was verified in the Geneva meeting on 8 September 1995, when Foreign Ministers of the Republic of Bosnia and Herzegovina, the Republic of Croatia, and Federal Republic of Yugoslavia accepted the document on principles of peace process.

The agreed elements in the *Geneva principles*, adopted in Geneva on 8 September 1995, except for the declarative territorial integrity and status of the internationally recognized state, suggest the previous plans that aimed at constitutional and territorial disintegration of the Republic of

Bosnia and Herzegovina. The *Geneva principles* promoted “Republika Srpska” as an official term and within quantitative meaning applied to territorial delineation (division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two parts – entities), which meant confirmation of the results of the aggression and crime of genocide. The Republic of Serbia and the Republic of Croatia **confirmed** their direct involvement in the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and crime of genocide against Bosniacs.

Based on the jointly agreed principles (*Basic principles for Bosnia and Herzegovina*) two entities were formed (*Federation of Bosnia and Herzegovina and Republika Srpska*) and the state was territorially divided in ratio 51:49. The Republic of Bosnia and Herzegovina was with agreement practically and formally divided, which legalized the pseudo-state creation, of fascistic and genocidal character – “Republika Srpska”.

At the session of the Republic of Bosnia and Herzegovina Parliament, held on 18-19 September 1995, the discussion was held “**on current political situation and new peace initiatives**”, in relation to which the keynote speaker was Alija Izetbegović, President of the Presidency of the Republic of Bosnia and Herzegovina. The Parliament session was marked with a “**tempered discussion on whether to accept Republika Srpska. Repulsion towards that solution was almost overwhelming by MPs**”. And yet, MPs gave their support to the negotiating team “**in future peace talks**”, by which they accepted the territorial and political division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two entities, and thus legalized pseudo-state creation Republika Srpska.

On 26 September, in New York, under the chairing of Richard Holbrooke and Carl Bildt, along with the adopted principles from Geneva dated 8 September, *Additional agreed basic principles (New York Additional Principles)* were also harmonized.

*

* *

Although the Republic of Bosnia and Herzegovina Army, in 1993, at a strategic level managed to definitely stop the aggressors and their

marionette regimes, collaborators, and fifth column, the strategic turnover took place in May-June 1994. Army managed by that time to set up appropriate units, which in addition to defensive assignments, was capable also for the offensive assignments. First results were achieved in fights along different frontlines in Bosnia and Herzegovina – mountain Ozren, at Crnoriječka visoravan, in Donja Brka, in the areas of responsibility of the 5th and 7th Corps. The year 1994 was the year of fight for more favorable operative and strategic positions, which needed to create conditions for taking operative and strategic initiatives along the frontlines in Bosnia and Herzegovina.

In March 1995, the Republic of Bosnia and Herzegovina Army, under the most demanding spatial and weather conditions, managed to successfully wage one of the most important operations in course of the defensive war, aimed at preservation of the whole and independent Bosnia and Herzegovina – liberation of mountain Vlašić. A few months later, the Republic of Bosnia and Herzegovina Army did not succeed to remove the siege of Sarajevo.

As of January 1995, the continuous attacks were particularly intensive at the UN Safe Area Bihać, where the Republic of Bosnia and Herzegovina Army 5th Corps actively fought against stronger joint forces of the Serbian aggressor, including the special forces from Serbia, that is Federal Republic of Yugoslavia, and inflicted losses on them.

Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) joint forces (armored-mechanized and infantry, which used military gases) and their collaborators (Army of Yugoslavia and Republic of Serbia Ministry of Interior, “Serbian Army of Krajina”, “Republika Srpska Army” and “National defense of West Bosnia”) started on 19 July 1995 an attack at the UN Safe Area Bihać (Operation *Mač-95* – “Serbian Army of Krajina” and Operation *Štit-95* – “Republika Srpska Army”), to **“take control over the territory of West Bosnia and finally destroy the Republic of Bosnia and Herzegovina 5th Muslim Corps”**. In this offensive, where serious defensive fights were fought on 19-24 July 1995, and continued until 4 August 1995, the forces were deployed and engaged in Southwestern, Western, and Northern part of the frontline along the border with the Republic of Croatia, and the heaviest fights took place around Pećigradska brda, all the way to Bugar and Izačić. The main aggressor forces and the equipment were

deployed along the frontline Tržac – Johovica, while the additional forces were deployed around Bugar. This defense by the 5th Corps **“was crucial in stopping this offensive. The spears of the joint aggressor were broken in this area”**, though they were stronger in terms of armored vehicles – tanks, transporters, and powerful artillery and rocket support. The other **“hot combat parts of frontline were at Plješevica, then at Grmeč – from Hrgar to Grmuša”**.

Although the aggressor forces **“occupied a significant territory in the west towards the Republic of Croatia”**, they failed to achieve their objective: they did not destroy the 5th Corps and they did not come to the valley of river Una, thanks to the firm and decisive defense of the 5th Corps combined forces. Combat activities continued on 1-3- August as well, though with a smaller intensity.

Croatian Army and Croatian Defense Council, in line with the objectives related to implementation of tasks from the *Split declaration* and the meeting between the Republic of Bosnia and Herzegovina Army and the Croatian Defense Ministry, held on 1 August 1995 in Livno, where they agreed on joint operation of the BiH Army 5th and the 7th Corps and the Croatian Army and Croatian Defense Council in combat operations along Kupres and Komar-Vrbas frontline, as well as in West Bosnia, initiated on 25 July an offensive along Glamoč-Grahovo frontline (Operation *Ljeto-95*), to assist the Republic of Croatia in liberating Knin, and thus finally defeat the “Serbian Army of Krajina” in the final operation of liberation of tis country. Namely, the goal of the Operation was to destroy the “Republika Srpska Army” units in Eastern and Northeaster part of Livanjsko polje, regain Bosansko Grahovo and Glamoč and open the access to Knin, thus creating conditions for the liberation of Knin and Northern Dalmatia. The Republic of Croatia forces (Croatian Army and Croatian Defense Council) in this operation (25-29 July 1995) took over Glamoč and Bosansko Grahovo, and they cut communication Knin – Drvar, vital for the collaborators in Republic of Serbian Krajina, and opened the access to Knin, gained control over the important installations at the mountain Vitorog, and created favorable conditions for advancement towards Šipovo and Jajce. At the same time, the Republic of Bosnia and Herzegovina Army 7th Corps engaged in the area of Košćanski plateau along Kupres-Donji Vakuf frontline, aimed at liberation of Donji Vakuf

and possibly Jajce. The Commander of the Republic of Bosnia and Herzegovina General staff and the Commander of the Main staff of the Croatian Defense Council agreed that the 7th Corps and the Operation zone Tomislav Grad Commanders define and specify joint operations, which they did at the meeting held on 2 September.

Following the intensive preparations, Croatian Army and the Croatian Ministry of the Interior started an operation *Oluja* on 4 August 1995. In that operation, the main forces of the Croatian Army, strengthened by the special police forces moved along the avenue of operation, some 700 kilometers long, and at around 420 tactical locations. On the second day of the operation, the Croatian forces achieved more than 70%, and on 6 August more than 85% of the planned objectives. By 8 August, when the “Serbian Army of Krajina” 21st Kordun Corps, then 39th Banija Corps surrendered to the Croatian Army, following places were liberated: Vrlika, Drniš, Kijevo, Knin, Benkovac, Obrovac, Gračac, Plaški, Petrinja, Kostajnica, Glina, Korenica. On that day, the operation *Oluja* ended, with a complete success of the Croatian Army.

The Republic of Croatia justified the (military-police) operation *Oluja*, which aimed at liberation of the occupied territories (“**to return the occupied territory into its own constitutional order**”) and the defeat of the Serbian aggressor, by the attempt to provide “**support to the ARBiH to remove the blockade of the besieged Bihać and prevent new humanitarian disaster**” – “**saving of thousands people in Bihać from the death**”.

In the attempt to liberate (one third of) the occupied territory, and “fearing” the intervention of the so-called international community, the Republic of Croatia, starting from the Croatian state interests, stated, in the eve of the operation *Oluja* that Bihać should be saved. Thus, its political and military leadership believed “**that the international community would not punish Croatia if it does something that essentially saves Bihać**”.

Serbian attack at Bihać, as Carl Bildt argued, “**formally speaking**” was the “**factor that initiated Croatia to engage in the war. The intention to remove the blockade of Bihać was mentioned as an important motive to begin the operation 'Oluja'**”. “**It was ironic**”, as David Owen argued,

“that the Croatian Government was ready to invoke the suffering of Bosnian Muslims in Bihać /UN Safe Area – note by S.Č./ to justify its attack at Krajina...”

The Republic of Croatia state leadership, under the leadership of Franjo Tuđman, concealed the factual basis for the operation *Oluja*, the factual intention and objective of the operation *Oluja*. At the same time, that leadership even then manifested the unchanged territorial tendencies towards the Republic of Bosnia and Herzegovina. In this way, the leadership of the Republic of Croatia, in view of the General Rasim Delić, Commander of the Republic of Bosnia and Herzegovina Army General staff, **“by waging ‘Oluja’, in addition to the reintegration of the occupied parts of Croatia, wanted to takeover Ključ and Bosanski Petrovac, ‘leave’ Abdić in Kladaša and make ‘AP Western Bosnia’ official, that is, completely relativize the existence of the free territory and the 5th Corps in Krajina. By implementing such an idea, the Croatian leadership would create the free territory of Krajina dependent on Croatia, by which they would increase the odds to merge the BiH territories under the control of Croatian Army and Croatian Defense Council with Croatia”**. Such a determination and objectives were in line with the Croatian nationalistic ideology, politics, and practice, of the aggressive and genocidal character, towards the Republic of Bosnia and Herzegovina and Bosniacs. It is apparent that the operation *Oluja* did not aim at saving Bihać, and it was not initiated due to the **“dramatic situation surrounding the defense of Bihać”**. Considering everything stated, these facts confirm that the Croatian Army with the operation *Oluja* was not engaged in saving Bihać (**“... saving thousands of people in Bihać from the death”**), but rather the 5th Corps participated also in the liberation of the Republic of Croatia. **“By its existence”**, the 5th Corps, as dr. Davor Marijan argues, while assessing its role in *Oluja*, **“made the defense of the Republic of Serbian Krajina more difficult, and facilitated the implementation of the Croatian strategic ideas ...”**.

Croatian scholars argue that the operation of the Croatian forces (Croatian Army and the Croatian Defense Council) *Zima’ 94*, similar to *Oluja*, **“saved Bihać”**. **“Serbian attacks at Bihać”** (November-December 1994) **“alerted”**, as dr. Davor Marijan argues, **“Croatian leadership, which could not quietly observe the success of Serbs”**.

“Serbian attacks at Bihać” did not “alert” “Croatian leadership”, as dr. Davor Marijan argues, nor the Croatian Army “concentrated attacks at Dinara and Livanjsko polje” forced “the rebelled Croatian Serbs” to forget Bihać; and the siege was not lifted, and the Croatian forces operation “did not save Bihać”, as a General and Professor Krešimir Ćosić argues. “Rebelled Serbs” from the pseudo-state creation Republic of Serbian Krajina, as well as from Republika Srpska, and from Federal Republic of Yugoslavia, along with collaborators of Fikret Abdić, continued in late November, December, and in early 1995 attacking the UN Safe Area Bihać, executing numerous crimes against humanity and international law, including genocide. In these activities, they occupied Velika Kladuša on 17 December 1994. Forces of the 5th Corps “waged active combat operations days and nights” and in an organized manner, persistently, vigilantly, and bravely defended their positions. Aggressor used its maximal power, including gases and rockets “Volkhov”, but they did not break the moral of the 5th Corps soldiers, or their defensive power. We can agree with the view of Krešimir Ćosić who argued that in the event that Bihać was lost, “the Croatian Army would have difficulties to establish a serious military, including political balance, and it would be forced to accept almost all the conditions set by Martić, Karadžić, and Mladić”. The exclusive credit for the fact that Serbian forces were not able to occupy Bihać belongs to the 5th Corps, which also facilitated the Republic of Croatia to set up a “serious military, including political balance” and does not accept “almost all the conditions set by Martić, Karadžić, and Mladić”.

With the initial successes of *Oluja*, independently of the justified doubts in its real character and success, possibilities were created to carry out offensive activities of the 5th Corps. The Corps Commander, General Atif Dudaković, on 4 August 1995, in addition to issuing “short additional orders to all the brigades to attack” (501st Hill brigade, 502nd Glorious hill brigade, 503rd Hill brigade, 505th Chivalrous brigade, and 517th Liberation brigade), “in line with the new situation, defining the assignments and avenues of attack”, ordered “that they redeploy the 4th battalion of the 501st HB, and 4th battalion of the 502nd GHB along the avenue of attack: Izačić – Željava – L. P. /Ličko Petrovo – note by S.Č./ Selo, whereby the 501st brigade should attack Korenica, and 502nd Glorious hill

brigade Plitvice, with the objective to destroy the aggressor's forces / Serbian aggressor – note by S. Č./ and reach the frontline Plitvice-Korenica; they should engage as much as possible the Serbian Chetnic forces along their avenues of attack, while advancing to merge with the Croatian Army forces, which come from the direction of Karlovac, Plaški, and Gospić”.

Being deployed along several avenues of attack, the Republic of Bosnia and Herzegovina Army 5th Corps units broke the lines of great-Serbian aggressor, inflicted significant losses on them, destroy ample units and seized significant material resources, and reached the area of Prijeboj, Čelopek, Drežnik Grad, and Grabovac Drežnički towards Croatia, then the area of Majdan and Ljubina towards Dvor na Uni. On 5 August, the aggressor abandoned the radio-relay installation at Gola Plješevica. In this way, the 5th Corps, during the first day of operation, entered deep in the occupied territory of the Republic of Croatia, and came to the state border between Bosnia and Herzegovina in the area of Dvor na Uni. The 5th Corps forces, in a fierce operation, broke the resistance of the great-Serbian forces along Kordun and Lika frontline, and inflicted losses on them.

By the end of the day (6 August 1995) the 5th Corps liberated some more places and reached the frontline Nebljusi – Poljana – Frkašić – Bijelo Polje – Korenica – Plitvička jezera – Selište – Brajdići – Rakića brdo, and met there the Croatian Army. Two armies met at the junctions of roads Slunj – Ličko Petrovo Selo and Slunj – Plitvice (motel MG) and near the village Prijeboj. General Atif Dudaković, 5th Corps Commander, and Croatian Army General Marijan Mareković met on 6 August in the motel MG in Rakovica (junction of the roads Slunj – Ličko Petrovo Selo and Slunj – Plitvice) deep in the territory of the Republic of Croatia (at the reached lines, at the entrance to Rakovica).

The Republic of Bosnia and Herzegovina Army General staff Commander, considering the fact that the visit of delegation of Croatian Army and Krešimit Zubak (Federation of Bosnia and Herzegovina President) to Velika Kladuša was announced for 6 August, although there were some suspicions that they would try to secure the survival of Fikret Abdić in Velika Kladuša and his pseudo-state creation which he inaugurated (in Velika Kladuša) on 26 July 1995 to “Republic of West Bosnia”, ordered the 5th Corps Commander to seize activities in the territory of Croatia

and liberate Velika Kladuša. On 8 August, the 5th Corps units, in line with that order, liberated Velika Kladuša and reached the state border between Bosnia and Herzegovina and Croatia near Željezno Polje (south of Bihać) all the way to Gornji Dobratin (northwest of Bosanski Novi).

On 12 September, the Republic of Bosnia and Herzegovina began with the offensive activities along the Komar-Vrbas avenue of attack. In the night of 13 September, the 7th Corps units liberated Donji Vakuf, one of the biggest strongholds of the Serbian aggressor in central Bosnia. In continuation of the offensive activities in the area of Komar, the 7th Corps units liberated the Travnik villages of Voćnjak, Gradina, Skočaj, Dželilovac, Šešići, and Karaula, and got full control over the ridge Komar. During the fights on 15 September, the 7th Corps units took control over Babanovac at Vlašić plateau. Following the liberation of Donji Vakuf, the units continued along the river Vrbas valley towards Jajce, and on 14 September 1995 liberated Vinac and surrounding villages, arriving some 4 kilometers from Jajce (Bravnice – Zelenkovice). The main forces of the 7th Corps started from Vlašić towards Jajce, and on the way they merged with the forces that operated in the valley of Vrbas river, thus liberating major parts of the Jajce municipality. Units of the Croatian Army and the Croatian Defense Council entered Jajce on 13 September 1995 during their operation *Maestral* (8-15 September 1995), and on the way they liberated Drvar, Šipovo, and Jajce, two important ridges: Oštrelj and Mlinište. In this operation only Mrkonjić Grad was in front of the Croatian forces on their advancement towards **Banja Luka**. Entering of Croatian forces to Jajce caused dissatisfaction among the RBiH Army soldiers, especially those coming from the territory of Jajce. Treating the liberated area and the town itself as exclusively Croatian territories, the example of Jajce completely disclosed the political and military motives of the Croatian Army and Croatian Defense Council engagement in the operations against Serbian aggressor in Bosnia and Herzegovina.

The RBiH Army 5th Corps units, following the meeting in Zagreb held on 1 September 1995 between the RBiH Army General staff Commander and Chief of the Supreme Headquarters of Croatian Army, where they discussed and agreed on joint operations and other activities, and the corresponding preparations, initiated on 13 September the operation (*Sana 95*) along

two avenues of attack: towards Bosanski Novi and Sanski Most, and towards Kulen Vakuf and Bosanski Petrovac. On the second day of the operation, 14 September, the 5th Corps units liberated Dubovsko, Lipa, Bjelaj, Orašac, and Kulen-Vakuf, and finally liberated the territory of the Bihać municipality. On 15 September, the 5th Corps units liberated Bosanski Petrovac and Ključ. The meeting of the 5th Corps units, from one side, and Croatian Army and Croatian Defense Council, from the other, took place at the ridge Oštrej, located between Drvar (taken over by Croatian Army and Croatian Defense Council in August 1995) and Bosanski Petrovac. Due to insufficient coordination and communications, the forward units of the RBiH Army and Croatian Army entered into conflict at Oštrej, which did not take long and had no major consequences.

The 5th Corps units had successes in combat operations on their way to Bosanski Novi and Sanski Most: on 17 September, they liberated Bosanska Krupa, Veliki and Mali Badić, Gornji and Srednji Bušević, and the units of the Operative group Centar liberated, in the direction of Sanski Most, Hrustovo and Vrhpolje. The following two days (18 and 19 September) following settlements were liberated: Otoka, Arapuša, Veliki Dubovik, Lušci Palanka, and Korčanica.

On 10 September 1995, in morning hours, the 2nd Corps units initiated the operation aimed at liberation of Vozuća (*Vozuća operation*). The aggressor was providing a strong resistance to the 2nd Corps units. The army units of the 21st Division, following the successful artillery preparation, broke through the aggressor's line and by 10:00 hours liberated settlements of Mrahorovići, Klempići, Delići, Seona, and Ikanovići. The army units of the 22nd and 25th Divisions liberated the locations of Greben, Klupe, and Zečevo brdo, and the 120th Hill brigade "*Crni labudovi*" liberated Kablovac. The dominant position Paljenik was also liberated, which created favorable conditions aimed at liberation of Vozuća and the road along the Krivaja river valley, which connects Zavidovići and Olovo and Banovići. The 3rd Corps units continued pushing the aggressor from the positions on Stog, Ljeskovac, and Lokve. On 10 September, round 18:00 hours, the units of the 2nd and 3rd Corps met in Vozuća, which finally destroyed the contingency plan of the aggressor to keep the reserve southern corridor along the Krivaja river valley. After three and half years, Tuzla and Zenica regions were

finally connected by road communications. Following the liberation of Vozuća, the road along the Krivaja river valley, and southern slopes of Ozren mountain, merging of the units of the 2nd and 3rd Corps, favorable conditions were created aimed at continued engagement of these two Corps in direction of Doboj.

Following the initial success and liberation of Vozuća, the units of the 2nd and 3rd Corps continued liberating the territories and positions on Ozren. On 15 September, the 3rd Corps units liberated position Blizna, from which the aggressor had artillery control over the Bosna river, from Zavidovići to Maglaj; the units of the 2nd Corps liberated the position Tumarsko brdo, from which the aggressor carried out the artillery attacks at Tuzla and Lukavac. In continued operation, the units of the 2nd and 3rd Corps liberated several settlements along the valley of rivers Spreča and Bosna. In course of combat operation carried out on 6 October, the units of the 2nd and 3rd Corps met again near Ozren. The operation ended on 10 October, after some units of the 2nd and 3rd Corps were redeployed to assist the 5th Corps. The combat activities finally ended on 12 October 1995.

Following the completion of NATO airstrikes on 21 September 1995, the possibility was opened for the 1st and 4th Corps to engage within their areas of responsibility. During the operation at Trnovo frontline, the 1st Corps units liberated on 3 October the positions Kragujevac, Čardak, Čelina, and Boljanovac, and besieged the aggressor unit at Lupoč. On 4 October, the 1st Corps units liberated Strug, Bosansko vratlo, Kobiljača, Bukova glava, Lupoč, and other locations, by which the RBiH Army liberated the Treskavica plateau and opened a possibility to advance towards the ridge Rogoj and town of Kalinovik. The 1st Corps units continued with the operation until 6 October, and they continued to keep those positions until the signing the agreement on cessation of hostilities in Bosnia and Herzegovina.

The 4th Corps units, during their operations from 20 September to 3 October, also had significant military results, and they liberated the area of Glavatičevo, dominant positions of Krstac, Krupac, Komolje, Orlov luk, and some others accessing Kalinovik and Nevesinje.

Negotiations on maps were carried out in mid September 1995 “**at battlefields and in a way that suits the map**“ of the *Contact group*

territorial boundary demarcation (division of the Republic of Bosnia and Herzegovina) – the ratio 51:49.

The United States of America held the position that **it was not “wise to capture Banja Luka”**. Holbrooke asserted, in accordance with such a position, that the negotiations were decided upon at the battlefield **“as long as the Muslims and Croats achieved successes while remaining, at the same time, inside determined boundaries (as for example, non-capturing Banja Luka)”** which, according to him, increased **“chances for reaching an agreement.”** To that end, he wrote on 13 September to Christopher **“that successes and achievements of Muslim-Croatian forces facilitate the peace process.”**

At the meeting with Holbrook held in Belgrade on 13 September 1995, Milošević proposed **the ceasefire in the entire country** (The Republic of Bosnia and Herzegovina), estimating that **“he could make the Bosnian Serbs to agree to the ceasefire in the entire country, if in return, bombardment stops.”** However, Holbrooke did not accept that. **“General ceasefire”**, in his opinion, was out of question at that time. In regard to that, he expressed his readiness to talk about a ceasefire only **“for the area of Sarajevo”**.

On 14 September at 02:15 hours, the Serbs accepted the American plan **“after more than ten hours of negotiations”** the American plan – **“they signed the document we had drafted”**, said Holbrooke. **“They committed to cease all offensive actions around Sarajevo and immediately start to withdraw the heavy weapons, as well as allow a free access to Sarajevo by land and open the Sarajevo airport for humanitarian transport within 24 hours. In return, NATO will suspend airstrikes for 72 hours and subsequently assess if they abide of and honor the set conditions.”**

The United States tried to change **“military situation in the field”**, whereby the **“Croat-Muslim offensive on the west and bombardment had a great impact to the Bosnian Serbs”**, that is, to Slobodan Milošević and the Federal Republic of Yugoslavia, the state aggressor to the Republic of Bosnia and Herzegovina.

Holbrooke, that is, the United States were inciting **“the military action in three specific areas** (Sanski Most, Prijedor, and Bosanski Novi), while they **“opposed the action in Banja Luka.”** In that regard, he

noted that he **“was fully aware that we could be accused for applying double standards”**. However, **“those three towns”**, in his opinion, **“were less emotionally and historically burdened, and could be retained in the negotiations. But, the number of refugees that would result causes my brain overload”**.

The United States permitted the carrying out of military operations that are **“in favor of the map”** of the *Contact Group*. Successful military operations of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina and Croatian Army by mid September 1995 changed the then territorial division of Bosnia and Herzegovina, captured by war and genocide in favor of the Bosnia and Herzegovina defenders – 50:50. All further military activities that would disturb the ratio detriment by the *Contact Group*, the United States did not allow because, in Holbrooke’s opinion, it would not been accepted by Slobodan Milošević. The most obvious example of that is Banja Luka.

In mid September 1995 **“tensions between Croats and Muslims increased again.”** Namely, on 17 September, Holbrooke received **“alarming news: after the takeover of Bosanski Petrovac, two sides came against each other and Muslim soldiers killed three Croats.”** Possible fighting between Croatian forces and the Army of RBiH in Bosanski Petrovac and **“tensions surrounding who would take control over the newly conquered areas”**, in Holbrook’s opinion, **“went in favor of the Serbs”**.

Due to the problems incurred in carrying out of the joint operations by the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina and the Armed Forces of the Republic of Croatia (Croatian Army and Croatian Defense Council) **“in particular regarding the unjust claiming of the liberated, / occupied – note by S.Č./ Bosnia and Herzegovina territories by Croatian Army and Croatian Defense Council as exclusively national”**, that is, Croatian, the meetings between the delegations of the Republic/Federation of Bosnia and Herzegovina and Republic of Croatia were held in Zagreb on 18 and 19 September, in the presence of high-ranking American political and military officials. At the meeting in the American Embassy on 18 September, General Rasim Delić, Commander of the General Staff of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina, **“pointed out the key problems in the up to that moment joint operations, stressing out especially the**

attempt of the Croatian Army and Croatian Defense Council to treat the liberated areas as ‘Croatian’, and not allowing the return of Bosniacs to that territory.” Richard Holbrooke “explicitly requested the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina not to carry any operations against Banja Luka since they could result in a new wave of hundreds of thousand refugees, and re-involvement involving of Serbia and FRY with all resources into the war. In case that Army would, however, launch an offensive, Holbrook threatened with NATO attacks against the Army, warning that those actions (of the Army of Bosnia and Herzegovina – note by S.Č./ would be in vain, due to the fact that internal demarcation of BiH lines was already determined, and the Federation would have to return all territory over 51 percentage to the Serbian entity.”

In mid September 1995, clear signals were given as to stop the liberation activities of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina. Thus, on 19 September, Warren Christopher presented, while warning Milošević at the same time to keep his forces away of Bosnia, **“the understanding of a natural aspiration of Muslims and Croats to regain their taken away territories”** but also the hope **“that the offensive against Banja Luka region would be suspended soon”**. At the proposal of the Russian Federation, the UN Security Council in its *Statement* of 19 September pressed the request from **“all sides involved in the field war operations in Bosnia to cease their actions in the western Bosnia.”** Nicholas Burns, the White House Spokesman, stated on 19 September **“that Richard Holbrooke got assurances from Izetbegović and Tuđman that they would not try to take Banja Luka”**. A joint statement of Bernard Janvier and Leighton Smith followed one day later (20 September) **“stating that a continuation of airstrikes against Serbian positions around Sarajevo was not necessary for the time being.”** On 22 September, Warren Christopher repeated the call for cessation of hostilities, stressing out that **“further fights would jeopardize the peace process.”**

The United States requested Tuđman and Izetbegović **“not to take Banja Luka”** (**“we asked them not to take Banja Luka”**). Namely, at the meeting in Zagreb on 19 September 1995, Holbrooke issued **“an order”** to Izetbegović and Tuđman that **“offensive will not be directed towards Banja Luka”**, that is, that they were not allowed to capture Banja Luka.

By that, the United States stopped **“the winning operations along the west and central Bosnia”**. With respect to that, Holbrooke claims that this was **only** the suspension of the offensive against Banja Luka.

Preventing the attack at Banja Luka was, in the opinion of the journalist Roger Cohen, **“the act of total real politics”** on the part of America, because, if they had allowed the Federation to take Banja Luka, it **“would have knocked out the peace process”**. Holbrooke states that Cohen **“wrongly understood our motives for opposing to the attack at Banja Luka”**, since **“a true supporter of real politics would encourage that process, regardless of the consequences.”** To that end, Holbrooke claims that, as far as he is concerned, **“care for people decided on that matter”** because **“given a tough behavior of the troops from the Federation during the offensive, it became obvious that the possible fall of Banja Luka would have led to the forcible random deportation and killing.”** And thus, he did not **“think that the United States should contribute to the occurrence of new refugees and increase of sufferings of people in the taking of the city, which would anyway have to return later on.”**

After the American negotiators managed to (on 19 September in Zagreb) achieve that Tuđman and Izetbegović **“say at the same time that they would not attack Banja Luka”**, whereby they **“used ‘the American peace plan’ as an excuse for the sudden giving up, although it seemed as if they anyway did not want to go further...”** and, despite the fact that in that way **“threat to Banja Luka was removed”**, Holbrooke continued to **“believe that significant diplomatic benefits could be gained from the further military successes of the Federation in the western Bosnia.”** Therefore, he was not **“fully satisfied with a general instruction from Washington, requesting Tuđman’s and Izetbegović’s acceptance to fully stop and cease the offensive.”** In that regard, he sent (on 20 September) a message to the State Secretary Christopher stating that **“contrary to many newspaper reports and other impressions, the military offensive of the Federation has helped a lot in the peace process”** and that **“difficult and tough negotiations on maps”**, negotiations about the territory, **“were actually going on at the battleground and up to now in the manner that suited the map (“with 51:49 ratio”). In just a few weeks, the known division of the country in the ratio of 70-30 has dropped to**

50-50, obviously facilitating our task”. On that occasion, Holbrooke admitted **“(We admit) that two potential targets should be excluded: Banja Luka and Eastern Slavonija”**.

Holbrooke and his negotiation team **“immediately after a stormy meeting”** between Tuđman and Izetbegović, held in Zagreb (19 September) **“flew to Belgrade for a dinner and another session with Milošević before their return to Washington.”** Holbrooke **“wanted to personally say to Milošević that the United States was the one that forced Tuđman and Izetbegović to give up Banja Luka.”** Wishing **“that the recognition for that achievement be definitely attributed to his team,”** Holbrooke **“told Milošević that, although Tuđman and Izetbegović understood all military and strategic reasons for not attacking Banja Luka, the fact that the ‘USA told them not to do that’ was the main reason for those two presidents to commit themselves not to do so.”**

Moreover, Holbrooke said: **“We asked them not to take Banja Luka, but we gave to Croats and Muslims no other ‘red light’ outside the Banja Luka region”**, adding: **“Our team did not make any effort to distract them from taking Prijedor and Sanski Most as well as other areas that belong to them according the *Contact group* map,”** since, in Holbrooke’s opinion, the negotiations on the map were **“underway at the battlefields”**, that is, in the second half of September 1995.

The successful combat operations of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina, the Croatian Army and the Croatian Defense Council **got the “Republika Srpska Army” into a difficult position**, whereby some of its units, as for example the 2nd Krajina Corps which the forces of the RBiH Army managed in ten days of intensive fighting to break out along the avenues of attack: Bihać – Petrovac – Ključ – Sanski Most – Banja Luka and Jajce – Mrkonjić-Grad – **Banja Luka**, of which outcome the destiny of the collaborator’s and pseudo-state structure of the Federal Republic of Yugoslavia – Republika Srpska depended on. Then, **“the Army of Bosnian Serbs was in chaos and some shooting of the Serb soldiers at their officers were reported.”** In such chaos **“at least hundred thousand of Serb refugees fled to Banja Luka or further to the east, fleeing from the advancement of the Federation forces”**.

On 27 September, the Operative group South of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina (17th Chivalrous Krajina Brigade, 7th Bosniac Military Police Battalion and the 7th Corps Military Police anti-terrorist company, as well as the 5th Corps 501st Hill Brigade) advanced towards the Manjača plateau. The Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina liberated Podrašničko polje, reached the fence of the Kula Barracks and the Forward Command Post of the 1st Krajina Corps of the “Army of Republika Srpska” in Bunarevi. The 1st Krajina Corps Command was not able to halt the advancement of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina.

After the 2nd Battalion suffered losses in the fierce battle in an attempted taking of Skraduša on 27 September, due to which it had to withdraw to the initial positions and upon the 501st Hill Brigade withdrawal to the Rajkova brda on 28 September, the 17th Chivalrous Hill Krajina Brigade found itself in a difficult situation. Since then, it was not able to defend alone over 500 km² of the territory it had liberated in only three days. The established lines of defense were stretched to about 30 km. There was no required depth. The Brigade was left alone in a huge area it had liberated. Due to the suffered losses and tiredness, the 17th Brigade was rotated.

In the meantime, “Republika Srpska Army” was stabilized and it steadily started taking the initiative. The 7th Corps units, under the pressure of fierce attacks of “Republika Srpska Army” were withdrawing from the territory of Manjača, Sitnica and Čađavica to Ključ, abandoning the lines and fleeing towards Ključ. By 4 October 1995, “Republika Srpska Army” was again within reach of Ključ. Whole territory that had been liberated by the 5th Corps prior to the arrival of the 17th Chivalrous Krajina Brigade, from Ključ to Mrkonjić Grad, was lost as well as all 500 km² liberated in three days by the 17th Chivalrous Brigade. The incoming units of the 7th Corps, unfortunately, **“not only that they were unable to retain the achieved lines, but they also put into question, by their conduct, the defense of Ključ.”**

Following the Zagreb (10 September 1995), the units of the 5th Corps of the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina were, continued their operations. In the period between 20 and 29 September, they achieved success and liberated parts of the territory towards Bosanski Novi and Sanski Most.

In early October 1995, the United States believed that **“balance was established in the battlefield (at the frontline).”** The tensions between Zagreb and Sarajevo grew more and more. Tuđman stopped the further advancement and threatened by the things already achieved. **“Croatian forces ceased the fighting, thus enabling the Serbs to open their heavy fire at the Bosnian Army.”**

At that time, the United States believed, considering also that Tuđman and Milošević agreed to suspend combat operations, **“that the Federation most likely reached the peak of its conquering”**, and Tuđman did not want to support **“further territorial capturing”**. Richard Holbrooke and the General Donald Kerrick passed that position of the United States to the President of the Republic of Bosnia and Herzegovina Presidency, Alija Izetbegović, and to Muhamed Šaćirbegović, in Konak, Sarajevo on 4 October 1995, at the ceremony of John Menzies’s appointment as the Ambassador of the United States to Bosnia and Herzegovina. Kerrick expressed **“concern that Tuđman would not support further territorial conquering in order to prevent Bosnians from getting the majority of the territory”**, and he reminded Izetbegović **“that in all wars there were times for advancement and the times for consolidation”**, whereby he pointed out that, in the opinion of the USA, that time was **“the times for consolidation.”**

Thereupon, **“Draft Agreement on Ceasefire”** was quickly made, incorporating all conditions set by Izetbegović. The American (negotiation) team afterwards (that same day) travelled to Belgrade where Milošević **“signed the document aglow of happiness.”** The following day (5 October) **“the Bosnian Serbs”** signed the document in Belgrade, while in Sarajevo it was signed by Izetbegović who was **“deeply afraid of the ceasefire”** and **“was still reluctant to do that.”** Holbrooke pushed a pen **“to him”**, saying: **“Mr. President, with one signature you can end the four year fighting in your country,”** and **“under your conditions ... If you did not sign now, the war would continue.”** Izetbegović **“took a paper. His hands were trembling while he was holding it. Finally, slowly and unwillingly, he signed the document.”**

According to Christian Schwarz Schilling, Alija Izetbegović **“claimed that NATO threatened with bombardment in case the counter-offensive in Prijedor is not stopped.”** To that end, Schilling argued that **“the**

influential forces, which did not allow the Oluja Operation (Croatian counter-offensive in August ‘Oluja’, and then the operations of the Bosnian Army and Bosnian Croats in September codenamed Maestral/ West Wind), to become successful in the huge area, came from NATO, as well as from a direct contact with Izetbegović from London, Paris and Moscow.” The influential world powers (United States, Great Britain, France, Russia and others) were, in his opinion, **“willing to prevent a total break up of Republika Srpska (it was possible in military way) in order to ensure so the Serbian (and their own) interests”**. As Schilling argued, **“that was unfortunately reflected in the Dayton Agreement, which is unfavorable for Bosnia and Herzegovina, due to which the country is still suffering today.”**

After **“the military offensive of the Federation helped so far the peace process”** and **“territorial issues”**, according to the American negotiators, that is, according to the *Contact group* Plan **“were mainly solved in the battlefields”**, the negotiators started to deal with a cessation of hostilities. *The Ceasefire Agreement*, reached on 5 October which was supposed to come into force on 10 October following the world-orchestrated pressure, more precisely, the pressure on the part of the United States, included also **“cessation of all hostilities in the entire territory of Bosnia and Herzegovina, provided the establishment of a full restoration of gas and electricity in the Sarajevo city at that time...”**.

By setting the five-days-deadline for entering into force – 10 October – and the condition for supplying Sarajevo with electricity, the Republic of Bosnia and Herzegovina Army and **“Croatian forces gained time during which they could takeover” Sanski Most, Prijedor and Bosanski Novi**. As 10 October was approaching, the date of *Ceasefire Agreement* coming into force, the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina launched an attack to liberate Sanski Most, while the Croatian forces were preparing to take Mrkonjić Grad. In attempt to gain some time that would enable the liberation of Sanski Most and movement towards Prijedor, Prof. Dr. Hasan Muratović, President of the Committee (of the Republic of Bosnia and Herzegovina Government) for Cooperation with UNPROFOR and the international organizations, argued that the **“full supply of Sarajevo was not established during the initial deadline.”** In that way, according to

the *Secretary General Report on Srebrenica* dated 15 November 1999, “**a postponement was gained in which the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina managed to take Sanski Most, while Croats took Mrkonjić Grad and advanced further north**”.

On 8 October, the units of the Army of RBiH, the Croatian Army and the Croatian Defense Council, in accordance with the agreement of 5 October, launched an attack. The Army units in the 5th Corps area of responsibility liberated during the day the settlements of Slatina, Lisac, and Mitrovići, and Sanica the following day. The units of Army, Guards Brigade and part of the 5th Corps units reached the territory of Sanski Most, going via Grmeč and Sanica, and liberated it on 10 October, whereby they **endangered Banja Luka**. That same day, the units of the Croatian Army and the Croatian Defense Council liberated Mrkonjić Grad and subsequently continued their advancement along Crna Rijeka towards **Banja Luka**, and through Balkana and Čadavica to Manjača, by which “**the western part of RS, between the rivers Vrbas and Una, was fully jeopardized.**” On 11 October, the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina liberated Kamengrad, and subsequently the settlements of Demiševci, Bojanići, and Pejići, at southwest of Prijedor.

Until 11 October, the Serbian aggressor satisfied all the terms from the signed ceasefire agreement of 5 October 1995, which particularly reflected in the improvement of the situation in Sarajevo – delivery of gas and electricity what the President of the Russian Federation, Boris Yeltsin, personally stuck up for. That determined the President of the Republic of Bosnia and Herzegovina Presidency to order a ceasefire.

By a short dispatch sent to the Army of RBiH General Staff Commander, Rasim Delić, “**to be enforced as of midnight (12 October at 00:01 hours)**”, on 11 October 1995 (at 17:00 hours), the President of the Presidency Alija Izetbegović ordered to the Armed Forces of the Republic of Bosnia and Herzegovina a general and full-scale ceasefire in the entire Bosnia and Herzegovina battleground (“**... ceasefire along the entire frontline...**”). But, “**battles in Krajina were not stopped. There were some rumors – mostly uncorroborated – that there existed a threat of fall of Banja Luka. Long lines of refugees blocked up the roads through Posavina Corridor towards Serbia...**” Because of that, the American Ambassador to the Republic of Bosnia and Herzegovina, John Menzies, visited again Alija

Izetbegović on 12 October 1995, forwarding to him the American warning **“that the ceasefire agreement must be honored”** and **“in a fully serious tone”** he passed **“the message that the NATO air forces would be used against our units in case we did not stop the operations. He added that threat was very serious and would be executed”**. Both the UNPROFOR and NATO Commands put an ultimatum to the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina to stop the military operations, argued President Izetbegović.

The offensive operations of the Republic of Bosnia and Herzegovina Army in Bosnian Krajina continued on 12, 13, and 14 October 1995, and thereupon all operations were stopped in the early afternoon of 14 October 1995, which was actually the end of the defensive war of the Republic of Bosnia and Herzegovina Army.

Following the big and significant events in the second half of 1995, *the Agreement on Ceasefire in Bosnia and Herzegovina* (signed on 5 October) came into force in Bosnia and Herzegovina on 12 October 1995, under a strong pressure exerted by the United States on all important participants in the war. Although the Serbian aggressor did not manage to achieve in full **“all strategic goals of the Serbian people in Bosnia and Herzegovina”**, he accepted on 12 October 1995, with no hesitation, the ceasefire. At that time, the situation in the “Republika Srpska Army” was difficult, particularly in the 1st and 2nd Krajina Corps. The soldiers of the “Republika Srpska Army”, **“exhausted by longtime operations, along with great losses in manpower and territory”**, **“was increasingly losing their fighting morale. The situation was especially difficult in the units that lost domicile territories /from Mrkonjić Grad to Prijedor – note by S.Č./**. **The soldiers of those units did not know where their families went to, whether they found any accommodation, food. Because of that more and more of them deserted and started to search for their families in order to care for them. Even complete units deserted.”**

Although the Serbian aggressor maintained till the end of the war an absolute technological superiority, the permanent ceasefire suited him. The ceasefire was a prerequisite for opening of the peace talks based on the agreements on future structure and internal demarcation lines in Bosnia and Herzegovina of 8 September 1995 (*Geneva Principles*). The

aggressor tried by peace talks to enforce that agreement because it granted him a half of the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina on which, by aggression and genocide, a nationally exclusive – Serbian Entity – Republika Srpska was formed.

With total ceasefire on 12 October 1995, at the time when the Republic of Bosnia and Herzegovina Army presented an organized, strong and powerful armed force, with the *principles* on the structure of Bosnia and Herzegovina agreed in Geneva and New York, the basic preconditions to start the peace talks on Bosnia and Herzegovina were met.

The signing of the *Agreement on complete ceasefire* which came into force on 12 October 1995, **stopped** all liberation-winning operations of the Republic of Bosnia and Herzegovina Army, started in 1994 and ended by the liberation of some towns and inhabited places.

At the time when the Republic of Bosnia and Herzegovina Army was “**powerful and competent to win a just freedom in Bosnia and Herzegovina territory**”, the United States unfortunately stopped their liberation actions. The United States exerted a pressure aimed at signing of *Ceasefire Agreement* of 12 October 1995, and threatened to use the airstrikes against the Republic of Bosnia and Herzegovina Army, in case the liberation operations did not stop, by which the offensive of the RBiH Army was halted.

In September and October 1995, the American negotiating team headed by Richard Holbrook, met several times the political and military leadership of the Republic of Bosnia and Herzegovina. They were fully clear and precise in their request for the completion of the war and start of peace talks, on the ground of the *Basic Principles for Bosnia and Herzegovina*, made in Geneva on 8 September 1995 (*Geneva Principles*) and in New York on 26 September (*New York Additional Principles*). They requested the halting of the advancement of the RBiH Army, Croatian Army and Croatian Defense Council, especially those of the RBiH Army, at the time when the Federation of Bosnia and Herzegovina controlled over 51 percentage of the Republic of Bosnia and Herzegovina territory. They threatened with the NATO airstrikes against the RBiH Army in case their units continued their combat operations. They were very explicit in their request as not to carry out

the operations **to Banja Luka**. Holbrooke encouraged the political and military leadership of the Republic of Bosnia and Herzegovina to liberate Prijedor and Bosanski Novi, **“but was resolutely against the continuation of any operations against Banja Luka.”**

The United States, as Slobodan Milošević argued, **“saved Banja Luka”** – they **“practically forbade Tuđman and Izetbegović to go further and ordered them to stop, they ordered, in the literal sense of the word, them to stop, under the threat of airstrikes.”** The Americans **“stopped Muslims and Croats at the time when they could enter Banja Luka by buses, because they could not arrive as fast as these /Serbs – note by S.Č./ were fleeing.”**

Once the Republic of Bosnia and Herzegovina Army **“became organizationally and technically stronger to such an extent that it stopped the further capturing of the territory /of the Republic of Bosnia and Herzegovina – note by S.Č/ and took over a strategic initiative at the Bosnia and Herzegovina battleground”**, the so-called international community, in particular the United States, as well as other *Contact group* members, brought the political leaders of the aggressors’ states **“to the peace negotiating table”**.

The Republic of Bosnia and Herzegovina Army, by its achievements in 1994 and 1995, contributed that the so-called international community and political leaders of the aggressors accepted more serious and accountable peace talks. The so-called international community remained consistent with the concept and policy of territorial-political division of the Republic of Bosnia and Herzegovina, by which it rewarded the criminals and punished the genocide victims, and in this way saved the Serbian aggressor from a total military defeat, as it did in the case of saving the Croats by the Washington Agreement.

*

* *

The peace talks began on 1 November 1995 at the Wright-Patterson Air Force Base, Dayton, Ohio. The talks were (headed) led by the United

States – they had an exclusive, special, and a dominant role in a complete peace process, although they also involved the representatives of the *Contact Group*, as well as the European Union. In Dayton, Europe was mostly in shadow. The United Nations, unfortunately, did not have and did not play a significant role in that process although their representatives participated in the parallel negotiations for Eastern Slavonia (Croatia).

Very difficult, complex, tough, long, and exhausting talks over the territory were conducted in Dayton “**in an atmosphere full of dishonesty, propaganda and tricks**”, more specifically, it was an open battle for territories, along with a total isolation, huge and terrible **pressures**, threats, blackmails, disputes, shouting, anger, appeals, promises, invitations, using of specific and sometimes unusual diplomatic methods and techniques, combination of pressures, rhetoric and direct involvement of the United States, and in particular **the pressures** (“**of the greatest world power**”) and ultimatums given to the Bosnia and Herzegovina delegation (delegation of the Republic/Federation of Bosnia and Herzegovina), first and foremost, to Izetbegović, Silajdžić, and Šaćirbegović, primarily in case of Sarajevo (according to Holbrook – Bosnian Jerusalem), Goražde, Brčko and the Posavina Corridor, valley of Sava river, Srebrenica, and Žepa, as well as some other disputable areas, out of which the most sensitive and critical were: Sarajevo, Goražde, Brčko, Posavina Corridor and valley of Sava river. That “**biggest issue**” – **division (of the territory) of the Republic of Bosnia and Herzegovina state** from Geneva (8 September) and New York (26 September) and all the way to Dayton “**has not been addressed at all**”. “**During the preparatory tours along the region**”, Holbrooke “**made a strategic decision to firstly deal with ‘easier matters’, hoping that ‘he would so strengthen the confidence among the confronting parties and also confirm the credibility of the Group as a mediator’**”.

The maps of internal demarcation lines, along with the Constitution of Bosnia and Herzegovina, were the subject of “**the most intensive discussions from already the first day**”, whereby the most difficult discussions were conducted in case of Sarajevo, Goražde, and Posavina Corridor.

At the talks in Dayton, the Bosnia and Herzegovina delegation, in line with the Geneva and New York *Basic Principles for Bosnia and Herzegovina*, insisted on the *Contact group* Plan, with some variations.

However, the United States made a pressure on (our) delegation to give up even that Plan to their detriment.

Slobodan Milošević (constantly) insisted on the territorial division in 51:49 percent ratios. That was also the position of Franjo Tuđman. On 5 September 1995, after the *Oluja* Operation, in the course of political-diplomatic preparations of the United States for the Peace Conference, Tuđman made a map which, according to him, presented a graphical solution “**of the crisis in Bosnia and Herzegovina**”, as Tuđman qualified the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina.

Tuđman’s map deviated from the *Contact group* Plan, and it proposed Bosnian Posavina to be merged into one canton and joined with the Federation of Bosnia and Herzegovina; it also deviated from the Canton set-up of the Federation, as “**it proposed that Cazin Krajina, with no Croats at all in it, be included in the so-called Croatian regions, as well as “a part of Dubrovnik region, militarily held by Karadžić’s army.”** In addition, his map “**drastically departed from the position established by the military action ‘Oluja’**”.

Pressures and unacceptable ultimatums of the United States on Bosniacs (Izetbegović, Silajdžić, and Šaćirbegović) were especially prominent on 19, 20, and 21 November 1995, during the final talks, and were strongly and persistently supported, among others, by Tuđman. The American negotiators believed that it took “**much more than theatrical trickery**”, and bluffs that cheated no one for the Conference to be successful (“**to put an end to it**”).

The Delegation of Bosnia and Herzegovina was in the subtle ways forced to let up to Milošević, even supported by “**mediatory diplomacy by way of a napkin**” (“**Napkin shuttle**”). “**While Holbrooke, helped by Milošević, put on the clothes of his predecessors Carrington, Vance, Owen, Hurd, Stoltenberg, Bildt and other stakeholders on the international scene who were, during all these war years, trying to curry favor with the Serbian leader, the maps were taking precedence over the principles.**”

In attempt to persuade Izetbegović that “**it was the decisive moment**”, the American negotiators tried to find a way to persuade him “**to hop the peace**”. To that end, they asked (19 November) through Neville-Jones and Jacques Blot, the Prime Minister Major and the President Chirac to call

Izetbegović. **“Both of them did it immediately and told the Bosnian President that there would be no other opportunity if he missed that moment. Izetbegović admitted to the Major that there had been some progress, but that he needed some more territory in order to compensate for two lost towns, Srebrenica and Žepa.”** Besides that, the American Ambassador Marc Grossman in Ankara **“arranged also a telephone conversation between Izetbegović and the Turkish President Suleyman Demirel, the leader who Izetbegović most likely respected the most.**

During the Dayton peace talks there was, on the scene (in practice), an open trade in the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina. The Americans compared that practice to a trade **“in horses at fairs”**. Unfortunately, Americans as well encouraged that trade in the form of a barter of the territories, and it was a tragic fact that the Bosniacs accepted it, while some *Contact group* members (“Brits, French, and Russians) advocated for **(accepted)** the territorial solutions, aimed at the implementation of the (great-) Serbian genocidal ideology, politics, and practice – **(“establishment”) of ‘great Serbia’**”.

Negotiations about maps, territorial demarcation and division of the Republic of Bosnia and Herzegovina territory were followed by specific mental conditions with the Serbian and Bosnian leadership, specifically, with Milošević and Izetbegović and their closest associates that Americans termed as the mental condition of frenzy.

Milošević and Silajdžić were (20 November, from 02:30 hours) for more than two hours **“arguing, yelling, and drawing the broad lines on the maps”**. Milošević **“insisted all the time on the ratio 51:49”**. Silajdžić, **“after 3:30 hours came to a solution under which the Federation retained all key benefits reached in Dayton”**, whereby he **“returned to a sacred percentage”** and offered to Republika Srpska **“a mountain, sparsely populated Serbian region south of Ključ.”** Milošević accepted the proposal of Silajdžić, taking into account the fact that he and Silajdžić **“agreed to measure out a precise size as to achieve 51-49 for the whole country”**, by which at 4:00 hours (20 November) **“the deal was made”**.

On 20 November, at a moment of difficult talks in Dayton, better to say, trade conducted for finding a map solution – territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina, the President Clinton asked,

in a telephone call, (“**around 15:00 hours**”) Franjo Tuđman to accept a map of division, harmonized “**with the *Contact group Plan territorial concept of 51-49***”. Tuđman granted that request and confirmed it also in his conversation with Christopher and Holbrook, whereby he named two terms: “**Muslims have to give up a part of their land, and I have to return at least a part of Posavina.**” However, Izetbegović “**refused to change his position**”, and told them (Christopher and Holbrook) about Brčko, Srebrenica, and Žepa.

On 20 November 1995, late in the night (at 22.30 hours), the United States, while “**exerting pressure on Muslims**”, trying to make them sign, **set** (with a consent of the President Clinton) to Izetbegović, Silajdžić, and Šaćirbegović **an unacceptable ultimatum** requesting them to return Brčko and over one percentage of the territory, whereby they were given a deadline of one hour to reply. Izetbegović, Silajdžić, and Šaćirbegović did not accept the ultimatum, and Silajdžić reacted vigorously. Šaćirbegović announced (at 23.30 hours sharp) that the “**Bosnians will agree**” with the territorial demarcation, that is, division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in the ratio of 51:49, under the condition that they get Brčko. Holbrooke called Christopher **to tell him the news**, saying to him “**It is over – but maybe it is not. Maybe now, facing an abyss, they would clear their heads overnight**”. Tuđman, having in mind that he “**already has a majority of what he requested**”, insisted in requesting the United States not to give up, and Milošević, among other things, “**beseched**”: “**Try a little bit harder, do not give up**’.”

At the final (last) stage of the negotiations, the issue of Brčko was being solved. After numerous difficulties and obstacles, long delays, terrible pressures and (long) bargaining, and after “**more than 99 percent of the business has been finalized**”, Brčko still remained unsolved. The negotiators reached the dead end – the Conference was about a breakdown due to the issue of Brčko.

In the morning of 21 November 1995, Milošević came to see Tuđman and proposed to him “**that two of them sign the agreement even if Izetbegović refuses to do so.**” After that, Milošević visited Christopher and Holbrook, telling them that “**something has to be done in order to prevent the failure**” and **proposed that Tuđman and he sign the agreement**

and leave it **“open to Izetbegović to sign it subsequently”**. However, Christopher refused it categorically (**“That is absolutely impossible. We cannot have an agreement not sign by all. This is not a valid agreement.”**). **“Feeling as having been backed to the wall, Milošević put forward the last offer: to postpone the solution for Brčko until the passing a decision on appointment of an international arbiter”**.

Following the Milošević’s **“last offer”** Warren Christopher considered **“it would be enough for the Bosnians to come back to the table. ‘Suddenly, Milošević was ready to accept an arbitration and stopped insisting on determination of the corridor (to Brčko), (and that could) lead us to reach an agreement’.”**

Tuđman accepted Milošević’s proposal with satisfaction. Christopher and Holbrooke went after that to the meeting with Izetbegović, Silajdžić, and Šaćirbegović and presented them the Milošević’s offer – **arbitration for Brčko**. Christopher and Holbrooke **put an effort to “persuade Izetbegović to accept that ...”**, since the future of Brčko **“will be decided on by an arbitration. In case they refuse the offer, it would be announced within two hours that the Dayton ended. Christopher said that there was no time left for setting new deadlines. So, the reply should be given immediately.”**

Having in mind the American ultimatum, after **“a long, uneasy pause”**, when **“nobody said a word”**, Izetbegović said, **“slowly uttering the words: ‘This is not a just peace’.”** Then **“he murmured a reply, in a voice hardly audible, as he forced himself to speak: ‘But, my people needs peace’.”** Thus, **“the Bosnians agreed”** – they accepted the arbitration for Brčko, and thereupon the President Clinton (21 November) at 11:40 hours (from Rose Garden) issued a press statement, saying, inter alia, the following: **“After nearly four years, 250,000 people killed, 2 million refugees, atrocities that have appalled people all over the world, the people of Bosnia finally has a chance to move away from the horror of war towards the promise of peace.”**

Negotiating team informed the *Contact Group* about the situation developments and then invited Milošević, Tuđman, and Izetbegović to Christopher’s suite in Hope Center for a lunch and conversation about the remaining details. Immediately after the lunch, the President Clinton

made a call to Christopher's suite and congratulated three presidents, **“who gathered around a speaker on their achievement.”**

The ceremony of initialing the Agreement commenced at 15:00 hours **“while a chaos was all around”**. Just before the commencement of the ceremony, Milošević's collaborators and his fifth column – “Bosnian Serbs” refused to sign the Agreement and take part in any part of the closing ceremony. Having been reminded that the United States held him responsible for the acts of his (Bosnian) Serbs, Milošević guaranteed to have those signatures **“within twenty four hours”** following his return to Belgrade.

During the peace talks on Bosnia and Herzegovina from 1 to 21 November 1995, the delegations of the Republic of Bosnia and Herzegovina, the Republic of Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia were **“engaged in hours-long discussions with a view of achieving a peace solution for the conflicts in Bosnia and Herzegovina”**. As a result of those **“constructive and difficult talks”**, these countries reached an agreement **“on the terms of the General Framework Agreement”** and the following Annexes to it: Military Aspects of the Peace Settlement; Regional Stabilization; Inter-entity Boundary Line; Elections, the Constitution of Bosnia and Herzegovina; Arbitration; Human Rights; Refugees and Displaced persons; Commission to Preserve National Monuments; Bosnia and Herzegovina Public Corporations; Civilian Implementation, and International Police Task Force.

General Framework Peace Agreement for Bosnia and Herzegovina and its Annexes were accepted and initialed on 21 November 1995. Then, the Republic of Bosnia and Herzegovina, the Republic of Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia agreed to meet again in Paris and sign the Agreement and its Annexes.

On 14 December 1995, in Paris, a formal ceremony of the Dayton Peace Agreement was held in Élysée Palace, along with **“a small diplomatic theater wherefrom the peace started”** and the testimony and confirmation (by signatures) of the representatives of the European Union and the *Contact Group* members (Republic of France, Great Britain, Federal Republic of Germany, Russian Federation, and the United States of America). *General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, trilateral

international treaty was signed by three states: the Federal Republic of Yugoslavia, the Republic of Croatia and the Republic of Bosnia and Herzegovina.

“**Bosnian Peace Plan**” was, according the President Clinton, “**achieved with a great difficulty and contained a few bitter pills for both sides**”, but, in his opinion, “**it put an end to the four-year long bloody war that took more than 250,000 lives and forced more than 2 million of out of their homes.**” “**The American leadership**”, according to him, “**was determined for NATO to undertake more aggressive steps and finally take over the ultimate diplomatic initiative.**” The efforts of the United States, “**were immensely**”, as Clinton claims, “**facilitated by the achievements of the Croatian and Muslim Army /the Republic of Bosnia and Herzegovina Army – note by S.Č. /, as well as by a brave and stubborn refusal of Izetbegović and his associates to give up in front of the Serbian aggression.**”

*

* *

The General Framework Peace Agreement for Bosnia and Herzegovina (Dayton Peace Agreement) was accepted and initialed on 21 November 1995 in Dayton, Ohio. On 14 December the same year at the ceremony at the Élysée Palace in Paris, the General Framework Peace Agreement for Bosnia and Herzegovina, as well as Annexes to this Agreement, were signed in their original form. The parties to *the Agreement*, under which peace was established in Bosnia and Herzegovina and throughout a wider region, were the Republic of Bosnia and Herzegovina, the Republic of Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia, recognized as full-fledged international legal personalities who, under this Agreement and in line with established practice of international relations, determined their mutual rights and duties, **while fully observing sovereign equality of each other** (Article 1 of the *Agreement*), in terms of arrangements in individual Annexes to the Agreement, as well as in terms of cooperation on implementation of the peace agreement. The Federal Republic of Yugoslavia and the Republic of Croatia pledged to respect the territorial integrity and political independence of Bosnia and

Herzegovina in its internationally recognized borders (Articles 1 and 10 of the *Agreement*). By virtue of eleven Annexes – complicated, inconsistent, incoherent, inadequate, and hardly implementable in social and political practice, as integral part of *the General Framework Agreement*, all aspects of the peace process were regulated (military aspects of the peace agreement, regional stabilization, inter-entity boundary lines, elections, the Constitution, arbitration, human rights, refugees and displaced persons, Commission for Preservation of National Monuments, public corporations of Bosnia and Herzegovina, civil implementation and international police forces) pertaining to constitutional and legal structure of Bosnia and Herzegovina and regulation of different areas of socioeconomic development facilitating establishment and consolidation of peace.

The Dayton Agreement was based on the July 1994 *Contract group* Plan and *principles* agreed in Geneva (8 September 1995) and New York (26 September 1995) on division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two parts – entities (the Federation of Bosnia and Herzegovina and “Republika Srpska”), and the legalization of collaborator, pseudo-state and fifth column creation/entity of the Federal Republic of Yugoslavia, Serbia and Montenegro (“Republika Srpska”) – by which the Serbian aggressor and his associates won (their) Republic. Thus, under the Dayton Agreement a half of the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina, conquered in an aggressive war and the crime of genocide (conducted by the Federal Republic of Yugoslavia – Serbia and Montenegro and their collaborators, a fifth column and criminals from Bosnia and Herzegovina) was awarded to the Serbian aggressor and their criminals.

The Agreement on Inter-entity Boundary Lines of Separation and Relevant Issues (Annex 2 of the General Framework Agreement) sets forth that Bosnia and Herzegovina “**shall continue its legal existence under international law as a state**” “**within the existing internationally recognized borders**” and that it shall be composed of two entities: the Federation of Bosnia and Herzegovina and “Republika Srpska”, whereas **the entities shall have the right to establish special parallel relations with neighboring states in compliance with the sovereignty and territorial integrity of Bosnia and Herzegovina**” (Article I, Para 1-3 and Article III, Para 2a of the *Annex 4: CONSTITUTION*). Internal lines between (two) entities

(Inter-entity Boundary Line) are drawn on the 1:50.000 scale map “**to be enclosed**” in *Appendix* to the integral part of *the Agreement* “**marking inter-entity boundary line of delineation and lines on the 1 : 50.000 scale-map, to be enclosed in the Appendix A to Annex 1-A, delineating the Inter-Entity Zone of Separation and the Agreed Ceasefire Line and its Zone of Separation, accepted by the Parties as controlling and definitive, accurate to within approximately 50 meters.**” As for the territory of Brčko, according to the *Agreement*, binding arbitration was foreseen for the disputed portion of the Inter-entity Boundary Line.

Quantitative relation between the entities was not specifically referred to in *the Agreement on Inter-Entity Boundary Line and Related Issues*, or in *Appendix to Annex 2*. Instead, reference is made to the map attached to the Appendix. Namely, Article 1 of *the Agreement...*, states the following: “**The boundary between the Federation of Bosnia and Herzegovina and Republika Srpska (Inter-Entity Boundary Line) shall be as delineated on the map in the Appendix.**”

According to this map, the Federation of Bosnia and Herzegovina covers 51.47 percent of the total territory of Bosnia and Herzegovina, i.e. 26,351 square kilometers, whereas “Republika Srpska” covers 48.51 percent, i.e. 24,834 square kilometers, with exclusion of the territory of Brčko, which will be the subject of special arbitration.

In addition to previously established quantitative relations, in general terms sanctioned by the international community as early as December 1993, the starting point for determination of inter-entity boundary lines of delineation was *the map* by the *Contract group* (map). However, the decisive point in finalization of inter-entity boundary line of delineation was a **factual situation** (military situation) **on the ground** and ceasefire lines (front lines), with some exceptions.

The percentual territorial division of the Republic of Bosnia and Herzegovina between the Federation of Bosnia and Herzegovina and “Republika Srpska”, determined by *the Contract group* plan in ratio 51:49, i.e. 51.47 : 48.51, was retained and adopted in Dayton. However, territorial delineation contained in the *Contact group* plan (map), contrary to percentual territorial relations, **was not accepted**. Thus, territorial

percentages proposed by *the Contact group* were retained, but not territories. Evidently, the factual situation (military situation) on the ground (front) and ceasefire lines of the 12 October 2015 were crucial for internal delineation (inter-entity boundary line), i.e. for division of the Republic of Bosnia and Herzegovina.

According to Holbrook, Dayton was “**a good agreement**” “**on paper**”, because it “**ended war**”, what was the main objective (... **to end war**) of the American negotiating team, i.e. the USA and to “**establish a united, multi-ethnic country**”. Holbrook’s assessment that the Dayton Agreement established “**a united, multi-ethnic state**” is in contradiction to his assertion that “**innumerable peace agreements are alive only in historical books as case studies of failed expectations**”. The mentioned Holbrook’s assertion further corroborates his assessment that it was an agreement that only “**on paper**”, i.e. in theory, was “**a good agreement**”, implying numerous problems in its practical implementation of which Holbrook himself was very much aware.

The Dayton Peace Agreement, brokered under pressure and ultimatum of dominant parts of the so-called international community, i.e. great powers, mainly the United States, stopped (ended) war and established **unjust and bitter, “unfair and unprincipled”** peace, with “numerous internal contradictions”. The peace in Bosnia and Herzegovina was the greatest success of American foreign policy. It is “**a successful ceasefire agreement**”. The agreement ended war and reconfirmed several hundred-year long statehood identity of Bosnia and Herzegovina and values of a multi-ethnic community, with equal (**constituent**) status of Bosniacs, Serbs and Croats, as well as other citizens of Bosnia and Herzegovina, whereby the territorial integrity and sovereignty of Bosnia and Herzegovina as a complex state organization was preserved in Dayton (the USA particularly insisted on it). However, essentially it concerns the agreement imposed by the USA, an unjust peace resolution, the agreement on division of the Republic of Bosnia and Herzegovina in two entities, the agreement that introduced practice of national, economic, educational and all other forms of discrimination, a political solution based on genocide and other forms of crimes against humanity and international law. At this, aggressors, fascists and criminals were treated benevolently and given the status of peacemakers, and became, together with the victims of aggression and

genocide, parties to the Dayton Agreement. The genocide victims were compelled to sign such an agreement.

The Dayton Peace Agreement abolished the Republic of Bosnia and Herzegovina and legalized “Republika Srpska” and its pseudo-state organs, and legalized Serbian aggression and the crime of genocide; it legalized violent (by means of armed force) division of Bosnia and Herzegovina (after Dayton), enabled realization of (by political means) Serbian fascist and criminal ideology, politics, and practice. Hence, the Dayton Peace Agreement recognized legitimacy of a pseudo-state creation (Republika Srpska) established on genocide, as a separate entity within the state organization of Bosnia and Herzegovina, in contradiction to international law. Thus, the Dayton Peace Agreement, **“dedicating excessive space to care for (now defeated) Serbs, who caused the problem”** and who **“united by their fanatic dedication to the doctrine of ethnic purity”** conducted terror, violence, and genocide, awarded (Serbian) genocidal policy and practice (criminals), giving them a half of the country covered in mass graves. In this way the genocide victims were punished, which is *inter alia*, morally wrong.

Under the Dayton Agreement, the entities were granted **“original constitutionality, and the state was vested with powers in a measure to which powers were transferred from the entities to the state”**, whereby **“asymmetry of the entities was retained in terms of constitutional and ethnic structure – the Federation is composed of cantons, with two sovereign nations, and Republika Srpska is a unitary creation with sovereignty of one nation...”**

The Dayton Peace Agreement, *inter alia*, confirmed a historical fact that the Federal Republic of Yugoslavia **“from the very beginning and throughout the armed conflict”** in the Republic of Bosnia and Herzegovina **“exercised power over Republika Srpska”** – **“general political and military control over Republika Srpska”**. Hence, it is evident that that state planned, prepared, organized and committed all forms of crimes against humanity and international law in the Republic of Bosnia and Herzegovina, including aggression against the internationally recognized, sovereign, and independent state (Bosnia and Herzegovina) and genocide against Bosniacs, members of a national, ethnic, and religious groups as such. Moreover, at the events

of signing various agreements concluded in Dayton, **“it turned out repeatedly that the FRY acted to a large extent as an international factor that exercised power over Republika Srpska”**. *The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, under which Bosnia and Herzegovina, the Republic of Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia endorsed various agreements (and annexes) and committed themselves to **“respect and actively engage in fulfillment of various commitments arising from them”**, was signed by President Milošević (on behalf of the Federal Republic of Yugoslavia). This fact points to his authority and confirms that Milošević was a key figure, and not his collaborators and fifth column followers from the Republic of Bosnia and Herzegovina. (Karadžić, Mladić, and other members of a joint criminal enterprise, as well as Milošević’s pseudo-state Nazi creation – Republika Srpska). That signature had **“the effect of the guarantee that Republic Srpska will honor these commitments**. In addition, in its letter of 21 November 1995, addressed to the leading states, *Contact group* members (United States, Russia, Germany, France, and Great Britain), the Federal Republic of Yugoslavia pledged to **“undertake all necessary steps, in accordance with sovereignty, territorial integrity, and political independence of Bosnia and Herzegovina, to ensure that Republika Srpska would fully observe and adhere to all provisions”** referred to in the *Agreement on military aspects of the Peace Agreement* (Annex 1-A) and *the Agreement on Inter-entity Boundary Line of Delineation and Related Issues* (Annex 2) of the Dayton-Paris Agreement.

This international agreement (Constitution) acknowledged war conquest and rewarded the use of force – legalized a Serbian pseudo-state creation and the crime of genocide, and reinforced such practice in public-legal relations.

It is unacceptable and utterly immoral to legalize the results of crime against humanity and international law, including aggression and the crime of genocide. Thus, the basic principles of international law and human rights are violated, and such practice is in contravention with *the European Convention on Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms with its Protocols* in moral, political, and legal terms, and departs from all democratic standards.

The Dayton Agreement represents a constitutional model devised in the form of an international and legal agreement. Prior to the Dayton Peace Agreement in 1995, there was the last legitimate organization—a constitutional system of the Republic of Bosnia and Herzegovina. Unfortunately, the Bosnia and Herzegovina Federation Constitution broke down Republic constitutional order, as was the case with all constitutional arrangements established after 1994. The process of transformation of the Republic of Bosnia and Herzegovina system into the Dayton constitutional system was marked by the Serbian great-state project, based on great-Serbian ideology and politics, the consequences of which were aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina and genocide against Bosniacs, and grave violations of international humanitarian law. Namely, Serbian nationalist ideology and politics and Serbian fascist movement began by way of deinstitutionalization of constitutional system and proclamation of the (illegal) pseudo-state creation Republika Srpska on the territory of the state of Bosnia and Herzegovina, and resulted in commission of all forms of crimes against humanity and international law against Bosniacs, recognized by international law, including the crime of genocide.

In this context it is important to point to the setting up of a pseudo-state (illegitimate) creation Republika Srpska. In 1991 and in line with the Serbian great-state project “all Serbs in one state”, illegal Serbian authorities as well as territorial units were formed in the territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina, followed by inauguration of the illegal “Assembly of Serbian People in BiH”, which, up to the adoption of the Dayton Constitution, passed on decisions of fascist and genocidal nature by way of which nationalist great-Serbian related ideas were shaped up into norms and standards. Thus, the pseudo-state unitary creation Republika Srpska was established in constitutional terms favoring sovereignty of one nation only. The rule of Serbian people was legitimized in Bosnia and Herzegovina and a legal framework for the national state of Serbs was created, in line with great-Serbia ideology and politics “all Serbs in one state”. Practically, everything not related to Serbs was destroyed while a Serb pseudo-state creation was set up. The Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) formed the so-called Serb Republic of Bosnia and Herzegovina on 9 January 1992, to be renamed into “Republika Srpska” on 12 August same year.

By way of the Dayton Peace Agreement, western powers awarded and endorsed “**nationalist and territorial politics, which perpetually, even in post war time reproduced malign conflicts over ethnic territories**”, and recognized Serbian territorial conquest (“**legitimacy of war ideologies and politics**”), having given away to “**butchers a land covered in mass graves**”, **institutionalized genocide** and legalized the existence of the entity Republika Srpska. In this way an illegal regime *de facto* was transformed into a legal element of the constitutional “state” known as “Republika Srpska”. It concerns a legal successor of a fascist regime, under which the most severe forms of crimes against humanity and international law were committed, including genocide against Bosniacs. In this way *the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina* (Dayton Agreement), i.e. Annex 4 thereto, representing the Bosnia and Herzegovina Constitution, and in addition to numerous deficiencies, became an agreement in contradiction to itself, because the basic endorsed principles, *inter alia*, are territorial integrity, protection of human rights and freedoms, prevention of genocide and other forms of crimes against humanity and international law. One has to pose a question how is it possible that the Dayton Peace Agreement prohibits genocide and other forms of crimes against humanity and international law, when at the same time that agreement legalized a pseudo-state creation Republika Srpska established on the grounds of an aggressor’s war and crimes of genocide?

The Republic of Bosnia and Herzegovina and its territorial integrity were abolished by the adoption and ratification of the Dayton Peace Agreement. Unfortunately, by way of the Dayton Peace Agreement, the victim of aggression and genocide victim endorsed division of the Republic of Bosnia and Herzegovina and legalized and actually legitimized results of crime against peace and crime of genocide. Naturally, this could not have been achieved in a legal fashion, which distinguishes criminals from genocide victims, but in the sphere of agreement – in which automatically the criminals and genocide victims were legally equalized, and whereby the genocide victim having consented to the agreement, actually exonerated criminals.

From the position of international humanitarian law, the Dayton Agreement should have never been adopted and signed. “**Due to lack of international-legal subjectivity of one of contracting parties**” and “**grounded suspicion that the principle of willingness of negotiation**

was violated”, the *General Framework Agreement* “cannot be deemed legally valid not its validity may be compensated by the passage of time.” The *Vienna Convention*, regulating international treaties in legal terms (such as the Dayton Agreement) excludes a possibility that aspects of sovereignty can be the subject of inter-state treaties (Article 46); treaties procured under the coercion are deemed not to have a legal effect (Articles 51 and 52), and even such treaties which appear seemingly procured of free will as a result of illegitimate will of negotiators who negotiated over issues for which they were not competent for under their own constitution (Article 49).

Evidently the legal basis was neglected in case of the Dayton Agreement, because it concerns a political agreement, which departs from legal in favor of a negotiable approach.

As a sovereign and independent state, Bosnia and Herzegovina was only entitled to state constitution adopted in a valid legal procedure by its legitimate bodies. Such an example is the Republic of Bosnia and Herzegovina Constitution, which with its amendments, was in effect until the adoption of *the General Framework Agreement*. Namely, if the United Nations and the international community recognized Bosnia and Herzegovina as an independent and sovereign state, and if it meant that they acknowledged that state’s right to adopt its own constitution, which is the basis for independence of a state, then if that state cannot adopt its own Constitution, the existence of that state is brought into question. Instead, an international agreement (Dayton Agreement) was imposed upon Bosnia and Herzegovina, which had annulled the Republic of Bosnia and Herzegovina Constitution, as the only Constitution adopted in a legal fashion by a sovereign state. An international agreement was imposed on Bosnia and Herzegovina, which legalized creations and politics accomplished by means of aggression and genocide. Therefore, one of deficiencies of the Dayton Agreement as an international agreement, is that the signing of the same constituted a precedent to the effect that state constitutions may be made by means of aggression and genocide.

The Dayton Agreement stopped defensive armed activities of the anti-fascist Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina in liberation of the Republic of Bosnia and Herzegovina. The Agreement actually saved the Serbian fascist movement from a military and political defeat.

At the time when the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina became militarily more powerful, acquired supremacy on the battlefield and was capable to confront successfully with great-Serbian aggressor and its collaborators, the United States and the Federal Republic of Yugoslavia obstructed them.

The Dayton Agreement **saved Republika Srpska**, as confirmed by Slobodan Milošević himself. **“When there was a threat that Republika Srpska might be wiped out, when forces set off to Banja Luka, we”**, claimed Milošević, **“stopped that by means of a political action”**. **“America saved Banja Luka”**, affirmed Milošević. Having made this assertion, Milošević stated the following: **“we used political means to stop the offensive on Banja Luka, and we did not use military means”**. Furthermore, Milošević states that the Federal Republic of Yugoslavia insisted on it (**“we insisted on that”**). According to him, **“Americans forbade to Tuđman and Izetbegović to advance with their troops and ordered them to stop, literally ordered them to stop under the threat to be bombarded. They did not do it publically, but just ordered them and informed us about it!”** according to Milošević, it meant that **“Americans accepted our line of argumentation and stopped Muslims and Croats at the time when they could have entered Banja Luka on buses, because they could not arrive as fast as others were fleeing.”**

The Dayton Agreement legalized great-Serbian Nazi ideology, politics, and practice of genocidal nature. The Agreement also changed the name of the state (Republic of Bosnia and Herzegovina), dropping the word Republic from the name, and giving the name to the criminals as a reward for the committed genocide, by which the Republic of Bosnia and Herzegovina was abolished and Republika Srpska established. The entity of Republika Srpska is a legacy of genocide – it is nationalistic-socialist (Nazi) genocidal creation. Forces, which took part in aggression and genocide, including participants in genocide against Bosniacs of Bosnia and Herzegovina in and around the UN Safe Area of Srebrenica in July 1995, were not excluded from the authorities of Bosnia and Herzegovina, at any levels, as was the case with denazification in Germany after WW II, so that such persons remained politically active. Even nowadays they are actively and openly engaged in destruction of Bosnia and Herzegovina. Hence,

Republika Srpska is morally unacceptable for the genocide victims. This certainly is not a thorn on victims' side only, but on the side of all those in the world to whom law, justice, and fairness mean something. The Dayton Agreement, an international agreement, betrayed the very spirit of international law.

Unfortunately, **subjective** (mental, psychic) **element of genocide** (*mens rea*) -**genocidal intent** and **objective** (or material) **element of genocide** (*actus reus*) – **acts of genocide**, which led to establishment of “Republika Srpska” are deeply incorporated into its social and political fibers.

Numerous politicians and diplomats (national and international), as well as many scholars advocate the thesis that the Dayton Agreement stopped war in Bosnia and Herzegovina. That fact is evaluated as a positive achievement. Regretfully, all subsequent developments showed that stopping of war operations was the exclusive and only “achievement” of this agreement with reference to re-establishment of Bosnia and Herzegovina as a functional democratic state. Some of solutions contained in the Dayton Agreement, extorted by an imperative to stop an armed conflict, are not in compliance with international democratic standards and proved to be an insurmountable obstacle in all aspects of reintegration of Bosnia and Herzegovina into a single state of equal citizens and peoples. It legalized the state of affairs established by force and genocidal politics and practice of great-Serbian forces (the state of the Federal Republic of Yugoslavia – Serbia and Montenegro and its collaborators and fifth-column from Bosnia and Herzegovina) who planned, prepared, designed, began and led war conquest against the Republic of Bosnia and Herzegovina, committed genocide and other crimes against humanity and international law. Administrative structures were established, though such forms are not rooted in Bosnia and Herzegovina tradition and they are not customary compared to standards in other multinational states. Thus, for example, entity voting is being abused, at which the position of disintegrating nationalist forces is dominant, whereas the role of democratic integrative elements of Bosnia and Herzegovina society is totally degraded and marginalized. In this way, every initiative to improve constitutional solutions or in other ways to change this unattainable situation with an aim to establish a true, democratic, multi-ethnic and multi-cultural society, devoid of discrimination and

apartheid on national, ethnic, religious, political, or any other grounds, is blocked.

The fact remains that the Dayton Peace Agreement stopped the war in Bosnia and Herzegovina. This is assessed as a significant and positive achievement. It is true that the Dayton Agreement stopped war, but it is disputable where this agreement can be evaluated as a positive and/or significant achievement. If this is so, we have to ask ourselves for whom this is a positive and significant achievement? Namely, it is not enough to say that the Dayton Agreement stopped war, but instead we have to provide answers to several questions, such as: firstly, **what kind of war was stopped back then;** secondly, **why was such war stopped at that time;** thirdly, **why back then, when the balance of power on the frontline was in favor of the BiH Army and when genocide was no longer possible, the USA and Western European countries rushed to stop the war in Bosnia and Herzegovina, etc.?**

Answers to these and similar questions should be found in the fact surrounding the change in balance of power on the frontline in Bosnia and Herzegovina. As of August 1995, due to a grave economic situation in the Federal Republic Yugoslavia, where “**military resources**” were “**considerably exhausted, and some almost totally exhausted**”, and in “Republika Srpska” **the army had no stamina to carry out for another 20 days – “the balance of power was unfavorable”** for (great-)Serbian aggressor. At that time the Army of the Republic of Bosnia and Herzegovina gained supremacy on the battlefield and could successfully deal with (great-)Serbian aggressor and its collaborators, fully capable for waging defensive-liberation war for a single, multi-national and multi-ethnic Bosnia and Herzegovina. Actions by the Army had to be stopped and such army had to be disintegrated, as regretfully happened after the Dayton Peace Agreement.

The Dayton Peace Agreement was **ratified** only by the Federal Republic of Yugoslavia. The Republic of Croatia and Republic of Bosnia and Herzegovina did not do it, which is their obligation under the international law (*Vienna Convention on the Law of Treaties*) and applicable national legislation. Hence, this agreement does not hold formal and legal power and binding character for political subjects and for implementation in political practice.

The Dayton Peace Agreement generated in Bosnia and Herzegovina several inconsistent legal systems, breaking down the state of Bosnia and Herzegovina (legal system of the SFRY, Socialist Republic of Bosnia and Herzegovina, Republic of Bosnia and Herzegovina, pseudo-state creation of the Croatian community/Republic of Herzeg-Bosnia, Federation of Bosnia and Herzegovina, Republika Srpska, established based on the Dayton Peace Agreement, District of Brčko, and the legal system of (Dayton) Bosnia and Herzegovina).

After the signing of the Dayton Peace Agreement, Bosnia and Herzegovina has become the seat of “international interventionism”, by way of a wide spectrum of international institutions established based on the Dayton Agreement, applicable international treaties, or based on the United Nations acts or (later, after 2002) of the Council of Europe.

*
* *

During peace talks in Dayton, 1-21 November 1995, the issue of war criminals and their arrest was not explicitly on the agenda. This issue was characterized by American, European, and Russian diplomats (attending the Dayton Conference), as *a deal breaker*, which could bring into question their efforts and stall the negotiations, because “**the work in this area of justice could disturb the peace process in the future**”. Unfortunately, the UN member states did not demonstrate readiness to arrest Radovan Karadžić and Ratko Mladić, political and military leaders of Milošević’s collaborators in the Republic of Bosnia and Herzegovina against whom the ICTY issued indictments on 24 July 1995 “**for crimes of genocide, crimes against humanity and crimes against civilian population and religious structures in the entire territory of the Republic of Bosnia and Herzegovina**”, then for “**crimes related to sniper shooting against civilians in Sarajevo**” and “**crimes related to taking UN peacekeeping officers hostages**”.

The indictment against Radovan Karadžić and Ratko Mladić caused considerable concern among international mediators (negotiators) who led

negotiations on peace plans for “**ending war in Bosnia and Herzegovina**”. According to Richard Goldstone’s assessment (ICTY Chief Prosecutor, 1994-1996) “**many politicians in numerous countries held that it was particularly irresponsible to indict Karadžić and Mladić, at the time when negotiations were under way. However, the prosecutor Goldstone held that it was his job to do. (“It is my job to issue indictments if evidence is in place, and not to wait with indictments or to time these indictments to fit the political development on the ground”)**).

The then UN Secretary General Boutros Boutros Ghali was also against prosecution of Radovan Karadžić prior to conclusion of a peace agreement on Bosnia and Herzegovina.

Fearing that the work of the ICTY may be compromised by (international) peace negotiators, with their readiness to offer amnesty as part of a peace package, President of the ICTY (Antonio Cassese) sent a letter to Madeleine Albright (US Ambassador to the UN) at the beginning of negotiations requesting that the agreement be conditioned with cooperation with ICTY investigations and that the peace agreement should include the condition that “the indicted war criminal be handed over to the Tribunal”.

In the midst of peace talks, on 14 November 1995, the ICTY Chief Prosecutor, Richard Goldstone “**who was informed that American negotiators are considering to include amnesty in the framework of negotiations at Dayton**”, issued a new indictment against Karadžić and Mladić **for genocide, crimes against humanity and violation of laws and customs of warfare in and around the UN Safe Area Srebrenica (“SREBRENICA”) on 15 July 1995.**

The ICTY is not referred to **directly, explicitly**, in the basic document of the Dayton Peace Agreement – *General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*. The Tribunal is only referred to in annexes to the Agreement, which can be interpreted as an omission and its evident marginalization (in the Dayton Peace Agreement). Several articles in annexes refer to the ICTY, reiterating that the parties are obliged to cooperate with the Tribunal and observe its regulations.

The Republic of Bosnia and Herzegovina, the Republic of Croatia and the Federal Republic of Yugoslavia (hereinafter called: Parties) under

the *General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina* committed themselves to cooperation with the ICTY in three ways:

- firstly, Article IX sets forth that **“the Parties shall cooperate in full with all entities involved in the implementation of peace solution, presented in annexes to this Agreement, or as provided for by the UN Security Council, and in compliance with the commitment of all Parties to cooperate in investigation and criminal prosecution of war criminals and other perpetrators in violation of international criminal law”**;
- secondly, the Parties have agreed to **“fully respect and promote meeting of undertaken obligations”** arising from annexes to the Agreement, including provisions clearly referring to cooperation with the ICTY;
- thirdly, the Federal Republic of Yugoslavia, as the signatory to annexes, pledged to take care that Republika Srpska will observe commitments arising from the Peace Agreement. Hence, by way of signing of *the General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, the Federal Republic of Yugoslavia, acting on its own and on behalf of “Republika Srpska”, accepted and committed itself to cooperate with the ICTY.

Certain provisions in annexes (of the Dayton Peace Agreement) **explicitly** refer to the ICTY, while other provisions **implicitly** refer to the Tribunal, without stating its name. The provisions referring to the ICTY touch upon the following issues: general provisions on cooperation, freedom of movement and unlimited access, repatriation of POWs, prohibition on public offices and amnesty.

Pursuant to Article X of *the Agreement on Military Aspects of the Peace Agreement* (Annex 1-A), the Republic of Bosnia and Herzegovina, the Federation of Bosnia and Herzegovina and “Republika Srpska” were obligated to **fully cooperate “with all entities involved in the implementation of this peace agreement, as described in the General Framework Agreement, or if otherwise authorized by the UN Security Council, including the International Tribunal for the Former Yugoslavia”**.

Pursuant to Chapter VII of the *UN Charter*, the Multinational military forces for the implementation of *the Agreement on Military Aspects of the Peace Agreement* (IFOR) were mandated to trace down persons indicted by the ICTY who were in the territory of Bosnia and Herzegovina and refused to voluntarily surrender to the international tribunal. These troops could have applied necessary and controlled force in a legitimate and legal fashion to arrest and bring such persons to The Hague. Thus, Article I, Para 2(b) of *the Agreement on Military Aspects of the Peace Agreement* provides for powers vested in IFOR to “**undertake all necessary measures, including the use of force, in order to ensure that all obligations arising from this annex will be honored.**”

Evidently the Dayton Peace Agreement establishes the international obligation of full cooperation with the ICTY for the Parties Signatories. If Parties Signatories fail to fulfill ICTY arrest warrants of indicted persons, this failure would be interpreted as violation of the international obligations. Such instance of violation of an international obligation would constitute legal ground for the international forces (IFOR/SFOR) to respond in order to execute ICTY arrest the indictees. Contrary to UNPROFOR, these forces were authorized to use force, i.e. to undertake necessary measures to ensure observation and implementation of *the Agreement on Military Aspects of the Peace Agreement*.

The text of the Dayton Peace Agreement underlines the obligation on behalf of the Parties to cooperate with the ICTY and respect its orders. To that end, the UN Security Council by its *Resolution 1022* (1995) of 22 November 1995 established a powerful implementing mechanism providing for the Security Council to re-impose sanctions, lifted in the same resolution, on the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) and “Republika Srpska” in case of their failure to honor the agreement. Thus, a threat to re-impose sanctions may have been used as a powerful tool to secure cooperation of the Federal Republic of Yugoslavia and “Republika Srpska” with the ICTY.

On several occasions statesmen and IFOR officials claimed that they were not authorized in certain circumstances to arrest indictees, which is not true. Not only that the IFOR **had the right**, but more importantly it had **the obligation** to carry out the arrests of persons indicted by the ICTY as set forth in *the ICTY Rules of Procedure and Statute*.

Evidently the states that had their military contingents as part of multinational forces in Bosnia and Herzegovina had the international obligation to arrest all persons against whom the ICTY issued indictments. According to the ICTY *Rules of Procedure and Evidence*, more precisely Rule 55 (G), international forces in Bosnia and Herzegovina are legally authorized, and legally obligated to enforce orders for arrest (of indicted persons) issued by the international body – ICTY.

Karadžić and Mladić were not arrested until 2008 and 2011 respectively, because “**American authorities did not want this to be done for political reasons**”, and Paris and London supported them.

Great powers whose forces were deployed in Bosnia and Herzegovina persistently refused to arrest Karadžić and Mladić.

NATO politics was not directed toward the arrest of war criminals. This enabled war criminals to continue to exert their influence on the political life in Bosnia and Herzegovina.

Despite the fact that the United States “forbade” Radovan Karadžić to engage in politics any longer, he controlled “Republika Srpska” for long after Dayton, primarily by way of his party (Serb Democratic Party), which controlled and managed the police, justice, media, major companies, and local NGOs in that entity. Moreover, since in numerous towns of “Republika Srpska” the organization of power was a reflection of the organization in place during aggression and crime of genocide.

IFOR (constantly) refused to conduct arrests of persons indicted for crimes against humanity and international law, even when these indictees happened to be in their way.

The international community had tolerated for a long time “Balkan lords” to disregard ICTY. In course of 1998, Louise Arbour tried in vain to initiate investigations on the spot. Belgrade persistently withheld access to ICTY investigators.

Unfortunately, Great powers failed to provide necessary evidence to the ICTY in order to enable “**justice to take its course**”.

The authorities in the entity “Republika Srpska” and in Belgrade did not want to execute ICTY arrest warrants against indicted persons, charged with grave violations of international humanitarian law.

Persons indicted for war crimes moved throughout “Republika Srpska” with impunity, while nodding their heads to French soldiers at checkpoints. Among them was Radovan Karadžić who travelled from his home to his office nearby Pale.

NATO forces knew that Karadžić still retained control over the situation in Pale. Some NATO soldiers, mainly French, occasionally warned him to keep a low profile when there was likelihood that some problems might occur. Other NATO soldiers (IFOR) were drinking in the same bars and visited the same clubs as indicted persons.

In summer 1996, NATO still claimed that they had no knowledge about names of war criminals, nor enough information about them in order to arrest them. The ICTY sent them huge posters of wanted persons – with first and family names and detailed photos of indicted persons. It played into hands of NATO officers to have a little knowledge about it all.

NATO kept promising to start with arrests of indictees, but only under a condition that their soldiers see them and are able to conduct safe arrests. However, they allegedly never noticed or saw such persons.

Radovan Karadžić and General Ratko Mladić, as well as many others indicted for crimes against humanity and international law, held true power, although they did not hold any public office. The international community, and above all, Great powers, knew about their whereabouts.

Contrary to their obligation to cooperate and execute all orders issued by the ICTY, the former Yugoslav states, with exception of the Republic of Bosnia and Herzegovina, repeatedly ignored the ICTY, rejected to cooperate – to arrest and surrender indictees, they impeded investigations, withheld access to documents and witnesses, etc.

Judiciary authorities of the Republic of Bosnia and Herzegovina acted fully in compliance with *the Memorandum of Understanding and Cooperation* between the Government of the Republic of Bosnia and Herzegovina and the ICTY (3 December 1994), the *Statute* of the International Tribunal and the *Roma Agreement – The Rules of The Road*.

The genocidal creation “Republika Srpska” and the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro) did not cooperate with the ICTY

for a long time. Consequently, they had not arrested the most wanted war criminals – Radovan Karadžić and Ratko Mladić, as well as other persons indicted by the ICTY for genocide and other crimes against humanity and international law, because the arrest of indictees was considered as an act of treason. For a long time – until 2005 – “Republika Srpska” had neither recognized jurisdiction of the ICTY nor did it execute its orders. Here it is important to point out the fact that the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro), i.e. the Republic of Serbia, directly violated *the Convention on Prevention and Punishment of Crime of Genocide*, i.e. international legal obligation, because, *inter alia*, (from 25 July 1995 to 21 July 2008) it failed to arrest or surrender Radovan Karadžić, or (from 25 July 1995 to 26 May 2011) Ratko Mladić, indicted by the ICTY for the crime of genocide.

After the indictments against Radovan Karadžić and Ratko Mladić had been confirmed on 24 July and on 16 November 1995 respectively, the arrest warrants were submitted to the Federal Republic of Yugoslavia, (Republic) Bosnia and Herzegovina and the entity “Republika Srpska”. Given the fact that the indictees were not arrested within a reasonable time, the ICTY held that the states failed to execute the arrest warrant or extradition in compliance with *Rule 59 of the ICTY Rules of Procedure and Evidence*.

In part of the Federation of Bosnia and Herzegovina, where a pseudo-state creation of the Republic of Croatia (Croatian Community of Herzeg-Bosnia/Croatian Republic of Herzeg-Bosnia) was established and where numerous international crimes were committed, including the crime of genocide against Bosniacs, even after the Washington and Dayton Peace Agreements, the ideas, protagonists, and followers of such entity are still present. In principle, they recognized the ICTY jurisdiction, but its orders were rarely enforced. The largest number of suspected and indicted persons surrendered themselves “voluntarily” with the help of the Republic of Croatia, whereas some of arrests were conducted by international forces.

*

* *

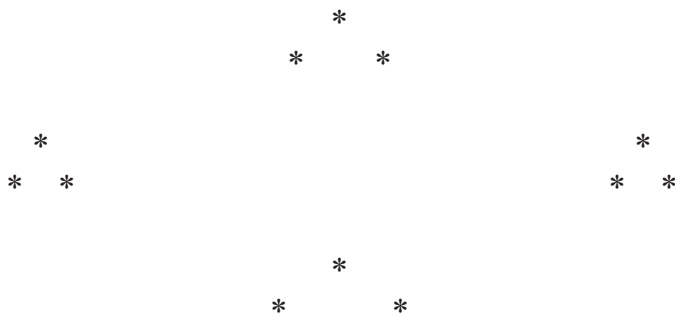
*

*

* *

* *

Available relevant, valid and reliable documents of the Serbian aggressor (Serbia and Montenegro – the Federal Republic of Yugoslavia and its pseudo-state creation Republika Srpska of Bosnia and Herzegovina/ Republika Srpska and its political and military representatives) as sources of information provided for collection of sufficient, adequate, valid, reliable and usable information, which corroborates and confirms planning, preparation, organization, and execution of the aggression against the Republic of Bosnia and Herzegovina, intent (*mens rea*) and execution of crime of genocide against Bosniacs (*actus reus*), members of a national, ethnic and religious group as such.

RESULTS OF THE UP TO DATE RELEVANT SCIENTIFIC STUDIES ON THE EVENTS AND ACTIVITIES IN THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AT THE END OF THE 20TH CENTURY, INCLUDING THE PRESENT AND CURRENT RESEARCH, CONFIRM THE BASIC, FUNDAMENTAL, AND CRUCIAL FACTS:

- A CLASSIC ARMED AGGRESSION WAS CARRIED OUT AGAINST THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA;

- THE CRIME OF GENOCIDE WAS COMMITTED IN THE OCCUPIED TERRITORIES OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, TOWNS UNDER SIEGE, AND UN SAFE AREAS, AS WELL AS IN FREE TERRITORIES, AGAINST BOSNIACS – AUTOCHTHONE AND DOMICILE EUROPEAN NATION;

- CRIME AGAINST PEACE AND CRIME OF GENOCIDE WERE COMMITTED BY THE STATE OF SERBIA AND MONTENEGRO – FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA AND THE REPUBLIC OF CROATIA, THEIR PSEUDO-STATE CREATIONS, ALONG WITH THEIR SUBJECTS ACTING AS AUTHORITIES OF THOSE STATES AND THEIR COLLABORATORS;

- THE AGGRESSIVE, CONQUERING WAR AGAINST THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, FOR THE TERRITORIES, FOR STEALING THE BOSNIA AND HERZEGOVINA LAND, FOR “LIVING SPACE” IN LINE WITH THE NAZI IDEOLOGY, POLICY, AND PRACTICE, THE AGGRESSIVE WAR AIMED AT DESTRUCTION OF BOSNIACS, ALL ANTIFASCISTS AND DEFENDERS (OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA) WAS EXECUTED IN COMPLEX AND DIFFICULT SOCIAL, POLITICAL, MILITARY, AND OTHER CONDITIONS. ESSENTIALLY, THIS WAS THE WAR AGAINST UNARMED, BAREHANDED, AND PEACEFUL PEOPLE – EXECUTED BY WELL-ORGANIZED, TRAINED, EQUIPPED, AND WELL-ARMED FORCE (ESPECIALLY OF SERBIA AND MONTENEGRO – FEDERAL REPUBLIC OF

YUGOSLAVIA – YUGOSLAV NATIONAL ARMY AND ARMY OF YUGOSLAVIA), THE WAR AGAINST CIVILIANS AND CIVILIAN POPULATION;

- UNITED NATIONS, LEADING WESTERN STATES, NATO, AND RUSSIA – THE DOMINANT PART OF THE SO-CALLED INTERNATIONAL COMMUNITY, BY EMBARGO ON ARMS AND MILITARY EQUIPMENT, IMPOSED ON THE INTERNATIONALLY RECOGNIZED STATE, A MEMBER OF THE UN (REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA) PREVENTED THE EXERCISE OF RIGHT TO INDIVIDUAL AND/OR COLLECTIVE (SELF) DEFENSE;

- UNITED NATIONS, LEADING WESTERN STATES, NATO, AND RUSSIA – THE DOMINANT PART OF THE SO-CALLED INTERNATIONAL COMMUNITY DID NOT PREVENT OR STOP THE AGGRESSION AGAINST THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, AND DID NOT PREVENT OR STOP THE CRIME OF GENOCIDE AGAINST BOSNIACS;

- ALL THE “PEACE” PLANS BY THE SO-CALLED INTERNATIONAL COMMUNITY RELATED TO THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA STEMMED FROM TWO BASIC ASSUMPTIONS: CONSTITUTIONAL AND LEGAL, AND TERRITORIAL DISINTEGRATION (DIVISION) OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, BY ACCEPTING AND VERIFYING THE SERBIAN TERRITORIAL OCCUPATION AND LEGALIZATION OF THE PSEUDO-STATE CREATION REPUBLIKA SRPSKA, AND THE INTENTIONAL ERRONEOUS QUALIFICATION OF THE CHARACTER OF ARMED CONFLICT AND NATURE OF CRIME, MARKING THEM AND NAMING THEM WITH TERMS CIVIL WAR AND ETHNIC CLEANSING;

- LEGITIMATE LEADERSHIP OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, DURING THE COMPLEX AND DIFFICULT CONDITIONS OF AGGRESSION AND CRIME OF GENOCIDE, SUBJECTED TO PERMANENT PRESSURES, BLACKMAILS, AND ULTIMATUMS OF THE DOMINANT PART OF THE SO-CALLED INTERNATIONAL COMMUNITY, ACCEPTED THE TALKS, PROPOSALS, PLANS, AND AGREEMENTS ON DIVISION OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA;

- INSUFFICIENTLY ARMED, EQUIPPED, AND TRAINED, THE RBiH ARMY, WHILE EMERGING, ORGANIZING ITSELF, AND GROWING IN RATHER DIFFICULT AND COMPLEX CONDITIONS OF CRIME AGAINST PEACE, CRIME OF GENOCIDE, AND OTHER FORMS OF CRIMES AGAINST HUMANITY AND INTERNATIONAL LAW, AT THE SAME TIME DEFENDING THE STATE ALONG THE TWO OR EVEN THREE FRONTLINES, PRESERVED THE STATE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND BOSNIACS FROM DESTRUCTION.

GENOCIDE AND OTHER FORMS OF CRIMES AGAINST HUMANITY AND INTERNATIONAL LAW WERE CARRIED OUT WITH INTENT (*MENS REA*), IN A PLANNED, ORGANIZED AND SYSTEMATIC MANNER, WITH THE AIM TO:

- FIRST, DESTROY THE STATE OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA;
- SECOND, DESTROY BOSNIACS, THE BIGGEST NATION IN THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA;
- THIRD, TO SET UP THE BIG, ETHNICALLY CLEANSED SERBIAN STATE AND TO SET UP THE BIG, ETHNICALLY CLEANSED CROATIAN STATE.

NUMEROUS, EXTENSIVE, AND VERSATILE FORMS OF CRIMES AGAINST HUMANITY AND INTERNATIONAL LAW, OF EXTREME INTENSITY, RESULTED IN MASSIVE AND INDIVIDUAL MURDERS AND INJURING, MASSIVE AND SYSTEMATIC RAPES, AND OTHER FORMS OF SEXUAL VIOLENCE, DELIBERATE DESTRUCTION OF THE BOSNIAC ELITE, MASSIVE EXPELLING OF POPULATION AND DEPORTATION OF CIVILIANS AND CIVILIAN POPULATION, DESTRUCTION OF CULTURAL WEALTH AND RELIGIOUS OBJECTS, STEALING THE PROPERTY, AND OTHER UNDERLYING ACTS OF GENOCIDE (*ACTUS REUS*). CONCENTRATION CAMPS FOR BOSNIACS AND MASS GRAVES ARE CRUCIAL INDICATORS OF SPECIFICS OF THIS CRIME OF GENOCIDE.

UNITED STATES AND THE LEADING EUROPEAN POWERS DID NOT TAKE TIMELY AND ADEQUATE MEASURES TO PREVENT AND STOP THE AGGRESSION AGAINST THE RECOGNIZED STATE OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, A MEMBER OF THE UN, OR PREVENT AND STOP THE CRIME OF GENOCIDE AGAINST BOSNIACS, BY WHICH THEY DIRECTLY VIOLATED THE UN CHARTER AND THE CONVENTION ON PREVENTION AND PUNISHMENT OF CRIME OF GENOCIDE. ALL IMPORTANT EMPIRIC FACTS OF THE SOCIETAL REALITY AND SCIENTIFIC FACTS CONFIRM AND PROVE THAT THE FUNDAMENTAL, CRUCIAL REASON FOR THE LACK OF INTERVENTION BY THE WEST IN PREVENTING AND STOPPING THE AGGRESSION AND PREVENTING AND STOPPING THE CRIME OF GENOCIDE IN THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IS THE FACT THAT THE GENOCIDE VICTIMS WERE MUSLIMS – BOSNIACS, MEMBERS OF A NATIONAL, ETHNIC, AND RELIGIOUS GROUP AS SUCH.

RESULTS OF THE SCIENTIFIC RESEARCHES CONFIRM ACCURATELY, TRUTHFULLY AND CORRECTLY, CLEARLY AND CORRECTLY, AND CORROBORATE BY FACTS THAT THE DAYTON PEACE AGREEMENT WAS BASED ON THE SERBIAN TERRITORIAL EXPANSION, AND CRIME OF GENOCIDE. SERBIAN TERRITORIAL EXPANSION AND THE CRIME OF GENOCIDE WERE BASES OF THE DAYTON PEACE AGREEMENT, WHICH LEGALIZED THE NAZI PSEUDO-STATE CREATION REPUBLIKA SRPSKA AND LEGALIZED THE CRIME OF GENOCIDE. THE ENTITY REPUBLIKA SRPSKA WAS SET UP IN THE OCCUPIED TERRITORY OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, WHERE NUMEROUS CRIMES AGAINST HUMANITY AND INTERNATIONAL LAW WERE COMMITTED, INCLUDING THE CRIME OF GENOCIDE AGAINST BOSNIACS. THIS IS A CREATION MADE BY CRIME OF GENOCIDE, BASED IN FORCE AND GRAVE VIOLATIONS OF THE INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW.

IMPORTANT POSITIVE PROVISIONS OF THE DAYTON PEACE AGREEMENT ARE:

- CESSATION OF WAR IN THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, AND
- MAINTAINING THE CONTINUITY OF THE STATE OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AS A POLITICAL FACTOR IN THE INTERNATIONAL RELATIONS.

IMPORTANT NEGATIVE PROVISIONS OF THE DAYTON PEACE AGREEMENT ARE:

- UNJUST PEACE WAS IMPOSED, WHICH DISCRIMINATE THE NON-SERBIAN POPULATION, PARTICULARLY BOSNIACS DUE TO THEIR NATIONAL, ETHNIC, AND RELIGIOUS AFFILIATION, AS SUCH;
- THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, INTERNATIONALLY RECOGNIZED STATE, SOVEREIGN, INDEPENDENT, AND TERRITORIALLY COMPACT, WAS DEPRIVED OF THE TITLE REPUBLIC, AND THIS TITLE WAS GRANTED – GIVEN TO THE SERBIAN PSEUDO-STATE CREATION – REPUBLIKA SRPSKA;

- A SINGLE STATE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA WAS TERRITORIALY AND POLITICALLY DIVIDED IN TWO ENTITIES (FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA AND REPUBLIKA SRPSKA), WITH EXTREMELY HIGH DEGREE OF AUTONOMY, WHICH IMPLIES COMPLETELY DIFFERENT FORMS, EVEN CONTRADICTIONARY FORM OF POLITICAL RULE WITHIN BOSNIA AND HERZEGOVINA;
- THE CRIME OF SERBIAN TERRITORIAL OCCUPATION WAS LEGALIZED – SERBIAN PSEUDO-STATE CREATION WAS LEGALIZED AND CRIME OF GENOCIDE WAS LEGALIZED;
- BOSNIA AND HERZEGOVINA IS MADE OF TWO ENTITIES – WHERE ONE OF THE ENTITIES IS THE RESULT OF CRIME AGAINST PEACE (AGGRESSION) AND CRIME OF GENOCIDE – REPUBLIKA SRPSKA, AND THE OTHER ENTITY – FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, IN WHICH THE CRIME AGAINST PEACE AND THE CRIME OF GENOCIDE WERE ALSO COMMITTED IN A SIGNIFICANT PORTION OF ITS TERRITORY – IS THE STATE THAT HAS A POLITICAL RULE, IN A SMALL TERRITORY, WHICH IS NOT KNOWN IN THE POLITICAL THEORY AND PRACTICE ELSEWHERE IN THE WORLD. IN CONCLUSION, A STATE WAS SET UP THAT IS NOT FUNCTIONAL, THAT IS UNSUSTAINABLE, AND WITH COMPLETELY UNPREDICTABLE POLITICAL PERSPECTIVES IN THE INTERNATIONAL RELATIONS IN FORM OF SPECIAL AND UNIQUE POLITICAL FACTOR;
- DEFENSIVE AND LIBERATION ACTIVITIES OF THE ANTIFASCIST REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA ARMY WERE STOPPED WHEN THEY TRIED TO LIBERATE THE OCCUPIED TERRITORIES OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA;
- THE ENTITY REPUBLIKA SRPSKA MAINTAINED THE CONTINUITY OF THE POLITICAL (CIVIL) AND MILITARY AUTHORITIES OF THE PSEUDO-STATE CREATION REPUBLIKA SRPSKA, FROM THE LOCAL COMMUNITY, VIA ENTITY TO THE LEVEL OF THE STATE.

DAYTON PEACE AGREEMENT WAS IMPOSED ON THE GENOCIDE VICTIM, PRIMARILY BY THE UNITED STATES, AND AS SUCH IT IS THE PUNISHMENT FOR THE GENOCIDE VICTIM, AND AT THE SAME TIME IT LEGALIZED SERBIAN TERRITORIAL EXPANSION AND THE CRIME OF GENOCIDE, AND IN THAT WAY REWARDED THE EXECUTIONERS OF CRIME OF GENOCIDE, AND FURTHERMORE IT NAMED THE OUTCOME THE ENTITY REPUBLIKA SRPSKA.

RESULTS OF THE SCIENTIFIC RESEARCHES SUGGEST THE SIGNIFICANT INFLUENCE OF THE DAYTON PEACE AGREEMENT ON THE ACTIVITIES, FUNCTIONS, AND EFFECTS OF THE OPERATION OF THE INTERNATIONAL AND NATIONAL COURTS, WHICH PROSECUTE CRIMES AGAINST HUMANITY AND INTERNATIONAL LAW IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AND OTHER COUNTRIES OF THE FORMER YUGOSLAVIA. DAYTON PEACE AGREEMENT LEGALIZED SERBIAN TERRITORIAL EXPANSION AND THE CRIME OF GENOCIDE, AND THE COURTS – INTERNATIONAL AND NATIONAL – ESTABLISH AND VERIFY IN THEIR JUDGMENTS THE LEGALITY AND LEGITIMATE STATUS OF THE INTERNATIONAL-POLITICAL AGREEMENT – DAYTON PEACE AGREEMENT ON THE TERRITORIAL DIVISION OF THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA IN TWO ENTITIES, AND THE LEGALIZATION OF THE PSEUDO-STATE CREATION REPUBLIKA SRPSKA, AND LEGALIZATION OF THE CRIME OF GENOCIDE. THE BEST ILLUSTRATION FOR THE PREVIOUS ARGUMENTS IS THE FACT THAT ALL THESE COURTS ONLY CONFIRM PARTIAL RESULTS OF THE RELEVANT SCIENTIFIC RESEARCHES ON THE CRIME OF GENOCIDE AGAINST BOSNIACS IN THE REPUBLIC OF BOSNIA AND HERZEGOVINA, REDUCING THEM ONLY TO ONE MICRO-LOCATION – THE TERRITORY OF THE UN SAFE AREA SREBRENICA IN JULY 1995.

BASED ON THE ABOVEMENTIONED, WE ARRIVE AT TWO RELEVANT FINDINGS: FIRST, AN IMPORTANT DIFFERENCE BETWEEN SCIENTIFIC AND LEGAL (JUDICIAL) TRUTH, AND THE SECOND, DEMONSTRATION OF POWER AND INFLUENCE OF POLITICS (AND POLITICAL FACTORS – POLITICAL FACTORS, BOTH INTERNATIONAL AND NATIONAL) ON THE LAW (JUSTICE AND TRUTH), BOTH INTERNATIONAL AND NATIONAL, WHEREBY THE PRACTICE CONFIRM THAT THE RIGHT AND LAW ARE THE INSTRUMENTS OF POLITICS.

THESE STATEMENTS ARE IMPORTANT ASSUMPTIONS FOR THE CONCLUSIONS SURROUNDING INCONSISTENCY AND INCOHERENCY BETWEEN SCIENTIFIC, POLITICAL AND LEGAL (NORMATIVE) TRUTH AND NON-CORRESPONDENCE BETWEEN THE POLITICAL AND NORMATIVE TRUTH AND THE FACTS OF THE SOCIETAL REALITY, SOCIETY, AND SOCIAL PHENOMENA – SUBJECTS OF RESEARCHES.

CERTAIN JUDGMENTS OF THE INTERNATIONAL AND NATIONAL COURTS PRODUCED VERSATILE AND NUMEROUS FORGERIES, FORMALLY SHAPED IN QUASI-TRUTHS, AND PRESENTED THEM TO THE INTERNATIONAL AND NATIONAL PUBLIC, WHOSE AIM WAS TO DENY GENOCIDE AGAINST BOSNIACS IN ALL THE OCCUPIED PLACES, TOWNS UNDER SIEGE AND UN SAFE AREAS, BUT NOT ONLY IN ONE MICRO-LOCATION, WHICH IS COMPLETELY IN LINE WITH THE DAYTON PEACE AGREEMENT – AND INTERNATIONAL POLITICAL AGREEMENT, WHICH LEGALIZED SERBIAN TERRITORIAL EXPANSION AND WHICH LEGALIZED THE CRIME OF GENOCIDE AGAINST BOSNIACS.

SKRAĆENICE

“A”	= klasifikacija jedinica JNA (popunjene 90-100% ljudstvom i 100% naoružanjem i opremom)
1. a	= 1 armija
ABH	= atomsko-biološko, hemijsko (oružje, služba, sredstva itd.)
ABHO	= atomsko-biološko-hemijska odbrana
AF	= armijski fond
AFP	= Associated Franss Press
AID	= Agencija za istraživanje i dokumentaciju
AIIZ	= Arhiv Instituta za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava
AK 47	= automatska puška “Kalašnjikov 47”
AP	= automatska puška
AP ZB	= “Autonomna pokrajina zapadna Bosna”
ARBiH	= Armija Republike Bosne i Hercegovine
ARK	= “Autonomna regija Krajina”
ARJ PVO	= artiljerijsko raketne jedinice protivvazdušne odbrane
art. priprema	= artiljerijska priprema
AVL	= aktivna vojna lica
AVNOJ	= Antifašističko vijeće narodnog oslobođenja Jugoslavije
AVS	= aktivne vojne starješine
“B”	= klasifikacija jedinica JNA (popunjene 30-50% ljudstvom i 100% naoružanjem)
baterija VBR	= baterija višecijevnih bacača raketa
bb	= brdski bataljon
BBC	= British Broadcasting Corporation
BBR	= Brdska brigada
B/D	= borbena dejstva
b/d	= borbena dejstva
b/g	= borbena gotovost
BiH	= Bosna i Hercegovina
b/k	= borbeni komplet

BKZ	= Bošnjačka zajednica kulture
borb. dodir	= borbeni dodir
BOV	= borbeno oklopno vozilo
b/p	= borbeni poredak
Bpbr	= Bratunačka pješadijska brigada
BPBR	= Birčanska pješadijska brigada
B/R	= borbeni raspored
b/r	= borbeni raspored
br.	= brigada
Brlpbr	= Bratunačka laka pješadijska brigada
BST	= bestrzajni top
CIA	= Central Intelligence Agency
CJB	= Centar javne bezbjednosti
CK	= Centralni komitet
CK SK	= Centralni komitet saveza komunista
CK SK BiH	= Centralni komitet saveza komunista Bosne i Hercegovine
CK SKJ	= Centralni komitet saveza komunista Jugoslavije
CNN	= Cable News Network
CSB	= Centar službi bezbjednosti
CVŠ	= Centar vojnih škola
CVŠ VRS	= Centar vojnih škola Vojske republike Srpske
DB	= Državna bezbjednost
DFJ	= Demokratska Federativna Jugoslavija
DIV	= diverzantski vod
DK	= Drinski korpus
DO	= društvena organizacija
DP	= društveno preduzeće
DPO	= društveno-politička organizacija
DPZ	= društveno-politička zajednica
“DŠK”	= vrsta protivavionskog mitraljeza 12,7 mm sovjetske proizvodnje
DT	= državna tajna
DTG	= diverzantsko-teroristička grupa
EU	= Evropska unija
EUMM	= European Union Monitoring Mission
EUPM	= European Union Police Mission
EZ	= Evropska zajednica

F.Č.	= formacijski čin
FHP	= Fond za humanitarno pravo
FM	= formacijsko mjesto
FNRJ	= Federativna Narodna Republika Jugoslavija
g.	= godina
GL	= građanska lica
Gmtbr	= gardijska motorizovana brigada
gpk	= generalpukovnik
g/s	= glavne snage
GŠ	= Generalštab/Glavni štab
GŠ OS SFRJ	= Generalštab Oružanih snaga Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
GŠ SVK	= Glavni štab srpske vojske Krajine
GŠ SVSK	= Glavni štab vojske srpske Krajine
GŠ VJ	= Generalštab Vojske Jugoslavije (Vojska SRJ)
GŠ VRS	= Glavni štab Vojske Republike Srpske (Vojska Srpske republike Bosne i Hercegovine)
GrŠTO	= Gradski štab Teritorijalne odbrane
GS HVO	= Glavni stožer Hrvatskog vijeća obrane
haub.	= haubica
HDZ	= Hrvatska demokratska zajednica
HINA	= Hrvatska informativna novinska agencija
HK	= Hercegovački korpus
HOS	= Hrvatske obrambene snage
HRD	= hrvatski dinar
HR HB	= “Hrvatska republika Herceg-Bosna”
HRSS	= Hrvatska republikanska seljačka stranka
HRZ	= Hrvatsko ratno zrakoplovstvo (Zrakoplovstvo Republike Hrvatske)
HSS	= Hrvatska seljačka stranka
HV	= Hrvatska vojska
HVO	= Hrvatsko vijeće obrane
HVU	= Hrvatsko vojno učilište
HZ HB	= “Hrvatska zajednica Herceg-Bosna”
IAGS	= International Association of Genocide Scholars
IBK	= Istočnobosanski korpus
ICFY	= International Conference of former Yugoslavia

ICJ	= International Court of Justice
ICRC	= International Committee of Red Cross Međunarodni komitet crvenog krsta - Vidi: MKCK
ICTR	= International Criminal Tribunal for Ruanda
ICTY	= International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (The International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsabile for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991) Međunarodni krivični Sud za bivšu Jugoslaviju (Među- narodni krivični sud za gonjenje lica odgovornih za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava počinjenih na teritoriji bivše Jugoslavije)
IDC	= Istraživačko dokumentacioni centar
IFOR	= The Implementation Forces
I kl.	= I klasa
IKM	= Istureno komandno mjesto
Int. br.	= Interni broj
Inv. br.	= Inventurni broj
inžb	= inženjerijski bataljon
inž. četa	= inženjerijska četa
Inž. puk	= inženjerijski puk
IOM	= International Organisation for Migration
IPTF	= International Police Task Forces
IRC	= International Rescue Committee
i tsl.	= i tome slično
IZM	= Izmješteno zapovjedno (komandno) mjesto
JATD	= jedinica za antiteroristička dejstva
JIH	= jugoistočna Hercegovina
JNA	= Jugoslovenska narodna armija
JRB	= Jugoslovensko rječno brodarstvo
JRM	= Jugoslovenska ratna mornarica
JSO	= Jedinica za specijalne operacije
K	= Korpus
KAG	= Korpusna artiljerijska grupa
KC	= Kadrovski centar
kap. I kl	= kapetan I klase

K-da	= Komanda
k-dant	= komandant
k-de	= komande
KDK	= Komanda Drinskog korpusa
KEBS	= Konferencija o evropskoj bezbjedosti i saradnji (vidi: KEES)
KEES	= Konferencija o evropskoj sigurnosti i saradnji (vidi: KEBS)
KGB	= КОМИТЕТ государственное безопасности (Komitet državne bezbjednosti SSSR-a)
KK	= Krajiški korpus
KM	= Komandno mjesto
Kmtbr	= Krajiška motorizovana brigada
KOS	= Kontarobavještajna služba (vojna)
KoV	= Kopnena vojska
KPD	= Kazneno-popravni dom
KrB	= Krajiška brigada
KSJ	= Korpus specijalnih jedinica
lad PVO	= laki artiljerijski divizion protiv-vazdušne odbrane
LARD	= laki artiljerijski division
LPBR	= laka pješadijska brigada
lpbr.	= laka pješadijska brigada
lobr	= laka oklopna brigada
M-84	= Mitraljez "M84"
MAD	= motorizovani artiljerijski divizion
MAG	= Udruženje Muslimana za antigenocidne aktivnosti
map	= mješoviti artiljerijski puk
mb	= minobacač
meh. četa	= mehanizovana četa
MES	= minsko-eksplozivna sredstva
MES/mes	= minsko-eksplozivna sredstva
MKCK	= Međunarodni komitet crvenog križa/krsta
Mlpbr	= Milićka laka pješadijska brigada
MNO	= Ministarstvo za narodnu odbranu
MO	= Ministarstvo odbrane/obrane
MO HR HB	= Ministarstvo obrane Hrvatske republike Herceg Bosna
MORH	= Ministarstvo obrane Republike Hrvatske
M. P.	= mjesto pečata
MPS	= moralno-političko stanje

mR	= materijalne rezerve
mS/MS	= materijalna sredstva
MSF	= Médecins sans Frontières
MSP	= Međunarodni sud pravde
MSRZ	= Međunarodni sud za ratne zločine
mtb	= motorizovani bataljon
MTS	= materijalno-tehnička sredstva
MUP	= Ministarstvo za unutrašnje poslove
m/v	= motorno vozilo
MZ	= mjesna zajednica
NAC	= North Atlantic Council
NATO	= North Atlantic Treaty Organisation
NDH	= Nezavisna Država Hrvatska
NGŠ	= načelnik Generalštaba /načelnik Glavnog štaba
NO	= narodna odbrana
NO AP ZB	= “Narodna odbrana Autonomne pokrajine zapadna Bosna”
NOB	= Narodnoslobodilačka borba
NOR	= Narodnooslobodilački rat
NOV	= Narodnooslobodilačka vojska
N/R	= na ruke
NŠ	= načelnik štaba
NVO	= naoružanje i vojna oprema
OB GŠ SVK	= organ bezbjednosti Glavnog štaba Srpske vojske Krajine
OC	= Operativni centar
ODA	= Overseas Development Assistance
odTO	= odred Teritorijalne odbrane
OEBS	= Organizacija za evropsku bezbjednost i saradnju
o. g.	= ove godine
OG	= Operativna grupa
OHR	= Office of the High Representative
OK	= Opštinska konferencija
okb	= oklopni bataljon
OK SSRNJ	= Opštinska konferencija Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije
OkŠTO	= Okružni štab Teritorijalne odbrane
OM	= oklopno-mehanozovano

OMJ	= Oklopno mehanizovane jedinice
ONO I DSZ	= Opštenarodna odbrana i društvena samozaštita
ONP	= operativno nastavni poslovi
OOUR	= Osnovna organizacija udruženog rada
OpŠTO	= Opštinski štab Teritorijalne odbrane
Org MOB	= Organ za mobilizaciju
OS	= Oružane snage
OSCE	= Organisation for Security and Cooperation in Europe
Osr	= Odjeljenje srednjeg remonta
OS SFRJ	= Oružane snage Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
OUN	= Organizacija ujedinjenih nacija
OUR	= organizacija udruženog rada
OZ	= operativna zona
PA	= protivavionska
PAM	= protivavionski mitraljez
partbr.	= partizanska brigada
partd.	= partizanska divizija
PAT	= protivavionski top
pb	= pješadijski bataljon
pbr.	= pješadijska brigada
pč	= pješadijska četa
pd	= pješadijska divizija
PDB	= protivdiverzantski bataljon
PG	= platna grupa
PG2	= platna grupa 2
PIPP	= personalna i pravna pitanja
PJP	= posebne jedinice policije
PJP CSB	= posebne jedinice policije Centra službi bezbjednosti
PKM	= privremeno komandno mjesto
PkPo	= pomoćnik komandanta za pozadinu
PL	= profesionalno lice
PLBR	= pješadijska laka brigada
PLP	= pješadijski laki puk
PLPBR	= Podrinjska laka pješadijska brigada
p/n	= pješadijsko naoružanje
PO	= protivoklopni

PoB	= Pozadinska baza
POB	= protivoklopna borba
POG	= protivoklopna grupa
POJ	= Partizanski odredi Jugoslavije
pol. (snage)	= policijske snage
PoOb	= pozadinsko obezbjeđenje
POV	= protivoklopni vod
pov.	= povjerljivo
Pov. br.	= Povjerljivi broj
POVRS	= protivoklopni vođeni raketni sistem/sredstva
pozz	= pozadinski
P.P.N.	= postrojba za posebne namjere
PPP	= personalni i pravni poslovi
PRAMOS	= Pravilo o mobilizaciji oružanih snaga (SFRJ)
PS	= policijska stanica
P SFRJ	= Predsjedništvo Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije
PTT	= Pošta, telegraf, telefon
PTv	= protiv teroristički vod
PU	= Policijska uprava
Puk.	= pukovnik
PVF	= paravojne formacije
PVO	= protivvazдушna odbrana
PVZ	= protivvazдушna zaštita
PZO	= protiv zračna odbrana
PZT	= Privremeno zauzeta teritorija
“R”	= klasifikacija jedinica JNA (popunjene 100% ljudstvom iz rezervnog sastava i 100% naoružanjem i opremom)
r.	= rijeka
RBiH	= Republika Bosna i Hercegovina
r/d	= rezervni dijelovi
RDB	= Resor državne bezbjednosti
RH	= Republika Hrvatska
RI	= radioizviđanje
RiK	= rukovođenje i komandovanje
RJ	= Ratna jedinica
RJ 2. VO	= Ratne jedinice 2. vojne oblasti

RJB	= Resor javne bezbjednosti
RKM	= Rezervno komandno mjesto
RK SSO	= Republička konferencija Saveza socijalističke omladine
RK SSRN	= Republička konferencija Socijalističkog saveza radnog naroda
R Makedonija	= Republika Makedonija
RMR	= ratne materijalne rezerve
Rmtbr	= Romanijska motorizovana brigada
RO	= ratno odjeljenje
RO	= radna organizacija
RO PTT	= radna organizacija pošta, telegraf, telefon
RRF	= Rapid Reaction Forces
RRPSt	= Radio-relejna prislušna stanica
RS	= “Republika Srpska”
RSK	= “Republika srpska Krajina”
RŠTO	= Republički štab Teritorijalne odbrane
RTS	= Radio Televizija Srbije
RV	= Ratno vazduhoplovstvo
RV i PVO	= ratno vazduhoplovstvo i protivvazdušna odbrana
s.	= selo
SAD	= Sjedinjene Američke Države
SAR	= Srpska autonomna regija
SANU	= Srpska akademija nauka i umetnosti
SAP	= Socijalistička autonomna pokrajina
SB/VS	= Savjet bezbjednosti /Vijeća sigurnosti
Sbp/SPB	= Specijalna brigada policije
SCG	= Srbija i Crna Gora
SČA	= Srpsko-četnički agresor
SDA	= Stranka demokratske akcije
SDB	= Služba državne bezbjednosti
SDK	= Služba društvenog knjigovodstva
sd/o	= suhi dnevni obrok
SDP	= Socijaldemokratska partija
SDS	= Srpska demokratska stranka
SFOR	= Stabilisation Forces in Bosnia and Herzegovina
SFRJ	= Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija
SIS	= Sigurnosno-informativna služba (Republike Hrvatske)

SIV	= Savezno izvršno vijeće
SJB	= Stanica javne bezbjednosti
SKJ	= Savez komunista Jugoslavije
SK - PJ	= Savez komunista - Pokret za Jugoslaviju
SKR	= Sarajevsko-romanijski korpus
SKZ	= Srpska književna zadruga
slob	= središnja logistička baza
Sl. glasnik	= Službeni glasnik
SNO	= Srpska narodna odbrana
SNO	= Sekretarijat narodne odbrane
SnOb	= sanitetsko obezbjeđenje
SnU	= sanitetska uprava
SO	= Skupština opštine
SOP	= specijalni odred policije
SOS	= srpske oružane snage
s.p./SP	= stanica policije
SPC	= Srpska pravoslavna crkva
SPO	= Srpski pokret obnove
SPS	= Socijalistička partija Srbije
SR	= Socijalistička republika
SR BiH	= Socijalistička republika Bosna i Hercegovina
SR BiH	= Srpska republika Bosna i Hercegovina
SRJ	= Savezna republika Jugoslavija
SRK	= Sarajevsko-romanijski korpus
SRM	= Socijalistička Republika Makedonija
SRNj	= Savezna Republika Njemačka
SRS	= Srpska radikalna stranka
SRSg	= Special Representative Secretary General - Specijalni predstavnik generalnog sekretara Ujedinjenih nacija u Jugoslaviji
SRT	= sredstva ratne tehnike
SS	= Savez sindikata
SSIP	= Savezni sekretarijat za inostrane poslove
SSNO	= Savezni sekretarijat za narodnu odbranu
SSSR	= Савез Совејетских Социјалистичких Република
SSRNJ	= Socijalistički savez radnog naroda Jugoslavije
SSUP	= Savezni sekretarijat za unutrašnje poslove
st. vodnik	= stariji vodnik

Str. pov. br.	= Strogo povjerljivo, broj
SUBNOAR	= Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog antifašističkog rata
SUBNOR	= Savez udruženja boraca narodnooslobodilačkog rata
SUP	= Sekretarijat za unutrašnje poslove
SUV	= sistem za upravljanje vatrom
SV	= Srpska vojska
SV “Birač”	= Srpska vojska “Birač”
SVK	= Srpska vojska Krajine
s/z	= sjevero-zapad
ŠTO	= Štab teritorijalne odbrane
TAS	= Tvornica automobila Sarajevo
tč	= tenkofska četa
TG	= Taktička grupa
TMS	= tehničko-materijalna sredstva
TO	= Teritorijalna odbrana
TOC	= Tehničko operativni centar
TO SR BiH	= Teritorijalna odbrana Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine
TRD	= Tvornica rezervnih dijelova
TRZ	= Tehničko-remontni zavod
TSB	= Tehničko-snabdjevačka baza
TSr	= Tehničko sredstvo
tt.	= trigometrijska tačka
TV	= Televizija
tzv.	= tako zvani/a
UDB-a	= Uprava državne bezbjednosti
UK	= Užički korpus
UKS	= Udruženje književnika Srbije
UKT	= ultra kratko talasni uređaj
UN	= United Nations (Ujedinjeni narodi)
UNDP	= United Nations Development Programme
UNESCO	= United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
UNHCR	= United Nations High Commissioner for Refugees
UNIS	= Ujedinjena namjenska industrija Sarajevo
UNMO	= United Nations Military Observer

UNO	= United Nations Organisation
UNPA	= United Nations Peace Area
UNPF	= United Nations Peace Forces
UNPROFOR	= United Nations Protection Forces
UPI	= Udružena poljoprivredna industrija
UTVA	= marka klipnog aviona <i>Utva</i>
VB	= Vazduhoplovna baza
VBS	= Vojska bosanskih Srba
VES (ves)	= vojno-evidenciona specijalnost
VGĐ	= vojno građevinska direkcija
ViPVO	= Vazduhoplovstvo i protiv-vazдушna odbrana
VJ	= Vojska Jugoslavije
VK bbr	= Viteška krajiška brdska brigada
Vlpbr	= Vlasenička laka pješadijska brigada
VLPBR	= Vlasenička pješadijska brigada
VMA	= Vojno-medicinska akademija
VOJSKA	
SRBIH	= Vojska Srpske republike Bosne i Hercegovine
VO	= Vojna oblast
v/o	= vojni obveznik
VOJIN	= Vazdušno obavještanje, javljanje i navođenje
VOS	= Vojno-obavještajna služba
VP	= Vojna pošta
VP artiljerije	= vatreni položaj artiljerije
VRS	= Vojska republike Srpske
VRSK	= Vojska republike srpska Krajina
VS	= Vijeće sigurnosti
VSO	= Vrhovni savet odbrane
Vtms	= veterinarska materijalna sredstva
VtU	= Veterinarska uprava
VZ	= Vazduhoplovni savez
WHO	= World Health Organisation
YU	= Jugoslavija
Zmtp	= zaštitini motorizovani puk
ZNG	= Zbor narodne garde
z/o	= zona odgovornosti
ZP	= zborna područje

Zpbr = Zvornička pješadijska brigada
ZPBR = Zvornička pješadijska brigada
ZŠOS = Združeni štab oružanih snaga
ZVLBR = Zvornička laka brigada
zvlpbr. = Zvornička laka pješadijska brigada

IZVORI I LITERATURA

IZVORI

* * **A REPORT ON THE DEVASTATION OF CULTURAL, HISTORICAL AND NATURAL HERITAGE OF THE REPUBLIC/ FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA (FROM APRIL 5, 1992 UNTIL SEPTEMBER 5, 1995)**, Zavod za zaštitu kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1995;

* * **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU IZ DANA U DAN, DOKUMENTI O AGRESIJI NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU**, Ured za informisanje Vlade Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1993;

* * **ARHIV INSTITUTA ZA ISTRAŽIVANJE ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA UNIVERZITETA U SARAJEVU**, Sarajevo (više fondova različite provenijencije);

* * **Bayerisches Oberstes Landesgericht München, URTEIL**, Novislav Đajić, 23. maj 1997;

* * **Bayerisches Oberstes Landesgericht München, URTEIL**, Đurađ Kljušić, 9. decembar 1999;

* * *Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora između država i međunarodnih organizacija ili između međunarodnih organizacija (Vienna Convention on the Law of Treaties between States and International Organizations or between international Organisations)*, od 21. marta 1986;

* * **BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRSKOG PROJEKTA** Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006;

* * **Bundesgerichtshof, URTEIL**, Nikola Jorgić, 30. april 1999;

* * **Bundesgerichtshof, URTEIL**, Maksim Sokolović, 21. februar 2001;

* * **Bundesgerichtshof**, *URTEIL*, Đurađ Kušljic, 21. februar 2001;

* * **Bundesverfassungsgericht**, *URTEIL*, Nikola Jorgić, 12. decembar 2000;

* * **DEJTONSKI MIROVNI SPORAZUM**, JP NIO *Službeni list BiH*, Sarajevo, 1996;

Raif Dizdarević, **PUT U RASPAD: Stenogrami izlaganja Raifa Dizdarevića u raspravama iza zatvorenih vrata državnog i političkog vrha Jugoslavije**, Institut za istoriju, Sarajevo, 2011;

* * Dokumentarni videofilm “**POKOLJ U SREBRENICI JULA 1995**”, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

* * **DOKUMENTI O GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI 1992-1995. (Fotografije i faksimili)**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu i Viktimološko društvo Bosne i Hercegovine u Sarajevu, Sarajevo, april 1998;

* * **DOKUMENTI O ZLOČINIMA KOJI TRAJU (Srebrenica 1995-1998) – Fotografije**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Sarajevo, juli 1998;

* * **DOKUMENTI O ZLOČINIMA U SREBRENICI (Fotografije i faksimili)**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 12. juli 1997;

* * **DNEVNI IZVJEŠTAJ O AGRESIJI I TERORIZMU PROTIV REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE**, Ured za informisanje Vlade Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1992;

* * **European Court of Human Rights**, Case of Jorgic v. Germany, p. No 74613/01, *JUDGMENT*, 12. juli 2007;

* * **EVENEMENTS DE SREBRENICA (1995)**, 11. decembar 2001, **RAPPORT D' INFORMATION** de MM René André et Francois Lamy, n° 3413, Déposé le 22. novembre 2001, En application de l' article 145

du règlement, Documents d'Information de l'Assemblée Nationale (D. I. N. n° 62/2001, Paris, 2001, <http://www.assemblee-nationale.fr/11/rap-info/i/3413-01.asp>;

* * * **GENOCID U KONTINUITETU: SVJEDOČENJE AMBASADORA ARRIE**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

* * * **GENOCID NAD BOŠNJACIMA SIGURNE ZONE UN-a, JULA 1995. GODINE (Izložba fotografija i dokumenata povodom desetogodišnjice zločina)**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2005;

* * * **GENOCID U SREBRENICI, SIGURNOJ ZONI UN-a, JULA 1995. GODINE (fotografije, faksimili i karikature)**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

* * * *Human Rights Watch*, **CEMICAL WAREFARE IN BOSNIA, The Strange Experiences of the Srebrenica Survivors**, tom 10, br. 9, novembar 1008, objavljeno u: **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, Dokumenti i svjedočenja I** (priredili S. Čekić i drugi), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 1999;

ICTY, AŽURIRANI STATUT MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG SUDA ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU, Haag, septembar 2009;

ICTY, Baza podataka: Sudski spisi, Bilježnica Ratka Mladića – 1992-1995;

ICTY, Richard J. Butler, **SREBRENICA MILITARY NARRATIVE - OPERATION "KRIVAJA 95" /ISKAZ O VOJNIM DOGAĐAJIMA U SREBRENICI - OPERACIJA "KRIVAJA 95"**, 15. maj 2000;

ICTY, Predmet br. IT-95-14-T, **PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV TIHOMIRA BLAŠKIĆA, PRESUDA**, 3. mart 2000;

ICTY, Predmet br. IT-95-14-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV TIHOMIRA BLAŠKIĆA, *PRESUDA*, 29. juli 2004;

ICTY, Predmet br. IT-99-06-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004;

ICTY, Predmet br. IT-99-36-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV RADOŠLAVA BRĐANINA, *PRESUDA*, 1. septembar 2004, 397-1076 i 1106, te “*DODATAK C - UBIJENA LICA*”;

ICTY, Demografsko odjeljenje, Tužilaštvo ICTY-a, Predmet Milošević (IT-02-54), Ewa Tabeau - Jakub Bijak - Neda Lončarić, *Broj žrtava u opsadi Sarajeva od aprila 1992. - decembra 1995, Studija o stopi smrtnosti na osnovu osam velikih izvora podataka*, 18. august 2003;

ICTY, Demografsko odjeljenje, Predmet Dragomir Milošević (IT-98-29/I), Ewa Tabeau - Arve Hetland, *Ubijene i ranjene osobe tokom opsade Sarajeva: od augusta 1994. do novembra 1995*, 19. mart 2007;

ICTY, Predmet br. IT-97-24, TUŽILAC PROTIV SIME DRLJAČE, MILANA KOVAČEVIĆA I MILOMIRA STAKIĆA, *OPTUŽNICA*, 13. mart 1995;

ICTY, Predmet br. IT-97-24, TUŽILAC PROTIV SIME DRLJAČE I MILANA KOVAČEVIĆA, *OPTUŽNICA*, 13. mart 1997;

ICTY, Predmet Galić (IT-98-29), Ewa Tabeau - Marcin Zoltkowski - Jakub Bijak, *Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1995*, Izvještaj o istraživanju pripremljen za potrebe predmeta STANISLAV GALIĆ (IT-98-29-1), 10. maj 2002;

ICTY, Predmet br. IT-98-29-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV STANISLAVA GALIĆA, *PRESUDA I MIŠLJENJE*, 5. decembar 2003;

ICTY, Predmet br. IT-98-29-T, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV STANISLAVA GALIĆA, *PRESUDA*, 30. novembar 2006;

ICTY, Predmet br. IT-02-54, IZJAVA SVJEDOKA: Diego Enrique Arria, Den Haag, 2003;

ICTY, IZJAVA SVJEDOKA: Diego Enrique Arria, 11. i 14. april 2003. i 22, 23, 24. i 25. septembar 2003, objavljeno u: GENOCID U KONTINUITETU: SVJEDOCENJE AMBASADORA ARRIEA, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, 2011;

ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-1, IZJAVA SVJEDOKA: Rupert Smith, br. 00848868 - 00848892, 14. august 1996;

ICTY, Predmet br. IT-95-10-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV GORANA JELISIĆA, *PRESUDA*, 5. juli 2001;

ICTY, Predmet br. IT-95-18-1, TUŽILAC PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA, PREGLED OPTUŽNICE, *ODLUKA*, 16. novembar 1995; * * * ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, Dokumenti i svjedočenja I (priredili S. Čekić i drugi), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 1999;

ICTY, INDICTMENT KARADŽIĆ AND MLADIĆ (“Srebrenica”), Press Release, RADOVAN KARADŽIĆ ACCUSED OF GENOCIDE FOLLOWING THE TAKE OVER OF SREBRENICA, 16. novembar 1995;

ICTY, Izjava **Miroslava Deronjića**, 19. decembar 2003;

ICTY, Predmet br. 95-18-I, THE PROSECUTOR V. RADOVAN KARADŽIĆ, RATKO MLADIĆ, REVIEW OF THE INDICTMENT, *Decision of 16 Novembar 1995*;

ICTY, Predmet br. IT-95-5/18-PT, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA, *ODLUKA PO KARADŽIĆEVOJ ŽALBI NA ODLUKU PRETRESNOG VIJEĆA U VEZI S NAVODNIM SPORAZUMOM SA HOLBROOKEOM*, 12. oktobar 2009;

ICTY, 7D13-0003-0007, Komanda UNPROFOR-a u Sarajevu, 070320A, mart 1993. – BH Komandi Kiseljak, PREDMET: *Izvjestaj - posjeta generala Morillona Cerskoj - 5/6. mart 1993;*

ICTY, Predmet br. IT-95-14/2-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DARIA KORDIĆA I MARIA ČERKEZA, *PRESUDA*, 26. februar 2001;

ICTY, Predmet br. IT-95-14/2-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DARIA KORDIĆA I MARIA ČERKEZA, *PRESUDA*, 17. decembar 2004;

ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *DOSTAVA KORIGENDUMA IZVJEŠTAJA SUDSKOG VJEŠTAKA D. HANSONA PODNIJETOG 20. JUNA 2002. I PODNOŠENJE AŽURIRANOG IZVJEŠTAJA SUDSKOG VJEŠTAKA;*

ICTY, Predmet br. IT-00-39-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA, *PRESUDA*, 27. septembar 2006;

ICTY, Predmet br. IT-00-39 I 40-PT, TUŽILAC MEĐUNARODNOG SUDA PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA I BILJANE PLAVŠIĆ, *IZMIJENJENA KONSOLIDOVANA OPTUŽNICA*, 7. mart 2002, PRILOG B - **LIŠAVANJE ŽIVOTA POVEZANO SA ZATOČENIČKIM OBJEKTIMA** i PRILOG C - **OBJEKTI ZA ZATOČENJE;**

ICTY, Predmet br. IT-00-39 I 40-PT, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA I BILJANE PLAVŠIĆ, *IZMIJENJENA KONSOLIDOVANA OPTUŽNICA*, PRILOG C - **OBJEKTI ZA ZATOČENJE**, 7. mart 2002;

ICTY, Predmet br. IZ-00-39 I 40-PT, TUŽILAC PROTIV MOMČILA KRAJIŠNIKA I BILJANE PLAVŠIĆ, *IZMIJENJENA KONSOLIDOVANA OPTUŽNICA*, PRILOG D - **UNIŠTAVANJE KULTURNIH SPOMENIKA I SVETIŠTA**, 7. mart 2002;

ICTY, Predmet br. IT-97-25-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV MILORADA KRNOJELCA, *PRESUDA*, 15. mart 2002;

ICTY, Predmet br. IT-98-33, TUŽILAC PROTIV RADISLAVA KRSTIĆA, *OPTUŽNICA*, 30. oktobar 1998;

ICTY, Predmet br. IT-98-33-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV RADISLAVA KRSTIĆA, *PRESUDA*, 2. august 2001;

ICTY, Predmet br. MT-96-23-T i MT-96-23/1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DRAGOLJUBA KUNARCA, RADOMIRA KOVAČA I ZORANA VUKOVIĆA, *PRESUDA*, 22. februar 2001;

ICTY, Predmet br. IT-98-30/1, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV MIROSLAVA KVOČKE, DRAGE PRČIĆA, MLAĐE RADIĆA, MILOJICE KOSA I ZORANA ŽIGIĆA, *PRESUDA*, 2. novembar 2001;

ICTY, Predmet br. IT-98-32/1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV MILANA LUKIĆA I SREDOJA LUKIĆA, *PRESUDA*, 20. juli 2009;

ICTY, Predmet br. IT-09-92-PT, TUŽILAC PROTIV RATKA MLADIĆA, *ČETVRTA IZMIJENJENA OPTUŽNICA*, 16. decembar 2011;

ICTY, Predmet br. IT-98-29/1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV DRAGOMIRA MILOŠEVIĆA, *PRESUDA*, 12. decembar 2007;

ICTY, Predmet br. IT-99-37-I, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, MILANA MILUTINOVIĆA, NIKOLE ŠAINOVIĆA, DRAGOLJUBA OJDANIĆA I VELJKA STOJILJKOVIĆA, *Podnošenje Optužnice na potvrđivanje i Zahtjev za izdavanje naloga za hapšenje i pratećih naloga*, 23. maj 1999;

ICTY, Predmet br. IT-01-51-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *OPTUŽNICA*, 22. novembar 2001;

ICTY, Predmet br. IT-02-54, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, Skupština Republike Srpske, 1992-1995, Bitni momenti i odlomci, Pripremio dr. Robert J. Donia, *Izjava vještaka podnijeta ICTY-u na osnovu Pravila 94 bis*;

ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM III, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *DRUGI PRETRESNI PODNESAK TUŽILAŠTVA (OPTUŽNICE U VEZI SA HRVATSKOM I BOSNOM I HERCEGOVINOM)*, 31. maj 2002;

ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE*, 16. juni 2004, objavljeno u: **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI: Međupresuda haškog tribunala od 16. juna 2004**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

ICTY, Predmet br. IT-02-54-T, TUŽILAC PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *ODLUKA PO PRIJEDLOGU ZA DONOŠENJE OSLOBAĐAJUĆE PRESUDE, Konkretni prigovori na Optužnicu za Bosnu, (d) Prilog D*, 16. juni 2004;

ICTY, Predmet br. IT-01-51-T, TUŽILAC MEĐUNARODNOG SUDA PROTIV SLOBODANA MILOŠEVIĆA, *OPTUŽNICA*, 21. novembar 2001;

ICTY, Predmet br. IT-09-92-T, IN TRIAL CHAMBER I, THE PROSECUTOR v. RATKO MLADIĆ, PROSECUTION'S NOTICE OF DISCLOSURE OF EXPERT OF ANDRAS RIEDLMAYER (RM 618) PURSUANT TO RULE 94 BIS AND MOTION TO AMEND RULE 65 TER EXHIBIT LIST, 25. april 2013;

ICTY, Predmet br. IT-98-34-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV MLADENA NALETILIĆA ZVANOG TUTA I VINKA MARTINOVIĆA ZVANOG ŠTELA, *PRESUDA*, 31. mart 2003;

ICTY, Predmet br. 98-34-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV MLADENA NALETILIĆA ZVANOG TUTA I VINKA MARTINOVIĆA ZVANOG ŠTELA, *PRESUDA*, 3. maj 2006;

ICTY, Predmet br. IT-94-2-S, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DRAGANA NIKOLIĆA, *PRESUDA O KAZNI*, 18. decembar 2003;

ICTY, Predmet br. IT-02-60-PT, Izjava o činjenicama i prihvatanju krivice Momira Nikolića, 6. maj 2003;

ICTY, IT-03-68-T, TUŽILAC PROTIV NASERA ORIĆA, Transkript sa suđenja od 5. decembra 2005, Otvorena sjednica, Svjedok: Diego Arria;

ICTY, *SAŽETAK PRESUDE Pretresnog vijeća u predmetu Tužilac protiv Momčila Perišića*, 6. septembar 2011;

ICTY, Predmet br. IT-05-88-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV VUJADINA POPOVIĆA, LJUBIŠE BEARE, DRAGANA NIKOLIĆA, LJUBOMIRA BOROVČANINA, RADIVOJA MILETIĆA, MILANA GVERE I VINKA PANDUREVIĆA, *JAVNA REDIGOVANA VERZIJA PRESUDA*, 10. juni 2010;

ICTY, PRETRESNO VIJEĆE, *SAŽETAK PRESUDE* u predmetu *PRLIĆ I DRUGI*, 29. maj 2013;

ICTY, Andrés J. Riedlmayer, **DESTRUCTION OF CULTURAL HERITAGE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA, 1992-1996: A POST WAR SURVEY OF SELECTED MUNICIPALITIES**, 2002;

ICTY, *SAOPŠTENJE ZA JAVNOST VIJEĆA*, 3. decembar 1994;

ICTY, *SAOPŠTENJE ZA JAVNOST VIJEĆA*, 1. februar 1995;

ICTY, *SAOPŠTENJE ZA JAVNOST VIJEĆA*, 24. novembar 1995;

ICTY, *STATUT ICTY-a*;

ICTY, *Sudije zahtijevaju da Međunarodni sud bude izuzet od budžetskih ograničenja*, Haag, 9. oktobar 1995;

ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, Dokazni materijal svjedočenja pukovnika JNA Osmana Selaka;

ICTY, Predmet br. MT-95-9-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV BLAGOJA SIMIĆA, MIROSLAVA TADIĆA i SIME ZARIĆA, *PRESUDA*, 17. oktobar 2003;

ICTY, Predmet br. IT-97-24, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV MILOMIRA STAKIĆA, *PRESUDA*, 31. juli 2003;

ICTY, Predmet br. IT-03-69-PT, TUŽILAC PROTIV JOVICE STANIŠIĆA I FRANKA SIMATOVIĆA, TREĆA IZMIJENJENA OPTUŽNICA, 9. juli 2008;

ICTY, *SAŽETAK PRESUDE* Pretresnog vijeća u predmetu *TUŽILAC PROTIV JOVICE STANIŠIĆA I FRANKA SIMATOVIĆA*, 30. maj 2013;

ICTY, Predmet br. IT-03-67-PT, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV VOJISLAVA ŠEŠELJA, *PODNOŠENJE IZVJEŠTAJA VJEŠTAKA YVESA TOMIĆA OD STRANE TUŽILAŠTVA*, 1. februar 2006;

ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, *MIŠLJENJE I PRESUDA*, 7. maj 1997;

ICTY, Predmet br. IT-94-1-A, PRED ŽALBENIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, *PRESUDA*, 15. juli 1999;

ICTY, Predmet br. IT-94-1-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM, TUŽILAC PROTIV DUŠKA TADIĆA, *IZDVOJENO I RAZLIČITO*

MIŠLJENJE SUDIJE MCDONALD O PRIMJENJIVOSTI ČLANA 2. STATUTA, 7. maj 1997;

ICTY, Predmet br. IT-05-88/2-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV ZDRAVKA TOLIMIRA, *PRESUDA*, 12. decembar 2012;

ICTY, Predmet br. IT-05-88/2-T, *SAŽETAK PRESUDE PRETRESNOG VIJEĆA NA SUĐENJU ZDRAVKU TOLIMIRU*, 12. decembar 2012;

ICTY, Predmet br. IT-05-88/2-T, *SAŽETAK PRESUDE ŽALBENOG VIJEĆA U PREDMETU TUŽILAC PROTIV ZDRAVKA TOLIMIRA*, 8. april 2015;

ICTY, Predmet br. IT-09-32-T, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM II, TUŽILAC PROTIV MITRA VASILJEVIĆA, *PRESUDA*, 29. novembar 2002;

ICTY, Predmet br. IT-96-23/2-S, PRED PRETRESNIM VIJEĆEM I, TUŽILAC PROTIV DRAGANA ZELENOVIĆA, *PRESUDA O KAZNI*, 4. april 2007;

ICTY, Ewa Tabeau - Jan Zwierzchowski, **THE 1992-1995 WAR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA: CENSUS-BASED MULTIPLE SYSTEM ESTIMATION OF CASUALTIES' UNDERCOUNT**, 1 February 2010, http://www.icty.org/x/file/About/OTP/WarDemographics/en/bih_casualty_undercount_conf_paper_100201;

* * **INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE, CASE CONCERNING THE APPLICATION OF THE CONVENTION THE PREVENTION AND PUNISHMENT OF THE CRIME OF GENOCIDE (BOSNIA AND HERZEGOVINA V SERBIA AND MONTENEGRO)**, 26. FEBRUAR 2007.
- * * **PRESUDA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE: BOSNA I HERZEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE**, 26. FEBRUAR 2007, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

* * **INTERNATIONAL CRIMINAL COURT, *ELEMENTS OF CRIMES***, U. N. Doc. PCNICC/2000/1Add. 2 (2000);

* * **IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE: 1991-1996**, Izvodi iz izlaganja poslanika Skupštine Republike Srpske kao dokazni materijal na Međunarodnom krivičnom tribunalu u Hagu, Priredio Robert Donia, University press - Izdanje Magistrat Sarajevo i Fondacija Istina Pravda Pomirenje, Tuzla, 2012;

* * **IZVJEŠTAJ O SREBRENICI, IZVJEŠTAJ GENERALNOG SEKRETARA PREMA *Rezoluciji* GENERALNE SKUPŠTINE 53/35 (1998)**, 15. novembar 1999, objavljen u: Smail Čekić – Muharem Kreso – Bećir Macić, **GENOCID U SREBRENICI, “SIGURNOJ ZONI” UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000;

* * **JA SAM ZA RATNU OPCIJU: ZAPISNIK SA 16. SJEDNICE SKUPŠTINE SRPSKOG NARODA U BOSNI I HERCEGOVINI, ODRŽANE 12. MAJA 1992. GODINE U BANJA LUCI**, Fondacija Istina Pravda Pomirenje, Tuzla, 2007;

* * **KOVANJE ANTIJUGOSLOVENSKE ZAVERE**, knjiga 1, br. 26, Biblioteka SVJEDOČANSTVA, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, uredila i pripremila Sonja Biserko, Beograd, 2006;

Tadeush Mazowiecki, **IZVJEŠTAJI 1992-1995**, Univerzitet u Tuzli, Tuzla – Istraživačko-dokumentacioni centar, Sarajevo, 2007;

* * **Međunarodni krivični sud za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije od 1991. - International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law in the Territory of the Former Yugoslavia since 1991. - STATUT**, objavljen u: Smail Čekić, **HAŠKI TRIBUNAL/THE HAGUE TRIBUNAL**, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996;

* * **MÉDECINS SANS FRONTIÈRES. 1995: SRBRENICA, L' ABANDON**, <http://www.msf.fr/histoire-sommaire/1995-Srebrenica-abandon>;

* * * **MÉDECINS SANS FRONTIÈRES. EYE - WITNESS ACCOUNTS OF THE EVACUATION FROM SREBRENICA AND THE FATE OF MISSING COLLEAGUES, RAPPORT DE MÉDECINS SANS FRONTIÈRES**, februar 1996;

* * * **MEĐUNARODNI SUD ZA RATNE ZLOČINE NA PODRUČJU BIVŠE JUGOSLAVIJE**, *Hrvatski helsinški odbor za ljudska prava i Hrvatski pravni centar*, Zagreb, 1995;

* * * **MILOŠEVIĆU DOKAZAN GENOCID U BOSNI - Međupresuda Haškog tribunala od 16. juna 2004**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

* * * **MILOŠEVIĆ VS JUGOSLAVIJA**, knjiga II, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2004;

* * * **MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

* * * **NACIONALNI SASTAV STANOVNIŠTVA - REZULTATI ZA REPUBLIKU PO OPŠTINAMA I NASELJENIM MJESTIMA 1991**, *Statistički bilten*, br. 234, Državni zavod za statistiku Republike Bosne i Hercegovine, Sarajevo, decembar/prosinac 1993;

* * * **NATIONS UNIES, SITUATION DES DROITS DE L'HOMME SUR LE TERRITOIRE DE L'EX YUGOSLAVIA - Rapport préparé par M. Tadeusz Mazowiecki**, Rapporteur Spécial de la Commission des Droits de l'homme sur la situation des droits de l'homme en ex Yougoslavie, A/47/666-S/24809, 17. novembar 1992;

* * * **NEDOVRŠENI MIR: Izvještaj Međunarodne komisije za Balkan**, Hrvatski Helsinški odbor za ljudska prava i Pravni centar Fonda otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, Zagreb, 1997;

* * * **Oberlandesgericht Düsseldorf, URTEIL**, Nikola Jorgić, 26. septembar 1997;

* * **Oberlandesgericht Düsseldorf**, Maksim *Sokolović*, 29. novembar 1999;

* * **OPTUŽNICE PROTIV RADOVANA KARADŽIĆA I RATKA MLADIĆA**, priredili Sabina Subašić-Galijatović i Enis Omerović, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010;

* * **RAT U BROJKAMA: DEMOGRAFSKI GUBICI NA TERITORIJI JUGOSLAVIJE OD 1991. DO 1999.** (dr. Eva Tabeau), Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2009;

* * **RATNI ZLOČIN I GENOCID SA SUDSKOM PRAKSOM**, priredio Mustafa Bisić, knjiga II, Ministarstvo pravde i uprave Kantona Sarajevo, Sarajevo, jula 1999;

* * **RATNI ZLOČINI U BOSNI I HERCEGOVINI**, Izvještaji Amnesty Internationala i Helsinki Watcha, Antiratna kampanja Hrvatska, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava, Biblioteka Dokumenti, br. 2, Zagreb, 1993;

* * **REPORT based on the DEBRIEFING ON SREBRENICA**, Rapport: O. van Wind, brigadni general, Assen, 4. oktobar 1995, *Dodatak 5*;

* * **REZOLUCIJA** Generalne skupštine Ujedinjenih nacija, 47/121, od 18. decembra 1992, A/RES/47/121, 91. plenarno zasjedanje, *Situacija u Bosni i Hercegovini*, u: S. Čekić - M. Kreso - B. Macić. GENOCID U SREBRENICI, "SIGURNOJ ZONI" UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000;

* * **REZOLUCIJE VIJEĆA SIGURNOSTI UN O BOSNI I HERCEGOVINI: OD REZOLUCIJE 713 OD 25. SEPTEMBRA 1991. DO REZOLUCIJE 1004 OD 12. JULA 1995**, Press centar ARBiH, Sarajevo, 1995;

* * **RIMSKI STATUT MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG SUDA OD 17. JULA 1998**, *Službeni glasnik Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 6. mart 2003;

* * **SAMRTNO SREBRENIČKO LJETO '95, Svjedočanstvo o stradanju Srebrenice i naroda Podrinja**, Udruženje građana "Žene Srebrenice - Tuzla", Tuzla, 1998;

* * *SENSE*, Dokumentarni film "Uprkos svemu", 2003;

* * **SKUPŠTINA REPUBLIKE SRPSKE, 1992-1995, Bitni momenti i odlomci**, Pripremio dr. Robert J. Donia, *Izjava vještaka podnijeta ICTY-u na osnovu Pravila 94 bis*;

* * *Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, Sarajevo;

* * *Službeni glasnik Republike Srpske, Pale*;

* * *Službeni glasnik Republike Srpske, Odluka o strateškim ciljevima srpskog naroda u Bosni i Hercegovini*, 26. novembar 1993;

* * *Službeni list BiH*, Sarajevo;

* * *Službeni list Republike Bosne i Hercegovine*, Sarajevo;

* * *Službeni list Republike Bosne i Hercegovine*, broj 1, 15. januar/siječanj 1996;

* * *Službeni list SFRJ*, Beograd;

* * **SREBRENICA: RECONSTRUCTION, BACKGROUND, CONSEQUENCE AND ANALYSES OF THE FALLOF 'SAFE' AREA**, Nederlands Instituut voor Oorlogs – documentatie/NETHERLANDS INSTITUTE FOR DOCUMENTATION, Den Haag, 2002;

* * **SREBRENICA: OD PORICANJA DO PRIZNANJA**, Biblioteka SVJEDOČANSTVA br. 22, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2005;

* * **OPSADA I ODBRANA SARAJEVA 1992-1995**, Zbornik radova sa Okruglog stola održanog 23. novembra 2005, Institut za istraživanje

zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Sud Bosne i Hercegovine, Broj: X-KR-05/49, *PRESUDA*, NEĐO SAMARDŽIĆ, Sarajevo, 7. april 2006;

Sud Bosne i Hercegovine, Broj: X-KR-05/70, *PRESUDA*, RADOVAN STANKOVIĆ, Sarajevo, 14. novembar 2006;

Sud Bosne i Hercegovine, Broj: X-KR-05/161, *PRESUDA*, GOJKO JANKOVIĆ, Sarajevo, 16. februar 2007;

Sud Bosne i Hercegovine, Broj: X-KR/06/200, TUŽILAC PROTIV ŽELJKA MEJAKIĆA, MOMČILA GRUBANA I DUŠKA KNEŽEVIĆA, *PRESUDA*, Sarajevo, 30. maj 2008;

* * Ewa Tabeau - M. Zoltkowski - Jakub. Bijak, *Ljudski gubici tokom 'opsade' Sarajeva od 10. septembra 1992. do 10. augusta 1995*, Izvještaj o istraživanju pripremljen za potrebe predmeta STANISLAV GALIĆ (IT-98-29-1), 10. maj 2002;

* * The United Nations Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780: Investigating of International Humanitarian Law in the Former Yugoslavia (1992), KONAČNI IZVJEŠTAJ KOMISIJE EKSPERATA UJEDINJENIH NACIJA OSNOVANE U SKLADU S REZOLUCIJOM 780 VIJEĆA SIGURNOSTI (1992), *SAŽETAK DODATAKA I ZAKLJUČCI*, 27. maj 1994;

* * **TORTURE U BOSNI I HERCEGOVINI ZA VRIJEME RATA 1992-1995**, Savez logoraša Bosne i Hercegovine - Centar za istraživanje i dokumentaciju, Sarajevo, 2003;

TV *Hayat*, 19. novembar 2005; [www.youtube](http://www.youtube.com), pod naslovom: "Richard Holbrooke admits Srebrenica genocide responsibility";

* * **UJEDINJENE NACIJE, KONVENCIJA O SPREČAVANJU I KAŽNJAVANJU ZLOČINA GENOCIDA**, 9. DECEMBRA 1948. GODINE;

* * **UJEDINJENE NACIJE**, *POVELJA UJEDINJENIH NACIJA*, San Francisco, 26. juni 1945;

* * **UJEDINJENE NACIJE**, VIJEĆE SIGURNOSTI, *KONAČNI IZVJEŠTAJ KOMISIJE EKSPERATA UJEDINJENIH NACIJA OSNOVANE U SKLADU S REZOLUCIJOM 780 VIJEĆA SIGURNOSTI (1992)*, Dokument UN-S/1994/674, 27. maj 1994, **DODATAK VIII – LOGORI**;

* * **UJEDINJENE NACIJE**, VIJEĆE SIGURNOSTI, *Rezolucija 808 (1993)*, od 22. februara 1993, i *Rezolucija 827 (1993)*, od 22. maja 1993; * * *REZOLUCIJE ...*;

* * **UJEDINJENE NACIJE**, VIJEĆE SIGURNOSTI, *Rezolucija 943 (1993)*, od 23. septembra 1994;

* * **UJEDINJENE NACIJE**, VIJEĆE SIGURNOSTI, *Rezolucija 1022 (1995)*, 22. novembar 1995;

* * **UJEDINJENE NACIJE**, VIJEĆE SIGURNOSTI, *Rezolucija 1026 (1995)*, 30. novembar 1995; *Rezolucija 1031 (1995)*, 15. decembar 1995; *Rezolucija 1088 (1995)*, 12. decembar 1995;

* * **UJEDINJENE NACIJE**, VIJEĆE SIGURNOSTI, *Rezolucija 1031 (1995)*, od 15. decembra 1995, tačka 12. operativnoga dijela;

* * **UJEDINJENE NACIJE**, VIJEĆE SIGURNOSTI, *Rezolucija 1034 (1995)*, od 21. decembra 1995;

* * **UJEDINJENE NACIJE**, Vijeće za ekonomska i socijalna pitanja, Komisija za ljudska prava, **STANJE LJUDSKIH PRAVA NA TERITORIJI BIVŠE JUGOSLAVIJE**, E/CN.4/1994/3, 5. maj 1993;

* * **UNITED NATIONS COMMISSION ON HUMAN RIGHTS (UNCHR)**, **SITUATION OF HUMAN RIGHTS THE TERRITORY OF FORMER YUGOSLAVIA**, Report on the situation of human rights in the territory of the former Yugoslavia by Mr. Tadeusz Mazowiecki, E/CN4/1994/47, 17. novembar 1993;

* * **UNITED NATIONS**, Security Council, *RESOLUTION 1022* (1995), Adopted by the Security Council at its 3595th meeting, on 22 November 1995;

* * **UNITED NATIONS**, Security Council, 14. juli 1995, *Statement by the President of the Security Council*;

* * **USTAV SFRJ, USTAVI SOCIJALISTIČKIH REPUBLIKA I POKRAJINA**, Beograd, 1974;

* * Vlada Republike Srpske, **KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995, DOGAĐAJI U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995**, Banja Luka, juni 2004;

* * **VLADA REPUBLIKE SRPSKE, KOMISIJA ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995, DODATAK IZVJEŠTAJU OD 11. JUNA 2004. O DOGAĐAJIMA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995**, Banja Luka, 15. oktobar 2004;

* * Vlada Republike Srpske, **RADNA GRUPA ZA SPROVOĐENJE ZAKLJUČAKA IZ KONAČNOG IZVJEŠTAJA KOMISIJE ZA SREBRENICU, IZVJEŠTAJ za sprovođenje zaključaka iz konačnog Izvještaja Komisije za Srebrenicu**, Banja Luka, 30. mart 2005;

* * Vlada Republike Srpske, **RADNA GRUPA ZA SPROVOĐENJE ZAKLJUČAKA IZ KONAČNOG IZVJEŠTAJA KOMISIJE ZA ISTRAŽIVANJE DOGAĐAJA U I OKO SREBRENICE OD 10. DO 19. JULA 1995. GODINE, DOPUNA IZVJEŠTAJA OD 30. MARTA 2005**, Banja Luka, 30. septembar 2005;

* * **VRIJEME BEŠČAŠĆA: GENOCID NAD BOŠNJACIMA KRAJEM DVADESETOG STOLJEĆA**, Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Muslimanima Zenica, 1994;

www.institut-genocid.ba;

* * **ZAKON O AMNESTIJI** (*Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine*, broj 9, 30. lipanj/juni 1996;

* * **ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O VOJNOJ OBAVEZI**, *Službeni list SFRJ*, br. 30, 26. april 1991;

* * **ZAKON O IZMJENAMA I DOPUNAMA ZAKONA O OPŠTENARODNOJ ODBRANI**, *Službeni list SFRJ*, br. 35, 17. maj 1991;

* * **ZBIRKA MEĐUNARODNIH MULTILATERALNIH UGOVORA IZ OBLASTI DIPLOMATSKIH I KONZULARNIH ODNOSA I SPORAZUMA O STATUSU MISIJA MEĐUNARODNIH ORGANIZACIJA U BOSNI I HERCEGOVINI**, *Sporazum između Vlade Republike Bosne i Hercegovine i Ujedinjenih nacija o statusu Zaštitnih snaga Ujedinjenih nacija u Bosni i Hercegovini*, od 15. maja 1993, *Službeni list Bosne i Hercegovine i Ministarstvo vanjskih poslova Bosne i Hercegovine*, Sarajevo, 1997;

* * **ZBORNİK DOKUMENATA I PODATAKA O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU NARODA JUGOSLAVIJE**, tom XIV, knjiga 1, Beograd, 1981;

* * **ZBORNİK DOKUMENATA IZ OBLASTI ODBRANE I BEZBEDNOSTI JUGOSLAVIJE 1990-1991. GODINE**, Beograd, 2012;

* * **ZEMLJIŠNA KARTA SA NACIONALNOM STRUKTUROM BOSNE I HERCEGOVINE**, Republička uprava za geodetske i imovinsko-pravne poslove, Sarajevo, 1992;

* * **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, Dokumenti i svjedočenja I** (priredili Smail Čekić i drugi), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Sarajevo, 1999;

* * **1.479 DANA OPSADE UNIVERZITETA U SARAJEVU** - Dokumentarni presjek o događanjima 1992-1995. godine, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2007.

LITERATURA

Mirsad Abazović, **KADROVSKI RAT ZA BIH 1945-1991**, Sarajevo, 1994;

Mirsad Abazović, **NAPAD NA BOŠNJAKINJU - GENOCID U KONTINUITETU**, * * * **MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Mirsad Abazović, **SIGURNOSNI ASPEKTI RAZVOJA BIH U POSTODEJTONSKOM PERIODU**, * * * **MEĐUNARODNI SIMPOZIJ BOSNA I HERCEGOVINA - PETNAEST GODINA DEJTONSKOG SPORAZUMA**, Zbornik radova, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Fadil Ademović, **JNA BEZNAĐE ZLA** (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Nusret Agić, **ŽIVI ŠTITOVİ: HRONIKA DESETOG GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA I POČECI OTPORA NARODA OPĆINE ROGATICA**, BIBLIOTEKA BOSNA NA DRINI, SARAJEVO, 1995;

Yasushi Akashi, **U DOLINI IZMEĐU RATA I MIRA: LIČNOSTI KOJE SAM UPOZNAO**, Univerzitet za mir Ujedinjenih nacija, Evropski centar za mir i razvoj, Beograd, 2013;

Madeleine K. Albright - William S. Cohen, **PREVENTING GENOCIDE: A BLEUPRINT FOR U. S. POLICYMAKERS**, United States Holocaust Memorial Museum, Washington 2008;

Mujo Alić, **UPOTREBA BOJNIH OTROVA U IZVRŠENJU GENOCIDA U SREBRENICI, SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Meldijana Arnaut-Haseljić – **POLITIKE I PRAKSE PRIKRIVANJA ZLOČINA - STUDIJA SLUČAJA: MASOVNE GROBNICE**

NA PODRUČJU SARAJEVA, Rukopis (odbranjene) doktorske disertacije, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015;

Ramo Arnautović, **DJECA U VIHORU RATA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2001;

Živko Andrijašević - Šerbo Rastoder, **ISTORIJA CRNE GORE: OD NAJSTARIJIH VREMENA DO 2003**, Centar za iseljenike Crne Gore, Podgorica, 2006;

Miljenko Aničić, **STRADANJA BANJALUČKE BISKUPIJE, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995. (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Erol Avdović, **DEJTONSKA PODMORNICA**, Zagreb, 1996;

Vlado Azinović, **BUSHOVA ADMINISTRACIJA I RASPAD JUGOSLAVIJE, * * BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA**, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006;

Vlado Azinović, **IZJEDNAČAVANJE MORALNIH POLAZIŠTA, * * BOSNA I HERCEGOVINA - JEZGRO VELIKOSRPSKOG PROJEKTA**, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006;

Ofelija Backović - Miloš Vasić - Aleksandar Vasović, **KO TO RADO IDE U VOJNIKE (MOBILIZACIJSKA KRIZA - ANALITIČKI PREGLED MEDIJSKOG IZVJEŠTAVANJA)**, u: **RAT U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, uredili B. Magaš i I. Žanić, Zagreb - Sarajevo 1999;

Hamid Bahto, **SA BRANI OCIMA SARAJEVA I GORAŽDA**, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2008;

Remzija Balić, **ŠEST LOGORA PAKLA**, Izdavač: Autor, Sarajevo, 2012;

Smail Balić, **UNIŠTAVANJE AUTOHTONE KULTURE OD STRANE NEPRIJATELJA I PRIJETNJA NARODNOM DUHU OD STRANE PRIJATELJA - DVA MANJE ZAPAŽENA ASPEKTA GENOCIDA**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

* * **BALKAN BATTLEFIELDS: A MILITARY HISTORY OF THE YUGOSLAV CONFLICT, 1990-1995** - Volume I, Central Intelligence Agency, Office of Russian and European Analysis, Washington, DC 20505, May 2002;

Nikica Barić, **BIHAĆKO-CAZINSKA KRAJINA U POLITIČKIM I VOJNIM PLANOVIMA HRVATSKE I SRBIJE 1992-1995**, Zbornik radova CAZINSKA KRAJINA U XX STOLJEĆU - POLITIKA, LJUDI, DOGOVORI, BOŠNJAČKA PISMOHRANA, Časopis za povijest i kulturu Bošnjaka u Hrvatskoj, Svezak 10, br. 32-33, Zagreb, 2011;

Gary Jonathan Bass, **STAY THE HAND OF VENGEANCE: THE POLITICS OF WAR CRIMES TRIBUNAL**, Princeton University Press, Princeton, New Jersey, 2000;

Edina Bećirević, **NA DRINI GENOCID: ISTRAŽIVANJE ORGANIZIRANOG ZLOČINA U ISTOČNOJ BOSNI**, Buybook, Sarajevo, 2009;

Kasim Begić, **BOSNA I HERCEGOVINA OD VANCEOVE MISIJE DO DAYTONSKOG SPORAZUMA (1991-1996)**, Bosanska

knjiga i Pravni centar Fonda otvoreno društvo Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1997;

Mujo Begić, **LJUTOČKA DOLINO NIKAD NE ZABORAVI**, Grafičar, Bihać, 2004;

Mujo Begić, **GENOCID U KLJUČU**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012;

Mujo Begić, **U OPSADI 1.201 DAN: SIGURNA ZONA UN-A BIHAĆ**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013;

Mujo Begić, **GENOCID U PRIJEDORU - SVJEDOČENJA**, Hrvatski memorijalno-dokumentacioni centar Domovinskog rata, Zagreb i Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, Zagreb - Sarajevo, 2015;

Mujo Begić - Senadin Ramić - Zlatan Ališić, **TOMAŠICA - MASOVNA GROBNICA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015;

Gojko Berić, **POLJE BIJELIH NIŠANA, * * SREBRENICA: SJEĆANJE ZA BUDUĆNOST**, Fondacija Heinrich Böll, Regionalni ured Sarajevo, Sarajevo, 2005;

Georges Bensoussan, **EVROPSKA STRAST ZA GENOCIDOM**, TIM press, Zagreb, 2010;

Stora Benjamin, **ALŽIRSKI RAT U PAMĆENJU FRANCUSKE**, u: K. Folkhard - F. Norbert, **PODSJEĆANJE NA ZLOČINE, RASPRAVA O GENOCIDU I UBISTVU NARODA** (priređivači), Platonem, Novi Sad, Savez jevrejskih opština Srbije, Beograd, 2011;

Florian Bieber, **INSTITUCIONALIZIRANJE ETNIČNOSTI, POSTIGNUĆA I NEUSPJESI NAKON RATOVA U BOSNI I HERCEGOVINI, NA KOSOVU I U MAKEDONIJI**, *Forum Bosna*, 2004, br. 25, Sarajevo, 2004;

Carl Bildt, **ZADATAK MIR**, Radio B92, Beograd, 1999;

S. Biserko, **OTVORENO “SRPSKO PITANJE” - STALNA PRIJETNJA STABILNOSTI U REGIONU**, *KORAK*, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za BiH, br. 24, juli-septembar 2011. Preuzeto iz teksta: Rajko Gujato, *Geopolitička stvarnost Srba*, Institut za geopolitičke studije, Beograd, 1997;

Sonja Biserko, **OD JNA DO SRPSKE VOJSKE, * * RATOVI U JUGOSLAVIJI 1991-1999**, Zbornik saopštenja i diskusije sa Okruglog stola, Beograd, 7-9. novembar 2001, Beograd, 2002;

Sonja Biserko, **PRINUDNI IZLAZAK IZ SENKE**, *HELSINŠKA POVELJA*, br. 60, Beograd, januar 2003;

Sonja Biserko, **NACIJA PROTIV POJEDINCA**, *HELSINŠKA POVELJA*, mart-april 2005, Beograd, 2005;

Sonja Biserko, **SJEĆANJE NA SREBRENICU, * * SREBRENICA: SJEĆANJE ZA BUDUĆNOST**, Fondacija Heinrich Böll, Regionalni ured Sarajevo, Sarajevo, 2005;

Sonja Biserko, **PODGRIJAVANJE ANTIISLAMIZMA U SRBIJI**, *Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji*, Beograd, maj 2007;

Sonja Biserko, **SRPSKA ELITA I REALIZACIJA SRPSKOG NACIONALNOG PROGRAMA, * * ĆOSIĆEV RAT**, Zbornik radova sa naučne i stručne rasprave o knjizi “BOSANSKI RAT” Dobrice Ćosića, održane 3. maja 2012. godine u Rektoratu Univerziteta u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013;

Mustafa Bisić - Senaid Kreho, **OBUKA ZA GENOCID (sudenje Borislavu Heraku)**, Khalid Al-Ageely, Sarajevo, 1994;

Hido Bišćević, **O krvi rata i tinti diplomacije**, Predgovor hrvatskom izdanju knjige: Derek Chollet, **TAJNA POVIJEST DAYTONA**:

Američka diplomacija i mirovni proces u Bosni i Hercegovini 1995,
Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2007;

Rony Blum - Gregory. Stanton - Shira Sagi - Elihu Richter, **'ETHNIC
CLEANSING' BLEACHES THE ATROCITIES OF GENOCIDE**,
European Journal of Public Health, Oksford, 2007;

Janko Bobetko, **SVE MOJE BITKE**, Vlastita naklada (autor), Za-
greb, 1996;

Bogić Bogićević, **RAT JE PLANIRAN**, u: F. Ademović, JNA
BEZNAĐE ZLA (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Mehmedalija Bojić, **OSVRT NA POLOŽAJ MUSLIMANA -
BOŠNJAKA U JUGOSLAVIJI**, * * STVARANJE I RAZARANJE
JUGOSLAVIJE, Zbornik radova sa Okruglog stola Stvaranje i razbijanje
avnojevske Jugoslavije, održanog u Beogradu 5-7. decembra 1995, Be-
ograd, 1996;

Mehmedalija Bojić, **JNA JE RADILA NA RUŠENJU R BIH**,
u: F. Ademović, JNA BEZNAĐE ZLA (Intervjui), Međunarodni centar
za mir, Sarajevo, 1997;

Džemal Botonjić, **MASOVNE I POJEDINAČNE GROBNICE
NA PODRUČJU KLJUČA**, * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI
ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU
1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane
u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv
čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Rahel Bösch, **UBIJANJE U BOSNI I HERCEGOVINI**, * *
GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova
sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Her-
cegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra
1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje
zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft
für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for
Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Charles Boyd, **MAKING PEACE WITH THE GUILTY**, Foreign Affairs, Vol. 74, Nr. 5, September-October 1995;

Francis Anthony Boyle, **POKUŠAJ ZAUSTAVLJANJA GENOCIDA NAD NARODOM I REPUBLIKOM BOSNOM I HERCEGOVINOM**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Francis Anthony Boyle, **BOSANSKI NAROD OPTUŽUJE ZA GENOCID - POSTUPAK PRED MEĐUNARODNIM SUDOM PRAVDE U PREDMETU BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE RADI SPREČAVANJA I KAŽNJAVANJA ZLOČINA GENOCIDA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000;

Francis Anthony Boyle, *Evropa i Clinton su u Daytonu svjesno napravili Bosnu i Hercegovinu iz dva dijela, da bi se oko 2010. mogla raspasti na dvije države*, www.depo.ba/front/francisboyle, str. 8, 18. februar 2012;

Francis Anthony Boyle, *Interview on Bosnian "Peace" Negotiations*, 22. decembar 2013;

Luka Brković, **GENOCID NAD KATOLIČKOM CRKVOM U BOSNI I HERCEGOVINI**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Lee Bryant, **“MIROVNI PROCES” - LEGALIZIRANJE GENOCIDA**, * * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Miće Carević, **KAKO DALJE**, Comesgrafika, Banja Luka, 1999;

Antonio Cassese, **MEĐUNARODNO KRIVIČNO PRAVO**, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2005;

* * * **CAZINSKA KRAJINA U XX STOLJEĆU - POLITIKA, LJUDI, DOGOVORI, BOŠNJAČKA PISMOHRANA**, Zbornik radova, Časopis za povijest i kulturu Bošnjaka u Hrvatskoj, Svezak 10, br. 32-33, Zagreb, 2011;

Israel Charny, **GENOCIDE - THE CAPTIVATING LEMKIN WORD THE WORLD HAS LEARNED TO USE AS AN OVERARCHING GENERIC CONCEPT WITH DEFINED MULTIPLE SUBCATEGORIES**, Hiroshima, 2004;

Derek Chollet, **TAJNA POVIJEST DEYTONA: AMERIČKA DIPLOMACIJA I MIROVNI PROCES U BOSNI I HERCEGOVINI**, Golden marketing - Tehnička knjiga, Zagreb, 2007;

Norman Cigar, **GENOCID U BOSNI - POLITIKA ETNIČKOG ČIŠĆENJA**, Bosanski kulturni centar i Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

Norman Cigar, **ULOGA SRPSKIH ORIJENTALISTA U OPRAVDANJU GENOCIDA NAD MUSLIMANIMA BALKANA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 2001;

Bill Clinton, **MOJ ŽIVOT**, Naklada Ljevak, Zagreb, 2004;

Smail Čekić, **RATNI ZLOČINI U BOSNI I HERCEGOVINI 1992. GODINE SA POSEBNIM OSVRTOM NA STRADANJA CIVILNOG STANOVNIŠTVA U KONCENTRACIONIM LOGORIMA I ZATVORIMA**, Zbornik radova GENOCID U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI 1992. GODINE, *Pravna misao*, Časopis za pravnu teoriju i praksu, br. 5-8, Sarajevo, 1992;

Smail Čekić, **AGRESIJA NA BOSNU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA 1991-1993**, *Ljiljan*, Sarajevo, 1994;

Smail Čekić, **GENOCID NAD BOŠNJACIMA U DRUGOM SVJETSKOM RATU**, *Dokumenti*, Sarajevo, 1996;

Smail Čekić, **HAŠKI TRIBUNAL/THE HAGUE TRIBUNAL**, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1996;

Smail Čekić - Muharem Kreso - Bećir Macić, **GENOCID U SREBRENICI, "SIGURNOJ ZONI" UJEDINJENIH NACIJA, JULA 1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2000;

Smail Čekić, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU: PLANIRANJE, PRIPREMA, IZVOĐENJE**, knjiga 1 i 2, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i KULT B, Sarajevo, 2004;

Smail Čekić, **ISTRAŽIVANJE ŽRTAVA GENOCIDA, SA POSEBNIM OSVRTOM NA BOSNU I HERCEGOVINU**: Naučno-teorijska i metodološko-metodska pitanja i problemi, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

Smail Čekić - Dževad Termiz, **ŽRTVE ZLOČINA U SARAJEVU 1992-1996: NAUČNOISTRAŽIVAČKI PROJEKT**, Institut za istraži-

vanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

Smail Čekić, **ZLOČINI NA TRŽNICI MARKALE JEDAN OD NAJTUŽNIJIH DANA U HISTORIJI SARAJEVA**, *Korak*, br. 14/2009, Sarajevo, 2009;

Smail Čekić, **SPREČAVANJE I KAŽNJAVANJE ZLOČINA GENOCIDA**, *Korak*, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, br. 18, januar-februar 2010;

Smail Čekić, **HISTORIJSKO-POLITIČKI ASPEKT OPSADE SARAJEVA**, Zbornik eseja: **SJEĆANJA NA OPSADU UNIVERZITETA U SARAJEVU**, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2010;

Smail Čekić, **VELIKOSRPSKA IDEOLOGIJA I POLITIKA AGRESIJE NA BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA**, *Univerzitetski informativni glasnik*, Specijalno izdanje br. 3, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, juli 2010;

Smail Čekić – Meldijana Arnaut-Haseljić – Bećir Macić, **MA-SOVNE GROBNICE U BOSNI I HERCEGOVINI - SIGURNOJ ZONI UJEDINJENIH NACIJA SREBRENICA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010;

Smail Čekić – Muhamed Šestanović – Merisa Karović – Zilha Mastalić-Košuta, **ZLOČINI NAD DJECOM SARAJEVA U OPSADI**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010;

Smail Čekić, **HISTORIJA HOLOKAUSTA**, II dio, *KORAK*, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, br. 22, januar-mart 2011;

Smail Čekić, **PRAKSA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE - PRAVNA ILI POLITIČKA? - Predmet: BOSNA I HERCEGOVI-**

NA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE -, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Smail Čekić, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCID NAD BOŠNJACIMA**, *Univerzitetski informativni glasnik*, Specijalno izdanje, br. 5, Sarajevo, 2011;

Smail Čekić, **GENOCID I ISTINA O GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI**, Univerzitet u Sarajevu i Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012;

Smail Čekić, **BITNE HISTORIJSKE ČINJENICE O NEZAVISNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE**, *Korak*, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, br. 30, januar-mart 2013;

Smail Čekić, **“BOSANSKI RAT” DOBRICE ĆOSIĆA - (O)PRAVDANJE AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU I GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA**, * * ĆOSIĆEV RAT, Zbornik radova sa naučne i stručne rasprave o knjizi “BOSANSKI RAT” Dobrice Ćosića, održane 3. maja 2012. godine u Rektoratu Univerziteta u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013;

Smail Čekić, **ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA NAD MUSLIMANIMA (BOŠNJACIMA I ALBANCIMA) U PLAVSKO-GUSINJSKOJ OBLASTI 1912-1913**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013;

Suvad Ćehić, **TRNOPOLJE**, Bosanska gradina, Gradačac, 1996;

Dobrica Ćosić, **PIŠĆEVI ZAPISI**, Javno preduzeće *Službeni glasnik*, Beograd, 2009;

Dobrica Ćosić, **VREME ZMIJA**, Javno preduzeće *Službeni glasnik*, Beograd, 2009;

Dobrica Ćosić, **BOSANSKI RAT**, Javno preduzeće *Službeni glasnik*, Beograd, 2012;

* * * **ĆOSIĆEV RAT**, Zbornik radova sa naučne i stručne rasprave o knjizi "BOSANSKI RAT" Dobrice Ćosića, održane 3. maja 2012. godine u Rektoratu Univerziteta u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013;

Nerzuk Ćurak, **GEOPOLITIČKE ZAMKE (POST)DEJTONSKE DRŽAVE**, * * * MEĐUNARODNI SIMPOZIJ BOSNA I HERCEGOVINA - PETNAEST GODINA DEJTONSKOG SPORAZUMA, Zbornik radova, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Faruk Dalagija, **RADIOLOŠKA DIJAGNOSTIKA U SARAJEVU TOKOM OPSADE (1992-1995)**, * * * POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Vladimir Dedijer - Antun Miletić, **GENOCID NAD MUSLIMANIMA 1941-1945**, Zbornik dokumenata i svjedočenja, Sarajevo, 1990;

Rasim Delić, **ČAST JE BRANITI BOSNU: AUTENTIČNI GOVORI**, knjiga prva, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2001;

Rasim Delić, **ČAST JE BRANITI BOSNU: AUTENTIČNI GOVORI**, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, knjiga prva, Sarajevo, 2001, knjiga druga, Sarajevo, 2002; knjiga treća, Sarajevo, 2004;

Rasim Delić, **LICE I NALIČJE RATA, NA ČELU ARMIJE U RATU I MIRU**, Vijeće kongresa bošnjačkih intelektualaca, knjiga 1, Sarajevo, 2005;

Rasim Delić, **ARMIJA REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE: NASTANAK, RAZVOJ I ODBRANA ZEMLJE**, knjiga 1, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2007;

Safet Dervišević, **ŽEPČE U VREMENU ZLA**, Meligrafprint, Zenica, 2015;

Safet Dervišević, **SJEĆANJANA ŽEPAČKI LOGOR**, Meligrafprint, Zenica, 2015;

Vojin Dimitrijević i drugi, **HAŠKE NEDOUVICE, Poznato i nepoznato o Međunarodnom krivičnom tribunalu za bivšu Jugoslaviju**, Beogradski centar za ljudska prava, Beograd, 2010;

* * **DISOLUCIJA JUGOSLAVIJE - PROCESI, UZROCI I POZICIJA BOSNE I HERCEGOVINE KROZ PRIZMU DJELOVANJA POLITIČKOG VODSTVA NA ČELU SA ALIJOM IZETBEGOVIĆEM, IZLAGANJE MILANA KUČANA**, Zbornik radova: Međunarodni naučni simpozij, Muzej "Alija Izetbegović", Sarajevo, 2011;

Jovan Divjak, **JEDINSTVENI U OCENI GLAVNIH KRIVACA ZA RAT**, u: F. Ademović, JNA BEZNAĐE ZLA (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Zdravko Dizdar - Mihael Sobolevski, **PREŠUĆIVANI ČETNIČKI ZLOČINI U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI 1941-1945**, Hrvatski institut za povijest: Dom i svijet, Zagreb, 1999;

Raif Dizdarević, **IZDAJA VOJNOG VRHA**, u: F. Ademović, JNA BEZNAĐE ZLA (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Raif Dizdarević, **OD SMRTI TITA DO SMRTI JUGOSLAVIJE: SVJEDČENJA, OKO**, Sarajevo, 1999;

Salahudin Dizdarević, **POVREDE DJECE U OPKOLJENOM SARAJEVU ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Zehra Dizdarević, **PULMOLOŠKA SLUŽBA U SARAJEVU POD OPSADOM**, * * POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Ivan Dolničar, **ZAČETNICI RATNE TRAGEDIJE**: u: F. Ademović, JNA BEZNAĐE ZLA (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Davor Domazet-Lošo, **KAKO JE PRIPREMANA AGRESIJA NA HRVATSKU ILI PREOBLIKOVANJE JNA U SRPSKU IMPERIJALNU SILU**, *Hrvatski vojnik*, kolovoz 1997;

Davor Domazet-Lošo, **ULOGA JNA KAO IMPERIJALNE SILE U BOSANSKO-HERCEGOVAČKOM RATU**, *Hrvatski vojnik*, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, februar 1998;

Davor Domazet-Lošo, **Operetni rat u Sloveniji je simuliran, da se uvuče Hrvatska i da JNA ima legitimitet za napad**, DOMOVINSKI RAT - LAŽ I ISTINA, *Večernji list*, Zagreb, 2014;

* * **DOMOVINSKI RAT - LAŽ I ISTINA**, *Večernji list d. o. o.*, Zagreb, 2014;

Robert Donia, **IZ SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE 1991-1996, IZVODI IZ IZLAGANJA POSLANIKA SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE KAO DOKAZNI MATERIJAL NA MEĐUNARODNOM KRIVIČNOM TRIBUNALU U HAGU**, University press - Izdanja Magistrat, Sarajevo, Fondacija Istina Pravda Pomirenje, Tuzla, Sarajevo - Tuzla, 2012;

Adil Draganović, **MASOVNE I POJEDINAČNE GROBNICE NA PODRUČJU OPĆINE SANSKI MOST, * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Nijaz Duraković, **PROKLETSTVO MUSLIMANA**, Sarajevo, 1993;

Freimut Duve, **SREBRENICA - GENOCID PO KONVENCIJI UN, * * SREBRENICA: SJEĆANJE ZA BUDUĆNOST**, Fondacija Heinrich Böll, Regionalni ured Sarajevo, Sarajevo, 2005;

Muamer Džananović, **ZLOČINI NAD DJECOM U GORAŽDU TOKOM OPSADE 1992-1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015;

Muhidin Džanko, **ISTOČNA BOSNA - KONTINUITET SRPSKIH ZLOČINA, * * VRIJEME BEŠČAŠĆA: GENOCID NAD BOŠNJACIMA KRAJEM DVADESETOG STOLJEĆA**, Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Muslimanima Zenica, 1994;

Ahmed Džubo, **VOJNA SILA U SUNOVRATU ZLOČINA**, u: F. Ademović, **JNA BEZNAĐE ZLA** (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Mirko Đorđević, **OD ROMANA DALEKO JE SUNCE DO POMRAČENJA**, *Republika*, Glasilo građanskog samooslobođanja, broj 524-525, internetsko izdanje na: <http://www.republika.co.rs/524-525/09.html>;

Mirko Đorđević, **SVEDOK SRPSKE STRANE RATA**, *Republika*, Glasilo građanskog samooslobađanja, internetsko izdanje na: <http://www.republika.co.rs/522-523/33.html>;

Đukić Slavoljub, **IZMEĐU SLAVE I ANATEME, POLITIČKA BIOGRAFIJA SLOBODANA MILOŠEVIĆA**, Filip Višnjić, Beograd, 1994;

Slavoljub Đukić, **ON, ONA I MI**, Beograd, 1997;

Hasan Efendić, **KO JE BRANIO BOSNU**, Sarajevo, 1998;

Hasan Efendić, **MUDŽAHEDINI U BOSNI I HERCEGOVINI - BORCI ILI TERORISTI**, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2012;

Stephen Engelberg, **PANEL SEEKS U. S. PLEDGE ON BOSNIA WAR CRIMINALS**, *New York Times*, 3. novembar 1995;

Thomas Enzel, **OPSTANAK U LOGORU - OPSTANAK I ŽIVOT POSLIJE LOGORA, * * * MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

* * * **“ETNIČKO ČIŠĆENJE” - GENOCID ZA VELIKU SRBIJU**, Dokumentacija Društva za ugrožene narode, Zbornik radova (urednik Tilman Zülch), Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca Sarajevo, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1996;

Mient Jan Faber, **SREBRENICA: GENOCID KOJI NIJE BOSPRIJEČEN**, Međucrkveno mirovno vijeće (IKV), Den Haag, 2002;

Bejdo Felić, **PETI KORPUS (1992-1995)**, *Ljiljan*, Sarajevo, 2002;

Muhamed Filipović, **KORIJENI AGRESIJE, * * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međuna-

rodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Muhamed Filipović, **PLES MRTVACA OKO MOSTARA: FILOZOFSKO-POLITIČKI ESEJ**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012;

Sheri Lee Fink, **WAR HOSPITAL: A TRUE STORY OF SURGERY AND SURVIVAL**, Public Affairs, New York, 2003;

Erica Fischer, **AM ANFANG WAR DIE WUT-MONIKA HAUSER UND MEDICA MONDIALE - EIN FRAUENPROJEKT IM KRIEG**, Köln, 1997;

Safet Gagula, **OD LOGORA DO LOGORA**, Promocult, Sarajevo, 2001;

John Kenneth Galbraith, **DOBRO DRUŠTVO: HUMANI PLAN**, Algoritam, Zagreb, 2007;

Boutros Boutros Ghali, **UNVANQUISHED A U. S. - U. N. SAQA**, I. B. Tauris & Co Ltd, New York, 1999;

Dobrila Gajić-Glišić, **SRPSKA VOJSKA: IZ KABINETA MINISTRA VOJNOG**, Čačak, 1993;

Faris Gavrankapetanović, **PORATNO OPTEREĆENJE DJEČIJE POPULACIJE RATNIM OZLJEDAMA, * * POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

* * **GENOCID U REPUBLICI BOSNI I HERCEGOVINI 1992.**
GODINE, Zbornik radova, *Pravna misao*, Časopis za pravnu teoriju i praksu, br. 5-8, Sarajevo, 1992;

* * **GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

* * **GENOCID: SLUČAJEVI, POREĐENJA I SAVREMENE RASPRAVE** (uredio Steven L. B. Jensen), Zbornik radova, preveo Bahrudin Bijedić, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

* * **GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE** -, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Ivo Goldstein, **HRVATSKA POVJEST**, Zagreb, 2003;

Richard J. Goldstone, **FOR HUMANITY: REFLECTIONS OF A WAR CRIMES INVESTIGATOR**, Yale University Press, 2000;

John Jonathan Gould, **ZAPAD NIJE DJELOVAO PROTIV GENOCIDA**, * * **GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Dennis Gratz, **ELITOCIDE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AND ITS IMPACT ON THE CONTEMPORARY UNDERSTANDING OF THE CRIME OF GENOCIDE**, *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity*, Volume 39, Issue 3, 2011;

* * * **GRIJEH ŠUTNJE - RIZIK GOVORA**, Zbornik radova Međunarodne konferencije, održane u Sarajevu 10. i 11. marta 1999, pod nazivom “Kršenje ljudskih prava žena u BiH tokom rata ’92-’95”, Komisija za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2000;

Roy Gutman, **SVJEDOK GENOCIDA**, Vijeće Kongresa bosanskomuslimanskih intelektualaca i Udruženje Muslimana za antigencidne aktivnosti “MAG”, Sarajevo, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 1995;

Rešid Hafizović, **SILOVANJE BOŠNJAKINJA JE KOZMIČKI ZLOČIN**, * * * **MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Rešid Hafizović, **Vehabije dolaze po tapiju na BiH**, *Oslobođenje*, **POGLEDI**, Sarajevo, 5. i 6. novembar 2011;

Youssef Hajir, **ZNAČAJ ORGANIZACIJE BOLNICE DOBRINJA U PERIODU 1992-1995. GODINE**, * * * **POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Rasim Halilagić, **FOČA 1992-1995 – ŽRTVE GENOCIDA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Nihad Halilbegović, **DIVERZIJA U GLAVNOJ POŠTI U SARAJEVU I TELEKOMUNIKACIJSKA DEBLOKADA BOSNE I**

HERCEGOVINE, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2010;

Enver Halilović, **RUSKI FAKTOR POLITIČKOG STATUSA BIH DANAS**, Simpozij “Dejtonski mirovni sporazum i budućnost Bosne i Hercegovine”, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 19. novembar 2015;

Sefer Halilović, **LUKAVA STRATEGIJA**, Maršal, d.o.o, PJ “Matica Sandžaka”, Sarajevo, 1997;

Grace Halsell, **WOMEN’S BODIES A BATTLEFIELD IN WAR FOR “GREATER SERBIA”**, *Washington Post*, Special Report, April/May 1993;

Mark Harmon, **ZNAČAJ PRESUDE ICTY-a PROTIV MOMČILA PERIŠIĆA**, * * POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Marshal F. Harris, **POLITIKA SJEDINJENIH DRŽAVA U ODNOSU NA BOSNU - NOVE KAPITULACIJE** -, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Florence Hartmann, **MIR I KAZNA: TAJNI RATOVI MEĐUNARODNE POLITIKE I PRAVOSUĐA**, Buybook, Sarajevo, 2007;

Florence Hartmann, **OPSADA SARAJEVA: MILOŠEVIĆEV POKUŠAJ DA PREVARI I ZAVEDE MEĐUNARODNU ZAJED-**

NICU, * * POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Duljko Hasić, **RATNE ŠTETE U SARAJEVU 1992-1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2006;

Adrian Hastings, **SAUČESNIŠTVO MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U GENOCIDU U BOSNI, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Monika Hauser, **RAT PROTIV ŽENA I NJIHOV OTPOR GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Faid Hećo, **ULOGA JUGOSLOVENSKE NARODNE ARMIIJE U AGRESIJI NA BOSNU I HERCEGOVINU**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2005;

Mesud Hero, **PROZOR 1992-1995: HRONIKA ZLOČINA**, Fondacija "Makljen", Sarajevo, 2003;

Quintin Hoare - Noel Malcom, **BOOKS ON BOSNIA a critical bibliography of works relating to Bosnia-Herzegovina published since 1990 in West European languages**, The Bosnian Institute, London, 1999;

Carole Hodge, **VELIKA BRITANIJA I BALKAN**, Detecta, Zagreb, 2007;

Nafija Hodo, **SILOVANJE U JUGOISTOČNOJ BOSNI KAO DIO POLITIKE "ETNIČKOG ČIŠĆENJA"**, * * * **GRIJEH ŠUTNJE - RIZIK GOVORA**, Zbornik radova Međunarodne konferencije, održane u Sarajevu 10. i 11. marta 1999, pod nazivom "Kršenje ljudskih prava žena u BiH tokom rata '92-'95", Komisija za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2000;

Šefko Hodžić, **OTPEČAĆENI KOVERAT**, DES, Sarajevo, 2000;

Richard Holbrooke, **ZAVRŠITI RAT**, Šahinpašić, Sarajevo, 1998;

Jan Willem Honig - Norbert Both, **SREBRENICA, HRONIKA RATNOG ZLOČINA**, *Ljiljan*, Sarajevo, 1997;

Rezak Hukanović, **DESET VRATA PAKLA**, Buybook, Sarajevo, 2013;

Swanne Hunt, **SILOVANJA**, * * * **MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Omer Ibrahimagić, **POLITIČKO I PRAVNO PROTIVRJEČJE U PRIMJENI DEJTONSKOG SPORAZUMA**, * * * **MEĐUNARODNI SIMPOZIJ BOSNA I HERCEGOVINA - PETNAEST GODINA DEJTONSKOG SPORAZUMA**, Zbornik radova, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Omer Ibrahimagić, **PROCEDUROM MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE O IZVRŠENOM GENOCIDU U SREBRENICI DELEGITIMIRANA JE REPUBLIKA SRPSKA KAO ZASEBAN ENTITET U BOSNI I HERCEGOVINI**, * * * **GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE** -, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Hase Ičić, **MOJ PUT KROZ LOGORE SMRTI**, BKZ Preporod, Doboj Istok, 2009;

Milan Inđić, **TERITORIJALNA ODBRANA SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE BOSNE I HERCEGOVINE**, Republički štab TO SR Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1989;

Nusret Isanović, **GENOCID NAD BOŠNJACIMA SJEVERNE I SJEVEROISTOČNE BOSNE**, * * * **VRIJEME BEŠČAŠĆA: GENOCID NAD BOŠNJACIMA KRAJEM DVADESETOG STOLJEĆA**, Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Muslimanima Zenica, 1994;

Davor Ivanković, **KOS je trebao film o Špegelju i krvoločnom HDZ-u kao alibi za uvođenje izvanrednog stanja**, * * * **DOMOVINSKI RAT - LAŽ I ISTINA**, *Večernji list d. o. o.*, Zagreb, 2014;

Alija Izetbegović, **GOVORI, PISMA, INTERVJUI '95**, Šahinpašić, Sarajevo, 1996;

Alija Izetbegović, **GODINA RATA I MIRA: ODABRANI GOVORI, INTERVJUI I PISMA**, *Ljiljan*, Sarajevo, 1997;

Alija Izetbegović, **SJEĆANJA: AUTOBIOGRAFSKI ZAPIS**, Grafička izdavačka kuća d.d. OKO, Sarajevo, 2005;

Alija Izetbegović, **DANI HLADNOG I GORKOG MIRA: GOVORI 1996-2003**, OKO, Sarajevo, 2005;

A. Izetbegović, **DOBA ZNANJA I STRPLJENJA: INTERVJUI 1996-2003**, OKO, Sarajevo, 2005;

* * * **IZLAGANJE/RAZGOVOR** Milana Kučana na Međunarodnom naučnom simpoziju u Sarajevu, 4. decembra 2010, Zbornik radova **DISOLUCIJA JUGOSLAVIJE -: PROCESI, UZROCI I POZICIJA BOSNE I HERCEGOVINE KROZ PRIZMU DJELOVANJA POLITIČKOG VOĐSTVA NA ČELU SA ALIJOM IZETBEGOVIĆEM**, Muzej "Alija Izetbegović", Sarajevo, 2012;

Bianca Jagger, **OPTUŽUJEM, IZDAJA SREBRENICE, * * ***
ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRE-
SIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, Zbornik
radova sa međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, knjiga 1,
12. jula 1997, Sarajevo, 1998;

Adem Jakupović, **MASOVNE I POJEDINAČNE GROBNICE**
NA PODRUČJU OPĆINA BIHAĆ I BOSANSKI PETROVAC, * * *
ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA RE-
PUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, Zbornik radova sa
Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septem-
bra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog
prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Karl Jaspers, **PITANJE KRIVNJE: O POLITIČKOJ ODGO-**
VORNOSTI NJEMAČKE, AGfM, Zagreb, 2006;

Senudin Jašarević, **PEČAT ODBRANE**, Info-grafika, Ključ, 1999;

John R. W. D. Jones, **THE IMPLICATIONS OF THE PEACE**
AGREEMENT FOR THE INTERNATIONAL CRIMINAL TRI-
BUNAL FOR THE FORMER YUGOSLAVIA, 7. *EJIL* (1996);

Ivo Josipović, **HAŠKO IMPLEMENTACIJSKO KAZNENO**
PRAVO: KOMPARATIVNO I HRVATSKO IMPLEMENTACIJ-
SKO ZAKODAVSTVO I USTAVNI ZAKON O SURADNJI REPU-
BLIKE HRVATSKE S MEĐUNARODNIM KAZNENIM SUDOM, S
KOMENTAROM, Informator - Hrvatski pravni centar, Zagreb, 2000;

Borisav Jović, **POSLEDNJI DANI SFRJ: IZVODI IZ DNEV-**
NIKA, Kompanija "Politika", Beograd, 1995;

Borisav Jović, **POSLEDNJI DANI SFRJ**, drugo izdanje, Kragu-
jevac, 1996;

Borisav Jović, **KNJIGA O MILOŠEVIĆU**, Beograd, 2001;

Dejan Jović, **JUGOSLAVIJA: DRŽAVA KOJA JE ODUMRLA: USPON, KRIZA I PAD KARDELJEVE JUGOSLAVIJE (1974-1990)**, Prometej, Zagreb, 2003;

Veljko Kadijević, **MOJE VIĐENJE RASPADA**, Kompanija “Politika”, Beograd, 1993;

Veljko Kadijević, **PROTIV UDAR: MOJE VIĐENJE RASPADA JUGOSLAVIJE**, IP “Filip Višnjić”, Beograd, 2010;

Jusuf Kadrić, **BRČKO: GENOCID I SVJEDOČENJA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, Sarajevo, 1998;

Mujo Kafedžić, **KRVAVI TRAGOVI I PUSTOŠ GENOCIDA U FOČI, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -**, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Mujo Kafedžić, **FOČA, ŽRTVA GENOCIDA XX VIJEKA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Sulejman Kahrimanović, **PREŽIVIO STRIJELJANJE, * * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Munib Kaimović, **TEMPORE KRIMINIS U DOBA ZLOČINA**, Organizacija porodica šehida, poginulih boraca i nestalih lica općine Vitez, Vitez, 2014;

Ibrahim Kajan, **TRI KONCENTRACIONA LOGORA U KRAJINI, * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRE-SIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Jovo Kapičić, **Za Miloševićeve logore Goli otok je bio hotel sa pet zvjezdica**, *DANI*, Sarajevo, 23. decembar 2011;

Vahid Karavelić, **AGRESIJA NA BOSNU I HERCEGOVINU (SJEVEROISTOČNA BOSNA) 1991. DO 1992**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004;

Hikmet Karčić, **Četiri zaboravljene ostavke**, *Oslobođenje*, **POGLEDI**, 12. septembar 2009;

Merisa Karović - Ešref Aličković - Husejin Omerović, **GENOCID NA PODRUČJU OPĆINE VLASENICA 1992-1995, * * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -**, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Merisa Karović, **MASOVNA UBISTVA CIVILA U SARAJEVU ZA VRIJEME OPSADE 1992-1995**. Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

George Kenney, **VEĆINA TO ZNA BOLJE - OSTAVKA NA POLOŽAJ U STEJT DEPARTMENTU, * * * "ETNIČKO ČIŠĆENJE" - GENOCID ZA VELIKU SRBIJU**, Dokumentacija Društva za ugrožene narode, Zbornik radova (urednik Tilman Zülch), Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca Sarajevo, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava i Bosanski kulturni centar, Sarajevo, 1996;

Chris Keulemans, **SREBRENICA, HOLANDSKA TRAUMA?**, * * * **SREBRENICA SJEĆANJA ZA BUDUĆNOST**, Fondacija Heinrich Böll, Regionalni ured Sarajevo, Sarajevo, 2005;

Svenaeus Klas, **NASTAVITE PRIČATI NE SMIJETE PREŠUTJETI**, * * * **MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Smail Kličić, **KULTUROCID U BOSANSKOJ KRAJINI 1992-1995**, * * * **ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Amir Kliko - Fikret Ćuskić, **17. VITEŠKA KRAJIŠKA BRDSKA BRIGADA A R BiH**, Udruženje "17. VKbbr" Ključ - Institut za istoriju, Sarajevo, 2010;

Amir Kliko, **VELIKI MARŠ KRAJIŠNIKA I VELIČANSTVENA SMOTRA NA POLJU PETROVAČKOM**, *Korak*, juli-septembar 2012, Sarajevo, 2012;

Amir Kliko, **PRILOG PROUČAVANJU STRADANJA BOŠNJAKA I HRVATA PRIJEDORA 1992**, **RADOVI**, knjiga XVII/3, Filozofski fakultet, Sarajevo, 2014;

Ewa Klonowski, **JAME - VAĐENJE OSTATAKA I PROBLEMI IDENTIFIKACIJE**, * * * **ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22. do 24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Ibrahim Kljun, **VIŠEGRAD - HRONIKA GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA**, Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Bošnjacima, Zenica, 1996;

*** * * KNJIGA NESTALIH OPĆINE PRIJEDOR - NI KRVI NI DUŽNI**, Udruženje Prijedorčanki "Izvor", Prijedor, 2012;

Nikola Koljević, **STVARANJE REPUBLIKE SRPSKE. DNEVNIK 1993-1995: SJEĆANJA I SVJEDOČENJA**, knjiga 1, *Službeni glasnik RS*, Beograd, 2008;

Ivo Komšić, **PREŽIVLJENA ZEMLJA: TKO JE, KADA I GDJE DIJELIO BIH**, Prometej, Zagreb, 2006;

Ivo Komšić, **POLITIKA OBRANE I MIROVNIH PREGOVORA O BOSNI I HERCEGOVINI**, *Korak*, br. 22, januar-mart 2011;

Radomir Konstantinović, **FILOSOFIJA PALANKE**, Nolit, Beograd, 1981;

Avdija Kovačević, **VAREŠ 1992-1995: ZLOČIN, ISTINA I PRAVDA**, Futur art, 2014;

Muharem Kreso, **ČINJENICE KOJE UKAZUJU NA AGRESIJU NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU OD STRANE SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE I NJENIH POMAGAČA** (rukopis), Sarajevo, 1993;

Muharem Kreso, **AGRESIJA NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU - AMBIJENT POČINJENOG GENOCIDA, * * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Ibrahim Krzović, **ZLOČIN URBICIDA, * * * VRIJEME BEŠČAŠĆA: GENOCID NAD BOŠNJACIMA KRAJEM DVADESETOG STO-**

LJEĆA, Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Muslimanima Zenica, 1994;

Izet Kubat - Salko Čampara, **GENOCID NAD BOŠNJACIMA U ISTOČNOJ HERCEGOVINI**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015;

Šaban Kulovac, **ŽEPA 1992-1995: ISTINU NE SMIJEMO ZABORAVITI**, Izdavač: autor, Sarajevo, 2007;

Louise L. Lambrichs, **VUKOVAR NIKADANEĆEMO VIDJETI**, Zagreb, 2007;

Stjepan Lapenda, **SREBRENICA - PARADIGMA GENOCIDA** (*“Le Figaro” 2000-2006*), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Stjepan Lapenda - Matija Lapenda, **PARIŠKE HABERDŽIJE: RAT ZA SLOBODU - GODINA PRVA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012;

René Lemarchand, **COMPARING THE KILLING FIELDS: RWANDA, CAMBODIA AND BOSNIA, * * GENOCIDE: CASES, COMPARASIONS AND CONTEMPORARY DEBATES**, The Danish Center for Holocaust and Genocide Studies, Kopenhagen, 2003;

René Lemarchand, **POREĐENJE POLJA SMRTI: RUANDA, KAMBODŽA I BOSNA I HERCEGOVINA, * * GENOCID: SLUČAJEVI, POREĐENJA I SAVREMENE RASPRAVE** (uredio Steven L. B. Jensen), Zbornik radova, preveo Bahrudin Bijedić, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

Selma Leydesdorff, **PRAZNINU OSTAVITI IZA NAS: ISTORIJA ŽENA SREBRENICE**, Rabić, Sarajevo, 2009;

Anton Lukežić, **KRVAVA BESPUĆAJNA**, u: F. Ademović, JNA BEZNAĐE ZLA (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Bećir Macić, **ZLOČIN PROTIV MIRA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2001;

Bećir Macić, **PRISILNO PRESELJAVANJE U BOSANSKOJ KRAJINI 1991-1995**, * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Catharine A. MacKinnon, **RAPE, GENOCIDE AND WOMAN'S HUMAN RIGHTS**, *Harvard Women's Law Journal* 17, 1994;

Rusmir Mahmutćehajić, **TEOLOŠKI I FILOZOFSKI VIDICI PRAVDE I PRAŠTANJA**, *Uz stotu godišnjicu nasilnog pokrštavanja plavskih i gusinjskih muslimana*, *Almanah*, br. 55-56, Podgorica, 2013;

Rafaëlle Maison, **COUPABLE DE RESISTANCE? NASER ORIC, DEFENSEUR DE SREBRENICA, DEVANT LA JUSTICE INTERNATIONALE**, Armand Colin, Paris, 2010;

Nandor Major, **RASPAD DRUGE JUGOSLAVIJE**, * * RATOVI U JUGOSLAVIJI 1991-1999, Zbornik saopštenja i diskusije sa Okruglog stola, Beograd, 7-9. novembar 2001, Beograd, 2002;

Noel Malcolm, **POVIJEST BOSNE - KRATKI PREGLED**, Erasmus Gilda, Novi Liber, DANI, Zagreb, 1995;

Noel Malcolm, **HISTORIJSKI MITOVI I ODBIJANJE ZAPADA DA PRIZNA GENOCID U BOSNI**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995,

održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Branko Mamula, **SLUČAJ JUGOSLAVIJA**, Podgorica, 2000;

Branko Mamula, **UZROCI I POSLJEDICE RATOVA U JUGOSLAVIJI 1991-2001**, * * RATOVI U JUGOSLAVIJI 1991-1999, Zbornik saopštenja i diskusije sa Okruglog stola, Beograd, 7-9. novembar 2001, Beograd, 2002;

Dean Manning, **ISTRAGA O SREBRENICI - REZIME SUDSKO-MEDICINSKOG DOKAZNOG MATERIJALA – STRATIŠTA I MASOVNE GROBNICE**, Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju, Hag, 2000;

Rita Maran, **KOMENTAR: ŽENE, LJUDSKA PRAVA I SILOVANJA NA BALKANU**, * * MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Eric Margolis, **AMERIČKI RADŽ: OSLOBOĐENJE ILI DOMINACIJA**, Bookline, Sarajevo, 2009;

Davor Marijan, **JUGOSLOVENSKA NARODNA ARMIIJA U AGRESIJI NA REPUBLIKU HRVATSKU 1990-1992. GODINE**, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 2, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2001;

Davor Marijan, **ORUŽANE SNAGE SFRJ U IZVANREDNIM PRILIKAMA**, *Časopis za suvremenu povijest*, br. 2, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2002;

Davor Marijan, **OLUJA**, Hrvatski memorijalno-dokumentacioni centar Domovinskog rata, Zagreb, 2009;

Davor Marijan, **Najveći Mamulin promašaj jest odabir Kadijevića i Adžića, mislio je da će on upravljati iz pozadine**, * * * DO-MOVINSKI RAT - LAŽ I ISTINA, *Večernji list d. o. o.*, Zagreb, 2014;

Luka Markešić, **ZLOČIN NAD ŽENOM, MAJKOM ŽIVOTA, * * * MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

* * * **MASSENVERGEWALTIGUNG: KRIEG GEGEN FRAUEN**, Fisher Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1993;

Zilha Mastalić-Košuta, **GENOCID NAD DJECOM U SREBRENICI - SIGURNOJ ZONI UN-A JULA 1995**, * * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Nijaz Mašić, **ISTINA O BRATUNCU: AGRESIJA, GENOCID I OSLOBODILAČKA BORBA 1992-1995**, Opština Bratunac sa priremenim sjedištem u Tuzli, Tuzla, 1996;

Amor Mašović, **MASOVNE GROBNICE - JASAN DOKAZ GENOCIDA U BOSNI I HERCEGOVINI**, * * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Sylvie Matton, **LE PROCÈS TANT ATTENDU DE MLADIC ET DE L' OCCIDENT COMPLICE** Rue 89, Paris, 27. maj 2011, <http://www.rue89.com/2011/05/27/le-proces-tant-attendu-de-ratko-mladic-et-de-loccident-complice-206221>;

Frank McCloskey, **STAV SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA I KONGRESA**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

K. McIntyre, **CENTURIES OF HARD MARK BOSNIAN CONFLICT**, *Army Times*, 1993;

Jasmin Medić, **GENOCID U PRIJEDORU**, Grafis, Sarajevo, 2013;

* * **MEĐUNARODNI SIMPOZIJ BOSNA I HERCEGOVINA - PETNAEST GODINA DEJTONSKOG SPORAZUMA**, Zbornik radova, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

* * **MEĐUNARODNI SUD PRAVDE, PRESUDA, SPOR KOJI SE ODNOSI NA PRIMJENU KONVENCIJE O SPREČAVANJU I KAZNJAVANJU ZLOČINA GENOCIDA - BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE**, * * **PRESUDA MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE: BOSNA I HERCEGOVINA PROTIV SRBIJE I CRNE GORE**, 26. FEBRUAR 2007, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Fadila Memišević, **MASAKR NA VLAŠIĆU**, * * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

José Maria Mendiluce, **NAORUŽANA LJUBAV**, Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1996;

Martin Mennecke - Eric Markusen, **THE INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNAL FOR THE FORMER YUGOSLAVIA AND THE CRIME OF GENOCIDE**, * * * GENOCIDE: CASES, COMPARISONS AND CONTEMPORARY DEBATES, The Danish Center for Holocaust and Genocide Studies, Kopenhagen, 2003;

Martin Mennecke - Eric Markusen, **MEĐUNARODNI KRIVIČNI SUD ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU I KRIVIČNO DJELO GENOCIDA**, * * * GENOCID: SLUČAJEVI, POREĐENJA I SAVREMENE RASPRAVE (uredio Steven L. B. Jensen), Zbornik radova, preveo Bahrudin Bijedić, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007;

Stjepan Mesić, **KAKO JE SRUŠENA JUGOSLAVIJA: POLITIČKI MEMOARI**, Mislavpress, Zagreb, 1994;

Enes Milak, **RADNI LOGOR "MANJAČA 2"**, * * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Zoran O. Milanović, **GENOCID U BIH 1992. GODINE I NJEHOVO PRIKRIVANJE**, *Pravna misao*, Časopis za pravnu teoriju i praksu, br. 5-8, Sarajevo, 1992;

Olivera Milosavljević, **ČINJENICE I TUMAČENJA: DVA RAZGOVORA SA LATINKOM PEROVIĆ**, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2010;

Miloš Minić, **RATOVI U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Sarajevo - Minhen - Novi Sad - Zagreb, 2002;

Miloš Minić, **DOGOVORI U KARADORĐEVU O PODELI BOSNE I HERCEGOVINE**, Rabic, Sarajevo, 1998;

Muhamed Mujkić, **BRČKO, SEDAM KRUGOVA PAKLA**, Izdavač: Autor, Brčko, 2010;

Elvedin Mulagić, **NEGIRANJE GENOCIDA NAD BOŠNJACIMA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Stephan Müller, **PRISILNA DEPORTACIJA NESRPSKIH STANOVNIKA GRADA ZVORNICA U SJEVEROISTOČNOJ BOSNI, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Stephan Müller, **IZVRŠENJE AGRESIJE I MASOVNOG PROGONA U ZVORNIKU, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Eset Muračević, **UBIJENE I NESTALE ŽRTVE ZLOČINA U VOGOŠĆI 1992-1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Udruženje građana "Porodice nestalih općine Vogošća", Sarajevo, 2001;

Dijaz Muranović, **KONCENTRACIONI LOGORI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane

u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Rasim Muratović - Ermin Kuka, **GENOCID U BRČKOM 1992-1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015;

Fikret Muslimović, **ODBRANA REPUBLIKE**, *Ljiljan*, Sarajevo, 1995;

Fikret Muslimović, **RAT I POLITIKA**, Bosančica print, Sarajevo, 2000;

Fikret Muslimović, **SPECIJALNI RAT**, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2011;

Fikret Muslimović, **SADRŽAJ I KARAKTER DOGAĐAJA U SARAJEVU 2. I 3. MAJA 1992. GODINE**, * * * **POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

A. Mušić, **MASOVNE I POJEDINAČNE GROBNICE NA PODRUČJU OPĆINE PRIJEDOR 1992-1995**, * * * **ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Hasib Mušibegović - Remzija Šiljak - Kemo Bećirović, **OPERACIJA VLAŠIĆ**, Sarajevo, 1999;

Veronique Nahoum-Grappe, **SISTEMATSKA SILOVANJA U BOSNI I HERCEGOVINI ILI SMIŠLJENI METOD ETNIČKIH ČISTAČA**, * * * **GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**,

Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Džemal Najetović, **GEOPOLITIČKI ZNAČAJ SARAJEVSKO-ZENIČKE REGIJE U OČUVANJU DRŽAVNOSTI BOSNE I HERCEGOVINE**, Dom štampe, Zenica, 2004;

Džemal Najetović, **BRITANSKA POLITIKA U BOSNI I HERCEGOVINI 1992-1995**, IK "Sedam", Sarajevo, 2010;

* * **NASTANAK, RAZVOJ I FUNKCIONISANJE INSTITUTA ZA ISTRAŽIVANJE ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA UNIVERZITETA U SARAJEVU: 1992-2013**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Ante Nazor, **Mamula je optužio Kadijevića za neodlučnost u slovenskom ratu, zbog čega se raspala Jugoslavija**, * * **DOMOVINSKI RAT - LAŽ I ISTINA**, *Večernji list*, Zagreb, 2014;

Geoffrey Nice, **PRIZNANJE BILJANE PLAVŠIĆ KORISTILO JE SAMO NJOJ, DANI**, 19. novembar 2009;

Kjell Arild Nilsen, **MILOŠEVIĆ U RATU I U HAGU - DOKUMENTACIJA** -, s norveškog preveo dr. Rasim Muratović, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013;

Manfred Novak, **ŽENE KAO ŽRTVE ETNIČKOG ČIŠĆENJA U BOSNI I HERCEGOVINI**, * * **MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Hasan Nuhanović, **POD ZAŠTITOM UN-a (međunarodna zajednica i zločin u Srebrenici)**, BKZ Preporod, Sarajevo, 2005;

Ziad Obermeyer - Christopher J. L. Murray - Emmanuela Gakidon, **FIFTY YEARS OF VIOLENT WAR DEATHS FROM VIETNAM TO BOSNIA: ANALYSIS OF DATA FROM THE WORLD HEALTH SURVEY PROGRAMME**, *British Medical Journal*, www.bmj.com/content/336/7659/1482.pdf%2.Bhtml

Jasmin Odošić, **GENOCID NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE 1992-1995, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -**, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Jasmin Odošić, **OBLICI PRIKRIVANJA ZLOČINA SA POSEBNIM OSVRTOM NA NESTANAK ŽENA I DJECE ZA VRIJEME AGRESIJE NA BOSANSKU KRAJINU, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -**, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Jasmin Odošić, **HILJADU GROBNICA U BOSANSKOJ KRAJINI 1992-1995. GODINE**, Bošnjačka zajednica kulture "Preporod" Sarajevo, Sarajevo, 2015;

Carrol Off, **THE LION, THE FOX AND THE EAGLE**. A story of generals and justice in Rwanda and Yugoslavia, Vintage Canada Toronto, 2001;

Carrol Off, **LAV, LISAC I ORAO: PRIČA O GENERALIMA I PRAVDI U JUGOSLAVIJI I RUANDI**, ArmisPrint, Sarajevo, 2010;

Sejo Omeragić - Mehmed Bašić, **HERCEGOVINA U AGRESIJI 1992-1994, * * VRIJEME BEŠČAŠĆA: GENOCID NAD BOŠNJACIMA KRAJEM DVADESETOG STOLJEĆA**, Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Muslimanima Zenica, 1994;

Edin Omerčić, **REINTEGRACIJA SARAJEVA**, Prilozi za proučavanje historije Sarajeva, br. 6, Muzej Sarajeva, Sarajevo, 2008;

Muharem Omerdić, **PORUŠENI I OŠTEĆENI SAKRALNI I DRUGI OBJEKTI ISLAMSKE ZAJEDNICE U BIH 1992. DO 1995, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Muharem Omerdić, **PRILOZI IZUČAVANJU GENOCIDU NAD BOŠNJACIMA (1992-1995)**, Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini – El-Kalem, Sarajevo, 1999;

Muharem Omerdić, **UBIJENI I ZATOČENI IMAMI NA PODRUČJU BOSANSKE KRAJINE (1992-1995), * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Jusuf Omerika, **KRICI IZ UTROBA PLANINA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Senad – Sudo Omerika, **POGINULI NEVESINJCI U ODBRANI DOMOVINE 1992-1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010;

Sudo Omerika, **GENOCID NAD BOŠNJACIMA NA TERITORIJI NEVESINJA 1992. GODINE**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Sudo Omerika, **GENOCID NAD BOŠNJACIMA NEVESINJA 1992-1995**, neobjavljeni rukopis;

Enis Omerović, **UJEDINJENE NACIJE I MASOVNA KRŠENJA LJUDSKIH PRAVA U FORMI MEĐUNARODNIH ZLOČINA U BOSNI I HERCEGOVINI U VRIJEME MEĐUNARODNOG ORUŽANOG SUKOBA**, *Pregled*, Časopis za društvena pitanja, br. 3, godina 2010, Godište LI, Sarajevo, septembar-decembar 2010;

Enis Omerović, **ODGOVORNOST DRŽAVE ZA POVREDU MEĐUNARODNE OBAVEZE S POSEBNIM OSVRTOM NA MEĐUNARODNO IZVRŠNO PRAVO**, *Anali* Pravnog fakulteta Univerziteta u Zenici, br. 8, god. 4, Zenica, decembar 2011;

Enis Omerović, **URED VISOKOG PREDSTAVNIKA MEĐUNARODNE ZAJEDNICE U BOSNI I HERCEGOVINI**, u: Saša Gavrić - Damir Banović (priređivači), **DRŽAVA, DRUŠTVO I POLITIKA U BOSNI I HERCEGOVINI: ANALIZA POSTDEJTONSKOG POLITIČKOG SISTEMA**, University Press, Sarajevo, 2011;

Husejin Omerović, **ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA NA PODRUČJU OPŠTINE VLASENICA 1992-1995**, Rukopis (odbranjene) doktorske disertacije, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015;

Diana F. Orentlicher, **DA NEKO KO JE KRIV BUDE KAŽNJEN: EFEKTI MEĐUNARODNOG KRIVIČNOG TRIBUNALA ZA BIVŠU JUGOSLAVIJU U BOSNI I HERCEGOVINI**, Fond otvoreno društvo Bosna i Hercegovina, Sarajevo, 2011;

Svetozar Oro, **O ULOZI SPOLJNOG I UNUTRAŠNJEG FAKTORA U RAZBIJANJU SOCIJALISTIČKE FEDERATIVNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE, * * STVARANJE I RAZARANJE JUGOSLAVIJE**, Zbornik radova sa Okruglog stola Stvaranje i razbijanje avnojevske Jugoslavije, održanog u Beogradu 5-7. decembra 1995, Beograd, 1996;

Svetozar Oro, **O ULOZI VLADARSKIH TEŽNJI U YU RATOVI 1991-2001. GODINE, * * RATOVI U JUGOSLAVIJI 1991-1999**, Zbornik saopštenja i diskusije sa Okruglog stola, Beograd, 7-9. novembar 2001, Beograd, 2002;

Azim Ovčina, **BILEČKI VREMEPLOV**, Drugo dopunjeno izdanje, Sarajevo, 2011;

David Owen, **BALKANSKA ODISEJA**, Radio B92, Beograd, 1996;

Žarko Papić, **VRIJEME ZASTOJA**, IP Ekonomika, Beograd, 1990;

Žarko Papić, **BOSNA I BALKAN**, Sarajevo, 2002;

Dževad Pašić, **ZEMLJA IZMEĐU ISTOKA I ZAPADA**, Tuzla, 1996;

Najdan Pašić - Radoslav Ratković - Balša Špadijer, **PLAVA KNJIGA**, Beograd, 1977;

Mirko Pejanović, **BOSANSKO PITANJE I SRBI U BOSNI I HERCEGOVINI**, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1999;

Mirko Pejanović, **DEMOKRATSKA KONSOLIDACIJA I MOGUĆNOST USPOSTAVE KONSENZUSA O USTAVNOJ REFORMI U PARLAMENTARNOJ SKUPŠTINI BOSNE I HERCEGOVINE, * * MEĐUNARODNI SIMPOZIJ BOSNA I HERCEGOVINA - PETNAEST GODINA DEJTONSKOG SPORAZUMA**, Zbornik radova, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Latinka Perović, **DOBRICA ČOŠIĆ O JOSIPU BROZU TITU - Skica za istraživanje političkog i intelektualnog odnosa -, * * ČOSI-**

ĆEV RAT, Zbornik radova sa naučne i stručne rasprave o knjizi "BOSANSKI RAT" Dobrice Ćosića, održane 3. maja 2012. godine u Rektoratu Univerziteta u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013;

David Pettigrew, **GEOGRAFIJA GENOCIDA U ISTOČNOJ BOSNI**, * * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Dušan Plenča, **REINKARNACIJA USTAŠKOG I ČETNIČKOG POKRETA**, * * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Miodrag Petrović, **SUSRETI SA DOBRICOM ĆOSIĆEM: NECENZURISANI RAZGOVORI**, Zograf, Niš, 2000;

* * * **POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Mustafa Polutak, **KAKO SMO BRANILI BOSNU I HERCEGOVINU**, Sarajevo, 2011;

Carla del Ponte, **ICTY: SUDITI I SJEĆATI SE**, * * * SREBRENICA: SJEĆANJE ZA BUDUĆNOST, Fondacija Heinrich Böll, Regionalni ured Sarajevo, Sarajevo, 2005;

Carla del Ponte - Chuck Sudetic, **GOSPOĐICA TUŽITELJICA: SUOČAVANJE S NAJTEŽIM RATNIM ZLOČINIMA I KULTUROM NEKAŽNJIVOSTI**, Buybook, Sarajevo, 2008;

Sabina Popović, **TORTURE, POSLJEDICE I REHABILITACIJA - BOSNA I HERCEGOVINA**, CTV, Sarajevo, 1999;

Sabina Popović – Alma Bravo-Mehmedbašić, **MASOVNO SILOVANJE ŽENA U RATU U BIH I PODUZETE AKTIVNOSTI U PROCESU REHABILITACIJE**, * * * **MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Stane Potočar, **UROTA GENERALŠTABA PROTIV NARODA**, u: F. Ademović, **JNA BEZNAĐE ZLA** (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

* * * **PREKINUTO DJETINSTVO** (autori Nermina Dautbašić, Alma Gabeljić, Mediha Mustafić, Elviza Haskić, Dželaludina Nukić, Nermina Sejdinović, Azir Osmanović, Sadmira Nukić, Admir Sejdinović), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu i Organizacioni odbor za obilježavanje 11. jula 1995. - trinaeste godišnjice genocida nad Bošnjacima “sigurne zone” Ujedinjenih nacija Srebrenica, Sarajevo, 2008;

Vladimir Premec, **ANTICIVILIZACIJSKI FAKTUM: OPSADA SARAJEVA 1992-1995. GODINE**, * * * **POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Samantha Power, **A PROBLEM FROM HELL: AMERICA AND THE AGE GENOCIDE**, New York, 2002;

* * * **PROCJENA NASLIJEĐA MKSJ, 23. i 24. februar 2010**, Zbornik radova sa Konferencije PROCJENA NASLIJEĐA MKSJ, 23. i 24. februar 2010, priredio Richard H. Steinberg, publikacija *Outreach* programa, Sekretarijat ICTY-a, Den Haag, 2001;

Ilija Radaković, **KADIJEVIĆ SKRIVA ISTINU**, u: F. Ademović, **JNA BEZNAĐE ZLA** (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Zdenko Radelić i drugi, **STVARANJE HRVATSKE DRŽAVE I DOMOVINSKI RAT**, Hrvatski institut za povijest - Školska knjiga, Zagreb, 2006;

Šeki Radončić, **CRNA KUTIJA: POLICIJSKA TORTURA U CRNOJ GORI 1992-1996**, Monitor, 1996;

Edin Ramić, **KUPREŠKA OPERACIJA JESEN 1994**, BKZ Preporod, Bugojno, 2004;

* * **RAT I MIR VUKA OBRADOVIĆA**, *Profil*, br. 16, Beograd, 1998;

Erich Rathfelder - Carl Bethke, **BOSNA U FOKUSU. DRUGI POLITIČKI IZAZOV CHRISTIANA SCHWARZ - SCHILLINGA**, KULT B, Sarajevo, 2011;

* * **RATOVI U JUGOSLAVIJI 1991-1999**, Zbornik saopštenja i diskusije sa Okruglog stola, Beograd, 7-9. novembar 2001, Beograd, 2002;

Aleksandar Ravlić, **RUŠENJE BOGOMOLJA NA PODRUČJU SJEVEROZAPADNE BOSNE BILO JE RITUALNI ČIN PROGRAMA GENOCIDA**, * * **ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

E. Richer-Lyonette, **FRAUEN ALS ZEUGINNEN DES INTERNATIONALEN KRIEGSVERBRECHERTTRIBUNALS**, *Dialog*, Bd 32, Heft 1-2/1997;

Goefrey Robertson, **NERIJEŠENA PITANJA**, Zbornik radova sa Konferencije PROCJENA NASLIJEĐA MKSJ, 23. i 24. februar 2010, priredio Richard H. Steinberg, publikacija *Outreach* programa, Sekretarijat ICTY-a, Den Haag, 2001;

Karlo Rotim, **ODBRANA HERCEG-BOSNE**, knjiga 1, Široki Brijeg, 1998;

* * **RUŽE IZGORJELE: UŽAS RATA U DJEČIJIM OČIMA**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2003;

Christian Schwarz-Schilling, **PODRŽATI BORBU ZA ODBRANU LJUDSKIH VRIJEDNOSTI I ČOVJEKOVA DOSTOJANSTVA**, * * **GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodnog kongresa za dokumentaciju genocida u Bosni i Hercegovini 1991-1995, održanog u Bonnu od 31. augusta do 4. septembra 1995, (glavni i odgovorni urednik Smail Čekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Gesellschaft für bedrochte Völker International - Göttingen, Human Rights Group for Bosnia - Kuala Lumpur, Sarajevo 1997;

Christian Schwarz-Schilling, **SREBRENICA - JESU LI IZVUČENE POUKE?**, * * **SREBRENICA: SJEĆANJE ZA BUDUĆNOST**, Fondacija Heinrich Böll, Regionalni ured Sarajevo, Sarajevo, 2005;

Mensur Seferović, **PREBOLI ZLA**, Zagreb, 2001;

Ruth Seifert, **SILOVANJE I STRATEGIJA MILOŠEVIĆEVE AGRESIJE NA BOSNU I HERCEGOVINU**, * * **MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Michael Anthony Sells, **IZNEVJERENI MOST: RELIGIJA I GENOCID U BOSNI**, ITD "Sedam", Sarajevo, 2002;

Milisav Sekulić, **KNIN JE PAO U BEOGRADU**, Nidda Verlag GmbH, Bad Vilbel, 2000;

Laura Silber - Allan Little, **SMRT JUGOSLAVIJE**, Otokar Keršovani, Opatija, 1996;

Brendan Simms, **NAJSRAMNIJI TRENUTAK: BRITANIJA I UNIŠTAVANJE BOSNE**, Buybook, Sarajevo i Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Sarajevo - Beograd, 2003;

Mirzaei Siroos, **DALI JE SRETNIA ŠTO JE NISU PRETUKLI DO SMRTI, * * MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

* * **SJEĆANJA NA OPSADU UNIVERZITETA U SARAJEVU**, Zbornik eseja, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2010;

Arif Smajkić, **STRADANJE STANOVNIŠTVA GRADA SARAJEVA U PERIODU 1992-1995, * * OPSADA I ODBRANA SARAJEVA 1992-1995**, Zbornik radova sa Okruglog stola održanog 23. novembra 2005, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Susan Sontag, **“TAMO” I “OVDJE”, * * SREBRENICA: SJEĆANJE ZA BUDUĆNOST**, Fondacija Heinrich Böll, Regionalni ured Sarajevo, Sarajevo, 2005;

* * **SRBIJA PRED MEĐUNARODNIM SUDOM PRAVDE**, knjiga 1, ODBRANA, pripremio Radoslav Stojanović, Biblioteka Diplomatske sveske, Beograd, 2007;

* * **SREBRENICA: SJEĆANJE ZA BUDUĆNOST**, Fondacija Heinrich Böll, Regionalni ured Sarajevo, Sarajevo, 2005;

Ivan Stambolić, **PUT U BESPUĆE**, Beograd, 1995;

Ivan Stambolić, **UDARNA PESNICA VELIKOSRPSKOG NACIONALIZMA**, u: F. Ademović, JNA BEZNAĐE ZLA (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Alexandra Stiglmayer, **VERGEWALTIGUNGEN IN BOSNIEN -HERZEGOVINA; * * MASSENVERGEWALTIGUNG: KRIEG GEGEN FRAUEN**, Fisher Taschenbuch Verlag, Frankfurt am Main, 1993;

Dubravka Stojanović, **ULJE NA VODI: OGLEDI IZ ISTORIJE SADAŠNJOSTI SRBIJE**, Peščanik, Beograd, 2010;

* * **STVARANJE I RAZARANJE JUGOSLAVIJE**, Zbornik radova sa Okruglog stola Stvaranje i razbijanje avnojevske Jugoslavije, održanog u Beogradu 5-7. decembra 1995, Beograd, 1996;

Sabina Subašić - Fabrice Gardel, **VIOL, UNE ARMÉE DE GUERRE**, ARTE, TV Francuska/Njemačka, 12. februar 2002;

Sabit Subašić, **MEĐUNARODNI KONFLIKTI I MEDIJACIJA**, Univerzitet u Sarajevu, Sarajevo, 2012;

Mustafa Sućeska, **KRVAVA ČUPRIJA NA DRINI**, DES Sarajevo, 2001;

Ismet Suljević i drugi, **NEKE SOCIJALNO-MEDICINSKE POSLJEDICE GENOCIDA POČINJENOG OD STRANE AGRESORA U SARAJEVU 1992-1995**, * * GENOCID U BOSNI I HERCEGOVINI - POSLJEDICE PRESUDE MEĐUNARODNOG SUDA PRAVDE -, Zbornik radova Međunarodne naučne konferencije održane 10. i 11. jula 2009. godine u Potočarima (Srebrenica), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Ziĉro Suljević, **POLITIČKO-VOJNA SITUACIJA UOČI AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU** (rukopis), Ministarstvo odbrane Federacije Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1997;

Husein Sušić, **ZAŠTO NAPAD NA ŽENE?**, * * MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Velid Šabić, **GENOCID U GORNJEM PODRINJU 1992-1995**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2008;

Mesud Šadinlija, **PRVI KORPUS A R BiH: NASTANAK I RAZVOJ 1992-1995**, Ministarstvo za pitanja boraca Kantona Sarajevo, Sarajevo, 2008;

Mesud Šadinlija, **ZA SARAJEVO, ZA BOSNU I HERCEGOVINU: OD 13. NOVOSARAJEVSKE DO 111. VITEŠKE BRIGADE**, Udruženje 1. Slavna - 111. Viteška brigada, Sarajevo, 2010;

Mesud Šadinlija, **TERITORIJALNA ODBRANA BOSNE I HERCEGOVINE 1986-1992**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013;

Mesud Šadinlija, **PRSTEN ZA GLAVU AŽDAJE: SARAJEVO U STRATEŠKIM CILJEVIMA REPUBLIKE SRPSKE 1992-1995**, RADOVI, Knjiga XVII/3, Filozofski fakultet u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Džemil Šarac, **SUROVA STRATEGIJA NASILJA**, u: F. Ademović, JNA BEZNAĐE ZLA (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Edin Šarčević, **USTAV I POLITIKA: KRITIKA ETNIČKIH USTAVA I POSTREPUBLIČKOG USTAVOTVORSTVA U BOSNI I HERCEGOVINI**, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 1997;

Edin Šarčević, **USTAV IZ NUŽDE: KONSOLIDACIJA USTAVNOG PRAVA BOSNE I HERCEGOVINE**, Rabić, Sarajevo, 2010;

Muhidin Šarić, **KERATERM**, Savez logoraša u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2004;

Hrvoje Šarinić, **SVI MOJI TAJNI PREGOVORI SA SLOBODANOM MILOŠEVIĆEM**, Zagreb, 1999;

Džemaludin Šestić, **BOSANSKA KRAJINA - KRVAVI PIR VELIKOSRPSKOG NACIZMA, * * VRIJEME BEŠČAŠĆA: GENOCID NAD BOŠNJACIMA KRAJEM DVADESETOG STOLJEĆA**,

Centar za istraživanje ratnih zločina i zločina genocida nad Muslimanima Zenica, 1994;

Martin Špegelj, **PRVA FAZA RATA 1990-1992**, pripreme JNA za agresiju i hrvatski obrambeni planovi, u: **RAT U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, uredili B. Magaš i I. Žanić, Zagreb - Sarajevo 1999;

Martin Špegelj, **SJEĆANJE VOJNIKA**, Znanje, Zagreb, 2001;

Ewa Tabeau - Jakub Bijak, **WAR-RELATED DEATHS IN THE 1992-1995 ARMED CONFLICT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA A CRITIQUE OF PREVIOUS ESTIMATES AND RECENT RESULTS**, *European Journal of Population*, Springer, 2005;

Aziz Tafro - Alen Almin Bašić, **HADŽIĆI: ZLOČIN BEZ KAZNE**, Izdavač: autori, Sarajevo, 2014;

Preljub Tafro - Bećir Macić, **GENOCID NAD BOŠNJACIMA NA PODRUČJU OPĆINE FOČA 1992-1995. (PRILOG UTVRĐIVANJU ŽRTAVA)**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2003;

Dževad Termiz - Slavomir Milosavljević, **PRAKTIKUM IZ METODOLOGIJE POLITIKOLOGIJE**, Autori, Sarajevo, 2000;

Dževad Termiz, **METODOLOGIJA DRUŠTVENIH NAUKA**, Drugo dopunjeno i prošireno izdanje, NIK "Grafit", Lukavac, 2009;

Dževad Termiz, **OSNOVI METODOLOGIJE SOCIJALNE PSIHOLOGIJE**, Amos graf, Sarajevo, 2013;

Dževad Termiz, **SPECIFIČNOSTI METODOLOGIJE ISTRAŽIVANJA U BEZBJEDNOSNOJ DJELATNOSTI**, Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Jasmina Tešanović, **ŠKORPIONI - DIZAJN ZLOČINA**, V. B. Z. d.o.o., Beograd, 2009;

Margaret Thatcher, **DRŽAVNIČKO UMIJEĆE: STRATEGIJE ZA SVIJET KOJI SE MIJENJA**, Školska knjiga, Zagreb, 2004;

Wojciech Tochman, **KAO DA JEDEŠ KAMEN**, Magistrat, Sarajevo, 2004;

Dragoljub Todorović, **BILANS SRPSKOG TERMIDORA**, Mali lični brevijar, Treći milenijum, Beograd, 2010;

Dragoljub Todorović, **BILANS TERMIDORA**, Treći milenij, Beograd, 2010;

Dragoljub Todorović, **DEMIJURG ZLA, * * ĆOSIĆEV RAT**, Zbornik radova sa naučne i stručne rasprave o knjizi "BOSANSKI RAT" Dobrice Ćosića, održane 3. maja 2012. godine u Rektoratu Univerziteta u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013;

Dragoljub Todorović, **U SRBIJI PRILIKE SU TAKE: SRPSKE TEME I DILEME 2007-2014: LIČNI POGLED**, Centar za spoljnu politiku, Beograd, 2014;

Mirsad Tokača, **BOSANSKA KNJIGA MRTVIH: LJUDSKI GUBICI U BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995**, I-IV, Istraživačko dokumentacioni centar, Sarajevo, 2012;

Milorad Tomanić, **SRPSKA CRKVA U RATU I RATOVI U NJOJ**, Beograd, 2001;

Jusuf Trbić, **MAJSTORI MRAKA**, II, NIK "Kujundžić", Lukavac, 2007;

Jusuf Trbić, **ISTINE I LAŽI**, dijelovi knjige "Gluho doba" i novi tekstovi (publicistika, eseji, analize i rasprave), BKZ Preporod BiH, BKZ Preporod, Bijeljina/Sarajevo, 2013;

Šemso Tucaković, **SRPSKI ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA - MUSLIMANIMA 1941-1945**, El-kalem – Oko, Sarajevo, 1995;

Šemso Tucaković, **ALADŽADŽAMIJA: UBIJENI MONUMENT**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

Nikola Tucić, **GENETIKA I RASIZAM**, *Republika*, br. 78, 16-31. oktobra 1993;

Miroslav Tuđman - Ivan Bilić, **PLANOVI, SPORAZUM, IZJAVE O USTAVNOM USTROJSTVU BOSNE I HERCEGOVINE 1991-1995**, Zagreb, 2005;

Anton Tus, **RAT U SLOVENIJI I HRVATSKOJ DO SARAJEVSKOG PRIMIRJA**, U RAT U HRVATSKOJ I BOSNI I HERCEGOVINI 1991-1995, uredili B. Magaš i I. Žanić, Zagreb - Sarajevo 1999;

Milan Vasić - Filip Švarn, **ZADAH ZLOČINA - SRPSKE PRAVOJNE FORMACIJE 1990-2000**, * * * RATOVI U JUGOSLAVIJI 1991-1999, Zbornik saopštenja i diskusije sa Okruglog stola, Beograd, 7-9. novembar 2001, Beograd, 2002;

Ivan Veselinović, **JNA U MINULOM RATU**, u: F. Ademović, **JNA BEZNAĐE ZLA** (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Patricia Viseur-Sellers, **RAZVIJANJE PRAVNE PRAKSE U GONJENJU ZLOČINA SEKSUALNOG NASILJA**, * * * GRIJEH ŠUTNJE - RIZIK GOVORA, Zbornik radova Međunarodne konferencije, održane u Sarajevu 10. i 11. marta 1999, pod nazivom "Kršenje ljudskih prava žena u BiH tokom rata '92-'95", Komisija za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 2000;

Suada Vranić, **RUŠENJE ZIDOVA ŠUTNJE - GLASOVI SILOVANE BOSNE**, Zagreb, 1996;

Bruno Vuletić, **INSTRUMENT DEMOKRATSKOG SUSTAVA**, u: F. Ademović, **JNA BEZNAĐE ZLA** (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Rade Vukosav, **DEJTONSKI SPORAZUM NIJE PO MJERI BIH, PONIZIO JE ŽRTVU, NAGRADIO AGRESORA, * * ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

B. Weiss, **NASLJEDNOST RATA**, Vrijeme, Zenica, 2010;

Rebecca West, **CRNO JAGNJE I SIVI SOKO: PUTOVANJE KROZ JUGOSLAVIJU**, Mono i Manjana, Beograd, 2008;

Alen Zečević, **TREBINJSKI KAPETAN: OSMAN-PAŠA RESULBEGOVIĆ**, *Novo vrijeme*, Sarajevo, 6. august 2015;

Berko Zečević - Vahid Karavelić, **USPOSTAVLJANJE VEZA IZMEĐU CIKLUSA UVOZA KOMPONENTI I SIROVINA ZA PROIZVODNJU MUNICIJE IZ SAVEZNE REPUBLIKE JUGOSLAVIJE ZA POTREBE VOJNE FABRIKE "PRETIS" I INTENZIVNIH BORBI NA ŠIREM PODRUČJU SARAJEVA TOKOM NJEGOVE OPSADE 1992-1995. GODINE, * * POLITIČKI I VOJNI ZNAČAJ ODBRANE SARAJEVA 1992-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane 29. februara i 1. marta 2012. u Sarajevu, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2014;

Esad Zgodić, **TERITORIJALNI NACIONALIZAM - IDEOLOGIJA, ZLOTVORSTVO I ALTERNATIVE**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012;

Warren Zimmerman, **IZVORI JEDNE KATASTROFE**, Globus International d.o.o., Zagreb, 1997;

* * **ZLOČINI NAD BOŠNJACIMA U SREBRENICI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVI-**

NU 1991-1995, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa, održanog u Sarajevu, 12. jula 1997. (glavni odgovorni urednik Smail Ćekić), Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava u Sarajevu, Sarajevo, 1998;

* * **ZLOČINI U VRBANJI JULA 1993**, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2001;

* * **ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Kemal Zukić, **FENOMEN RUŠENJA DŽAMIJA U BOSNI**, * * **ZLOČINI U BOSANSKOJ KRAJINI ZA VRIJEME AGRESIJE NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU 1991-1995**, Zbornik radova sa Međunarodne naučne konferencije, održane u Bihaću od 22-24. septembra 2000, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2011;

Tilman Zülch, **ODNOS MEĐUNARODNE ZAJEDNICE PREMA GENOCIDU U BOSNI I HERCEGOVINI**, * * **MOLILA SAM IH DA ME UBIJU: ZLOČIN NAD ŽENOM BOSNE I HERCEGOVINE**, Bošnjačka liga, Savez logoraša Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1999;

Ton Zwaan, **O ETIOLOGIJI I GENEZI GENOCIDA I DRUGIH MASOVNIH ZLOČINA UPERENIH PROTIV ODREĐENIH GRUPA**, * * **SREBRENICA: OD PORICANJA DO PRIZNANJA**, Biblioteka SVJEDOČANSTVA br. 22, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2005;

Vidoje Žarković, **NACIONALIZAM I SLOM JUGOSLAVIJE**, * * **STVARANJE I RAZARANJE JUGOSLAVIJE**, Zbornik radova sa Okruglog stola Stvaranje i razbijanje avnojevske Jugoslavije, održanog u Beogradu 5-7. decembra 1995, Beograd, 1996;

Vidoje Žarković, **ZAOKRUŽENJE SRPSKIH ZEMALJA**, u: F. Ademović, **JNA BEZNAĐE ZLA** (Intervjui), Međunarodni centar za mir, Sarajevo, 1997;

Vidoje Žarković, **SAVEZ KOMUNISTA JUGOSLAVIJE U VR-TLOGU KRIZE**, * * * **RATOVI U JUGOSLAVIJI 1991-1999**, Zbornik saopštenja i diskusije sa Okruglog stola, Beograd, 7-9. novembar 2001, Beograd, 2002;

Ilija Živković, **RASPETA CRKVA U BOSNI I HERCEGOVINI: UNIŠTAVANJE KATOLIČKIH SAKRALNIH OBJEKATA U BOSNI I HERCEGOVINI (1991-1996)**, Hrvatska matica iseljenika Bosne i Hercegovine, 1997;

* * * **315 ISTINA O SLOBODI: MONOGRAFIJA ŠEHIDA I POGINULIH BORACA OPĆINE ILIJAŠ 1992-1995**, Općina Ilijaš, 2014.

PERIODIKA

* * *ALMANAH*, Časopis za proučavanje, prezentaciju i zaštitu kulturno-istorijske baštine Bošnjaka/Muslimana, Podgorica;

* * *BILTEN* Državne komisije za prikupljanje činjenica o ratnim zločinima u Bosni i Hercegovini, Sarajevo;

Bilten Ministarstva narodne odbrane;

Borba, Beograd;

DANI, Sarajevo;

DER SPIEGEL, Hamburg;

DNEVNI AVAZ, Sarajevo;

Helsinška povelja, Beograd;

Human Rights Watch;

KORAK, Sarajevo;

LE FIGARO, Pariz;

Liljan, Sarajevo;

Narodna armija, Beograd;

New York Times, New-York;

NIN, Beograd;

Novo vrijeme, Sarajevo;

OSLOBODENJE, Sarajevo;

Pravna misao, Sarajevo;

Pravoslavlje, Beograd;

Profil, Beograd;

Prva linija, list Armije Republike Bosne i Hercegovine;

Republika, Beograd;

SENSE Tribunal;

SLOBODNA BOSNA, Sarajevo;

Politika, Beograd;

TV SRNA, Pale;

Večernji list, Zagreb;

VREME, Beograd;

Washington Post, Washington

R E G I S T R I

A. REGISTAR LIČNIH IMENA

A

Abaz, Hasan 579, 582

Abaz, Mujo 787

Abazović, Mirsad 633, 1533, 1534

Abdić, Fikret 15, 82, 217, 328, 329, 1375, 1376, 1377, 1378, 1380, 1393, 1395, 1402, 1403, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 2088, 2102, 2103, 2105, 2242, 2257, 2259

Ademović, Fadil 52, 78, 81, 82, 83, 84, 97, 114, 144, 173

Adley, Robert 1016

Adžić, Blagoje 84, 85, 105, 107, 109, 119, 120, 121, 124, 126, 133, 135, 141, 155, 156, 163, 165, 182, 183, 1539, 1727, 1728

Adžić, Ratko 562

Agičić, Edin 253

Agičić, Zlatan 253

Agić, Emina 527

Agić, Mehmed 575

Agić, Meho 527

Agić, Nusret 246, 310, 515, 518, 519, 665, 666, 747, 781, 782, 842, 890, 930, 945

Ahmetašević, Edina 295

Ahmetspahić, Jusuf 769

Ahmić, Denis 574

Ahmić, Izet 268, 503

Aidid, Mohamed Fairah 1609

Ajanović, Enes 780

Ajanović, Irfan 131, 370

Ajdinović, Pero 1847, 1848

Akashi, Yasushi 59, 60, 211, 327, 888, 936, 976, 977, 978, 981, 991, 993, 995, 996, 999, 1001, 1038, 1043, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1102, 1110, 1133, 1308, 1146, 1539, 1609, 2053, 2054, 2055, 2057, 2058, 2059, 2083, 2087, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2237, 2241

Akmadžić, Mile 2078, 2232

Alagić, Ale 253, 254

Alagić, Asim 247

Alagić, Derviš 253, 254

Alagić, Džemal 253, 254

Alagić, Dževad 363, 450

Alagić, Elvis 304

Alagić, Ferid 254

Alagić, Fikret 251

Alagić, Hasan 254

Alagić, Irfan 247

Alagić, Jasmin 253

Alagić, Mehmed 253, 1379, 1450, 1453, 1457

Alagić, Muhamed 253, 254

Alagić, Munevera 429

Alagić, Nijaz 254

Alagić, Uzejir 254

Alagić, Vejsil 254

Alagić, Zijad 253

Albright, Madeleine 1086, 1106, 1132, 1305, 1315, 1316, 1320, 1364, 1470, 1517, 1575, 1610, 1640, 1657, 2088, 2093, 2137, 2242, 2243, 2247, 2294

Alekić, Alija 248, 909

Alekić, Hasan 247
Alekić, Mujo 248
Alekić, Murat 248
Alekić, Nijaz 248
Alekić, Redžo 248
Alekić, Rifet 248
Alekić, Semina 450
Aleksandrovič, Andrej Viktor 1162
Aleksovski, Zlatko 326
Alibašić, Salih 307
Alibašić, Šerifa 266
Alibegović, Ibrahim 158, 162, 165, 166
Aličić, Huso 307
Aličić, Meho 307
Aličić, Merima 307
Aličić, Nazika 307
Aličić, Sandin 307
Aličić, Zejna 266
Aličković, Ešref 300, 508, 511, 512
Alić, Aćif 571
Alić, Ekrem 748
Alić, Enes 579
Alić, Enver 400, 748
Alić, Hajrudin 500
Alić, Idriz 579
Alić, Nedim 575
Alić, Vehid 575
Alimpić, Dušan 38
Alispahić, Admir 295

Ališić, Namka 774
Ališić, Zlatan 243, 251, 252, 253, 254, 302, 343, 620, 621, 623, 624, 625, 626, 627, 882, 883, 915, 1781, 1782
Altoka, Sakib 571
Aljić, Meho 263, 264, 315, 521
Amanpour, Christian 988, 1002
Ambešković, Džemal 507
Amfilohije (vladika) 1334
Amidić, 1792
Amnik, Bob 1039
Andreopoulos, G. J. 1141
Andričić, Ante 250
Andričić, Ivica 250
Andričić, Luca 250
Andrić, Duško 670
Andrić, Svetozar 196, 220, 507, 833, 1328, 1572, 1784, 1790
Andrić, Viktor 327
Andrijašević, Živko 44, 54, 57
Anđelić, Tomo 780
Anđić, Velo 710
Aničić, Miljenko 908
Anić, Miroslav 327
Annan, Kofi 888, 1049, 1065, 1096, 1107, 1113, 1114, 1120, 1125, 1126, 1127, 1316, 1318, 1320, 2045, 2059, 2067, 2199, 2220
Antelj, Boro 708
Arbour, Lousie 1650, 1654, 1661, 2140, 2297
Arifhodžić, Semir 769
Arkan 485, 1086, 1816
Arlović, Iljo 424

Arnaut Haseljić, Meldijana 343, 345, 598, 600, 618, 620, 621, 623, 630, 631, 1557, 1856

Arnautović, Ramo 343

Arria, Diego Enrique 233, 981, 987, 992, 997, 1010, 1016, 1017, 1025, 1034, 1036, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1058, 1065, 1066, 1067, 1069, 1070, 1072, 1077, 1078, 1079, 1080, 1087, 1089, 1091, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1100, 1101, 1102, 1105, 1106, 1107, 1109, 1114, 1115, 1116, 1122, 1164, 1166, 1602

Arsić, Vladimir 197, 1997

Aruković, Halid 246, 247

Ashdown, Peddy 1014

Atanasije (vladika) 1334

Atić, Hasan 498

Atiković, Lejla 304

Atlić, Hasan 749

Avdagić, Fadil 773

Avdibegović, Zijad 583

Avdičević, Mehmedalija 1819

Avdičević, Hasan 1819

Avdić, Begler 559

Avdić, Emir 248, 457

Avdić, Ešef 251

Avdić, Fehrat 559

Avdić, Ismet 559

Avdić, Jašar 559

Avdić, Miralem 249, 457

Avdić, Nermin 250

Avdić, Ramo 742

Avdić, Samir 248

Avdić, Senada 250, 733

Avdović, Erol 1469

Azinović, Vlado 982, 1041, 1042, 1136, 1137, 1157

B

Babić, Dragan 461, 462

Babić, Kemal 470

Babić, Zoran 409

Babović, Edhem 558

Babović, Fatima 558

Babović, Hašim 434

Bachelet, Rene 1301

Backović, Ofelija 122, 141, 142, 158

Bačić, Elvisa 308

Bačić, Ernest 307

Bačić, Ferida 308

Bačić, Jasmina 307

Bačić, Nermina 307

Bačić, Refika 307

Bačić, Sabahudin 308

Bačić, Semir 308

Bačić, Sudbin 308

Bačić, Zikret 308

Bačić, Zikreta 308

Bahto, Hamid 1075

Bajić, Ljubomir 126, 166

Bajić, Miloš 166

Bajić, Slavko 1801

Bajraktarević, Derviš 776

Bajraktarević, Fuad 583
Bajraktarević, Muharem 525
Bajramović, Asim 936
Bajramović, Ifeta 506
Bajramović, Ismet 559
Bajramović, Mujo 559
Bajramović, Nusret 559
Bajramović, Sajto 559
Bajramović, Sejdo 90, 105, 115, 119, 123, 132, 181
Bajramović, Tajko 559
Bajrica, Nermin 769
Bajrić, Mirza 525
Bakali, Mahmut 38
Bakalović, Asmir, 295
Baker, James 1135, 1136, 1148, 2071, 2224
Balaban, Radenko 436
Balabanović, Zdravko 769
Balić, Adem 570, 575
Balić, Bejdo 253
Balić, Remzija 266, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 578, 584, 620, 750, 897, 937
Balić, Smail 865, 869, 870, 871, 872, 905, 913, 932, 941
Balić, Šefik 253
Baltić, Mumin 299
Baltić, Mustafa 299
Bandenteur, Robert 175
Banduka, Vidomir 569
Bandur, Spaso 1864
Banović, Branko 539
Banović, Damir 1639

Banović, Danko 539
Banović, Nenad 377, 379, 380, 381, 741, 786
Banović, Predrag 371, 372, 377, 378, 380, 760
Banjanović, Fadil - Bracika 836
Barać, Ana 340
Baričanin, Saša 715, 761
Barić, Nikica 1382, 1383, 1387, 1389, 1403, 1406, 1407, 1444, 1471
Barišić, Jadranko 250
Barlov, Suada 705
Barnes, Harry 1309
Barnett, Corroli 998
Barović, Dragiša 445
Bartholomew, Reginald 1151
Bartula, Slobodan 573
Baručija, Zahid 578, 584, 787
Barun, Marjan 717
Basara, Branko 422, 426
Bass, Garry 1604
Bassiouni, Cherif 636, 1017, 1090
Bastah, Predrag 640, 663, 761
Bašević, Tomislav 1573
Bašić, Nijaz 1744
Bašić, Alen Almin 246, 367, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 577, 578, 579, 580, 583, 584, 620, 719, 788
Bašić, Ćama 252
Bašić, Mehmed 674, 676, 850, 907
Bašić, Omer 255
Bašić, Rasim 1845
Batković, Dragan 573
Baždar, Armin 519

Beara, Ljubiša 197, 278, 281, 366, 500, 501, 763, 863

Bećirović, Bahrudin 574

Beća, Adem 571

Beća, Džemal 571

Bećirević, Bahrudin 584

Bećirević, Ćamir 523

Bećirević, Edina 73, 147, 148, 260, 261, 263, 307, 360, 499, 502, 503, 504, 505, 508, 509, 515, 518, 519, 520, 521, 533, 535, 635, 639, 640, 651, 665, 669, 673, 675, 751, 754, 755, 756, 762, 767, 785, 786, 790, 802, 834, 836, 838, 841, 844, 872, 888, 889, 907, 913, 928, 930, 932, 1072, 1141, 1751, 1761

Bećirević, Meho 523

Bećirović, Armin 570

Bećirović, Halid 506

Bećirović, Halil 506, 507

Bećirović, Kemo 1373

Bećirović, Safet 433

Bečković, Matija 44, 58

Bečković, Raza 705

Beganović, Adnan 304

Beganović, Beriz 493, 835

Beganović, Emir 773, 748

Beganović, Fahrudin 493, 835

Beganović, Feriz 493, 835

Beganović, Idriz 493, 835

Beganović, Muriz 493, 835

Beganović, Mustafa 493, 835

Beganović, Nazija 493, 835

Beganović, Ramo 493, 835

Beganović, Željko 709

Begić, Kasim 175, 176, 980, 991, 997, 1015, 1024, 1025, 1026, 1037, 1040, 1041, 1042, 1112, 1150, 1164, 1167, 1169, 1170, 1302, 1330, 1343, 1356, 1365, 1367, 1405, 1407, 1430, 1452, 1475, 1478, 1515, 1518, 1519, 1521, 1524, 1525, 1534, 1549

Begić, Eniz 773

Begić, Mujo 243, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 266, 267, 296, 302, 308, 312, 367, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 377, 378, 381, 383, 385, 386, 387, 388, 390, 391, 392, 393, 395, 396, 397, 399, 400, 401, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 418, 424, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 477, 486, 487, 488, 489, 490, 492, 507, 593, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 635, 639, 640, 646, 648, 650, 651, 652, 653, 658, 689, 703, 720, 721, 722, 723, 725, 726, 727, 728, 735, 741, 742, 744, 747, 748, 749, 755, 772, 773, 774, 775, 783, 784, 790, 795, 797, 798, 799, 800, 802, 804, 805, 815, 822, 823, 866, 872, 874, 875, 880, 882, 883, 884, 900, 901, 907, 910, 911, 912, 915, 916, 917, 941, 944, 1374, 1375, 1376, 1377, 1378, 1381, 1382, 1392, 1406, 1781, 1782, 1791, 1793, 1997

Begić, Rifat 786

Begović, Ahmet 267, 464

Beharić, Ismet 1744

Beharić, Mirsad 1744

Behlić, Anel 308

Behlić, Behzad 253

Behlić, Enes 253

Behlić, Munib 253

Behlić, Sanimir 253

Behlić, Sulejman 1845

Behlić, Zerina 308

Bejtić, Nedžad 489

Bekarić, Esad 1743

Bekiri, Nagip 253

Bekiri, Nasir 253

Bektašević, Jusuf 583

Bell, Martin 1041
Bell, George 1158
Bellingha, Henry 1008
Bender, Esad 416
Beneš, Edward 1112, 1165, 1166
Benić, Latif 773
Bensoussan, Georges 300
Berak, Živko 454, 458
Berberkić, Amir 772
Berberović, Adem 524, 673
Berger, Samuel 1320
Berger, Sandy 1515, 1517
Berić, Boško 249
Beriša, Mulija 709
Beronja, Đuro 197
Bešić, Nedžad 253
Bešić, Ekrem 253
Bešić, Mahmut 254
Bešić, Safet 574
Bešić, Salih 254
Bešić, Senad 254
Bešić, Zahid 579
Bešlija, Hasan 775, 915
Bethke, Carl 300, 767, 984, 990, 991, 1004, 1019, 1028, 1032, 1052, 1056, 1057, 1058, 1067, 1071, 1072, 1074, 1078, 1079, 1087, 1111, 1113, 1164, 1165, 1166, 1321, 1451, 1517, 1525, 1526, 1650
Bičakčić, Edhem 1352
Bičakčić, Vasilije 780
Bičić, Hasan 471, 472
Bičić, Muhamed 470, 471
Bieber, Florian 1167
Bijak, Jakub 292, 331, 332, 352

Bijedić, Bahrudin 1141

Bijelić, Ibrahim 584

Bikić, Šaban 498, 749

Bilenjki, Vladimir 769

Bilić, Ivan 1352, 1356, 1450, 1631

Bilić, Boško 463

Bildt, Carl 997, 1044, 1081, 1086, 1123, 1124, 1307, 1310, 1323, 1324, 1328, 1329, 1339, 1344, 1355, 1364, 1365, 1382, 1388, 1393, 1394, 1405, 1408, 1411, 1418, 1424, 1454, 1457, 1458, 1464, 1467, 1468, 1475, 1483, 1484, 1492, 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1500, 1510, 1515, 1539, 1549, 1564, 1569, 1570, 1574, 1578, 1580, 1586, 1587, 1635, 1639, 1640, 1644, 1966, 1967, 1968, 1969, 2053, 2099, 2102, 2120, 2206, 2256, 2276

Biserko, Sonja 36, 37, 39, 40, 43, 44, 45, 48, 51, 52, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 80, 90, 91, 92, 93, 96, 97, 104, 109, 112, 115, 143, 144, 148, 152, 176, 179, 180, 184, 187, 279, 1125, 1167, 1588, 1603

Bisić, Munib 1028

Bisić, Mustafa 243, 244, 562, 563, 565, 566, 567, 579, 580, 581, 584, 585, 633, 637, 639, 640, 649, 652, 665, 669, 670, 709, 719, 745, 746, 747, 749, 752, 754, 755, 765, 787, 937, 1619, 1620, 1665

Bišćević, Hido 1530

Bjelaković, Slaviša 930

Blagojević, Mirko 1816

Blagojević, Neđo 197, 220

Blaniša, Mile 196

Blaškić, Tihomir 326, 328, 1453

Blekić, Asim 244

Blekić, Kasim 244

Blewitt, Graham T. 1666

Blot, Jacques 1466, 2121, 2276

Blum, Rony 994

Boban, Mate 289, 1162, 1037, 1076, 1471, 1725, 2074, 2228

Bobetko, Janko 1389, 1424, 1426, 1454
Bogdanović, Rato 665
Bogićević, Bogić 102, 113, 114, 115, 126, 131, 132, 133, 139, 140
Bogilović, Enes 593
Bogojević, Stevo 1997
Bojević, Mišo 665
Bojić, Mehmedalija 144, 154
Bojić, Vinko 665
Bojkić, Damir 295
Bojović, Radomir 558
Bolić, Esma 824
Bolić, Ibrahim 824
Bolić, Jasmin 824
Borić, Grujo 197
Borić, Indira 295
Borić, Petar 1386
Borislav, Đukić 1844, 1845, 1847, 1848
Borovčanin, Ljubomir 278, 366, 500, 501, 763, 863
Borovynski, Tomas 345
Bosankić, Idriz 268
Bösch, Rahel 834, 837, 991, 1165
Bosnić, Rasim 255
Bošković, 1892
Bošnjaković, Ilvana 304
Bošnjović, Ilijas 334
Both, Norbert 300, 301, 1034, 1075
Botić, Behar 248
Botić, Emina 248, 249, 250, 733
Botonjić, Džemal 619, 1793

Boyle, Francis 1091, 1092, 1132, 1140, 1142, 1144, 1157, 1167, 1170, 1171, 1349, 1357, 1366, 1521, 1522, 1644, 1645

Božinović, Vedran 1103

Bradke, Bob 1493

Brajević, Mejra 265

Brajević, Muškija 265

Brale, Miroslav 326

Branch, Taylor 982

Branković, Željko 445

Braunstein, Mathie 985

Bravo-Mehmedbašić, Alma 633, 637, 647, 649, 650, 652, 653, 754, 755, 756

Brayant, L. 991, 997

Brčić, Nikola 689, 690

Brdar, Ćerim 253

Brdar, Refik 253

Brdanin, Radoslav 110, 144, 179, 180, 182, 184, 204, 207, 210, 218, 219, 242, 267, 359, 360, 361, 362, 363, 368, 370, 371, 373, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 387, 388, 389, 390, 392, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 403, 404, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 443, 444, 445, 446, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 459, 460, 461, 462, 463, 598, 618, 634, 643, 648, 649, 651, 652, 720, 721, 722, 723, 726, 727, 728, 732, 733, 734, 744, 747, 749, 759, 760, 762, 763, 764, 765, 773, 774, 775, 785, 789, 791, 792, 793, 795, 797, 798, 799, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 814, 815, 817, 819, 820, 821, 822, 823, 826, 827, 828, 860, 874, 875, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 902, 906, 908, 909, 914, 916, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 944, 949, 1373, 1704, 1707, 1708, 1710, 1717, 1725, 1727, 1737, 1738, 1747, 1791, 1806

Brguljak, Elma 295

Brien, Jim 1494, 1503

Briquemont, Francis 1036, 1037
Brkić, Fahrudin 570
Brko, Hasan 528
Brković, Nisveta 308
Brković, Luka 908
Brković, Namka 308
Brnić, Željko 573
Brovat, Stane 84, 108, 126, 133, 141
Broz, Josip Tito 38, 41, 43, 45, 57, 59, 70, 80, 81, 84, 88, 89, 96, 97, 98, 110, 111, 894, 1153, 1315
Brücker, Pascal 983
Brusin, Silvija 780
Bryant, Lee 998, 1024, 1146, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168
Bučar, 126
Bučuk, Lejla 304
Budavica, Ahmet 448
Budimir, Tomo 249
Budnja, Amira 682
Buha, Aleksa 10, 1333, 1335, 1475, 1505, 1511, 1512, 1611, 1642, 1657, 1758, 1950, 1951, 1957, 1965, 1966, 1972, 1973, 1977, 1978, 1986, 1987
Bulat, Čedo 1848
Bulatović, Huso 527
Bulatović, Ismet 526
Bulatović, Momir 70, 77, 105, 120, 121, 181, 201, 1081, 1333, 1404, 1475, 1545, 1895, 1915, 1924, 1926, 1929, 1930, 1937, 1938, 1939, 1943, 1944, 1946, 1949, 1952, 1957, 1961, 1965, 1971, 1976, 1977, 1978, 1982, 1989
Bulatović, Pavle 1333, 1545, 1895, 1939, 1940, 1965, 1977, 1978, 1982
Bulatović, Željko 415
Bulović, Irinej (vladika) 1333, 1334, 1335, 1336, 1542, 1949, 1959, 1960, 1961, 1965, 1970, 1977, 1979

Bundalo, Ratko 553, 588, 761
Bungur, Zlatija 530
Bunjevac, Rajko 584, 585
Burg, Stephen L. 1142
Burilo, Milenko - Buši 539
Burnić, Enver 423
Burns, Nicholas 1309, 1429, 2110, 2265
Burns, John 1105
Burzić, Sulejman 438
Bush, George 983, 1023, 1133, 1134, 1135, 1139, 1144, 1153,
1316, 1320, 2070, 2224
Butler, Richard J. 1371

C

Cambridge, Eton 1009
Carević, Mićo 1323, 1437, 1438
Carrington, David 68, 136, 147
Carrington, Peter 1011, 1029, 1030, 1165, 1167, 1483, 2120
Carter, Jimmy 1309, 1313, 1413, 1414, 1609
Cassese, Antonio 149, 1605, 1610, 1632, 1633, 2137, 2294
Cepić, Mustafa 253
Cepić, Sabahudin 253
Ceribašić, Hasan 489
Cerić, Kemal 773
Chamberlain, Neville 1016, 1112, 1165
Charlton, Alen 1484
Charny, Israel 348, 995
Chartier, Christian 1605

Cheney, Dick 1133

Chiffot, Frederic 1323

Chirac, Jacques 1324, 1325, 1326, 1328, 1329, 1511, 1515, 1583, 1646, 1647, 2121

Chollet, Derek 1122, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1312, 1315, 1318, 1319, 1321, 1322, 1331, 1336, 1337, 1338, 1339, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1347, 1348, 1350, 1351, 1355, 1359, 1360, 1364, 1387, 1388, 1410, 1417, 1419, 1420, 1422, 1423, 1424, 1425, 1428, 1430, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436, 1437, 1438, 1440, 1445, 1446, 1447, 1448, 1449, 1464, 1467, 1468, 1470, 1473, 1476, 1477, 1483, 1484, 1486, 1487, 1488, 1489, 1492, 1495, 1498, 1501, 1503, 1504, 1505, 1506, 1508, 1509, 1510, 1514, 1530, 1538, 1612, 1627,

Christopher, Warren 1133, 1143, 1144, 1151, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1305, 1355, 1411, 1416, 1428, 1429, 1433, 1434, 1435, 1436, 1464, 1465, 1483, 1486, 1490, 1493, 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1502, 1503, 1504, 1508, 1509, 1510, 1513, 1517, 1531, 1534, 1584, 1611, 1612, 1623, 1630, 1631, 1641, 2083, 2108, 2110, 2111, 2122, 2123

Churchill, 1058

Cigar, Norman 48, 57, 58, 59, 73, 74, 115, 116, 146, 148, 351, 745, 901, 902, 905, 910, 913, 937, 987, 988, 998, 999, 1000, 1002, 1018, 1019, 1025, 1028, 1029, 1030, 1031, 1039, 1042, 1059, 1061, 1062, 1063, 1064, 1080, 1083, 1137, 1144, 1147, 1159, 1160, 1161, 1166, 1167, 1168, 1169, 1603

Cigelj, J. 635, 775

Cikota, Zlata 724

Claes, Willy 1023, 1311, 1316, 1320

Clark, Wesley 211, 1002, 1304, 1316, 1317, 1318, 1414, 1415, 1420, 1423, 1428, 1429, 1430, 1438, 1445, 1468, 1489, 1498, 1511, 1512, 1515, 1537, 1538, 1646, 1657, 1658, 2089, 2091, 2243, 2245,

Clinton, William Jefferson (Clinton, Bill) 982, 983, 999, 1002, 1019, 1036, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062, 1064, 1065, 1087, 1088, 1116, 1142, 1145, 1146, 1149, 1150, 1152, 1153, 1154, 1155, 1301, 1303, 1304, 1305, 1307, 1310, 1312, 1320, 1340, 1357, 1364, 1365, 1414, 1436, 1437, 1450, 1465, 1469, 1470, 1495, 1496, 1497, 1498, 1505, 1506, 1508,

1509, 1510, 1511, 1515, 1517, 1527, 1575, 1583, 1604, 1609, 1631, 1634, 1641, 1953, 1987, 2072, 2083, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2121, 2123, 2124, 2125, 2226, 2237, 2241, 2243, 2244, 2245, 2246, 2277, 2278, 2279, 2281

Cohen, Richard 988, 1032,

Cohen, Roger 1431, 2111, 2266

Cot, Jean 1037, 2078, 2233

Couvreur, Philippe 335

Crneta, Murat 550

Crnić, Aziz 773

Crnić, Husein 773

Crnić, Uzeir 773

Crnogorac, Mišo 704

Crowe, William 1315, 1316, 2093, 2247

Cushman, T. 1142

Cutlleir, José 1166, 1532, 1546, 2076, 2230

Cvetković, Dragiša 1421

Cvetković, Savo 196

Cvijović, Ljubiša 526, 527

Cvjetinović, Savo 197

Č

Čagalj, Huriya 265

Čagalj, Rašid 265

Čagalj, Šaćir 575

Čajić, Sanja 304

Čalić, Lenka 340

Čalija, Asim 769, 770

Čamavdić, Ševal 574

Čamdžić, Rasim 574
Čamo, Aljoš 559
Čampara, Salko 555, 556, 777
Čančar, Milenko 539
Čančar, Petko 746, 932, 1039
Čarkić, Ahmet 308
Čarkić, Zoran 281
Čaušević, Emir 253, 254, 255, 308
Čaušević, Esmir 253
Čaušević, Hasaga 253
Čaušević, Hikmet 251
Čaušević, Husein 253
Čaušević, Izet 772
Čaušević, Mirsad 253
Čaušević, Mithad 253
Čaušević, Ramiz 253
Čaušević, Razim 253
Čaušević, Sadik 253
Čaušević, Selma 304
Čaušević, Senad 308
Čaušević, Suad 308
Čaušević, Uzeir 253
Čavčić, Ibrahim 943
Čavčić, Refik 277
Čavoški, Kosta 40
Čehajić, Muhamed 772, 773
Čehić, Besim 248
Čehić, S. 381, 383, 387
Čejvan, Šaban 247

Čekić, Amir 295

Čekić, Salih 579

Čekić, Smail 35, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 49, 50, 54, 57, 59, 60, 61, 62, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 76, 77, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 100, 101, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 111, 112, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 150, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 191, 196, 198, 199, 201, 205, 206, 207, 209, 211, 214, 215, 216, 218, 219, 225, 233, 257, 259, 276, 277, 279, 290, 291, 295, 297, 298, 299, 300, 301, 303, 305, 307, 317, 318, 325, 326, 330, 331, 332, 334, 335, 337, 338, 339, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 349, 350, 358, 361, 367, 368, 369, 370, 371, 380, 381, 382, 383, 384, 392, 406, 409, 413, 415, 421, 422, 423, 425, 426, 427, 428, 433, 453, 458, 465, 467, 468, 475, 482, 483, 484, 495, 496, 498, 500, 501, 502, 505, 519, 567, 589, 590, 598, 600, 618, 620, 623, 628, 630, 637, 663, 665, 679, 684, 686, 687, 689, 690, 697, 701, 702, 708, 729, 735, 737, 738, 741, 744, 753, 755, 763, 770, 772, 787, 838, 839, 840, 843, 873, 888, 890, 892, 905, 909, 928, 948, 973, 975, 980, 982, 985, 988, 991, 993, 997, 998, 1002, 1008, 1010, 1015, 1019, 1022, 1025, 1027, 1029, 1031, 1032, 1033, 1034, 1036, 1039, 1043, 1044, 1045, 1049, 1051, 1053, 1055, 1060, 1068, 1071, 1073, 1074, 1077, 1078, 1082, 1084, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100, 1102, 1106, 1107, 1115, 1116, 1117, 1118, 1122, 1123, 1124, 1128, 1129, 1135, 1138, 1141, 1144, 1150, 1154, 1156, 1158, 1160, 1161, 1163, 1168, 1170, 1307, 1308, 1335, 1336, 1338, 1339, 1371, 1379, 1380, 1382, 1385, 1390, 1394, 1396, 1397, 1398, 1400, 1402, 1417, 1418, 1421, 1422, 1425, 1439, 1457, 1458, 1459, 1460, 1462, 1468, 1471, 1472, 1488, 1489, 1490, 1495, 1502, 1507, 1508, 1510, 1512, 1515, 1520, 1522, 1538, 1539, 1541, 1549, 1553, 1557, 1561, 1566, 1567, 1569, 1571, 1572, 1575, 1579, 1581, 1586, 1602, 1603, 1624, 1633, 1646, 1649, 1654, 1662, 1666, 1853, 1855, 1856, 1857, 1860, 1861, 1862, 1865, 1866, 1868, 1874, 1876, 1877, 1997, 2006, 2037, 2049, 2051, 2055, 2068, 2078, 2080, 2083, 2096, 2102, 2104, 2109, 2110, 2117, 2118, 2125, 2209, 2232, 2264, 2265, 2272, 2274, 2281

Čeklić, Gordana 769
Čelebić, Fikret 1945
Čeleketić, Milan 1844, 1846
Čelik, Hamed 543
Čerkez, Mario 327, 949
Červenko, Zvonimir 1426, 1446, 1453
Češić, Ranko 479, 483, 486, 634, 739, 740, 747, 760, 1659
Čiko, Nijaz 571
Činara, Enver 583
Čirak, Samir 304
Čirkić, Adem 248, 249, 250, 450
Čirkić, Hatidža 250
Čirkić, Mina 250
Čirkić, Nura 248
Čirkić, Ramadan 250
Čirkić, Refija 249, 250
Čirkić, Sulejman 248
Čizmić, Muhamed 577
Čizmić, Selma 733
Čolakhodžić, Fatima 265
Čolakhodžić, Salko 265
Čomić, Edhem 504
Čović, Azim 584
Čović, Šerif 579, 584
Črnojević, Arsenije 1578
Čudić, Slavko 1802
Čudić, Zinka 780
Čukle, Mugdim 1475, 1508
Čurkin, Vitalij 1162, 1852
Čutura, Ferid 567
Čuturić, Simeun 1814, 1818

Ć

Ćatić, Edis 519

Ćatić, Hatidža 265

Ćatić, Mevludin 310, 519

Ćatić, Midhat 519

Ćatić, Sinan 311

Ćatić, Sinan 519

Ćatić, Vahudin 310, 519

Ćatović, Asim 558, 559

Ćatović, Hasan 559

Ćatović, Šefko 556

Ćehić, Enver 446

Ćelić, Đuro 1843, 1844

Ćemalović, Enver 81

Ćeman, Rasim 775

Ćemavdić, Ševal 570

Ćemo, Enver 772

Ćerimović, Almasa 295

Ćesko, Sinan 277

Ćorić, Valentin 317, 323, 326

Ćosić, Armin 569

Ćosić, Dobrica 17, 36, 38, 40, 45, 46, 47, 48, 55, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 90, 143, 216, 231, 758, 843, 891, 892, 1081, 1171, 1324, 1325, 1334, 1372, 1373, 1418, 1437, 1491, 1510, 1511, 1512, 1546, 1547, 1564, 1890, 1893

Ćosić, Dragutin 196, 197, 221

Ćosić, Krešimir 1395, 1396, 2103, 2259

Ćosić, Remzo 569, 572

Ćosić, Safet 575

Ćosović, Dragan 539, 551
Ćuk, Radomir 523
Ćulum, Hamdija 1744
Ćupina, Mustafa 777
Ćuprija, Anesa 673
Ćuprija, Mustafa 523
Ćurak, Nerzuk 1531, 1532, 1544
Ćurevac, Samir 311
Ćurguz, Pero 392
Ćuskić, Fikret 1368, 1373, 1376, 1378, 1379, 1380, 1388, 1402, 1405,
1406, 1437, 1438, 1439, 1440, 1442, 1443, 1454, 1458, 1459, 1481, 1482
Ćutahija, Bećir 268, 518, 781

D

Dabić, Dragan 573
Dačo, 485
Dagović, Esad 469
Daladier, 1112
Dalagija, Faruk 766, 769
Damjanac, Žarko 1818
Damjanović, Dragan 578, 579, 580, 581, 582, 584, 585, 586,
710, 787
Damjanović, Momo 573
Damjanović, Nenad 244
Damjanović, Sretko 244
Dangerfield, Rodney 1340
Dautbašić, Nermina 345
Dautović, Edin 628

Dautović, Edina 775
Davidović, Miodrag 7, 146, 764, 1698
De Bertodamo, Sylvie 1870
de Charette, Herve 1520
De la Prel, 1325, 1329, 1967
De Sampanjo Garrido-Nijgh, Dorothee 1869
Dedajić, Alija 518
Dedić, Damir 253, 254
Dedić, Fazlija 316
Dedić, Mevludin 254
Dedić, Mustafa 253
Dedić, Nermin 254
Dedić, Rifet 253
Dedić, Sejfulah 253, 254
Dedić, Senad 253, 254
Dedić, Sulejman 254
Dedić, Šero 253, 254
Dedić, Zada 295
Dedijer, Vladimir 44
Del Ponte, Carla 240, 311, 326, 797, 1146, 1147, 1323, 1324, 1603, 1645, 1646, 1653, 1657, 1658, 1742
Delalić, Zejnil 24, 176, 178, 179, 210
Delalović, Muharem 433
Delić, Alija - Ago 579
Delić, Dragan 472
Delić, Fata 265
Delić, Hazim 24, 176, 179, 210
Delić, Mehmedalija - Medo 504
Delić, Nikola 196
Delić, Nura 257

Delić, Rasim 973, 974, 976, 1028, 1310, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1328, 1352, 1368, 1373, 1374, 1383, 1386, 1387, 1389, 1393, 1394, 1397, 1401, 1402, 1403, 1405, 1406, 1407, 1408, 1409, 1427, 1428, 1430, 1437, 1438, 1440, 1441, 1442, 1446, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1459, 1460, 1461, 1462, 2102, 2110, 2116, 2257, 2270

Delija, Mehmed 519

Delipara, Mladen 573

Delkić, Emir 253

Delkić, Enes 253

Delkić, Husein 253

Delkić, Nehru 489

Delors, Jacques 1011

Demirel, Suleyman 1346, 1348, 2121, 2277

Demirović, Fatima 308

Demirović, Mirza 249

Demurenko, Andrej 1159, 1160

Deronjić, Miroslav 270, 271, 1728

Dervišević, Atif 490

Dervišević, Nurko 524, 525

Dervišević, Safet 317, 327

D'Estournelles, de Constant 1146

Dević, Rešad 579

Didović, Azra 308

Dilberović, Suada 769

Dimitrijević, Aleksandar 1327, 1328, 1896, 1904

Dimitrijević, Vojin 1552

Divjak, Jovan 173

Divjaković, Petar 708

Dizdar, Enes 249

Dizdar, Zdravko 44

Dizdarević, Duda 673
Dizdarević, Raif 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 54, 56, 57, 80, 81, 84, 88, 89, 96, 97, 98, 100
Dizdarević, Salahudin 311, 312
Dizdarević, Sulejman 254, 255, 625, 775, 915
Dizdarević, Šećan 279, 591
Dizdarević, Zehra 899
Djedović, Razija 295
Dmitrović, Petar 487, 1820
Dodik, Milorad 16, 1381, 1866, 1867
Dogić, Fatima 256
Dogić, Mehdi 256
Dogić, Meliha 256, 309
Dokmanović, Slavko 1650
Dole, Bob 147, 1011, 1319, 2083, 2237
Dolničar, Ivan 97, 100
Domazet-Lošo, Davor 97, 101, 107, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 172, 173, 183, 184, 185, 187, 188, 189
Domazetović, 1892
Donia, Robert 50, 764, 767, 797, 906, 999, 1072, 1073, 1371, 1564, 1699
Donilon, Tom 1153, 1265, 1268, 1490, 1495, 1497
Došen, Damir 377, 378, 379, 381, 383, 727, 760
Došić, Slobodan 196, 197, 221
Douin, Jean- Philippe 1327, 1328, 1329
Draganović, Adil 367, 425
Draganović, Hasib 253
Draganović, Mumin 253
Dragaš, Boro 573
Dragičević, Luka 197

Dragojlović, D. 119
Dragović, Čedomir 541
Dražković, Vuk 78, 79, 128, 143
Drew, S. Nelson 1303, 1306, 1310, 1422, 2089, 2091, 2243, 2245
Drljača, Simo 385, 393, 624, 805, 1630, 1648, 1650, 1651, 1652, 1653, 1787, 1789, 1997
Drljačić, Hajrija 803
Drnovšek, Janez 108, 113, 115, 126, 131, 132, 133, 140, 141
Dronjak, Ratko 445, 446
Dubočanin, Slobodan 453, 455
Dudaković, Atif 1382, 1396, 1398, 1401, 1407, 1442, 1447, 1450, 1451, 1457, 1480, 1481, 1482, 2104, 2105, 2259
Dudley, Rex 1036
Dudović, Šemsa 248
Dugonjić, Hadžera 250
Dugonjić, Huso 247
Dugonjić, Ibro 247
Duharkić, Ahmet 316
Dujmović, Ante 309
Dukić, Rajko 9, 1749
Dupanović, Meho 256
Dupovac, Salih 571
Dupovac, Suno 246
Duračković, Emina 309
Duračković, Erna 309
Duračković, Merima 309
Duraković, Abdulah 1819
Duraković, Emina 265
Duraković, Mirza 265, 307
Duraković, Nijaz 80, 91, 92, 153, 173, 174, 334, 1352

Duratović, Đula 254
Duratović, Elvis 254
Duratović, Emin 254
Duratović, Enes 254
Duratović, Ešef 253, 254
Duratović, Fehim 253
Duratović, Halid 254
Duratović, Hazim 253, 254
Duratović, Husnija 253, 254
Duratović, Ifet 253
Duratović, Ismet 253, 254
Duratović, Mehmed 253, 254
Duratović, Mirhet 253
Duratović, Muhamed 254
Duratović, Nail 254
Duratović, Rasim 254
Duratović, Zemira 254
Duratović, Zlatan 253
Durić, Mensud 579
Durmić, Azem / Hazem 583
Durmić, Hašim 579
Durmić, Nail 583
Durmo, Edib 571
Duve, Freimut 790

DŽ

Džaferagić, Besima 1793
Džaferagić, Almir 308, 1793

Džaferagić, Amila 308, 1793
Džaferagić, Ismeta 256
Džafić, Atif 433
Džafić, Ismet 253
Džafić, Sulejman 253
Džajić, Amra 1339
Džambasović, Asim 161, 172, 173
Džananović, Muamer 293, 302, 307, 343, 769, 770, 893, 1038, 1765
Džanko, Asim 552
Džanko, Hašim 584
Džanko, Muhidin 268, 366, 502, 503, 504, 516, 517, 538, 542, 620, 669, 674, 782, 786, 907, 927, 935, 942
Džebo, Himzo 277
Džebo, Merima 310
Džebo, Mirela 310
Džebo, Mušan 593
Džeko, Derviš 556
Dželilović, Almir 575
Dželilović, Salko 571
Džemić, Zejna 266
Džindo, Ragib 364, 665, 668
Džonlagić, Sara 309
Džonlić, Amir 417
Džubo, Ahmed 82

D

Đajić, Novislav 23, 24, 30, 236
Đapo, Amir 295

Đapo, Mahmut - Maho 559
Đendušić, Ramo 551
Đerić, Milan 777
Đerzelez, Alija 942
Đikić, Osman 694, 698, 757
Đogić, Safet 775
Đogo, Gojko 6, 145, 1695
Đogo, Risto 101, 159, 164, 170, 171, 191, 206
Đorđević, Mirko 52, 70, 1597
Đorđević, Slavko 542
Đukanović, Milo 1081
Đukanović, Radoljub 1728
Đukić, Đorđe 158, 173, 181, 183, 184, 187, 205, 212, 214, 215, 216, 217, 219, 1327, 1333, 1668, 1949, 1961, 1965, 1977
Đukić, Marinko 460
Đukić, Novak 196
Đukić, Slavoljub 48, 52, 54, 57, 59, 66, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 75, 76, 80, 115
Đurđevac, Vojislav 168, 172
Đurđević, 1816
Đurđić, Siniša 581, 582
Đurić, Mihajlo 40
Đurišić, Đure 523
Đurkić, Miodrag 463, 464
Đurković, Vojkan 830, 832, 887, 888
Đurović, Dragan 539
Đušić, Suzana 304
Đuvelek, Šerif 248
Đuvelek, Ševal 248
Đuzel, Amir 295

E

Eagleburge, Lawrence 1133, 1136, 1137, 1138, 1148, 1157, 2071, 2225

Ećimović, Cecilija 254

Ećimović, Katarina 254

Ećimović, Marija 254

Ećimović, Nikola 254

Ećimović, Slavko 254

Ećimović, Tomo 254

Edelmann, Marek 1019

Edhemović, Sakib 770

Efendić, Azema 246

Efendić, Hasan 98, 99, 101, 158, 1158

Efendić, Ibro 246

Eickman, Bill 1037

Ejupović, Irfan 253

Ejupović, Nedžad 253

Ekberg, Daniel 1037

Ekelen, van Willem 1119

Ekmečić, Milorad 51, 90, 91

Elez, Dragan 573

Elez, Pero 245, 550, 553, 677, 689

Elkasović, Nijaz 253

Elkasović, Sakib 253

Eltringham, Nigel 348

Erak, Dragutin 197

Erlagić, Asim 430, 432

Erry, William 1576

Evans, Rowland 1002

F

Faber, M. J. 1034

Faladžić, Đoko 573

Fazlagić, Senida 555

Fazlić, Hasan 583

Fazlić, Safet 824

Fehrić, Nezira 654

Fein, Helen 1141

Fejzović, Esed 579

Felić, B. 1040, 1041, 1374, 1376, 1377, 1378, 1380, 1381, 1382, 1383, 1387, 1396, 1397, 1399, 1400, 1401, 1402, 1403, 1405, 1407, 1437, 1439, 1440, 1441, 1454, 1456, 1461

Fenrich, William 1870

Ferhatbegović, Almir 506

Ferhatović, Zoraida 568

Ferhatović, Ibrahim 628

Festić, Ibrahim 1360

Fetibegović, Kemal 246, 247

Fifić, Derviša 250

Fifić, Džasima 249

Fifić, Ejub 250

Fifić, Enes 250

Fifić, Esad 249

Fifić, Fatima 249

Fifić, Hasiba 250

Fifić, Hidajet 249

Fifić, Ismet 248

Fifić, Muharem 250
Fifić, Munira 250
Fifić, Nail 249
Fifić, Refija 250
Fifić, Sadik 248
Fifić, Sakib 249
Fifić, Sejfudin 250
Fifić, Tevhida 250
Fifić, Tufko 249
Filipović, Behija 1762
Filipović, Muhamed 430, 432, 980, 1164, 1349, 1350, 1557
Filipović, Obrad 735
Filipović, Omer 416
Fink, Sh. 1075
Fischer, Erica 752
Folkhard, K. 300
Forcan, Sreten 573
Forić, Sakib 1405
Fox, John 1140
Frasure, Katharina 1306
Frasure, Robert 1303, 1306, 1309, 1310, 1311, 1338, 1422, 2089, 2091, 2243, 2245
Frewer, Barry 1000, 1025
Frowick, Robert 1640
Fuerth, Leon 1086, 1305
Fundup, Radoman 245
Fürer 983
Furundžija, Ante 326

G

Gabeljić, Alma 345

Gaćanica, Fata 266

Gaćanović, Vahid 574

Gagić, Nešo 512

Gagović, Dragan 677, 685

Gagović, Rade 539

Gagula, Safet 267, 486, 487, 490, 491, 492, 513, 514, 574, 578, 580, 584, 929

Gajić, Branko 1820

Gajić, Todo 430

Gajić-Glišić, Dobrila 143, 154

Gakidon, Emmanuela 333

Galbraith, John Kenneth 987, 1508

Galbraith, Peter 1391, 1392, 1420, 1421, 1422, 1423, 1427, 1429, 1430, 1445, 1551

Galić, Stanislav 196, 200, 288, 289, 290, 291, 292, 331, 332, 352, 764, 765, 866, 898, 899, 1308, 1309, 1726, 1738

Gallois, Pierre-Marie 1324

Ganić, Ejub 1033, 1040, 1041, 1102, 1103, 1352

Garašanin, Ilija 43, 44, 48

Garibović, Dževad 254

Garibović, Jusuf 627

Garibović, Sabit 254

Garibović, Senad 254

Garibović, Suad 254

Gašević, Petko 539

Gaši, 479

Gatarević, Mile, 1816

Gavrankapetanović, Faris 292, 311, 312, 356, 357

Gavrankapetanović, Marsela 769

Gavrić, Goga 780

Gavrić, Saša 1639

Gavrilović (major) 1816

Gavrilović, Dragan 780

Gegić, Ekrem 571

Geir, Anda 1027

Gelbard, Robert 1575

Gentle, Louis 304, 1072

Germović, Nedžib 534

Gerović, Amela 664

Gerović, Azema 664

Gerović, Sanela 664

Gerstein, Dan 2091

Ghali, Boutros Boutros 1045, 1046, 1054, 1056, 1067, 1069, 1078, 1096, 1097, 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1106, 1107, 1117, 1132, 1137, 1316, 1320, 1435, 1515, 1604, 2052, 2053, 2054, 2057, 2058, 2061, 2064, 2085, 2087, 2137, 2207, 2208, 2210, 2214, 2217, 2218, 2240, 2241, 2294

Gharekan, Chinmay 1106, 1107

Gingrich, Newt 2088

Gjelten, Tom 1027

Glavočević, Stipe 480

Gligonović 474

Gligorić, Milenko 737

Gligorov, Kiro 78, 165

Glott, Jacques 1483

Gluhic, Ćamil 277

Gluhović, Saša 665
Glušćević, Hasan 527, 528
Glušćević, Hasib 527
Glušćević, Mujo 527
Gluić, Duško 197
Goebbels, Joseph 1004, 1140
Gogović, Dragan 639
Gojak, Ahmo 521, 522, 523, 524, 673
Gojak, Mustafa 523
Goldberg, Philip 1362, 1363
Goldstein, Ivo 117
Goldstone, Richard 1511, 1603, 1604, 1613, 1614, 1632, 1633, 1637, 1654, 1660, 1662, 1663, 2136, 2137, 2294
Golubović, Zagorka 40
Goodling, William 1134
Gorbačov, Mihail 93
Gore, Albert 1086, 1305, 1657, 2089, 2243
Gotovina, Ante 1453
Gould, J. John 1019, 1024, 1133
Govedarica (vojvoda) 688
Govedarica, Boško 553
Govedarica, Vule 573
Grab, Bogdan 437
Grabić, Mina 252
Grabovac, Nedeljko 724
Gračanin, Petar 52, 93, 101, 117, 126
Gradašćević, Husein 872, 939
Grahić, Ahmet 493, 835

Grahovac, Arsen 708
Grahovac, Blagoje 1327
Granić, Mate 1422, 1427, 1436, 1476, 1493, 1495
Gratz, Dennis 766
Grebović, Mehmed 556
Greenhousen, Steven 1319
Greer, Ian 1008
Gregurević, Luka 469, 470
Grossman, Marc 1343, 2121, 2277
Grubač, Radovan 197, 1438
Gruban, Momčilo 359, 372, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 387, 393, 394, 395, 396, 397, 399, 401, 402, 404, 405, 406, 723, 725, 748, 765, 773, 774, 790, 793, 797, 802, 804, 805, 874, 876, 883, 884, 907, 914, 915, 1781
Grubar, Branimir 196
Grubor, Mićo 181, 183
Grujić, Branko 836
Gujato, Rajko 1588
Güney, Mehmet 284
Guskova, Jelena 1162
Gušo, Mustafa 579, 584
Gušter, Hazim 507
Gutlić, Derviš 824
Gutlić, Mirela 824
Gutlić, Suad 824
Gutman, Roy 266, 267, 302, 311, 368, 382, 384, 391, 404, 405, 413, 466, 474, 480, 491, 635, 637, 639, 647, 654, 680, 720, 722, 742, 745, 747, 750, 752, 754, 755, 756, 765, 773, 774, 775, 796, 799, 806, 807, 808, 835, 852, 861, 874, 910, 982, 985, 987, 1004, 1017, 1026,

1028, 1029, 1031, 1038, 1091, 1133, 1137, 1138, 1141, 1806

Gutović, Neđo 713

Gvero, Milan 181, 183, 191, 196, 278, 366, 500, 501, 763, 863, 1327, 1328, 1333, 1404, 1646 1771, 1852, 1949, 1954, 1957, 1961, 1962, 1971, 1977

Gvozden, Boško 196

Gvozdenović, Dragan - Gvozden 154

H

H. Sidika 719

Stanton, H. Gregory 348

Hadirić, Zaim 247

Hadson, D. 1747

Hadžajlić, Fehim 1819

Hadžalić, Rizo 403

Hadžialijagić, Ahmet 777

Hadžialijagić, Safet 472, 473

Hadžibegović, Jasminka 775

Hadžić, Ago 295

Hadžić, Džemo 504

Hadžić, Dževad 464

Hadžić, Fejzija 553

Hadžić, Habiba 511

Hadžić, Himzo 579

Hadžić, Ilijas 391

Hadžić, Ismeta 391

Hadžić, Mevlid 575

Hadžić, Nedžad 750

Hadžihasanović, Hamdija 489
Hadžijusufović, Nusret 589
Hadžiomerović, Zulfo 489
Hadžirić, Adis 247, 450
Hafizović, Rešid 634, 1531
Hajdarević, Šukrija 506
Hajrić, Mehmed 281, 282, 283, 519, 520
Hajruli, Kerim 571
Hakić, Hamdija 295
Halač, Ibro 244
Halač, Šaban 244
Halilagić, R. 343, 533, 554, 620, 645, 646, 647, 653, 677, 849, 850, 895, 907, 932, 933, 934, 943, 946
Halilbegović, Nihad 898
Halilović, Sefer 1098, 1099
Halilović, Alaga 248
Halilović, Amir 626
Halilović, Enver 1158, 1159, 1160, 1162
Halilović, Fadil 446
Halilović, Halil 519
Halilović, Muharem 626
Halilović, Nizama 769
Halilović, Osman 503
Halilović, Sefer 97
Hall, Brian 1146
Halsell, G. 651, 739, 752, 756
Halvadžija, Emina 265
Hamulić, Ramiz 626
Hamurić, Osman 384
Hamzić, Vejsil 497

Handagić, Dario 253
Handagić, Ekrem 253
Handagić, Mehmed 253
Hanson, D. 1710, 1717
Harambašić, Fikret 748
Harambašić, Mehmed 434
Harbaš, Junuz 575
Hargreaves, Peter 1306, 2091, 2245
Harland, David 145, 211, 1539, 1647
Harmon, Mark 141, 177, 200, 201, 204, 211, 214
Harmon, R. 1760
Harriman, Pamela 1316, 1317
Harris, Freeman Marshall 1022, 1142, 1143, 1144, 1152, 1157, 2071, 2225
Hart, David 1008
Hartmann, Florence 177, 200, 201, 202, 207, 211, 1111, 1112, 1323, 1324, 1328, 1523, 1535, 1536, 1592, 1601, 1609, 1611, 1613, 1634, 1644, 1646, 1657, 1658
Hasanbegović, Asim 556, 852
Hasanbegović, Suad 776
Hasančević, Ferid 575
Hasančević, Senad 574
Hasančević, Suad 574
Hasančević, Vahidin 575
Hasanović, Alma 310
Hasanović, Mustafa 504
Hasanović, Osman 571
Hasanović, Sefedin 277
Hasanović, Sejdo 497
Hasanović, Senad 295

Hasičić, Šemsa 295
Hasić, Duljko 869, 870, 871, 897, 900, 937
Haskić, Elvisa 345
Hastings, A. 746, 987, 998, 1000, 1019, 1020, 1024, 1026, 1028, 1058, 1068, 1158, 1164
Hauser, M. 327, 633, 641, 646, 649, 650, 651, 653, 654, 669, 711, 714, 735, 736, 737, 751, 752, 754, 755, 765, 873
Hayes, Vere 1025
Hajir, Youssef 766, 769
Hebib, Avdo 1586
Hećo, Faid 85, 88, 97, 100, 102, 104, 107, 117, 143, 154, 155, 158, 160, 162, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 179, 180, 187, 189, 206, 344
Hećo, Muhamed 519
Hećo, Šefika 769
Hegić, Abdulah 253, 625
Hegić, Alija 254
Hegić, Asuf 253
Hegić, Bujazid 254
Hegić, Dževad 254
Hegić, Elvedin 254
Hegić, Emir 253, 254
Hegić, Esad 253, 254
Hegić, Hasan 252, 253, 254
Hegić, Hilmija 254
Hegić, Ismet 253
Hegić, Izet 253
Hegić, Mehmed 253
Hegić, Mesud 253, 254
Hegić, Mirsad 254
Hegić, Mirzet 251, 253

Hegić, Muharem 253
Hegić, Mujo 254
Hegić, Nazmija 254
Hegić, Nihad 254
Hegić, Ragib 253
Hegić, Said 253
Hegić, Sakib 253
Hegić, Salih 251
Hegić, Salko 253
Hegić, Smail 253
Hegić, Sulejman 253
Hegić, Vehid 253
Hegić, Vejsil 253
Hegić, Velid 253
Henry, V. 1122
Herak, Branislav 243, 562, 565, 566, 633, 639, 640, 787, 937, 1028
Herd, Douglas 1483
Hero, Mesud 317, 327
Hetland, Arve 292, 332, 352
Hibber, Reginal 1013
Hibić, Adil 247
Hibić, Šerif 247
Hidanović, Alem 295
Hidić, Ismet 574
Hidić, Muamer 574
Hidić, Omer 575
Hidić, Samir 574

Hido, Ahmed 582

Hill, Christopher 1086, 1304, 1339, 1341, 1346, 1351, 1361, 1414, 1434, 1436, 1490, 1491, 1494, 1496, 1497, 1498, 1500, 1501, 1657, 2089, 2243

Himler, Heinrich 1414

Hinton, Alex 348

Hirsch, Herbert 1142

Hitler, Adolf 985, 1019, 1103, 1140, 1153, 1166, 1421

Hodge, Carole 986, 990, 991, 1004, 1005, 1006, 1007, 1009, 1036, 1038, 1042, 1051, 1052, 1057, 1061, 1062, 1071, 1078, 1085, 1087, 1101, 1106, 1119, 1133, 1136, 1140, 1144, 1164, 1165, 1167, 1438, 1464, 1483, 1484, 1534, 1549, 1561, 1563, 1564, 1574, 1577, 1578, 1582, 1635, 1640, 1646, 1647, 1650, 1653, 1661

Hodo, Nafija 527, 639, 642, 671, 669, 682, 683, 689, 690, 701, 705, 707, 759

Hodovac, Adis 308

Hodovac, Ibrahim 308

Hodžić, Dževad 1743

Hodžić, Fehim 1743

Hodžić, Kemal 1743

Hodžić, Munib 1743

Hodžić, Mustafa 1819

Hodžić, Refik 1743

Hodžić, Asim 81

Hodžić, Dedo 253

Hodžić, Dževad 528

Hodžić, Eldin 310, 519

Hodžić, Haša 672

Hodžić, Husein 873

Hodžić, Ismet 569, 572

Hodžić, Izudin 574

Hodžić, Mehmed 489

Hodžić, Mirsad 446

Hodžić, Mujo 279

Hodžić, Munib 552

Hodžić, Nail 545

Hodžić, Nedim 295

Hodžić, Nedžad 253

Hodžić, Refik 575

Hodžić, Safet 579

Hodžić, Sead 528, 1166

Hodžić, Selim Sula 1845

Hodžić, Šefko 1455, 1457

Hogg, Douglas 1003, 1004, 1006, 1009, 1010, 1014, 1064, 1163, 2047, 2075, 2201, 2229

Holbrooke, Kati 1306

Holbrooke, Richard 293, 799, 974, 975, 980, 981, 982, 991, 995, 997, 1002, 1071, 1085, 1086, 1090, 1094, 1104, 1105, 1122, 1133, 1134, 1135, 1136, 1145, 1146, 1148, 1150, 1164, 1169, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1330, 1331, 1332, 1334, 1335, 1336, 1337, 1338, 1339, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1351, 1353, 1355, 1356, 1358, 1361, 1362, 1363, 1364, 1365, 1367, 1390, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1427, 1428, 1429, 1430, 1431, 1433, 1434, 1435, 1436, 1437, 1438, 1443, 1445, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1455, 1461, 1464, 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1472, 1473, 1476, 1477, 1478, 1480, 1483, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1492, 1493, 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1507, 1508, 1510, 1511, 1514, 1515, 1517, 1518, 1519, 1525, 1527, 1531, 1532, 1534, 1535, 1538, 1574, 1575, 1576, 1577, 1578, 1587, 1589,

1596, 1601, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1614, 1624, 1625, 1631, 1632, 1634, 1636, 1637, 1640, 1641, 1642, 1643, 1644, 1651, 1657, 1658, 1763, 1954, 1957, 1968, 2058, 2089, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2098, 2099, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2114, 2117, 2118, 2119, 2120, 2122, 2123, 2127, 2243, 2245, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2273, 2275, 2276, 2278, 2279, 2284

Hollingsworth, Larry 1072

Hollis, Brenda 1870

Honig, Jan Willem 300, 301, 1034, 1075

Hopovac, Asim 253

Hopovac, Husein 253

Horst, Woldemar Janson 869

Horvat, Božidar 571

Hošić, Maida 308

Howell, David 1016

Hrapović, Asim 769

Hrebljanović, Lazar 58, 59, 73, 74

Hrgar, Veljko 882

Hrgić, Midhat 571

Hrgić, Ramiz 569

Hrgić, Suvad 571

Hrnić, Jasmin 748

Hrnjica, Mina 255

Hrnjić, Avdija 571

Hrnjić, Enes 571

Hrnjić, Midhat 572

Hrnjić, Nedžib 572

Hrustanović, Hasan 295

Hrustempašić, Miralem 943
Hrustić, Izudin 166
Hujić, Bajro 583
Hujić, Ismet 583
Hukanović, Rezak 367, 773
Hunt, Swanee 633, 645, 646, 720, 745
Hunter, Robert 1316, 2093, 2247
Hurd, Douglas 975, 991, 1002, 1008, 1009, 1011, 1012, 1013, 1014, 1016, 1051, 1058, 1064, 1065, 1080, 1149, 2072, 2120, 2226, 2276
Huremović, Ohran 1819
Huremović, Jasmina 662
Huremović, Tima 662
Hurtić, Hasan 575
Hurtić, Husein 575
Hurtić, Kasim 574
Hurtić, Muhamed 575
Hurtić, Murat 309
Hurtić, Mustafa 574
Hurtić, Osman 575
Hurtić, Salih 574
Hurtić, Senad 575
Husaković, Asim 575
Husaković, Jasmin 575
Husaković, Rifet 575
Husaković, Sadmira 575
Husaković, Sakib 574
Husein, Sadam 1916
Husejnović, Husein 259

Husejnović, Ibro 259

Husić, Remzija 715

Huskić, Rasim 575

I

Ibrahimagić, Omer 996, 1003

Ibrahimagić, Halima 252

Ibrahimagić, Hasan 252, 253

Ibrahimagić, Himzo 252, 253, 625

Ibrahimagić, Husein 252, 253

Ibrahimagić, Kasim 252, 253

Ibrahimagić, Muhamed 252, 253

Ibrahimagić, Omer 1164, 1532, 1533, 1535, 1596

Ibrahimagić, Safet 252

Ibrahimagić, Samir 252, 253

Ibrahimović, Abdulah 1819

Ičić, Hase 367, 399, 400, 784

Ićanović, Rasim 329

Ikanović, Boro 639

Ikić, Nedžad 780

Ikonić, Mirko 665

Ilić, Vladimir Lenjin 1544

Ilić, 1704

Ilić, Monika 483

Imamović, Amir 281, 282, 283, 519, 520

Imamović, Enver 871

Imširović, Hasan 309, 769

Indić, Boban 524

Indić, Milan 98
Inić, Slobodan 76
Isabegović, Nedžad 771
Isaković, Antonije 40, 90
Isaković, Faruk 519
Isanović, Kemo 551
Isanović, Nusret 267, 366, 490, 493, 502, 503, 644, 646, 647, 648, 650, 651, 654, 658, 740, 833, 835, 872, 886, 907, 911, 912, 924, 925, 927, 928, 929, 939, 942
Isić, Atif 569, 572
Isić, Fadil 460
Isić, Ismet 569
Isić, Mehmed 574
Isić, Munib 575
Isić, Šaban 571
Islamagić, Ferid 492
Islamagić, Fuad 267, 492
Ismić, Ćamil 571
Ismić, Enver 579, 584
Ismić, Fejzo 579, 584
Išerić, Fikret 581
Ivančić, Mate 772
Ivanković, Davor 101, 107
Ivanov, Igor 1086, 1339, 1340, 1464, 1465
Ivanović, Boro 245
Ivanović, Rade 573
Ivanović, Vlajko 496
Ivanović, Žika, 1816
Iveković, M. Ćiril 869
Ivić, Rade 581

Izetbegović, Alija 69, 78, 80, 118, 468, 470, 485, 518, 591, 660, 807, 975, 985, 986, 987, 989, 1004, 1009, 1024, 1026, 1029, 1030, 1039, 1055, 1058, 1068, 1076, 1077, 1099, 1133, 1159, 1165, 1167, 1168, 1169, 1301, 1302, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1324, 1331, 1335, 1336, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360, 1361, 1362, 1363, 1364, 1373, 1377, 1382, 1383, 1386, 1387, 1393, 1408, 1410, 1411, 1418, 1420, 1421, 1423, 1427, 1429, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436, 1440, 1442, 1444, 1446, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1455, 1456, 1457, 1461, 1462, 1464, 1465, 1467, 1469, 1470, 1472, 1474, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, 1483, 1484, 1486, 1487, 1489, 1490, 1492, 1493, 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1508, 1509, 1510, 1513, 1514, 1515, 1518, 1519, 1523, 1527, 1528, 1529, 1532, 1535, 1560, 1561, 1563, 1564, 1567, 1568, 1574, 1575, 1578, 1580, 1582, 1583, 1584, 1585, 1586, 1587, 1595, 1596, 1604, 1631, 1637, 1641, 1642, 1730, 1733, 1752, 1756, 1916, 1921, 1950, 1952, 1954, 1956, 1958, 1962, 1967, 1974, 2050, 2079, 2091, 2096, 2097, 2098, 2099, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2116, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2133, 2234, 2245, 2246, 2248, 2251, 2252, 2266, 2267, 2269, 2270, 2271, 2272, 2274, 2275, 2276, 2277, 2290

Izetbegović, Izet 590

J

Jaganjac, Mesud 559

Jagger, Bianca 1045

Jahić, Bego 487, 930

Jahijagić, Almir 498, 749

Jahijagić, Fikret 749

Jahijagić, Ismail 498

Jakić, Fikret 81

Jakupović, Adem 253, 619

Jakupović, Hilmija 773

Jakupović, Idriz 773

Jakupović, Mujo 253

Janković, Gojko 533, 635, 643, 645, 646, 675, 678, 679, 681, 682, 686, 687, 688, 689, 699, 701, 759, 760, 762, 790, 792, 793, 794, 849, 894, 1667

Janković, Savo 168

Janowski, Kris 1072, 1574, 1576

Janvier, Bernard 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1311, 1322, 1326, 1415, 1416, 1429, 2053, 2054, 2055, 2057, 2058, 2059, 2085, 2086, 2094, 2110, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2240, 2248, 2265

Janjetović, Zare 438

Janjić, Aleksandar 52

Janjić, Janko 688, 699, 706

Janjić, Nikola 523

Janjić, Tuta 245

Jasikovac, Miomir 196

Jaspers, Karl 1591

Jašarević, Avdo 496

Jašarević, Hamdija 519

Jašarević, Huso 519

Jašarević, Nuriya 496

Jašarević, Osman 469, 470, 472, 473

Jašarević, Senudin 1089, 1377

Jašarević, Suljo 519

Jaulwan, George 1316, 1320

Jazov, Dmitrij 92, 127

Jeftić, Atanasije 73

Jeftić, Miroljub 148

Jegdić, Radivoje 539

Jelašković, Abdulah 579

Jelašković, Emin 579

Jelčinović, Zaim 458
Jeleč, Abdulah 342
Jelešković, Admir 769
Jelisić, Goran 476, 477, 479, 480, 481, 483, 484, 739, 1128, 1605, 1659
Jeljcin, Boris 1465, 1515, 1646, 2116
Jennings, Robert 1091
Jensen, Stevan L. B. 1141, 1651
Jeremić, Branislav 573
Jeremić, Savo 303
Jerković, Sveto 660
Jesenković, Haris 575
Ješić, Mirko 1787, 1789
Jezidžić-Stojičić, Jelena 295
Jogunčić, Azur 295
Johnson, Ralph 1138
Johnston, Richard 998
Jokanović, Gojko 542, 551
Jokanović, Vukašin 120
Joković, Zdravko 706
Jolić, Savo 197
Jones, John 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1636, 1639, 1640
Jones, Nevill/e 2121, 2276
Jorganović, Ozren 737
Jorgić, Miodrag 735
Jorgić, Nikola 230, 236, 735
Josipović, Drago 327
Josipović, Dušan 197
Josipović, Ivo 1662, 1663, 1664, 1667, 1670
Josipović, Milan 263, 523

Joulwan, George 1024, 2093, 2247

Jovanović, Nikola 581, 582

Jovanović, Slobodan 47

Jovanović, Vladislav 1073, 1923

Jovičić, Rajko 581

Jović 410, 1808

Jović, Borisav 57, 58, 60, 61, 62, 71, 78, 83, 85, 88, 90, 92, 93, 94, 95, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 141, 142, 143, 151, 160, 162, 181, 182, 1538, 1554

Jović, Dejan 37, 38, 40, 47, 92

Jović, Mile 1808

Judžić, Vojkan 703

Jugo, Fata 266

Jugo, Vesna 769

Jukić, Hamed 405

Jukić, Mirsad 433

Jukić, Mujo 405

Juppe, Alain 1031, 1062, 1156, 1518

Jurjević, Zvonko 166

Jusić, Emira 308

Jusić, Semira 308

K

Kačavenda, Vasilije 887, 928

Kadenić, Rahmija 81

Kadić, Abdulah 253

Kadić, Edin 253

Kadić, Faruk 253

Kadić, Hajdar 253

Kadić, Ibrahim 253

Kadić, Isak 253

Kadić, Mehmed 253

Kadić, Mufid 253

Kadić, Sabahudin 253

Kadijević, Veljko 41, 78, 79, 80, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 117, 118, 119, 120, 121, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 141, 142, 143, 149, 150, 151, 152, 158, 160, 162, 176, 177, 178, 179, 184, 190, 191, 192, 1133, 1527, 1539, 1725

Kadirić, Agan 253

Kadirić, Edhem 253

Kadirić, Emdžad 253

Kadirić, Ermin 253

Kadirić, Halid 253

Kadirić, Ibrahim 254

Kadirić, Kasim 254

Kadirić, Mirsad 254

Kadirić, Rasim 254

Kadirić, Suad 251

Kadirić, Vejsil 253

Kadrić, Adil 571

Kadrić, Edin 571

Kadrić, Feho 446

Kadrić, Jusuf 267, 366, 475, 476, 477, 479, 481, 483, 620, 739, 740, 741, 742, 779, 905

Kadrić, Salem 571

Kafedžić, Mujo 245, 303, 343, 362, 533, 534, 535, 536, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 548, 549, 550, 552, 554, 572, 573, 620, 637, 646, 648, 650, 651, 652, 653, 677, 686, 705, 747, 749, 772, 849, 903, 904

Kagen, Michael 1870
Kahrica, Vezir 571
Kahrman, Mahmut 244
Kahrman, Sead 244
Kahrmanović, Sulejman 721, 1806
Kahteran, Kemal 254, 255
Kaimija, Hasan 942
Kaimović, Munib 323, 327
Kaiser, Colin 314
Kajan, Ibrahim 367, 384, 415, 722, 727, 747
Kajgan, Rasim 542, 551
Kajtaz, Daniluško 426
Kajtaz, Hakki, 936
Kajtez, Nikola 196, 197
Kalajdžić, Ljuban 688
Kalesić, Sandro, 304
Kalić, Kalmin 446
Kalinić, Dragan 8, 147, 764, 899, 1657, 1737, 1738
Kaltak, Bego 253
Kaltak, Smail 253
Kamber, Hašim 426
Kamenica, Hurma 506
Kandić, Milo 166
Kandić, Nataša 337, 338
Kandić, Zdravko 557, 708
Kander, Hakija 579
Kander, Ramiz 579
Kantor, Franc 295
Kapetanović, Asaf 773
Kapetanović, Izudin 1587

Kapetanović, Mehmedalija 773

Kapičić, Jovo 236

Kapidžić, Eniz 498

Kapidžić, Sulejman 498

Kapidžić, Sejad 498

Kapidžić, Smail 498

Kaplan, Robert 1145, 1146

Kapo, Ago 519

Kapo, Asim 519

Karabašić, Ekrem 253

Karabašić, Emir 400, 748, 750

Karabašić, Ismet 253

Karabašić, Sejdo 253

Karabegović, Ahmed 170

Karadžić, Radovan 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 15, 16, 61, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 116, 145, 146, 147, 148, 154, 181, 182, 236, 237, 238, 242, 270, 289, 302, 359, 511, 512, 632, 638, 639, 761, 764, 765, 769, 981, 985, 999, 1027, 1038, 1039, 1070, 1082, 1084, 1085, 1095, 1107, 1108, 1122, 1123, 1161, 1162, 1165, 1168, 1170, 1171, 1309, 1313, 1322, 1323, 1324, 1327, 1328, 1329, 1331, 1334, 1335, 1336, 1337, 1342, 1343, 1344, 1347, 1355, 1357, 1361, 1362, 1364, 1370, 1371, 1372, 1376, 1396, 1403, 1404, 1412, 1413, 1414, 1415, 1417, 1447, 1450, 1451, 1454, 1455, 1471, 1475, 1479, 1480, 1490, 1492, 1511, 1513, 1536, 1538, 1539, 1545, 1546, 1564, 1565, 1568, 1570, 1586, 1588, 1596, 1601, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1611, 1612, 1613, 1614, 1618, 1631, 1634, 1635, 1637, 1639, 1640, 1641, 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647, 1648, 1654, 1657, 1658, 1659, 1660, 1661, 1667, 1668, 1695, 1696, 1697, 1698, 1703, 1708, 1724, 1725, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1734, 1748, 1750, 1752, 1753, 1755, 1756, 1757, 1759, 1762, 1767, 1768, 1769, 1771, 1772, 1773, 1795, 1796, 1797, 1799, 1800, 1812, 1821, 1841, 1842, 1924, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1959, 1961, 1962, 1965, 1966, 1968, 1969, 1970, 1972, 1973, 1974, 1977, 1978, 1979, 1985, 1986, 1987, 1990, 2009, 2014, 2017, 2035, 2052, 2058, 2068, 2074, 2078, 2080, 2082, 2094, 2095, 2103, 2120, 2129, 2136, 2137, 2140, 2141, 2142, 2161, 2169, 2187, 2206, 2211, 2222, 2228, 2232, 2234, 2236, 2248, 2259, 2276, 2293, 2294, 2297, 2298, 2299

Karadžić, Vuk 364, 660, 662, 671, 768, 786, 2023
Karagić, Abdulah 253
Karagić, Amir 254
Karagić, Huzeir 254
Karagić, Nedžad 253
Karagić, Nermin 408
Karagić, Samir 254
Karagić, Saud 253
Karagić, Suad 253
Karalić, Nasuf 585
Karaman, Nusret 689, 690
Karaula, Zdenko 568
Karavdić, Mehmed 571
Karavdić, Rasim 571
Karavelić, Vahid 97, 98, 100, 154, 155, 158, 160, 162, 207, 214, 344, 1455, 1456, 1457, 1458, 1461
Karčić, Ćamil 787
Karčić, Hamza 1143, 1144
Kardaš, Alija 571
Kardumović, Fahrudin 254
Kardumović, Miralem 254
Kardumović, Mirsad 254
Kardumović, Suad 254
Karlica, Zoran 1808
Karović, Ibrahim 541, 772
Karović, Merisa 176, 179, 198, 199, 291, 300, 302, 307, 343 508, 511, 512, 769, 909, 1027, 1160, 1307, 1308, 1575, 1762
Karremans, Thom 1049, 2056, 2209
Karšić, Fadila 1762
Karup, Šaban 543
Karupović, Hasan 253

Karupović, Vehbija 253
Kasagić, 1987
Kasić, Omer 442
Kasumović, Čelebija 266
Kasumović, Huso 266
Kasumović, Mejra 266
Kasumović, Plema 265
Kašmer, Husein 787
Kay, Stevan 332
Kazić, Fuad 519
Kazić, Nedžad 519
Kazić, Sulejman 519
Kecmanović, Nenad 67
Keegen, John 1148
Kelečević, Boško 197
Kelečević, Zlatko 15, 913
Kendić, Rifat 446
Kenlemans, Ch. 1050
Kenney, Georg 1135, 1136, 1137, 1139, 1140, 1143, 1144
Kenjar, Huso 253
Kenjar, Mehmed 253
Keramović, Damir 434
Keranović, Almina 308
Keranović, Aldina 308
Keranović, Asim 308
Keranović, Edin 308
Keranović, Nahid 308
Keranović, Sabina 308
Kerić, Ismet 244

Kerrick, Donald 1002, 1304, 1362, 1363, 1420, 1447, 1448, 1489, 1505, 2089, 2114, 2243

Kertes, Mihalj 1538

Keserović, Dragomir 196

Kešmer, Husein 893

Kešmer, Ibrahim 527

Kešmer, Izet 527

Kešmer, Safet 527

Key, Steven 1870

Kielmansegg Von Graf Hanno, 1004, 1052, 1057

Kilibarda, Novak 61

Kilić, Hamdija 253

Kilić, Hazim 253

Kinkel, Klaus 1339, 1391, 1898

Kirk Mc Donald, Gabrielle 1869, 1889

Kirudji, Charles 820

Kissinger, Henry 868, 1307, 1469

Klačar, Esad 575

Klas, Svenaeus 633

Klein, Paul 1650

Klent, Milan 196, 197

Kličić, Smail 905, 910, 942, 944

Kličković, Gojko 820, 1577, 1578, 1778

Kliko, Amir 367, 436, 620, 635, 766, 855, 858, 1368, 1373, 1376, 1378, 1379, 1380, 1388, 1402, 1405, 1406, 1437, 1438, 1439, 1440, 1442, 1443, 1454, 1458, 1459, 1482, 1780, 1785, 1806, 1807, 1809, 1810, 1813, 1839

Klonowski, Ewa 619

Kljajić, Husein 254, 255

Kljajić, Mića 250

Kljajić, Mustafa 253

Kljajić, Osman 253

Kljiuč, Stjepan 1353, 1354, 2098, 2252

Kljun, Ibrahim 260, 261, 262, 263, 265, 307, 313, 520, 521, 522, 523, 524, 527, 528, 671, 669, 670, 776, 845, 846, 847, 892, 930

Knažević, Milan 445

Knežević, Budimir 573

Knežević, Duško 359, 372, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 387, 393, 394, 395, 396, 397, 399, 401, 402, 404, 405, 406, 723, 725, 748, 765, 773, 774, 790, 793, 797, 802, 804, 805, 874, 876, 883, 884, 907, 914, 915, 1781

Knežević, Stanko 564, 581, 586

Kočić, Petar 363, 364

Kodža, Mimar Sinan 933

Kohl, Helmut 1059, 1061, 1436, 1511, 1515

Kojić, Mićo 665

Kolaković, Ibrahim 256

Kolaković, Sabira 256

Kolundžija, Drago 377, 378, 379, 381, 383, 727, 760

Koljević, Nikola 181, 986, 1008, 1026, 1029, 1030, 1031, 1032, 1036, 1042, 1043, 1133, 1146, 1150, 1152, 1154, 1159, 1167, 1169, 1170, 1171, 1307, 1321, 1326, 1333, 1335, 1353, 1355, 1357, 1358, 1359, 1361, 1366, 1404, 1413, 1414, 1416, 1417, 1437, 1438, 1439, 1440, 1449, 1474, 1475, 1476, 1477, 1505, 1506, 1510, 1511, 1513, 1546, 1547, 1567, 1568, 1570, 1949, 1950, 1952, 1957, 1958, 1965, 1967, 1971, 1972, 1973, 1977, 1978, 1986, 1987, 2078, 2232

Kominlija, Ramiz 769

Komšić, Ivo 91, 101, 981, 1038, 1164, 1350, 1352, 1353, 1354, 1359, 1469, 1470, 1471, 1472, 1474, 1476, 1478, 1479, 1480, 1482, 1483, 1486, 1490, 1495, 1500, 1501, 1525, 1534, 1535, 1536

Konaković, Fatima 244

Konaković, Sejdalija 244

Konaković, Sulejman 788

Kondić, Vinko 430
Konstantinović, Radomir 43
Kontiće, Radoje 1081, 1082, 1083, 1084, 1333, 1403, 1545, 1895, 1916, 1929, 1939, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1949, 1956, 1962, 1965, 1976, 1977, 1978, 1982
Konjević, Mehmed 434
Konjo, Halid 550, 545
Koprivica, Mišo 539
Kordiće, Dario 327, 949
Korić, Hajra 264
Korkut, Derviš 871
Kornblum, John 1306, 1497, 1500, 1501, 1509, 1510
Kornjača, Dušan 931
Koroman, Slavko 539
Kosa, Milojica 365, 373, 375, 379, 381, 383, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 404, 410, 626, 634, 722, 726, 760
Koski, Mehmed 936
Kosorić, Svetozar 197
Kostić, Branko 78, 103, 105, 119, 120, 121, 123, 126, 128, 129, 131, 132, 133, 135, 139, 141, 142, 150, 181, 182, 1728
Kostić, Jagoš 696, 697
Kostić, Jugoslav 90, 105, 119, 120, 121, 123, 132, 181, 1729
Kostić, Nikola 1870
Košnik, Hans 1951
Koštić, Mehmed 1845
Koštunica, Vojislav 40
Kotlo, Husein 936
Kotur, Milorad 440
Koushner, Bernard 984
Kovač, Bogdan 196

Kovač, Marko 212

Kovač, Mirko 225

Kovač, Nikola 553

Kovač, Radomir 246, 269, 359, 370, 530, 532, 533, 535, 538, 543, 547, 548, 549, 553, 555, 595, 596, 634, 639, 640, 642, 643, 645, 646, 647, 649, 651, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 684, 686, 688, 690, 692, 694, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 706, 754, 755, 757, 758, 759, 760, 791, 792, 794, 849, 850, 874, 894, 932, 933

Kovač, Tomislav 853, 1566, 1859, 1861

Kovačević, Abdurahman 247, 325, 327

Kovačević, Adil 569

Kovačević, Alija 569

Kovačević, Almir 569, 572

Kovačević, Avdija 277

Kovačević, Avdo 569, 572

Kovačević, Blagoje 1895

Kovačević, Dženad 572

Kovačević, Dževad 569

Kovačević, Edin 569, 572

Kovačević, Enver 247

Kovačević, Hidajet 247

Kovačević, Kemo 247

Kovačević, Milan 1630, 1650, 1651, 1652, 1653

Kovačević, Miralem 569, 572

Kovačević, Mujo 247

Kovačević, Nebojša 523

Kovačević, Uzeir 569, 572

Kovačević, Zemir 572

Kovačević, Zijad 569, 572

Kozica, Safet 579

Kozić, Amira 517

Kozić, Dušan 1084, 1333, 1372, 1949, 1950, 1952, 1965, 1978, 1987

Kozić, Hamida 517

Kozić, Miroslav 665

Kozić, Tima 517

Kozić, Veljko 519

Kozirjev 1156, 1340, 1897, 1900, 1917, 1921, 1938

Kozlica, Amela 309

Kozomara, Veso 1845

Kožanjić, Ramiz 255

Krajišnik, Momčilo 7, 8, 10, 144, 145, 147, 156, 172, 181, 182, 186, 189, 214, 215, 218, 236, 237, 242, 246, 259, 267, 268, 269, 270, 307, 359, 360, 361, 366, 369, 370, 371, 373, 375, 376, 377, 378, 381, 382, 384, 385, 386, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 397, 398, 400, 402, 406, 407, 409, 411, 412, 413, 414, 416, 417, 418, 419, 421, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 443, 444, 447, 448, 449, 450, 451, 454, 455, 456, 459, 460, 461, 463, 465, 476, 477, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 499, 501, 502, 505, 506, 507, 508, 509, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 519, 520, 521, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 538, 539, 540, 541, 543, 544, 545, 548, 549, 550, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 580, 586, 587, 588, 589, 594, 595, 596, 619, 634, 645, 649, 666, 667, 669, 674, 675, 676, 680, 689, 690, 695, 697, 700, 701, 703, 704, 705, 708, 709, 711, 716, 718, 719, 720, 721, 723, 732, 733, 739, 740, 741, 747, 749, 757, 760, 765, 768, 770, 771, 772, 773, 776, 777, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 797, 799, 800, 801, 802, 804, 809, 810, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 834, 835, 836, 837, 841, 842, 843, 844, 846, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 866, 872, 874, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 893, 894, 895, 896, 897, 903, 904, 906, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 937, 949, 1327, 1329, 1333, 1335, 1412,

1413, 1417, 1475, 1477, 1492, 1493, 1505, 1510, 1511, 1512, 1564, 1565, 1566, 1569, 1570, 1642, 1657, 1659, 1699, 1702, 1707, 1710, 1717, 1720, 1722, 1725, 1726, 1728, 1729, 1730, 1732, 1734, 1736, 1742, 1747, 1770, 1781, 1782, 1791, 1799, 1806, 1807, 1821, 1950, 1962, 1965, 1969, 1971, 1972, 1976, 1977, 1978, 1979, 1986, 1987, 1990, 2009, 2078, 2095, 2161, 2232

Kraljević, Ivica 317

Kranthammer, Charls 1528

Krdžić, Alija 506

Kreho, Senaid 243, 244, 562, 563, 565, 566, 567, 579, 580, 581, 584, 585, 633, 637, 639, 640, 649, 652, 665, 669, 670, 709, 719, 745, 746, 747, 749, 752, 754, 755, 787, 937, 1028

Kreso, Muharem 40, 173, 233, 277, 301, 342, 345, 519, 843, 975, 980, 993, 1010, 1068, 1078, 1094, 1095, 1096, 1098, 1099, 1100, 1116, 1118, 1141

Kresoje, Milan 445

Kresojević, Zoran 581, 582

Krestić, Vasilije 46

Kreštalica, Minela 664

Kreštalica, Rasema 664

Krga, Branko 1896

Krivokapić, Slobodan 156

Krivošija, Slavko 1895, 1947

Krković, Milan 1385

Krlić, Nazif 279

Krndija, Draško 807

Krnojelac, Milorad 246, 359, 533, 534, 535, 536, 537, 539, 540, 542, 543, 544, 545, 546, 548, 549, 550, 552, 554, 595, 596, 675, 707, 771, 772, 789, 791, 792, 794, 849, 894

Krsmanović, Aleksa 177, 211, 219

Krsmanović, Oliver 523

Krstičević, Damir 1407

Krstić, Radislav 24, 30, 195, 196, 200, 213, 220, 259, 271, 598, 634, 744, 760, 761, 763, 889, 903, 904, 947, 948, 1371, 1372, 1562, 1773

Kršo, Husein 481
Kršo, Ramiz 244
Kruezi, Safet 583
Krunić, Mićo 424
Krunić, Željko 706
Kruzel, Joseph 1303, 1306, 1310, 1410, 1422, 2089, 2091, 2243, 2245
Krvavac, Dedo 852
Krvavac, Zećir 556
Krzović, Ibrahim 296, 297, 865, 866, 867, 869, 872, 903, 907, 908, 910, 933
Kubat, Izet 555, 556, 777
Kubat, Ševko 542
Kučan, Milan 80, 107, 126, 133, 975
Kučuković, Derviš 434
Kujundžić, Šaban 432
Kuka, Ermin 267, 368, 477, 479, 481, 483, 484, 487, 491, 620, 739, 740, 741, 742, 747, 780, 874, 907
Kukanjac, Milutin 154, 155, 157, 159, 164, 170, 171, 182, 183, 191, 203, 206
Kukavica, Goran 543
Kukavica, Mehmed 932
Kukičar, Tomanija 719
Kukić, Ekrem 1819
Kukić, Sadik 1819
Kukić, Miodrag - Miško 582
Kukobat, Dušan 196
Kulaglija, Mustafa 545, 551
Kulaš, Mujesira 308, 312
Kulaš, Sunita 308, 312
Kulenović, Hamdija 784

Kulenović, Hidajet 773

Kulenović, Rešad 568, 569, 570, 571, 573, 750

Kulić, Marko 166

Kulovac, Šaban 277, 278, 279, 280, 282, 519, 520, 590, 843, 891, 929, 930

Kunarac, Dragoljub 246, 269, 359, 370, 530, 532, 533, 535, 538, 543, 547, 548, 549, 553, 555, 595, 596, 634, 639, 640, 642, 643, 645, 646, 647, 649, 651, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 684, 687, 688, 690, 692, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 706, 754, 755, 757, 758, 759, 760, 791, 792, 794, 849, 850, 874, 894, 932, 933

Kundak, Fahrudin 584

Kundak, Sejdalija 584

Kunduklija, Said 772

Kuprešanin, Vojislav 416, 1750

Kupreškić, Mirjan 327

Kupreškić, Vlatko 327

Kupreškić, Zoran 327

Kupus, Suada 769

Kurbašić, Damir 295

Kurbegović, Vanja 304

Kurjaković, Azra 308

Kurspahić, Ifeta 672

Kurspahić, Mujesira 672

Kuršumović, Fahrudin 498, 749

Kuršumović, Ismail 498, 749

Kurtalić, Vesna 304

Kurtćehajić, Besim 519

Kurtspahić, Kemal 1146

Kuruzović, Slobodan 387, 388, 720, 721, 798

Kustura, Hanka 357

Kustura, Islam 523, 524, 525
Kusuran, Zikret 915
Kušić, Rajko 514, 516, 520
Kušljic, Đurađ 236
Kužić, Branko 196, 197
Kvesić, Brano 1762
Kvočka, Miroslav 365, 373, 375, 379, 381, 383, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 401, 404, 410, 626, 634, 722, 724, 726, 760

L

La Presle, Bernard 1040, 1326
Laffan Dalrymple, Robert George 1006
Lajoš, Senji 574
Lake, Anthony 1151, 1302, 1305, 1312, 1435, 1436, 1485, 1488, 1495, 1515, 1517, 1641, 2090, 2092, 2242
Lalović, Grujo 553
Lalović, Miodrag 573
Lalović, Radoje 573, 575
Lalović, Radomir 665
Lambrichs, L. Louise 767, 981, 983, 984, 985, 986, 1052, 1111, 1113, 1165
Landžo, Esad, 24, 176, 179, 210
Lapenda, Matija 983, 984, 985
Lapenda, Stjepan 345, 983, 984, 985
Lasić, Miro 1103
Lazar (car) 59, 74
Lazarević, Predrag Laki 468
Lazarević, Radovan 485
Lazić, Boban 710
Lazić, Jovan 743
Lazić, Milenko 196, 197

Lazović, Miro 1356, 1474, 1585
Leighton, Smith 1316, 1319, 1322, 1429, 1539, 1569, 1567, 1576, 1585, 1635, 1636, 2093, 2094, 2110, 2247, 2248, 2209, 2240, 2265
Lelek, Željko 670
Lemarchand, Rene 1140, 1141, 1145, 1146
Levitte, Jean - David 1515
Levy, Bernard – Henri 1316, 1317, 1318
Leydesdorff, Selma 745
Lihčić, Amela 311
Lihović, Ahmed 251
Lihović, Ahmet 247
Lihović, Rasim 247
Likić, Kemal 325
Lilić, Zoran 193, 194, 198, 200, 1082, 1083, 1326, 1327, 1333, 1404, 1502, 1545, 1547, 1646, 1647, 1730, 1760, 1895, 1904, 1909, 1913, 1914, 1926, 1929, 1932, 1937, 1939, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1949, 1958, 1963, 1965, 1976, 1977, 1978, 1980, 1982, 1989, 1992, 1995
Limonov, Eduard 1161
Lisica, Slavko 197
Lišančić, Munib 248
Lišančić, Nura 248
Little, Allan 59, 73, 74, 107, 114, 115, 116, 117, 146, 304, 984, 985, 1029, 1034, 1038, 1123, 1137, 1307, 1319, 1373, 1383, 1386, 1388, 1389, 1391, 1142, 1143, 1144, 1146, 1164, 1167, 1169, 1467, 1475, 1527, 1528, 1530
Lizdek, Vlado 196, 212
Loginov, Victor 1159, 1160
Lokmić, Hajrudin 506
Lokmić, Ismet 506
Lončar, Budimir 126
Lončar, Dušan 1827

Lončar, Goran 463
Lončarić, Neda 292, 352
Lopov 498, 749
Lošić, Rajko 506
Loveu, Duncan John 1017
Lubarda, Dragan 665
Lubarda, Slavko 665
Lugar, 470, 737
Lugonja, Marko 196
Lukač, Dragan 470, 472, 473, 777
Lukežić, Anton 82, 83, 84, 100, 104, 172, 180
Lukić, Josip, 1744
Lukić, Milan 243, 260, 261, 262, 263, 264, 280, 303, 307, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 596, 620, 634, 669, 670, 672, 673, 787, 788, 790, 791, 792, 843, 844, 845, 860, 891, 1801
Lukić, Miloš 523, 524
Lukić, Neđo 581
Lukić, Rade 580, 582
Lukić, Radenko 209
Lukić, Sredoje 243, 260, 261, 263, 264, 303, 307, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 596, 620, 634, 669, 670, 672, 673, 787, 788, 790, 791, 792, 843, 844, 845, 860, 891, 1667
Lukić, Sreten 523
Lukić, Vladimir 1511

LJ

Ljaljić, Sadik 484
Ljeljak, Avdo 266
Ljeljak, Ziba 266

Ljotić, Dimitrije 240

Ljubičić, Nikola, 38, 41, 42, 51, 52, 54, 55, 113

Ljubičić, Paško 327

Ljubijankić, Irfan 329, 1662

Ljubinac, Radisav - Pjano 518, 665, 780

Ljujić Mijatović, Tatjana 1103, 1353, 2098, 2252

M

Maćić, Bećir 233, 242, 244, 269, 277, 301, 302, 310, 342, 343, 344, 345, 367, 519, 529, 533, 534, 535, 536, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 547, 548, 549, 550, 551, 553, 554, 573, 598, 600, 618, 620, 623, 630, 677, 714, 771, 772, 797, 843, 894, 975, 980, 993, 1010, 1068, 1078, 1094, 1095, 1096, 1098, 1099, 1100, 1116, 1118, 1141, 1557, 1856,

MacKenzie, Lewis 746, 979, 985, 999, 1018, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1042, 1090, 1091, 2049, 2203

MacKinnon, Catherine 756

Maček, Vlatko 142

Mačkić, Nikola 363

Magaš, Branka 119, 122, 1353

Mahinić, Ajla 307

Mahinić, Fatima 265

Mahinić, Ibrahim 307

Mahinić, Lejla 307

Mahinić, Omer 307

Mahmuljin, Osman 409, 773

Mahmuljin, Zijad 773

Mahmutčehajić, Rusmir 1761

Mahmutović, Suljo 248

Maison, Rafaëlle 1036, 1122

Maitland, Olga 1008
Majkić, Mladen 919
Major, John 1149, 1153, 1163, 2047, 2075, 2201, 2226, 2229, 2276
Major, Nandor 93, 106
Majstorović, Luka 573, 1787
Makić, Hasan 914, 915
Maksimović, Jugoslav 474
Maksimović, Slavko 779
Malcolm Hoare–Noel, Quentin 349, 991, 993, 1004, 1006, 1024, 1041
Maleš, Branislav 240
Malešević, Sava 197
Malidža, Milan 1726
Malkić, Armin 1743
Malkić, Fahrudin 551, 1744
Malkić, Nura 249
Malkić, R. 742
Malkoč, Nusret 446
Malović, Duško 831
Maluhija, Kemo 845
Maluhija, Mustafa 528
Mamula, Branko 41, 42, 48, 52, 57, 58, 72, 84, 85, 88, 89, 92, 93, 94, 96, 97, 100, 104, 107, 109, 116, 127, 132, 133, 134, 135, 141, 142, 143, 158, 162
Mandal, Šerif 1743
Mandić, Mićo 573
Mandić, Momčilo 1762
Mandić, Vlado 573
Mandžić, Dragan 665
Mandžo, Danko 665
Mandžo, Emir 772
Manning, Dean 618
Manjić, Sado 512

Marchiani, Jean- Charles 1324
Marcusen, Eric 351
Marčetić, Dragan 1762, 1780, 1781
Mareković, Marijan 1398, 1401, 1446, 1453, 2105, 2259
Margolis, Erick 1060, 1111
Maričić, Marko 196, 201
Marić, Jovan 197, 196
Marić, Stipo 250
Marijan, Davor 83, 85, 97, 100, 101, 108, 109, 116, 119, 122, 138, 140, 141, 142, 143, 152, 158, 162, 1040, 1372, 1373, 1374, 1376, 1377, 1378, 1381, 1382, 1383, 1385, 1387, 1388, 1389, 1391, 1394, 1395, 1396, 1397, 1399, 1401, 1402, 1403, 2103, 2257, 2259
Marinović, Pera 295
Markešić, Luka 634
Markočević, Predrag 460
Marković, Ante 55, 85, 92, 93, 104, 111, 123, 126, 131
Marković, Branko 1076
Marković, Dragoslav - Draža 37, 38, 40, 41
Marković, Mihajlo 46
Marković, Nenad 295
Marković, Vlado 665
Marković, Zoran 581, 582
Markovina, Roko 1536
Markusen, Eric 1140, 1141, 1142, 1650
Marmat, Žarko 400
Marshall, Penny 1137
Martić 422, 423, 424, 436
Martić, Milan 217, 1396, 1397, 1528, 2103, 2104, 2259
Martinović, Vinko 326
Marton, Kati 1502
Marunović, D. 415

Masal, Dragiša 196, 1764
Mastalić-Košuta, Zilha 176, 179, 198, 199, 291, 302, 307, 311, 343, 909, 1027, 1160, 1307
Mašić, Hasim 1743
Mašić, Nijaz 268, 501, 502, 503, 505, 507, 660, 841, 889, 927, 928
Mašić, Šida 506
Mašić, Tasim 1743
Mašović, Amor 619, 620, 621, 622
Matijević, Ivica 249, 457
Matijević, Mile 1997
Matijević, Rudolf 248, 457
Matošević, Matoš 249
Matović, Slobodan 552
Matović, Zoran Zoka 539
Mauzer 1816
Mayor, John 998, 1003, 1004, 1005, 1006, 1015, 1016, 1019, 1058, 1059, 1061, 1483, 1511, 1515, 1564, 1656, 2072, 2121
Mazowiecki, Tadeusz 232, 233, 256, 260, 261, 262, 267, 277, 286, 288, 290, 291, 294, 295, 296, 297, 299, 301, 302, 304, 312, 317, 318, 319, 320, 322, 323, 325, 326, 328, 329, 356, 357, 359, 365, 377, 382, 386, 387, 389, 391, 393, 399, 403, 404, 411, 413, 414, 415, 417, 418, 436, 441, 447, 478, 480, 486, 487, 489, 491, 495, 502, 504, 530, 556, 559, 572, 632, 641, 646, 647, 648, 650, 651, 653, 735, 737, 739, 740, 742, 744, 745, 748, 751, 752, 754, 756, 765, 768, 769, 790, 791, 792, 796, 797, 800, 806, 807, 810, 812, 818, 832, 835, 840, 842, 843, 850, 851, 858, 860, 862, 866, 873, 875, 876, 879, 893, 905, 909, 910, 911, 912, 913, 915, 917, 935, 993, 1011, 1076, 1094, 1095, 1132, 1561, 1806, 2070, 2088, 2224, 2242
Mazzula 1134
McCloskey, Frank 1152, 1153, 1154, 1522
McDonald, Gabrielle Kirk 17, 180, 202, 204, 205, 230, 1369
McIntyre, Katherine 1148
McKenzie, Lewis 1150

Mećavica, Mirsad 1743
Medanović, Indira 308
Medara, Bego 247
Medara, Sulejman 247
Medić, Adil 415
Medić, Aleksandar 1856
Medić, Amir 253
Medić, Asim 253
Medić, Branislav 1856
Medić, Hakija 308
Medić, Jasmin 373, 378, 1781
Medić, Pero 569, 572
Medić, Slobodan 1856
Medunjanin, Bećir 628
Medunjanin, Sadeta 628
Međuseljac, Ibro 528
Mehanović, Džemail 584
Mehanović, Sulejman 295
Mehdi, Ibrahim 571
Mehdi, Ismail 571
Mehinović, Amira 295
Mehinović, Džemail 579
Mehinović, Kemal 469
Mehmedagić, Esad 773
Mehmedović, Ahmed 943
Mehmedović, Alija 259
Mehmedović, Edin 295
Mehmedović, Nihad 575
Mehmedspahić, Zićro 772

Mehmetović, Nezir 579

Mejakić, Željko 358, 359, 372, 374, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 385, 387, 393, 394, 395, 396, 397, 399, 401, 402, 404, 405, 406, 722, 723, 725, 748, 761, 765, 773, 774, 790, 793, 797, 802, 804, 805, 874, 876, 883, 884, 907, 914, 915, 1605, 1781

Mekić, Azema 734

Mekić, Kasim 734

Melson, R. 1142

Memić, Halil 1743

Memić, Osman 1743

Memić, Edisa 295

Memić, Jusuf 672

Memišević, Durmo 506

Memišević, Fadila 1806

Mendiluce, José Mariá 301, 839, 840, 997, 1015, 1020, 1021, 1071, 1072, 1108

Menković, Ilijaz 253, 254

Menković, Jasim 253

Menković, Selim 253, 254

Menković, Vahid 254

Menković, Velid 253

Mennecke, Martin 1140, 1141, 1142, 1650

Menzies, John 1301, 1447, 1450, 1456, 1486, 1504, 2091, 2114, 2116, 2245, 2269, 2271

Menzil, Fatima 247

Menzil, Hajrija 250

Menzil, Nasiha 247

Merdanović, Edita 308

Merdanović, Jasmin 308

Merdžanović, Ismir 570, 750

Merzihić, Sulejman 438
Mesić, Stjepan 57, 77, 83, 90, 103, 104, 108, 113, 115, 116, 117, 118, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 136, 137, 140, 141, 142, 162, 1423
Mešić, Adem 253
Mešić, Emir 253
Mešić, Hava 255
Mešić, Ibrahim 255
Mešić, Irfan 253
Mešić, Izet 253
Mešić, Mithet 253
Mešić, Muzafer 711
Mešić, Safija 255
Mešković, Jasmin 589
Meštrović, Stjepan 1142
Mick, Kohen 1019
Mičević, Vitomir 539
Midžić, Emir 309
Mihailović, Dragoljub - Draža 239, 902, 1134
Mihailović, Kosta 46
Mihalj, Mario 317
Mijatović, Jovan 836
Mijić, Ranko 1787, 1789
Mijović, Vasilije 298, 347, 1856
Mikelić, Borislav 217, 1844, 1846, 1847
Mikulić, Branko 170
Milak, Enes 367, 415
Milanković, Veljko 449
Milanović, Milovan 12, 1798
Milanović, Mladen 581

Milanović, Zoran 260, 262, 267, 303, 365, 370, 483, 486, 495, 498, 502, 505, 508, 542, 558, 561, 564, 572, 587, 589, 669, 740, 742, 807, 851

Miletić, Antun 44

Miletić, Radivoje 196, 278, 366, 500, 501, 763, 863

Milić, Adrijana 304

Milić, Žara 580, 582

Milićević, Duško 433

Milićević, Vladimir 280

Milinković, Milan 573

Milinković, Miodrag 573

Milinović, Goran 1475

Milosavljević, Olivera 43, 49, 50, 72, 90

Milosavljević, Rade 523, 524

Miloš 1783, 1807, 1810, 1813

Milošević, Slobodan 15, 18, 42, 44, 45, 46, 48, 49, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75, 77, 78, 79, 80, 84, 85, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 125, 127, 128, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 153, 155, 156, 157, 160, 165, 166, 167, 168, 169, 174, 176, 177, 179, 180, 181, 184, 186, 187, 190, 191, 193, 194, 200, 201, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 217, 218, 225, 226, 228, 229, 230, 232, 233, 236, 237, 238, 242, 246, 250, 260, 261, 263, 265, 266, 268, 269, 270, 271, 289, 292, 302, 303, 307, 331, 332, 352, 359, 365, 370, 373, 376, 377, 378, 380, 382, 383, 385, 386, 387, 389, 390, 391, 393, 396, 397, 399, 401, 402, 403, 406, 407, 409, 411, 413, 416, 417, 419, 421, 422, 423, 424, 426, 427, 428, 429, 434, 435, 439, 441, 443, 444, 447, 448, 450, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 483, 484, 485, 486, 489, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 498, 499, 501, 502, 504, 505, 506, 508, 509, 513, 514, 515, 516, 520, 521, 522, 529, 530, 531, 533, 534, 538, 539, 540, 541, 543, 544, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 562, 563, 565, 566, 567, 568, 569, 577, 588, 589, 590, 591, 619, 634, 641, 642, 654, 657, 659, 674, 675, 677, 666, 708, 712, 720, 722, 732, 734, 735, 737, 738, 739, 740, 744, 745,

747, 748, 756, 757, 759, 760, 764, 765, 768, 770, 771, 772, 775, 776, 777, 778, 784, 789, 791, 792, 793, 794, 795, 797, 798, 799, 802, 803, 809, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 822, 823, 825, 826, 827, 828, 829, 831, 832, 834, 835, 836, 841, 842, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 858, 859, 861, 869, 874, 875, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 884, 885, 886, 887, 889, 890, 891, 893, 894, 896, 897, 898, 899, 902, 903, 906, 908, 909, 911, 912, 913, 914, 916, 917, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 937, 941, 945, 978, 981, 982, 990, 994, 1004, 1005, 1007, 1011, 1027, 1039, 1054, 1056, 1059, 1069, 1073, 1076, 1081, 1082, 1083, 1084, 1086, 1088, 1089, 1095, 1101, 1107, 1108, 1122, 1123, 1128, 1133, 1139, 1147, 1150, 1162, 1165, 1167, 1168, 1169, 1170, 1171, 1308, 1309, 1315, 1319, 1322, 1324, 1325, 1326, 1328, 1329, 1331, 1332, 1333, 1334, 1335, 1336, 1337, 1338, 1341, 1342, 1343, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1351, 1355, 1356, 1358, 1359, 1361, 1362, 1364, 1371, 1375, 1392, 1404, 1411, 1412, 1414, 1415, 1416, 1418, 1419, 1423, 1424, 1428, 1433, 1434, 1447, 1450, 1455, 1464, 1465, 1467, 1469, 1471, 1472, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, 1480, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1492, 1493, 1494, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1508, 1509, 1510, 1511, 1512, 1513, 1515, 1518, 1525, 1528, 1532, 1534, 1535, 1537, 1538, 1539, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549, 1551, 1554, 1555, 1568, 1595, 1605, 1606, 1607, 1611, 1612, 1613, 1630, 1631, 1634, 1637, 1642, 1645, 1646, 1647, 1653, 1654, 1655, 1656, 1657, 1658, 1667, 1695, 1696, 1697, 1698, 1708, 1717, 1725, 1726, 1727, 1731, 1738, 1740, 1742, 1747, 1750, 1751, 1756, 1759, 1760, 1762, 1780, 1781, 1782, 1791, 1806, 1807, 1834, 1844, 1846, 1847, 1851, 1855, 1858, 1895, 1914, 1916, 1925, 1937, 1938, 1939, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1975, 1976, 1977, 1978, 1982, 1983, 1991, 1993, 2002, 2004, 2005, 2006, 2009, 2013, 2042, 2053, 2057, 2058, 2061, 2068, 2074, 2077, 2078, 2081, 2082, 2083, 2085, 2088, 2090, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2108, 2109, 2110, 2112, 2113, 2114, 2118, 2120, 2121, 2123, 2124, 2129, 2133, 2136, 2154, 2156, 2157, 2165, 2195, 2206, 2207, 2211, 2215, 2222, 2228, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2242, 2245, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2263, 2264, 2265, 2267, 2269, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2286

Milošević, Dragomir 147, 196, 198, 199, 200, 288, 289, 291, 292, 331, 352, 898, 1326

Milovanović, Manojlo 17, 183, 197, 1034, 1327, 1376, 1646, 1867
Milutinović, Milan 1257, 1293, 1366, 1414, 1415, 1416, 1417, 1475, 1511, 1540, 1545, 1654, 1982, 1989, 1992, 1993

Miljuš, Duško 882

Minić, Miloš 38, 45, 46, 47, 48, 73, 117, 118

Minić, Srđan 573

Mirčetić, Živan 166

Mirvić, Sejfo 268, 518

Miskin, Vaso 1026, 1027

Mišević, Nenad 1385, 1386

Mišić, Perica 471, 782

Mišković, Simo 203

Mitrović, Branko 197

Mitterrand, Francois 984, 985, 986, 987, 1004, 1019, 1058, 1059, 1060, 1149, 1153, 2072, 2226

Mladenović, Tanasije 40, 46

Mladić, Ratko 8, 9, 10, 14, 17, 19, 51, 62, 101, 154, 156, 158, 159, 160, 164, 168, 179, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 189, 190, 195, 196, 198, 200, 203, 207, 210, 212, 217, 220, 231, 242, 258, 281, 289, 301, 359, 441, 588, 619, 624, 632, 758, 759, 761, 765, 789, 839, 840, 866, 906, 910, 981, 985, 996, 1038, 1042, 1043, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1073, 1090, 1095, 1098, 1117, 1122, 1129, 1168, 1320, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1333, 1334, 1336, 1337, 1381, 1383, 1389, 1396, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1417, 1438, 1439, 1443, 1447, 1450, 1482, 1487, 1502, 1512, 1513, 1538, 1539, 1545, 1546, 1547, 1549, 1564, 1565, 1568, 1569, 1571, 1601, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1611, 1612, 1613, 1614, 1618, 1634, 1635, 1639, 1641, 1644, 1645, 1646, 1647, 1654, 1658, 1659, 1661, 1667, 1668, 1670, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1734, 1735, 1741, 1760, 1761, 1763, 1822, 1823, 1846, 1877, 1949, 1953, 1957, 1959, 1965, 1970, 1971, 1973, 1974, 1975, 1977, 1978, 1986, 1989, 1997, 2053, 2054, 2055, 2058, 2068, 2088, 2090, 2094, 2095, 2104, 2129, 2136, 2137, 2140, 2141, 2142, 2207, 2208, 2211, 2222, 2242, 2245, 2248, 2259, 2293, 2294, 2298, 2299

Mojzes, Paul 1142

Moljević, Svetozar 44, 47
Morillon, Philippe 203, 299, 300, 301, 839, 1029, 1032, 1033, 1034, 1036, 1099, 1100, 1103, 1853, 2051, 2204, 2205
Morina, Zenun 575
Morita, Akito 1918
Mrdić, Željko 573
Mrđa, Dado 409, 805, 807
Mrkal, Latif 254
Mrkalj, Ermin 253
Mrkalj, Denis 253
Mrkalj, Enijaz 253
Mrkalj, Fehim 254
Mrkalj, Ismet 253
Mrkalj, Kasim 254
Mrkalj, Salih 254
Mrkšić, Mile 1384, 1389, 1397, 1846, 1847, 1848, 1857, 1958
Mucić, Zdravko 24, 176, 179, 210
Mučibabić, Mile 523
Mučibabić, Milko 761, 777
Muharemović, Ekrem 581
Muharemović, Hasan 584
Muharemović, Hasena 673
Muharemović, Nedžib 584
Muharemović, Nezir 584
Muharemović, Numko 581
Muharemović, Zejnil 581
Muhić, Fatima 304
Muhić, Hanka 255
Mujabašić, Edin 295
Mujačić, Sadan 559
Mujadžić, Meleća 824
Mujagić, Mustafa 1819

Mujakić, Fikret 773
Mujanović, Derva 256
Mujanović, Edina 256
Mujanović, Ismeta 256
Mujanović, Nešet 295
Mujanović, Ziza 250
Mujdžić, Avdo 254, 255
Mujdžić, Ekrem 255
Mujdžić, Kemal 253
Mujdžić, Redžep 254, 255
Mujdžić, Suljo 253
Mujezinović, Džemila 517
Mujezinović, Dževad 517
Mujezinović, Emina 517
Mujezinović, Šahin 519
Mujić, Numo 570
Mujić, Sadeta 256
Mujić, Samir 295
Mujkanović, Mustafa 268, 503, 504, 768
Mujkanović, Sead 470
Mujkić, Muhamed 267, 359, 367, 476, 479, 480, 488, 620, 635, 647, 651, 739, 740, 741, 742, 747, 752, 766, 770, 802, 803, 902, 907, 911, 912, 1814
Mujkić, Ramiz 567
Mulagić, Elvedin 1141
Mulalić, Mehan 259
Müller, Stephan 834, 835, 836, 837
Muminović, Esad 248
Muminović, Remzo 446
Muminović, Sabahudin 249
Muračević, Eset 244, 303, 309, 342, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 620, 635, 709, 710, 712, 746, 747, 768, 788, 897, 907, 937, 1028
Muran, Ćamil 556

Muranović, Dijaz 328, 367, 384
Muratagić, Šaban 523, 524, 673
Muratović, Hariz 504
Muratović, Hasan 1452, 1585, 1952, 2115, 2270
Muratović, Rasim 95, 267, 317, 323, 327, 343, 368, 477, 479, 481, 483, 484, 487, 491, 620, 739, 740, 741, 742, 747, 780, 874, 907, 1027, 1324, 1343, 1542, 1647
Murray, Christopher J. L. 333
Murselović, Elvir 295
Murtić, Esad 571
Murtić, Hurem 584
Murtić, Huso 571
Musić, Adil 571
Musić, Adnan 571
Musić, Ahmet 253
Musić, Hasib 254, 255
Musić, Ilijas 773
Musić, Irfan 571
Musić, Ismet 266
Musić, Kasim 253
Musić, Miralem 571
Musić, Mujo 571
Musić, Razim 773
Musić, Sakib 571
Musić, Suad 266
Musić, Suvad 571
Musić, Šaban 579, 584
Musić, Šefik 571
Musić, Vahid 571
Musić, Zaim 571
Musić, Zekir 254, 255
Musinović, Nedžib 579

Muslimović, Fikret 85, 179, 902, 1486, 1519, 1521, 1534, 1644

Muslimović, Senad 748

Mustačević, Šaban 295

Mustafić, Mediha 345

Mušanović, Meho 529

Mušić, Abdulmedžid 619

Mušinbegović, H. 1373

Muškić, Aiša 299

Muškić, Suad 299

Muzurović, Hajrudin 481

N

Nahoum Grappe, V. 359, 633, 636, 637, 638, 646, 647, 649, 650, 651, 653, 720, 721, 747, 752, 753, 757, 758, 765

Najdanović, Milutin 8, 1721, 1723

Najetović, Džemal 1003, 1005, 1006, 1058, 1163, 1165

Nakaš, Bakir 1103

Naletilić, Mladen 326

Nalić, Omer 470

Nanić, Izet 1443

Nasić, Irfan 409

Nastić, Drago 511

Nasufović, Hase 256

Nazir, Hasan 932, 933, 946

Nazor, Ante 97, 100

Nedić, Jadranko 665

Nedić, Miroslav 665

Nemec, Vesna 769

Nerić, Danko 665

Nerić, Frenki 665

Nerić, Slavko 665
Neville Jones, Paulina 1340, 1341, 1483, 1484
Nezirević, Nazif 1743
Nezirević, Salih 1743
Nezirović, Ekrem 1743
Nezirović, Hamdija 1744
Nezirović, Ibrahim 1743
Nezirović, Suad 1743
Nice, Geofry 982, 1059, 1060, 1392
Nicholson, Harold 1497
Nieman, Grunt 1870
Nietzke, Ron 1136
Nikačević, Miodrag 761
Nikiforov 1921
Nikolić, Dragan 278, 358, 359, 365, 366, 500, 501, 508, 509, 510, 511, 512, 661, 737, 760, 763, 863
Nikolić, Novoslav 209
Nikolić, V. Momir 505, 523, 888
Nikolić, Zoran 687
Niković, Špiro 168, 182
Nikšić, Nurko 545, 551
Nilsen, Kjell Arild 95, 116, 180, 1027, 1081, 1082, 1083, 1088, 1122, 1123, 1167, 1324, 1343, 1542, 1554, 1555, 1564, 1647
Ninian, Stephen 1869
Ninić, Dijana 295
Ninković, Živomir 197
Nizić, Fadil 571
Noel, Malcolm 1146, 1148, 1149, 1150
Norac, Mirko 1453
Norbert, F. 300
Novak, Božo 197
Novak, Manfred 633, 637, 641, 752, 755, 756

Novaković, Mile 1376, 1845, 1848, 1857

Nović, Božo 1377

Nuhanović, Hasan 1088

Nuhanović, Avdija 528

Nuhanović, Đula 664

Nuhanović, Meho 277

Nuhanović, Selma 304

Nukić, Dželaludin 345

Nukić, Sadmira 345

Numić, Derviš 631

Nureski, Alija 253

Nureski, Iso 253

Nureski, Mirsad 253

Nureski, Nihad 253

Nurković, Fata 266

Nyambe, 282, 1035

O

O - Gon Kwon, 1656

Obermeyer, Z. 333

Obradović, Ljubomir 196

Obradović, Vuk 111, 116

Obrenović, Dragan 196, 212, 271

Obrenović, Dragomir 539

Odobašić, Jasmin 250, 252, 255, 303, 308, 312, 404, 408, 417, 429, 440, 445, 446, 448, 455, 619, 621, 623, 1742, 1806

Off, Carrol 291, 980, 985, 986, 1028, 1069, 1072, 1090, 1091, 1102, 1105, 1133, 1136, 1144, 1145, 1150, 1164, 1527, 1610, 1614, 1640, 1659

Ogata, Sadako 1107, 1108

Ognjenović, Slavko 1766

Ohlaye, Roble 1077

Ojdanić, Dragoljub 1654, 1728, 1829, 1830, 1832

Okanović, Indira 304

Okun, Ambassador 1539

Oman, Nicolas 1160

Omanić, A. 766, 769, 772, 774

Omanović, Ermin 310

Omanović, Hasan 253

Omanović, Mehmed 254

Omanović, Mirsad 930

Omanović, Šaćir 446

Omeragić, Adem 263

Omeragić, Rasim 434

Omeragić, S. 674, 676, 850, 907

Omeragić, Šukrija 519

Omerčić, E. 1575

Omerdić, Muharem 69, 254, 267, 317, 327, 328, 360, 365, 377, 378, 381, 382, 389, 396, 399, 400, 404, 405, 406, 412, 413, 414, 416, 417, 421, 423, 431, 479, 480, 481, 483, 487, 489, 504, 508, 542, 553, 589, 635, 649, 650, 651, 653, 654, 656, 658, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 671, 674, 680, 681, 682, 689, 703, 707, 709, 710, 711, 712, 714, 715, 716, 718, 720, 722, 727, 729, 732, 733, 734, 736, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 766, 768, 774, 776, 779, 785, 905, 907, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 1028, 1806, 1816

Omerhodžić, Alija 268, 518

Omerika, Ajna 265

Omerika, Amina 307

Omerika, Hata 265

Omerika, J. 343

Omerika, Saja 265

Omerika, Sudo 242, 265, 266, 307, 343, 557, 708, 777, 778, 896, 935

Omerović, Enis 242, 359, 632, 765, 789, 866, 906, 977, 981,

1062, 1075, 1516, 1540, 1604, 1621, 1622, 1624, 1625, 1626, 1639, 1662, 1667, 1668, 1669, 1670

Omerović, Husejin 300, 307, 508, 511, 512

Omerović, Sulejman 570, 579, 584

Omerspahić, Esmin 277

Omerspahić, Huso 277

Opakić, Muho 247

Opakić, Suljo 247

Opakić, Šaban 247

Opakić, Zumra 247

Orašnin, Vasilije 1864

Oreb, Muharem 250

Orentlicher, Diane F. 1601, 1604, 1606, 1610, 1613, 1626, 1630, 1639, 1643, 1650, 1651, 1654, 1659, 1668

Orić, Naser 1033

Orie, Alphon 1870

Orlović, Fata 912

Oro, Svetozar 57, 78, 114

Oručević, Almir 571

Osmanbegović, Arif 671

Osmanović, Azir 345

Osmanović, Fadil 574

Osmanović, Hajro 504

Osmanović, Ibro 508, 512

Ostojić, Mirica 743

Ostojić, Velibor 746, 1039

Ovčina, Azim 558, 560, 561, 788, 907, 935

Ovčina, Munib 558

Owen, David 70, 767, 892, 988, 995, 998, 999, 1000, 1006, 1010, 1011, 1015, 1017, 1018, 1019, 1020, 1063, 1072, 1074, 1084, 1108, 1133, 1149, 1162, 1163, 1165, 1166, 1167, 1169, 1170, 1171, 1307, 1309, 1315, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1326, 1337,

1338, 1339, 1341, 1344, 1345, 1346, 1351, 1361, 1386, 1388, 1389,
1393, 1405, 1406, 1414, 1428, 1430, 1434, 1447, 1450, 1454, 1459,
1460, 1464, 1483, 1503, 1505, 1509, 1510, 1514, 1518, 1527, 1528,
1532, 1546, 1574, 1576, 1609, 1610, 1759, 1799, 1834, 1891, 1985,
2046, 2047, 2072, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2082, 2089,
2096, 2102, 2120, 2199, 2226, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2236,
2243, 2250, 2256, 2276,

Owen, Roberts 1304

Owen, William 1320

P

Pajić, Đoko 487

Palavestra, Predrag 40

Palić, Avdo 281, 282, 283

Palić, Esmā 281

Pandurević, Aleksandra 719

Pandurević, Lazar 573

Pandurević, Neđo 573

Pandurević, Vinko 196, 212, 219, 278, 366, 500, 501, 763, 863, 1328

Pandžić, Abid 564

Pandžić, Asim 584

Pandžić, Bego 581

Pandžić, Ismet 584

Pandžić, Mensud 581

Pandžić, Šaban 244

Pandžić, Zehra 244

Panić, Mladen 710

Panić, Života 135, 164, 181, 182, 192, 1539

Panković, Nebojša 683

Papić, Dragan 327

Papić, Slavoljub 523

Papić, Žarko 38, 69
Paprić, Mladen 424
Paraš, Miroslav 805
Pardew, Jim 1086, 1304, 1318, 1414, 1420, 1423, 1477, 2089, 2243
Parsons, W. S. 1142
Pašić, Ahmo 311
Pašić, Derviš 519
Pašić, Dževad 158
Pašić, Enver 311
Pašić, Jusuf 773, 774
Pašić, Mersida 311
Pašić, Mesud 519
Pašić, Mujo 250, 311, 519
Pašić, Najdan 37
Pašić, Nikola 55, 75
Pašić, Radomir 816, 818, 819, 820
Pašović, Mersud 551
Pauli, Rosemarie 1304, 2089, 2243
Paunović, Dragoje 519
Pavelić, Ante 78
Pavićević, Branko 48
Pavlović, Bucu 45, 46
Pavlović, Marko 494, 836
Pećanac, Dragan 281
Pehilj, Sala 266
Pejanović, Mirko 1353, 1544, 1564, 1565, 1566, 1578, 1580, 2098
Pejović, Iljaz 512
Peković, Milenko 198
Pelemiš, Milorad 196
Pelemiš, Mišo 664

Pellnas, Bo 1088

Penbe Ciller, Tansu 1348

Pepić, Rafo 664

Perišić, Boban 665

Perišić, Momčilo 156, 162, 172, 177, 193, 194, 195, 200, 201, 211, 213, 217, 270, 1085, 1308, 1324, 1326, 1327, 1328, 1333, 1545, 1647, 1760, 1844, 1846, 1895, 1896, 1913, 1914, 1921, 1923, 1924, 1932, 1937, 1939, 1940, 1941, 1945, 1946, 1949, 1951, 1958, 1959, 1965, 1973, 1976, 1977, 1978, 1982, 1989, 1995

Perišić, Risto 279

Perović, Latinka 38, 43, 47, 49, 56, 60, 63, 64, 65, 72, 90

Perović, Zoran 665

Perry, William 1017, 1039, 1312, 2083, 2088, 2242

Pëtain, 985

Peterle, Alojz 126

Petković, Aco 573

Petković, Četko 573

Petković, Milenko 197

Petković, Milivoje 317, 323, 326

Petrašević, Pero 1856

Petrović, Đokica 197

Petrović, Đorđe - Karađorđe 55, 68

Petrović, Miodrag 843, 847, 892

Petrović, Petar Njegoš 53, 224

Pettigrew, David 348, 865, 901, 912, 1551, 1562

Peulić, Boško 1805, 1806

Pfaff, William 1319

Pictet, Jean 1881

Pilav, Asim 772

Pilić, Alija 259

Pilić, Fikra 259

Pirušić, Plema 266

Pizović, Avdo 575

Pjanić, Hasan 253

Pjanić, Jusuf 254

Pjanić, Mehmed 253

Pjanić, Rabija 254

Planinčić, Abaz 248

Planinčić, Hasan 734

Planinčić, Mujo 248

Planinčić, Slađan 665

Planojević, Mirko 665

Planojević, Mišo 665

Planojević, Ozren 665

Planojević, Slobodan 518

Planjo, Almas 578

Planjo, Miralem 578

Plavšić, Biljana 12, 91, 147, 148, 236, 237, 238, 240, 242, 268, 366, 371, 419, 421, 434, 439, 440, 441, 444, 447, 450, 459, 463, 465, 476, 491, 493, 499, 505, 513, 514, 516, 517, 529, 530, 533, 553, 555, 557, 563, 571, 576, 577, 586, 587, 760, 835, 906, 914, 916, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 934, 937, 982, 1333, 1657, 1659, 1799, 1965, 1967, 1969, 1972, 1977, 1978, 1987, 2009, 2161

Pleho, Galib 769

Plenča, Dušan 239, 240

Ploskić, Agan 307

Ploskić, Ajla 307, 707

Ploskić, Amar 307, 707

Ploskić, Amra 307

Ploskić, Emin 307

Ploskić, Jasminka 707

Ploskić, Samra 307
Pljevalčić, Vlatko 539, 551
Polutak, Mustafa 976, 981, 1038, 1109, 1164, 1323, 1437
Poljo, Mensud 260
Poljo, Šemso 526
Ponjavić, Rusmir 295
Popić, Vitomir 555, 709
Poplašen, Nikola 712
Popov, Nebojša 40
Popović, Božidar 412, 417
Popović, Mića 40
Popović, Milutin 400
Popović, S. 633, 637, 641, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 747, 754, 755, 756, 757
Popović, Špiro 519
Popović, Vujadin 197, 259, 278, 366, 500, 501, 763, 863
Posavljak, Muharem 430
Potočar, Stane 82, 83, 84, 97, 100
Powell, Collin 1133, 1134, 1154
Power, S. 749, 1140, 1141, 1142, 1144
Praljko, Slobodan 317, 323, 326
Praščević, Dobrašin 108, 170
Prcać, Dragoljub 365, 373, 375, 379, 381, 383, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 404, 410, 626, 634, 722, 726, 760
Premec, Vladimir 91
Preradović, Miloš 1808
Previšić, Boško 317
Prlić, Jadranko 317, 318, 323, 326, 1472, 1474, 1475, 1480
Prlja, Hasan 247
Prodanić, Milan 1538

Prodanović, Ilija 743
Prodanović, Milenko 503
Prodanović, Milivoje 708
Prohić, Ibrahim 1513, 1514
Prstojević, Nedeljko 12, 853, 1577, 1800, 1812
Pruščak, Kafija Hasan 943
Prutina, Fikret 579
Pržulj, Rade 573, 713, 715
Purić, Emin 819
Pustivuk, Krsto 243
Pustivuk, Momir 566
Pustivuk, Srđan 565
Pušić, Berislav 317, 323, 326
Puškar, Abdulah 773

R

Račić 1792
Radaković, Ilija 78, 85, 89, 90, 96, 97, 100, 104, 118, 119, 122, 127, 133, 158, 162, 163, 165, 172, 173, 176, 179, 183, 184, 187, 205, 206, 207
Radelić, Z. 1388, 1389, 1401, 1402, 1405, 1424, 1425, 1454
Radić, Boro 581, 586
Radić, Mlađo 365, 373, 375, 379, 381, 383, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 404, 410, 626, 634, 722, 723, 724, 726, 760
Radić, Predrag 397, 417, 910
Radić, Ratko 718
Radić, Trifko 11, 13, 866, 1775, 1776, 1812
Radmilović, Stanko 94
Radojević, Miladin 310, 674, 688

Radončić, Šeki 542
Radonjić, Slobodan 196
Radovanović, Simo 1817
Radovanović, Svetlana 331
Radović, Božo 573
Radović, Jure 699
Radović, Rade 714
Radulović, 737
Rahmani, Raif 295
Rahmanović, Eldin 247
Rajak, Novo 523
Rajić, Ivica 326, 327
Rakić, Šero 256
Ramić, Ahmed 309
Ramić, Amina 309
Ramić, Amir 309
Ramić, Džemalija 247
Ramić, Edin 342, 1379
Ramić, Edina 247
Ramić, Fahrudin 295
Ramić, Fatima 247
Ramić, Fikret 247
Ramić, Fuad 506, 507, 512, 513
Ramić, Hasib 309, 768
Ramić, Izet 573, 574
Ramić, Meliha 309
Ramić, Muhamed 309
Ramić, Salko 504
Ramić, Senadin 243, 251, 252, 253, 254, 302, 308, 343, 620, 621, 623, 624, 625, 626, 627, 882, 883, 915, 1781, 1782, 1997

Ramić, Suada 729
Ramić, Šefika 309
Ramulić, Smail 254
Ramulić, Vahid 254
Ranković, Aleksandar 37, 64
Raonić, Hajrudin 579
Rastoder, Šerbo 44, 54, 57
Rašević, Mitar 539
Rašidović, Rešad 1819
Raškaj, Fejzi 268, 504, 786
Rašković, Jovan 46, 61, 67, 70
Rašula, Nedeljko 423, 427
Rathfelder, Erich 300, 767, 984, 990, 991, 1004, 1019, 1028, 1032, 1052, 1056, 1057, 1058, 1067, 1071, 1072, 1074, 1078, 1079, 1087, 1111, 1113, 1164, 1165, 1166, 1321, 1451, 1517, 1525, 1526, 1650
Ratković, Radoslav 37
Ravlić, Aleksandar 910, 941, 942, 944
Razek Adnan Abdel 1103, 1119
Ražnatović, Mihajlo 1856
Ražnatović, Željko 68, 217, 1160, 1451, 1539, 1856, 1857, 1892
Reagan, Ronald 1316, 1609
Reault, Stefan 2091, 2245
Redžić, Hanka 255
Redžić, Mustafa 254
Redžić, Namir 308
Redžić, Samed 254
Redžić, Vahid 308
Rekić, Nedim 295
Relota, Josip 327
Remzej, Agnus 1037

Repić, 497, 498, 749
Repuh, Mirzet 562
Resulbegović, Osman 873, 935
Rešidović, Enes 1819
Rešidović, Muharem 575
Ribić, Zlatija 309
Ribić, Almasa 309
Ribić, Ismet 309
Ribić, Ismeta 309
Ribić, Sabrija 309
Ribić, Suvada 309
Ribić, Šefka 309
Ribić, Zijad 309
Ribić, Zijada 309
Ribić, Zlata 309
Ribić, Zoran 824
Richer-Lyonette E. 752
Richter D. Elihu 994
Riedlmayer, András 906
Rieff, D. 767, 1141
Rifkind, Malkolm 1008, 1009, 1012
Ristanić, Đorđe 1814, 1816
Ristanović, Zoran 657
Ristić, Rade 853
Rizvanbegović, Ali 936, 944
Rizvanbegović, Silva 769
Rizvanović, Hasan 1819
Rizvo, Ahmet 571
Rizvo, Hamid 583
Rizvo, Hasan 583

Robertson, Geoffrey 1646
Robinson, Patrick 1656
Robović, Mulo 464
Rogan, Branko 558
Romanić 410
Romić, Željko 197
Roosevelt, Theodor 1319
Rose, Michael 746, 1028, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042, 1043,
2052, 2083, 2205, 2206, 2237
Rosić, Jasminko 295
Rotim, Karlo 123, 127, 140
Rouz, Majkl 1308
Rupel, Dimitrij 126
Rupert, Smit 1974
Ružnić, Hase 446
Ryan, Michael 1319

S

Sabrihafizović, Džemail 1475
Sačić, Jelenko 857
Sadiković, Ago 773
Sadiković, Esad 773, 774, 775
Sagi, Shira 994
Salamović, Senahid 295
Salapura, Petar 1328
Salčinović, Fikret 248, 457
Salić, Bekto 523
Salihagić, Munib 487

Salihagić, Munir 930, 487
Salihagić, Zajko 519
Salihić, Nedžad 575
Salihović, Bego 254
Salihović, Đuzo 654
Salihović, Paša 499, 654
Salihović, Ramo 570
Salihović, Sadeta 654
Salihović, Sefer 254
Salkić, Bajram 584
Salkić, Ibrahim 469, 470, 471, 472
Salkić, Seid 579
Salkić, Semir 579
Salkić, Šaban 505
Samardžić, Milivoje 197
Samardžić, Neđo 359, 533, 595, 635, 643, 644, 645, 646, 675, 689, 690, 691, 693, 694, 695, 706, 707, 762, 790, 791, 793, 794, 894, 907
Samardžić, Zoran 689, 690
Samardžija, Dragan 573
Samardžija, Sreto 568
Samardžija, Zdravko 456
Sanader, Ivo 1422
Sandruddin, Aga Khan 984
Sapundžiju, Riza 102, 115
Saračević, Alma 310
Saračević, Irfan 1845
Sarajlić, Edhem 295
Sarajlić, Jasminka 295
Sarajlić, Mehmedalija 648, 726, 773
Sarić, Goran 1763

Sarpenter, Ted Galen 988
Sartr, Patrice 291, 1072, 1073, 1823
Satish, Nambiar 1018, 1025, 1029, 1103, 1119
Savić, Krsto 761, 777
Savić, Cvjetko 197
Savić, Jovo 539
Savić, Ljubiša Mauzer 491, 887
Savić, Momir 761
Schabas, William 994
Schwarz Schilling, Cristian 300, 745, 767, 795, 984, 990, 992, 1004, 1022, 1049, 1056, 1111, 1113, 1159, 1166, 1451, 1452, 1517, 1525, 1526, 1650, 2114, 2269
Scowcroft, Brent 1133
Seferović, Emir 426, 427
Seferović, Mensur 59
Seifert, R. 633, 647, 653, 754, 756
Sejdić, Džemal 579
Sejdić, Fahra 525
Sejdić, Haserad 1743
Sejdinović, Admir 345
Sejdinović, Nermina 345
Sejdulahović, Hasan 1819
Sejtarija, Atif 519
Sekule, William H. 284
Sekulić, M. 1374, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1382, 1383, 1388, 1389, 1394, 1397, 1400, 1401, 1402
Sekulić, Radomir 166
Sekulović, Zoran 539
Selak, Osman 164, 165, 166, 184, 188, 189, 190, 192, 205, 206, 210, 214, 215, 219, 1781
Selassij, Hail 1112

Selimović, Ibro 534

Selimović, Lutvija 787

Selimović, Meša 67

Selimović, Nusret 583

Selimović, Rasim 575, 579

Selimović, Seid 772

Sells, Michael Anthony 73, 233, 304, 635, 640, 641, 642, 644, 650, 663, 675, 746, 751, 752, 756, 757, 764, 767, 796, 797, 800, 802, 830, 834, 843, 852, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 898, 901, 907, 911, 912, 913, 927, 935, 941, 980, 990, 991, 992, 993, 995, 997, 999, 1001, 1002, 1008, 1009, 1019, 1020, 1022, 1026, 1028, 1038, 1039, 1040, 1042, 1050, 1051, 1052, 1057, 1058, 1068, 1072, 1110, 1117, 1134, 1142, 1146, 1147, 1148, 1149, 1153, 1154, 1157, 1158, 1159, 1160, 1164, 1165, 1169, 1761

Semiz, Dragan 573

Sewalla, John 1430

Shakespeare, William 1511

Shalikashvili, John 1636, 2088, 2242

Shalikashvili, Perry 1434

Shattuck, John 1086, 1635, 1640

Siječić, Jasmin 254

Siječić, Ragib 254

Siječić, Salko 254

Siječić, Sulejman 254

Sikirica, Duško 358, 377, 378, 379, 381, 383, 726, 727, 760, 1605

Sikor, Željko 773

Silajdžić, Haris 1301, 1314, 1315, 1345, 1350, 1352, 1354, 1355, 1383, 1386, 1423, 1469, 1474, 1475, 1477, 1478, 1483, 1484, 1486, 1487, 1490, 1491, 1492, 1493, 1494, 1495, 1498, 1499, 1500, 1503, 1531, 1582, 1583, 1584, 1614, 1951, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2275, 2277, 2278

Silber, Laura 59, 73, 74, 107, 114, 115, 116, 117, 146, 304, 984, 985, 1029, 1034, 1038, 1123, 1137, 1144, 1146, 1164, 1167, 1169, 1307, 1319, 1421, 1423, 1467, 1475, 1527, 1528, 1530, 1373, 1383, 1386, 1388, 1389, 1391

Simanić, Mile 1865

Simatović, Frenko 298, 852, 896, 1539

Simić, Blagoje 359, 368, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 590, 595, 596, 634, 737, 738, 750, 777, 795, 802, 803, 829, 859, 874, 886, 906, 925

Simić, Branko 15, 808, 809, 1833

Simić, Milan 466, 470, 471, 472, 760

Simić, Miodrag 1896, 1909

Simić, Novica 196

Simić, Ratko 743, 744

Simms, Brendan 331, 975, 990, 1004, 1005, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1015, 1016, 1017, 1038, 1043, 1088, 1123, 1136, 1137, 1139, 1164, 1165, 1649

Simonović, Boško 1820

Simonović, Konstantin 479, 483, 761

Simonović, Monika 740

Simonović, Vera 740

Simović, Tomislav 143, 144, 154

Sinanović, Ramiz 496

Siroos, M. 633

Sivac, Nusreta 775, 784

Skakavac, Momir 704

Skando, Nermin 581, 583

Skočajić, Milutin 196, 1825

Skopljak, Ferhat, 556

Skopljak, Muharem 249, 457

Skorić, Rajko 452

Skrbić, Petar 197, 1327

Skrobić, Boro 197

Sladoje, Čedo 197

Sladojević, Bogdan 197

Slijepčević, Asim 295

Sloboda, Džemo 715

Slocombe, Walt 1320

Smailović, Esad 247

Smailović, Hidajet 247
Smailović, Muhamed 247
Smailović, Redžo 247
Smailović, Smail 247
Smajić, Bajira 1744
Smajić, Azem 248
Smajić, Dževad 575
Smajić, Kasim 248
Smajić, Ramiz 574
Smajić, Samka 246, 516, 667
Smajić, Suljo 248
Smajić, Šemso 574
Smajkić, Arif 292
Smajlović, Fikret 485, 486
Smajlović, Hasan 250
Smajlović, Muhamed 249, 457
Smajlović, Nevzad 250, 742
Smajlović, Osman 496
Smith, Rupert 147, 976, 1043, 1044, 1045, 1047, 1048, 1049, 1318, 1320, 1621, 2053, 2055, 2057, 2085, 2206, 2207, 2210
Sobolevski, Mihael 44
Softić, Hamid 776
Softić, Meho 528
Softić, Sakib 335
Softić, Semir 528
Sokanović, Savo 196
Sokolović, Ferhat 908, 910, 913
Sokolović, Maksim 236
Sokolović, Mehmed 261, 262, 943
Sokolović, Zoran 94
Solak, Osman 519
Solana, Javier 1495, 1635

Soldo, Marinko 579, 580, 581, 582
Soldo, Mladen 569, 572
Soldo, Radovan 708
Sontag, Susan 588, 753, 990, 1004, 1105, 1146
Sorak, Ilija 573
Soroš, George 1011
Sovignet, Jose 1323
Spahić, Osman 824
Spahić, Remzija, 1743
Spahić, Vehid 579
Spasojević, Mićo 523, 525
Spasojević, Ratko 496
Srdić, Srđo 14, 148, 1821
Stakić, Milomir 365, 372, 373, 375, 376, 379, 380, 383, 390, 391, 392, 393, 399, 402, 404, 406, 407, 408, 410, 642, 720, 721, 722, 727, 747, 748, 749, 760, 763, 790, 791, 792, 794, 802, 804, 805, 874, 876, 882, 883, 914, 1648, 1780
Stambolić, Ivan 37, 38, 44, 45, 46, 47, 48, 52, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 73, 74, 77, 80, 83, 84, 113, 115
Stambolić, Petar 37, 38, 39, 41
Stanišić, Jovica 217, 270, 1538, 1539, 1642, 1643, 1844, 1846
Stanišić, Maksim 1586
Stanišić, Mićo 486, 488, 491, 747, 749
Stanišić, Nikola 566
Stanišić, Zoran 523
Stanković, Biljana 542
Stanković, Nebojša 470
Stanković, Radovan 359, 533, 595, 635, 644, 674, 675, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 701, 762, 790, 791, 793, 794, 894, 907
Stanton, H. Gregory 348, 994
Starčević, Gojko 196
Starogorac, Muradif 584
Starović, Vojislav 539

Stefanović, Predrag 539
Stefanović, Svetislav 240
Steinberg, Jim 1490, 1494, 1495, 1497, 1504
Steiner, Carlos Robert 1118
Steiner, Michael 1574, 1575, 1585
Stevanović, Božidar 166
Stevanović, Milorad 542
Stevanović, Vidosav 45, 46
Stević, Boro 771
Stewart, Bob 323
Stiglmayer, Alexandra 633, 637, 639, 669, 689, 709, 720, 735, 739, 741, 752, 754
Stjepanović, Savo 295
Stojanović, Svetozar 1073
Stojanović, Dubravka 35, 36, 43, 44, 49, 50, 51, 57, 58, 62, 72, 75, 76, 78, 1597, 1761
Stojanović, Mile 566
Stojanović, Nikola 40
Stojanović, Radoslav 280, 330, 335
Stojanović, Veljko 197, 212
Stojčević, Gojko 68, 69, 1333, 1334, 1335, 1336, 1949, 1961, 1965, 1975, 1977, 1979, 1980
Stojić, Bruno 317, 323, 326
Stojiljković, Veljko 1654
Stojković, Živorad 40
Stoltenberg, Thorwald 1044, 1166, 1483, 1532, 1539, 1546, 1852, 2053, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2082, 2120, 2206, 2230, 2232, 2233, 2236, 2276
Stora, Benjamin 300
Striković, Ermin 773
Strugar, Pavle 166
Stupar, Senaid 571, 750
Subašić, Jasmin 446

Subašić, Džemail 506
Subašić, Fuad 446
Subašić, Hasan 472
Subašić, Jasmin 446
Subašić, Sabid 1307, 1464, 1469, 1470, 1500, 1501
Subašić, Stojan 464
Subašić-Galijatović, Sabina 242, 359, 632, 752, 765, 789, 866, 906, 1604
Subotić, Bogdan 196, 1997
Sučić, Anto 170
Sućeska, Hadžira 518
Sućeska, Mustafa 260, 262, 263, 307, 315, 520, 521, 522, 523, 529, 669, 670, 776, 786, 845
Sudetic, Chuck 240, 311, 326, 797, 1112, 1146, 1147, 1323, 1324, 1645, 1646, 1653, 1657, 1658, 1742
Sulejmanović, Vasif 780
Sulić, 403
Sultanić, Edhem 450
Suljanović, Rufad 773
Suljević, Ismet 356, 357
Suljević, Munira 769
Suljević, Zićro 158, 160, 162, 163, 170, 172, 173
Suljić, Nevzad 250
Suljkić, Hivzija 872
Sušić, Husein 254, 255, 633
Sušić, Ibrahim 255
Sušić, Kemal 203, 1875
Sušić, Rasim 254, 255
Sušić, Sead 255
Sušić, Slavoljub 1333, 1963, 1965, 1980
Sutković, Naim 463
Suzan, Ismail Abo 304

Š

Šabanović, Đulesma 492

Šabanović, Fadil 267, 492, 575

Šabanović, Ferid 551

Šabanović, Ibro 261, 527

Šabanović, Mustafa 528

Šabanović, Naim 1744

Šabanović, Nasuf 584

Šabanović, Šaban 1743

Šabaredžović, Šerif 571

Šabić, Velid 190, 268, 501, 502, 503, 505, 506, 786, 841, 889

Šabović, Hasan 574

Šaćirbegović, Muhamed 1066, 1137, 1301, 1305, 1306, 1313, 1316, 1317, 1330, 1341, 1343, 1344, 1345, 1347, 1348, 1350, 1352, 1353, 1354, 1355, 1358, 1359, 1361, 1362, 1363, 1364, 1423, 1427, 1436, 1446, 1447, 1469, 1470, 1472, 1474, 1475, 1483, 1488, 1498, 1499, 1500, 1503, 1508, 1509, 1535, 2091, 2092, 2094, 2097, 2098, 2113, 2119, 2120, 2122, 2123, 2245, 2246, 2248, 2251, 2252, 2269, 2275, 2278

Šadinlija, Avdo 772

Šadinlija, Mesud 36, 43, 44, 54, 57, 92, 94, 97, 98, 100, 104, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 117, 127, 150, 155, 158, 160, 161, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 206, 212, 1168, 1725, 1727, 1728, 1729, 1741, 1765

Šahinović, Safija 256

Šainović, Mirjana 736

Šainović, Nikola 1654

Šantić, Aleksa 714, 1385, 1586

Šantić, Vladimir 327

Šarac, Džemil 81, 82

Šarac, Gvozden 573

Šarančić, Juso 265

Šarančić, Nefa 265

Šarčević, Edin 1521, 1530, 1543, 1549, 1550, 1553, 1554, 1556, 1557, 1558, 1588, 1589, 1594
Šarić, Šuhra 568
Šarić, Huso 256
Šarić, Meho 256, 367, 381, 383
Šarić, Zejna 256
Šarinić, Hrvoje 117, 2078, 2232
Šebić, Sead 769
Šehić, Džemo 579
Šehić, Ferid 583
Šehić, Hasnija 256
Šehić, Mirsad 583
Šehić, Safija 256
Šehovac, Milorad 212
Šehović, Hasib 574
Šekarić, Dragan 523, 524
Šemšić, Nermin 570
Šeparović, Zvonimir 1339
Šepić, Kemal 446
Šepilov, Viktor 1328
Šerić, Nedžad 773
Šestanović, Muhamed 176, 179, 198, 199, 291, 295, 302, 307, 309, 311, 312, 342, 343, 909, 1027, 1160, 1307
Šestić, Džemaludin 251, 380, 381, 382, 451, 645, 647, 765, 791, 792, 800, 806, 807, 867, 872, 875, 903, 907, 908
Šešelj, Vojislav 43, 51, 79, 1851
Šetić, Fuad 519
Ševo, Stevan 1386, 1398
Šikalo, Sevdal 266
Šimić, Petar 84
Šimšić, Boban 526, 527
Šipković, Asim 307
Šipković, Huso 307

Širak, Žak 1358, 1984, 1989
Šišić, Armin 295
Šišić, Nihad 295
Škiljan, Mujo 575
Škiljan, Osmo 574
Škiljan, Sead 575
Škiljević, Soniboj 573, 575
Škrbić 1646
Šljivar, Fehim 255
Šljivar, Ibrahim 255
Šolaja, Dragan 518
Šoljić, Vladimir 1453
Šoro, Aldijana 245
Šoro, Aldin 245
Šoro, Dževad 245
Šoro, Edhem 245
Šoro, Enes 245
Šoro, Esad 245
Šoro, Izet 245
Šoro, Jasna 245
Šoro, Kemal 245
Šoro, Kenan 245
Šoro, Memija 245
Šoro, Osman 245
Šoro, Sabaheta 245
Šoro, Suada 245
Šoro, Suljo 245
Šoro, Ševal 245
Šoro, Tahir 245
Špadijer, Balša 37
Špaga 415
Špegelj, Martin 83, 94, 96, 97, 101, 107, 111, 112, 117

Špirić, Nebojša 581, 583
Štrkalj, Dragan 192, 209
Šunj, Nusret 575
Šunj, Sulejman 579, 584
Šurbat, Bane 716, 717
Šušak, Gojko 1410, 1418, 1420, 1427, 1431, 1434, 1438, 1445,
1453, 1472, 1476, 1494, 1495
Šušić, Slavko 1545
Šušnjar, Selam 370
Šušnjar, Suad 309
Švarn, Filip 108

T

Tabeau, Ewa 292, 330, 331, 332, 333, 334, 352, 841, 847, 861, 862
Tadić, Duško 17, 174, 176, 178, 179, 180, 188, 193, 202, 203, 204,
205, 208, 209, 213, 218, 230, 236, 359, 365, 371, 372, 373, 374, 375, 376,
377, 379, 380, 382, 384, 386, 387, 388, 389, 390, 393, 394, 395, 396, 397,
398, 399, 400, 402, 403, 523, 634, 643, 647, 721, 722, 723, 728, 747, 748,
759, 760, 765, 789, 791, 792, 797, 798, 799, 802, 805, 807, 811, 874, 876,
883, 906, 909, 914, 916, 1334, 1335, 1369, 1537, 1540, 1541, 1542, 1707,
1710, 1762, 1780, 1781, 1869, 1870, 1872, 1889
Tadić, Ilinka 295
Tadić, Miroslav 359, 368, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472,
473, 474, 475, 590, 595, 596, 634, 737, 738, 750, 777, 795, 802, 803,
829, 859, 874, 886, 906, 925
Tadžić, Galib 253
Tadžić, Husein 253
Tafro, Aziz 246, 367, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 577,
578, 579, 580, 583, 584, 620, 750, 788, 1158, 1161
Tafro, Preljub 242, 244, 269, 302, 303, 310, 343, 367, 529, 533,
534, 535, 536, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 547, 548, 549,
550, 551, 553, 554, 573, 620, 677, 714, 771, 772, 894
Tahirović, Ćamil 571

Talbott, Strobe 1306, 1312, 1313, 1316, 1318, 1320, 1641
Talić, Almedina 309
Talić, Momir 182, 196, 202, 415, 811, 1781
Tanasković, Darko 148
Tanković, Mustafa 519
Tanović, Sabit 631
Tarasow 1645
Tarbuk, Slobodan 1392, 1399
Tarnoff, Peter 1142, 1154, 1304, 1305, 1309, 1416, 1642, 2088, 2092, 2243, 2246
Taschenbuch-Verlag, Fischer 633
Tatar, Besim 249
Tatar, Enes 249
Tatar, Kada 250
Tatara, Sadija 458
Tataragić, Mirsada 706
Tatarević, Edin 254
Tatarević, Elvedin 254
Tatarević, Hava 252, 625
Tatarević, Muharem, 252
Tatarević, Nihad 252, 625
Tatarević, Sejad 252
Tatarević, Senad 252
Tatarević, Zijad 252
Tatarević, Zilhad 252
Tefdedarija, Fahrudin 639
Tefterdar, Hasan 913
Telarović, Džafer 571
Tenić, Zinahid 1743
Tepavčević 1538

Tepić, Savo 455
Tepšić, Vaso 188
Termiz, Dževad 341
Terzić, Enes (Enez) 249, 457
Terzić, Hajra 248
Tešanović, Jasmina 1856
Tešanović, Ljiljana 570, 750, 788
Tešanović, Ljupko 573
Tešić, Dragiša 506
Tešić, Miladin 250
Thatcher, Margaret 981, 1015, 1016, 1051, 1058, 1163, 1164, 1462, 1534
Thomas, Charles 2084, 2238
Tica, Senad 447
Tickell, Crispin 1134
Tieger, Alan 1870
Tihić, Sulejman 469, 470, 472, 473, 590, 777
Timarac, Nedeljko 727
Tintor, Jovan 639, 709
Tinjak, Muškija 266
Tirić, Avdo 581, 583
Tochman, Wojciech 242, 265, 266, 307, 360, 382, 404, 502, 620, 635, 708, 723, 747, 751, 802, 874, 896, 1581
Todorović, Dragoljub 36, 37, 45, 46, 47, 48, 49, 54, 55, 60, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 119, 907, 913
Todorović, Dragan 664, 698
Todorović, Ljubinka 74
Todorović, Marko 542
Todorović, Milovan 201
Todorović, Rade 209
Todorović, Savo 1667

Todorović, Stevan 469, 761
Todović, Savo 539
Tokača, Mirsad 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340
Tolbolta, Strobe 1340
Tolimir, Zdravko 181, 183, 196, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 519, 520, 766, 767, 843, 891, 929, 930, 947, 1034, 1035, 1036, 1128, 1326, 1327, 1329, 1333, 1475, 1512, 1646, 1763, 1853, 1949, 1954, 1958, 1965, 1974, 1975, 1977, 1987
Tomanić, Milorad 48, 51, 54, 73, 103
Tomanić, Radivoje 196
Tomić, Dragan 528
Tomić, Stevan 196
Tomić, Yves 43, 44, 54, 75
Toplić, Nijaz 1744
Torbica, Milan 196
Torlak, Alija 943
Torlak, Amina 311
Torlak, Amira 310
Torlak, Aziz 545, 772
Torlak, Edhem 279, 591
Torlak, Elvir 310
Torlak, Emir 310
Torlak, Fatima 311
Torlak, Hamdija 281, 282, 519
Torlak, Jusuf 311
Torlak, Mina 310
Torlak, Mulija 311
Torlak, Munira 311
Torlak, Nermina 310
Torlak, Omer 311
Torlak, Rahman 311
Torlak, Ramiza 311
Toromanović, Hazim 446

Totten, Samuel 1142
Tovilović, Milenko 733
Trapara, 713, 714
Trbić, Jusuf 267, 303, 310, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 598, 658, 742, 743, 744, 770, 771, 780, 800, 830, 831, 832, 833, 835, 887, 926
Trbojević, D Mitar 166
Trbojević, Milan 13, 1811
Trebović, Redžo 777
Trifunović Učo, Mitar 363
Trifunović, Bogdan 85
Trifunović, Miladin 583
Trivić, Janko 825, 1742
Trkulja, Petar 1845, 1848
Trkulja, Svetozar 1996
Trnka, Kasim 1306, 1453, 1475, 2092, 2246
Trnjanin, Emka 252
Trubajić, Goran 713
Tucaković, Šemso 44, 905, 932, 933, 934, 943, 946
Tucić, Nikola 240
Tucker 1033
Tuđman, Franjo 49, 69, 70, 117, 118, 126, 131, 149, 217, 228, 229, 230, 289, 318, 1076, 1147, 1150, 1162, 1165, 1167, 1324, 1330, 1331, 1336, 1351, 1352, 1356, 1383, 1386, 1388, 1391, 1393, 1394, 1403, 1410, 1417, 1418, 1420, 1421, 1422, 1423, 1427, 1429, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436, 1437, 1444, 1445, 1447, 1450, 1455, 1464, 1465, 1467, 1471, 1472, 1475, 1476, 1478, 1479, 1480, 1483, 1493, 1495, 1496, 1497, 1498, 1500, 1501, 1502, 1503, 1508, 1510, 1513, 1515, 1518, 1528, 1532, 1535, 1542, 1560, 1595, 1637, 1850, 1898, 1924, 1950, 1991, 2004, 2005, 2006, 2040, 2074, 2077, 2078, 2094, 2102, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2118, 2120, 2122, 2123, 2133, 2156, 2157, 2228, 2232, 2245, 2248, 2257, 2265, 2266, 2267, 2269, 2274, 2276, 2278, 2279, 2290, 2297
Tuđman, Miroslav 1450, 1631
Tulek, Kemal 772

Tupurkovski, Vasil 102, 108, 115, 126, 131, 132, 133, 139, 140
Turajlić, Hakija 14, 767, 1072, 1823
Turan, Đasim 247
Turan, Esad 247, 450
Turan, Suad 247
Turan, Šerif 249, 250
Turan, Ševal 250
Turhan, Emin 907, 932, 943, 946
Turjačanin, Zehra 263, 264, 315, 844
Tus, Anton 119
Tutić, Sandra 309
Tutwiler, Margaret 1136, 1139
Tuzlak, Ćamil 932
Tuzlak, Mustafa 553

U

Ulemek (Luković), Mihailo Legija 1857
Unčanin, Boško 12, 434, 1791, 1792
Urošević, Brane 782
Urošević, Tomaš 782
Uzelac, Nikola 165
Uzunović, Enes 534, 772

V

Vajner-Čiča, Slaviša 668, 714
Van der Wind, Onno 259, 888
Vance, Cyrus 69, 70, 149, 151, 152, 175, 892, 1015, 1084, 1102, 1103, 1104, 1108, 1162, 1163, 1166, 1169, 1170, 1171, 1405, 1478, 1483, 1532, 1546, 1759, 1834, 1891, 1985, 2047, 2075, 2076, 2077, 2079, 2120, 2229, 2230, 2231, 2276
Vantić, Azur 295

Varošić, Ibrahim (Ibro) 247, 450
Varunek-Vujović, Gordana 769
Vasić, Dragomir 1862
Vasić, Goran 1073
Vasić, Miloš 108, 122, 141, 142, 158
Vasiljević, Aleksandar 474
Vasiljević, Beban 687
Vasiljević, Đoko 487
Vasiljević, Mitar 243, 263, 303, 307, 315, 521, 522, 527, 634, 669, 790, 791, 792, 843, 844, 845, 846, 860
Vasiljević, Radomir 315
Vasović, Aleksandar 122, 141, 142, 158
Vatreš, Esmin 517
Vatrić, Aziz 250
Vatrić, Zulfo 574
Veiz, Izeta 650, 651
Veiz, Munib 534, 545
Veiz, Zulfo 534
Veladžić, Abid 447
Velagić, Ferid 446
Veletovac, Hasan 364, 671, 672
Veletović, Avdo 845
Velić, Alija 254
Velić, Mejra 299
Velić, Melća 299
Velić, Mesud 254
Velić, Mevludin 299
Velimirović, Nikolaj 240

Verlašević, Medo 504
Veselinović, Ivan 100
Vidaković, Radomir 523
Vila, Jasmina 672
Vilić, Džemil 1819
Vilić, Fata 250
Vilić, Kasim 248, 457
Vilić, Mejra 257
Vilić, Melvin 248
Vilić, Rešad 248
Visarionovič, Josif Staljin 1421
Viseur-Sellers, Patricia 636, 747, 750, 762
Višković, Goran 662, 663, 761
Višnjic, Filip 330, 1725
Vještica, Miroslav 9, 15, 821, 913, 1739, 1840
Vlačić, Ljubomir 197
Vlačo, Branislav 580, 581, 582, 583, 585, 586, 710, 711
Vladičić, Zoran 539
Vlahović, Veljko 364, 665, 667, 781
Vlahović, Veselin 635, 712, 716, 717, 785, 787
Vlaisavljević, Mićo 196
Vlasi, Azem 55
Vlaškalić, Tihomir 38
Vojić, Ahmed 312
Vojić, Aldijana 256, 312
Vojić, Asmir 312
Vojić, Bego 256

Vojić, Fatima 256
Vojić, Hamza 256
Vojić, Muhamed 312
Vojić, Senija 256, 312
Vojić, Vahida 256
Vojniković, Sanel 253
Vojniković, Uzeir 253
Vojnović, Mišo 518
Voorhoevem, Joris 1049, 2055, 2209
Vohrah, Lal Chand 1869
Vrana, Edin 310
Vranić, Suada 633, 752
Vrbica, Ostoja 249
Vrević, Irfan 456
Vrlješ, Dragan 565, 566
Vrlješ, Rade 244, 562, 565, 566
Vržina, Čedo 662
Vučelić, Milorad 69
Vučetić, Slobodan 94
Vučičević, Rajko 1808
Vučinić, Perica 1565
Vučkić, Ifet 433
Vučković, 496
Vučurević, Božidar 852
Vujanić, Drago 423, 424
Vujasić, Dušanka 769
Vujičić, Dragan Bego 1847
Vujičić, Grujo 573

Vujin, Milan 1870
Vujović, Milan 539
Vukašinović, Dobrivoje 780
Vukašinović, Jadranko 665
Vukašinović, Miroslav 665
Vukašinović, Slavko 780
Vukaz, Admir 310
Vukić, Muharem 250
Vukić, Radislav 799, 1762
Vukić, Radoslav 397
Vukojčić, Slaviša 665, 930
Vukosav, Rade 1519
Vukov, Aleksandar 1856
Vuković, Dragan 782
Vuković, Drago 831
Vuković, Dragutin 687
Vuković, Jadranko 665
Vuković, Milovan 539
Vuković, Mustafa 295
Vuković, Nenad 1573
Vuković, Nikola 471
Vuković, Radmilo 695
Vuković, Radovan 539
Vuković, Veljko 706
Vuković, Vladimir 168, 182, 431
Vuković, Vlajko 665
Vuković, Zoran 246, 269, 359, 370, 530, 532, 533, 535, 538, 539, 634, 639, 640, 642, 643, 645, 646, 647, 649, 651, 673, 674, 675, 676,

677, 678, 679, 680, 684, 686, 688, 690, 692, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 706, 754, 755, 757, 758, 759, 760, 791, 792, 794, 849, 850, 874, 894, 932, 933

Vuletić, Bruno 52, 82

W

Wahlgren, Lars Erick 1096, 1098, 1099, 1107, 1109

Walker, Michael 1574, 1575, 1576, 1585

Walker, Stephen 1143, 1144

Wallac, Mike 1309

Walters, Vrayan 1109

Warren, Christopher 1362, 1363, 1391, 2089, 2122, 2123, 2243, 2265, 2266, 2278, 2279

Weiss, Birte 1128, 1129

Wenzel, Th. 633

Wernle Matić, Marija 1076, 1077

West, Rebecca 1006, 1145, 1146

Western, John 1144

White, John 1320

Wiesel, Eli 1142

Williams, Michael 211

Wirth, Timothy 1142

Wittek, Aleksandar 869

Wladimiroff, Michail 1870

Wooliamy, Ed 1137

Y

Yegaridar, Clinton 1520

Yeltsin, Boris 1340, 2271

Z

Zahiroić, Mustafa 1744

Zahirović, Edhem 253

Zahirović, Emir 253, 254

Zahirović, Enes 253, 254

Zahirović, Husein 254

Zahirović, Ibrahim 254

Zahirović, Omer 1819

Zahirović, Ramiz 254

Zahirović, Smajo 254

Zaimović, Adnan 295

Zametica, Jovan 1475

Zanović, Huso 556, 852

Zarić, Goran 451

Zarić, Simo 359, 368, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 590, 595, 596, 634, 737, 738, 750, 777, 795, 802, 803, 829, 859, 874, 886, 906, 925

Zeba, Stipe 248

Zec, Momir 196, 589

Zečević, Alen 873

Zečević, Berko 207, 214

Zečević, Ilija 523

Zećiri, Ismet 571
Zedong, Mao 1315
Zeher, Mujo 249, 457
Zeher, Nedim 250
Zekanović, Stojan 523
Zekić, Milivoje 197
Zelenović, Dragan 531, 533, 539, 634, 644, 675, 679, 680, 684, 685, 686, 690, 692, 697, 699, 700, 701, 702, 706, 761, 762, 763, 790, 791, 792, 794, 802, 849, 859
Zelenović, Dragutin 93
Zeljaja, Nedo 761
Zeljaja, Radmilo 196
Zeljović, Dragan 683
Zembo, Edin 451
Zenković, Adil 254
Zenković, Fadil 254
Zenković, Jusuf 254
Zenković, Šerif 254
Zgodić, Esad 43, 327, 798, 1124, 1164, 1167, 1421, 1422, 1423, 1487, 1488, 1489, 1552, 1553, 1555, 1761
Zgonjanin, Žarko 626
Zimić, Muša 246
Zimmermann, Warren 49, 82, 117, 118, 1082, 1135, 1144, 1150, 1414, 2071, 2224
Zimonja, Nikola 1385, 1386
Zjakić, Mirela 308
Zlatarac, Huso 579
Zlatarac, Nedžad 579

Zlatić, Hajrudin 770
Zlatić, Jasmina 770
Zoltkowski, Marcin 292, 332, 352
Zoranović, Mišo 665
Zoranović, Vinko 665
Zorić 445, 446
Zorić, Luka 197
Zorić, Zoran 426, 451
Zubak, Krešimir 1324, 1386, 1402, 1467, 1469, 1472, 1474, 1475, 1497, 1513, 2105, 2259
Zuberović, Ahmed 310
Zuberović, Ahmedin 310
Zuberović, Anes 310
Zuberović, Tima 310
Zukić, Fatima 308
Zukić, Kemal 905
Zülch, Tilman 348, 633, 752, 756, 802, 907, 908, 1025, 1032, 1135, 1747
Zulfikarpašić, Husein 946
Zulić 784
Zulić, Admir 254
Zulić, Armin 254
Zulić, Rasim 446
Zulić, Sabina 308
Zwaan, Tom 1507
Zwierzchowski, Jan 333, 334

Ž

Žanić, Ivo 119, 122

Žarković, Vidoje 36, 47, 49, 50, 52, 54, 57, 76, 77, 80, 84, 85, 89, 92

Ždrale, Danilo 244, 562

Ždrale, Dragan 244, 562

Žerić, Azra 774

Žigić, Zoran 365, 373, 375, 377, 379, 381, 383, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 404, 410, 626, 634, 722, 726, 760

Žirinovski, Vladimir 1160, 1161

Živanović, Jordan 1895

Živanović, Milenko 196

Živković, Ilija 908

Žučo 497

Župljanin, Slobodan 247

Župljanin, Stojan 397, 486, 488, 491, 747, 749

Žutić, Zdravko 451

Žužu, Miomir 1422

B. REGISTAR GEOGRAFSKIH POJMOVA

A

Abdića brdo 1379

Adžići 603

Aerodromsko Naselje (Sarajevo) 567, 713, 715

Afganistan 1012, 1532

Afrika 300, 1102, 1147

Agići 815

Ahatovići 564, 565, 566, 581, 586, 617, 631, 714, 897

Ahmići 323, 343, 2040, 2193

Aladinići 316,

Aladža 678, 687, 692, 698, 701

Albanija 225

Aleksandrovac 280, 340, 590

Alibegovići 736

Alići 609, 817, 878

Alžir 205, 300, 1032, 2204

Amerika 749, 868, 1301, 1312, 1364, 1365, 1465, 1740, 2006, 2047, 2071, 2087, 2090, 2091, 2092, 2096, 2110, 2121, 2133, 2239, 2240, 2242

Andrijevića 1944

Angola 1012

Ankara 1343, 1345, 1346, 1347, 1348, 1350, 1484, 2097, 2121, 2251, 2277

Arapuša 439, 441, 820, 821, 877, 916, 2106, 2261

Arlington 1303, 1305

Atlantski okean 983, 1008
Auschwitz 806, 808
Australija 593, 842
Austrija 126, 143, 837, 842, 1006
Avtovac 555, 556, 851
Azerbejdžan 1012
Azija 348, 842, 1105

B

Babanovac 1373, 2105, 2260
Baćina 556
Bajina Bašta 163, 263, 277, 279, 501
Bakovica 943
Balatun 310, 492
Balcovići 842
Balinovac 323
Balkan 42, 45, 48, 50, 51, 60, 64, 65, 69, 91, 148, 152, 186, 222, 224, 225, 226, 237, 908, 975, 983, 986, 990, 1004, 1007, 1011, 1015, 1020, 1043, 1060, 1109, 1125, 1130, 1142, 1145, 1146, 1147, 1155, 1166, 1244, 1248, 1254, 1259, 1262, 1278, 1281, 1303, 1304, 1305, 1307, 1310, 1311, 1316, 1317, 1318, 1319, 1321, 1322, 1323, 1328, 1329, 1343, 1347, 1351, 1358, 1412, 1431, 1438, 1473, 1475, 1490, 1512, 1522, 1527, 1532, 1654, 1761, 1763, 1918, 2001, 2009, 2044, 2071, 2086, 2089, 2092, 2097, 2115, 2153, 2161, 2203, 2224, 2225, 2226
Baljevac 1381
Baljkovica 841, 842
Banat 501
Banija 51, 115, 165, 182, 1375, 1387, 1398, 1399, 1400, 1403, 1808
Banja Luka 6, 15, 19, 23, 30, 69, 102, 155, 160, 163, 165, 168, 176, 182, 183, 186, 187, 191, 215, 239, 249, 251, 274, 289, 334, 340, 347, 361, 363, 365, 366, 372, 373, 375, 376, 378, 384, 385, 386, 391, 392, 393, 395, 396, 397, 406, 411, 412, 415, 417, 419, 420, 421, 427, 431, 433,

435, 437, 439, 453, 454, 455, 456, 458, 594, 595, 610, 622, 624, 628, 649, 729, 772, 796, 800, 801, 806, 807, 809, 810, 811, 812, 816, 817, 818, 819, 822, 855, 856, 862, 857, 858, 859, 861, 866, 874, 876, 877, 880, 883, 888, 901, 907, 908, 912, 913, 914, 915, 941, 942, 944, 1072, 1089, 1221, 1222, 1223, 1227, 1244, 1271, 1321, 1322, 1323, 1332, 1360, 1368, 1379, 1390, 1405, 1410, 1411, 1418, 1419, 1420, 1421, 1423, 1424, 1425, 1428, 1429, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1437, 1438, 1439, 1441, 1451, 1453, 1454, 1456, 1457, 1459, 1461, 1478, 1480, 1481, 1492, 1493, 1505, 1530, 1535, 1536, 1546, 1561, 1588, 1595, 1596, 1703, 1704, 1705, 1725, 1726, 1727, 1762, 1777, 1780, 1781, 1785, 1786, 1787, 1789, 1793, 1802, 1803, 1804, 1806, 1807, 1812, 1833, 1835, 1836, 1839, 1840, 1850, 1856, 1874, 1935, 1997, 2010, 2023, 2029, 2094, 2106, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2115, 2116, 2118, 2133, 2162, 2175, 2181, 2248, 2260, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2271, 2273

Banovac 1404

Banovići 272, 939, 1408, 1706, 2015, 2107, 2166, 2261

Bar 162, 542

Baranja 51, 105, 115, 125, 170, 1650, 1814, 1815, 1816

Bare 465, 631, 736

Bastasi 809

Batajnica 472, 589, 590, 1326, 1327

Batalovo Brdo 631

Batković 366, 411, 418, 433, 469, 472, 475, 485, 486, 487, 489, 491, 497, 499, 500, 501, 512, 514, 574, 576, 594, 658, 659, 664, 738, 742, 743, 749, 771, 831, 1819, 1820

Bavaria 30

Bavarska 24

Bebe 611

Beč 1186

Bećari 614

Begići 884

Begovača 484

Bejing 1293

Belgija 593, 842, 1316

Benkovac 1389, 1779, 2101, 2256

Beograd 13, 14, 19, 36, 37, 38, 39, 40, 42, 43, 44, 48, 49, 51, 53, 54, 57, 59, 60, 63, 64, 65, 67, 71, 73, 77, 81, 84, 85, 93, 97, 101, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 128, 131, 136, 149, 150, 154, 155, 158, 159, 160, 164, 166, 170, 174, 176, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 185, 193, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 208, 209, 210, 211, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 231, 232, 279, 280, 292, 300, 327, 330, 331, 352, 367, 448, 474, 490, 589, 591, 593, 629, 664, 767, 797, 810, 831, 841, 892, 907, 910, 928, 936, 975, 977, 981, 982, 986, 987, 990, 992, 997, 998, 1004, 1007, 1013, 1027, 1041, 1044, 1053, 1054, 1056, 1063, 1080, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1087, 1089, 1090, 1104, 1108, 1125, 1133, 1138, 1139, 1145, 1150, 1162, 1164, 1166, 1167, 1168, 1170, 1171, 1175, 1177, 1179, 1180, 1184, 1186, 1188, 1189, 1195, 1204, 1206, 1207, 1210, 1211, 1215, 1217, 1225, 1227, 1228, 1230, 1231, 1232, 1233, 1239, 1241, 1247, 1264, 1282, 1291, 1292, 1293, 1298, 1299, 1307, 1308, 1309, 1315, 1319, 1322, 1325, 1326, 1328, 1329, 1331, 1332, 1333, 1334, 1336, 1337, 1339, 1343, 1344, 1345, 1350, 1351, 1353, 1361, 1362, 1364, 1372, 1374, 1375, 1376, 1382, 1385, 1403, 1410, 1411, 1413, 1419, 1422, 1423, 1434, 1440, 1445, 1447, 1448, 1449, 1454, 1461, 1462, 1464, 1491, 1507, 1511, 1513, 1519, 1527, 1539, 1543, 1545, 1546, 1547, 1549, 1551, 1554, 1567, 1568, 1588, 1595, 1596, 1597, 1599, 1604, 1609, 1642, 1647, 1649, 1654, 1659, 1660, 1667, 1668, 1710, 1725, 1727, 1728, 1729, 1759, 1761, 1814, 1815, 1819, 1820, 1834, 1857, 1874, 1877, 1895, 1920, 1947, 1948, 1964, 1981, 1995, 2044, 2053, 2074, 2076, 2077, 2079, 2082, 2083, 2090, 2094, 2095, 2096, 2097, 2108, 2112, 2114, 2124, 2140, 2157, 2207, 2228, 2230, 2231, 2233, 2237, 2238, 2245, 2248, 2249, 2250, 2263, 2269, 2280, 2297

Berkley 73

Berlin 1012, 1532

Bešnjevero 885, 944, 1801

Betanija 564

Bezdan na Hrgaru (jama) 442

Bihac 13, 16, 118, 155, 163, 165, 166, 168, 232, 239, 243, 255, 296, 302, 308, 315, 328, 363, 367, 370, 407, 441, 443, 445, 447, 608, 618, 619, 620, 621, 622, 624, 722, 757, 766, 797, 800, 822, 823, 824, 842, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 866, 879, 880, 900, 907, 912, 916, 917, 944, 1038, 1040, 1041, 1042, 1074, 1094, 1100, 1106, 1110, 1157, 1183, 1206, 1213, 1221, 1222, 1223, 1265, 1273, 1276, 1290, 1331, 1351, 1369, 1374, 1375,

1376, 1377, 1378, 1380, 1381, 1382, 1384, 1388, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1398, 1401, 1402, 1403, 1406, 1407, 1428, 1437, 1439, 1441, 1444, 1446, 1447, 1477, 1519, 1521, 1645, 1802, 1804, 1837, 1841, 1902, 2011, 2017, 2022, 2023, 2052, 2064, 2100, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2112, 2162, 2163, 2169, 2174, 2175, 2206, 2208, 2242, 2254, 2256, 2257, 2259, 2260, 2261, 2267

Bihačka krajina 240, 2011

Bijela 1858

Bijeli Potok 493, 834

Bijeljina 14, 187, 239, 240, 262, 267, 272, 281, 310, 313, 364, 366, 466, 470, 472, 473, 484, 485, 486, 487, 490, 491, 500, 512, 514, 518, 577, 589, 590, 594, 649, 658, 659, 737, 738, 742, 743, 770, 771, 778, 779, 780, 800, 801, 830, 831, 832, 833, 859, 861, 862, 887, 888, 908, 926, 1170, 1219, 1221, 1222, 1223, 1244, 1271, 1335, 1360, 1567, 1574, 1580, 1655, 1657, 1706, 1731, 1755, 1795, 1814, 1815, 1816, 1819, 1820, 1988, 2010, 2011, 2014, 2015, 2029, 2031, 2032, 2162, 2163, 2166, 2175, 2181, 2184

Bijelo Polje 1400, 2104, 2259

Bikavac 263, 264, 265, 307, 315, 521, 669, 844, 846

Bileća 161, 162, 166, 170, 172, 173, 187, 239, 364, 533, 552, 554, 555, 556, 558, 559, 560, 561, 589, 594, 595, 689, 744, 800, 851, 861, 896, 907, 908, 935, 1170, 1221, 1222, 1223, 1706, 2010, 2162

Bilica 826

Biljani 12, 434, 881, 919, 920, 1793, 1794

Bioča 561, 581

Birač 11, 12, 19, 220, 507, 508, 833, 834, 1728, 1790

Bišćani 239, 252, 253, 254, 370, 372, 380, 390, 408, 607, 625, 626, 728, 805, 858, 882, 2024, 2175

Bisovački most 609

Bitino brdo 631

Bitolja (Bitola) 165

Bjelaj 443, 1406, 2106, 2261

Bjelašnica 212, 1025, 1168, 1184, 1370, 1372, 1769

Bjelave (Sarajevo) 909

Bjelovac 505
Bjelovar 108, 1424
Blace 615
Blagaj 321, 815, 816, 936
Blagaj-Japra 435, 437, 438, 609, 815, 816, 817, 878, 918
Blagaj-Rijeka 815, 878, 918
Blažuj 571, 577, 1567
Blažukovo 588
Blizna 1408, 2262
Blječeva 501, 603
Bočić 660
Boderište 1373
Bogatići 574
Bogovići 163
Bojanići 1454, 2115, 2271
Bok Jankovac 610
Bokšanica 277, 281
Bonn 40, 311, 313, 327, 348, 633, 634, 635, 765, 865, 873, 905, 980, 1339, 1341, 1522, 1649, 1660, 1806, 2096
Borač 554, 556
Boračko jezero 557, 707, 708
Borča 673
Borci 556
Borija 943
Borike 277, 280, 516, 519
Borisavac 616
Borje 605
Borke 708
Borovac 891
Borovo Selo 90, 131
Bosanska Dubica 239, 412, 447, 610, 628, 819, 856, 857, 858,

859, 861, 879, 900, 917, 944, 1221, 1222, 1223, 1424, 1425, 1426, 1440, 1424, 1425, 1426, 1440, 2011, 2162

Bosanska Gradina 367

Bosanska Gradiška 239, 447, 610, 629, 800, 856, 804, 809, 825, 857, 858, 859, 861, 917, 1221, 1222, 1223, 1833, 2011, 2162

Bosanska Jagodina 845

Bosanska Kostajnica 439, 819, 820, 1424

Bosanska krajina 13, 148, 162, 174, 183, 238, 239, 250, 251, 379, 419, 441, 593, 599, 618, 619, 621, 623, 722, 791, 796, 797, 805, 806, 811, 855, 867, 905, 907, 908, 910, 973, 1134, 1368, 1403, 1405, 1409, 1442, 1456, 1458, 1459, 1470, 1506, 1519, 1521, 1732, 1742, 1791, 1793, 1806, 1813, 1821, 2010, 2021, 2022, 2023, 2034, 2162, 2173, 2174, 2175, 2187

Bosanska Krupa 9, 11, 239, 363, 404, 439, 445, 446, 594, 609, 621, 627, 628, 800, 801, 820, 821, 822, 856, 857, 859, 861, 877, 878, 900, 916, 944, 1221, 1222, 1223, 1359, 1375, 1407, 1441, 1442, 1443, 1446, 1460, 1481, 1482, 1705, 1739, 1777, 1778, 2011, 2022, 2106, 2162, 2174

Bosanska Otoka 1777

Bosanska Posavina 149, 174, 235, 239, 621, 1162, 1471, 1472, 1479, 1480, 2008, 2010, 2022

Bosanski Brod 239, 629, 900, 901, 924, 973, 1162, 1359, 1459, 1471, 1706, 2010, 2162

Bosanski Novi 239, 252, 363, 395, 435, 437, 438, 439, 594, 595, 609, 629, 776, 778, 793, 800, 801, 813, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 856, 857, 858, 859, 861, 876, 878, 900, 917, 944, 1219, 1221, 1222, 1223, 1224, 1402, 1406, 1407, 1411, 1417, 1420, 1424, 1425, 1431, 1440, 1441, 1445, 1448, 1451, 1452, 1453, 1461, 1546, 1655, 1657, 1780, 1785, 2011, 2031, 2105, 2106, 2109, 2113, 2115, 2118, 2184, 2260, 2261, 2262, 2263, 2268, 2273

Bosanski Petrovac 13, 239, 308, 363, 443, 444, 445, 446, 594, 595, 609, 732, 784, 800, 801, 823, 824, 856, 857, 858, 859, 861, 876, 879, 880, 900, 918, 1221, 1222, 1223, 1379, 1388, 1392, 1393, 1405, 1406, 1407, 1427, 1428, 1438, 1441, 1460, 1477, 1481, 1705, 1802, 1837, 2010, 2102, 2106, 2257, 2162, 2261, 2264, 2267

Bosanski Šamac 239, 364, 465, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 486, 492, 589, 590, 612, 621, 622, 737, 738, 750, 777, 800, 801,

803, 829, 859, 861, 886, 900, 925, 1162, 1221, 1222, 1223, 1471, 1497, 1655, 1706, 2010, 2022, 2023, 2162, 2174

Bosansko Grahovo 163, 859, 900, 1381, 1388, 1392, 1460, 1477, 1479, 1480, 1481, 2101, 2255

Bosansko Suho Polje 924

Bosansko Vratilo 1409, 2107, 2262

Bosna (rijeka) 51

Bosna 123, 149, 227, 232, 316, 620, 621, 623, 906, 907, 909, 910, 911, 912, 932, 973, 1023, 1035, 1047, 1048, 1049, 1073, 1074, 1076, 1119, 1128, 1129, 1140, 1141, 1142, 1143, 1144, 1146, 1149, 1150, 1151, 1152, 1154, 1155, 1158, 1159, 1161, 1166, 1167, 1171, 1177, 1183, 1185, 1186, 1218, 1301, 1302, 1303, 1304, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1325, 1326, 1327, 1329, 1351, 1355, 1374, 1375, 1376, 1377, 1378, 1379, 1382, 1384, 1402, 1403, 1408, 1409, 1410, 1411, 1418, 1421, 1422, 1423, 1428, 1431, 1433, 1434, 1437, 1442, 1444, 1450, 1451, 1453, 1454, 1457, 1458, 1460, 1462, 1465, 1466, 1471, 1473, 1474, 1476, 1481, 1484, 1487, 1490, 1492, 1496, 1497, 1501, 1506, 1509, 1510, 1511, 1512, 1514, 1515, 1516, 1517, 1520, 1522, 1523, 1526, 1528, 1529, 1530, 1536, 1537, 1538, 1539, 1546, 1552, 1563, 1576, 1577, 1581, 1582, 1584, 1598, 1600, 1607, 1609, 1610, 1611, 1636, 1645, 1646, 1650, 1656, 1657, 1658, 1661, 1693, 1695, 1696, 1697, 1698, 1670, 1702, 1704, 1707, 1708, 1717, 1728, 1730, 1738, 1750, 1751, 1752, 1760, 1761, 1762, 1796, 1806, 1826, 1830, 1831, 1843, 1953, 2003, 2005, 2006, 2010, 2013, 2019, 2021, 2022, 2024, 2025, 2034, 2036, 2039, 2050, 2059, 2060, 2063, 2068, 2070, 2073, 2076, 2077, 2078, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2096, 2100, 2111, 2105, 2107, 2110, 2111, 2136, 2142, 2155, 2157, 2158, 2171, 2192, 2213, 2214, 2232, 2239, 2240, 2241, 2243, 2244, 2246, 2250, 2293, 2299

Bosna i Hercegovina 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 33, 35, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 48, 49, 51, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 82, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 104, 105, 106, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 124, 128, 129, 132, 133, 134, 135, 136, 138, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 199, 200, 201,

202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215,
216, 217, 218, 219, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231,
232, 233, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 246, 247, 248,
249, 250, 254, 257, 259, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 267, 268, 269,
270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 279, 280, 281, 282, 283, 284,
285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 296, 298, 300, 301, 302,
303, 307, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 318, 321, 325, 327, 328, 330,
332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 340, 342, 343, 344, 345, 346, 347,
348, 349, 350, 351, 355, 356, 357, 358, 360, 365, 366, 367, 368, 370,
372, 373, 374, 376, 377, 379, 381, 382, 384, 385, 387, 388, 389, 390,
391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 399, 401, 402, 403, 404, 405, 406,
407, 409, 411, 412, 413, 416, 419, 420, 421, 423, 426, 428, 435, 436,
439, 440, 441, 443, 444, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 454, 455, 456,
457, 458, 459, 460, 461, 463, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472,
473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 481, 482, 484, 485, 486, 487, 488,
489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 498, 499, 500, 501, 502, 503,
504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517,
518, 519, 520, 521, 522, 524, 529, 530, 531, 533, 534, 538, 539, 540,
541, 542, 543, 544, 545, 549, 550, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558,
559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572,
573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 583, 584, 585, 586, 587,
588, 589, 590, 591, 593, 595, 598, 599, 600, 619, 624, 632, 633, 634,
635, 637, 638, 640, 641, 642, 643, 645, 646, 649, 651, 653, 654, 655,
657, 658, 659, 662, 663, 665, 666, 667, 669, 671, 674, 675, 677, 678,
679, 680, 681, 682, 683, 686, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695,
699, 700, 701, 704, 706, 707, 708, 710, 712, 713, 716, 717, 719, 722,
723, 725, 730, 732, 733, 734, 735, 737, 738, 740, 744, 745, 746, 747,
748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 757, 759, 760, 761, 762, 763,
764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777,
778, 779, 782, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795,
796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809,
810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 821, 822, 823, 825, 826,
827, 828, 829, 832, 833, 834, 835, 836, 838, 840, 841, 842, 843, 846,
847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 859, 860, 861, 862,
865, 866, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879,
880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893,
894, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908,
909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 919, 920, 921, 922, 923,
924, 925, 926, 927, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 937, 938, 940,
941, 942, 945, 947, 948, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 980, 981, 982, 983,

985, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000,
1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012,
1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1022, 1024, 1025, 1026,
1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040,
1041, 1042, 1044, 1046, 1047, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055,
1056, 1057, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062, 1063, 1065, 1066, 1067, 1068,
1070, 1072, 1073, 1075, 1076, 1077, 1079, 1080, 1081, 1082, 1084, 1085,
1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1100,
1101, 1102, 1103, 1106, 1108, 1109, 1110, 1111, 1113, 1114, 1115, 1117,
1118, 1119, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131,
1132, 1133, 1134, 1135, 1137, 1138, 1139, 1140, 1141, 1144, 1147, 1148,
1149, 1150, 1151, 1152, 1154, 1153, 1154, 1156, 1157, 1158, 1159, 1160,
1162, 1163, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173,
1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1184, 1186, 1187,
1188, 1189, 1191, 1192, 1194, 1195, 1197, 1199, 1200, 1202, 1203, 1204,
1205, 1208, 1210, 1212, 1213, 1214, 1215, 1217, 1218, 1220, 1221, 1224,
1226, 1227, 1229, 1232, 1233, 1234, 1236, 1237, 1244, 1245, 1246, 1247,
1249, 1250, 1252, 1255, 1256, 1262, 1263, 1264, 1267, 1268, 1271, 1273,
1274, 1277, 1279, 1280, 1282, 1283, 1284, 1285, 1286, 1287, 1288, 1290,
1291, 1292, 1300, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1308, 1309, 1310, 1311,
1312, 1313, 1314, 1321, 1322, 1323, 1324, 1330, 1331, 1333, 1335, 1336,
1337, 1338, 1339, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348,
1349, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360,
1361, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369, 1371, 1372, 1373, 1374,
1376, 1377, 1381, 1382, 1383, 1386, 1387, 1388, 1394, 1397, 1398, 1401,
1402, 1403, 1405, 1407, 1409, 1410, 1411, 1413, 1417, 1418, 1419, 1420,
1421, 1422, 1423, 1424, 1427, 1428, 1429, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434,
1435, 1436, 1437, 1438, 1444, 1445, 1447, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453,
1455, 1456, 1457, 1459, 1460, 1461, 1462, 1465, 1469, 1470, 1471, 1472,
1473, 1474, 1475, 1476, 1477, 1479, 1480, 1482, 1484, 1485, 1486, 1489,
1490, 1491, 1492, 1496, 1497, 1500, 1505, 1506, 1507, 1510, 1511, 1513,
1514, 1516, 1517, 1518, 1519, 1520, 1521, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526,
1527, 1528, 1529, 1530, 1531, 1532, 1533, 1534, 1535, 1536, 1537, 1538,
1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1550, 1551,
1552, 1555, 1556, 1557, 1558, 1560, 1561, 1563, 1564, 1565, 1566, 1569,
1574, 1575, 1582, 1583, 1584, 1586, 1587, 1588, 1590, 1591, 1592, 1593,
1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599, 1600, 1601, 1603, 1604, 1605, 1606,
1607, 1609, 1610, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620,
1621, 1623, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633,
1634, 1636, 1637, 1638, 1640, 1642, 1644, 1645, 1647, 1649, 1650, 1651,

1655, 1656, 1657, 1659, 1662, 1663, 1664, 1665, 1668, 1669, 1670, 1693,
1695, 1696, 1697, 1700, 1701, 1702, 1703, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709,
1710, 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727,
1728, 1729, 1730, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1739, 1740, 1742,
1746, 1747, 1748, 1749, 1750, 1753, 1755, 1759, 1760, 1762, 1763, 1766,
1772, 1774, 1775, 1776, 1777, 1778, 1780, 1781, 1782, 1783, 1785, 1786,
1787, 1788, 1789, 1791, 1793, 1795, 1796, 1797, 1798, 1799, 1800, 1804,
1806, 1823, 1828, 1830, 1831, 1833, 1855, 1856, 1857, 1870, 1872, 1873,
1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1886, 1890, 1891, 1896, 1897,
1898, 1901, 1903, 1904, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1921, 1922, 1923,
1924, 1925, 1928, 1952, 1955, 1956, 1965, 1967, 1968, 1970, 1971, 1972,
1974, 1978, 1984, 1987, 1988, 1990, 2001, 2003, 2004, 2005, 2006, 2008,
2009, 2011, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2021, 2022, 2024, 2026,
2027, 2030, 2032, 2033, 2034, 2035, 2037, 2038, 2040, 2041, 2043, 2044,
2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2056, 2057,
2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2072,
2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084,
2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2094, 2095, 2096, 2097,
2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110,
2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122,
2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135,
2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2147, 2148,
2149, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2160, 2161, 2163, 2165, 2166,
2167, 2168, 2169, 2170, 2173, 2174, 2175, 2178, 2179, 2183, 2184, 2185,
2186, 2187, 2189, 2190, 2193, 2194, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201,
2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2213, 2214, 2215,
2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227,
2228, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240,
2241, 2242, 2244, 2245, 2246, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254,
2255, 2256, 2257, 2259, 2260, 2263, 2264, 2265, 2268, 2269, 2270, 2271,
2272, 2273, 2276, 2280, 2281, 2282, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289,
2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2300, 2301, 2302,
2303, 2304, 2305, 2306

Botonjici 255, 608, 1793, 1794

Brajdići 1400, 2104, 2259

Braniško Polje 280

Bratići 244

Bratislava 1293

Bratunac 14, 239, 258, 262, 267, 268, 272, 300, 305, 306, 309, 364, 486, 499, 500, 501, 502, 505, 506, 507, 508, 595, 602, 621, 622, 629, 658, 660, 743, 744, 768, 778, 786, 800, 801, 838, 841, 859, 861, 862, 875, 889, 927, 943, 945, 1044, 1219, 1221, 1222, 1223, 1557, 1567, 1655, 1728, 1766, 1824, 1825, 1861, 2010, 2014, 2015, 2022, 2023, 2025, 2031, 2162, 2166, 2174, 2175, 2176, 2184

Bravnice 1405, 1802, 2105, 2260

Brazil 1271

Brčko 160, 162, 239, 267, 313, 359, 364, 368, 418, 466, 469, 472, 475, 476, 477, 478, 479, 481, 483, 484, 486, 589, 594, 595, 613, 620, 621, 622, 635, 647, 649, 659, 737, 739, 740, 741, 742, 761, 766, 767, 770, 778, 779, 780, 798, 800, 801, 802, 803, 829, 861, 862, 872, 874, 886, 887, 902, 905, 907, 908, 911, 912, 925, 973, 1176, 1219, 1221, 1222, 1223, 1224, 1331, 1334, 1335, 1351, 1359, 1369, 1373, 1459, 1469, 1471, 1473, 1477, 1478, 1484, 1487, 1491, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1508, 1509, 1523, 1525, 1579, 1580, 1600, 1630, 1655, 1657, 1814, 1815, 1817, 1818, 1902, 1956, 2010, 2022, 2023, 2029, 2031, 2032, 2119, 2122, 2123, 2126, 2127, 2136, 2162, 2174, 2175, 2181, 2184, 2275, 2278, 2279, 2293

Brda 370, 372, 380, 382, 728, 749, 1858

Breza 940

Breza (jama) 557

Brežičani 858, 882

Brežljak 602

Brezova Ravan 277, 311

Brezovac 1401

Brezovo Polje 484, 485, 490, 740, 741, 742, 1817

Brighton 869

Briješće 937

Brioni 63, 126, 127, 131, 552

Brisel 152, 1186, 1316, 1495, 1623

Briševo 424, 883

Brkići 1793, 1794

Brložnik 891

Brštanica 528
Brus 591
Bruxelles 1011
Bubanj Potok 1538
Bučje 431
Budak 604, 1562, 1563
Budakovići 1762
Budim 420
Budimlić Japra 608, 1441
Bugar 1383, 2100
Bugarska 1006, 1018
Bugojno 295, 323, 445, 921, 922, 1379, 1481, 2040, 2169, 2193
Buk Bijela 245, 532, 605, 622, 645, 647, 674, 677, 680, 692, 639,
700, 701, 702, 2023, 2029
Bukova glava 1409, 2107, 2262
Bukovac 1818
Bukovica 610
Busovača 2193
Bukreš 310
Bukvik 1818
Buna 321
Bunarevi 622, 1439, 2023, 2112
Burića brdo 1816
Busnova 627
Busovača 316, 323, 852, 2040
Butila 567, 1567
Butmir 364, 514, 552, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 714, 937
Bužim 118, 217, 1375

C

Cambodia 1141, 1142

Caparde 742

Carevo Polje 612, 922

Cavtat 1372

Cazin 118, 239, 917, 1062, 1089, 1374, 1375, 1377, 1383, 1846, 2011, 2120, 2162, 2276

Centar (Sarajevo) 239, 292, 339, 340, 352, 364, 561, 564, 630, 722, 723, 725, 800, 861, 1575, 1583, 1584, 2162

Cerovac 502

Cerska 14, 190, 257, 297, 298, 299, 300, 301, 604, 658, 743, 838, 839, 841, 842, 1032, 1033, 1034, 1074, 1822, 2051, 2204, 2205

Cetingrad 328

Chicago 1017

Ciganluk 739, 740, 1816

Ciglane 498

Cikotsko polje 364

Cleveland 1294

Colorado 1302

Copenhagen 1140, 1142

Crkvina 364, 466, 471, 473, 474, 737, 2023

Crljeni 881

Crna Gora 15, 17, 35, 44, 51, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 65, 77, 91, 110, 114, 115, 118, 119, 120, 121, 124, 128, 132, 133, 134, 137, 140, 143, 144, 149, 150, 151, 153, 161, 162, 166, 170, 180, 183, 185, 187, 191, 192, 193, 201, 202, 203, 205, 208, 214, 222, 225, 226, 227, 230, 237, 271, 274, 287, 288, 289, 302, 333, 334, 335, 367, 482, 531, 541, 542, 550, 561, 589, 598, 599, 600, 635, 677, 681, 692, 697, 709, 763, 801, 832, 848, 849, 850, 851, 852, 894, 899, 905, 947, 948, 1069, 1075, 1079, 1081, 1084, 1093, 1165, 1170, 1188, 1189, 1192, 1194, 1195, 1196, 1197, 1208, 1209, 1210, 1211, 1212, 1217, 1228, 1231, 1239, 1240, 1241, 1246, 1271, 1283, 1305, 1309, 1368, 1419, 1428, 1444, 1470, 1479, 1521, 1523, 1540, 1542, 1545, 1546,

1547, 1551, 1552, 1592, 1596, 1599, 1622, 1637, 1639, 1644, 1646, 1649, 1653, 1657, 1658, 1667, 1668, 1669, 1759, 1762, 1843, 1869, 1870, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1890, 1892, 1917, 1919, 1921, 1924, 1925, 1941, 1942, 1943, 1944, 1956, 1965, 1969, 1972, 1976, 1977, 1982, 1985, 2002, 2006, 2013, 2016, 2018, 2020, 2021, 2022, 2042, 2045, 2046, 2048, 2061, 2062, 2063, 2068, 2080, 2081, 2083, 2089, 2100, 2126, 2131, 2134, 2139, 2141, 2142, 2143, 2144, 2154, 2158, 2165, 2168, 2169, 2172, 2173, 2195, 2198, 2199, 2201, 2215, 2216, 2217, 2222, 2234, 2235, 2237, 2244, 2254, 2281

Crna Rijeka 212, 815, 1454, 1863, 2115, 2271

Crnalići 255

Crnča 528, 671

Crnčići 615

Crni Potok 279

Crni vrh 601, 837, 841, 2024

Crnoriječka visoravan 1368, 2099, 2254

Crvanj 265

Crvena zemlja 608, 1384, 1389, 1390

Crvene stijene 163

Č

Čačak 143, 214, 781

Čađavica 1439, 1440, 1454, 1481, 1482, 2113, 2115, 2268, 2271

Čajetina 590

Čajniče 155, 239, 364, 529, 530, 535, 615, 621, 707, 800, 801, 848, 861, 862, 872, 893, 931, 943, 945, 1221, 1222, 1223, 1706, 2010, 2022, 2162, 2174

Čančari 601

Čanje 265, 556

Čapljina 172, 316, 318, 319, 321, 323, 852, 936, 2040, 2193

Čarakovo 254, 255, 308, 370, 372, 380, 625, 626, 728, 775, 805, 858, 882, 915, 1809, 2024, 2175

Čavarine 364, 514
Čavčići 891
Čečenija 1340
Čehići 1793
Čehoslovačka 998, 1165, 1166, 1522
Čejvani 826
Čelebići 330,
Čelikovo Polje 932
Čelinac 9, 239, 447, 595, 800, 825, 857, 858, 859, 880, 923, 1221, 1222, 1223, 1704, 1705, 1742, 1743, 1744, 1747, 2010, 2107, 2162
Čelopek 364, 492, 496, 497, 498, 595, 657, 749, 785, 1397, 2104, 2259
Čemernica 1802
Čerkazovići 462, 612
Čeruzići 1858
Češka 1723
Čile 1309
Čirkići 449
Čirkino Brdo 250, 610, 732, 734, 826
Čitluk 316
Čohodar-Mahala 245, 552
Čujelo 608
Čujića Krčevine 1401
Čuklić 1802

Ć

Ćehotina 702
Ćela 882
Ćoralići 1375
Ćukovi 312, 441, 823, 916
Ćurevo 932

D

Dabar 428

Dabovci 250, 449, 455, 732

Dagalj 554

Dalmacija 51, 1384, 1388, 2101, 2255

Danska 842

Darfur 994

Dayton 902, 983, 1086, 1122, 1179, 1275, 1301, 1303, 1323, 1324, 1326, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1334, 1335, 1357, 1366, 1387, 1409, 1464, 1467, 1468, 1469, 1472, 1473, 1474, 1475, 1476, 1477, 1480, 1482, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1491, 1492, 1493, 1494, 1496, 1498, 1499, 1503, 1504, 1506, 1507, 1508, 1510, 1511, 1512, 1515, 1517, 1518, 1519, 1522, 1523, 1525, 1526, 1527, 1528, 1529, 1530, 1531, 1533, 1534, 1535, 1536, 1537, 1544, 1545, 1546, 1547, 1549, 1560, 1564, 1568, 1574, 1575, 1576, 1589, 1601, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613, 1624, 1630, 1634, 1640, 1641, 1648, 1653, 1658, 1661, 1983, 1986, 2021, 2090, 2094, 2095, 2114, 2119, 2120, 2121, 2123, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2142, 2147, 2148, 2149, 2249, 2250, 2270, 2273, 2275, 2277, 2281, 2282, 2284, 2285, 2297

Debelo brdo 622, 841

Debeljača 1381

Dedići 815

Delići 1408, 2107, 2261

Demiševci 1454, 2115, 2271

Den Haag/Hag 50, 67, 95, 126, 135, 136, 189, 273, 280, 288, 290, 291, 292, 298, 334, 335, 352, 367, 482, 618, 764, 767, 797, 866, 906, 981, 999, 1011, 1034, 1324, 1359, 1371, 1474, 1542, 1564, 1586, 1603, 1605, 1612, 1613, 1621, 1622, 1624, 1638, 1644, 1646, 1647, 1659, 1662, 1667, 1668, 1889, 2015, 2139, 2167, 2296

Dergići 607

Derventa 160, 162, 239, 363, 412, 431, 663, 734, 924, 942, 1359, 1471, 1706, 1863, 2010, 2162

Desna Novoselija 942

Devetak 277

Didovići 609

Dinara 1372, 1379, 1380, 1384, 1389, 1390, 1393, 1395, 2103, 2259

Divič 69, 364, 494, 498, 657, 739, 837, 901, 902, 911, 912, 927, 942

Dizdarev potok 622

Dizdareva njiva 605

Dobanovci 17, 18, 216, 231, 232, 891, 1083, 1171, 1179, 1225, 1226, 1232, 1237, 1239, 1241, 1277, 1278, 1308, 1329, 1333, 1335, 1337, 1361, 1403, 1506, 1511, 1542, 1543, 1600, 1890, 1948, 1964, 1980, 1986, 2078, 2232

Doboj 155, 163, 236, 239, 256, 363, 367, 412, 431, 435, 438, 439, 486, 501, 574, 595, 611, 649, 735, 736, 737, 779, 784, 800, 801, 804, 806, 816, 817, 828, 861, 862, 885, 886, 908, 924, 945, 1221, 1222, 1223, 1359, 1370, 1408, 1409, 1451, 1461, 1526, 1655, 1706, 1762, 1862, 2010, 2029, 2032, 2107, 2162, 2181, 2262

Dobovsko 1376

Dobrenica 1381

Dobrinja 332, 574, 766, 899, 1762, 1856

Dobro Polje 212, 524

Dobroševići 714

Dobrun 892

Dolovljani 815

Domazeti 1793, 1794

Donja Brka 1368, 2099, 2254

Donja Ćela 729

Donja Dragotinja 858

Donja Mahala 322

Donja Puharska 915

Donja Sanica 881, 920

Donje Kolibe 924

Donje Polje 552, 703, 894, 895, 932, 934

Donji Pridjel 465

Donji Agići 815, 816, 878, 918

Donji Biljani 1793

Donji Bišćani 918

Donji Hasići 886

Donji Kamengrad 919

Donji Lapac 443, 823

Donji Vakuf 267, 364, 412, 462, 463, 612, 785, 800, 829, 856, 857, 858, 859, 861, 880, 901, 912, 921, 943, 1221, 1222, 1223, 1321, 1359, 1388, 1392, 1404, 1405, 1459, 1460, 1481, 1705, 1838, 2101, 2105, 2255, 2260

Dragača 244, 562

Draganovići 881

Dragaraj 428

Dragaš 1920

Dragići 581

Dragoraj 612

Drava 76

Dretelj 316, 317, 320, 322

Drežnik Grad 1397, 1401, 2104, 2259

Drina 9, 14, 17, 44, 50, 51, 67, 68, 72, 207, 231, 235, 246, 260, 261, 262, 263, 264, 277, 278, 279, 280, 310, 361, 492, 497, 515, 520, 522, 527, 528, 529, 540, 542, 543, 545, 546, 547, 551, 592, 629, 635, 669, 670, 700, 703, 706, 767, 776, 790, 842, 843, 844, 845, 846, 872, 890, 907, 933, 1075, 1082, 1207, 1227, 1228, 1334, 1376, 1489, 1490, 1491, 1542, 1543, 1547, 1557, 1725, 1726, 1727, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1749, 1751, 1752, 1753, 1756, 1759, 1772, 1825, 1826, 1828, 1830, 1842, 1864, 2160, 2162, 2177

Drinsko Pušindo 614

Drinjača 364, 493, 595, 656

Drmaljevo 328

Drniš 1389, 2101, 2256

Drugača 243

Drvar 187, 188, 197, 239, 363, 440, 445, 446, 447, 609, 857, 859, 1376, 1380, 1384, 1387, 1388, 1405, 1406, 1407, 1441, 1460, 1477, 1479, 1480, 1481, 1837, 2010, 2101, 2105, 2106, 2162, 2250, 2260, 2261

Drvetina 922

Duboštica 939

Dubovik 845

Dubovsko 1406, 2106, 2261

Dubrave 328, 329, 609, 917, 1406

Dubravice 324

Dubrovnik 51, 85, 161, 982, 1043, 1124, 1259, 1479, 1850, 2053, 2120, 2206, 2276

Duge 316

Dugo Polje 503

Duliba 609

Duljci 256, 312, 443, 916

Duljevac 518, 605

Dunav 44, 1079

Durići 605

Düsseldorf 230, 236

Dvor na Uni 1397, 1399, 1402, 1403, 1424, 1426, 1859, 2104

Đ

Đidevo bare 552, 606

Đulići 493, 834

Đurđevača 617, 630

DŽ

Džaferagići 1793

Dželilovac 1404, 2105, 2260

Džibuti 1077

E

Egipat 1307

Ekići 815, 817, 878

Engleska 869, 1085, 1923

Etiopija 1112

Evropa 64, 72, 93, 137, 236, 272, 316, 348, 819, 842, 847, 869, 978, 983, 984, 989, 990, 992, 1003, 1004, 1005, 1008, 1009, 1015, 1022, 1030, 1031, 1042, 1046, 1052, 1054, 1056, 1057, 1058, 1060, 1073, 1096, 1111, 1112, 1113, 1123, 1126, 1127, 1132, 1133, 1135, 1136, 1140, 1143, 1147, 1148, 1151, 1153, 1160, 1161, 1179, 1183, 1196, 1201, 1208, 1244, 1255, 1257, 1258, 1259, 1276, 1277, 1283, 1288, 1289, 1304, 1305, 1312, 1316, 1320, 1322, 1347, 1394, 1422, 1465, 1488, 1492, 1506, 1507, 1519, 1520, 1522, 1528, 1530, 1589, 1602, 1645, 1646, 1653, 1654, 1658, 1660, 1724, 1728, 1730, 1750, 1752, 2014, 2043, 2044, 2047, 2048, 2049, 2051, 2055, 2064, 2070, 2073, 2074, 2081, 2082, 2085, 2086, 2090, 2092, 2094, 2096, 2119, 2130, 2136, 2144, 2146, 2196, 2202, 2204, 2208, 2227, 2228, 2239, 2241, 2242, 2248, 2275

F

Fajtovci 821

Fakovići 1864

Faletići 1493

Fazlagića Kula 555, 556

Filadelfija 1141

Finchley 1016

Finska 593

Foča 24, 30, 69, 155, 165, 212, 236, 239, 242, 244, 245, 262, 268, 310, 343, 361, 362, 364, 367, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 539, 541, 542, 545, 548, 551, 552, 554, 556, 574, 576, 594, 595, 605, 620, 621, 622, 637, 639, 640, 642, 643, 645, 647, 649, 650, 651, 653, 670, 674, 675, 677, 678, 679, 680, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689,

690, 693, 694, 695, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 746, 749, 756, 757, 771, 772, 778, 783, 793, 800, 801, 848, 849, 850, 855, 859, 861, 862, 872, 876, 894, 895, 901, 903, 907, 908, 912, 931, 932, 933, 934, 943, 946, 1039, 1221, 1222, 1223, 1320, 1547, 1557, 1580, 1655, 1659, 1706, 1728, 1958, 2010, 2022, 2023, 2029, 2031, 2053, 2093, 2162, 2174, 2175, 2181, 2184, 2191, 2206, 2247

Francuska 62, 300, 593, 752, 767, 981, 984, 998, 999, 1004, 1011, 1015, 1017, 1019, 1020, 1028, 1056, 1060, 1061, 1062, 1063, 1074, 1085, 1097, 1111, 1180, 1187, 1198, 1199, 1213, 1214, 1215, 1260, 1268, 1275, 1285, 1288, 1304, 1318, 1319, 1323, 1325, 1326, 1327, 1340, 1452, 1478, 1514, 1515, 1519, 1539, 1545, 1647, 1923, 1986, 2043, 2048, 2051, 2061, 2074, 2079, 2081, 2083, 2090, 2114, 2129, 2196, 2201, 2227, 2233, 2235, 2237, 2238, 2244, 2270, 2280, 2286

Frankfurt 633

Frkašić 1400, 2104, 2259

G

Gabela 316, 317, 319

Gacko 239, 364, 530, 552, 554, 555, 556, 561, 589, 595, 615, 621, 673, 674, 688, 689, 709, 800, 801, 850, 861, 895, 908, 935, 946, 1221, 1222, 1223, 1706, 2010, 2022, 2023, 2162, 2174

Gare 939

Gašinac 322

Gazimestan 47, 58, 59, 60

Gerzovo 942

Gladovići 305, 1088, 1826

Glamoč 163, 588, 856, 857, 858, 859, 920, 1240, 1257, 1380, 1381, 1387, 1388, 1389, 1460, 1477, 1479, 1705, 1837, 1988, 2101, 2255

Glavatičevo 936, 1409, 2108, 2262

Glavičina 937

Glina 115, 593, 1385, 1386, 1389, 1399, 1400, 2101, 2256

Glogova 501, 603, 659, 660, 743, 841, 889, 927, 928

Glumina 601

Gođenje 277, 891, 940

Godijeno 245, 932, 934

Godinja 631

Godinjske Bare 618

Gola Plješevica 1397, 2259

Goli otok 236

Golo brdo 564, 631, 1321, 2093, 2248

Golubić 441, 442, 916, 1374

Golubnjača 446

Gomjenica 882

Goražde 155, 167, 190, 232, 239, 269, 280, 286, 293, 294, 297, 302, 307, 315, 343, 519, 523, 524, 535, 538, 541, 542, 550, 588, 615, 695, 706, 769, 842, 847, 848, 860, 861, 862, 872, 893, 931, 946, 973, 1002, 1010, 1038, 1039, 1041, 1042, 1045, 1047, 1074, 1075, 1083, 1094, 1100, 1110, 1176, 1180, 1188, 1196, 1221, 1222, 1223, 1239, 1240, 1250, 1252, 1255, 1264, 1265, 1266, 1268, 1276, 1283, 1284, 1290, 1310, 1318, 1320, 1331, 1334, 1351, 1358, 1359, 1371, 1372, 1411, 1448, 1449, 1469, 1473, 1479, 1488, 1489, 1490, 1491, 1505, 1506, 1511, 1537, 1547, 1557, 1728, 1730, 1732, 1749, 1752, 1762, 1764, 1766, 1768, 1772, 1852, 1853, 1854, 2010, 2017, 2052, 2053, 2054, 2064, 2085, 2086, 2093, 2119, 2162, 2169, 2206, 2207, 2208, 2240, 2242, 2247, 2275

Gorica 1802

Gorice 613, 614, 622, 2023

Gorinja 441

Gorjevac 1403

Gornja Bijenja 266

Gornja Bioča 244, 562, 586, 719

Gornja Gnojnica 936

Gornja Lijeska 265, 846

Gornja Mahala 421, 524

Gornja Sanica 434, 881, 920

Gornje Mladice 1321, 2093, 2248

Gornje Podrinje 904
Gornje Polje 532, 679, 680, 686
Gornje Rakane 1441
Gornje Rakitno 557
Gornji Agići 252, 815, 816, 878, 918
Gornji Bušević 1407, 2106, 2261
Gornji Dobratić 1402
Gornji Dobratin 2105, 2260
Gornji Hasići 886
Gornji i Donji Budelj 434
Gornji Kotorac 574
Gornji Ribnik 814
Gornji Šeher 942
Gornji Vakuf 316, 323, 1025, 2040, 2193
Gospić 135, 1396, 2259
Gotingen/Gottingen/ Göttingen 633, 865, 874, 905, 980, 1266,
1522, 1649, 1806
Grab 942
Grabež 1379, 1407
Grabovac 1397, 2259
Grabovica 330, 363, 453, 454, 455, 458, 595
Grabovina 319
Gračac 1389, 2101, 2256
Gračanica 58, 515, 588, 814, 833, 851, 890, 939, 1706
Gradačac 296, 364, 367, 738, 867, 872, 939, 973, 1471, 1706,
1809, 2169
Gradina 1404, 1826, 1830, 2105, 2260
Gradine 1858
Gradiška 319, 1838
Gradska 319, 321
Grahovci 316, 325, 2040, 2193

Grahovo 184, 856, 857, 900, 1257, 1379, 1384, 1387, 1389, 1837, 1988, 2255

Grapska 465, 611, 735, 736, 945

Graz 289, 1075, 1421, 1471, 1526, 1725, 1728

Grbavci 602

Grbavica 574, 576, 595, 631, 649, 665, 667, 709, 715, 716, 717, 785, 787, 854, 1489, 1490, 1491, 1563, 1565, 1568, 1569, 1570, 1573, 1574, 1575, 1578, 1581, 1582, 1584, 1585, 2029, 2181

Grebnice 886

Grčka 275, 347, 1006, 1060, 1083, 1084, 1151, 1158, 2016, 2072

Grdevica 431

Grebak 311, 847

Greben 1408, 2107, 2261

Grebovac Drežnički 2104

Grivići 897, 946

Grmeč 1240, 1335, 1375, 1380, 1381, 1382, 1383, 1441, 1454, 1979, 2100, 2115, 2271

Grmuš 2100

Grmuša 1383, 2255

Grude 1076, 1077, 1407

Gruzija 1012

Gudelj 606

Gunja 475

Gurdići 940

Gusinje 1761

H

Hadžići 155, 239, 246, 266, 364, 367, 561, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 576, 577, 578, 579, 581, 584, 585, 586, 595, 602, 617, 620, 630, 709, 718, 719, 750, 788, 800, 801, 852, 853, 861, 897, 937, 946, 1221, 1222, 1223, 1320, 1321, 1563, 1564, 1565, 1567, 1569, 1573,

1574, 1575, 1578, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1915, 2011, 2093, 2162, 2247

Hajvazi 602

Halifax 1248, 1255

Hambarina 239, 370, 372, 380, 626, 628, 652, 728, 805, 858, 882

Hamzići 524, 670

Han-Kram 1326, 1327, 1502, 1646, 1730

Han-Pijesak 186, 195, 197, 198, 219, 220, 221, 239, 272, 277, 281, 508, 614, 838, 1045, 1320, 1321, 1326, 1567, 1578, 1646, 1659, 1706, 1730, 1807, 2010, 2014, 2015, 2093, 2162, 2166, 2247

Han-Ploča 325, 2040, 2193

Hanifići 247, 449, 610, 732, 734, 826, 909, 922

Hazići 417, 608

Hegići 253

Helsinki 1710

Herceg-Novi 541, 542, 1176, 2077, 2231

Hercegovina 102, 156, 162, 165, 166, 167, 170, 172, 174, 319, 320, 321, 322, 555, 674, 796, 850, 852, 860, 907, 973, 1526, 1589, 1706, 1723, 1730, 1731, 1732, 1753, 1755, 1756, 1772, 1952, 2022, 2034, 2039

Hirošima 897, 995

Holandija 1049, 1250, 1252, 1260, 1889, 2055, 2086

Holijaci 787, 892

Horgoš 1920

Hojići 815

Hranča 501, 505, 841, 889

Hrapovci 920

Hrasnica 577, 855, 1168, 1321, 2093, 2248

Hrastik 618, 631

Hrastova glavica (jama) 378, 385, 404, 622, 628, 775, 2023

Hrastovac 1858

Hreljići 1858

Hrenovica 587

Hrgar 608, 622, 1383, 1403, 2023, 2100, 2255

Hrid 945

Hrnčići 299, 306, 607, 622

Hrušta 265

Hrustovo 420, 607, 884, 2261

Hrvaćani 247, 250, 449, 732, 922

Hrvatska 17, 35, 39, 40, 43, 44, 45, 49, 51, 60, 61, 63, 65, 66, 68, 69, 70, 74, 76, 77, 78, 80, 81, 83, 85, 87, 88, 90, 92, 93, 96, 97, 100, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 171, 173, 175, 176, 177, 180, 181, 184, 186, 187, 190, 191, 194, 200, 205, 206, 207, 209, 210, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 222, 225, 226, 227, 228, 230, 232, 233, 246, 250, 260, 261, 263, 265, 266, 268, 271, 303, 307, 316, 318, 321, 322, 323, 326, 327, 328, 344, 365, 370, 373, 377, 378, 382, 383, 385, 387, 389, 390, 391, 397, 399, 403, 406, 407, 409, 410, 411, 412, 413, 416, 418, 419, 420, 421, 423, 426, 428, 429, 431, 435, 439, 441, 443, 444, 447, 448, 454, 455, 456, 457, 459, 460, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 478, 479, 485, 486, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 498, 499, 501, 502, 504, 505, 506, 508, 509, 513, 514, 515, 516, 520, 521, 522, 529, 530, 531, 533, 534, 538, 539, 540, 541, 543, 544, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 562, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 577, 578, 588, 589, 590, 593, 619, 634, 641, 642, 654, 657, 659, 666, 674, 675, 677, 708, 712, 720, 732, 734, 735, 737, 738, 740, 741, 745, 747, 748, 752, 757, 759, 760, 765, 768, 770, 771, 772, 775, 776, 777, 778, 789, 791, 792, 793, 794, 797, 798, 799, 801, 802, 803, 804, 806, 809, 810, 811, 812, 813, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 822, 823, 825, 826, 827, 828, 829, 834, 835, 836, 842, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 855, 856, 868, 869, 874, 875, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 884, 885, 886, 887, 889, 890, 891, 893, 894, 896, 897, 898, 899, 902, 903, 906, 908, 909, 911, 912, 913, 914, 916, 917, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 937, 941, 945, 973, 974, 977, 985, 990, 991, 992, 995, 1006, 1007, 1020, 1027, 1028, 1040, 1041, 1055, 1062, 1069, 1075, 1076, 1081, 1082, 1089, 1090, 1124, 1133, 1134, 1139, 1144, 1148, 1158, 1177, 1179, 1185, 1188, 1191, 1192, 1193, 1199, 1206, 1219, 1221, 1225, 1228, 1229, 1241, 1244, 1283, 1284, 1293, 1299, 1303, 1314, 1324, 1330, 1338, 1354, 1357, 1358, 1359, 1362, 1370, 1374, 1382, 1383, 1384, 1386, 1387, 1388, 1389, 1390, 1391, 1392, 1393, 1394, 1396,

1397, 1398, 1401, 1402, 1403, 1407, 1410, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1429, 1436, 1438, 1444, 1447, 1450, 1453, 1455, 1458, 1465, 1467, 1471, 1472, 1477, 1479, 1494, 1509, 1513, 1514, 1518, 1519, 1518, 1527, 1528, 1536, 1544, 1548, 1552, 1558, 1598, 1600, 1615, 1616, 1637, 1649, 1655, 1656, 1662, 1670, 1695, 1696, 1697, 1704, 1717, 1722, 1725, 1726, 1727, 1740, 1742, 1747, 1759, 1781, 1782, 1791, 1806, 1809, 1850, 1890, 1902, 1924, 1950, 1952, 1961, 1968, 1992, 2003, 2004, 2006, 2039, 2040, 2045, 2048, 2050, 2063, 2078, 2080, 2089, 2090, 2098, 2100, 2101, 2102, 2104, 2105, 2106, 2109, 2113, 2119, 2124, 2125, 2129, 2135, 2137, 2142, 2146, 2154, 2155, 2158, 2192, 2198, 2199, 2201, 2216, 2234, 2242, 2244, 2245, 2248, 2250, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2259, 2260, 2280, 2281, 2286, 2292, 2294, 2299, 2301

Hrvatska Dubica 886

Hrvatska Kostajnica 629

Humići 814

I

Igman 212, 569, 1025, 1038, 1168, 1184, 1247, 1299, 1302, 1303, 1306, 1307, 1310, 1312, 1319, 1370, 1372, 1495, 1769, 2091, 2092, 2245, 2246

Ikanovići 1408, 2107, 2261

Ilidža 155, 239, 292, 339, 352, 364, 561, 568, 570, 571, 572, 575, 576, 577, 581, 617, 631, 649, 665, 709, 714, 750, 800, 853, 861, 937, 1221, 1222, 1223, 1321, 1563, 1565, 1567, 1568, 1569, 1570, 1573, 1575, 1577, 1578, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1800, 1812,

2011, 2029, 2093, 2162, 2181, 2247,

Ilijaš 239, 244, 364, 505, 561, 562, 563, 566, 567, 578, 581, 585, 586, 594, 617, 621, 631, 709, 718, 719, 800, 861, 866, 937, 1221, 1223, 1563, 1565, 1567, 1569, 1573, 1575, 1578, 1579, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1655, 1775, 1915, 2011, 2023, 2162, 2174

Ilijino brdo 841

Ilinjača 1321, 2093, 2248

Illinois 1134

Ilomska 1805, 1806

Imotski 1171

Indija 1309
Irak 1022, 1265, 2049, 2202
Iran 1022, 1106, 1161, 2049, 2202
Irska 593
Istočna Slavonija 1331, 1955, 1956, 2111
Italija 1271, 1319
Ivan polje 605, 614
Ivan Sedlo 1370
Ivanjska 1780
Izačić 1383, 1396, 2100, 2104, 2259
Izbišno 932
Izrael 1307

J

Jablanica 316, 318, 524, 852, 2040, 2193
Jabuka 519, 932
Jabukovac 1793, 1794
Jadovno 73
Jadran 85, 1319
Jadranska obala 60
Jadransko more 1079
Jagodina 845
Jagodnja 1826
Jagoštice 279, 592
Jahorina 212, 289, 746, 892, 1028, 1042, 1268, 1581, 1860, 2050, 2093, 2203, 2247, 2255
Jajce 64, 162, 239, 412, 431, 462, 612, 828, 856, 857, 858, 859, 872, 875, 907, 908, 922, 973, 1162, 1359, 1380, 1387, 1388, 1392, 1405, 1406, 1428, 1437, 1459, 1460, 1477, 1480, 1481, 1838, 2010, 2101, 2105, 2106, 2112, 2162, 2255, 2256, 2260, 2267

Jakarina Kosa 252, 253, 254, 405, 606, 622, 624, 625, 626, 627, 776, 2023, 2024, 2176

Jakovci 736

Janja 486, 832, 833, 926

Jankov Dol 607

Japan 1344

Japra 815

Jarčedoli 937

Jasen 1397

Jasenica 363, 439, 440, 820, 1777

Jasenov do 557

Jasikovac 490

Jasikovača 603

Jaskići 370, 1878

Jatarišta 613

Javornik 1996

Jažići 554

Jelah 603

Jelašačko Polje 268, 552, 594, 595

Jelašće 554

Jeleč 268, 535, 552, 554, 932

Jelovačka Česma 604

Jerusalem 1469, 2119

Jezero 554, 734, 828, 908, 916, 1801, 1826,

Johovica 2100

Jošanica 539

Jošavka 1745

Jugoslavija 13, 14, 17, 18, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64, 65, 67, 68, 69, 70, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118,

119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 157, 158, 159, 160, 163, 164, 165, 166, 168, 169, 170, 172, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 189, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 225, 226, 227, 229, 230, 231, 232, 237, 238, 270, 271, 272, 274, 279, 280, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 298, 302, 304, 330, 331, 333, 344, 347, 352, 372, 501, 507, 588, 590, 592, 598, 599, 600, 618, 754, 767, 801, 839, 851, 860, 891, 892, 973, 974, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 987, 990, 991, 992, 993, 994, 996, 999, 1004, 1006, 1012, 1016, 1018, 1020, 1027, 1029, 1031, 1034, 1044, 1045, 1046, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1059, 1062, 1065, 1066, 1069, 1070, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1097, 1102, 1103, 1104, 1108, 1114, 1115, 1122, 1124, 1128, 1133, 1134, 1135, 1136, 1140, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1150, 1155, 1156, 1158, 1162, 1164, 1165, 1167, 1168, 1170, 1171, 1188, 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1199, 1207, 1208, 1210, 1211, 1212, 1215, 1216, 1226, 1227, 1231, 1237, 1239, 1240, 1241, 1248, 1269, 1271, 1272, 1278, 1279, 1286, 1292, 1294, 1303, 1305, 1308, 1322, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1330, 1332, 1333, 1334, 1335, 1337, 1338, 1343, 1344, 1354, 1358, 1359, 1368, 1373, 1374, 1375, 1376, 1381, 1382, 1384, 1385, 1387, 1389, 1390, 1395, 1403, 1404, 1414, 1415, 1417, 1428, 1435, 1437, 1444, 1450, 1458, 1461, 1462, 1470, 1471, 1475, 1488, 1491, 1508, 1510, 1512, 1513, 1514, 1518, 1519, 1521, 1523, 1525, 1527, 1535, 1537, 1540, 1541, 1542, 1545, 1546, 1547, 1579, 1551, 1552, 1558, 1568, 1588, 1592, 1595, 1598, 1599, 1600, 1601, 1602, 1603, 1610, 1611, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1622, 1623, 1624, 1627, 1630, 1631, 1632, 1637, 1639, 1640, 1646, 1647, 1649, 1650, 1653, 1657, 1658, 1662, 1667, 1668, 1669, 1693, 1706, 1709, 1714, 1716, 1718, 1721, 1722, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1759, 1760, 1763, 1796, 1814, 1815, 1824, 1826, 1830, 1831, 1843, 1868, 1869, 1870, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1884, 1885, 1885, 1887, 1888, 1890, 1891, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1917, 1919, 1920, 1922, 1925, 1926, 1927, 1928, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1942, 1948, 1949, 1954, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1968, 1969, 1970, 1971, 1973, 1975, 1977, 1979,

1980, 1981, 1982, 1983, 1986, 1987, 1989, 1993, 1994, 1995, 2001, 2003, 2006, 2013, 2014, 2016, 2018, 2020, 2021, 2022, 2042, 2045, 2046, 2048, 2051, 2053, 2054, 2058, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2068, 2065, 2072, 2075, 2080, 2081, 2083, 2087, 2089, 2094, 2096, 2097, 2098, 2100, 2109, 2112, 2124, 2125, 2126, 2129, 2131, 2134, 2135, 2137, 2138, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2149, 2153, 2154, 2155, 2158, 2165, 2166, 2168, 2169, 2172, 2173, 2195, 2198, 2199, 2201, 2204, 2205, 2211, 2214, 2215, 2216, 2217, 2219, 2222, 2224, 2225, 2229, 2234, 2235, 2237, 2242, 2244, 2248, 2249, 2250, 2251, 2254, 2259, 2263, 2264, 2280, 2281, 2287, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2306

Junuzovići 316

K

Kabernik 892

Kablovac 1408, 2107, 2261

Kadarići 561

Kairo 867

Kakanj 155, 852

Kaldrmica 613

Kalender 1777

Kalesija 236, 239, 272, 364, 485, 486, 506, 508, 613, 629, 742, 833, 841, 926, 1769, 2010, 2014, 2015, 2025, 2162, 2166, 2176, 2177

Kalimanići 845

Kalinovik 155, 161, 165, 239, 268, 310, 364, 530, 533, 552, 553, 554, 555, 556, 594, 595, 615, 621, 622, 643, 649, 673, 674, 675, 676, 687, 688, 689, 690, 692, 693, 777, 786, 800, 861, 895, 934, 1221, 1223, 1321, 1369, 1409, 1706, 2107, 2108, 2010, 2022, 2023, 2029, 2093, 2162, 2174, 2175, 2181, 2247, 2262

Kaloševići 735

Kaljina 513, 846, 929

Kambodža 1295

Kamengrad 1454, 2115

Kamenica 297, 298, 300, 363, 445, 446, 601, 602, 623, 630, 838, 839, 1032, 2024, 2025, 2051, 2176, 2177, 2204

Kamičani 370, 775, 858, 882, 920, 942

Kanada 767, 1028, 1063, 1267, 2048, 2085, 2086, 2201, 2240, 2241

Kaonik 316

Karačići 945

Karadordevo 73, 114, 117, 118, 149, 1075, 1179, 1421, 1471, 1476, 1526, 1528, 2078, 2232

Karakaj 364, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 500, 594, 595, 834, 837, 1567, 1613

Karanovac 824

Karaula 1404, 2105, 2260

Karići 940

Karlobag 79, 91, 94, 168, 170

Karlovac 77, 79, 91, 94, 105, 125, 135, 170, 418, 589, 805, 811, 819, 820, 1104, 1137, 1294, 1396, 2259

Kasapnica 607

Kasindol 853, 1580, 1581

Kaštel 412,

Kazanbašča 602, 622, 2023

Keln 752

Keraterm 363, 367, 371, 374, 375, 384, 386, 392, 410, 436, 594, 595, 622, 625, 626, 627, 628, 645, 726, 727, 728, 729, 748, 775, 805, 816, 817, 2023, 2024

Kevljani 410, 858, 882, 2023, 2175

Kičevo 163

Kijevo 246, 618, 1321, 1389, 2093, 2101, 2247, 2256

Kilavci 557, 708

Kina 1017, 1051, 1056, 2074, 2228

Kiseljak 300, 316, 323, 325, 1032, 1075, 1076, 1077, 1176, 1295, 1298, 1331, 1416, 2040, 2193

Kiser 556, 616

Kladanj 272, 277, 278, 281, 296, 364, 511, 512, 513, 663, 664, 940, 1862, 2014, 2017, 2166

Klekovača 1428

Klempići 1408, 2107, 2261

Klisa 312, 493, 496, 822, 823, 916

Klise 834

Klupe 1408, 2107, 2261

Klještani 605

Ključ 12, 239, 243, 255, 266, 267, 302, 308, 343, 363, 367, 411, 412, 413, 416, 418, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 444, 445, 446, 486, 489, 490, 491, 492, 595, 608, 619, 621, 622, 623, 646, 731, 744, 778, 800, 814, 815, 856, 857, 858, 859, 861, 876, 880, 919, 944, 1089, 1219, 1221, 1222, 1223, 1224, 1368, 1377, 1380, 1406, 1437, 1438, 1440, 1441, 1442, 1443, 1447, 1457, 1460, 1479, 1481, 1482, 1493, 1655, 1657, 1705, 1791, 1793, 1794, 1795, 1813, 1836, 2010, 2022, 2031, 2102, 2106, 2112, 2113, 2121, 2162, 2174, 2184, 2257, 2261, 2267

Kljuna 265, 556, 557, 616, 707

Kmur 1321, 2093

Kneževići 498

Kneževo 901

Knežina 364, 501, 514, 845, 929

Knićanin 192

Knin 60, 85, 102, 115, 116, 162, 165, 168, 211, 593, 708, 1374, 1380, 1383, 1384, 1388, 1389, 1390, 1395, 1434, 2101, 2255, 2256

Kninska krajina 165, 182, 2088, 2242

Knjaževac 165

Kobilja Glava 937

Kobiljača 1409, 2107, 2262

Kočerin 316

Kokino Selo 707

Kolakovići 845

Kolobara 476, 740

Kolun 943

Komar 1404, 2105, 2260
Komolje 1409, 2108, 2262
Kondžilo 1858
Konjević-Polje 190, 297, 298, 299, 300, 301, 306, 592, 603, 838, 839, 912, 927, 928, 943, 945, 1032, 1074, 1563, 1581, 1862, 1863, 1864, 1865, 2051, 2204, 2205
Konjhovci 449
Konjic 166, 330, 554, 557, 588, 616, 673, 708, 936, 946, 1407
Kopčić 921, 942
Kopjari 1037
Kopljevići 782
Koprivna 613
Koraj 485, 486, 926
Koran 163, 587
Korana 1401
Korani 1389
Korčanica 1407, 2106, 2261
Korčula 316
Kordun 51, 115, 165, 182, 1375, 1380, 1385, 1387, 1398, 1400, 1403, 2101, 2259
Kordunski Ljeskovac 1401, 1402
Korenica 1386, 1389, 1396, 1397, 1398, 1400, 2104, 2256, 2259
Korićanske stijene 13, 391, 612, 622, 1805, 1806, 1807, 2023, 2175
Kornica 886
Kotor-Varoš 859
Korotnik 672
Kosmet 1902
Kosovo 37, 38, 39, 40, 43, 49, 55, 56, 57, 58, 59, 68, 73, 90, 92, 93, 102, 115, 141, 150, 165, 224, 225, 337, 709, 753, 994, 1125, 1139, 1167, 1228, 1312, 1473, 1603, 1654, 1655, 1656, 1761, 1906, 2002
Kosovo Polje 90, 670
Kosovska Mitrovica 163
Kostajnica 1389, 2101, 2256

Kostijerevo 494, 656

Košćanski plato 2101

Koševo 1738

Košutica 929

Kotor 248, 249, 541, 542, 733

Kotor naselje 793

Kotor-Varoš 236, 239, 247, 248, 249, 250, 251, 360, 363, 412, 419, 420, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 486, 594, 595, 610, 636, 647, 649, 732, 733, 734, 749, 772, 778, 790, 793, 794, 800, 825, 826, 858, 861, 874, 876, 881, 906, 908, 909, 922, 1221, 1223, 1453, 1558, 1655, 1705, 2010, 2029, 2031, 2162, 2181, 2184

Kotorac 1581

Kotoran 1399

Kotorsko 465, 501, 736

Kovačevići 496, 926

Kozadre 605

Kozara 410, 776, 1240, 1335, 1780, 1979

Kozarac 203, 251, 252, 370, 372, 373, 386, 624, 625, 626, 627, 722, 726, 775, 805, 806, 807, 858, 875, 882, 883, 901, 908, 942, 944, 1459, 1630, 1762, 1779, 1780, 1782, 1783, 1874, 1875, 1878, 1886, 2024, 2175

Kozarska Dubica 900, 1836

Kozaruša 858, 882, 1779

Kozila 363

Kozluk 835, 836

Kragujevac 57, 92, 164,

Krajina 17, 67, 85, 87, 138, 149, 151, 152, 155, 170, 176, 177, 178, 180, 185, 192, 194, 207, 209, 213, 216, 217, 221, 227, 229, 231, 406, 411, 412, 413, 416, 421, 431, 593, 811, 814, 819, 827, 874, 901, 910, 912, 1031, 1082, 1128, 1206, 1207, 1209, 1210, 1225, 1227, 1233, 1235, 1243, 1277, 1374, 1392, 1393, 1394, 1395, 1398, 1404, 1419, 1422, 1423, 1434, 1450, 1470, 1471, 1479, 1703, 1705, 1725, 1726, 1729, 1731, 1732, 1733, 1751, 1756, 1759, 1760, 1785, 1786, 1794, 1795, 1850, 1855, 1860, 1873, 1890, 1898, 1902, 1905, 1908, 1909,

1914, 1918, 1924, 1933, 1934, 1935, 1946, 1949, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1961, 1962, 1963, 1975, 2003, 2005, 2006, 2100, 2102, 2116, 2157, 2255, 2257, 2259

Krajine 117, 119, 135

Krajišnici 447

Kralupi 243

Kraljevina Holandija 2058

Kraljevo 163

Krasulje 430, 434, 881, 920

Kratalj 390

Kratine 932

Kravica 505, 660

Kremenac 606

Kremeš 244, 585

Kreševo 316, 1176

Kriva cesta 266, 420, 422

Krivače 259, 559, 891

Krivaja 1370, 1371, 1408, 2013, 2107, 2262

Krivajevići 212

Krive strane 605

Krivoglavci 364, 585, 586, 710, 1321, 2093, 2247

Križevac 1763

Križevići 602

Krnjići 891

Krstac 1409, 2108, 2262

Krstače 265

Krstače lokalitet 557

Krše 244

Kršlje 816

Krupa na Uni 821, 900, 1379, 1384, 1387, 1821, 1839

Krupac 572, 617, 631, 1321, 1409, 2093, 2108, 2247, 2262

Krušev Dol 891, 940
Kruševci 929
Kruševljani 934
Kuala Lumpur 311, 313, 327, 865, 874, 905, 980, 1522, 1649, 1806
Kučić Kula 493, 834
Kukavice 248, 249, 607, 733
Kula 411, 418, 891, 1858, 2023, 2112, 2268
Kula Lukavac 1858
Kula Vinjište 891
Kula-Grad 927, 942, 945
Kulen Vakuf 312, 441, 444, 446, 822, 823, 880, 901, 916, 1376, 1377, 1378, 1379, 1388, 1406, 1460, 1802, 2106, 2261
Kumanovo 165
Kumbor 166
Kupa 76
Kupari 85
Kupres 156, 162, 163, 445, 856, 857, 859, 921, 1162, 1215, 1368, 1369, 1379, 1380, 1387, 1441, 1459, 1471, 1479, 1481, 1705, 1839, 2255
Kupreška visoravan 119, 149
Kurevo 628
Kurtalići 614
Kušići 616
Kušlat 927
Kute 921
Kuvajt 1278

L

Lakat 556, 557
Laktaši 340, 857, 858, 859, 914, 1705, 1839

Lanište 608, 1791, 1793
Lapsunj 316, 323
Lastva 935
Lašva 235, 322, 2008, 2160
Laza – glavica 606
Laze 277, 310, 891
Ledine 611
Leskovac 165
Liban 123, 1170, 1609,1750
Liberija 1012, 1508
Lička Jasenica 1398, 1400
Lička kaldrma 1384
Ličko Petrovo Selo 1385, 1386, 1387, 1396, 1397, 1398, 1400, 1401, 2104, 2105, 2259
Liješnica 938
Lika 51, 115, 165, 182, 1379, 1380, 1398, 1400, 2259
Lipa 1376, 1406, 2106, 2261
Liplje 493, 499, 601, 654, 656, 658, 659
Lipovača 616, 708
Lipovci 736
Lisabon 984
Lisac 404, 405, 609, 628, 1453, 2115, 2271
Lisičija glava 1858
Lisičine (Sarajevo) 616
Liskovac 917
Lišnja 448, 449, 923, 942
Livade 532, 534, 595
Livanjsko polje 1331,1372, 1388, 1395, 2103, 2255, 2259
Livno 156, 163, 321, 445, 1386, 1387, 1441, 1477,1481, 2101, 2255

LJ

- Ljeljen** 1858
Lješevo 561, 562, 617
Ljeskovac 1408, 2107, 2261
Ljeskovik 257
Ljoljići 462, 612
Ljubija 407, 408, 409, 595, 607, 622, 628, 775, 882, 915, 1480
Ljubina 581, 618, 631, 2104
Ljubinje 239, 935, 1397, 1402, 1706, 2010, 2162
Ljubljana 117
Ljubomišlje 891
Ljubovija 501, 1824, 1825
Ljubovo 1398
Ljubuški 316, 317, 318, 319, 1177, 2040, 2193
Ljuta 554
Ljutočka dolina 243, 255, 256, 312, 441, 442, 443, 822, 823, 879
Lohovo 1377
Lohovska brda 1375
Lokve 1408, 2107, 2261
Lokvice 617, 630
Lončari 476, 741
London 73, 286, 349, 840, 867, 987, 1001, 1004, 1085, 1104, 1142, 1145, 1199, 1204, 1262, 1264, 1265, 1274, 1302, 1310, 1312, 1316, 1353, 1356, 1421, 1532, 1644, 2087, 2140, 2144, 2241, 2242, 2270
Long Island 1306
Lopare 486, 829, 926, 1706
Los Angeles 73
Loznica 837, 1824
Lucern 1077
Lučevik 1858

Lufani 421

Luhovići 826

Luka 265, 739, 740, 1816, 2023

Lukavac 486, 512, 588, 830, 926, 939, 1077, 1370, 1408, 1706, 2107

Lukavica 160, 163, 199, 212, 277, 278, 570, 574, 575, 576, 595, 608, 631, 665, 782, 1319, 1320, 1321, 1547, 1570, 1571, 1572, 1580, 1581, 2093, 2247

Lukavice 884

Luke 278, 299, 364, 561, 663, 891

Lupići 493, 834

Lupoč 1409, 1858, 2107, 2262

Lušci Palanka 421, 1407, 2106, 2261

Lužani 577

M

Maastricht 1602

Mačkovci 782

Mađarska 740, 812, 827, 830, 836, 837, 1723, 1907

Maglaj 239, 295, 363, 806, 867, 872, 938, 973, 1176, 1180, 1408, 1409, 1706, 2010, 2017, 2107, 2162, 2169, 2262

Mahala 420

Mahovljani 457, 914

Majdan 1397, 2104

Majevica 741, 785, 830, 832, 1368, 1369

Makedonija 51, 77, 91, 120, 124, 128, 162, 163, 165, 225, 280, 709, 801, 845, 847, 850, 851, 852, 1018, 1084, 1167, 1228, 1473, 1772, 1922

Makljenovac 611

Mali Badić 1407, 2106, 2261

Mali Konik 1858

Mali Zvornik 837, 1825

Malo Vratilo 1858

Maluša 541

Mandra 891

Mangurići 513

Manjača 239, 266, 363, 367, 385, 406, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 432, 433, 434, 447, 453, 458, 486, 491, 574, 594, 595, 610, 622, 730, 811, 812, 815, 915, 1439, 1440, 1441, 1443, 1453, 1454, 1477, 1480, 1481, 1482, 2023, 2112, 2113, 2115, 2175, 2268

Markale 1013, 1038, 1307, 1308, 1311, 1312, 1318, 2052, 2093, 2247

Maroko 300

Maslovare 162, 450, 456, 609, 732, 733, 815

Massachusetts 1345

Matrići 622

Mazoče 606

Medari 826

Međeđa 844, 1185

Mehovci 913

Meka 850

Meljine 259, 513

Memići 834

Meraje 740, 911

Mešani 1793, 1794

Metković 172, 1077

Metohija 73, 1228, 1906

Midžića Mahala 308

Mihaljevići 502

Mijanovići 1858

Mije 918

Milići 508, 513, 613, 629, 663, 1326, 2025, 2176

Miljacka 869, 1731, 1756

Miljevići 618, 631, 1581

Miljevina 245, 364, 532, 535, 543, 552, 606, 622, 643, 644, 645, 647, 674, 675, 676, 682, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 699, 2023, 2027, 2029, 2179, 2181

Miljkovac 465

Miljkovići 328

Miostrah (Cazin) 917

Mirkovac brdo 277

Miševići 630

Miska Glava 406, 407, 628

Misoča 1567

Mitrovići 1453, 2115, 2271

Mitrovo Polje 279, 280, 590, 591

Mjehovina 554, 615

Mješaji 701, 793

Mlakve 436, 439, 817, 819

Mlave 450

Mlinište 1405, 2106

Mlječanica 610

Modriča 239, 363, 588, 613, 912, 924, 945, 1471, 1706, 2010, 2162

Mogadiš 1609, 1610

Mojmilo (Sarajevo) 191, 574

Montoire 985

Moskva 1085, 1151, 1214, 1325, 1328, 1338, 1340, 1452, 1532, 1989, 2114, 2270

Mostar 119, 160, 161, 165, 166, 239, 296, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 616, 842, 851, 852, 866, 907, 936, 973, 1077, 1154, 1164, 1180, 1185, 1191, 1215, 1244, 1320, 1491, 1555, 1561, 1915, 1951, 2010, 2017, 2039, 2040, 2080, 2093, 2162, 2169, 2193, 2235, 2247

Mostina 364, 529, 530, 615, 848

Motajica 162

Mrahorovići 1408, 2106, 2261

Mrakovo 710

Mravica 942

Mravinjci 605

Mrežnica 1441

Mrkonjić-Grad 162, 412, 428, 462, 588, 612, 856, 857, 858, 859, 908, 920, 942, 1380, 1392, 1405, 1425, 1437, 1439, 1440, 1442, 1443, 1452, 1453, 1454, 1458, 1460, 1477, 1478, 1480, 1481, 1482, 1526, 1705, 1726, 1813, 1837, 2106, 2112, 2113, 2115, 2117, 2260, 2268, 2270, 2271

Mrkovići 564

Mršići 605

Mujkića brdo 564, 584

München 45, 236, 1169, 1434, 1522

Musala 698

Musići 266, 568

Mutnica 1375

N

Nabojna 1996

Nahorevo 564, 578, 581, 586, 616, 630

Napulj 1346

Nebljusi 1400, 2104, 2259

Nebojan 1400

Nedžarići 574, 630, 713, 714, 715, 853, 937, 1567

Neretva 105, 125, 127, 149, 191, 235, 316, 1162, 1185, 1240, 1335, 1370, 1372, 1404, 1725, 1726, 1729, 1730, 1732, 1733, 1753, 1772, 1956, 1979, 2008, 2039, 2160, 2192

Neum 1176

Nevesinje 156, 239, 265, 266, 307, 364, 552, 556, 557, 558, 594, 595, 616, 621, 707, 708, 777, 800, 801, 851, 861, 895, 896, 908, 934, 935, 1221, 1223, 1321, 1409, 1706, 1727, 1729, 2010, 2022, 2023, 2093, 2108, 2162, 2174, 2248, 2262

New Jersey 1604

New York 749, 767, 888, 1011, 1015, 1074, 1140, 1141, 1142, 1145, 1249, 1250, 1316, 1330, 1361, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367, 1413, 1418, 1434, 1436, 1447, 1454, 1459, 1461, 1465, 1473, 1521, 1528, 1610, 2094, 2099, 2117, 2118, 2119, 2126, 2248, 2253, 2273, 2275, 2281

Nikaragva 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889

Nikoline stijene 1858

Nikšić 113, 550, 687, 697

Niš 119, 165, 166, 211, 212, 781, 843, 892, 1920

Nišići 563

Nišićka visoravan 212

NJ

Njemačka 126, 143, 223, 230, 235, 236, 655, 705, 752, 842, 981, 1004, 1006, 1009, 1015, 1019, 1022, 1059, 1074, 1085, 1123, 1198, 1201, 1215, 1275, 1279, 1285, 1288, 1289, 1304, 1340, 1457, 1478, 1514, 1539, 1545, 1560, 1596, 1728, 1954, 2043, 2048, 2081, 2083, 2090, 2129, 2133, 2196, 2201, 2235, 2238, 2244, 2280, 2286, 2290

Njivice 1176, 1178, 1526, 2077, 2231

Noćajevići 940

Nova Gradiška 135

Nova Kasaba 507, 508, 604, 1579

Nova mahala 528

Novakova pećina 163

Novakove njive 163

Novi Grad (Sarajevo) 155, 292, 239, 339, 352, 364, 561, 564, 567, 572, 575, 594, 595, 631, 787, 800, 801, 854, 893, 897, 900, 937, 1221, 1223, 1575, 1583, 1655, 1836, 2011, 2162

Novi Sad 45, 160, 164, 300

Novi Travnik 327, 1076

Novi Zeland 1028

Novo Sarajevo (Sarajevo) 155, 292, 239, 339, 352, 570, 572, 576, 594, 595, 618, 631, 715, 716, 717, 800, 801, 1564, 1575, 1580, 2011, 2162

Novo Selo 886

Novoseoci 513, 842, 929

Novska 810

Nürnberg 1644, 1653, 1771

Napulj 1319

Nizozemska 1319

O

Obljaj 1402

Obonjan 316

Oborci 463, 612

Obornice 1858

Obrovac 1389, 2101, 2256

Obudovac 738

Odžak 265, 556, 829, 859, 886, 925, 943, 1162, 1359, 1471, 1479, 1517, 1526, 1706

Odžak 616

Ogradice 604, 2023

Ogulin 91, 1902

Ohio 1464, 1467, 1512, 1983, 1986, 2273, 2281

Ohrid 133, 163

Okolište 524

Oksford 994

Okučani 431, 810, 1395

Olovo 272, 296, 845, 847, 940, 1408, 1706, 1902, 2014, 2017, 2107, 2166, 2169, 2261

Omačina 605

Omarska 12, 239, 266, 358, 361, 363, 371, 372, 376, 384, 385, 392, 393, 395, 397, 398, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 410, 411, 416, 425, 436, 594, 595, 622, 625, 626, 628, 645, 648, 649, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 748, 772, 773, 774, 775, 776, 784, 805, 816, 817, 915, 982, 986, 1009, 1026, 1134, 1137, 1390, 1605, 1650, 1651, 1652, 1659, 1785, 1787, 1788, 1809, 2023, 2024, 2175

Opatija 304, 984, 1246, 1373, 1467, 1528

Orahova 917

Orahovac 498

Orahovci 892

Orahovice 559

Orašac 255, 312, 441, 442, 443, 444, 446, 822, 823, 916, 944, 1376, 1406, 2106, 2261

Orašje 735, 741, 939, 1162, 1471, 1477, 1479, 1497, 1706

Orlić 564, 585, 586

Orlov luk 1409, 2108, 2262

Osanica 534, 538, 542, 683

Osatice 1088

Osijek 105, 120, 125

Osmače 305, 839, 1826,

Osmaci 220, 236, 602, 629, 833, 2024, 2025, 2176, 2177

Osmanovići 1793, 1794

Osamsko 1864

Oštrelj 444, 446, 1387, 1405, 1406, 1407, 2106, 2260, 2261

Ostružje 817

Otočac 135

Otoka 316, 319, 441, 1407, 2106, 2261

Ovčina 744,

Ozren 1320, 1368, 1408, 1409, 1459, 1915, 2099, 2107, 2254, 2256

P

Pakistan 1532

Paklenik 614

Pakrac 90, 108

Pale 163, 239, 365, 376, 385, 386, 393, 397, 406, 411, 412, 413, 421, 504, 505, 561, 574, 575, 577, 580, 587, 594, 595, 631, 665, 666, 667, 709, 715, 719, 758, 800, 801, 843, 846, 854, 892, 893, 927, 928, 937, 1038, 1042, 1043, 1073, 1084, 1108, 1160, 1161, 1170, 1235, 1246, 1250, 1251, 1263, 1267, 1268, 1270, 1271, 1281, 1285, 1292, 1309, 1321, 1323, 1326, 1328, 1329, 1336, 1342, 1351, 1410, 1412, 1431, 1486, 1492, 1547, 1566, 1567, 1569, 1570, 1571, 1572, 1573, 1575, 1576, 1580, 1581, 1583, 1585, 1643, 1649, 1659, 1660, 1667, 1727, 1728, 1729, 1731, 1755, 1785, 1786, 1826, 1830, 1858, 1862, 1922, 1984, 1988, 2011, 2084, 2093, 2140, 2141, 2238, 2247, 2162, 2298

Palić 835

Paljenik 1408, 2246, 2249, 2250, 2261, 2270, 2281

Pančevo 119, 155, 211, 1816

Pandurica 613

Papratno 245

Paraćin 165

Pariz 867, 985, 986, 987, 1004, 1036, 1085, 1197, 1215, 1259, 1274, 1302, 1309, 1312, 1313, 1314, 1319, 1328, 1329, 1337, 1356, 1452, 1511, 1514, 1518, 1522, 1528, 1529, 1532, 1567, 1582, 1634, 1644, 1647, 2093, 2095, 2096, 2114, 2124, 2125, 2129, 2140

Pašinac 607, 622, 2023, 2175

Patkovac 496

Pavići 417, 608

Pavlovac 554, 2093, 2247

Pazarić 1168

Peć 434, 814

Pećigrad 1374

Pećigradska brda 1383, 2100

Pecikoze 670
Pejići 1454, 2115, 2271
Pelagićevo 364, 738
Pelemiši 364, 512, 513, 614, 664
Pennsylvania 1134
Pentagon 2089
Perivoji 584
Perjasica 1389, 1390
Peručac 614
Peščanik 1761
Peševići 1794
Pešina Luka 1401
Petersburg 1339, 2096
Petkovci 602
Petriča 1864
Petrinja 115, 119, 1389, 1390, 1399, 1400, 2101, 2256
Petrovac 900, 901, 1384, 1390, 1837, 2112
Petrovačka krivina 618
Petrovo Selo 208, 209
Pihlice 513
Pilice 364, 493, 496, 497, 500, 601, 658, 659
Piljak 622, 2023
Pionirska dolina 564
Piperi 465
Pisari 466, 475
Piskavica 513
Pivska planina 894
Plamenica 492
Plane 559, 891
Planinica 922,

Plaška Draga 1400
Plaški 1396, 1389, 2101, 2256, 2259
Plav 1761
Plitska 455
Plitvice 90, 105, 125, 1396, 1398, 1400, 1401, 2104, 2105, 2259
Plitvička jezera 1390, 1398, 1400, 2104, 2259
Pliva Plješevica 665, 1383, 1397, 1398, 1402, 2100
Pljeva 1801,
Pljeva 944,
Pljevlja 542, 689
Pobude 1864, 1865
Počitelj 867
Podbriježje 813
Podgorica 42, 44, 166, 170, 697, 1761
Podgrab 163
Podgradci 610
Podhranjeno 707
Podjovanovići 615
Podlugovi 364, 562, 563, 594
Podmusala 697, 703
Podnovlje 465
Podovi 446
Podrašničko polje 1439, 1481, 1482, 2268
Podrinje 10, 167, 170, 190, 239, 258, 268, 272, 501, 590, 838, 841, 889, 892, 1075, 1370, 1371, 1479, 1505, 1536, 1749, 1766, 1768, 1830, 2010
Podripci 922
Podromanija 1573
Podvidača 385, 421, 608
Podžeplje 891, 940
Poljana 1400, 2104, 2259
Poljine 574, 581, 585

Poljska 1011,1421

Popov Most 932

Popovac 447

Popovo Polje 1479

Porič 922

Posavina 69, 70, 240, 590, 1370, 1469, 1471, 1472, 1473, 1477, 1479, 1497, 1505, 1526, 1536, 1547, 1730, 1753, 1818, 1924, 1988, 2011, 2119, 2120, 2122, 2163, 2271, 2275, 2276, 2277

Posijek 447

Postoljani 266, 934

Potočari 242, 257, 258, 259, 273, 305, 306, 312, 357, 405, 499, 500, 508, 557, 604, 619, 708, 739, 744, 745, 777, 865, 889, 896, 912, 935, 948, 1034, 1043, 1045, 1049, 1050, 1091, 1128, 1551, 1562, 1612, 1613, 1742, 2015, 2051, 2056, 2057, 2059, 2069, 2205, 2210, 2212, 2213, 2223

Potor-Mahala 943

Povjestača 892

Požarevac 589

Požega 163

Poznanovići 1826

Prača 163, 631

Prag 51

Prekaja 447

Prekosanje 435, 918

Prekounje 118

Prenje 1409

Presjeka 532, 552, 556, 557, 707, 896

Previla 541, 543, 550, 606, 622, 1481, 2023

Prevlaka 1372

Prezid 1390

Prhovo 608, 881

Pribinići 459, 461, 462

Pridjel 611

Prijeboj 1397, 1401, 2104, 2259

Prijedor 12, 13, 14, 148, 202, 203, 239, 243, 251, 252, 253, 254, 255, 266, 302, 307, 308, 343, 361, 363, 365, 366, 367, 368, 370, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 384, 385, 386, 388, 390, 392, 393, 395, 396, 406, 409, 410, 411, 412, 425, 431, 444, 445, 486, 594, 595, 600, 606, 618, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 635, 649, 652, 726, 728, 729, 766, 772, 773, 774, 775, 778, 783, 790, 796, 797, 798, 800, 801, 802, 804, 805, 813, 816, 819, 855, 856, 857, 858, 859, 861, 862, 872, 874, 875, 882, 883, 907, 908, 910, 911, 914, 915, 916, 917, 942, 986, 1219, 1222, 1223, 1224, 1387, 1388, 1390, 1403, 1411, 1417, 1420, 1424, 1431, 1433, 1435, 1440, 1441, 1445, 1448, 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 1458, 1459, 1461, 1480, 1481, 1563, 1630, 1647, 1648, 1650, 1651, 1653, 1655, 1657, 1659, 1705, 1762, 1780, 1781, 1782, 1783, 1785, 1786, 1787, 1789, 1795, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1814, 1816, 1821, 1836, 1870, 1872, 1874, 1878, 1887, 1997, 2010, 2022, 2023, 2024, 2029, 2031, 2109, 2112, 2114, 2115, 2118, 2162, 2174, 2175, 2176, 2181, 2184, 2263, 2267, 2270, 2272, 2273

Prijevor 558

Pripečak 891

Prisade 611

Priština 165, 851

Prnjavor 239, 363, 431, 448, 449, 611, 800, 801, 827, 856, 857, 858, 859, 861, 876, 884, 923, 926, 942, 1705, 1742, 1839, 2010, 2162

Prosara 1424

Prozor 316, 317, 318, 323, 325, 479, 1025, 1177, 1369, 1370, 1769, 2040, 2193

Prusac 872, 921, 943,

Pudin Han 881, 920,

Puhalo 917, 944

Puharska 882

Purači 923

Puračić 939

Purtići 277, 891

Pusmulići 604

Putnikovo brdo 465, 611

Pavlovac 1321

R

Rabin potok 259

Rabine 556

Račić 622, 2023, 2175

Radalj 1825

Radanovići 325, 2040, 2193

Radava 212

Radijevići 1826, 1830

Radmilovo 901

Radolje 823

Radoševići 1826

Rahunići 603

Rajakovo brdo 1439, 1481, 2113, 2268

Rajlovac 364, 566, 567, 585, 586, 594, 595, 709, 718, 1321, 1567,
2093, 2247

Rajna 1339, 2096

Rakića brdo 1400, 2104, 2259

Rakitnica 782

Rakovčani 239, 370, 372, 380, 407, 408, 626, 728, 882

Rakovica 1397, 1398, 1400, 1401, 2105, 2259

Rama 316, 2039, 2192

Ramići 434, 920

Ramin Točak 929

Rapuša 1407

Rasadnik 622, 2023

Rašidov Han 309

Rašinovac 918

Rasinski okrug 280

Raška 1902

Rataj 695

Ratine 268, 552, 553, 606, 622, 2023

Ratković 1779

Ravne 579, 826

Ravnice 603

Ravno 787

Redak 407, 408, 607, 622, 628, 2023

Redžići 391, 603, 622, 2023

Reljevo 566, 1567

Repovac 603

Republika Srpska 7, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 23, 29, 30, 50, 66, 69, 147, 148, 149, 151, 176, 177, 178, 179, 180, 184, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 206, 207, 208, 209, 210, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 227, 229, 230, 231, 232, 237, 238, 240, 241, 272, 273, 274, 275, 280, 281, 290, 298, 302, 310, 329, 332, 340, 346, 347, 366, 372, 373, 375, 376, 384, 385, 386, 388, 391, 392, 393, 395, 396, 406, 421, 427, 435, 440, 476, 490, 501, 504, 558, 571, 572, 575, 577, 598, 599, 600, 619, 624, 753, 764, 766, 767, 769, 794, 797, 798, 799, 808, 809, 811, 814, 816, 817, 818, 819, 825, 826, 827, 832, 833, 834, 846, 850, 855, 856, 857, 858, 859, 861, 862, 866, 874, 882, 883, 888, 892, 893, 897, 899, 901, 902, 906, 910, 913, 914, 915, 927, 928, 932, 979, 986, 999, 1008, 1034, 1036, 1042, 1054, 1056, 1059, 1070, 1071, 1073, 1075, 1076, 1082, 1083, 1084, 1085, 1098, 1117, 1122, 1123, 1124, 1128, 1158, 1160, 1161, 1168, 1169, 1177, 1189, 1191, 1194, 1195, 1196, 1203, 1205, 1207, 1208, 1210, 1212, 1216, 1217, 1220, 1225, 1226, 1227, 1233, 1234, 1235, 1238, 1239, 1241, 1242, 1243, 1246, 1252, 1256, 1257, 1266, 1268, 1269, 1270, 1272, 1277, 1278, 1282, 1286, 1306, 1308, 1323, 1325, 1326, 1328, 1332, 1333, 1334, 1335, 1337, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360, 1361, 1364, 1365, 1366, 1368, 1369, 1370, 1371, 1372, 1373, 1374, 1375, 1376, 1378, 1380, 1381, 1382, 1384, 1385, 1388, 1389, 1390, 1392, 1395, 1403, 1404, 1413, 1437, 1438, 1444, 1452, 1454, 1459, 1472, 1474, 1476,

1477, 1478, 1479, 1480, 1482, 1484, 1486, 1491, 1493, 1502, 1505,
1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1517, 1521, 1524, 1525, 1526, 1533,
1534, 1535, 1536, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1546, 1547,
1548, 1549, 1551, 1552, 1553, 1554, 1556, 1558, 1561, 1562, 1563,
1564, 1566, 1567, 1569, 1570, 1573, 1577, 1578, 1588, 1589, 1592,
1593, 1595, 1596, 1597, 1599, 1600, 1611, 1616, 1619, 1622, 1623,
1632, 1639, 1640, 1642, 1643, 1644, 1646, 1647, 1648, 1653, 1656,
1658, 1659, 1660, 1662, 1667, 1668, 1693, 1699, 1708, 1721, 1722,
1723, 1724, 1725, 1729, 1730, 1731, 1733, 1734, 1735, 1736, 1738,
1739, 1740, 1748, 1751, 1752, 1753, 1754, 1755, 1756, 1757, 1758,
1759, 1760, 1762, 1763, 1767, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1773,
1774, 1775, 1776, 1785, 1786, 1799, 1805, 1809, 1810, 1811, 1812,
1814, 1815, 1818, 1819, 1821, 1822, 1823, 1828, 1829, 1830, 1831,
1832, 1833, 1834, 1839, 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1846,
1847, 1848, 1849, 1850, 1851, 1852, 1953, 1854, 1855, 1856, 1857,
1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867, 1868,
1869, 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879,
1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890,
1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901,
1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912,
1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923,
1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934,
1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945,
1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956,
1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967,
1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978,
1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989,
1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 2003, 2006, 2009,
2010, 2011, 2014, 2015, 2016, 2018, 2020, 2021, 2022, 2034, 2035,
2042, 2051, 2054, 2061, 2068, 2073, 2080, 2082, 2084, 2090, 2092,
2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2112, 2113, 2114, 2116, 2117, 2121,
2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2133, 2134, 2135, 2136, 2138,
2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2145, 2147, 2148, 2149, 2155, 2157,
2158, 2161, 2163, 2166, 2172, 2173, 2186, 2187, 2195, 2215, 2222,
2234, 2236, 2238, 2244, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2255, 2259,
2267, 2268, 2273, 2282, 2285, 2286, 2287, 2288, 2290, 2291, 2292,
2293, 2295, 2296, 2298, 2299, 2300, 2304, 2305, 2306,

Resanovci 1384, 1392

Resnik 316

Ribioc 891
Ribnjak 363
Rijeka 891,1177
Rika 920
Rim 1637, 2141
Ripač 441, 622, 858, 859, 879, 916, 1376, 1377, 1378, 1379, 1384, 1403, 2023, 2175
Rizvanovići 239, 370, 372, 380, 407, 624, 626, 728, 858, 882, 2024, 2175
Rodoč 316, 319, 320, 321
Rogatica 239, 246, 268, 272, 277, 278, 281, 282, 310, 313, 357, 364, 486, 508, 514, 515, 516, 517, 519, 520, 574, 605, 618, 621, 622, 649, 665, 666, 668, 682, 714, 778, 779, 780, 781, 782, 800, 801, 838, 842, 846, 859, 861, 862, 890, 929, 930, 945, 1219, 1222, 1223, 1449, 1557, 1570, 1655, 1706, 1749, 2010, 2014, 2015, 2022, 2023, 2029, 2031, 2032, 2162, 2166, 2174, 2181, 2184
Rogoj 574, 1409, 2107, 2262
Rogosija 841
Romanija 146, 154, 163, 575, 892, 1564, 1706, 1731, 1732, 1753, 1755, 1762, 1772, 1867
Rotilj 316
Rovna 922, 940
Rožaje 550, 848
Ruanda 291,760,767, 980, 994, 1012, 1022, 1140, 1141, 1142, 1147, 1507, 1508, 1527, 1610, 2049, 2202, 2225
Rudo 239, 280, 364, 529, 552, 621, 800, 847, 848, 861, 862, 893, 931, 943, 945, 1706, 2010, 2022, 2162, 2174
Rujevac 1399
Rujevice 1858
Rujiška 816
Rujište 277
Rumunija 1018, 1309
Rusija 62, 211, 981, 1002, 1006, 1017, 1019, 1051, 1056, 1061, 1083, 1085, 1086, 1087, 1097, 1109, 1156, 1158, 1159, 1161, 1198,

1199, 1202, 1209, 1213, 1215, 1267, 1279, 1283, 1285, 1288, 1304, 1312, 1340, 1429, 1437, 1447, 1455, 1464, 1465, 1478, 1491, 1492, 1514, 1519, 1520, 1522, 1539, 1545, 1612, 1646, 1658, 1759, 1921, 1923, 2043, 2047, 2048, 2072, 2074, 2081, 2083, 2085, 2090, 2110, 2114, 2116, 2129, 2145, 2237, 2238, 2239, 2244, 2280

Ružica 309

Rzav 847

S

Saborsko 1398

San Francisco 1051

Sana 235, 239, 428, 438, 2008, 2010, 2160, 2162, 2260

Sandići 603

Sandžak 166, 225, 550, 1729, 1906

Sanica 255, 434, 444, 446, 814, 1454, 1791, 1794, 2115, 2271

Sanjani 447

Sanski Most 162, 197, 221, 239, 248, 249, 250, 255, 266, 308, 363, 367, 385, 395, 404, 412, 420, 421, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 445, 446, 450, 486, 594, 595, 607, 619, 621, 628, 629, 649, 731, 733, 774, 776, 778, 784, 800, 801, 812, 813, 816, 821, 822, 856, 857, 858, 859, 861, 884, 909, 919, 942, 1084, 1168, 1169, 1204, 1359, 1381, 1387, 1388, 1403, 1406, 1407, 1417, 1420, 1431, 1433, 1435, 1436, 1440, 1442, 1443, 1445, 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 1456, 1457, 1458, 1459, 1460, 1476, 1477, 1479, 1481, 1482, 1505, 1655, 1657, 1705, 1785, 1795, 1805, 1806, 1836, 2010, 2022, 2029, 2031, 2106, 2109, 2112, 2113, 2115, 2162, 2174, 2181, 2184, 2261, 2263, 2267, 2270, 2271

Sapna 493, 1769

Sarajevo 7, 9, 10, 12, 15, 16, 23, 29, 35, 36, 37, 38, 40, 43, 44, 45, 48, 50, 51, 52, 54, 57, 61, 62, 80, 82, 85, 91, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 110, 114, 119, 122, 145, 146, 147, 148, 152, 153, 155, 156, 158, 161, 162, 163, 164, 165, 168, 169, 170, 171, 173, 175, 176, 177, 179, 187, 189, 190, 199, 201, 207, 211, 212, 225, 232, 233, 236, 239, 240, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 250, 254, 256, 257, 259, 260, 263, 265, 266, 267, 268, 276, 277, 278,

279, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 297, 298, 300, 301, 302, 305, 307, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 317, 323, 325, 327, 328, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 337, 338, 339, 340, 341, 343, 344, 345, 348, 349, 350, 352, 353, 354, 355, 357, 358, 359, 360, 362, 364, 366, 367, 368, 370, 372, 373, 377, 378, 383, 385, 387, 396, 397, 401, 402, 404, 405, 406, 419, 475, 485, 496, 501, 506, 507, 508, 510, 512, 513, 515, 519, 520, 524, 529, 533, 552, 554, 555, 557, 558, 561, 563, 564, 567, 568, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 584, 585, 587, 588, 589, 590, 591, 593, 595, 598, 600, 616, 617, 618, 620, 621, 622, 624, 629, 630, 632, 633, 635, 636, 637, 639, 640, 644, 645, 647, 651, 662, 663, 668, 674, 675, 678, 679, 682, 686, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 699, 701, 706, 707, 708, 709, 713, 714, 717, 733, 744, 745, 746, 748, 750, 753, 754, 758, 759, 760, 761, 762, 764, 765, 765, 766, 767, 768, 769, 771, 770, 772, 773, 774, 776, 777, 779, 780, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 802, 804, 805, 807, 822, 832, 833, 835, 838, 839, 841, 842, 843, 845, 847, 849, 854, 855, 860, 865, 866, 867, 868, 869, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 882, 883, 887, 888, 889, 890, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 904, 905, 906, 907, 909, 910, 912, 914, 915, 928, 929, 935, 937, 938, 943, 944, 946, 948, 973, 974, 975, 976, 977, 980, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 990, 993, 996, 997, 999, 1000, 1003, 1004, 1009, 1014, 1021, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1037, 1038, 1040, 1042, 1045, 1050, 1060, 1067, 1068, 1069, 1071, 1072, 1073, 1075, 1088, 1091, 1094, 1098, 1100, 1102, 1104, 1105, 1106, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1122, 1123, 1124, 1135, 1139, 1141, 1143, 1148, 1150, 1151, 1157, 1160, 1161, 1164, 1167, 1169, 1173, 1174, 1175, 1176, 1180, 1186, 1200, 1202, 1203, 1213, 1215, 1219, 1221, 1235, 1239, 1244, 1247, 1248, 1250, 1251, 1252, 1262, 1265, 1267, 1268, 1270, 1272, 1273, 1276, 1278, 1281, 1282, 1284, 1285, 1295, 1296, 1297, 1299, 1300, 1301, 1302, 1306, 1307, 1308, 1309, 1311, 1315, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1330, 1331, 1334, 1335, 1337, 1339, 1342, 1343, 1347, 1348, 1349, 1351, 1352, 1353, 1355, 1358, 1359, 1362, 1366, 1368, 1369, 1370, 1371, 1373, 1374, 1376, 1394, 1405, 1408, 1411, 1413, 1414, 1416, 1417, 1418, 1421, 1425, 1429, 1345, 1443, 1445, 1446, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1458, 1461, 1464, 1469, 1471, 1473, 1478, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1492, 1505, 1506, 1510, 1511, 1513, 1514, 1516, 1517, 1518, 1519, 1520, 1522, 1523, 1525, 1527, 1528, 1529, 1530, 1531, 1533, 1534, 1535, 1537, 1539, 1542, 1544, 1547, 1551, 1553, 1555, 1561, 1563, 1564, 1565, 1566, 1567,

1568, 1569, 1570, 1571, 1573, 1574, 1575, 1576, 1577, 1578, 1579,
1580, 1581, 1582, 1583, 1585, 1586, 1587, 1588, 1590, 1596, 1601,
1602, 1603, 1604, 1610, 1612, 1614, 1615, 1619, 1621, 1636, 1639,
1640, 1644, 1645, 1647, 1649, 1650, 1651, 1655, 1658, 1659, 1662,
1664, 1666, 1693, 1695, 1696, 1699, 1702, 1703, 1704, 1706, 1709,
1719, 1725, 1726, 1728, 1729, 1731, 1732, 1733, 1738, 1739, 1741,
1742, 1747, 1753, 1755, 1756, 1760, 1761, 1762, 1763, 1765, 1772,
1774, 1775, 1780, 1781, 1791, 1793, 1794, 1796, 1798, 1806, 1812,
1842, 1854, 1855, 1856, 1858, 1860, 1902, 1915, 1922, 1973, 1974,
1979, 1988, 2010, 2011, 2016, 2017, 2022, 2025, 2050, 2052, 2053,
2062, 2064, 2068, 2077, 2080, 2084, 2087, 2090, 2091, 2093, 2094,
2100, 2108, 2114, 2115, 2116, 2119, 2136, 2162, 2163, 2168, 2169,
2174, 2177, 2204, 2206, 2208, 2222, 2231, 2235, 2236, 2238, 2242,
2243, 2245, 2247, 2248, 2263, 2269, 2270, 2275, 2293

Sase 499, 521, 528, 670, 744, 786

Sasina 428, 607

Sava 44, 105, 125, 361, 475, 476, 478, 479, 481, 484, 490, 492,
629, 831, 883, 1497, 1547, 1726, 1732, 1772, 1815, 2025, 2160, 2162,
2177, 2275

Selište 1400, 2104, 2259

Semberija 833, 887, 1370, 1470, 1706, 1725, 1732, 1733

Semizovac 309, 364, 563, 577, 578, 581, 585, 586, 710, 711, 768, 1567

Senegal 300

Seona 1408, 2107, 2261

Sijekovac 924

Simin Han 589, 1769

Sinj 135

Sisak 135, 1389, 1426

Šišeta 615

Sitnica 433, 1439, 1440, 1481, 1482, 2113, 2268

Sivac 1878

Sjedinjene Američke Države 6, 117, 137, 211, 269, 593, 842,
868, 975, 977, 978, 980, 981, 982, 987, 992, 998, 999, 1002, 1015,
1016, 1017, 1019, 1020, 1023, 1026, 1027, 1031, 1044, 1046, 1060,
1061, 1062, 1063, 1065, 1074, 1082, 1084, 1085, 1086, 1087, 1097,

1106, 1107, 1114, 1132, 1133, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138, 1139,
1140, 1141, 1143, 1144, 1145, 1150, 1153, 1155, 1156, 1157, 1169,
1170, 1182, 1183, 1187, 1201, 1202, 1206, 1212, 1213, 1214, 1215,
1236, 1243, 1244, 1245, 1247, 1249, 1253, 1254, 1255, 1256, 1260,
1261, 1263, 1264, 1265, 1266, 1267, 1270, 1275, 1277, 1279, 1280,
1283, 1284, 1285, 1286, 1287, 1288, 1289, 1299, 1300, 1302, 1303,
1304, 1305, 1307, 1309, 1310, 1312, 1313, 1318, 1319, 1320, 1330,
1336, 1338, 1339, 1340, 1342, 1243, 1344, 1346, 1348, 1349, 1350,
1359, 1392, 1410, 1413, 1415, 1417, 1418, 1419, 1420, 1422, 1423,
1424, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1437, 1438, 1443, 1447,
1448, 1451, 1452, 1456, 1460, 1462, 1464, 1468, 1469, 1472, 1473,
1475, 1476, 1477, 1483, 1484, 1485, 1487, 1488, 1492, 1493, 1498,
1499, 1500, 1501, 1503, 1504, 1506, 1507, 1511, 1513, 1514, 1516,
1517, 1518, 1519, 1520, 1522, 1525, 1527, 1529, 1531, 1532, 1535,
1539, 1544, 1545, 1548, 1549, 1564, 1576, 1578, 1584, 1595, 1596,
1597, 1601, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1614, 1630,
1631, 1639, 1641, 1642, 1644, 1645, 1648, 1653, 1656, 1657, 1658,
1728, 1879, 1882, 1883, 1884, 1886, 1899, 1900, 1903, 1904, 1905,
1952, 1954, 1990, 1991, 2013, 2043, 2044, 2048, 2050, 2053, 2058,
2061, 2070, 2071, 2072, 2074, 2080, 2081, 2083, 2084, 2085, 2086,
2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2094, 2096, 2097, 2108, 2109,
2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120,
2122, 2124, 2125, 2127, 2128, 2129, 2135, 2137, 2148, 2165, 2196,
2197, 2201, 2203, 2211, 2224, 2227, 2235, 2263, 2265, 2266, 2267,
2269, 2270, 2272, 2275, 2276, 2280, 2281, 2284, 2286, 2292, 2303

Sjemeć 277

Sjenina 924

Sjeverna Amerika 44, 1005, 1023, 1030

Skadar 1211

Skejići 1826, 1830

Skelani 211, 303, 499, 604, 1117, 1826

Skender Vakuf 162, 239, 363, 458, 612, 629, 804, 824, 857, 858,
859, 901, 922, 1453 1705, 1805, 1806, 2010, 2162

Skenderija 1762

Skočaj 1381, 1404, 2105, 2260

Skočić 309

Skoplje 165, 170, 845

Skraduše 1439, 2113, 2268

Slap 605, 891

Slatina 932, 2115, 1453, 2271

Slavonija 51, 69, 119, 149, 165, 169, 170, 182, 1243, 1257, 1284, 1351, 1404, 1433, 1458, 1464, 1465, 1467, 1497, 1503, 1650, 2119, 2267, 2275

Slovenija 44, 51, 58, 60, 77, 78, 80, 83, 87, 95, 97, 101, 102, 103, 104, 105, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 141, 143, 144, 146, 150, 151, 152, 160, 161, 164, 171, 173, 819, 842, 990, 1006, 1007, 1167, 1228, 1546, 1697, 1722, 1828, 1925, 1985, 2045, 2198

Slunj 163, 431, 593, 1389, 1395, 1400, 1401, 1902, 2105

Smet 1806

Smetovi 824

Snagovo 256, 309, 601, 602

Softići 251

Sokolac 195, 239, 259, 272, 277, 364, 486, 505, 508, 513, 514, 518, 574, 575, 578, 581, 584, 585, 586, 614, 621, 622, 666, 667, 668, 782, 800, 842, 845, 861, 890, 916, 929, 1381, 1580, 1706, 1731, 1755, 2010, 2015, 2022, 2023, 2162, 2166, 2174

Sokolina 567, 826

Sokolina 921

Sokolovo 814

Somalija 1002, 1012, 1102, 1104, 1295, 1508, 1609, 1610

Sombor 209

Sopotnik 1864

Sovići 316

Spasovo 901

Split 152, 1047, 1076, 1077, 1177, 1294, 1300, 1302, 1383, 1386, 1387, 2090, 2101, 2245

Spreča 595, 1408, 1409, 1769, 2107, 2262

Srbac 188, 856, 858, 859, 1705, 1838

Srbija 10, 15, 16, 17, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 80, 81, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 95, 96, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 128, 132, 133, 134, 136, 137, 140, 141, 142, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 156, 157, 162, 165, 166, 169, 174, 176, 177, 180, 183, 185, 187, 191, 192, 193, 198, 201, 202, 203, 204, 205, 207, 208, 210, 211, 214, 216, 217, 222, 224, 225, 226, 227, 228, 230, 237, 240, 270, 271, 272, 274, 275, 278, 279, 280, 287, 288, 289, 292, 298, 300, 302, 330, 331, 334, 335, 337, 347, 352, 367, 430, 465, 467, 473, 482, 494, 497, 500, 501, 506, 527, 578, 582, 589, 591, 592, 593, 598, 599, 600, 632, 635, 651, 666, 677, 681, 738, 740, 746, 763, 795, 796, 797, 798, 801, 830, 831, 832, 834, 835, 836, 837, 841, 845, 849, 852, 868, 872, 875, 886, 889, 892, 899, 901, 905, 908, 910, 947, 948, 975, 984, 985, 988, 990, 995, 999, 1004, 1005, 1006, 1013, 1028, 1041, 1060, 1069, 1073, 1075, 1079, 1083, 1085, 1087, 1090, 1091, 1093, 1129, 1137, 1139, 1142, 1143, 1151, 1159, 1165, 1170, 1171, 1177, 1188, 1189, 1192, 1196, 1197, 1206, 1211, 1212, 1221, 1225, 1228, 1230, 1231, 1236, 1239, 1240, 1241, 1244, 1246, 1247, 1269, 1271, 1277, 1283, 1287, 1292, 1299, 1305, 1309, 1314, 1315, 1334, 1338, 1344, 1357, 1362, 1368, 1376, 1381, 1382, 1391, 1415, 1419, 1428, 1444, 1456, 1465, 1470, 1487, 1488, 1507, 1509, 1510, 1514, 1521, 1522, 1523, 1527, 1538, 1540, 1542, 1546, 1547, 1551, 1552, 1565, 1592, 1596, 1599, 1622, 1637, 1639, 1644, 1646, 1647, 1649, 1650, 1657, 1659, 1667, 1668, 1669, 1670, 1710, 1726, 1727, 1728, 1729, 1732, 1735, 1747, 1758, 1759, 1760, 1761, 1762, 1843, 1856, 1861, 1868, 1869, 1870, 1972, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1890, 1892, 1919, 1920, 1921, 1935, 1940, 1941, 1943, 1944, 1954, 1959, 1965, 1969, 1972, 2002, 2004, 2006, 2013, 2014, 2016, 2017, 2018, 2020, 2021, 2022, 2035, 2042, 2045, 2046, 2048, 2050, 2058, 2061, 2062, 2063, 2068, 2073, 2080, 2081, 2083, 2084, 2089, 2095, 2098, 2100, 2116, 2121, 2126, 2131, 2134, 2139, 2141, 2142, 2143, 2144, 2154, 2156, 2158, 2165, 2168, 2169, 2172, 2173, 2195, 2198, 2199, 2201, 2211, 2215, 2216, 2217, 2222, 2234, 2235, 2237, 2239, 2244, 2245, 2253, 2281, 2299

Srbinje 850, 901, 1862

Srbobran 901, 1369

Srebrenica 11, 14, 16, 17, 23, 29, 30, 62, 189, 190, 199, 201, 212,

220, 232, 233, 235, 238, 239, 242, 257, 258, 259, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 283, 284, 285, 286, 293, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 312, 315, 345, 346, 347, 405, 499, 500, 506, 508, 519, 557, 588, 590, 591, 592, 598, 604, 621, 623, 629, 630, 708, 744, 745, 753, 757, 777, 778, 790, 795, 800, 838, 839, 840, 843, 846, 859, 860, 861, 862, 863 865, 872, 888, 889, 896, 912, 928, 935, 943, 945, 948, 975, 982, 990, 994, 996, 1004, 1022, 1025, 1032, 1034, 1035, 1036, 1043, 1044, 1045, 1047, 1048, 1049, 1050, 1058, 1066, 1069, 1071, 1072, 1074, 1075, 1088, 1091, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100, 1101, 1106, 1107, 1108, 1110, 1113, 1115, 1117, 1118, 1120, 1121, 1122, 1125, 1126, 1127, 1129, 1130, 1131, 1132, 1148, 1154, 1159, 1174, 1176, 1202, 1215, 1219, 1221, 1222, 1223, 1224, 1231, 1237, 1238, 1239, 1240, 1247, 1248, 1256, 1257, 1259, 1260, 1261, 1262, 1264, 1265, 1271, 1272, 1273, 1274, 1281, 1282, 1287, 1307, 1310, 1311, 1312, 1321, 1324, 1336, 1337, 1345, 1351, 1359, 1370, 1371, 1372, 1376, 1377, 1383, 1392, 1405, 1417, 1419, 1424, 1452, 1453, 1458, 1459, 1460, 1464, 1469, 1472, 1477, 1484, 1488, 1497, 1505, 1507, 1523, 1528, 1535, 1539, 1551, 1556, 1557, 1577, 1579, 1589, 1597, 1598, 1603, 1606, 1612, 1613, 1614, 1618, 1655, 1657, 1658, 1670, 1742, 1749, 1761, 1763, 1766, 1768, 1773, 1822, 1853, 1856, 1859, 1862, 1864, 1866, 1867, 1953, 1988, 2008, 2010, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2022, 2023, 2025, 2026, 2031, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2063, 2064, 2067, 2068, 2069, 2070, 2074, 2085, 2086, 2087, 2088, 2115, 2119, 2121, 2122, 2133, 2137, 2149, 2160, 2162, 2164, 2165, 2166, 2168, 2169, 2174, 2175, 2176, 2184, 2204, 2205, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2217, 2218, 2220, 2223, 2228, 2240, 2241, 2242, 2275, 2277, 2278, 2290, 2294

Srebrenik 1706

Sredice 624, 2024, 2175

Srednje 212, 567

Srednji Bišćani 918

Srednji Bušević 1407, 2106, 2261

Srednji Istok 1013, 1306,

Srem 170, 501

Sremska Mitrovica 119, 589, 590, 831

Sremska Rača 831

Sren 1650
Srnetica 447
Srpska Jasenica 821, 1777, 1778
Srpska Varoš 740, 1816,
SSSR 37, 42, 93, 127, 989, 1005
Stanari 465
Stanić Rijeka 611
Stanica (Gacko) 615
Stanični Most 615
Stara Gradiška 411, 431, 432, 433, 744, 1779, 1787
Stari Grad (Maglaj) 939
Stari Grad (Prijedor) 882
Stari Grad (Sarajevo) 239, 277, 292, 339, 352, 937, 1575, 1583,
2011, 2162
Stari Kevljani 253, 405, 606, 622, 627, 774, 2023, 2175
Stari mlin 448
Stari trg 55
Staro Rudo 943
Staro Šipovo 944
Stavanja (rijeka) 563
Stjenjak 611
Stoborani 614, 891
Stog 1408, 2261
Stojčevac 78
Stokholm 1081
Stolac 316, 318, 319, 321, 541, 852, 867, 936, 1479, 1560, 2040, 2193
Strazbur 235
Straževac 1826, 1830
Stražnica 1858
Strgačina 943
Stričići 417, 610, 1439

Strmica 1384, 1392
Strug 1409, 2107, 2262
Stup 630
Stupni Do 325, 326, 1037, 2040, 2193
Subotica 119, 589, 831, 835, 837
Sudan 1012
Sudići 631
Suha 499, 501, 502, 603, 743
Suha Međa 439
Suhača 815, 878
Suhi potok 622, 2023
Surdup 1858
Sušica 239, 500, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 594, 595, 604, 622, 660, 662, 663, 785, 841, 2023,
Sutina 296, 616
Suvaji 441
Sveti Stefan 901, 902
Svrake 364, 564, 576, 577, 578, 579, 581, 584, 585, 586, 618, 631, 710, 711, 897

Š

Šabići 364, 946
Šadići 932
Šahbegovići 513, 602, 929
Šamac 901, 1359
Šašav 1399
Šeherdžik 921
Šekovići 12, 220, 272, 364, 365, 506, 508, 588, 614, 629, 649, 664, 833, 834, 861, 1706, 1784, 1786, 1789, 1790, 1860, 2014, 2015, 2025, 2029, 2166, 2176, 2181

Šešići 2105, 2260, 1404

Šetići 493, 496, 834

Ševarlije 465, 611, 736

Šibenik 135, 316

Šid 209

Šiljevice 1858

Šip 564

Šipovo 13, 188, 239, 364, 412, 458, 800, 828, 856, 857, 858, 859, 861, 885, 910, 921, 1387, 1388, 1405, 1428, 1439, 1460, 1477, 1480, 1481, 1526, 1705, 1801, 1813, 1838, 2010, 2101, 2105, 2260, 2162, 2255

Šipure 826

Široki Brijeg 123

Širovo 611

Šišeta 615

Šljivari 255

Šljivovica 279, 280, 590, 591, 592, 593, 606

Šošari 513

Španija 871, 1271, 1319

Štedrić 613

Štrbački buk 823

Šturlić 1400

Švedska 842

Švicarska 842, 1076

T

Tabaci 534

Tadžikistan 1012

Tajland 1260

Taloir 1202

Tarčin 1176

Tasovčići 323, 936
Tečija 1777
Teheran 1609
Tekija 515, 606
Teksas 1141
Teleća Lastva 616
Teočak 490, 926, 1371, 1769, 1853
Tešanj 295, 867, 872, 938, 1706, 2169
Teslić 239, 363, 431, 458, 459, 460, 461, 595, 611, 621, 734, 778, 800, 827, 828, 858, 859, 861, 862, 885, 923, 1369, 1461, 1706, 2010, 2022, 2023, 2031, 2162, 2174, 2184,
Tetovo 163
Texas 1344, 1345
Tihića brdo 945
Tihotina (jama) 442, 608, 622, 2023
Tihovići 117, 244, 581, 586, 618, 631
Tikveš 1179, 2078, 2232
Tilava 1581
Tišća 278, 663, 664
Tišina 886
Tisovac 1481
Titograd 166
Titov Drvar 1705
Tjentište 534, 535, 551, 746, 894, 895
Todorovo 917, 1374
Tomašica 19, 243, 252, 253, 254, 405, 606, 620, 623, 624, 625, 626, 627, 775, 776, 882, 915, 1781, 1782, 1997, 2023, 2024, 2175
Tomislav-Grad 318, 321, 1076, 1388, 2040, 2101, 2193, 2256
Topčider 94
Topusko 593, 1385

Torlakovac 943

Toronto 1142

Tramošnja 607

Travnik 155, 248, 295, 320, 327, 391, 454, 458, 804, 805, 807, 810, 811, 814, 815, 824, 826, 867, 872, 938, 1077, 1407, 1481, 1805, 1806, 1807, 2017, 2105, 2169, 2260

Trbušća 705

Trebević 631, 1321, 1360, 2093, 2247

Trebinje 166, 184, 239, 240, 364, 588, 689, 707, 800, 843, 846, 852, 861, 873, 891, 892, 893, 896, 908, 935, 1560, 1580, 1706, 1952, 2010, 2011, 2162, 2163

Trebižat 319

Treskavica 212, 1370, 1409, 1858, 2107

Trnavac 1401

Trnopolje 239, 311, 363, 367, 371, 374, 375, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 410, 436, 486, 594, 595, 607, 622, 626, 641, 643, 645, 720, 721, 722, 728, 729, 783, 798, 804, 805, 806, 807, 858, 915, 1026, 1179, 1650, 1651, 1652, 1785, 1786, 1809, 2023, 2024, 2175

Trnova 428, 608, 942

Trnovača 316, 552, 676, 679, 687, 688, 703, 705

Trnovo 19, 212, 239, 246, 272, 364, 572, 574, 588, 618, 629, 631, 800, 801, 847, 854, 855, 861, 897, 937, 946, 1072, 1221, 1223, 1359, 1369, 1457, 1547, 1575, 1580, 1583, 1855, 1860, 1996, 2011, 2014, 2025, 2162, 2166, 2177, 2262

Trošanj 793

Tršići 496,

Tržac 1383, 2100, 2255

Tržačka Raštela 1401, 1402

Trzna 323

Tukovi 805

Tulica 325, 2040, 2193

Tumarsko brdo 1408, 2107, 2262

Tunjice 411, 412, 458

Turbe 295, 503, 872, 938

Turbeta 811, 812

Turjak 253, 610

Turska 288, 842, 847, 850, 1060, 1072, 1151, 1182 1319, 1341, 1343, 1348, 1796, 2088, 2097, 2146

Turski Kozjen 1403

Tuzla 50, 155, 158, 162, 163, 165, 168, 176, 183, 232, 258, 259, 268, 295, 296, 298, 304, 309, 359, 476, 486, 502, 588, 589, 590 632, 744, 745, 764, 765, 767, 768, 786, 790, 797, 822, 837, 838, 840, 841, 842, 860, 866, 867, 888, 889, 905, 906, 928, 939, 943, 973, 999, 1033, 1043, 1075, 1094, 1099, 1100, 1110, 1176, 1239, 1257, 1260, 1267, 1320, 1331, 1343, 1370, 1371, 1408, 1409, 1420, 1421, 1491, 1561, 1564, 1699, 1727, 1902, 2017, 2064, 2093, 2107, 2169, 2208, 2247, 2261, 2262

U

Ub 198

Udbina 1040, 1206

Uglješići 244

Ugljevik 486, 588, 926, 1706

Ukrajina 1028

Ulcinj 542

Ulog 552, 555, 673, 688

Una 11, 235, 239, 437, 821, 822, 823, 1375, 1381, 1383, 1384, 1424, 1425, 1426, 1427, 1454, 1725, 1726, 1732, 1733, 1739, 1772, 1777, 1859, 2008, 2010, 2100, 2104, 2115, 2160, 2162, 2255, 2259, 2271

Urije 435

Ušanovići 294

Ušće 59

Ušće Dabra 607

Ušivak 617, 630

Usora 465, 736

Ustikolina 532, 535, 543, 551, 552, 606, 683, 907, 932, 943, 946, 1186, 1487, 1490, 1728,

Uzamnica 364, 673, 786

Uzdol 330

Užice 164, 166, 214, 593, 1826

V

Vaganac 1397, 1401

Vagani 251

Valjevo 119, 165, 198, 214, 1377, 1825, 1826

Varaždin 852

Vareš 296, 316, 323, 325, 326, 940, 1076, 2040, 2169, 2193

Varsailles 1497, 1536

Vatikan 143, 1006,

Večići 247, 449, 450, 454, 455, 458, 826

Vedro Polje 1381

Velagići 12, 434, 814, 881, 1791

Velebit 1389

Velečevo 364, 532, 552, 647, 706, 2029, 2181

Veletovo 845

Velika Britanija 62, 975, 978, 981, 986, 991, 998, 999, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1014, 1015, 1017, 1019, 1025, 1038, 1043, 1051, 1056, 1057, 1059, 1061, 1062, 1085, 1087, 1097, 1106, 1111, 1163, 1166, 1180, 1198, 1199, 1200, 1207, 1212, 1213, 1215, 1249, 1259, 1285, 1288, 1304, 1319, 1340, 1452, 1478, 1484, 1514, 1519, 1527, 1539, 1540, 1545, 1564, 1635, 1646, 2043, 2047, 2048, 2052, 2061, 2074, 2075, 2081, 2083, 2085, 2090, 2114, 2129, 2196, 2201, 2214, 2215, 2227, 2235, 2237, 2238,

2240, 2244, 2270, 2280, 2286

Velika Kladuša 118, 239, 328, 329, 813, 917, 1277, 1374, 1375, 1377, 1378, 1387, 1393, 1396, 1402, 1403, 1460, 1479, 1864, 1847, 1857, 2011, 2088, 2103, 2102, 2105, 2162, 2242, 2257, 2259, 2260

Veliki Badić 1407, 2106, 2261

Veliki Dubovik 1407, 2106, 2261

Veliki Konik 1858

Veliki vrh 614, 2023

Veliko Polje 2091, 2245

Velji Lug 670

Venecuela 1079, 1080

Venezija 867

Vidikovac 928

Vidimlije 920

Vidorije 918

Vijetnam 1002, 1134, 1609, 1610

Vijaci 363, 448

Vijaka 1076

Vikoč 932

Vila 737

Vilakuble 1329

Vilina vlas 528

Vinac 1405, 1802, 2105, 2106, 2260

Vinarići 519

Vinkovci 105, 119, 120, 125, 476

Virovitica 79, 91, 94, 108, 168, 170

Vis 1842

Višegrad 239, 260, 261, 262, 263, 264, 272, 279, 280, 307, 315,

364, 516, 520, 522, 523, 574, 614, 621, 649, 669, 671, 673, 776, 778, 786, 800, 838, 843, 844, 845, 846, 847, 859, 860, 861, 862, 872, 891, 892, 893, 908, 930, 1219, 1221, 1222, 1223, 1271, 1557, 1577, 1578, 1579, 1655, 1728, 1749, 1763, 1826, 2010, 2014, 2015, 2022, 2029, 2031, 2162, 2166, 2174, 2181, 2184

Višegradska banja 669, 670, 845

Viševci 826

Visoki (Crni) vrh 575

Visoko 243, 295, 310, 504, 505, 562, 581, 585, 586, 852, 866, 940, 1776, 1842, 2169

Vitez 322, 323, 1076, 1295, 2040, 2193

Vitinica 1769

Vitkovići 294

Vitorog 1388, 1428, 2101, 2255

Vlakovo 364, 617, 631

Vlasenica 12, 189, 239, 246, 272, 298, 306, 307, 309, 313, 360, 486, 501, 506, 507, 508, 512, 513, 594, 595, 604, 621, 622, 629, 640, 658, 660, 662, 663, 664, 743, 778, 779, 800, 801, 838, 839, 841, 859, 861, 862, 876, 890, 928, 929, 1033, 1219, 1221, 1222, 1223, 1557, 1573, 1655, 1706, 1790, 1863, 2010, 2014, 2015, 2022, 2023, 2025, 2031, 2032, 2162, 2166, 2174, 2175, 2176, 2184

Vlašić 162, 807, 825, 1368, 1369, 1373, 1806, 2100, 2254

Vlašićki plato 2105

Vlasinje 920

Voćnjak 1404, 2105, 2260

Vogošća 212, 239, 243, 244, 292, 339, 343, 352, 364, 561, 564, 567, 572, 574, 576, 577, 578, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 595, 620, 621, 631, 635, 639, 647, 649, 709, 710, 711, 714, 745, 746, 749, 768, 787, 788, 800, 861, 897, 907, 937, 1028, 1221, 1223, 1320, 1321, 1563, 1565, 1567, 1569, 1573, 1575, 1578, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1586

1842, 1855, 1858, 1860, 1915, 2011, 2023, 2029, 2050, 2093,
2162, 2174, 2181, 2203, 2247, 2248

Vojkovići 574, 665, 1547

Vojnić 593, 1389

Vojvodina 37, 38, 56, 57, 58, 60, 90, 92, 114, 115, 140, 150, 164,
225, 501, 835, 1228, 1903, 1907, 2002, 2154

Volarić 607

Voljevica 258, 743

Vožuća 209, 1368, 1369, 1408, 1459, 2106, 2107, 2261, 2262

Vraca (Sarajevo) 574, 576, 709, 712, 715, 1547

Vragolovi 282, 605, 622, 2023, 2175

Vranje 534

Vranješ 618, 631, 1321, 2093, 2247

Vrantegovi 606

Vratar 277, 891

Vratnik 1762

Vrbanja 248, 325, 327, 342, 1745, 2040, 2193

Vrbanjci 247, 450, 457, 610, 734

Vrbas (rijeka) 921

Vrbas 824, 1404, 1405, 1454, 1457, 2105, 2115, 2260

Vrbnjica 363

Vrbovik 940

Vrelo 828, 891

Vrgorac 322

Vrhpolje 420, 427, 607, 1407, 2106, 2261

Vrhpoljski Most 608

Vrlika 1389, 1390, 2101, 2256

Vrtoče 1376

Vrutci 631

Vučija glava 631

Vučijak 448, 1381

Vučine 569

Vukasovići 617

Vukovar 119, 131, 152, 486, 767, 981, 982, 1124, 1555, 1650

W

Washington 327, 348, 651, 973, 1060, 1085, 1086, 1133, 1135, 1138, 1148, 1156, 1167, 1169, 1187, 1192, 1193, 1207, 1214, 1253, 1255, 1256, 1260, 1264, 1268, 1272, 1284, 1290, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1309, 1310, 1312, 1316, 1318, 1319, 1320, 1336, 1339, 1372, 1386, 1391, 1423, 1431, 1433, 1434, 1435, 1445, 1458, 1466, 1469, 1475, 1482, 1490, 1492, 1496, 1518, 1520, 1577, 1609, 1610, 1611, 1634, 1642, 1658, 1659, 1660, 1975, 2081, 2090, 2092, 2093, 2111, 2112, 2118, 2142, 2244, 2246, 2267, 2273

Wyoming 1312

Z

Zabela 589

Zabokovica 1826,

Žabokvica 1830

Zabrđe 249, 585

Zadar 131, 135, 984

Zagreb 37, 44, 45, 49, 57, 59, 82, 83, 85, 91, 96, 97, 101, 102, 107, 108, 109, 112, 117, 119, 122, 152, 161, 166, 170, 243, 300, 343, 367, 475, 600, 633, 635, 636, 710, 720, 752, 767, 772, 781, 783, 790, 874, 888, 907, 975, 981, 986, 987, 1038, 1040, 1043, 1088, 1104, 1109,

1123, 1148, 1166, 1175, 1177, 1179, 1182, 1184, 1186, 1244, 1277, 1281, 1290, 1291, 1294, 1297, 1314, 1330, 1339, 1351, 1352, 1353, 1372, 1387, 1388, 1389, 1394, 1403, 1406, 1417, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1427, 1430, 1431, 1433, 1434, 1435, 1436, 1438, 1443, 1445, 1447, 1450, 1458, 1462, 1464, 1469, 1471, 1490, 1493, 1508, 1514, 1519, 1527, 1535, 1591, 1612, 1631, 1635, 1662, 1781, 1850, 2053, 2076, 2077, 2090, 2094, 2096, 2106, 2109, 2111, 2157, 2206, 2230, 2231, 2245, 2248, 2250, 2260, 2264, 2267, 2268, 2269

Zaječar 165

Zaklopača 613, 1863

Zakomo 714

Zalazje 604

Zalužani 1322, 2094

Zalužje 305, 603

Zamlaz 942

Zasavica 364, 466, 471, 474, 612, 622, 737, 2023,

Zaselak kamen 608

Zaselak Ravne 631

Zasjeci 886

Zavidovići 107, 209, 239, 295, 588, 737, 939, 1408, 1409, 1706, 2010, 2017, 2107, 2162, 2169, 2262

Zečevo brdo 1408, 2107, 2261

Zecovi 239, 252, 254, 307, 308, 370, 372, 380, 607, 625, 626, 728, 775, 858, 882, 2024, 2175

Zelengora 543, 673, 683, 702, 703, 704, 705

Zeleni Jadar 499, 604, 839

Zelenkovice 1405, 2105, 2260

Zemun 166

Zemunik 131

Zenica 155, 161, 246, 260, 296, 311, 317, 324, 366, 519, 520, 562,

620, 632, 669, 752, 765, 776, 782, 791, 807, 842, 845, 852, 860, 865, 892, 907, 930, 1003, 1077, 1086, 1129, 1295, 1407, 1409, 1428, 1540, 1622, 1667, 1775, 1780, 1798, 1915, 2107, 2169, 2261

Zenin Do 824

Zijemlje 557

Zlatište 199, 574

Zrenjanin 192, 209

Zujevina 1370

Zvečarka 608

Zvornik 11, 16, 69, 163, 239, 256, 272, 306, 309, 312, 364, 486, 492, 493, 494, 498, 500, 508, 594, 595, 621, 622, 629, 630, 654, 656, 658, 659, 743, 778, 779, 785, 800, 801, 834, 835, 836, 837, 839, 861, 862, 868, 872, 876, 888, 901, 908, 911, 912, 927, 942, 945, 973, 1033, 1046, 1099, 1219, 1221, 1222, 1223, 1273, 1326, 1328, 1329, 1360, 1369, 1547, 1557, 1560, 1564, 1567, 1577, 1578, 1579, 1580, 1655, 1769, 1784, 1826, 1860, 1862, 1988, 2010, 2014, 2015, 2022, 2023, 2024, 2025, 2031, 2032, 2054, 2162, 2166, 2174, 2175, 2176, 2177, 2184, 2207

Ž

Žabica 935

Žagar 845

Željava 1396, 1397, 1400, 1402, 2104, 2259

Željezno Polje 1402, 2105, 2260

Ženeva 69, 418, 902, 1036, 1069, 1104, 1112, 1115, 1132, 1168, 1169, 1175, 1176, 1178, 1179, 1182, 1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1199, 1202, 1276, 1291, 1330, 1337, 1339, 1340, 1341, 1343, 1346, 1347, 1348, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1361, 1363, 1365, 1367, 1411, 1429, 1449, 1451, 1459, 1461, 1465, 1473, 1521, 1535, 1921, 1985, 2057, 2077, 2078, 2079, 2081,

2094, 2096, 2097, 2098, 2099, 2117, 2118, 2119, 2126, 2233, 2234, 2272, 2275, 2281

Žepa 11, 16, 17, 190, 216, 232, 235, 269, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 293, 315, 492, 519, 592, 593, 621, 757, 842, 843, 847, 860, 863, 890, 891, 929, 930, 940, 943, 1035, 1036, 1045, 1047, 1074, 1094, 1100, 1110, 1117, 1120, 1132, 1176, 1240, 1250, 1252, 1255, 1256, 1257, 1260, 1262, 1264, 1265, 1266, 1272, 1273, 1274, 1275, 1287, 1310, 1311, 1336, 1351, 1370, 1371, 1372, 1383, 1392, 1459, 1460, 1469, 1470, 1471, 1472, 1477, 1484, 1488, 1505, 1606, 1749, 1763, 1766, 1768, 1773, 1853, 1857, 1862, 1866, 1867, 1953, 2008, 2017, 2022, 2054, 2064, 2070, 2085, 2086, 2087, 2119, 2121, 2122, 2160, 2169, 2174, 2177, 2207, 2208, 2223, 2240, 2242, 2248, 2250, 2251, 2252, 2253, 2277

Žepče 295, 316, 317, 323, 327, 590, 1076, 2040, 2169, 2193

Žerovanj 617, 631

Žiljevo 556, 557, 707

Žirovac 1399, 1402, 1403

Živinice 272, 940, 1706, 2014, 2166

Žlijeb 931

Žuč 191, 563, 564, 580, 581, 583, 584, 585, 586, 631, 709, 711, 1762, 1763, 1854

Žulja 265, 556, 934

Žunovnica 570, 571, 617, 630, 1321, 2093, 2247, 2248

Župa (rijeka) 524

Županja 1955